

Vol. XIX

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

SUMANGALAVILĀSINĪ

OR

THE COMMENTARY TO THE

DĪGHANIKĀYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART II.

සුමංගලවිලාසිනී

නා ම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

දුතියො භාගො.

සසීමන් හෙවා විචාරණමහාසයාණෙනෙන

චාර්ලස් අල්බින් හෙවා විචාරණාගිධානෙන

ආභිනලචෙජ්ඣාවරියෙන වෙව

සිසිනාඨ කුමාරදස මුනසිනාගිධානෙන ව

නිපිටක මුද්‍රණය මුද්‍රණිකා.

මු: ව 2469.

කි: ව 1925.

මිල රු.200/=

(නිපිටකමුද්‍රණයෙන් එකතු වී ඇති ම. පොත් සං.)

හදනතාවරිය බුබුකොසැන්තරවර විරචිතා
සුමසිගලවිලාසිනී
නා ම

දීඝනිකායසිකථා.

දුතියො භාගො.

හදනතාවරිය බුද්ධඝෝසාචාර්යවර විරචිතා සුමඬගලවිලාසිනී

නා ම

දීඝනිකායපිකට්ඨා.

උච්ඡයො භාගො.

නිපිටක මුද්‍රණ සභායාධිකාරණ
සුභඥරාම පරිවේණාධිපතිනා බොධිරුක්ඛගාමපේත

සිරි රෙවතපෝරෙන

ලිපිදෙසාදිතිරාකරණෙන
විසොධිතා.

විජ්‍යාදය පරිවේණාධිපතිනා

සිරි සුමඬගලරතනසාරාභිධානෙන

ලංකායං පවජමදිසාය පබානනායකපෝරවරෙන
බසාන සුද්ධිපත්තසමොලොකනෙන
පටිඤ්ඤිතා.

සොගනෙන

සසිමන් හෙවා විතාරණමහාසයාණනෙන

වාර්ලස් අල්විස් හෙවා විතාරණාභිධානෙන

ආභිගලවෙජ්‍යාවරියෙන වෙව

සිසිනාඨ කුමාරදය මුනසිභාභිධානෙන ව

නිපිටක මුද්‍රණයෙ මුද්‍රණිකා.

බු: ව 2469.

කි: ව 1925.

Vol. XIX

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTĀCARIYA BUDDHAGHOSA THĒRA'S

SUMANGALAVILĀSINĪ

OR

THE COMMENTARY TO THE

DĪGHANIKĀYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART II.

EDITED BY

BORUGGAMUWE SIRI RĒVATA THĒRO;

*The principal, Subhadrārāma Pirivena and
President of the Tripitaka Publications Committee.*

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

**DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE,
SRINATH KUMARADAS MOONESINGHE ESQ.**

**THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,
SARASWATI HALL, PETTAH,
COLOMBO, (CEYLON.)**

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaike
Nanda Amarasinghe
Parinda Ranasinghe

05, 03, 2008,

Somawati Hewavitarane Trust Office,
130, Maligakanda Road, Colombo-10,
SRI LANKA.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)
Director of Tripitaka Mudharana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER 1864

DIED 29TH APRIL, 1933

වි සුද්දාස ප නං.

PREFACE.

සුමඛලලාභිනී නාම දිශනිකායධම්මකථා

ඉමිසාංඨාකථාය සොධනමපති යං වතනබ්බං සියං තං සබ්බං තිපිටකමුද්දපනසභායානෙතාගධෙන සග්ගසිරිසමපතෙන නිපිටක වාචිසාරධම්මකිනතිසිරිදෙවමිත්තාභිධානෙන විජේඤ්ඤපරිවේණිකකෙත සද්ධාදයාද්දනකගුණගණරතනාකරෙන විබුධජනාලිසෙවිත පාදපඛකපේත සද්දසද්දසනතරපඤ්චසුතිමලකිතතිසෙසාසෙන තිපිටකධම්මසාගරපාරගෙන සජ්ඣෙලඛකාරපාලිසිහලසකතභාසාසු පරමකොවිදෙන සමුද්ධාසාසනාභිවුද්ධියා පරිවචනතතභාසෙත සුභද්දරාමරජමහාචාර්යාභිපතිනා මමාවරියසීගෙන පධානසඛිස නායකතේරවරෙන පඨමභාගමුද්දපතෙ සමා වුත්තං, තසෙමත්ථ තමපති අලමතිපපඤ්ඤවත. විජාරත්තිකෙහි ඉමසාංඨාකථාය පඨම භාගො සමොලොකෙනබ්බො.

යසමා ව මමාවරියවරයාචරයෙන ඉමසා ඔසානභාගයා සොධනභාගේ මමායතෙනා අහොසි, තසමාගමේත්ථ කතුසාංභො තායෙව පටිපාටියා යථාබලං යථාධම්මං සොධෙසිං. සංසොධනෙ පතෙනසායාපි දුතියභාගයා ධරමානවිජේඤ්ඤපරිවේණාධිපතීනො සිරිසුමඛලලාභිනසාරාභිධානනායකතේරවරෙනා පටිලභිමහො පකාරං සභාරවාදරකතඤ්ඤතාය සමනුසාරාමි.

සොධිතායං මයා තිපිටකමුද්දපනසභායාධිසාරෙන සුභද්දරාම පරිවේණාධිපතිනා දිවං ගතයා විජේඤ්ඤපරිවේණාධිපතියා පණ්ණිත සිරොමණියා සුතිමලමහාපඤ්ඤයා බොධිසත්තගුණාලඛකාරා ලඛිතයා සබ්බත්ථපඤ්චවිසුද්ධිකිතතිරංසිරාදුජ්ඣසීතරංසිනො සිරි සුමඛලලාභිධානියා මහානායකතේරවරයා ව ගෙට්ඨා වුත්ත ගුණාදයා සිරිදෙවමිත්තාභිධානියා යතිසාරයා ව සියාභුතෙන බොධිරුක්ඛගාමේ රෙවනාපේරෙන.

මම මහාපතිධ්වාභුතා පන තෙ පේරුත්තමාපි සභාවධම්මවසෙන මවුත්තා ගතිතා, අහො! අමහාදිසෙසු කා කථා? ආතිබ්බාණපතතියා තෙ මෙ ආවරියපුඛවො දෙවභුතා සමානා මෙ නිතකාරිනො භවනතු.

තිට්ඨිතාවායං සුද්ධි සිරිසකාමුතිනො පරිතිබ්බාණා වතුසානාධි කාතං චිත්තං වසාසභායානමුපරි එකුතසත්තතිමෙ වසෙය මාගසිර මාසෙ පණ්ණරසියං වජ්ඣවාරෙති.

බොධිරුක්ඛගාමේ රෙවනාපේරෙන.
BORUGGAMUWE REWATA THERO.

PREFATORY NOTE.

With the issue of this volume the second part of the Digha Nikaya Atthakatha, I have much pleasure in placing before the public the 19th of the series of the Simon Hewavitarne bequest.

The first part was edited by the Venerable Heyyantuduwe Siri Devamitta Nayaka Thero and published in 1918.

After his unexpected death in 1922 his distinguished pupil Boruggamuve Siri Revata Thero, the principal of the Subhadrārāma Parivena and head of the Tripitaka Publication Committee stepped into the breach and undertook the completion of the work. The learned editor is in every way qualified to do justice to the task he has undertaken and I am very thankful to him for the care and devotion he has shown in accomplishing it. I have also to express my grateful sentiments to the Principal of the Vidyodaya Pirivena the Venerable Kahave Siri Sumangala Ratanasāra, Pradhāna Nayaka of the Western Province for the help he has given to the learned editor.

It is a matter of great satisfaction to me to further realise the noble aim of my departed brother and to be able to place before the public this part of the Sumangala Vilāsini which has not been printed before in Ceylon.

This year sees the beginning of a Buddhist Missionary Campaign started in the West by the Venerable the Anagārika H. Dharmapāla, the Founder of the Maha-Bodhi Society, and it is my earnest prayer that those into whose hands this volume comes will extend to him a hand of help and sympathy in his effort to disseminate the loving Doctrine of the Lord Buddha.

The religious and literary revival in Ceylon, of which this series is but an outward manifestation is steadily growing apace, and both among the priesthood and the laity there is a greater desire for a critical examination of both Pāli and Sinhalese texts.

This has been the end aimed at in this series, and every effort has been made to achieve this end. The index at the end of this volume serves this as well as the first part of the Sumangala Vilāsini.

In conclusion I beg to express my grateful thanks to all the reverend Theros who have helped me in bringing out this much desired commentary.

C. A. HEWAVITARNE.

Subhagiri

Bandarawela, 2469

28. 4. 1926

ලකබණ විකුණුම.

ABBREVIATIONS.

- සි. i = සබ්බරූපරිවෙණාභිපති මඩුගල්ලේ සිඬානුසාරණා ලඳා.
කුණසාලනාම විහාරායතන පොතකි.
- සි. ii. = විජේපාදය පරිවෙණ පොතකාලයපොතකි.
- සි. iii. = මඩුගල්ලේ සිඬානුසාරණාල ලඳා. මඩුගල්ලේ නැන්නේ
විහාරායතන පොතකි.
- ම: = මරමකකරෙහි මුද්දිතපොතකි.
- ඒ: = ආචාරිකකරෙහි මුද්දිත පොතකි.
- මු. පා = මුද්දිත දීඝනිකාය පාලි.
- සි. මු & මු. පො = සිහලකකරෙහි මුද්දිතපොතකි.

සුචිත ශ්‍රේණි.

CONTENTS.

වග්ග.	සුත්ත.	පිටිඨකයාති.
2.	17.	මහාසුද්දායන සුත්ත වග්ගය. 433
2.	18.	ජනවසග සුත්ත වග්ගය. 450
2.	19.	මහාභොවිඤ්ඤ සුත්ත වග්ගය. 457
2.	20.	මහාසමයසුත්ත වග්ගය. 477
2.	21.	සකකපඤ්ඤා සුත්ත වග්ගය. 496
2.	22.	මහාසතිපට්ඨාන සුත්ත වග්ගය. 532
2.	23.	පායාසිසුත්ත වග්ගය. 584
		මහාවග්ග වග්ගය.
3.	24.	පාටිකසුත්ත වග්ගය. 590
3.	25.	උදුමබරිකසුත්ත වග්ගය. 602
3.	26.	වකකවතතිසුත්ත වග්ගය. 612
3.	27.	අග්ගඤ්ඤා සුත්ත වග්ගය. 622
3.	28.	සමපසාදනික සුත්ත වග්ගය. 633
3.	29.	පාසාදිකසුත්ත වග්ගය. 659
3.	30.	ලකකණ්ණ සුත්ත වග්ගය. 668
3.	31.	සිංහලකසුත්ත වග්ගය. 686
3.	32.	ආචානාටික සුත්ත වග්ගය. 700
3.	33.	සබ්බිනිසුත්ත වග්ගය. 708
3.	34.	දසුත්ත රසුත්ත වග්ගය. 771
		පාටිකවග්ග වග්ගය.

THE PALI ALPHABET.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

ආ ආඃ ඉ ඉඃ ඊ ඊඃ එ ඊඃ ඔ ඔඃ

CONSONANTS.

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ña
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña
ට ta	ඨ tha	ඳ da	ඳ් dha	ණ ña
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma
ය ya	ර ra	ල la	ව va	ශ sa
				හ ha
				ළ la
				අං an

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kú	කෙ ke	කේ kē
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khú	ඛෙ khé	ඛේ khē
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	කෙක kēka	කි tva, භු tra	මම් mpha
කඛ kkha	කෙඛ kēkha	ඳ් dda	මෙ, මි mba
කග kya	කෙග, ම kēga	ඳ්, ඳ් dda	මෙ mbha
කි kri	ඡ, කෙඡ kēcha	ඳ dra	මෙ mma
කච kva	ඡ, කෙඡ kēja	ඳ dva	මෙ mha
කඡ kha	කෙකි kēkha	ධි dhva	යෙ, යෙ yya
කග ga	චි tta	නන nta	යෙ yha
කඝ gga	ච්, ච් ttha	නි ntha	ලල la
කඞ ggha	ඳ් dda	නද nda	ලල la
ගු gra, ඛකඞ kka	ඳ් dda	නි ndha	ලල la
ඳ් ñkha	ණ ña	නන nna, නන nha	වන wha
ඛක ñga	ණ ña	ප් ppa	සස ssa
ඛඝ ñgha	ණ ña	ප් ppha	සම sma
ච ච ca	ඞ, ච ña	බ bba	සා swa
ච් ච cha	ණ ña	බ bha	හ හ hma
ජ ජ ja	ත ta	බ bra	හ හ hva
ජඣ jjha	ත ttha	ම mpa	ල ල lha

ආ ආඃ ඉ ඉඃ ඊ ඊඃ එ ඊඃ ඔ ඔඃ

සු ම ඩග ල වි ලා සි නී

නා ම

දී සි නී කා ය සි ක ටා .

නමෝ නායක භගවතෝ අරහතෝ
ස මමා ස මබ්බ ඛ ය්සා .

2. 17.

“එවමෙම සුග” නම් මහාසුදස්සනසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බ පදවණ්ණනා. “සබ්බරතනමස්සා”¹ නි එත් එකා ඉඨකා සුවණ්ණ මයා, එකා රූපිමයා,² එකා වෙචරියමයා, එකා ඵලිකමයා, එකා ලොභිතඞ්කමයා, එකා මසාරගලුමයා, එකා සබ්බරතනමයා. අයං පාකාරෙ සබ්බපාකාරානං අනෙතා උබ්බධෙන³ සසීහන්තො අහොසි. එකෙ පන ථෙරු- “නගරං පන⁴ අනෙතා ස්ථා ඔලො කෙනතානං දස්සනීයං වට්ඨති, තස්මා සබ්බබාහිරෙ සසීහන්තො, සෙසා අනුපුබ්බන්තිවා”⁵ නි වදන්ති, එකෙ-බ්බිඛා⁶ ස්ථා ඔලොකෙනතානං දස්සනීයං වට්ඨති, තස්මා සබ්බඅබ්බන්තාරිමො සසීහන්තො, සෙසා අනුපුබ්බන්තිවාති, එකෙ-අනෙතා ව බ්බිඛා⁷ ව ස්ථා ඔලොකෙනතානං දස්සනීයං වට්ඨති, තස්මා මජ්ඣෙ පාකාරෙ සසීහන්තො, අනෙතා ව බ්බිඛා⁸ ව තයො අනුපුබ්බන්තිත්තාති.⁹ “එසිකා”¹⁰ නි එසිකාථමො. “තිපොරිසනිවානා”¹¹ නි එකං පොරිසං මජ්ඣිම පුරිසස්ස අත්තනො හන්තෙ පඤ්චගන්ථං, තෙන තිපොරිස පරිකෙඛපා පණ්ණරසගන්ථ පරිමාණාති අන්තො. තෙ පන කථං සීතාති? නගරස්ස¹² එකෙකං මහාවාරඛාහං නිස්සාය එකෙකො. එකෙකං බුද්ධකචාරඛාහං නිස්සාය එකෙකො මහාවාරබුද්ධකචාරානං අන්තරු තයොති; තාල පනතිසු සබ්බරතනමයානං තාලානං එකං¹³ සොවණ්ණමයන්ති පාකාරෙ වුත්තලකඞ්ණමෙව වෙදිතබ්බං. පණ්ණඵලෙසුපි එසෙව තයො. තා පන තාලපනතියො අසීතිගන්තො උබ්බධෙන විප්පකිණ්ණවාලිකෙ¹⁴ සමතලෙ භූමිභාගෙ පාකාරන්තරෙ එකෙකා

1. ම. රූපිමයා.
2. ම. උච්චතයෙව.
3. ම. තාම.
4. ම. බ්බි.

5. ම. අනුපුබ්බන්තිවාති. [නිකානකා.
6. ම. තිපොරිසනිවා. සි. I & II. තිපොරිස
8. සි. II. නගරස්ස බාහිරපස්ස.
10. ම. එකං පබ්බ.
11. ම. වාලුකෙ.

හුචා සිතා. “වග්ගු”නි ඡේතො සුඤ්ඤේ. “රජනීයො”ති රඤ්ඤාදිං සමන්තො. “කමමිතො”ති දිවසවපි සුයාමානො ඛමතෙව න ජග්ගෙවෙති;*, “මදනීයො”ති මාතමදපුරිසමද ජනනො. “පච්චිකායා”ති ආතතං විතතං ආතතවිතතං සුසිරං සතනති ඉමෙහි පච්චිකායාහි සමන්තාගතස්ස, තත්ථ ආතතං නාම වමචපරියො කමෙසු හෙරියාදීසු එකතලං තුරියං, විතතං නාම උභයතලං, ආතත විතතං නාම සබ්බසො පරියොනඛං, සුසිරං නාම වංසාදි, සතං නාම සමාදි. “සු විනිනායා”ති ආකසිනසිවිලකරණාදිති සුමුච්ඡිතස්ස “සුසංචිතාලිකායා”ති පමානෙ සිතභාව ජානනත්තං සුමුච්ඡ පටිපාලි තස්ස. “සුසලෙහි සමන්තාගතායා”ති¹ යෙ වාදෙත්තුං ඡේතා කුසලා තෙහි වාදිතස්ස. “බුතනා”ති අකඛබ්බිතනා සුරබ්බිතනා. “සොණඛා”ති සුරසොණඛා. තෙ යෙව පුතපුතා පාතුකාමනාවසෙන පිපාසා. “පටිවාරෙසු”නති² හත්ථවාරපදවාරෙ ගහෙත්වා නච්චන්තා කිලිංසු³. “සිසං නහානස්සා”ති⁴ සීසෙන සඬං ගණ්ඨාදකෙන නහාතස්ස. “උපපාසමිසංසා”ති සමාදිනනඋපොසථඛස්ස. “උපපිපාසාදවර ගතස්සා”ති පාසාදවරස්ස උපරිගතස්ස, සුභොජනං භුඤ්ඤිතා පාසාදවරස්ස උපරි මහාතලෙ සිරිගතං පටිසිත්වා සීලාති ආවරෙන්නස්ස. නදු කීරුරු පාතොව සතසතස්ස විස්සරෙත්වා මහාදුතං දත්වා සොලසහි ගණ්ඨාදකසට්ඨිති සිසං නහාසිත්වා⁵ කත පාතරසො පුඬං උත්තරසඬං එකංසං ජාත්වා උපරිපාසාදස්ස සිරිසගතෙ පලලඬං ආතුරිත්වා නිසින්නො අතගතො දුතාදිමයං පුඤ්ඤසමුදයං ආවරෙන්නො නිසිදි, අයං සබ්බවක්ඛවතරිතං ඛමමතා, තෙසං තං ආවරෙන්නොනං යෙව චුත්තප්පකාරපුඤ්ඤ කමචපච්චය උතුසමුදානං නීලමණිසඬසාතසදිසං පාචිතසමුද්ගර්ථ තලං තිඤ්ඤානං⁶ විය ආකාසං අලංකුරුමානං විය දිබ්බං වක්ඛරතනං පාතුභවති, තං මහාසුදස්සනස්සාපි තථෙව පාතුරහොසි, තසිදං දිබ්බානුභාවසුත්තතනා දිබ්බනාහි වුත්තං. සහස්සං අස්ස අරුතනති=සහස්සාරං. සහ තෙමියා සහ නාහියා වාති සහොමිකං සනාහිකං. සබ්බෙහි ආකාරෙහි පරිපුණ්ණනති සබ්බාකාරපටිපුරං. තත්ථ වක්ඛව තං රතිජනනසේන රතනවාතී=වක්ඛරනාහිං. යාය පන තං නාහියා සනාහිකනති වුත්තං, සා ඉඤ්ඤානීලමතිමයා හොති. මජ්ඣෙ පනස්සා රජතමයා පනාලී, යාය සුඛසිතීඛදන්තපනතියා හසමානා විය විරොවති. මජ්ඣෙ ජිඤ්ඤාන විය වඤ්ඤානීලෙන උපොසුපි බාහිරෙනෙසු රජතපට්ටෙන කතපරිකෙඛපා හොති, තෙසු පනස්සා නාහිපනාලීපරිකෙඛපට්ටෙසු සුත්තසුත්තසානෙසු පරිවේදලෙඛා සුචිතතනාව හුත්වා පඤ්ඤායනති. අයං තාවස්සා නාහියා සබ්බාකාර

1. සි. I & II. සුසමන්තාගතස්ස.

2. සි. I. & II. පටිවාරෙසුනති.

3. ම. හත්ථං වා පාදං වා වාලෙත්වා

නච්චන්තා කිලිංසු.

4. ම. නහාතස්සාති.

5. ම. සතාත්ථා.

6. ම. නිඤ්ඤානං.

* ම. V. සි. I & II. නිකෙවෙති.

පරිපූර්ණා.¹ යෙහි පත තං අරෙහි සහස්සාරකඤ්චිත්තං, තෙ සත්ත රතතමයා, සුරියරසමයො විය පතාසම්පන්නා භොතති. තෙසම්පි සම්පතමණිකපරිචේදද්වෙදාදීති සුචිතතානෙව² පඤ්ඤායනති. අයමස්ස අඤ්ඤා සම්බන්ධානාරම්භස්සුචිත්තා යාය පත තං නෙමියා සනෙමිකානති චුත්තං, සා බාලසුරියරසමිකලා³ අවිභසමානා විය සුරතතසුචිතිකම්පවාලමයා භොතති. සසම්පු පනස්සා සඤ්ඤාරාග සංසිද්ධිකා රතතප්පමානද⁴ පට්ඨාචචපරිචේදද්වෙදාදීති සුචිතතා පඤ්ඤායනති. අයමස්ස නෙමියා සම්බන්ධානාරම්භස්සුචිත්තා.

නෙමිමඛලපිඨියං පනස්ස දසකං දසකං අරානමිතතරෙ මමිතවංසො විය අනෙතා සුසිරො ජිද්ධමණිකලවිජො වාතභාහි පවාලද්වෙදානා භොති යස්ස වාතෙරිතස්ස සුසුභලසමිතාගතස්ස පට්ඨිකාකුරියස්ස විය සද්දා වග්ගා ව රජනියො ව කම්මනියො ව මිදනියො ව භොති. තස්ස චො පත පවාලද්වෙදානස්ස උපරි සෙතවත්තං උභොසු පසෙසු සමොසරිතසුසුමදමානං චෙ පතති යොති එවං සමොසරිතසුසුමදමපතතිසතවයපරිවාරසෙතවත්ත සතධාරිතා පවාලද්වෙදානසෙන සමුපසොතිත⁵ නෙමිපරිකෙඛිතස්ස චිත්තවිපිකාහිපතාශ්විතං අනෙතා චෙ සිහමුඛාති භොතති, යෙහි තාලකඛිතාමණා පුණ්ණවිජුකිරණකලාපසංසිද්ධිකා තරුණරථි සමානරතතකම්පලෙභෙඤ්ඤාපරිසන්නා ආකාසගම්භාගභිසංභං අව භසමානා⁶ විය චෙ මුත්තාකලාපා මලවිඛනති, යෙහි වක්කරතනෙත සමිං ආකාසෙ සම්පරිවතතමානෙති තිණි වක්කාති එකතො පරි වතතතානාති විය බායනති, අයමස්ස සම්බන්ධො සම්බන්ධානාරම්භස්සුචිත්තා. තං පනෙතං එවං සම්බන්ධාරපරිපූරං පතති යා සංයමාසං සුචිත්තා අතතනො අතතනො සරවාසෙ පඤ්ඤාතාගතෙසු කිසිදිචා පවතන කපාසලාපෙසු මුත්තෙසු විචිචතුක්කාදීසු කිලිමනෙ දුරකපනෙ නාතිඋචේතන නාතිනිචේතන වතසංකම්පතකාසනෙතන ආකාසපපද සෙන උපසංභාගමානං⁷ විය රුක්කිකාබග්ගාති වාදසංයෝජනතො පඨාය සුගමානෙත මුරුරස්සෙරත සත්තානං සොතාති මධාපයමානං සොජනතො පඨාය නාතපාසාසමුදයසමුප්පලන ව්‍යණ්ණත නග්ගාති සමානාසිත්තං විය රසඤ්ඤා වක්කවිත්තිස්ස පුඤ්ඤානුභාවං උභෙසංසයනතං විය රාජධානියා අභිමුඛං ආගමිති. අපස්ස වක්ක රතතස්ස සද්දසම්පණ්ණෙනව 'සුභො නුභො කස්ස නුභො අයං සද්දා'ති ආවර්ජිතසදයං පුරුජිමිදං ඕලොකයමානානං තෙසං මුත්තස්සානං අඤ්ඤාතරො අඤ්ඤාතරං එවමානං-

“පස්සං භො අවර්ජිතං, අයං පුණ්ණවජ්ජ පුබ්බෙ එකො උග්ගවර්ති, අර්ථ පත අතතදුර්වියො උග්ගතො, එතං හි

1. ම. පරිපූර්ණා.

2. ම. සුචිතතා: සුචා.

3. පමුත්තද.

4. සි. I & II. සමුසස්සිත.

5. සි. II. අභිසම්මානා.

6. සි. I & II. පලොකයමාන.

රාජතංසමිත්තමිව පුණ්ණවන්දමිත්තං අප්පබ්බාපරියෙක¹ ගහන කලං අභිලඛිතා²ති. තමසෙද්ද ආහ:- “කිං කප්පෙසි සමමි, කුභිං නාමි තයං ටෙ පුණ්ණවන්ද ඵකතො උග්ගච්ඡන්තා දිඨ්ථප්පබ්බා, තනු ඵස තපනියරසබ්බරා³පිඤ්ඤරකිරණො දිවං කරො උග්ගතො?”ති. තමසෙද්ද සිතං කතා: ඵවමිතො:- “කිං උමමිතොසාසි, තනු ඉදුනෙව දිවංකරො අප්ථං ගතො? සො කපං ඉමිං. පුණ්ණවන්දං අනුබ්බිමිතොතො උග්ගච්ඡිතොති? අභිං පනෙතං අනෙකරතනපාහාසමුද්දුජ්ජලං කඤ්ඤාපි පුඤ්ඤවතො විමිතං හමිතොති”ති. තෙ සබ්බෙපි අපසාදයන්තා⁴ අසෙද්ද ඵවමිතංසු:- “හො කිං බහුං විපලපථ? තෙවංසං පුණ්ණවන්දො, ත සුරියො, ත දෙව විමිතං, තහෙතෙසං ඵවරූපං සරසමපතති අනි, චක්කරතනෙත පත ඵතෙන හවිතබ්බ”තා. ඵවං පච්ඡන්තසල්ලාපයොව තඤ්ඤ ජනස්ස වන්දමණිලං ඕහංසං තං චක්කරතනං අභිමුඛං හොති. තතො තෙති කස්ස නුචො ඉදං නිබ්බන්තනාති වුත්තෙත හවිතති චත්තොරො:- “ත කස්සපි අසෙද්දස්ස, තනු අභිතංසං මහාරාජා පුරිත චක්කවත්තතිවෙනො, තස්සොතං නිබ්බන්ත”තා. අථ සො ව මහාජනො- යො වසෙද්ද පස්සති, සබ්බො චක්කරතනමෙව අනුගච්ඡති. තඤ්ඤාපි චක්කරතනං රසෙද්දයෙව අන්තං අත්තතො අගතහංවං ඤ්ඤපඤ්ඤ කාමං මිභ සත්තකත්තංසං පාකාරමිත්තකෙනෙව තගරං අනුයං සිතා: අථ රසෙද්ද අනෙතපුරං පදක්ඛිණං කතා: අනෙතපුරස්ස උත්තරසිභපථරසදිසෙ සාතෙ යථා ගතිපුථාදිති සුචෙත සක්කා හොති පුජෙද්දං. ඵවං අක්කාහතං විය තිසා. ඵවං භිතස්ස පනස්ස වාතපානවිද්දාදිති පටිසිතා: නානාචරිතනපාහාසමුද්දුජ්ජලං අනෙතාපාසාදං අලංකුරුමානං පහාසමුඛං දිස්සා දස්සනන්තං සජාතාභිලාසො රාජා හොති, පරිජනොපිස්ස පියවචනපාහතෙත අගතො තමන්තං දිපෙති, තිවෙදෙති. අථ රාජා බලවටිතිපාමොජ්ජ ථුවසරිථො පල්ලබ්බං මොචෙති: උදායාසනා සිගපඤ්ඤරසමිපං ගන්තො තං චක්කරතනං දිස්සා සුතං චො පත මෙති ආදිකං චිත්තනං චිත්තයති. මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බං තං තප්පෙව අහොසි. තෙත වුත්තං: “දිස්සා රසෙද්ද මහාසුදස්සනස්ස-පෙ-සො හොති රාජා චක්කවත්තති, අස්සං නුචො අහං රාජ චක්කවත්තති”ති. කිත්තාවතා: චක්කවත්ත හොති? ඵකභිකුලච්ඡිකුලමිත්තවපි චක්කරතනෙ ආකාසං අභිකුභානතා: පවත්තෙත. ඉද්දති තස්ස පච්ඡන්තාපනන්තං යං කාතබ්බං තං දස්සෙතොසා “අථ චො ආනන්ද”ති ආදිමාහ.

තත්ථ “උදායාසනා”ති නිසිත්තාසනතො උඨගිතා: චක්ක රතනසමිපං ගන්තො “සුචරණ්ණභිබ්බාරං භෛසනා”ති ගන්තිසොණං සදිසපනාප්තිං සුචරණ්ණභිබ්බාරං උක්ඛිපිතා. “අනිදෙව ග්ජා මහා සුදස්සනො සමිං චතුරගිනිසා භෙත්තාසා”ති සබ්බචක්කවත්තනං හි

උද්දෙනන අබ්බුකතිරිත්ථා “අභිච්ඡිනාතු භවං වක්කරතන”න්ති වචන සමිතනතරමෙව වෙහාසං අබ්බුග්ගන්ත්වා වක්කරතනං පචතතති, යස්ස පචතතිසමිතාලමෙව සො රුජ වක්කවතති නාම භොති, පච්ඡෙනන පන වක්කරතනෙ තං අනුබ්බිමානොව රුජ වක්කවතති යානවරං ආරුග්ගා වෙහාසං අබ්බුග්ගවත්ති, අපස්ස ඡතතවාමරුදි භග්ගො පරිජනො වෙව අනෙතපුරජනො ව තතො නානපසකාර කඤ්චුකකචවාදිසනනාභවිභුසිතෙන විවිධාභරණපභාසමුප්ප්ලෙන සමුග්ගිතධර්පනාකං තිමණ්ඩිතෙන අතතනො අතතනොබලකාසෙන සථිං උප¹රුජසෙනාපතිපභුතයො පි වෙහාසං අබ්බුග්ගන්ත්වා රුජනමෙව පරිවාරෙතති. රුජසුතො පන ජනසංගහන්ථං නගර විජිසු භෙරිසො වරුපෙනති: “තාතා අලාකං රඤ්ඤ වක්කරතනං නිබ්බතං, අතතනො අතතනො විභවානුරූපෙන මණ්ඩිතපසාධිතා සනතිපතථා”ති. මහාජනො පන පතතියං වක්කරතනසද්දෙනෙව සබ්බකිව්වාති පහාය ගතිපුප්ථාදීති ආදාය සනතිපතීතො ව සොපි සබ්බො වෙහාසං අබ්බුග්ගන්ත්වා රුජනමෙව පරිවාරෙතති. යස්ස යස්ස හි රඤ්ඤ සථිං ගතතුකාමතා උපපජ්ජති, සො සො ආකාස ගතොව භොති. එවං වාදසයොජනායාමිවන්ථාරු පරිසා භොති. තත්ථ එකපුරිසොපි ඡිනතභිතතසර්ගෙ වා කිම්බිවන්ථො වා නත්ථි. සුචිපරිවාරො හි රුජ වක්කවතති. වක්කවතතිපරිසා නාම විජ්ජාබර පරිසා විශ ආකාසෙ ගව්ඡමානා ඉන්ද්‍රනීලමණ්ඩිතලෙ විපකිණ්ණ රතනසද්දසා භොති. මහාසුදස්සනස්සංපි තපෙව අසොසි. තෙන වුතතො: “අනිදෙව රුජ මහාසුදස්සනො සථිං වතුරච්ඡිතියා සෙනා යා”ති. තං පන වක්කරතනං රුක්ඛග්ගානං උපරුපරි තාතිඋචෙත නාතිනිවෙන ගගනපාදෙසෙන පචතතති, යථා රුක්ඛානං පුප්ථඵලපලවෙති අත්තිකා තාති සුඛෙන ගතිතුං සනෙකානති, යථා ව භූමියං සිතා-එස රුජ, එස උපරුජ, එස සෙනාපතීති සලලකෙඛතුං සනෙකානති; සොදිසු ව ඉරියංපපෙසු යො යෙන ඉවත්ති, සො තෙනෙව ගව්ඡති. විතත කම්මාදිසිපපසුතා වෙන්ථ අතතනො අතතනො කිව්වං කරොන්තා යෙව ගව්ඡන්ති. යපෙව හි භූමියං තථා තෙසං සබ්බකිව්වාති ආකාසෙ ඉප්ඤ්ඤති. එවං වක්කවතතිපරිසං ගහෙත්වා තං වක්ක රතනං වාමිඋස්සන සිනෙරුං පහාය මහාසමුද්දස්ස උපරිභාගෙන සතතයොජනසග්ගප්පමාණං පුබ්බවිදෙහං ගව්ඡති, තත්ථ යො විනිබ්බිසධින වාදසයොජනාය පරිනෙඛපනො ඡතතියොජනාය පරිසාය සනතිවෙසකවමො සුලභාභාරුපකරණො ඡායුදක සමපනෙතා සුචිසමිතලො රමණීයො භූමිභාගො, තස්ස උපරිභාගෙ වක්කරතනං අකාමාභතා විශ තිස්සති. අථ තෙන සඤ්ඤාණෙන සො

මහාජනෝ ඔතරිනිඃ යථාරූචි නභාතභෝජනාදීනි සබ්බකිච්චානි කරොනෙතා වාසං කපෙපනි. මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බං තපෙව අහොසි.

තෙන වුත්තං: “යස්මිං පනානඤ්ඤ පදෙසෙ වක්කරතනං පතිඝාසි, තත් රාජං මහාසුදස්සනෝ වාසං උපගඤ්ඤි සභිං වතුරච්ඡිතියා සෙනායා”ති. එවං වාසං උපගතෙ වක්කවත්තිච්චි යෙ තත් රාජානෝ තෙ පරවක්කං ආගතනති සුචාපි න බලකායං සනතිපාතෙතිඃ සුචසජ්ජා: හොනති, වක්කරතනස්ස හි උප්පතතිසමනන්තරමෙව නජී සො සතෙතා නාම යො පච්චජිකසඤ්ඤාය තං රාජානං ආරබ්භ ආවුඛං උක්ඛිපිතුං විසභෙය්‍ය, අගමානුභාවො වක්කරතනස්ස.

වක්කානුභාවෙන හි තස්ස රඤ්ඤා

අරී අසෙසා දම්ථං උපෙනති,

අරිඤ්ඤං නාම තරාඛිපස්ස

තෙනෙව තං වුච්චති තස්ස වක්කනති.

තස්මා සබ්බෙපි තෙ රාජානෝ අතතනෝ අතතනෝ රජ්ජිරිවිහ වානුරූපං පාඨතං ගතෙතිඃ තං රාජානං උපගමම ඕනතසිරු¹ අතත නෝ මොලිමණිපභාහිසෙකෙනස්ස පාදපූජං කරොනතා “එහි චො මහාරාජා”ති ආදීති වචනෙති තස්ස කිංකාරපටිස්සාවිතං ආපජ්ජනති. මහාසුදස්සනස්සාපි තපෙව අකංසු තෙන වුත්තං: “යෙ චො පනානඤ්ඤ පුරජීමාය දිසාය-පෙ-අනුසාස මහාරාජා”ති. තත් “සමාගන”නති සුආගතං.² එකස්මිං හි ආගතෙ සොවනති, ගතෙ නඤ්ඤනති; එකස්මිං හි ආගතෙ නඤ්ඤනති, ගතෙ සොවනති; තාදිසො නිං ආගමනනඤ්ඤනෝ, ගමනසොවනෝ; තස්මා තච ආගමනං සමාගමනනති වුත්තං හොති. එවං වුත්තෙ පන රාජා වක්කවත්ති නාපි එතතකං නාම මෙ අනුවස්සං බලිං උපකප්පතාති වදති, නාපි අඤ්ඤාස්ස හොගං අවජිඤ්ඤා අඤ්ඤාස්ස දෙති, අතතනෝ ධම්මරාජ භාවස්ස අනුරූපාය පඤ්ඤාය පාණාතිපාතාදීනි උපපරික්ඛිනිඃ පෙමණිගෙන මජ්ඣා සරෙන “පස්සථ තාතා පාණාතිපාතො නාමෙස ආසෙවිතො භාවිතො බහුලිකතො යානිකතො තිරස්සං වත්තතිකො හොති”ති ආදීනා නගෙන ධම්මං දෙසෙතිඃ “පාණො න භත්තබ්බො”ති ආදීකං ඔවාදං දෙති. මහාසුදස්සනෝපි තපෙව අකාසි. තෙන වුත්තං: “රාජා මහාසුදස්සනෝ එවමාහ පාණො න භත්තබ්බො-පෙ-යථාභුත්තං ව භුඤ්ජථා”ති. කිං පන සබ්බෙපි රඤ්ඤා ඔවාදං³ ගණ්හනති? වුච්ඡාපි තාව සබ්බෙ න ගණ්හනති රඤ්ඤා කිං ගණ්හියානති තස්මා යෙ පණ්ඨිතා විභාවිතො තෙ ගණ්හනති සබ්බෙ පන අනුසුත්තා⁴ භවනති තස්මා “යෙ චො පනා නඤ්ඤ”ති ආදිමාහ.

1. සි. I & II. පණ්ඨසිරු.

2. සි. I & II. සුආගමනං.

3. ම. ඉමං ඔවාදං.

4. ම. අනුගත්තා.

අථ නං වක්ඛරතනං එවං පුබ්බවිදෙහවාසිනං ඔවාදෙ දිනෙත්ත කතපාතරුසෙ වද්ධවත්තිබලෙ වෙහාසං අබ්බුග්ගනත්වා පුරන්ධිමං මහාසමුද්දං අපේක්ඛාගාහති. යථා යථා ව නං අපේක්ඛාගාහති තථා තථා අගදගත්වා සංගිත්වා සංඛිත්තථණො නාගරුජා විය සංඛිත්ත උග්ගිවිථාරං. හුත්වා ඔගච්ඡමානං මහාසමුද්දසලිලං යොජන මතං ඔගනත්වා අනෙතා සමුද්දො¹ වෙළඳියෙහිත්ති විය තිඤ්ඤි. තංඛණංගෙව ව තස්ස රඤ්ඤා පුඤ්ඤසිරිං දමුක්කාමාති විය මහා සමුද්දතලෙ විපාකිණ්ණොති නානාරතනාති තතො තතො අගනත්වා තං පදෙසං පුරයනති. අථ සං රුජපරිසං තං නානාරතනපරිපුරං මහාසමුද්දතලං දිස්වා යථාරුචි උච්ඡිඤාදිති ආදියති, යථාරුචි ආදිතතරතනාය පන පරිසාය තං වක්ඛරතනං පටිනිවත්තං², පටිනිවත්තමානෙ ව තස්මිං පරිසං අග්ගතො හොති, මපේක්ඛ රුජා, අනෙත්ත වක්ඛරතනං, තම්පි ජලනිධි ජලං³ පලොභියමානම්ව වක්ඛර තනසිරියා, අසගමානම්ව ව තෙන විශොගං නෙමිමණ්ණිල පරියන්තං අභිගනන්තං අභිගනන්තං තීරන්තමෙව⁴ උපගච්ඡති.

එවං රාජා වක්ඛවත්ති පුරන්ධිමසමුද්දපරියන්තං පුබ්බවිදෙහං අභිවිජ්ජිත්වා දක්ඛිණසමුද්දපරියන්තං. ජමුද්දිපං විජෙතුක්කාමො වක්ඛරතනදෙසිතෙත්ත මග්ගෙත්ත දක්ඛිණසමුද්දහිමුවො ගච්ඡති. මහාසුදස්සනොපි තථෙව අගමාසි. තෙන වුත්තො: “අථ ඛො තං ආනන්ද වක්ඛරතනං පුරන්ධිමං සමුද්දං අපේක්ඛාගාහෙත්වා පච්චිත්තාරිත්වා දක්ඛිණං දිසං පච්චත්තති”ති. එවං පච්චත්තමානස්ස පන තස්ස පච්චත්තන විධානං සෙසාසනාවෙසො පටිඤ්ජාගමනං තෙසං අනුසාය තීරපදනං දක්ඛිණං සමුද්දඤ්ච අපේක්ඛාගාහනං සමුද්දසලියස්ස ඔගමනං⁴ රතනාදනනති සබ්බං පුරිමනගෙතෙව වෙදිතබ්බං. විජ්ජිත්වා පන තං දසසගස්සයොජනපමාණං ජමුද්දිපං දක්ඛිණසමුද්ද තොපි පච්චිත්තාරිත්වා සත්තගෙයොජනසගස්සපමාණං අපරගොයානං විජෙතුං පුබ්බං වුත්තනගෙතෙව ගන්ත්වා තම්පි සමුද්දපරියන්තං තථෙව අභිවිජ්ජිත්වා පච්ඡිමසමුද්දතොපි උත්තාරිත්වා අභයොජන සගස්සපමාණං උත්තාරකුරුං විජෙතුං තථෙව ගන්ත්වා තම්පි සමුද්ද පරියන්තං තථෙව අභිවිජ්ජි උත්තාරසමුද්දතොපි පච්චිත්තාරති. එත්තාවතො රඤ්ඤා වක්ඛවත්තිතා වාතුරන්තාය පඨවියා ආධිපම්ව අධිගතං හොති. සෙසං එවං විජිත්තවිජයො අත්තනො රජ්ජිසම්මතති දස්සනත්ථං සපරිසෙසං උඛං ගගනතලං අභිලංසිත්වා සුවිකසිත්ත පදුමුපලපුණ්ණිරිකම්මනවිවිජෙත්ත වත්තාදෙ ජාතස්සෙර විය පඤ්ච සත් පඤ්චසත් පටිත්තදීපපටිවාරෙර වත්තාදො මහාදිපෙ ඔලො තෙත්වා වක්ඛරතනදෙසිතෙතෙව මග්ගෙත්ත යථානුක්කමං අත්තනො රාජධානීං පච්චාගච්ඡති. අථ නං වක්ඛරතනං අනෙත්තපුරවාරං

1. ම. සමුද්ද.

2. ම. තම්පි ජලං.

3. ම. අභිගරන්තමෙව.

4. ම. ඔගච්ඡමාන.

සොහොමානං විය හුනිං තිස්සි, එවං පඨිසිතෙ පන තඤ්චං වක්ක රතතෙ රාජනෙතපුරෙ උක්කාති වා දිපිකාති වා කිඤ්චි කරණිංයං න හොති, වක්කරතනොභාසොයෙව රතතිං අනිකාරං විධමිති යෙ පනතිකාරජිකා හොනති තෙසං අනිකාරමෙව හොති. මහා සුදස්සනස්සාපි සබ්බමෙතං තථෙව අහොයි. තෙන වුත්තං: “දක්ඛණ සමුද්දං අපේකාගහෙත්වා-පෙ-එවරුපං වක්කරතනං පාතුරහොයි”¹ති.

එවං පාතුහුතවක්කරතනස්සෙව වක්කවතතිනො අමච්චා පකතිමඛලභජිස්සානං සමසුචිභූමිභාගං කාමෙත්වා හරිවන්දනාදිභි සුරතිගතෙති² උපලිපාපෙත්වා හෙස්වා විචිත්තවණ්ණසුරතිකුසුමි සමොක්ඛණං උපරි සුවණ්ණතාරකානං අනතරන්තරා සමොසරි තමනුඤ්ඤකුසුමදුමපඨිමණ්ඩිතවිතානං දෙවවිමානං විය අභිජඛ්ඛි රිත්වා එවරුපස්ස නාම දෙව හජිරතනස්ස ආගමනං විනෙතථාති වදන්ති. සො පුබ්බෙ වුත්තනසෙතෙව මහාදුතං දත්වා සිලානි ව සමාදාය තං පුඤ්ඤසමපතතිං ආවජේජනොනා තිස්සිදි.

අථස්ස පුඤ්ඤකුසාවචොදිතො ඡද්දන්තකුලා වා උපොසථ කුලා වා තං සක්කාරවිසේසං අනුභවිතුකාමො තරුණරවිමණ්ඩලාති රත්ත වරණගිවංශුවපඨිමණ්ඩිතසුචිසුඛසෙතසරිතො සත්තපාඨිස්සො සුසණ්ඩිත³ අභිතපච්චිකසනතිවෙසො විකසිතරත්තපදුමවාරුපොක්ක රෙඤ්ඤා පරියනොනා විය රජතපබ්බතො හජිසේසො තඤ්චං පදෙසෙ තිස්සි. සො ඡද්දන්තකුලා ආගච්ඡන්තො සබ්බකණ්ඩො ආගච්ඡති උපොසථකුලා සබ්බජේසො. පාලියං පන “උපොසථො නාගරාජා ඉථෙව”⁴ව ආගතං ඤායං පුරිතවක්කවතතිවිත්තානං වක්කවතතිනං වුත්තනසෙන විතතයන්තානං ආගච්ඡති. මහාසුදස්ස කුස්ස පන සයමෙව පකතිමඛලභජිස්සානං ආගතත්වා මඛලභජිං අපනෙත්වා තත්ථ අස්සායි. තෙන වුත්තං: “පුතච්චරං ආතන්ද-පෙ-නාගරාජා”⁵ති. එවං පාතුහුතං තං හජිරතනං දිස්වා හජි සොපකාදසො හස්සකුස්සා වෙගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤා ආරොචෙත්ති. රාජා තුරිතතුරිතං ආගන්ත්වා තං දිස්වා පසන්නවිතොනා හදුකා වත හො හජිස්සානං සමෙව දුමථං උපෙය්සා⁶ති විතතයන්තො හත්ථං පසාදෙති. අථ සො සරඛෙත්තං වච්ඡකො විය කණ්ණණ්ණ ඔලච්ඡෙත්වා සුරතභාවං දසෙන්නො රාජානං උපගඛ්ඛමති⁷ රාජා තං ආරොතිතු කාමො හොති. අථස්ස පරිජනො අභිපායං ඤාත්වා තං හජිරතනං සුවණ්ණඛිජං සුවණ්ණාලඛකාරං⁸ ගෙමජාලපච්චත්තනං තත්වා උපනෙති. රාජා තං අතිසීදුපෙත්වා ව සත්තරතනමයාය නිසෙය්සායා ආරුය්ග ආකාසගමනනිත්තවිතොනා හොති. තස්ස සහ විතතුපාදෙනෙව සො හජිරාජා රාජභාසො විය ඉන්ද්‍රනිලමණ්ඩපභා

1. ම. සුරතිගතගතෙති.

2. ම. සහච්චිත

3. ම. V. උපසංකමි. [ලඛිතාරං.

4. සි. I & II. සොණ්ණඛිජනොණ්ණො

ජාලං නිලං ගගනතලං අභිලංඝති. තතො වක්කවාරිකායං වුත්ත
 තයෙනෙව සකලරාජපරිසා, ඉති සපරිසො රාජා අනෙතො පානරාසෙ
 යෙව සකලපඨවිං අනුසංයායිනිඃ රාජධානිං පච්චාගච්ඡති. එවං
 මහිඨිකං¹ වක්කවත්තිනො ගජිරතනං හොති. මහාසුදස්සනස්සාපි
 තාදිසමෙව අපොසි, තෙන වුත්තං: “දිසා රඤ්ඤ-පෙ-පාතුරහො
 සි”ති. එවං පාතුගුතගජිරතනස්ස පන වක්කවත්තිනො පරිසා²
 පකතිමඛලඅස්සයානං සුචි සමතලං කාරෙතො අලංකාරෙතොව
 පුරිමතයෙනෙව රඤ්ඤ තස්ස අංගමනවිත්තානන්දං³ උස්සාහං
 ජනෙනති. සො පුරිමතයෙනෙව කතදුතමානසකකාරො සමාදිත්ත
 සිලබ්බතො පාසාදතලෙ සුඛතිසින්නො පුඤ්ඤසමපතතිං සමනුස්සරති.
 අරස්ස පුඤ්ඤානුභාවවොදිතො සික්ඛවතුලතො විජ්ජුලුතා විතඞ්ගරද
 කාලසෙතවලාගකරාසිසංඝිරිකො රතතපාදො රතතතුණො
 වන්දපාභාපුඤ්ඤසදිසසුඛසිතිඛිසනසංගතසරිතො කාකතිවා විශ ඉන්ද
 නිලමඤ්ඤ විශ ව කාලවණ්ණන සිසෙත සමන්තාගතතතා කාල
 සිසො-සුචුතපොතො ධර්මතෙති විශ මුඤ්ඤසදිසෙති සණ්ඨවට්ටඋජ්ඣති
 ගතෙති⁴ කෙසෙති සමන්තාගතතතා මුඤ්ඤකෙසො-පෙවහාසංගමො
 වලාගතො නාම අස්සරාජා අංගනතො තඤ්චිං ධාතො පතිඨාති.
 මහාසුදස්සනස්ස පනෙස ගජිරතනං විශ අංගතො. සෙසං සබ්බං
 ගජිරතනෙ වුත්තතයෙනෙව චෙදිතබ්බං. එවරූපං අස්සරතනං
 සක්ඛාය ගතො: “පුත ව පර”න්ති අදිමාග එවං පාතුගුතඅස්ස
 රතනස්ස පන රඤ්ඤ වක්කවත්තිස්ස⁵ වතුගන්දායමං සකටතාතිස
 මාරිතාහං උගොසු අනෙතසු කණ්ණිකපරියන්තතො විනිශ්ශතෙති සුප
 රිසුචි මුත්තාකලාපෙති කඤ්චිතපදුමෙති⁶ අලංකතං වතුරාසිතිමඤ්ඤ
 සගස්ස පරිවාරං තාරකාගණපරිවුත්තස්ස පුණ්ණවන්දස්ස සිරිං පච්චපර
 මානං විශ චෙපුලපබ්බතතො මඤ්ඤරතනං අංගච්ඡති. තස්සොවං අංග
 තස්ස මුත්තාජාලතෙ ධපෙතො චෙත්සුපරමාරාය සසිගන්දපාමාණං
 අකාසං අරොපිතස්ස රතතිභාගෙ සමන්තා යොජනපාමාණං ඔකාසං
 අභා ඵරති, යාය සබ්බො සො ඔකාසො අරුණ්ණගමනවෙලාය විශ
 සඤ්ජාතාලොකො හොති; තතො කස්සකා කසිකමමං-වාණිජා අප
 නුග්ගාවතං-තෙ තෙ සිප්පිනො තං තං කමමන්තං පසොජෙනති
 දිවාති මඤ්ඤමානා මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බං තං තපෙච අහොසි,
 තෙන වුත්තං: “පුත ව පර අනන්ද-පෙ-මඤ්ඤත්තං පාතුරහොසි”ති.
 එවං පාතුගුතමඤ්ඤරතනස්ස පන වක්කවත්තිස්ස විශ සු
 ඛවිසෙසස්ස විසෙසකාරණං ඉජිරතනං පාතුගවති, මද්දරජ
 තුලතො වා හිස්ස අග්ගමෙගසිං අනෙතති, උත්තරතුරුතො වා

1. ම. එව. මහිඨිකං.

2. ම. අමච්චා.

3. සි. II. විත්තවිත්තානන්දං.

4. ම. උජ්ජුපාතෙති.

5. ම. වක්කවත්තිනො.

6. ම. විති කඤ්චිතපදුමෙති.

පුඤ්ඤානුභාවෙන සංගං ආගමිතී, අවසෙසා පනස්සා සමපතති “පුත ව පරං ආනන්ද රඤ්ඤා මහාසුදස්සනස්ස ඉන්දිරතනං පාතුරහොසි අභි රූපා දස්සනීයා”ති ආදිතා නයෙන පාලියංගෙව ආගතා.

තත් සංඝානපාරිසුරියා අබිකං රූපං අස්සාති=අභිරූපා, දිස්සා මානාව වක්ඛුති පිතයති, තස්මා අඤ්ඤාතිවවිනෙකපං නිනාපි දඬබබාති දස්සනීයා. දිස්සාමානාව සොමනස්සවසෙත විතතං පසා දෙනීති පාසාදිකා. “පරමාසා”ති එවං පාසාදවගතතා උත්තමාය. “වණණපොකබරතාසා”ති වණණසුඤ්ජරතාය “සමග්ගාගතා”ති උපෙතා. අභිරූපා වා යස්මා නාතිදිසා නාතිරස්සා, දස්සනීයා යස්මා නාතිකිසා නාතිපුලා, පාසාදිකා යස්මා නාතිකාලී නාවෙවාද්දතා, පරමාය වණණපොකබරතාය සමනතාගතා තස්මා අභිකානතා මානුසං වණණං. අප්පතතා දිබ්බං වණණං. මනුස්සානං හි වණණාහා බහි න නිව්ජරති, දෙව්තානං අභිසුරං නිව්ජරති. තස්සා පන වාදස හත්ථපමාණං පදෙසං සරිරහා මහාසෙති. නාතිදිසාදිසු වස්සා පඨමසුගලෙන ආරෙහසමපතති, දුතියසුගලෙන පරිණාහසමපතති, තතියසුගලෙන වණණසමපතති වුත්තා. ඡති වාපි එතෙහි කාය විපතතියා අහාවො. “අතිකකතතා මානුසං වණණ”තති ඉමිතා කාය සමපතති වුත්තා. “භූලපිටුනො වා කප්පාසපිටුනො වා”ති සප්පි මණෙහි පක්ඛපිඤ්ඤා ධර්මස්ස සත්විගතස්ස භූලපිටුනො වා කප්පාස පිටුනො වා. “ශිෂෙන”ති රඤ්ඤා සිතකාලෙ. “උණෙහ”ති රඤ්ඤා උණහකාලෙ. “වංශනගණ්ඨා”ති නිවහකාලමෙව සුපිංසිතස්ස අභිතවස්ස වතුජාතිසමායෝජිතස්ස හරිවන්දනස්ස ගණ්ඨො කායතො වායති “උපපලගණ්ඨො වායති”ති සිතකපිතකාලෙසු මුඛතො තං බණං විකසිතස්සෙව නිපුපපලස්ස අභිසුරභිගණ්ඨො වායති. එවරූප සමථස්ස ගතිසමපතති යුත්තාය පනස්සා සරිරසමපතතියා අනුරූපං ආචාරං දස්සෙතුං “තං බො පනා”ති ආදි වුත්තං. තත් රජානං දිස්වා නිසිතනාසනතො අභිද්ධස්සා පිය පඨමමෙව උදානීති පුබ්බාසිනී. තස්මිං නිසිතො තස්ස තාලවණ්ඨෙන විජනාදි කිව්වං කතො පච්ජාතිපතති නිසිදනීති පච්ජාතිපාතිනී. කිං කණ්ණමි දෙව්තාති වාචාය කිංකාරං පටිසාවෙතිති කිංකාරපටිස්සාවිනී. රඤ්ඤා මනාපමෙව වරති කණ්ණාතිති මනාපමාදිණී. යං රඤ්ඤා පියං තදෙව වදනීති පිසමාදිනී. ඉද්දති ස්වාස්සා ආචාරො හාවසුඛියාව න සාපෙය්‍යනාති දස්සෙතුං “තං බො පනා”ති ආදිමාහ තත් “නො අනිවාදි”ති න අතතිකමිනො වරති, ධර්මපොඨා රජානං අඤ්ඤං පුරිසං විනෙතනපි න පණෙතිති වුත්තං හොති: තත් යෙ තස්සා ආදිවහි ‘අභිරූපා’ති ආදියො අනෙත ව ‘පුබ්බාසිනී’ති ආදියො ගුණො වුත්තා තෙ පකතිගුණො එව.

“අතික්කන්තං මානුසං වණ්ණං” නති ආදයො පන වක්කවතතිනො පුඤ්ඤං උපතිය්සාය වක්කරතනපාකුභාවනො පඨාය පුරිමකමමානුභාවෙන නිබ්බතනාති වෙදිතබ්බං. අභිරුපතාදිකාපි වා මක්කරතනපාකුභාවනො පඨාය සබ්බාකාරපරිපුරු ජාතා තෙතාහ: “එචරුපං ඉජ්ජිරතනං පාතුරහොසි” ති. එවං පාකුභුතඉජ්ජිරතනස්ස පන රඤ්ඤාදි වක්කවතතිස්ස ධනකරණීයානං නිව්වානං යථාසුඛං පවත්තනත්ථං ගහපතිරතනං පාකුභවති. සො පකතියාව මහාභොගො මහාභොගකුලෙ ජාතො රඤ්ඤාදි ධනරුසිවිඛිකො සෙසි ගහපති භොති. වක්කරතනානුභාවසතිතං පනස්ස කමමිපිපාකජං දිබ්බ වක්ඛුං පාකුභවති. යෙන අනෙතාපඨවියමපි යොජනබ්බන්තරෙ නිගිං පස්සති, සො තං සමපතතිං දිස්වා කුසිභද්දයො¹ ගෙඛිවා රාජානං ධනෙන පමාරෙත්වා සබ්බාති ධනකරණීයාති සමපාදෙති. මහාසුදස්සනස්සාපි තපෙච සමපාදෙසි, තෙන වුත්තං.

“පුත ව පරං ආනන්ද-පෙ-එචරුපං ගහපතිරතනං පාතුරහොසි” ති. එවං පාකුභුතගහපතිරතනස්ස පන රඤ්ඤාදි වක්කවතතිස්ස සබ්බ නිව්වාසාපිධානසමත්ථං පරිනායකරතනං පාකුභවති. සො රඤ්ඤාදි ජෙසිපුත්තොව භොති. පකතියා එව සො පඤ්ඤාතො ව්‍යන්තො මෙධාවි විහාවි. රඤ්ඤාදි පුඤ්ඤානුභාවං නිය්සාය පනස්ස අත්තනො කමමානුභාවෙන පරවිත්තඤ්ඤාණං උපපජ්ජති, යෙන වාදසයොජනාය රාජපරිසාය විත්තාවාරං ඤාත්වා රඤ්ඤාදි අගිතෙ ව² තිනෙ ව වචන්ථ පෙතුං සමත්ථො භොති. සොපි තං අත්තනො ආනුභාවං දිස්වා කුසිභද්දයො රාජානං සබ්බකිව්වානුසාසනෙන පමාරෙති. මහාසුදස්සන වපි³ තපෙච පමාරෙසි, තෙන වුත්තං: “පුතවපරං-පෙ-පරිනායකරතනං පාතුරහොසි” ති. තත්ථ “ඨසෙසනබ්බං ඨසෙසතු” නති තග්ගිං තග්ගිං ධානන්තරෙ ධපෙතබ්බං ධපෙතුං. “සමමෙවසාකීනියා” ති සම විපාවතියා. “ගහණියා” ති කමමජනෙජොධාතුයා. තත්ථ යස්ස භුත්තමත්තොව ආභාරො ජීරති යස්ස වා පන පුච්ඡතො විග්ගතපච්ච තිස්සති, උභොපෙතෙන න සමමෙවසාකීනියා සමන්තාගතා, යස්ස පන පුත භත්තකාලෙ භත්තව්ජ්ජෙත්ථ උපපජ්ජෙනව, අයං සම විපාකීනියා සමන්තාගතොති. “මාසෙසි ඤා” ති න තගරෙ භෙරිඤ්ඤා රාජෙත්වා ජනරාසිං කාරොපෙත්වා මාසෙසි. රඤ්ඤාදි පන සභවිත්තුප්පාදෙනෙව භුමිං භිද්දිත්වා වතුරාසිතිපෙපාකබරණීසගස්සාති නිබ්බතතිංසු. තාති සකියෙතං වුත්තං. “විභි මෙදිස්සාති” ති එකාය ඉභ්බකානං පරියන්තෙ යෙව පරික්ඛිත්තා, එකාය පරිවෙණපරිවෙජ්ජපරියන්තො. “ඨඤ්ඤාසාසි” ති තග්ගො අභොසි? එකදිවසං කිර තභාත්වා ව පිවිත්වා ව ගව්ජන්තං මහාජනං මහාපුරිසො ඔලොකෙත්වා ඉමෙ උමමත්තක වෙසෙසනෙව ගව්ජන්ති සෙව එතෙසං එත්ථ පිලුනිනපුප්ථාති භවෙය්‍යං.

1. ම. මානසො.

2. ම. නිතාතිතෙව.

3. සි. I & II සුදස්සනස්සාපි.

4. සි. I & II සමමිපාකීනියා.

හදුකං සියාති, අපරාධං එතං අපරාධං. තත් “සමබ්බාසුක” නති පුළුං නාම එකසමංසෙව උතුමති පුළුංති අපං පත තපා කට්ඨාසංඝං යපා සමබ්බාසු උතුම පුළුංසියාතිනි විනොසි “සෙවසාපෙසි” ති තාතාවණ්ණඋපලබ්ධිදීති තතො තතො ආහරපෙති ත රෙපා පෙසි, සහවිතතුපාදෙනෙව පතසං සබ්බං ඉජ්ඣි¹ තං ලොකො රඤ්ඤ රෙපාපිතතනි මඤ්ඤි, තෙන වුතතො: “රෙපාපෙසි” ති; තතො පසාය මෙහාජනො තාතපසකාරජලජථලජමාලං පිළුකිති තකබ්බ තතං කිලුමානො විය ගව්ඡති. අප රුජා තතො උතතරිමපි ජනං සුඛසමපපිතං කාතුකාමො “යනතුතාහං ඉමාසං පොකබරණ්ණි තං තිරො” ති ආදී ජනසං සුඛවිධානං විනොසති සබ්බං අකාසි.

තත් “නිහාසෙසු” නති අඤ්ඤා සරිරං උබ්බවෙසි, අඤ්ඤා වුණ්ණාති යොජෙසි, අඤ්ඤා තිරො තහායනතසං උදකං ආහරි, අඤ්ඤා වන්තා පටිග්ගහෙසි වෙව අද්දසි ව. “සමසෙසි බ්බො” ති කපං පසෙපෙසි? ඉජ්ඣිතඤ්ඤා පුරිසානඤ්ඤා අනුච්ඡිකො අලබ්භාසර කාසරති; ඉජ්ඣිමතතමෙව තත් පරිවාරවසෙන: සෙසං සබ්බං පරිවාරවසෙන සපෙති රුජා මහාසුදස්සනො දුතං දෙති තං පරිභුඤ්ජාති හෙරිවරපෙසි. මහාජනො පොකබරණ්ණි තිරං ආහතති තහාසි වන්තා පටිවිනොසති තාතාගති විලිභෙනා පිතඨ විවිතතමාලො² දුතසං ගතති අනෙකපසකාසරසු යාගුහතතවජ්ජ කෙසු අසවිධපාතකෙසු ව යො යං ඉච්ඡති සො තං බාදිති ව පිවිති ව තාතාවණ්ණාති බොමසුමාදිති වන්තා තිවසෙති; සමපතනි අනුභවිති යෙසං තාදිසාති අජි තෙ මහාය ගව්ඡති, යෙසං නජි, තෙ ගහෙති ගව්ඡති. හජිඅස්සයාතාදීසුපි තිසිදිති පොකං විවරිති අනජිකා මහාය-අජිකා ගහෙති ගව්ඡති. වරසයනෙසුපි තිසජ්ජ සමපතනි අනුභවිති අනජිකා මහාය-අජිකා ගහෙති ගව්ඡති. ඉජ්ඣිපි සමං සමපතනි අනුභවිති අනජිකා මහාය-අජිකා ගහෙති ගව්ඡති; සත්තවිධරතනපසාධනාති ව පසාධෙති සමපතනි අනුභවිති අනජිකා මහාය-අජිකා ගහෙති ගව්ඡති. තමපි දුතං උපාය සමුපාය දීයෙනෙව, ජම්බුදීපවාසිකාතං අඤ්ඤා කමමං තත් රඤ්ඤා දුතං පරිභුඤ්ජාතාව විවරති. අප මුහුණ්ණ ගහපතිකා විනොසුං “අයං රුජා එවරුපං දුතං දදනොපි මයං තඤ්ඤාදීති වා බිරාදීති වා දෙපාති ත කිඤ්ඤි ආහරාපෙති. ත බො පතමාකං රුජා ත ආහරාපෙති තුණ්ණිමාසිතුං පති රුජ” ති, තෙ බුහුං සපතෙයං සංගරිති රඤ්ඤා උපනාමෙසුං, තසො “අප බො ආනද මුහුණ්ණගහපතිකා” ති ආදිමාග. “එච්ච සමපිනොසු” ති කතො එවං විනොසුං? කසාපි සරතො අපං ආහතං, කසාපි බුහුං, තමමං පරිගරියමානො³ කිං තවෙව සරතො

1. ඉ. ඉජ්ඣි. 2. සි. I පිලුකිත විලිභතමාලො. 3. ම. පරිභුහරියමානො.

සුඤ්ජරං ආභතං? න මයං සරතො? තවෙව සරතො ඛන්ධං? න මයං තති එවං කලහසඤ්ඤපි උපපජ්ජෙය්‍ය, සො මා උපපජ්ජිත්වානි එවං සම්මිනෙතාසු. “එති ත්වං සම්මා”ති එති ත්වං වයං “ධම්මං නාම පාසාද”නති පාසාදං නාම ආරොපෙත්වා ව ආණාපෙසි.¹ විසයකමො පන “කිවම්හනො දෙව පාසාදෙ හොතු”ති පටි පුච්ඡති: “දීඝතො යොජනං වින්දාරතො අධිසයොජනං සබ්බරතන මයොව හොතු”ති වුත්තෙති එවං හොතු හදුං තව වචනනති තස්ස පටිසුඤ්ඤා ආම මහාරාජාති රාජානං² සම්පට්ඨිතොපෙත්වා මාපෙසි. තත් “එවං හදුනතවානි චො ආනාසු”ති එවං හදුනතව ඉති ඛො ආනාසු වතාති අන්තො.

“තුණ්හිභාවෙනා”ති සමණධම්මපටිපත්තිකරණොත්තංසො මෙ හවිසානිති ඉච්ඡන්තො තුණ්හිභාවෙන අබ්වාසෙසි “සාරම්භො”ති වන්දනසාරම්භො. “මිති චෙදිකානි”ති එත් එකා චෙදිකා පනස්ස උණ්හිසමන්තෙ අහොසි, එකා හෙය්‍යා පරිච්ඡේදමන්තෙ. “දුද්ධොධා අහොසි”ති දුට්ඨිකො, පහාසමන්තියා දුද්ධොති අන්තො. “මුසති”ති හරති. “එද්දපෙති”ති නිවච්ඡාදනා චෙත පතිඨාතුං න දෙති. “විචො”ති උච්චිචො මෙසවිහමෙත දුරිභුතෙති අන්තො. “දෙදෙව”ති ආකාසෙ “මාපෙසි ණො”ති අතං ඉමෙය්‍යං ණොතෙ පොකරණිං මාපෙම, තුමාකං සරාති හිඤ්චාති න එවං කාමොත්තා මාපෙසි, විතතුපාදවසෙතෙව පනස්ස භූමිං හිඤ්චා තථාරූපා පොකරණි අහොසි. “නෙ සබ්බකාමෙති”ති සබ්බෙහි ඉච්ඡති චිත්ත වජ්ජිති, සමණෙ සමණපරික්කාමෙති බ්‍රාහ්මණෙ බ්‍රාහ්මණපරික්කාමෙති සන්තපොසිති.

පඨමකභාණ්ඩාරවග්ගොත්තං නිසිද්ධා.

“සෙසාපිද”නති නිපාතො. “තස්ස කතමෙස”නති කතමෙසං නිණ්ණනති අන්තො. “මුඛිඛිකො”ති විතතුපාදවසෙතෙව වතුරා සිතිපොකරණිසකස්සානං නිපථනතිසබ්බාතාය මහතියා ඉච්ඡියා සම න්තාගතො. “මුභානුභාවො”ති තෙසංයෙව අනුභවිතබ්බානං මහත්තතාය මහතා ආනුභාවෙන සමන්තාගතො. “දුනස්සා”ති සම්පතතිපට්ඨොගස්ස. “දමස්සා”ති ආලවකපුත්ත පඤ්ඤ දමොති ආගතො, ඉධ අත්තානං දමෙන්නත්තං කතං³ උපොසථ කමං. “සංසමස්සා”ති සීලස්ස ඉධ ණො පනස්ස පුබ්බයොගො චෙදිතෙබ්බො.

රුජ කීර පුබ්බෙ ගහපතිකුලෙ තිබ්බෙති, තෙන ව සමයෙන ධරමාන කස්සපබ්‍රහ්මසාසනෙ එකො පෙරෙ අරඤ්ඤ වාසං වසති. ඛොගිසත්තො අත්තතො කමෙත අරඤ්ඤං පටිච්චො

1. සී. ටී. ඩී. ඩී. සංසෙසි.

2. ම. ධම්මරජානං.

3. ම. ආගතං.

පේරං දිසාව: උපසංකම්භාව: වන්දිතාව: පේරසං නිසජ්ජනසාන වංකම්
 නවසානානි ඔලොකොත්ථා පුච්ඡි: ඉධෙව හනොන අසොසා වසනීති,
 ආම උපසංකානි සුච්ඡා ඉධ මයා¹ අයසං පණ්ණසාලං කාන්තං
 වට්ඨනීති විනොතාව: අත්තනො කමං පහාය දබ්බසමාරං
 නොවෙත්ථා පණ්ණසාලං කාව: ඡාදෙත්ථා හිතනියො මතනි
 කාය ලිම්පිත්ථා වාරං යොජෙත්ථා කඨ්ඨරකං² කාව: කරිසංති
 නුඛො පරිභොගා න කරිසංතිති එකමනො නිසීදි. පේරෙ
 අනොගාමනො ආගන්තො පණ්ණසාලං පවිසිත්ථා කඨ්ඨරකෙ
 නිසීදි උපසංකොපි ආගන්තො වන්දිත්ථා සමීපෙ නිසීනො පාසුකා
 හනොන පණ්ණසාලාති පුච්ඡි, පාසුකා හදුමුඛ පබ්බජිතසාරු
 පානි, වසිසංථ හනොන ඉධාති? ආම උපාසිකානි සො අධිවාස
 නාකාරෙනෙව වසිසංතිති සුච්ඡා නිබ්බං මයං සරවාරං ආග
 න්තබ්බන්ති පටිජානාපෙත්ථා එතං මෙ හනොන වරං දෙවොති
 ආහ. අතික්කන්තවරං උපසංක පබ්බජිතාති. හනොන යව කප්පති යව
 අනවජ්ජනති. වදෙති උපසංකානි. හනොන නිබ්බං වසනසානෙ නාම
 මනුස්සා මඛගලෙ වා අමඛගලෙ වා ආගමනං ඉච්ඡන්ති, අනා
 ගච්ඡන්තං³ කුරුකුන්ති. තස්මා අඤ්ඤං නිමන්තසානං ගන්තොපි
 මයං සරං පවිසිත්ථා හත්තනිවං නිසාපෙතබ්බන්ති. පේරෙ
 අධිවාසෙහි. සො පණ්ණසාලාය කට්ඨාරකං⁴ පඤ්ඤා මචපිඨං
 පඤ්ඤපෙසි අපසෙසනං නික්කිපි පාදකඤ්ජිකං ධපෙසි. පොක්ඛ
 රණිං බණ්ණි, වංකමං කාව: වාලුකං ඔකිරි, මිගෙ ආගන්තො
 හිතති. සංසිත්ථා මතනිකං පානෙනො දිසාව: කණ්ටකවතිං පරි
 ක්කිපි, පොක්ඛරණිං ඔතරිත්ථා උදකං ආලලෙනො⁵ දිසාව: අනොගා
 පාසාණෙහි විනිත්ථා බති කණ්ටකවතිං පරික්කිපිත්ථා අනොගා වති
 පරිගනොත නාලපනතියො රෙපෙසි මහාවංකමෙ සමච්ඡානං
 ආලලෙනො දිසාව: වංකමමිපි වතියං පරික්කිපිත්ථා අනොගා වතිපරි
 ගනොත නාලපනතියො රෙපෙසි. එවං ආවාසං නිසාපෙත්ථා පේරසං
 කීවිවරං පිණ්ඩපානං ඔසං පරිභොගභාජනං ආරක්කන්තං පිපථිලිකං
 තඛචෙජ්ජනං සුචිං කත්තරයහිං උපාහනං උදකතුං ජන්තං
 දීපකපලකං පත්තං ථාලකං පරිසාරවනං ධම්මකරකං යං වා
 පනඤ්ඤමි පබ්බජිතානං පරිභොගජානං සබ්බං අදුහි. පේර
 සං බොධිසත්තො අදීනපරික්කාරෙ නාම නාභොසි. පො
 සිලාති රක්ඛනො උපොසථං කරෙන්නො යාවජ්චං පේරං
 උපසිති. පේරෙ තත්ථෙව වසන්නො අරහත්තං පත්ථා පරි
 නිබ්බාසි. බොධිසත්තොපි යාවතායුකං පුඤ්ඤං කාව: දෙවලොකෙ
 නිබ්බන්තිත්ථා තතො චුතො මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්නො කුස
 වතියං රජධානිථා නිබ්බන්තිත්ථා මහාසුදස්සනො රජ අභොසි.

1. ම. ඉධ එච්.

2. ම. සි I & II කඨ්ඨරක.

3. ම. අනාගච්ඡන්තං.

4. ම. කට්ඨාරකං.

5. V. ම. ආලලිතංකරෙනො

එවං තාතිමහත්තමපි පුඤ්ඤං ආයතනෙ නතං
මහාවිපාකං ගොතීති කතතබ්බං තං විහාපිතා.

“මහාවිසුභනාති” රජතමයං මහාකුටාභාරං තත්ථ පටි
සිතුකාමො හුත්වා අගමාසි. “ඵතතාවතා නාමවිනාශකා”ති කාම
විතකක තයා ඵතතාවතා තිවතතිතබ්බං, ඉතො පරං තුග්ගං
අභූමි ඉදං ක්කිනාභාරං නාම, තසිදං තයා සඨං සංවසනථා
නනති එවං තභො විතකක කුටාභාරවාසරයෙව තිවතෙතසි.
“පඨමජක්කාන”නති ආදිපු වීජුං කසිණපරිකමමතිවං නාම නජී.
තීලකසිණෙන අතෙ සති තීලමණිං පිතකසිණෙන අතෙ සති
සුවණ්ණං ලොභිතකසිණෙන අතෙ සති රත්තමණිං ඔදුතකසි
ණෙන අතෙ සති රජතනති ඔලොකිත ඔලොකිතථානෙ කසි
ණමෙව පඤ්ඤායති “මෙතතාසගගමනා” ආදිපු යං වතතබ්බං
තං සබ්බං විසුඨිමග්ගෙ වුත්තමෙව.

ඉති පාලියං වතතාරි ක්කිනාති වතතාරි අපපමඤ්ඤ
නෙව වුත්තාති. මහාපුරිසො පත සබ්බාපි අඨ සමාපත්තියො පංච ච
අභිඤ්ඤායො තිබ්බතෙතනා අනුලොමපටිලොමාදිවසෙන වුද්දසනා
කාරෙහි සමාපත්තියො පටිසනො මධුපටලං පටිඨගමනෙ මධු
රසෙන විය සමාපත්තිසුඛෙනෙව යාපෙති. “කුසාවතී ඤජබාහි
සමුඛාහි”ති කුසාවති රුජබාහි තෙසං නගරනං පමුඛා සබ්බ
සෙඨාති අතො “සත්තාහිනාසෙ”ති අභිනරිතබ්බගතනං. ‘වස්ස
සතසගස්සානං වස්සසතසගස්සානං’ති කසලා එවං විනොසි? තෙසං
සද්දෙන උකකිණ්ඩිතා, සමාපත්තස්ස හි සද්ද කණටකොති හි වුත්තං,
තඤ්ඤා සද්දෙන උකකණ්ඩිතො මහාපුරිසො. අථ කසමා මා ආගච්ඡ
නතුති න වදති? ඉදුති රුජ න පස්සතීති තිබ්බවටං¹ නලහිස්සනති
තං තෙසං මා උපච්ඡිත්තාති නවදති. “ඵතදභොසි”ති කද
එතං අභොසි? රඤ්ඤ කාලකීරියදිවසෙ, තද කීර බහු හි දෙවතා
විනොසුං රුජ අනාථකාලකීරියං මා කරෙතු ඔරෙවෙහි ධිතාහි
පුත්තති පරිවාරිතොව කාලං කරෙතුහි අථ දෙවිං ආවටෙවතා
තස්සා එවං විතතං උපපාදෙසුං. “නාහි වඤ්චාහි”ති පිතාති කීර
පතතියා රඤ්ඤ මනාපාති තඤ්ඤා තාති පාරුපථාති ආත
“ඵතෙඨව දෙවි තිථා”ති දෙවි ඉමං ක්කිනාභාරං නාම තුමෙහති
සඨං වසනථානං න ගොති ක්කිනරතිවිඤ්ඤනථානං මෙ, මා ඉධ
පාටිසීති. “ඵතදභොසි”ති ලොකෙ සත්තා නාම මරණසත්ත
කාලෙ අතිවිය විරෙචනති තෙන තස්සා රඤ්ඤ විපසනති
නිද්දගතාවං දිත්වා එතං අභොසි. තතො මා රඤ්ඤ කාලකීරියා
අභොසිති තස්ස කාලකීරියං අතිවිජමානා සමපතති ගුණමස්ස
කථසිත්තා තිඨනාභාරං කට්ඨාසමිති විනොසනා “ඉමාහි ගත

දෙව්"හි ආදිමාහ "නක්ඛ ජයං ජනෙති"හි පෙමං උපාදෙති රතිං කෙරෙති. "ජීවිතො අපෙක්ඛ"නති ජීවිතෙ තණ්හං¹ ආලයං කරොතිති අන්තො.

"එවං ඛො මං නිං දෙවි"හි මයං ඛො දෙව ඉන්ද්‍රියො නාම පබ්බජිතානං උපචාරකං න ජානාම, කපං වදුමි මහාරාජාති? රාජා² පබ්බජිතො අයනති මඤ්ඤමානාය දෙවියා වුත්තෙ "එවං ඛො මං නිං දෙවි සමුද්‍රවරාති"හි ආදි ආහ. "ගරභිනා"හි බ්‍රහ්මෙහි පච්චෙක බ්‍රහ්මෙහි සාවකෙහි අඤ්ඤෙහි ව පණ්ඩිතෙහි³ බ්‍රහ්මසුත්තෙහි ගරහිතා. නිං කාරණා? සාපෙක්ඛා කාලකිරියා හි අත්තනනොයෙව ගෙගෙ යනව කුකකුර අජ ගොණ වහිස මුසික මංකුණාදිභාවෙන නිබ්බත්තනකාරණං හොති. "අඵචො ආනාදා සුභද්දං දෙවි අසසුනි සමජ්ජිනා"හි දෙවි එකමන්තං ගන්තො රොදිතො කන්දිතො අසසුනි පමජ්ජිතො එතදවොච.

"ගහසනිස්ස වා"හි කසමා ආහ? තෙසං කිර සොණසෙසි පුත්තාදීනං විය මහති සමපනති හොති සොණස්ස කිර සෙසි පුත්තස්ස එකා හත්තපාති වෙසනසහස්සාති අගසති. ඉති තෙසං තාදිසං හත්තං භුත්තානං මුත්තං හත්තසමිදෙ භත්තමුච්ඡා හත්ත කිට්මපො හොති. "සං ගෙනා සමසෙන අජකාචසාමි"හි යත් වසාමි තං එකං එව නගරං හොති. අවසෙසෙසු පුත්තධිතාදයො චෙව දසමනුස්සා ව වසිංසු පාසාදකුටාගාරෙසුපි එඝෙව නයො. පලු ඔකාදිසුපි එකංයෙව පලුඔකං සයං පරිභුජති, සෙසා පුත්තධිතාදීනං පරිභොගා හොනති. ඉච්ඡිසු එකාච පච්චුපඨාති, සෙසා පරිවාරමත්තා හොනති; "සෙදිසාමි"හි එකඤ්ඤෙව දුස්සයුගං නිවාසෙමි, සෙසාති පරිවාරෙතො විවරන්තානං අසිති සහස්සාධිකානං සොළසන්තං පුරිසසතසහස්සානං හොනති. "භුඤ්ජාමි"හි පරමපමාණෙන නාළි කොදනමන්තං භුජාමි, සෙසං පරිවාරෙතො විවරන්තානං වත්තා ශ්‍රීසහස්සාධිකානං අඨන්තං පුරිසසතසහස්සානං හොතිති දසෙය්ති. එකපාලිපාකො හි දසන්තං ජනානං පහොති. එතාති පන වතු රාසිති නගරසහස්සාති චෙව පාසාදසහස්සාති ව කුටාගාරසහස්සාති ව එකිස්සායෙව පණ්ණසාලාය නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තාති. වතුරාසිති පලුඔකසහස්සාති නිපජ්ජන්තො දින්නමවකස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තාති. වතුරාසිති ගච්ඡසහස්සාති අස්සසහස්සාති රථ සහස්සාති නිසිදන්තො දින්නපිඨස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තාති, වතුරාසිති මණිසහස්සාති එකදීපස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තාති. වතුරාසිති පොක්ඛරණිසහස්සාති එකපොක්ඛරණියා නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තාති, වතුරාසිති ඉන්ද්‍රිය සහස්සාති පුත්තසහස්සාති ගහපති සහස්සාති පරිභොගභාජන පත්ත පාලක ධම්මකරක⁴ පරිස්සාවන

1. ම සාපෙක්ඛං.

2. සි. I රජානං.

3. ම. පබ්බජිතාති.

4. ම. ධම්මකරන.

ආරක්ෂණික පිපථලක තබවෙන්නු කුමනා කණ්ණමලහරණී පාද කථලික උපාහත ජත්ත කතරයෙහි දුකස්ස නිස්සංඤ්ඤ නිබ්බන්ධනාති. වතුරාසිතිබ්බත්තසහස්සාති හොරසද්දනස්ස නිස්සංඤ්ඤ නිබ්බන්ධනාති වතුරාසිතිවිත්තොපිසහස්සාති නිවාසනපාරුපනදුකස්ස නිස්සංඤ්ඤ නිබ්බන්ධනාති. වතුරාසිතිපාලිපාකසහස්සාති හොරජනදුකස්ස නිස්සංඤ්ඤ නිබ්බන්ධනාතිනි වෙදිතබ්බාති. එවං භගවා මහාසුදස්සනස්ස සම්පතතිං ආදිකො පඨාය විත්ථොරෙන කපේත්වා සබ්බන්තං කුමාරකානං¹ පංඝවාගාරකනිලං විය දස්සෙන්නො පරිනිබ්බාණ්මෙව නෙ නිපන්නොව “පස්සානඤ්ඤ”ති ආදිමාහ.

තත් “විසජ්ඣනා”ති පකතිවිජ්ඣනෙන නිබ්බුතපදිපො විය අපණ්ණෙත්තිකභාවං²ගතා. “එවං අභිවච්ඡා ඥානිඤ්ඤ සංඛාර”ති එවං සුත්වා අභාවශේන අනිවවා. එත්තාවතා භගවා යථා නාම පුරිසො සතභත්තුවෙබ්බෙවි වම්පකරුකෙබ්බ නිස්සෙතිං. බන්ධනා අභි රුහිත්වා වම්පකපුපථං. ආදාය නිස්සෙතිං. මුළුවෙනො ඕතරොය්, එවමෙව නිස්සෙතිං. බන්ධනො විය අනෙකවස්සනොපිසතසහස්ස වෙබ්බං මහාසුදස්සනසම්පතතිං. ආරුහ්වා සම්පතතිමත්ථනෙ සිතං අනිවලකභණං ආදාය නිස්සෙතිං. මුළුවෙනො විය මතිණ්ණො. තෙනෙව පුච්ඡෙවි වසභරාජ දිසභාණ්කපේරානං ලොභපාසාදස්ස පාචිතපස්සෙ අමුලහිතායං ඉමං සුත්තං සර්කායන්තානං. සුත්වා කිංචො මස්සං අය්සනෙත එත්ථ වුත්තං අත්තනො බාගිතපිතඨානෙ. සම්පතතිමෙව කපේතිති විනොන්නො “එවං අනිවවා චො ආනඤ්ඤ සංඛාර”ති වුත්තකාලෙ ඉමං හො දිස්වා පච්ඡි ව චක්ඛුති වක්ඛු මහා. එවං වුත්තනති වාමහත්ථං සම්මජේත්වා³ දක්ඛිණ්ණපේත අපේඨාශේත්වා සාධු සාධුති තුළුකදස්සො සාධුකාරං අදාසි.

“එවං අනුච්ඡා”ති එවං උදක මුඛමුලාදස්සො විය මුච්ඡාවපිරිහිතා. “එවං අනායාසිකා”ති එවං සුපිනනෙ පිතපාතියං විය අනුලිත්ත වද්දනං විය ව අස්සාසවිරහිතා. “සජ්ජිතං නික්ඛිපෙසසා”ති සරිරං ඡ්ඤාධාරය, ඉදානි අඤ්ඤාස්ස සරිරස්ස නික්ඛිපෙසා වා පටිජ්ඣානං වා නත්ථි. කිලෙසපාඨිතතො ආනඤ්ඤ තථාගතස්සාති වදාසි. ඉදව පන වත්ථා පුත පේරං අමනෙත්ථි වක්ඛවත්තිනො ආනුභාවො නාම රඤ්ඤාද පබ්බජිතස්ස සත්තමෙ දිවසෙ අත්තරඛායති මහාසුදස්ස නස්ස පන කාලකිරියනො සත්තමෙ දිවසෙ සත්තරත්තපාකාරා සත්තරත්තතාලා වතුරාසිති පොකරණීසහස්සාති ධම්මො පාසාදෙ ධම්මො පොකරණී වක්ඛරත්තනති සබ්බමෙතං අත්තරඛාසිති. භත්ථිආදිසු පන අයං ධම්මො; විණාසුකා සහෙව කාලං කණ්ණෙති. ආයුසසෙස සති භත්ථිරත්තං උපපාසථකුලං භවත්ති. අස්සරත්තං වලාහකකුලං. මණ්ණිරත්තං වෙසුලුපබ්බත මෙව භවත්ති. ඉත්ථිරත්තස්සානුභාවො අත්තරඛායති. භගපති

1 ම. දරකානං.

2 ම. V. අපඤ්ඤාත්තිකභාව.

3 ම. V. ඤ්ඤාදිත්වා.

රතනසංඝයා වනු පාකතිකමෙව හොති. පරිණායක රතනසංඝයා වෙය්‍ය තතිසං. නසාති. “ඉදමවොව හගවා”ති ඉදං පාලිං. ආරුලහව අනාරුලහව සබ්බං හගවා අවොව සෙසං උපතානන්දමෙවති.

මහාසුදස්සනසුභතවණ්ණනා නිසිනා.

2. 18.

“එවමෙම සුභ”නති ජනවසහ සුභතං. නත්‍රායං අනුත්තරං පදවණ්ණනා: “පටිනො පටිනො ජනපදෙසු”ති සමන්තා සමන්තා ජනපදෙසු “පටිවාරකො”ති බුඩ්ධම්මසංඝාතං පටිවාරකො “උපපතතිසු”ති ඤාණගතිප්‍රඤ්ඤාතං උපපත්තිසු. “කාසිනොස ලෙසු”ති කාසිසු ව කොසලෙසු ව, කාසිරුදෙ ව කොසලරුදෙ වාති අනේවා. එස නයො සබ්බන්දං අත මගධ යොනන කාශොජ අස්සන අවනති රුදෙසු පන ජසු න ව්‍යාකරෙති. ඉමෙසං පන සොලසන්තං මහාජනපදාතං පුරිමෙසු දසසුයෙව ව්‍යාකරෙති. “නාදිකියා”ති නාදිකියාමෙවයිනො. “කොනා”ති තෙන අනාගාමි ආදිභාවෙන. “සුචා”ති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤොන පරිවර්තනීයා ව්‍යාකරෙනන්තං පන හගවතො පඤ්ඤාව්‍යාකරණං සුචා තෙසං අනාගාමි තාදිසු නිසං ගතා හුචා. තෙන අනාගාමි ආදිභාවෙන අත්ත මනා අගෙසු.

අසකපායමපන “කොනා”ති තෙන නාදිකියාති වුත්තං. එතස්මිං අනේවා නකාරෙ නිපාතමත්තං හොති. “හගවන්තං කිත්තසමා නරුපො”ති “අහො බුචො අහො ධිවෙචො අහො සඬෙකා අහො ධිවෙචො සාකකාතො”ති එවං. කිත්තයනෙතාව කාලමකාසි. “බහු ජනො පටිපදස්සා”ති අභිනාතං පිතා-මාතා-භාතා-හගිනී-පුත්තො-ධිතා-සහායකො- තෙන ‘ලො සබ්බං. එකතො එකතො සබ්බා තස්ස ඉදවිදව මනාපං අකමහ-සො කිර අනාගාමි සකදගාමි සොතාපනො අහො සාධු අහො සුඤ්ඤිති එවං බහුජනො පසාදං ආපජ්ජෙය්‍ය “ගති”නති ඤාණගතිං. “අභිසම්පතිසු”නති ඤාණාභිසම්පාදයමෙව “අදදස්ස මො”ති කිත්තකො ජනෙ අදදසාති? වතුචිසති සතසහස්සාති. “උපසන්නපදිස්සො”ති උපසන්න දස්සනො. “නාතිවිමා”ති අතිවිම හාති අතිවිම විරොචති. “ඉඤ්ඤාන”නති මනවර්ථධානං ඉඤ්ඤාතං. “අදදස්ස මො අහං ආන ඤා”ති නෙව දස න චිසතිං. න සතං න සහස්සං අනුනාගිකාති වතුචිසති සතසහස්සාති අදදසනාහි අහං. දිසා පන මෙ එත්තකො ජනො මං නිසාය දුක්ඛා පමුච්ඡෙතාති බලවසොමනස්සං උපපජ්ජි විත්තං. පසිදි විත්තස්ස පසන්නත්තා විත්තසමුදානං ලොභිතං පසිදි. ලොභිතස්ස පසන්නත්තා මනවර්ථධාති ඉඤ්ඤාති පසිදිංසුති, සබ්බමිදං වත්වා “අපබො ආනන්ද”ති ආදිමාහ. තන්ද

යසමා සො හඟවතො ධම්මකථං සුඤ්ඤා දසසහස්සාධිකස්ස ජන
සතසහස්සස්ස ජේඨකො හුඤ්ඤා සොතාපනො ජාතො, තස්මා
ජනවස්සොතිස්ස නාමං අගොසි. “ඉතො සත්තා”ති ඉතො
දෙවලොකතො වට්ඨිඤ්ඤා සත්ත, “නතො සත්තා”ති තතො
මනුස්ස ලොකා වට්ඨිඤ්ඤා සත්ත, “සංසාධනි වතුදදස්ස”ති
සබ්බාපි වතුදදස්ස ඛණ්ඩපටිපාටියො. “නිවාසමග්ගිජානාමි”ති
ජාතිවස්සෙතතිවාසං ජානාමි “සත්ථ මෙ චුසිනං පුරෙ”ති යත් දෙවෙ
සු ව වෙස්සවණස්ස සඟව්‍යතං උපගතො මනුස්සෙසු ව රුජ්
භූතො ඉතො අත්ත භාවතො පුරෙයෙව මයා චුසිතං, පුරෙ
එවං චුසිතතො එව ව ඉදති සොතාපනො හුඤ්ඤා නිසු වස්සු
බහුං පුඤ්ඤං කඤ්ඤා තස්සානුභාවෙන උපරි තිබ්බතතිතුං සම
න්තොපි දීඝරත්තං චුසිතස්ස නිකන්තියා බලවතාය එතෙව
තිබ්බතො. “ආසා ව පන මෙ සන්තිඝනි”ති ඉමිනාහං සොතා
පනොති න සුත්තපමතොව හුඤ්ඤා කාලං විතිනාමෙසිං
සකද්වයාමි මහත්ථාය පන මෙ විපස්සනා ආරම්භා අපේච
අපේච පටිවිජ්ඣිස්සාමිති එවං ස උස්සාහො විහරාමිති දස්සෙති.
“සද්දෙහෙ”ති ලභිවනුය්‍යානෙ පඨමදස්සනෙ සොතාපන
දිවසං සක්ඛාය වදති. “නද්දෙහෙ අහං හතොති දීඝරත්තං අවිනි
පාතො අවිනිපාතං සජානාමි”ති තං දිවසං ආදිං කඤ්ඤා අහං
හතො පුරිමං වතුදදස්ස අත්තභාවසංඛාතං දීඝරත්තං අවිනි
පාතො¹ ලභිවනුය්‍යානෙ සොතාපනතිමග්ගවස්සෙත අබ්ගතං අවිනි
පාතධම්මතං සජානාමිති අන්තො. “අනච්ඡික”නති අනුච්ඡිකරිතං,
විනතියමානං පුනපුන අච්ඡරිතමෙවෙනං යං කොතවිදෙව කර
ණීයෙත භවත්තො හඟවන්තං අනතරාමග්ගෙ අද්දස්සං, ඉදමපි
අච්ඡරිතං යං ව වෙස්සවණස්ස මහාරාජස්ස සායං² පරිසායං
භාසතො හඟවතො දිඨ්ඨදිඨමෙව සමමුඛා සුතං. “මෙ පච්චසා”ති
අනතරාමග්ගෙ දිඨ්ඨතො ව වෙස්සවණස්ස සමමුඛා සුතං ආරො
වෙතුකාමවාච. “සග්ගිපතිනා”ති කස්මා සන්තිපතිතා? තෙ කිර
වතුහි කාරණෙහි සන්තිපත්තති. වස්සුපනායික සඟහත්ථං පචාරණ
සංගහත්ථං ධම්මසවණත්ථං පාරිජ්ඣකානිද්‍රානුභවන්ත්තති. තත්ථ
ස්සෙව වස්සුපනායිකාති ආසාලනිප්‍රණණමාය චීජු දෙවලොකෙසු දෙවා
සුධම්මාය දෙව සභාය සන්තිපතිඤ්ඤා මනොනති: අසුක විහාරෙ
එකො භික්ඛු වස්සුපගතො, අසුකවිහාරෙ වෙ, තස්මා වත්තාණ
පච දස විසති තිස්සං වත්තාරිසං පඤ්ඤස්සං සතං සහස්සං භික්ඛු
වස්සුපගතා, එතෙත්ථායානෙ අය්‍යානං ආරක්ඛං සුසංවිතිතං කරො
ථාති. එවං වස්සුපනායික සංගහො කතො හොති, තදපි එතෙනෙව
කාරණෙන සන්තිපතිතා “ඉදං තෙසං හොති ආසනසමි”නති
ඉදං තෙසං වතුන්තං මහාරාජානං ආසනං හොති, එවං තෙසු
තිසිත්තෙසු අප්ප ජච්ඡා අමාකං ආසනං හොති. “මෙහෙත්ථො”ති

යෙන වශ්‍යපනාසිනෙත්ත. “හං අත්ථං විනතසිත්වා හං අත්ථං මනතසිත්වා”ති තං අරඤ්ඤවාසිනො භික්ඛුසංඝස්ස ආරක්ඛතං විනත සිත්වා එත්ථත්ථ භික්ඛුසංඝස්ස ආරක්ඛං සුසංවිදහථාති වතුති මහා රාජෙහි සභිං මනෙත්තා; “වුත්තවමහාසි හං”තති තෙතතිංස දෙව පුත්තා වදන්ති, මහාරාජානො වුත්තවමනා නාම, තථා තෙතතිංස දෙවපුත්තා පච්චානුසාසන්ති, ඉතරෙ පච්චනුසිඨවමනා නාම, පදවගෙපි පත “ත”තති නිපාතමත්තමෙව. “අවිසංකන්තා”ති ආගතා. “උලාභේ”ති. මහා විපුලො. “දෙවානුභාව”තති යාසා සබ්බාසං දෙවතානං වන්දාලංකාරවිමාන සරිරානං පහා වාදසංයෝජනාති එරති මහාපුඤ්ඤානං පත සරිරපහා සංයෝජන සතං එරති තං දෙවතානං දෙවානුභාවං අතික්කමිත්වා. “බ්‍රහ්මණොහෙහං. පුබ්බතිමිත්ත”තති යථා සුරියස්ස උදයතො එතං පුබ්බබ්‍රහ්මං එතං පුබ්බතිමිත්තං යදිදං අරුණස්ස එවමෙවං බ්‍රහ්මුනොපි එතං පුබ්බතිමිත්තතති දීපෙති. “අනතිසම්භවතීසො”ති අපත්තතබ්බො, න තං දෙවො තාවතිංසා පස්සන්තිති අත්ථො. “වුක්ඛපඨසම්”තති වක්ඛුපසාදෙ ආපාථෙ වා. සො දෙවතානං වක්ඛුස්ස ආපාථෙ සම්භවතීයො පත්තබ්බො න හොති, න ආවිභවතීති වුත්තං හොති හෙඨා හෙඨා හි දෙවතා උපරුපරි දෙවතානං ඔලාරිකං කන්ධා මාපිතමෙව අත්තභාවං පස්සිතුං සක්කොන්ති. “ඉවදපමිලාහ”තති තුසිපමිලාහං. “අමුත්තාහි සිත්තො රජෙජ්ජා”ති සමපති අභිසිත්තො රජෙජ්ජා, අයමපනත්ථො දුඨගාමෙඤ්ඤි අභයවජ්ජනා දීපෙතබ්බො, සොකිර වතතිංස දම්ම රාජානො විජෙත්වා අනුරාධපුරෙ පත්තාහිසෙකො ලබ්බොමනස්සොත මාසං නිදදං න ලභී. තතො නිදදං න ලභාමි හතෙත්ති භික්ඛුසංඝස්ස ආවික්ඛි තෙන හි මහාරාජ අජ්ජ පාතොව උපොසථං අධිඨාතිති. සො උපොසථං අධිඨාසි සංඝො ගන්ත්වා විත්තයමකං සජ්ඣායථාති අඨ අභිධම්මික භික්ඛු පෙසෙසි, තෙ ගන්ත්වා නිපජ්ජන්ති. මහාරාජති වන්ධා සජ්ඣායං ආරභිංසු. රාජා සජ්ඣායං සුඤ්ඤානාවනිදදං ඔක්කමි. තෙ රාජානං මා පබ්බොධසිත්ථාති පක්කමිංසු, රාජා දුතියදිවසෙ සුරියස්සමනෙ පවුජ්ඣන්ති. ථෙරෙ අපස්සන්තො කුතිං අය්‍යාති පුච්ඡි තුමානං නිද්දොක්කමනභාවං ඤාන්ති ගොති. නත්ථි හො මිත්තං අය්‍යස්ස දුරන්තානං අජානන හෙසජ්ජං නාම යාව නිද්දො හෙසජ්ජවපි ජනන්ති යෙවොති ආහ. “සමසිත්ථො”ති පවසිඨ ගතිබ්බසදිසො හුත්වා. පවසිඨගතිබ්බදෙවපුත්තස්ස කිර සබ්බා දෙවතා අත්තභාවං මමායන්ති, තස්මා බ්‍රහ්මාපි තාදිසංයෙව අත්තභාවං නිවමිතිත්වා පාතුරහොසි. “පලලංකෙති නිසිදි”ති පලලිකං ආභුජ්ජන්ති නිසිදි. “විස්සො”ති සුමුත්තො අපලිමුත්තො “විඤ්ඤාසො”ති අත්ථවිඤ්ඤාපකො. “මංස්ස”ති මධුරෙ මුදි. “සමන්තො”ති යොතබ්බපුත්තො කණ්ණ

සුඛො. “ඛිද්දු”¹ නි එකකතො. “අවිසාදි”² නි අවිසවො¹ අවිපප කිණ්ණො. “ගච්ඡිගේ”³ නි නාභිමුලතො පඨාය ගච්ඡිරසමු ඝිතො, ත ජට්ඨො දන්ත ඔඨ තාලුමත්තප්පතාර සමුඝිතොව එවං සමු ඝිතො හි අමබුරෙව හොති නව දුරං සාවෙති. “භික්ඛාදි”⁴ නි ඕභාමෙසමුතිගසඤ්ඤා² විය නික්ඛාදසුත්තො. අපි වෙත්ථ පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්ථොයෙවාති වෙදිතබ්බො.

“සථාපජිස”³ නති යත්තකා පරිසා තත්තකමෙව විඤ්ඤාපෙති. අනෙතාපරිසායමෙවස්ස සඤ්ඤා සමපරිවත්තති න බහිඛා විධාවති. ‘යෙ හි තෙව්’⁴ නි ආදි බහුජනනිකාය පටිපත්තභාවදස්සත්ථං වදති. “සරණං ගතා”⁵ නි න යථා වා තථා වා සරණගතෙ සත්ථාය වදති. නිබ්බමතිකං ගතිතසරණෙ පන සත්ථාය වදති. “ගතඛි බබ්බාසං පජිපුරෙහති”⁶ නි ගතඛිබ්බදෙවගතං පරිපුරෙහති. ඉති අමතාතං සද්දු ලොකෙ උපපන්නාලතො පඨාය වදෙවලොකා දිසුපිඨං කොට්ටෙත්වා පුරිත නාලි විය සරවතං නලවතං වියව නිරන්තරා ජතා පාරිසාති අභ. “ඝාම සුපඤ්ඤාගතා මෙ ගොන ගගවතා”⁷ නි තෙන මස්ස සත්ථාරු ගගවතා යාව සුපඤ්ඤාතො සුකට්ඨා. “ඉඛිපාද”⁸ නි එත්ථ ඉජ්ඣිතයෙන ඉඬි, පතිඨානත්ථෙන පාදානි වෙදිතබ්බා.

“ඉඛිපභ්‍රගායා”⁹ නි ඉඬිපභොනකත්ථාය. “ඉඛිවිසමිනාසා”¹⁰ නි ඉඬිවිසමනසංචාරාය,³ පුනපුන අසෙවනවසෙන විඤ්ඤාපිත්තායාති වුත්තං හොති. “ඉඛිවිසුබ්බනායාසා”¹¹ නි ඉඬිවිසුබ්බනභාවාය නාන ප්ථකාරතො දස්සනත්ථාය. “ජන්ද සමාධි පඛාන සංඛාරසමගතා ගත”¹² නති ආදිසු ජන්දගෙනුතො වා ජන්දවිපතිකො වා සමාධි ජන්දසමාධි, කත්තුකාමතා ජන්දං අධිපතීං කරිත්වා පටිලඛසමාධි ස්සෙතං අධිවචනං. පඛාන භූතා සංඛාර පඛාන සංඛාර, වතුකිච්ච සාධකස්ස සමමප්පඛාන විරියස්සෙතං අධිවචනං. “සමගතාගත”¹³ නති ජන්දසමාධිතා ව පඛානසංඛාරෙහි ව උපෙතං. “ඉඛිපාද”¹⁴ නති නිපථ තතිපරියායෙන වා ඉජ්ඣිතයෙන වා ඉජ්ඣිතනි එතාය සත්තා ඉඬා වුඬා උක්ඛාසගතා හොනතීති ඉමිතාව පරියායෙන වා ඉඬිති සංඛං ගතාතං අභිඤ්ඤාවිත්තසමපසුත්තාතං ජන්දසමාධිපඛාන සංඛාරාතා අධිඨානයෙන පාදභූතො සෙසවිත්තවෙතසිකරුසිති අභත්ථා. වුත්තං හෙතං:- “ඉඬිපාදෙති යො තථාභූතස්ස වෙදනා කච්ඡො-පෙ-විඤ්ඤාණකච්ඡො”¹⁵ නි. ඉමිතා තයෙන සෙසෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. යථෙව හි ජන්දං අධිපතීං කරිත්වා පටිලඛ සමාධි ජන්දසමාධිති වුත්තො, එවං විරියං-විත්තං-විමංසං අධි පතීං කරිත්වා පටිලඛ සමාධි විමංසා සමාධිති වුච්චති. අපිව “උපපාරජ්ඣාතං පාදෙ”¹⁶ පඛමජ්ඣානාතං ඉඬි. සඋපපාරං පඨ

1 ම. V. සුඛසද්ද.

2 ම. V. ඉදිග සඤ්ඤා.

3 ම. V. ඉඬිපිපජ්ජනභාවාය.

4 සි. I II. ඉඬිපාදෙ.

මඤ්ඤානං පාදො දුතියඤ්ඤානං ඉතිති එවං පුබ්බභාගෙ පාදො අපර භාගෙ ඉතිති එවමෙපත් අන්තො වෙදිතබ්බො, වින්ධායොජන පන ඉතිපාද කථා විසුඛිමග්ගෙ ව විහඛගස්කථාය ව වුත්තා, කෙවි පන-නිප්පන්නා ඉති, අනිප්පන්නා ඉතිපාදොති වදනති, කෙසං වාදමග්ගන්තාය අති ධම්මෙ උත්තරමුලක වාරො නාම ආගතො, “වත්තායො ඉතිපාදා, ඡන්දිඛි පාදො විරිසිඛිපාදො විතතිඛිපාදො විමංසිඛිපාදොති, තත් කතමො ඡන්දිඛිපාදො? ඉධ තිකුඛු යසමිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඤානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපවයගාමිං දිසිගතානං පභානාය පස්මාය භුමියා පතතියා විවිච්චව කාමෙහි-පෙ-පස්මඤ්ඤානං උපසම්මජ්ජ විහරති දුක්ඛා පටිපදං දඤ්ඤාතිඤ්ඤං යො නසමිං සමයෙ ඡන්දො, ඡන්දිකතා කතකුකමානා කුසලො ධම්මඡන්දො අයං වුවමති ඡන්දිඛිපාදො අවසෙසා ධම්මා ඡන්දිඛිපාද සම්පයුත්තා”ති. ඉමෙ පන ලොකු ත්තරවසෙනෙව ආගතාති තත් රස්පාලන්තොරො ඡන්දං ධුරං කතා ලොකුත්තරං ධම්මං නිබ්බත්තෙයි. සොනන්තොරො විරියං ධුරං කතා, සමුත්තන්තොරො චිත්තං ධුරං කතා, මොඝ රාජා විමංසං ධුරං කතාති.

තත් යථා වතුසු අමච්චපුත්තොසු ඤානන්තරං පන්තො රාජානං උපනිස්සාය විහරන්තොසු එකො උපස්තො ඡන්දජානො රඤ්ඤො අඤ්ඤාසයව රුචිව ඤාතා දිවා ව රත්තො ව උපස් ගන්තො රාජානං ආරාධෙත්වා ඤානන්තරං පාපුණ්ඨි. යථා සො, එවං ඡන්දධුරෙන ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො. එකො පන-දිවසෙ දිවසෙ උපස්තං කො සකෙකාති, උපතො කිච්චෙ පරක්කමෙන ආරාධෙස්සාමිති කුපිතෙ පච්චන්තො රඤ්ඤ පභිනො පරක්කමෙන සත්තුමද්දනං කතා ඤානන්තරං පාපුණ්ඨි. යථා සො, එවං විරියධුරෙන ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො වෙදි තබ්බො. එකො-දිවසෙ දිවසෙ උපස්තං මපි උරෙන සත්තුසර පටිච්ඡන්තමපි භාරොයෙව, මන්තබලෙන ආරාධෙස්සාමිති ධන්ත විජ්ජාය කතපට්ඨයන්තා මන්තසංවිධානෙන රාජානං ආරාධෙත්වා ඤානන්තරං පාපුණ්ඨි. යථා සො, එවං චිත්තධුරෙන ලොකුත්තරධම්ම නිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො. අපරො-කිං ඉමෙහි උපස්තාදීති, රාජානො නාම ජාතිසම්පන්නස්ස ඤානන්තරං දෙනති, නාදිසස්ස දෙනන්තා මග්ගං දස්සතිති ජාතිසම්පන්නිමෙව නිස්සාය ඤානන්තරං පාපුණ්ඨි. යථා සො, එවං සුපරිසුඛිං විමංසං නිස්සාය විමංසාධුරෙන ලොකු ත්තර ධම්ම නිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො.

“අගෙකවිසිනා”නති අනෙකවිධං. “ඉඛිවිධ”නති ඉතිකො ඤාතං. “සුඛස්සාධිගමාසා”ති ඤාතසුඛස්ස මග්ගසුඛස්ස ඵලසුඛ ස්ස ව අභිගමාය. “සංසංසො”ති සම්පයුත්තවිත්තො. “අපිස ධම්ම”නති අරියෙන ගගවතා බුද්ධෙන දෙසිතං ධම්මං. “සුඤ්ඤා”

ති”ති සඤ්ඤා සමුඛා භික්ඛු භික්ඛුනී ආදීනි වා දෙයියමානං සුඤ්ඤාති.
 “සොතිසො මනසි කණෙති”ති උපායතො පථතො කාරණතො
 අතිවිනති ආදිවසෙන මනසි කණෙති. යොතිසො මනසි කණෙති
 නාම උපායමනසිකාරො පථමනසිකාරො. “අතිවෙව අතිවිනති
 දුක්ඛෙ දුක්ඛනති අතතතති අතතතාති අසුභෙ අසුභනති සම්මානුලො
 මිකොන වා විතතං ආවට්ටනා අකාමට්ටනා අභොගො සමනතා
 භාරො මනසිකාරො, අයං වුවුති යොතිසො මනසිකාරො”ති එවං
 වුත්තො යොතිසො මනසිකාරෙ කාමං ආරහතිති අත්ථො. “අසං
 සංඝො”ති වඤ්ඤාමෙහිපි නිලෙසකාමෙහිපි අසංසංඝො විහරති.
 “උප්පජ්ජති සුඛ”නති උප්පජ්ජති පඨමජ්ජානසුඛං. “සුඛා භික්ඛො
 සොමනස්ස”නති සමාපත්තිභො වුච්ඡිකං කානසුඛපච්චයං අපරං
 පරං සොමනස්සං උප්පජ්ජති. “මුද”ති තුට්ඨාකාරතො දුබ්බලපිති.
 “පාමොජ්ජ”නති බලවහරං පිති සොමනස්සං. “පඨමො ඛණ්ඩාසාධි
 ගමො”ති පඨමං ඛානං පච්චිවරණාති විකම්මෙතො අතතතො
 ඛණ්ඩං ගමෙතො තිට්ඨති, තයො පඨමො ඛණ්ඩාසාධිගමොති
 වුත්තං. “ඛණ්ඩාසාධි”ති එත්ථ කායවච්ඡිකංඛාරා නාම ඛණ්ඩාසාධි
 භොනතු, විතතසංඛාරා කථං ඛණ්ඩාසාධි? අප්පභිනතො, කායසං
 ඛාරා හි වතුත්ථකානෙන පඨිසන්ති, වච්ඡිකංඛාරා දුතියජ්ජානෙන,
 විතතසංඛාරා තිරොධ සමාපත්තියා, ඉති කායවච්ඡිකංඛාරෙසු පඨිනෙ
 සුපි හෙ තිදන්ති යෙවංති පඨිනෙ උපාදය අප්පභිනතො ඛණ්ඩාසාධි
 නාම ජානා. “සුඛ”නති තිරොධා වුච්ඡිකංඛාරෙසු උප්පන්නං වතු
 ත්ථකානිකං ඵලසමාපත්තිසුඛං. “සුඛා භික්ඛො සොමනස්ස”නති
 ඵලසමාපත්තිතො වුච්ඡිකං අපරංපරං සොමනස්සං. “දුතියො
 ඛණ්ඩාසාධිගමො”ති වතුත්ථකානං සුඛං දුක්ඛං විකම්මෙතො
 අතතතො ඛණ්ඩං ගමෙතො තිදන්ති, තයො දුතියො ඛණ්ඩාසාධි
 ගමොති වුත්තං. දුතිය තතිජ්ජානාති පනෙත්ථ වතුත්ථ
 ගතිතෙ ගතිතානෙව භොනතිති විසුං න වුත්තාති.

“ඉදං කුසල”නති ආදිසු කුසලං නාම දසකුසලකම්මපථං.
 “අකුසල”නති දසඅකුසල කම්මපථං සාමජ්ජිකාදයොපි එතෙසං
 වසෙතෙව වෙදිතබ්බා. සබ්බවෙව පනෙතං කණ්ණව සුක්ඛව
 සප්පට්ඨාගවාති නිසංසුක්ඛසප්පට්ඨාගං. තිබ්බානම්මෙව භොනං
 අප්පට්ඨාගං. “අවිජ්ජා පඨිසන්ති”ති විජ්ජා පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා
 පඨිසන්ති “විජ්ජා”ති අරහත්තමස්ස විජ්ජා උප්පජ්ජති. “සුඛ”නති
 අරහත්තමස්සවෙව ඵල සුඛව. “සුඛා භික්ඛො සොමනස්ස”නති
 ඵලසමාපත්තිතො වුච්ඡිකං අපරංපරං සොමනස්සං. “තතිසො
 ඛණ්ඩාසාධිගමො”ති අරහත්තමස්ස සබ්බකිලෙසෙ විකම්ම
 මෙතො අතතතො ඛණ්ඩං ගමෙතො තිදන්ති, තයො තතිසො
 ඛණ්ඩාසාධිගමොති වුත්තො. සෙසමස්සං පන තස්මිං ගතිතෙ
 අනෙතාගධා යෙවංති විසුං න වුත්තාති. ඉමෙ පන නසො

ඕකාසාධිගමො අට්ඨානිංසාරමමණවසෙක වින්දාභරනා කපේතබ්බං. කථං? සබ්බානි අාරමමණානි විසුභිමසෙක වුත්තනසෙතෙව උපචාරවසෙක ව අප්පනාචසෙක ව වචන්දපෙනා චතු ඵ්සනියා ණානෙසු පඨමස්සානං. පඨමො ඕකාසාධිගමොති කපේතබ්බං.

තෙරසසු ණානෙසු දුතියතනියස්සානානි, පණණරසසු ණානෙසු චතුස්ථස්සානෙසු නිරෝධසමාපතනිං. පාපෙනා දුතියො ඕකාසාධිගමොති කපේතබ්බං. දස උපචාරස්සානානි පන මග්ගස්ස පද්ධතානගුණානි තනියං ඕකසාධිගමං. හජනති, අපිච නිසු සික්ඛාසු අධිසීලසික්ඛා පඨමං ඕකාසාධිගමං. හජනී, අධිවිත්ත සික්ඛා දුතියං, අධිපඤ්ඤසික්ඛා තනියනති, එවං සික්ඛාචසෙකපි කපේතබ්බං. සාමඤ්ඤඵලෙපි චුලලසීලතො යාව පඨමස්සානා පඨමො ඕකාසාධිගමො, දුතියස්සානතො යාව තෙව සඤ්ඤ නාසඤ්ඤයතනා දුතියො, විපස්සනාතො යාව අරහත්තා තතියො ඕකාසාධිගමොති, එවං සාමඤ්ඤඵලසුත්තනතවසෙකපි කපේතබ්බං. තිසු පන පිටකෙසුපි විනයපිටකං පඨමං ඕකාසාධිගමං. හජනී, සුත්තනතපිටකං දුතියං අභිධම්මපිටකං තතියනති එවං පිටකවසෙකපි කපේතබ්බං, පුබ්බෙ කීර මහාථෙරා වග්ගප්පනාසිකාය ඉමමෙව සුත්තං පඨපෙනති, කිං කාරණං? තිඤ්ඤි පිටකානි විහජ්ඣා කපේතුං ලභිස්සාමාති තෙපිටකෙන හි සමොධානෙනා කපේතනස්ස දුක්ඛවිතනති න සක්කා වත්තුං තෙපිටකං හජපෙනා කපිතමෙව ඉදං සුත්තං සුක්ඛිතං භොතිති. “කුසලස්සාධිගමාසො”ති මග්ගකුසලස්ස වෙව ඵලකුසලස්ස ච අධිගමන්දාය. උභයමපි භෙතං අනවජ්ජවේඨන බෙමවේඨන වා කුසලමෙව, තත් “සම්මා සමාධිසති”ති තයමිං අස්සාදානසෙසමොසමාතිතො එකග්ගවිතො භොති. “බහිඛා පරසාසෙඤ්ඤාදස්සනං අභිනිබ්බතෙනති”ති අත්තනො කායතො පරස්ස කායාභිවුඛං ඤ්ණං පෙසෙති. එස නයො සබ්බන්දං සබ්බන්දෙව “සතිමා”ති පදෙන කායාදි පරිග්ගාතිකා සති “ලොකො”ති පදෙන පරිග්ගාතිකායාදයො ව ලොකො. වත්තාභෙදපෙන සතිපට්ඨානා ලොකියලොකුත්තරමස්සකා කපිතානි වේදිතබ්බා. “සමාධි සෙසික්ඛානි”ති එන්ද්‍රියා පරික්ඛාරා. “රජො සීලපරික්ඛාරෙ ක්ඛානකො වක්ඛවිරියොති”ති එන්ද්‍රියාභෙද පරික්ඛාරෙ නාම “සත්තති නගරපරික්ඛාරෙති සුපරික්ඛිතං භොති”ති එන්ද්‍රියාභෙද පරික්ඛාරෙ නාම. “ගිලානපට්ටය-පප-ජිවිත පරික්ඛාරෙ”ති එන්ද්‍රියාභෙද පරික්ඛාරො නාම. ඉධ පන පරිවාරා පරික්ඛාරවසෙක සත්ත සමාධි පරික්ඛාරානි වුත්තා. “පටික්ඛානි”ති පරිවාරිකා. “අසං වුව්චනි භො අභිසො සම්මාසමාධි”ති අයං සත්තති රතනෙති පරිවුත්තො වක්ඛවත්ති විය සත්තති අගෙති පරිවුත්තො

අරියො සමමාසමාසීති වුවවති. සලපනිසො ඉතිපිති සලපනිසායො ඉතිපි වුවවති, සපරිවාගේ ගෙවැති වුත්තං ගොති. “සමමාදිසිංසා”ති සමමාදිසියං සිතස්ස. “සමමාසංකප්පො පභොති”ති සමමාසංකප්පො පවත්නාති. එස නයො සබ්බපදෙසු. අයං පනන්තො මග්ගවසෙනාපි ඵලවසෙනාපි වෙදිතබ්බො. කථං? මග්ගසමමාදිසියං සිතස්ස මග්ගසමමාසංකප්පො පභොති-පෙ-මග්ගඤ්ඤාණේ සිතස්ස මග්ග විමුත්ති පභොති, තථා ඵලසමමාදිසියං සිතස්ස ඵලසමමාසංකප්පො පභොති-පෙ-ඵලසමමාඤ්ඤාණේ සිතස්ස ඵලවිමුත්ති පභොතිති. “සොකඛානො”ති ආදීති විසුභිමග්ග වණ්ණේතාති. “අපාරාදා”ති විවටා. “අමිතස්සා”ති නිබ්බාණස්ස. “මාග්”ති පවෙසනමග්ගා. “අපවච්චසාසාදෙතා”ති අවලපාසාදෙත. “බමමවිනිනා”ති බමමවිනියානෙන තිත්තසානා. “අපාසං ඉනාග් පස්”ති අනාගාමිනො සන්ධිය ආග; අනාගාමිනො ව අත්තීති වුත්තං ගොති. “පුඤ්ඤ භාගා”ති පුඤ්ඤකොඨාසෙන නිබ්බත්තා. “බන්තප”නති මත්තපාමානො, තෙන කදුචි නාම මුසා අස්සාති මුසාවාදහගෙන සංඛාදාං න සකෙකාමි න පන මම සංඛාදාං බලං නත්තීති දිපෙති. “නං සිං මඤ්ඤති හව”නති ඉමිනා න කෙවලං වෙස්සවණං පුච්ඡති, න පනස්ස එවරුපො සත්ථා නාභොසිති වා න හවිස්සාතිති වා ලභී අත්ති, සබ්බවුඛානං හි අතිසමයෙ විජසස්සො නත්ති. “සසං ජපිඤ්ඤා”නති අත්තනො පරිසායං; “නාසිදං මුහමච්ඡිස්”නති තං ඉදං සකලං සික්ඛාත්තගවුහමවරියං. සෙසං උත්තානමෙව ඉමාති පන පදාති බමමසංභාගක පෙරෙහි ස්පිකාතිති.

ජනවසග සුත්තවග්ගොනා නිසීනා.

2. 19.

“එවමෙම සුත”නති මහාභෝගිඤ්ඤාසුත්තං නත්තායං අනුත්තාන පදවණ්ණනා. “සංවසිඤ්ඤා”ති පවවුලො පවකුණ්ඩලිකො.¹ සො කීර මනුස්සපපෙ පුඤ්ඤකම්මකරණකාලෙ දහරො පවවුලක දුරකකාලෙ වච්ඡපාලකපේඨකො හුත්වා අඤ්ඤපි දුරකො ගහෙත්වා බහිභාමෙ වකුමග්ගඨානෙසු සාලං කරොන්තො පොකති රණිං බණන්තො සෙත්තු බණ්ණන්තො විසමං මග්ගං සමං කරොන්තො යානානං අකම්පටිඤ්ඤානකරුකෙඛි හරන්තොති එවරුපාති පුඤ්ඤති කරොන්තො විවරිත්වා දහරොව කාලමකාසි, තස්ස සො අත්තභාවො ඉපේසා කන්තො මනාපො අභොසි. සො කාලං කත්වා වාතුමමහාරාජිකදෙවලොකෙ නවුත්තිවස්සසත්තසගස්සපාමාණං ආත්තං ගහෙත්වා නිබ්බන්ති. තස්ස නිගාමුත්තපමාණො සුවණ්ණ කතිකිසදිස්සො අත්තභාවො අභොසි. සො සත්තවසගස්සමත්තං ආහරණං පසාඨෙත්වා නවකුමග්ගමත්තෙ ගණ්ඨ විලිලෙපත්වා දිබ්බ

1. ම. V, සමමා නියානෙන.

2. සි. I. & II. පඤ්ඤානුත්තලිකො.

රතනවන්ධරො රතනසුවණ්ණකණ්ණිකං පිළුනිකා පවති කුන්ත
ලිකෙති¹ පිසියං වන්තමානෙති පව වූලකදුරකපරිකාරෙනෙව විවරති,
තෙන නං පවසිබොනෙව ජ්නනනි.

“අභිකක්කනාස ජනනිසා”ති අභිකක්කනාසං විණාය රතනියා,
එකකොසාසං අනිතායාති අනෙථො. “අභිකක්කනවණ්ණො”ති අභි
ඉභකක්කනමානාපවණ්ණො, පකතියාපි ති සො කන්තවණ්ණො, අලං
කරිතො ආගතතා පන අභිකක්කනවණ්ණො අහොසි. “කෙවල
කප්ප”නති අනවසෙසං සමන්තතො. අනවසෙසනෙථො එත භෙවල
සද්දො-“කෙවලපරිපුණ්ණ”නති එත විය, සමන්තතොති අනෙථො. කප්ප
සද්දො “කෙවලකපං ජෙනවන”නති ආදිසු විය. “බහාසෙකො”ති
ආහාය එරිතො වන්ධමා විය සුරියො විය ව එකොහාසං එකපජේතං
කරිතොති අනෙථො. “සුධම්මාසං සහාස”නති සුධම්මාය නාම
ඉභියං රතනමන්තකණ්ණිකාරුකතිකානෙදන නිබ්බන්ත සහායං
තසාසා කිර එලිකමයා කුමි, මණ්ණියො ආණ්ණියො, සොවණ්ණමයා
එමා, රජතමයා එමාසටිකා ව සංඝාටා ව, පවාලමයාති වාල
රූපාති, සත්තරතනමයා ගොපානසියො ව පකපාසකා ව වූව
වට්ඨි ව, ඉන්දනිල ඉභකාති ඡදනං, සොවණ්ණමයං ඡදනපිඨං,
රජතමයා චූපිකා, ආයාමතො ව විජාරතො ව නිණ්ණියොජනසතාති,
පරිකේඛපතො තවයොජන සතාති, උබ්බිධතො පවයොජන
සතාති, එවරූපායං සුධම්මායං සහායං. “බහාරසො”ති ආදිසු
බහාරසො ගතිබ්බරාජ ගතිබ්බදෙවතානං කොටිසතසහසොන පරි
වුතො කොටිසතසහසං සුවණ්ණමයාති එලකාති ව සුවණ්ණසතති
යො ව ගාහාපෙතො පුරන්ධමාය දිසාය පච්ඡිමාභිමුඛො විසු දෙව
ලොකෙසු දෙවතා පුරකති” තිසිනෙනා. විරූපකොකො කුමාණ්ඩ
රාජ කුමාණ්ඩදෙවතානං කොටිසතසහසොන පරිවුතො කොටිසත
සහසංරජතමයාති එලකාති ව සුවණ්ණසතතියො ව ගාහාපෙතො
දකිණියාය දිසාය උත්තරාභිමුඛො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පුර
කති” තිසිනෙනා, විරූපකොකො නාගරාජා නාගානං කොටිසත
සහසොන පරිවුතො කොටිසතසහසංමණ්ණියොති එලකාති ව
සුවණ්ණසතතියො ව ගාහාපෙතො පච්ඡිමාය දිසාය පුරන්ධමාභිමුඛො විසු
දෙවලොකෙසු දෙවතා පුරකති” තිසිනෙනා. මෙයංවණ්ණො
යකබරාජ යකානං කොටිසතසහසොන පරිවුතො කොටිසත
සහසංපවාලමයාති එලකාති ව සුවණ්ණසතතියො ව ගාහාපෙතො
උත්තරාය දිසාය දකිණියාභිමුඛො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා
පුරකති” තිසිනෙනාති වෙදිතබ්බො.

“අභි පච්ඡා අමහානං ආසනං හොති”ති තෙසං පච්ඡතො
අමහානං තිසිදිතුං ඔකාසො පාපුණාති, තතො පරං පච්
සිතුං වා පස්සිතුං වා න ලභාම. සනතිපතිතකාරණං පනෙත්ථ

පුබ්බෙ වුත්තං වතුබ්බිධමෙව. තෙසු වග්ගප්පකාසිකාසංගහො¹ විත්ථාරිතො, යථා පන වග්ගප්පකාසිකාසංගහො ඵලං මහාපචාරණංගපි පුණණමදිවසෙ සන්තිපතිතා අජ්ජ කන්ථ ගන්තවා කස්ස සන්තිතෙ පචාරෙය්‍යාමාති මනෙත්තති, තත්ථ සනෙකා දෙවනමිනෙදු සෙභුසෙත්ත පියභුද්ධමහාවිහාරසමිඤ්ඤෙව පචාරෙති සෙසා දෙවතා පාරිවර්ත්තකාදිති දිබ්බාති පුප්ථාති වෙව දිබ්බවිඤ්ඤානවුණ්ණාති ව ගහෙති අත්තනො අත්තනො මහාපචාරණමෙව ගන්තවා පචාරෙති, ඵලං පචාරණංසංගහන්තං සන්තිපත්තති. දෙවලොකෙ පන ආසාවති නාම ලතා අපි, සා පුප්ථිස්සති දෙවො වග්ගසහස්සං උප සානං ගවර්ත්ති, පාරිවර්ත්තකෙ පුප්ථමානෙ ඵලං වග්ගං උප සානං ගවර්ත්ති, තෙ තස්ස පඬුපලාසාදිසාවතො පචාරෙ අත්ත මහා හොති, යථා: “යස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ දෙවනං තාව නිංසානං පාරිවර්ත්තකො කොවිළාසො පඬුපලාසො හොති, අත්තමහා භික්ඛවෙ දෙවො තාවනිංසා තස්මිං සමයෙ හොති පඬුපලාසො ඛොදුති පාරිවර්ත්තකො කොවිළාසො න වීරසෙස්සව සත්තපලාසො² හවිස්සති, යස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ දෙවනං තාවනිංසානං පාරිවර්ත්තකො කොවිළාසො සත්තපලාසො හොති බාරකජාතො හොති ජාලකජාතො හොති කුචුමිලකජාතො හොති කොකාසජාතො හොති, අත්තමහා දෙවො තාවනිංසා තස්මිං සමයෙ හොති කොකාසජාතොදුති පාරිවර්ත්තකො කොවිළාසො නවීරසෙස්සව සබ්බථාලිපුලො හවිස්සති, සබ්බ ථාලිපුලස්ස ඛො පන භික්ඛවෙ පාරිවර්ත්තකස්ස කොවිළාසස්ස සමන්තා පඤ්ඤාසයොජනාති ආහා පුටා හොති අනුචාතං යොජන සතං ගහො ගවර්ත්ති අයමානුභාවො පාරිවර්ත්තකස්ස කොවි ලාසස්ස, පුප්ථිනෙ පාරිවර්ත්තකෙ ආරොගණ්නිවං වා අංකුසං ගහෙති නමෙත්තති වා පුප්ථාගරණන්තං වංගොවකතිවං වා නථී, කන්තකකවාතො උසගිති පුප්ථාති වණ්ටනො කන්තති, සමපට්ඨකකවාතො සමපට්ඨති, පචෙසකකවාතො සුඛමදෙව සහං³ පචෙසෙති, සමපර්ජනකවාතො පුරාණපුප්ථාති නිගරති, සන්තරණකවාතො පත්තකණ්ණිකකෙසරාති ගරන්තො⁴ සන්තරති, මජ්ඣිමානෙ ඛමාසනං හොති, යොජනපමාසෙත්තං රත්තපලලෙකො උපරි තිසොජනෙත සෙත්තත්තෙත්ත බාරිගමානෙත්ත, තදන්තන්තරං සත්තස්ස දෙවරඤ්ඤෙ ආසනං අන්තරිගති, තතො තෙත්තංසංග දෙවපුත්තානං, තතො අඤ්ඤාසං මහෙසකම්මෙහෙසකම්මෙවනානං, අඤ්ඤාසං දෙවනානං පන පුප්ථකණ්ණිකාව ආසනං හොති, දෙවො දෙවසහං පටිසිත්තා තිසිදන්ති, තතො පුප්ථාති රෙණුවටි⁵

1. සි. I. සභ්ගහොති.

4. ම. V. කුටුපපලකජාතො.

2. සි. I & II මහාපචාරණ.

5. සි. II සහාය.

3. සි. III. ජිත්තපලාසො

6. ම. V. නමමනෙත්තා.

7. සි. II. රෙණු.

උග්ගානතො උපරි කණ්ණිකං ආගමිති නිපතමානා දෙවතානං නිගාමි
තපමාණං අතතභාවං ලාබාරසපරිකමසජ්ජතං විශ කරොති, තෙසං
සා කිලා වතුති මාසෙහි පරිභොගානං ගමජ්ජි, එවං පාරිවිජ්ජනකතො
විලාරකිලානුභවනත්ථං සනතිපතනති, මාසස්ස පන අභිසු දිවසෙසු¹
දෙවලොකෙ මහාබමමසවණං සුස්සනී,² සුබමමාය දෙවසභාය සනං
කුමාරෙච මා මහාමුග්ගා වා සකෙකා වා දෙවතාමිත්ථො බමමකපිකතිකමු
වා අඤ්ඤාතරො වා බමමකපිකො දෙවපුත්තො බමමකපං කපෙතිති.
අභමියං පකබස්ස වතුනං මහාරාජානං අමට්ඨා වාතුදුග්ගියං
පුත්තා පණ්ණරසියං වත්තාරො මහාරාජ නිකමිති: සුවණ්ණ
පට්ට ජනිතිගුලකව ගණ්ණිති: ගාමනිගමරාජබානියො අනු
විචරනති, තෙසු අසුකා නාම ඉතී වා පුරිසො වා බුඩං සරණං
ගතො බමමං සරණං ගතො සංඝං සරණං ගතො පට්ඨිලාති
රකකිති මාසස්ස අභ උපොසපෙ කරොති, මාතුපඨානං පිතු
පඨානං පුරෙති, අසුකඨානෙ උපපලගත්තසතෙන පුප්ඵකුමෙතන
පුජා කතා, දිපසභස්සං ආරොපිතං, අකාලබමමසවණං
කාරිතං, ජතතවෙදිකා මුදුච්චෙදිකා³ කුච්චිච්චෙදිකා සිභාසනං සිභ
සොපානං කාරිතං, නිඤ්ඤි සුවරිතාති පුරෙති, දස කුසලකමමපෙ
සමාදය වත්තනති සුවණ්ණපට්ට ජාය්හිංගුලකෙන ලිඛිතී: ආග
රිතී: පට්ඨිබස්ස ගතෙ දෙනති, පට්ඨිබො මාතලියා ගතෙ
දෙති, මාතලියාගාගතො සකකස්ස දෙවරඤ්ඤා දෙති. යද පුඤ්ඤ
කමමකාරකා බහු න භොනති පොත්ථකො බුදුගතො භොති, තං
දිස්වා ව දෙව: පමෙත්තො වත භො මහාජනො විහරති වත්තාරො
අපායා පරිපුරිස්සනති ජ දෙවලොකා: තුව්ච්චා ගවිස්සනති අතතත
මිනා භොනති. සමෙ පන පොත්ථකො මහා භොති, තං දිස්වා ව
අපමිත්තො වත භො මහාජනො විහරති වත්තාරො අපායා පුඤ්ඤ
ගවිස්සනති ජ දෙවලොකා: පරිපුරිස්සනති බුඩසාසනෙ පුඤ්ඤති
කරිතී: ආගතෙ මහාපුඤ්ඤා පුරකවතී: නකබතො. කිම්බුං
ලභිස්සාමාති අතතමනා භොනති, තං පොත්ථකං ගතෙති:
සකෙකා දෙවරාජා වාසෙති, තස්ස පකතිතිශාමෙන කපෙනත්තස්ස
සඤ්ඤා වාදසංයෝජනාති ගණ්ණති, උචෙවන සරෙන කපෙනත්තස්ස
සකලං දසසංයෝජනසභස්සං දෙවනගරං ඡාදෙති: තිඨති, එවං
බමමසවණත්ථං සනතිපතනති, ඉධ පන පචාරණසභගත්ථං
සනතිපතිතාති වෙදිකබ්බො.

“නාමාගතං නමස්සනතා”ති නවති කාරණෙති තථාගතං
නමස්සමානං. “බමමස්ස ව සුබමමන”නති ඥානබාතතාදිභෙදං
බමමස්ස සුබමමනං. උජ්ජවට්ඨනතාදිභෙදං සංඝස්ස ව සුපට්ඨි
පතනිතති අන්තො. “සථාගුපෙව”ති යථාගුපෙ යථාසභාවෙ.

1. ම. V. අට්ඨදිවසෙ.

2. සි. II. පුස්සති. ම. පුගති.

3. ම. V. පුට්ඨෙදිකා.

“වණ්ණ”¹ නි ගුණ. “පඬිරුද්ධං”² නි කප්ථං. “බහුජන
 හිතාය පටිපනො”³ නි කප්ථං පටිපනො? දීපංකරපාදමුලෙ අඨ
 ධවමෙ සමොධානෙනා බුබ්බතාය අභිනිහාරමානොපි බහුජනහිතාය
 පටිපනො නාම ගොති, දුකපාරමි සීලපාරමි තෙකඛමපාරමි
 පඤ්ඤාපාරමි විරියපාරමි බන්ධිපාරමි සම්මපාරමි අධිසානපාරමි
 මේඛනාපාරමි උපෙකඛාපාරමිති කප්පසකයහසාධිකානි වත්තාර
 අසංඛෙය්‍යානි ඉමා දස පාරමිසො පුරොනොපි බහුජනහිතාය
 පටිපනො, බන්ධිවාදිතාපසකාලෙ චුල්ලධම්මපාලකුමාරකාලෙ
 ඡද්දන්තනාගාරාජකාලෙ භූරිදත්ත වල්ලභ්‍යාසංඛපාල නාගාරාජකාලෙ
 මහාකපිකාලෙ ව තාදිසානි දුක්ඛාරානි කරොනොපි බහුජන
 හිතාය පටිපනො, වෙස්සන්තරත්තභාවෙ අභිසත්තසංකමහා
 දුතං දඬා සත්තපු ආනෙපු පඨවිං කමෙපනා පාරමිං කොටිං.¹
 ගාභෙනොපි බහුජනහිතාය පටිපනො, තතො අනන්තරෙ
 අත්තභාවෙ තුසිතපුරෙ යාවතායුතං නිසංනොපි බහුජනහිතාය
 පටිපනො, තත්ථ පච්ඡ පුබ්බතිමිත්තානි දිස්වා දසසහස්සවක්ඛ
 වාලදෙවතානි යාවිතො පච්ඡ මහාවිලොකනානි විලොකෙනා
 දෙව්‍යානං සහගත්ථාය පටිඤ්ඤා දඬා තුසිතපුරතො වවිතා මාතු
 කුට්ඨං පටිසන්ති ගණ්හනොපි බහුජනහිතාය පටිපනො,
 දස මාසෙ මාතුකුට්ඨං වසිතා ලුඞ්භිවනෙ මාතුකුට්ඨතො නික්ඛ
 මනොපි එකුතං සවස්සානි අගාරං අඤ්ඤාචසිතා මහාභිනික්ඛ
 මණං නික්ඛමිතා අනොමානදීඨරෙ පබ්බජනොපි ඡබ්බස්සානි
 පධානෙන අත්තානං කීලමෙනා බොධිමණං² ආරුහ්‍ය සබ්බ
 ඤ්ඤාතඤ්ඤං පටිවිඤ්ඤනොපි සත්තසත්තාහං බොධිමණං
 යංපෙනොපි ඉසිපතනං ආගමි අනුගතං ධම්මවක්ඛං පච්ඡ
 තෙනොපි යමකපාටිහාරියං කරොනොපි දෙවොරොහණං
 කරොනොපි³ බුබ්බා හුඬා පච්චත්තාශ්‍රිසවස්සානි නිසංනොපි
 ආයුසංඛාරං මිස්සජනොපි යමකසාලාතමන්තරෙ අනුපාදි
 සෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායනොපි බහුජනහිතාය
 පටිපනො, යාවස්ස සාසපමත්තාපි ධාතුසො ධරන්ති නාම බහු
 ජනහිතාය පටිපනො ගොතිති වෙදිතබ්බො. සෙසපදානි එත
 සොච වෙච්චනානි. තත්ථ පච්ඡමං පච්ඡමං පුරිමස්ස පුරිමස්ස
 අත්තො.

“අනුච අභිනංසෙ සමනුපස්සාම හ පනෙතරං”⁴ නි අභි
 නොපි බුබ්බතො අඤ්ඤං න සමනුපස්සාම, අනාගතොපි න සමනු
 පසස්සාම, එතරං පන අඤ්ඤස්ස සත්තො අභාවතො යෙව
 අඤ්ඤා නෙත භගවතා න සමනුපස්සාමාති අයමෙත්ථ අත්තො.
 අභිකපායං හි-අභිතානාගතා බුබ්බා අමනානං සත්ථාරා සද්ධායෙම,

1. සී. I & II. කුට්.

2. ම. V. පල්ලභයා.

3. ම. V. වොරොහනොපි.

කිං සංකතා කපේතිති විමාණෙනා එතරහි බහුජනහිතාය පටි පනෙනා සන්ධා අමතාකං සන්ධාරං. මුඛිනා අඤ්ඤා කොචි නත්ථි, තත්තා න පසාමාති කපේතිති වුත්තං. යථා ච එත්ථ එවං ඉතො පරෙසුපි පදෙසු අයමෙත්වා වෙදිතබ්බො.

සාකතාතාදිති ව කුසලාදිති ව වුත්තන්ධානෙව “ගණොදකං සමුණොදකෙත්වා”ති ගතා යමුත්තානා සමාගමිඨානෙ උදකා වණෙණන්ධි ගණනන්ධි රසෙනධි සංසද්දති සමෙති, මජ්ඣිමනිකා සුවණ්ණං. විය එකසද්දසමෙව හොති, න මහාසමුද්දකෙන සංසද්දකාලෙ විය විසද්දසං, පරිසුඛියා නිබ්බාණස්ස පටි පදාපි පරිසුඛාව, නහි දහරකාලෙ වෙජ්ඣකමාදිති කතා අතො වරෙ වරිනා මහලුකකාලෙ නිබ්බාණං දදුං සත්තා. නිබ්බාණං ගාමිති පන පටිපදා පරිසුඛාව වට්ඨති ආකාසුපමා, යථා හි ආකා සමපි අලග්ගං පරිසුඛං වන්දිමසුරියානං ආකාසෙ ඉච්ඡිතිවිජිත ඨාතං ගච්ඡන්තානං. විය නිබ්බාණං ගච්ඡන්තස්ස භික්ඛුනො පටි පදාපි කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා අබ්බා ආකාසසමා¹ වට්ඨති, සං පනෙසා තාදිසාව ගගචතා පඤ්ඤාතතා කපිතා දෙසිතා, තෙන වුත්තං: “සංසද්දති නිබ්බාණෙව පටිපදා වා”ති. “පටිපදාන”නති² පටි පදාය සිත්තානං. “චුඤ්ඤාමන”නති වුත්ථවාසානං. එතෙසං “ලබ්බසාමො”ති එකෙකස්ස³ තත්ථ තත්ථ සහ අයනතො සහායො. අද්ධිසො අසහායො අසාමිසමාති ඉදං පන අසද්දසථෙන වුත්තං. “අපභුජ්ජා”ති තෙසං මජ්ඣිමපි ඵලසමාපත්තියා විහරන්තො විතෙතන තෙ අපභුජ්ජ අපභුජ්ජ එවං එකාරමතං අනුයුත්තො විහරතිති අත්ථො. “අභිනිප්පනොනො පන නායං ගගවණො ලාභො”ති තස්ස ගගවණො මහාලාභො උප්පන්නො. කදා පඨාය උප්පන්නො? අභිසම්මොඛිං පතා සත්තසත්තාහං අතික්කා මිත්වා ඉසිපතනෙ ධම්මවක්කං පවත්තන්ධා අනුක්කමෙන දෙව මනුස්සදමනං කණොත්තස්ස තයො ජරිලෙ පබ්බාචෙත්වා රුජ ගතං ගතස්ස බිභිසාරදමනතො පඨාය උප්පන්නො. යං සත්තාය වුත්තං, “තෙන වො පන සමයෙන ගගවා සත්තකතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපවිතො ලාභී විවරපිණ්ඩපාත සෙතාසන ගිලානපච්චය භෙසජ්ජපරික්ඛාරාන”නති. සත්තසත්තා කප්පාබිකෙසු චතුසු අසංඛෙයෝසු උස්සන්ත පුඤ්ඤාතිස්සන්ද සමුප්පන්නො ලාභසක්කාරෙ මහොසො විය අජේඤ්ඤාත්ථරමානො ආගච්ඡති.

එකසමිං කිර සමගෙ රාජගගෙ සාවතපියං සාකෙතෙ කොසඝියං බාරණසියං ගගවතො පටිපාටිභත්තං නාම උප්පන්නං. තත්ථෙකො අහං සතං විස්සන්තන්ධා දුතං දස්සාමිති පණ්ණං ලිඛිතා විහාරවාසෙ බත්ථි, අඤ්ඤා අහං වෙ සත්තාති, අඤ්ඤා

අහං පටසතාති, අඤ්ඤා අහං සහස්සං, අඤ්ඤා අහං චෙසහස්සාති, අඤ්ඤා අහං පට-දස-විසති-පඤ්ඤාසං-අඤ්ඤා අහං සතසහස්සං-අඤ්ඤා අහං චෙසතසහස්සාති විස්සපජ්ඣා දුතං දස්සාමිති පණණං ලිඛිචා විහාරවාරෙ බන්ධි. ජනපදවාරිකං වරනනමපි මහාසං ලභිතා දුතං දස්සාමිති සභවාති පුරෙචා මහාජනො අනුබන්ධෙව. යථාහ: "තෙන ඛො පන සමයෙන ජානපද මනුස්සා බන්ධා ලොණමපි තෙලමපි තබ්බලමපි බාදනියමපි හොජනියමපි සකචෙපු ආරෙපෙචා හභවතො පිඨිතො පිඨිතො අනුබ්බා ගොනති, යත් පටිපාටිං ලභිය්සාම තත් හතතං තරිය්සාමා"ති. එවං අඤ්ඤාතිපි බන්ධිතෙ ව විනයෙ ව බහුති වජ්ඣති චෙදිතබ්බාති, අසද්ධසදුතෙන පනෙස ලාභො මන්තං පභොතො එකස්මිං තීර සමයෙ හගුවති ජනපද වාරිකං වරිචා ජෙතවතං සමපනෙත රුජ නිමනෙතචා දුතං අද්ධි, දුතියදිවසෙ නාගර අදංසු, පුන තෙසං දුතතො අති රෙකතරං රුජා, තස්ස දුතතො අතිරෙකතරං නාගරති. එවං බහුසු දිවසෙසු ගතෙසු රුජා විනෙතසි-ඉමෙ නාගර දිවසෙ දිවසෙ අතිරෙකතරං කණ්ණති, පුට්ඨියුරෙ පන රුජා නාග රෙති දුතෙ පරාජිතොති ගරහා හවිය්සාතිති. අථස්ස මල්ලිකා උපායං ආවික්ඛි, සො රුජහනෙ සාලකලාණාණිපදරෙති මඬපං කාරෙචා තං නිලුපලෙති ඡාදෙචා පට ආසනසතාති පඤ්ඤාපෙචා පට හත්තිසතාති ආසනානං පට්ඨාභාගෙ යපෙචා එකෙකෙන හත්තිනා එකෙකස්ස භික්ඛුනො සෙතච්ඡතං බාරපෙසි විනාං විනාං ආසනානං අතතරෙ සබ්බාලභිකාරපතිමඬිතා එකෙකා බතතියධිතා වජුජාතියගඤ්ඤා¹ පිංසති, තිසිතං නිසිතං මෙඤ්ඤි ධානෙ ගඤ්ඤමණෙති පක්ඛිපති, තං අපර බතතියධිතා නිලුපලහත්ත කෙන සමපට්ටිනෙතති. එවං එකෙකස්ස භික්ඛුනො තියෙසා තියෙසා බතතිය ධිතරෙ පටිවාර, අපර සබ්බාලභිකාරපතිමඬිතා ඉත්ති තාලවණං ගහෙචා විජ්ඣති, අඤ්ඤා බමමකරකං ගහෙචා උදකං පටියාචෙති, අඤ්ඤා පතතතො උදකං හරති, හභවතො වතතාරි අතගඤ්ඤා අනෙසුං-පාදකථලිකා ආධාරනො අපයෙසන එලකං ජනතපාදමණ්ණිති, ඉමාති වතතාරි අතගඤ්ඤාති අනෙසුං. සංඝතවකස්ස දෙය්‍යධිමෙව සතසහස්සං අග්ඝති. තස්මිව දුතෙ අගුලිමාලෙත්ථෙ සංඝතවකො අහොසි, තස්ස ආසනසමීපෙ ආනිතො හත්ති තං උපගන්තුං නාසක්ඛි, තතො රඤ්ඤා ආරොචෙසුං, රාජා අඤ්ඤා හත්ති තත්ති දුඨහත්ති පන අත්ති ආනෙතුං න සකක්ඛාති, සමමාසමුඛො සංඝතවකො කතරො මහා රාජාති? අගුලිමාලෙත්ථෙරො ගභවාති, තෙනති තං දුඨහත්ති ආනෙචා යපෙසතු මහා රාජාති. මත්තහත්ති² මඬිතිචා ආනෙසුං, සො පෙරස්ස තෙජෙන නාසාවාතසවාරමත්තමපි කාතුං නාසක්ඛි, එවං

1. ම. V. වතුජාති.

2. ම. V. හත්ති.

නිරන්තරං සත්තදිවසානි දුනං දීසිත්. සත්තමෙ දිවසෙ රාජා දස බලං වන්දිත්වා හගවා මග්ගං ධම්මං දෙසෙපාති ආහ.

තස්ස ච පරිසත්තං කාලො ච පුරුෂො හා වානි චෙ අමච්චා හොන්ති, කාලො විනොසයි-තස්සානි රාජකුලස්ස සන්තතං කීන්තාමෙතෙ එත්තකා ජනා කරියානති, භුජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා නිද්දායස්ස නොච, ඉදං පන එකො රාජපුරිසො ලභිත්වා කීන්තාම න කිරෙය්ස, අහො තස්සානි රඤ්ඤා සන්තතානති. පුරුෂො විනොසයි මග්ගං ඉදං රාජත්තං නාම කො අඤ්ඤා ඉදං නාත්තං සත්තියානති, කිං රාජා නාම සො යො රාජත්තෙ ධිත්වාපි එවරුපං දුනං දුතුං න සකෙකාතීති. හගවා පරිසාය අරුකාසයං ඔලො කෙත්තො තෙසං වින්තං අරුකාසයං විදිත්වා සචෙ අරු පුරුෂස්ස අරුකාසයෙන ධම්මකථං කපෙමි, කාලස්ස සත්තධා මුඛා ඵලියාති, මයා චො පන සත්තානුදායතාය පාරමිසො පුරිතා පුරුෂො අඤ්ඤායම්චි දිවසෙ මයි ධම්මං කථයන්තෙ මග්ගඵලං පටිච්ඡිකියාති. ඉදානි පන කාලං ඔලොකෙස්සාමිති රඤ්ඤා ඵතුපප දිකමෙව ගාථං අගායි:-

“න චෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්ති
බාලා හචෙ නපසංසන්ති දුනං,
ධිරො ච දුනං අනුමොදමානො
තෙතෙව සො හොති සුඛිපරජා”ති.

රාජා අනත්තමනො හුත්වා-මයා මහාදුනං දිත්තං, සත්ථා ච මෙ මන්දමෙව ධම්මං කපෙසි¹ නාසකම්. මඤ්ඤා දසබලස්ස වින්තං ගහෙතුනති. සො භුත්තපාත්තරාසො විහාරං ගන්ත්වා හභවන්තං වන්දිත්වා පුච්ඡි-මයා හන්තෙ මග්ගතං දුනං දිත්තං අනුමොදනාච මෙ න මග්ගානි කතා, කො හුචො මෙ හන්තෙ දෙසොති? තත්ථි මහාරාජ තච දෙසො පරිසා පන අසුඛා, තස්සා ධම්මං න දෙසෙසිනති. කස්මා පන හන්තෙ² පරිසා න සුඛාති? සත්ථා වින්තං අමච්චානං පටිච්චාසකං ආරොවෙසි, රාජා කාලං පුච්ඡි එවං තාත කාලාති? එවං මහාරාජාති, මයි මම සන්තතං දදමානෙ තච කතරං ණානං රුජති³ න තං සකෙකාමි පසයිතුං පබ්බාපෙථ තං මම රජුන්තොති ආහ. තතො පුරුෂො පකෙකාසාපෙත්වා පුච්ඡි එවං කීර තාත විනොසිති? ආම මහාරාජාති. තච වින්තානුරුපමෙව ගොතුති තස්මිං යෙව මධිපෙ එවං පඤ්ඤා තොසු යෙව ආසනෙසු පච්චිකුසුසනානි තිසිදපෙත්වා තායෙව චන්තිය ධිතරො පටිච්චාපෙත්වා රාජලෙහහත්වා ධනං ගහෙත්වා මයා දිත්තං සදිසමෙව සත්තදිවසානි දුනං දෙහිති, සො තථා අදාසි. දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ ධම්මං මෙ හගවා දෙසෙපාති ආහ, සත්ථා

1. ම. V. කපෙති.

2. ම. V. හගවා.

3. ම. V. දුසන්ති.

විනාමිදි දුනාතං අනුමොදනං එකතො කතො චෙ මහානදියො එකොඤ්ඤාණා කුරුමානො විශ මහාධම්මදෙසනං දෙසෙසි. දෙසනාපට්ඨොසානෙ ජුණ්ණා සොතාපනතා අහොසි. රාජා පසිදිත්වා දසබලස්ස බාහිරවන්දුං¹ නාම අදුසි, එවං අභිනිපථනොතො ඛො පතා තස්ස භගවතො ලාභොති චෙදිතෙබ්බො.

“අභිනිපථනොතො සිලොකො”ති වණ්ණගුණකිත්තනං. සොපි භගවතො ධම්මවක්කපථනතනනො පට්ඨාය අභිනිපථනො. තංවා පට්ඨාය හි භගවතො බත්තියාපි වණ්ණං කථෙතති බ්‍රාහ්මණාපි භගපතසොපි නාග සුපණ්ණ ගතබ්බ දෙව බ්‍රහ්මානොපි, කිනති වත්තා? ඉතිපි සො භගවාති ආදීති,² අඤ්ඤාතිත්තියා හි වර රොජස්ස සහස්සං දත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං කථෙතිති උපයොජෙත්ථං, සො සහස්සං ගහෙත්වා දසබලං පාදතලනො පට්ඨාය යාව කෙසන්තා අපලොකයමානො ලික්ඛාමත්තමපි වජ්ජං. අදිත්වා විපකිණ්ණවත්තිංසමහාසුරිසලක්කණෙ අසිතිඅනු වාඤ්ඤතිවිභූසිතෙ බ්‍රාහ්මප්‍රජාපරික්කිතෙත සුපුලලිතපාරිවජ්ජතක තාරාගණසමුප්පුලිතඅනතලික්කවිවිත්තකුසුමසසිරිකතඤ්ඤතවත සදිසෙ අතවජෙජ් අත්තහාවෙ අවණ්ණං හාසන්තස්ස මුඛමපි විපරිවත්තෙත්තස්ස මුද්ධාපි සත්තධා එලෙස්ස අවණ්ණං වත්තුං උපායො තත්ති වණ්ණමෙව වදිස්සාමිති පාදතලනො යාව කෙසන්තා අභිරොකපදසහස්සොත වණ්ණමෙව කථෙසි යමකපාටිහාරිණෙ පනෙස වණ්ණො නාම මත්තං පනෙතා, එවං අභිනිපථනොතො සිලොකො. “ඤාත මඤ්ඤාත වත්තිසා”ති බත්තියා බ්‍රාහ්මණා චෙස්සා සුද්දා නාගා සුපණ්ණා යක්ඛා අසුරා දෙවා බ්‍රහ්මානොති සබ්බෙව තෙ සංපියායමානරූපා හට්ඨකුට්ඨා විහරන්ති. “විශයාමදො ඛො පණා”ති එත්තං මං ජනා සංපියායමානරූපා විහරන්තිති ත මත්තපමනොතො සුත්වා දවාදිවසෙන ආහාරං ආහාරෙති අඤ්ඤා දන්දු විශතමදො ඛො පන සො භගවා ආහාරං ආහාරෙති. “සථා වාදී”ති යථා වාචාය වදති තදනියමෙවස්ස කායකමං හොති, යඤ්ච කමං කායෙන කරොති තදනියමෙවස්ස චිකිතමං හොති, කායො වා වාචං වාචා වා කායං නාතික්කමති, වාචා කායෙන කායො ව වාචාය සමෙති. යථාහ:

“වාමෙන සුකරො හොති දක්ඛණෙන අභිමග්ගො,
සරෙන නෙලකො හොති විසාණෙන ජරග්ගවො”ති.

අයං සුකරයකො සුකරෙ දිත්වා සුකරසදිසං වාමපස්සං දසෙස්සා තෙ ගහෙත්වා බාදති, අජාමගෙ දිත්වා තංසදිසං දක්ඛණපස්සං දසෙස්සා තෙ ගහෙත්වා බාදති, නෙලකවච්ඡනෙ දිත්වා වච්ඡකරවං රවනොතො තෙ ගණිත්වා බාදති, ගොණෙ

1. සි. I & II. වත්. බාහිරවන්දුං. 2. සි. I & II. ආදිතා.

දිසා තෙසං විසාණසදිසානි විසාණානි මාපෙතා තෙ දුරතොව
 ගොණො විශ දිසානිති එවං උපගතෙ ගණනිතා බාදති. වාත
 හකෙතො යථා ව ධම්මිකවායසජාතකෙ සකුණෙහි පුටෙතා වායසො
 අහං වාතහකතවාය මුඛං විවරිතා පානකානඤ්ච මරණගයෙන
 එකෙනෙව පාදෙන සිතො, තස්මා තුමෙහපි :-

“ධම්මං වරථ හද්දං වො ධම්මං වරථ ඤාතයො

ධම්මවාරි සුඛං සෙති අසම්මං ලොකෙ පරම්භි වා”ති

සකුණේ විසායසං ආපාදෙසි තතො :-

“හද්දකො චතායං පතති දිජො පරම ධම්මකො

එකපාදෙන තිට්ඨනෙතා ධම්මො ධම්මොති භාසති”ති

එවං විසායසමාගතෙ සකුණේ බාදිත්, තෙන තෙසං වාචා
 කායෙන කායො වාචාය න සමෙති, න එවං භගවතො, භගවතො පන
 වාචා කායෙන කායො වාචාය සමෙති යෙවාති දසෙයි. තිණණා
 තාරිතා විවිකිල්පා අසායානි=තිණණ විවිකිල්පා. කථමිදං කථමිදනති
 එවරුපා විගතා කථංකථා අසායානි=විගතකථංකථො. යථා හි
 මහාජනො-අයං රුකෙතො නිං රුකෙතො නාම? අයං ගාමො අයං
 ජනපදෙ, ඉදං රට්ඨං කිං රට්ඨං නාම? කස්මා නුඛො අයං රුකෙතො
 උජුතකකිකො අයං චිකකකිකො? කස්මා කණ්ටකො කොචි
 උජුතො හොති කොචි චලෙකා? පුප්ථං කිංචි පුගකිං කිංචි දුගකිං
 එලං කිංචි මධුරං කිංචි අමධුරනති? සකංඛොව හොති, න එවං සත්ථා,
 සත්ථා හි-ඉමෙසං නාමධාතුනං උසානනුසානනතො ඉදං එවං
 හොතිති විගතකථංකථොව. යථා ව පඨමජ්ඣානාදිලාභිනං දුති
 යජ්ඣානාදිසු කංඛා හොති, පච්චෙකවුට්ඨානංපි හි සබ්බඤ්ඤාත
 ඤාණේ යථාචසනතිට්ඨානාභාවතො වොහාරවසෙන කංඛා නාම
 හොතියෙව, න එවං බුද්ධස්ස, සො හි භගවා සබ්බත්ථ විගතකථං
 කථොති දසෙයි. “සෙසොසිතසංකපො”ති යථා කෙචි
 සීලමනෙතන කෙචි විපස්සනාමනෙතන කෙචි පඨමජ්ඣානෙන
 -පෙ-කෙචි තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතියා කෙචි සොතා
 පනනභාවමනෙතන කෙචි අරහතෙතන කෙචි සාවකපාරමිඤ්ඤ
 ණෙන කෙචි පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණෙන පරියොසිතසංකපො පරි
 පුණ්ණමනොරථා හොනති, න එවං මම සත්ථා, මම පන සත්ථා
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන පරියොසිතසංකපොති දසෙයි. “අජ්ඣාසං
 ආදිබ්බමච්ඡෙ”තති කුරුණත්ථ පච්චත්තවචනං, අධිකාසයෙන
 උත්තමනිස්සයභුතෙන. ආදිබ්බමච්ඡෙයෙන පොරුණබමච්ඡෙය
 භුතෙන ව අරියමග්ගෙන තිණණවිවිකිල්පා විගතකථංකථො පරි
 යොසිතසංකපොති අත්ථො “පුබ්බෙ අනුසුතෙසු ධම්මෙසු
 සාමං සම්මානි අභිසම්මුඤ්ඤි තත්ථ ව සබ්බඤ්ඤාතං පතොතා බලෙ

සු ව වසිතොව” නති හි වචනතො පරිගොසිතසංකප්පතොපි හග වතො අරියමනෙතෙව නිපථනතාති. “සඨ්ථිව හගවා” ති යථා හගවා, එවං එකසම්. ජම්බුදීපතලෙ වතුසු දිසාසු වාරිකං වරමානා අභො වත වත්තාභෙ ජිනා ධම්මං දෙසෙය්‍යතති පච්චාසිංසමානා වදන්ති, අපාපරෙ-නිසු මහාමල්ලසු තිණණං¹ විවරණභාවං ආකංඛ මානා තයො සම්මාසම්මුද්ධාති ආභංසු. අපරෙ-දසපාරමිතො නාම පුරෙත්වා වතුණණං තිණණං වා උප්පත්ති දුලලහා, සචෙ පන එකො නිබ්බවාසං වසන්තො ධම්මං දෙසෙය්‍ය, එකො වාරිකං වරන්තො, එවම් ජම්බුදීපො සොභෙය්‍ය චෙව බහුඤ්ච හිත සුබම්බිගපෙත්ථයාති විනේතත්වා “අභො වත මාසිසා” ති ආභංසු. “අච්චානමෙතිං අනචක්ඛාසො” ති එත්ථ ණානං අවකාසොති² උභය මෙතං කාරණාධිවචනමෙව, කාරණං හි-තිවංගි එත්ථ තදයත්ත චිත්තතිය එලන්ති ණානං, ඔක්කාසො විග වස්සා නං තෙන විනා අඤ්ඤත්ථ අභාවතොති අවකාසො “ස” නති කාරණත්ථෙ පච්ච තතං, ඉදං චිත්තං භොති : යෙන කාරණෙන එකියා ලොක ධාතුයා චෙ බුද්ධා එකතො උප්පජ්ජෙය්‍යං තං කාරණං තත්ථිති. එත්ථ ව :-

“යාවතා වන්දිමසුරියා පරිගරන්ති දිසා භන්ති විරොචනා

තාව සහස්සධා ලොකො එත්ථ තෙ වත්තති වසො” ති

යාථාය එකවකකවාලමෙව එකා ලොකධාතු, “සහස්සි ලොක ධාතු අභවිජ්ජා” ති අගතථිංගෙන වකකවාලසහස්සං එකා ලොක ධාතු, “ආකංඛමානො ආනන්ද තථාගතො තිසහස්සි මහාසහස්සි ලොකධාතුං සරෙන විඤ්ඤපෙය්‍ය මහාසෙන එරෙය්‍ය” ති අග තථිංගෙන තිසහස්සි මහාසහස්සි එකා ලොකධාතු, අයං වදසහස්සි ලොකධාතුති අගතථිංගෙන දසවකකවාලසහස්සාති එකා ලොක ධාතු. තං සකියං “එකියා ලොකධාතුසා” ති අග. එත්තකං හි ජාතිකේඛතං නාම, තත්‍රාපි ධර්මො ඉමස්මිං වකකවාලෙ ජම්බුදීපස්ස මජ්ඣිමදෙසං න අඤ්ඤත්ථ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, ජාතිකේඛතතො පන පරං බුද්ධානං උප්පත්තිවිංගමෙව න පඤ්ඤෙති. “අසන අසනා” ති යෙන පචාරණසංගහත්තං. “චණ්ණෙන චෙව සසභා වා” ති අලභිකාරපරිවාරෙන ව පුඤ්ඤසිරියා වාති අත්තො. “සාධු මහාමුගෙම” ති එත්ථ සම්මාසදනෙ සාධුසද්දො. “සංඛාස මොදමා” ති ජාතිනා මොදම සාධ දීඝරත්තං. මහාපඤ්ඤා ව සො හගවාති එත්තකත්ති පරිච්ඡිද්ධා න සකකා වත්තං අප බො දීඝරත්තං මහාපඤ්ඤා ව සො හගවා නොති කපං තුලෙහ මඤ්ඤපාති. අප සයමෙවෙතං පඤ්ඤං ව්‍යාකාතුකාමො “අනච්ඡරිය මෙතං මාරිසා යං ඉද්දති පාරමිතො පුරෙත්වා බොධිපලප්පික

1. ම. එකතො.

2. ම. අවකාසො.

තිණණං මාරුතං මන්තං හිනිදිනා පටිවිද්ධාදසාධාරණඤ්ඤාණො
 සො භගවා මහාපඤ්ඤා භවෙය්‍ය කිමෙත්ථ අවුත්ථිං අපරිපක්කාය
 පන බොධියා පදෙසඤ්ඤාණං සිත්තං සරුභාදිකාලෙපි මහාපඤ්ඤා
 භාවමෙව වො මාරිසා කපේස්සාමි”ති භවපටිච්ඡන්තං කාරණං
 ආහරිතා දසෙස්සන්තො “ඥාන පුබ්බං භො”ති ආදිමාහ. “පුණේ
 භික්ඛො”ති සබ්බකිව්වාති අනුසාසන්තො පුරොගිතො. “ගොවි
 ඤ්ඤා”ති ගොවිනිදියාභිසෙකෙන අභිසිත්තො, පකතියා පනස්ස අඤ්ඤා
 දෙව නාමං අභිසිත්තකාලතො පට්ඨාය ගොවිඤ්ඤාති සංඛං ගතො.

“ජොතිපාලො”ති ජොතනතො ව පාලනතො ව ජොතිපාලො
 තස්ස කීර ජාතදිවසෙ සබ්බොවුධාති උජ්ජොතිංසු, රාජාපි
 පවුසසමයෙ අත්තතො ව මධ්‍යලොවුධං පජ්ජිතං දිස්වා භික්‍ෂො
 අට්ඨාසි, මහාගොවිඤ්ඤා පාතොව රාජ්‍රපට්ඨානං ගතවා සුබසෙය්‍යං
 පුච්ඡි, රාජා කුතො මෙ ආවරිත සුබසෙය්‍යාති වන්තා නං කාරණං
 ආරොවෙසි, මා භාසි මහාරාජ මය්‍යං පුත්තො ජාතො තස්සානු
 භාවෙන සකලනගරෙ අවුධාති පජ්ජිංසුති ආහ රාජා-
 කිත්තනු බො මෙ කුමාරො පට්ටඤ්ඤා භවෙය්‍යාති? වින්තොති
 සුට්ඨතරං භාසි, කිංවිතකෙකාසි¹ මහාරාජාති පුට්ඨො තමත්ථං
 ආරොවෙසි. අප් නං මහාගොවිඤ්ඤා මා භාසි මහාරාජ න සො
 කුමාරො කුමානං දුබ්බස්සති, සකලජම්බුදීපෙ පන තෙන සමො
 පඤ්ඤාය න භවිස්සති මම පුත්තස්ස වචනෙන මහාජනස්ස කංඛා
 ජිජ්ජස්සති කුමානකඤ්ච සබ්බකිව්වාති අනුසාසිස්සති සමය්‍යාසෙසි,
 රාජා තුට්ඨො කුමාරස්ස බීරමුලං භොතුති සහස්සං දන්තා කුමාරං
 මහලලකකාලෙ මං” දසෙස්සාති ආහ, කුමාරො අනුපුබ්බෙන වුද්ධිං
 අනුපාත්තො, ජොතිතත්තො පනස්ස පාලනසමත්තාය ව ජොති
 පාලොත්ථෙව නාමං අකංසු තෙන වුත්තං “ජොතනතො ව පාලන
 තො ව ජොතිපාලො”ති.

“සමම වොස්සජ්ජිත්වා”ති සමම වොස්සජ්ජිත්වා, අයමෙව වා
 පාසො. “අලමත්ථදසනාගේ”ති සමන්තො පටිබලො අත්ථදසො අලමත්ථ
 දසො, තං අලමත්ථදසං අතිසෙතිති² අලමත්ථදසත්තො “ජොතිපාල
 සොච මාණවස්ස අනුසාසනිසා”ති සොපි ජොතිපාලං යෙව පුච්ඡිතා
 අනුසාසනීති දසෙස්සති. “භවමසු භවන්තං ජොතිපාල”තති
 ගොතො ජොතිපාලස්ස භවො වුබ්බි විසෙසාධගමො සබ්බං කල්‍යා
 ණඤ්චො මධ්‍යලඤ්චො ගොතුති අන්තො. “සමමාදනිසං කප්”තති
 අලං මහාරාජ මා වින්තාසි “ධුවධමො ඵස සබ්බසත්තාන”තති
 ආදිනා නයෙන මරණපටිසංසුත්තං සොකවිනොදන පටිසන්තර
 කප්” පටිසොසාපෙති. “මා භවං ජොතිපාලො අනුසාසනිසා පච්ච

1. ම. විතකෙකාසි.

2. ම. මම.

3. ම. තිරෙතිති.

4. ම. පටිසන්තරකප්.

ව්‍යාකාශි¹” තී මො පඨව්‍යාභාසි අනුසාසාති වුතො නාහං අනුසාසාමිති එවං නො මො අනුසාසනියා පථව්‍යකාසිති අනෙථා. “අභිසමොගාශි²” තී සංවිදතිනා පඨපෙසි. “මනුස්සා එව මාසංඝ”³ තී තං පිතරා මහාපඤ්ඤාතරං සබ්බකිච්චාති අනුසාසනං සබ්බකම්මනො ව අභිසමොගානං.⁴ දිස්වා තුට්ඨවිතො ගොවිජ්‍යෙ වත ගො බ්‍රාහ්මණො මහාභෝගිජ්‍යෙ වත ගො බ්‍රාහ්මණොති එවං ආහංසු ඉදං වුතං ගොති-ගොවිජ්‍යෙ වත ගො බ්‍රාහ්මණො අහොසි එතස්ස පිතා අගම්පන මහාභෝගිජ්‍යෙ වත ගො බ්‍රාහ්මණොති. “සෙන ගො ජ චතනිසා”⁵ තී යෙ තෙ සහායාති වුතො ජ ඛතතියා-තෙ කීර රෙණුස්ස එකපිතිකා කාතිට්ඨ භාතරො-තස්මා මහාභෝගිජ්‍යෙ අයං අභිසින්නො එතෙසං රජ්ජ සංවිහාගං කරෙය්‍ය වා න වා යනනුනාහං තෙ පටිගමෙව රෙණුස්ස සතතිකා පෙසෙතො පටිඤ්ඤං ගම්භාපෙය්‍යනති විනොතනා යෙන තෙ ජ ඛතතියකුමාරා තෙනුපසංකම්.

“ශ්‍ර්ද්ධානාගේ”⁶ තී රජකාරකා අමච්චා. “මදනිසා කාමා”⁷ තී මදකරු පමාදකරු කාමා, ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො කාලෙ එස අනුස්ස රිතුවපි න සකකුණෙය්‍ය, තස්මා ආයනතු ගොන්නො, ආගච්ඡන්තූති අනෙථා. “සශ්‍රමං ගො”⁸ තී තදා කීර මනුස්සානං සච්චවාදිකාලො ගොති-තස්මා කදා මයා වුතං කෙන දිඨං කෙන සුතනති අතුතං අවතො සරම්භං ගොති ආහ. “සමමොදනිසං කඨ”⁹ තති කී. මහාරුජ දෙවතතං ගතෙ රඤ්ඤෙ මො විනාසිත්ථ ධුව ඛමෙමා එස සබ්බසත්තානං එවංභාවිනො සංඛාරති එවරුපං පටිසන්දරකථං. “සබ්බානි සකච්ඡුබ්බානි පට්ඨපෙසි”¹⁰ තී සබ්බාති ජ රජ්ජාති සකච්ඡුබ්බාති පට්ඨපෙසි. එකෙකස්ස රඤ්ඤෙ රජ්ජං තියොජනසතං ගොති, රෙණුස්ස රඤ්ඤෙ රජ්ජාසරණපදෙසෙ දස ගාටුකං. මජ්ඣෙ පන රෙණුස්ස රජ්ජං විතානසදිසං අහොසි, කස්මා එවං පට්ඨපෙසිති? කාලෙන කාලං රුජනං පස්සිතුං ආගච්ඡන්තො අඤ්ඤස්ස රජ්ජං අපිළෙතො අතතනො අතතනො රජ්ජපදෙසෙනෙව ආගම්ස්සනති වෙව ගම්ස්සනති වාති, පරරජ්ජං ඔතිණ්ණස්ස හි භතතං දෙථ ගොණං දෙථාති වදන්තො මනුස්සා උජ්ඣායනති ඉමෙ රුජනො අතතනො අතතනො විජිතෙන න ගච්ඡන්ති අමහාකං පිළං කරෙන්නති අතතනො අතතනො විජිතෙන ගච්ඡන්තස්ස අමහාකං සතතිකා ඉමිනා ඉදඤ්චිදඤ්ච ලභ්බිබ්බමෙමාති මනුස්සා පිළං න මඤ්ඤන්ති, ඉමමන්ථං විනාසිතො මහාභෝගිජ්‍යෙ සමමොදනො රුජනො විරං රජ්ජං අනුසාසනතුති එවං පට්ඨපෙසි.

“දන්තපුරං කලිඛානං”⁴ අස්සකාතඤ්ච පොතනං,
මාගිස්සති⁵ අවනතිනං සොවිරුතඤ්ච රොරුකං.⁶

1. ම. පථව්‍යාකාසිති.

2. ජ. අභිසමවතනං.

3. ම. අට්ඨපෙසි.

4. සි. II. කාලිඛානං.

5. ම. මහෙසයං.

6. ම. රෙණුකං.

මිපිලා ව විදේහානං වමො අඤ්ඤාසු මාපිතා,
 බාණ්ඩුසි ව කාසිනං එතෙ ගොවිඤ්ඤ මාපිතා”ති.

එතාති සත්ත නගරාති මහාගොවිඤ්ඤතෙව තෙසං රාජුතං
 අන්ධං මාපිතාති.

සත්තභූ භූමිදන්තො ව වෙසාලා හරතො සභ
 රෙණු වෙව ධතරධා තදස්ස සත්ත භාරතාති.

ඉමාති තෙසං සත්තනනම්පි නාමාති, තෙසු හි එතො සත්තභූ
 නාම අභොසි, එතො භූමිදන්තො නාම, එතො වෙසාලා නාම,
 එතො තෙතෙව සභ හරතො නාම, එතො රෙණු නාම,
 වෙ පන ධතරධා නාම, ඉමෙ සත්ත භාරතා ජම්බුවිපතලෙ භාරත
 මහාරාජතො අභෙසුනති.

පඬමහ බාණ්ඩාර වණ්ණනා නිබ්බිතා.

“උපසංඝමිංසු”ති අමාතං අයං ඉසාරියසම්පතති න අඤ්ඤාසු
 අනුභාවෙන මහාගොවිඤ්ඤානුභාවෙන නිප්පන්නා, මහා
 ගොවිඤ්ඤ අමෙහ සත්ත රාජතො සමග්ගෙ කතො ජම්බුවිපතලෙ
 පතිධාපෙසි, පුබ්බපකාරියං පන න සුකරා පටිකිරියා කාතුං,
 අමෙහ සත්තපි ජනෙ එසොයෙව අනුසංසතු එතං යෙව සෙනා
 පතිඤ්ඤා පුරොගිතව කරොමි එවං නො වුද්ධි හවිසානිති විනත
 සිතො උපසංඝමිංසු. මහාගොවිඤ්ඤපි-මයා එතෙ සමග්ගා නතා,
 සචෙ එතෙසං අඤ්ඤා සෙනාපති පුරොගිතා ව හවිසානති තතො
 අත්තනො අත්තනො සෙනාපතිපුරොගිතානං වචනං ගහෙතො
 අඤ්ඤාමඤ්ඤං හිජ්ජියානති අබ්වයෙමි තෙසං සෙනාපතිධානඤ්ඤා
 පුරොගිතධානඤ්ඤාති විනෙතතො එවං හොති පච්චසොසි. “සත්ත ව
 බ්‍රාහ්මණ් මහාසාලෙ”ති අහං සබ්බධානෙසු සම්මුඛො හවෙය්‍යං වා
 න වා යන්තං න සම්මුඛො හවිසාමි නැන්තෙ කතතබ්බං
 කරියානති සත්ත අනුපුරොගිතෙ ථපෙසි, තෙ සතියා ඉදං
 වුද්ධතො: “සත්ත ව බ්‍රාහ්මණ් මහාසාලෙ”ති. දිවසංසා නික්ඛිතතුං වා
 සායං වා පාතො වා නහායනිති නිහානතා,¹ වතචරියපරියො
 සාතෙ වා නහාතා, තතො පට්ඨාය බ්‍රාහ්මණෙහිති සද්ධිං න බාදනති
 න පිට්ඨනති නහාතතා: ¹ “අබ්බුග්ගඤ්ඤ”ති අතිරිග්ගඤ්ඤී තද
 කීර මත්තසානං ‘න බ්‍රහ්මතා සද්ධිං අමනෙතතො සකකා එවං
 සකලජම්බුවිපං අනුසංසිතු’නති නිප්පතතිසිත්තධානෙ අයමෙව
 කපා පවතතිති.

“න ඛො පනාහ”¹ නති මහාපුරිසො කිර අයං මයං අභුතො වණණො උපපන්නො, වණණුපපතති ඛො පන න භාරියා, උපපන්නායා වණණායා රතඛණමෙව භාරියං, අයඤ්ච මෙ අවිනේනඤා අමනේනඤා කඤ්ඤායා වණණො උපපන්නො, විනේනඤා මනේනඤා කඤ්ඤායා පන විජාරිකතරො භවියානිති බ්‍රහ්ම දස්සනෙ උපායං පරියෙසනො නං දිස්වා “සුතං ඛො පන මෙ”² ති ආදිං වෙත්ථ පරිචිතකෙකසි. “සෙන රෙණුග්ගජා ගොනුසංනමි”³ ති එවං මෙ අනතරං දට්ඨුකාමො වා සලලපිතුකාමො වා න භවියානි තතොථිතපළිබොධො සුඛං විහරියාමිති පළිබොධුපචේදනත්ථං උපසංකමි. එස නයො සබ්බත්ථ. “සාදිසිසො”⁴ ති සම්මණණා සම ජනිකා. “නිචං සන්ධාගාරං කාරෙඤා”⁵ ති රතතිට්ඨානදිට්ඨාන වඩකමණසමපනතං වස්සිකෙ වතතාරො මාසෙ වසනකම්මං බති නල පරිකපිතතං විචිතතං ආවසථං කාරෙඤා “කරුණාජ්ඣානං කාසි”⁶ ති කරුණාය තිකවතුක්කජ්ඣානං කාසි, කරුණාමුඛෙත පනෙත්ථ අවසෙසාපි තයො බ්‍රහ්මවිහාරං ගතිතාව. “උක්කණ්ණිනපටි නායනා”⁷ ති ක්කිනභූමියං සීතයා අනභිරති උක්කණ්ණා වා භය පරිතයානා වා තස්සි, බ්‍රහ්මනො පන ආගමනපත්තා ආගමන තණ්හා අහුති අත්ථො. “හස”⁸ නති විතතුත්‍රාසහයමෙව. “අජා නිනා”⁹ ති අජානමානා. “නථං ජාගෙමු හං මස”¹⁰ නති මයං කිනති තං කථං ජානාමි? අයං කත්ථ වාසිකො කිංතාමො කිංගොතෙනාති ආදීතං ආකාරානං කෙනාකාරෙන තං ධාරයාමාති? අත්ථො. “මං චෙ කුමාරං ජානනති”¹¹ ති මං කුමාරොති දහරොති ජානනති. “බ්‍රහ්මලොකෙ”¹² ති හෙට්ඨලොකෙ. “සනනන”¹³ නති විරතතතං.¹⁴ පොරණකං, අහං සො පොරණකකුමාරො සනංකුමාරො නාම බ්‍රහ්මාති දස්සෙති. “එවං ගොවිඤ්ඤ ජානාහි”¹⁵ ති ගොවිඤ්ඤ පණ්ණිත එවං මං ජානාහි එවං ධාරෙහිති.

“ආසනං උදකං පජ්ජං මධුපාසඤ්ච”¹⁶ බ්‍රහ්මනො,

අගෙස භවතතං පුච්ඡාම අගසං කුරුතු නො භව”¹⁷ නති

එත්ථ “අගස”¹⁸ නති අතිපිනො උපනාමෙතබ්බං බ්‍රව්වති, තෙනෙව¹⁹ ඉදමාසනං පඤ්ඤාතතං එත්ථ තිසිද්ධං ඉදමුදකං පරිසුද්ධං ඉතො පාතීයං පිච්චං පාදෙ ධොවථ ඉදං පජ්ජං පාදනං භිතත්ථාය අභිසංඛිතං තෙලං ඉතො පාදෙ මකෙච්ච-ඉදං මධුපාසනති-²⁰ බොධිසත්තයා බ්‍රහ්මචරියං න අඤ්ඤාසං බ්‍රහ්මචරියසද්දිසං හොති, න සො ඉදං සෙව ඉදං තතියදිවසෙ භවියානිති සනතිධිං නාම කරොති, මධුපාසං²¹ නාම අලොණං අධුපනං අතක්කං උදකෙ සෙදිතසාකං, තං සකායෙස ඉදං ගහෙඤා පරිභුඤ්ජ්ථාති වදනො

1. ම. සනනති.

2. ම. විරතතං.

3. සි. I. මධුපාසඤ්ච.

4. සි. I & II. කෙනෙත.

“අශේෂ හවනනං පුච්ඡාමා”¹ති ආදිං ආහ. ඉමෙ සම්බව්දි අශ්‍යං
 බ්‍රහ්මකො අති වෙ අශේෂ හවනනං පුච්ඡාම, එවං පුච්ඡනනානං ව
 අශ්‍යං කුරුතු නො හවං, පතිගණනාතු හවං ඉදමශ්‍යනති වුත්තං
 හොති කිං පනෙස ඉතො එකමි බ්‍රහ්මා න පරිභුඤ්ජනීති ඉදං
 න ජානාතීති? නො න ජානාති, ජානනොපි අත්තනො සනතිනෙ
 ආගතො අතිපි පුච්ඡතබ්බොති වත්තසිසෙක පුච්ඡති. අථ ඛො
 බ්‍රහ්මා-කිනත්‍ර ඛො පණ්ණිතො මම පරිභොගකරණංභාවං ඤාතො
 පුච්ඡති? උදුහු කොහඤ්ඤ ධ්වං පුච්ඡතිති? සමනනාහරනො
 වත්තසිසෙ සිතො පුච්ඡතිති ඤාතො පතිගණතිතුං දුති මෙ වට්ඨතිති
 “පතිගණනාම හෙ අශ්‍යං යං ඤං ගොවිඤ්ඤ භාසයි”²ති ආහ.
 “යං ඤං ගොවිඤ්ඤ භාසයි ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තං එත්ථ නිසිද්ධං”³ති
 ආදි, තත්‍ර තෙ මයං ආසනෙ නිසින්නා නාම ගොම, පාතීයං
 පිතා⁴ නාම ගොම, පාදුපි මෙ ධොතා නාම ගොනතු, තෙලෙනපි
 මික්ඛිතා නාම ගොනතු, උදකසාකමි පරිභුත්තං නාම ගොතු,
 කයා දිනනං අධිවාසිතකාලතො පට්ඨාය යං යං ඤං මං භාසයි
 තං තං මයා පතිගණතිතමෙව⁵ කොති, තෙන වුත්තං: “පතිගණනාම
 හෙ අශ්‍යං යං ඤං ගොවිඤ්ඤ භාසයි”⁶ති. එවං පත අශ්‍යං පතිගණතිතො
 පඤ්ඤස්ස මිත්‍යාසං කණෙනො “දිට්ඨධම්ම ගිතඤ්ඤා”⁷ති ආදිමාහ.
 “කංඛි අකංඛංසරථෙදිසෙසු”⁸ති අහං සවිච්චිවෙජ්‍ය හවනනං පරෙන
 සයං අභිසංඛට්ඨනාං පරස්ස පාකවෙසු පරවෙදිසෙසු පඤ්ඤස්ස
 නිබ්බිච්ඡිච්ඡං. “ගිතො මමනන”⁹තති ඉදං මම ඉදං මමාති
 උපකරණතණං වජේඤ්ඤා “මනුජේසු”¹⁰ති සතෙත්‍රස්ස, මනුජේසු
 යො කොපි මනුජො මමනනං හිතොති අත්තො “එකොදිගුතො”¹¹ති
 එකිගුතො එකො කිට්ඨනො එකො නිසිද්ධනොති,
 විවනත්තො පනෙත්ථ එකො උදෙති පවත්තනීති=එකොදි, තාදිසො
 ගුතොති එකොදිගුතො. “කරුණාබ්‍රිමනනා”¹²ති කරුණජක්ඛානෙ
 අධිමුත්තො¹³ තං කිංනං නිබ්බතෙත්තොති අත්තො. “ගිතමගජ්ඣා”¹⁴ති
 විසංගතිවිරහිතො. “එත්ථ සිතො”¹⁵ති එතෙසු ධම්මෙසු සිතො ව,
 “එත්ථ ව සිත්තමාගො”¹⁶ති එතෙසු ධම්මෙසු සිත්තමානො
 අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරෙ පත උපරි මහාගොවිඤ්ඤන ව
 බ්‍රහ්මනා ව වුත්තො යෙව.

තත්ථ “එකෙ අවිමා”¹⁷ති එතෙ ආමගනෙ අහං අවිමා
 න ජානාමිති අත්තො. “ඉධ බ්‍රැහ්මිධිශ්”¹⁸ති තෙන මෙ ඤං¹⁹ ඉධ
 ධිර පණ්ණිත බ්‍රැහ්මි වද. “කෙභාවමා වානි පජා කුරුරු”²⁰ති කතමෙත
 කිලෙභාවරණෙන ආවරිතා පජා පුතිකා වායති. “ආපාසිකා”²¹ති

1. ම. සි. I & II, පිතා.

2. ම. පටිඤ්ඤනමෙව.

3. සි. I & II, පිඤ්ඤනො.

4. ම. තෙ ජෙ ඤා.

අපායුපගා. “නිවුතබ්බමලොකා”¹ තිවුතො පිහිතො බ්‍රහ්මලොකො අය්‍යාති=නිවුතබ්බමලොකා, තතමෙන නිලෙසෙන පඤ්ඤා බ්‍රහ්මලොකමග්ගො² තිවුතො පිහිතො පුට්ඨිකොත්තං පුට්ඨිති. “භොගො මොගවජ්ජං නිකාති ච ඥානො”³ ති⁴ කුසිනලකකණො භොගො ච පරවිසංවාදනලකකණො මුසාවාදො ච සද්ධිං දසෙසානා වස්සනලකකණො නිකාති ච මිත්තදුබ්බනලකකණො දොබ්බො ව.⁵ “කදම්බො අතිමානො උසුසා”⁶ ති තද්ධම්මවර්ගීයලකකණො කදරියො ච අතිකම්මිකා මඤ්ඤානලකකණො අතිමානො ච පරසමපතතිබ්බනලකකණො උසුසා ව. “ඉච්ඡා විච්ඡා සරහෙසිතා වා”⁷ ති තණ්හාලකකණො ඉච්ඡා ච මච්ඡරියලකකණො විච්ඡා ච විහිංසාලකකණො පරවිසෙසනා ච “ලොභො ච ඥානො ච මඤ්ඤා ච මොගො”⁸ ති යත්තං තත්තං පුබ්බනලකකණො ලොභො ච දුස්සනලකකණො ඥානො ච මජ්ඣනලකකණො මඤ්ඤා ච මුග්ගනලකකණො මොගො ච “එතෙසු සුත්තා අනිග්ගමානා”⁹ ති එතෙසු වුද්ධසු නිලෙසෙසු සුත්තා පඤ්ඤා නිරුභිග්ගා න භොතති සාමග්ගා සකුණපග්ගා පුත්තිකග්ගා යෙවාති වදති. “ආපායිකා නිවුතබ්බමලොකා”¹⁰ ති එසා පන ආපායිකා චෙව භොති පුට්ඨිකොත්තං බ්‍රහ්මලොකමග්ගා වාති දසෙසාති ඉදං පන සුත්තං කපේනෙනා ආමග්ගිසුත්තෙනා දිපෙති කපේතබ්බං, ආමග්ගිසුත්තමි ඉමිනා දිපෙති කපේතබ්බං. “තො නිසුග්ගමදො”¹¹ ති තො ආමග්ගිසුත්තං පුබ්බෙන නිවුතබ්බො පහාතබ්බො න භොතති, දුපපරගාති අත්තො “සසං දාති ගම්මං ගොවිදො කාලං මඤ්ඤාති”¹² ති යය්‍යා පබ්බජ්ජාය ගම්මං ගොවිදො කාලං මඤ්ඤාති අයමෙව භොතු එවං සති මග්ගමි තව සතතිකො ආගමනං ත්‍යාගමනං ගම්මාති කපිතබ්බමකපං සුකපිතා ගම්මාති තිං තාන සකලජම්බුදිපො අග්ගපුරසො දහරො පඨමවගෙ ධිනො එවං මහනතං තාම සමපතතිසිරිවිලාසං පහාය තව පබ්බජනං¹³ තාම ගම්මානිකො අයසං බ්‍රහ්මානං ජිනිතා ගම්මං විග්ගා අති උලාරං. බ්‍රහ්මානං නාමෙසාති මහාපුරිසස්ස දළකිකල්මකපි, බ්‍රහ්මා සතංකුමාරෙ බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො. මහාපුරිසොපි මම ඉන්ද්‍රායාති නිකම්මිකා පබ්බජ්ජං තාම න සුත්තං, අගං රජකුලස්ස අත්තං අනුසාසාමි තග්ගා රඤ්ඤා ආරොවෙස්සාමි සචෙ භොති පබ්බජ්ජාති සුඤ්ඤමෙව නො චෙ පබ්බජ්ජාති පුරොගිතවංසානං නිශ්ශාතොති¹⁴ අගං පබ්බජ්ජාමිති විනොතො “අප්ච ඛො භො මහාගොවිදො-පරානාහං පොරොගචෙව රමෙ”¹⁵ ති ආදි ආග තත්තං “චං ජොනාසු රජෙත්තා”¹⁶ ති තව රජෙත්ත නිමෙව ජානාති. “නාහං ගොවෙහචෙව රමෙ”¹⁷ ති අගං පුරොගිතගාචෙ න රමාමි උක්කණ්ණිතොගම් අඤ්ඤං අනුසාසනං ජාන

1. ම බ්‍රහ්මලොකපදායා මග්ගො.

2. සි. I & II. ජෙසො.

3. ම. ඥානො ව.

4. සි. I & II. පබ්බජනං.

5. සි. නිශ්ශාදො.

අප රජා බුඩං වත්තාඤ මාසෙ පතිසලලිනස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහෙ භොගා මිඤ්ඤ ජාතාති විනේනත්වා ධනෙන නිමනේනනේනා “සචෙ තෙ උභනං කාමෙති අහං පරිපුරයාමි තෙ”ති. වන්තා පුත කිනත්තු භො ඵස ඵක්කො විගරනො කේනවි විහිංසනො හවෙය්‍යාති විනේනත්වා:-

“ගො තං හිංසනී වාරෙමි භූමිසෙනාපති අහං,

ත්වා පිතාසි අහං පුත්තො මා නො ගොවිඤ්ඤ පාජගී”ති-ආහ.

තස්සන්තො:- සො හං හිංසනී හං වාරෙමි කෙවලං තුලෙහ අපුත්තොති ආවිකකප් අහමෙත්ත ජාතනබ්බං ජාතිස්සාමි “භූමිසෙනාපති අහ”නති, අප්වා අහං පයවිග්ගා සාමි සවාහං ඉමං රජං තුලෙහ යෙව පරිවර්තාපෙස්සාමි.¹ “ත්වා පිතා අහං පුත්තො”ති ත්වා පිතිට්ඨානෙ සස්සසි අහං පුත්තව්‍යානෙ, සො ත්වා මම මිනං හරිත්වා අත්තනො යෙව මා නො” ගොවිඤ්ඤ පාජෙති” යථා ඉච්ඡසි තථා පවත්තාය අහං තව මිනං යෙව අනුවත්තනෙනා තස්ස දින්න පිණ්ඩං භුඤ්ජනො තං අසිවම්මනන්තො වා උපට්ඨතිස්සාමි රජං වා නෙ පාජෙස්සාමි. “මා නො ගොවිඤ්ඤ පාජගී”තිපි වා පාසො. තස්සන්තො: ත්වා පිතුව්‍යානෙ තිට්ඨ අහං පුත්තව්‍යානෙ සස්සාම මා නො ත්වා ගොවිඤ්ඤ පාජගී මා පරිවර්තීති. අප් මහාපුරිසො යං රජා විනේනසි තස්ස අත්තති අහාවං දස්සෙත්තො:

“තමත්ති උභනං කාමෙති හිංසිතා මෙ ත විජජති,

අමනුස්ස වළො සුත්වා තස්මාහං න ගහෙ රමෙ”ති-ආහ.

තත් “නමස්සී”ති න මෙ අත්ති. “ගහෙ”ති ගෙහෙ. අප් නං රාජ පුච්ඡති:

“අමනුස්සො කප්ථං වණ්ණො කිනේන අත්ථං අහාසප්,

යං සුත්වා ජහසි භො සබ්බෙ ගෙහෙ අලේහ ව කෙවලෙ”ති.

තත් “ජහසි භො ගෙහෙ අලේහ ව කෙවලෙ”ති බ්‍රාහ්මණස්ස සම්පතතිහරිතෙ ගෙහෙ සම්භවසෙන අත්තනො ගෙහෙ කරෙත්තො යං සුත්වා අමතාකං ගෙහෙ ව කෙවලෙ” ව සබ්බෙ අපරිසෙසජම්බුදිපවාසිනො ජහාසීති වදති. අපස්ස ආවිකකනො මහාපුරිසො: “උපවුත්තස්ස මෙ පුබ්බෙ”ති ආදිමාහ. තත් “උප වුත්තස්ස”ති වත්තාරො මාසෙ ඵකිතාවං උපතන්ත්වා වුත්තස්ස. “සම්බුද්ධාමස්ස” මෙ සෙනා”ති යථාභුතාමස්ස මෙ සමානස්ස. “අගති පජ්ජලිතො ආසි භුසංතනපජ්ජලිතො”ති² භුසංතනාති පරිත්තො සප්පිම්බුද්ධිආදිති පක්ඛිපිත්වා අගතිං ජලසිභුමාරමො

1. ස. 1 & II. පරිවර්තාපෙස්සාමි

2. ස. 1 & II. අත්තනො මානො යෙව

3. ස. 1 & II. පාචෙති.

4. ම. අපරිස.

5. ම. කෙවල.

6. ම. ඉට්ඨස්සාමස්ස.

ආසිං, එවං අග්ගිං ජාලෙතො මහාජනස්ස මහාදුතං දස්සාමිති එවං විනේතතො සීතස්ස මමාති අගමෙත්ථ අත්තො **“සංගහනගො”**ති සනංකුමාරො බ්‍රහ්මා. තතො රාජ සයම්පි පබ්බජ්‍යානාමො හුතො සද්දහාමිති ආදිමාහ. තත් **“කථං චන්තනං අඤ්ඤාදා”**ති නාමං තුලෙහ අඤ්ඤාදා චතතිස්සරං. **“ගෙන ගං අනුචතතිස්සාමා”**ති තෙ මයම්පි තුලෙහ යෙව අනුචතතිස්සාම **‘අනුපබ්බජස්සාමා’**තිපි පාඨො¹ අනුචච්ඡිස්සාමාති² අත්තො. **“අසාපො”**ති නිත්තාපො, අකත්තසො. **“ගොවිඤ්ඤානුසාසන”**ති තව ගොවිඤ්ඤා සාසනෙ. හවන්තං ගොවිඤ්ඤමෙව සත්ථාරං කරිත්වා වරිස්සාමිති වදති. **“ගෙන ගෙන ජ චතතිස්සා ගෙනානුපසංකමි”**ති රෙණුරුජතං සාධු මහාරුජ රජ්‍යං තාම මාතරං පිතරං හාතුහගිතිආදයොපි මාරෙත්වා ගණ්හනෙතස්ස සනෙතස්ස එවං මහන්තං රජ්‍යසිරිං පතාය පබ්බජ්‍යානාමෙන උළාරං මහාරුජෙන කතනති උපස්මෙහෙත්වා දුලහතරමස්ස උස්සාහං කත්වා උපසංකමි. **“එධං සම්පිනෙතස්ස”**නති රඤ්ඤා විනතිතතිස්සාමෙනෙව කදුචි බ්‍රාහ්මණස්ස ගොගා පරිභිතා හවෙය්‍යුතති මඤ්ඤාමානා සම්පිනෙතස්ස. **“ඛගෙන සිංහබස්සාමා”**ති උපලාපෙය්‍යාම සබ්හණ්හය්‍යාම. **“ගාචගානං ආහරීසග”**නති³ තාවතතං ආතරු පියතු ගය්‍යතු⁴, යත්තතං ඉච්ඡං තත්තතං ගණ්හපාති වුත්තං ගොති. **“භවන්ගානං සෙව වාහසා”**ති හවන්තෙ පච්චයං කත්වා තුලෙහති දින්නතතායෙව පහුතං ජතං⁵. **“සෙව ජහං ඝාමාගි”**ති සෙව වජ්‍රිකාමෙ ව කිලෙසකාමෙ ව පරිච්ඡර්ථ. **“සථ සනෙතා පුපුර්ජතො”**ති යෙසු කාමෙසු පුපුර්ජතො සනෙතා උග්ගො ලගිතො. **“ආරහවෙහා දල්හා හොදා”**ති එවං සනෙත විරිසං ආරහථ අසිච්ඡ පරකකමතං අබ්බිකාය දල්හා හවථ. **“චතතිබල සමාගිතා”**ති ඛතතිබලෙන සමන්තාගතා හවථාති රුජ්‍යං උස්සාහං ජතෙති. **“එස මගෙහා උජ්ජමගෙහා”**ති එස කරුණාඤ්ඤානමග්ගො උජ්ජමග්ගො නාම. **“එස මගෙහා අනුත්තරො”**ති එසොව බ්‍රහ්මලොකුප්පතතිස්ස අසදිසමග්ගො උත්තමමග්ගො නාම. **“සබ්බමමා සබ්බි රක්ඛිතො”**ති සො එවච බ්‍රහ්ම පච්චෙකබ්බදා සාවකෙති ව සබ්බි රක්ඛිත ධරෙමා නාම ඉති කරුණාඤ්ඤානස්ස වණ්ණහණනෙතාපි තෙසං අති වත්තනත්ථාය දලහිකමමෙව කරොති. **“නො”** වො පන ගො ජනාති ජීවිතාන”නති ගො ජීවිතං නාම උදකබ්බබ්බුදුපමං තිණ්ණෙ උස්සාවභිඤ්ඤපමං තං ඛණං විඬංසතධර්මං තස්ස නො ගතිං ජනාති කිසම්. ඛණෙ තිජ්ජස්සති. **“ගමගිසො වො පන සම්පග්ගො”**ති පරලොකො පන අවස්සං ගන්තබ්බොව. තත්ථ පණිතෙන කුලපුත්තෙන මන්තාය බොධබ්බං, මන්තා වුවචති

1. ම. අත්තො.

3. සී. I ආහරෙය්‍යතනති.

2. ම. අනුචච්ඡිස්සාමාතිපි පාඨො.

4. ම. ආහරපෙය්‍යතු ගණ්හියතු.

5. ම. සාපනෙය්‍යා ජතං.

පඤ්ඤා, තාය මනෝතත්වබලං, බුද්ධිතත්වබලං, උපපරික්ඛිතත්වබලං ව ජාති තත්වබලානි අනේවා. කරුණෙන් වා භූමිම. “මනුෂ්‍යාශ්‍රමාබලං” නති මනුෂ්‍යාශ්‍රම බුද්ධිතත්වබලං, ඤාණෙන ජාතිතත්වනති අනේවා. කිං බුද්ධි තත්වබලං ජීවිතස්ස දුජ්‍යානතා සම්පරයස්ස ව අවස්සං ගමනීයතා. බුද්ධිනි ව පන සබ්බපට්ඨිබොධෙ ජිනිත්වා තත්තත්වබලං කුසලං චරිතත්වබලං බ්‍රහ්මචරියං. කත්වා? යස්මා තත්ථ ජාතස්ස අමරණං. “අප්පසන්නවා ව අප්පලාභා වා” ති භො පබ්බජ්‍යා තාම අප්පසන්නා වෙව පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය හි රජං. පහාය පබ්බජිතමපි හෙරෙත්වා විහෙරෙත්වා ලාමකං අනාඨං කත්වා කපේනති. අප්පලාභා ව සකලගාමං චරිත්වාපි අජේඛාගරණීයං දුලලහමෙව. ඉදම්පන බ්‍රහ්මඤ්ඤං මහෙස්සනිඤ්ඤං මහායස්සත්තා මහාලාභඤ්ඤං ලාභසක්කාරසම්පන්නත්තා ව. හවං හි එතරති සකලජම්බුද්වපෙ අග්ග පුරෙහිතො සබ්බත්ථ අග්ගාස්සනං අග්ගොදකං අග්ගභත්තං අග්ග ගතිං අග්ගමාලං ලභතිති. “ගජ්‍යව රඤ්ඤං” නති අහං හි භො එතරති පකාතිරඤ්ඤං¹ වක්කවත්තිරුජ විශ්. “බ්‍රහ්මවා බ්‍රහ්මණින” නති බ්‍රහ්මණිනං² මජ්ඣෙ මහාබ්‍රහ්මසද්ධිසො. “දෙවනාව ගහපති ඤාන” නති අවසෙසගහපතිනං හි සක්කදෙවරුජසද්ධිසො. “වත්තා පියා ව ගජිසා සාදිසිසො” ති සාදිසියො ව වත්තාරිසා හරියා, අඤ්ඤා පතස්ස තිසු වයෙසු තාටකියො පසුතා යෙව³.

“වෘජිකං වරනී” ති ගාමනිගමපටිපාටියා වාරිකං වරනී. ගතගතට්ඨානෙ බුද්ධිකොලාහලං විය හොති. මනුස්සා මහාගොවිනදු පණ්ඩිතො කිර ආගච්ඡතිති සුත්වා පුරෙතරං යෙව මණ්ඩපං කාලෙත්වා මග්ගං අලඛකාරුපෙත්වා පච්චුග්ගනත්වා ගණනිත්වා එනති. මහාලාභසක්කාරෙ මහොක්කො විය අජේඛාත්තරනො උප්පජ්. “සත්ත පුරෙහිතස්සා” ති සත්තත්තං රුජ්ඣං පුරෙහිතස්ස. ඉති යථා එතරති එවරුපෙසු ආනෙසු කිසම්චිදෙව වා දුක්ඛෙ උප්පන්න “තමො බුද්ධස්සා” ති වදනති, එවං තද “තමඤ්ඤ මහාගොවිනදුස්ස බ්‍රහ්මණස්ස, තමඤ්ඤ සත්තපුරෙහිතස්සා” ති වදනති. “මෙත්තාසහ ගතො” ති ආදිනා නයෙන පාලියං බ්‍රහ්මවිහාරව ආගතා. මහා පුරිසො පන සබ්බාපි අට්ඨසමාපත්තියො වංසඤ්ඤා ව අභිඤ්ඤායො නිබ්බන්ධෙතසි. “සාවකානඤ්ඤා බ්‍රහ්මලොකසහවෘත්තාශ්‍රමාශ්‍රමං දෙසෙසි” ති බ්‍රහ්මලොකෙ බ්‍රහ්මනා සහභාවාය මග්ගං කපේසි. “සබ්බෙති සබ්බ” නති යෙ අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ඤා ව අභිඤ්ඤායො නිබ්බන්ධෙතසු. “සෙ න සබ්බෙති සබ්බං සාසනං ආර්ථනිසු” ති යෙ අට්ඨසු සමාපත්තිසු එකසමාපත්තිමපි න ජාතිංසු තාසක්ඛිංසු නිබ්බන්ධෙතසු. “අමොක්කා” ති සට්ඨාකා. “අවඤ්ඤා” ති ත වඤ්ඤා.

1. 3. රඤ්ඤං මජ්ඣෙ.

2. ම. බ්‍රහ්මවා බ්‍රහ්මණින පකාතිබ්‍රහ්මණින.

3. ම. බ්‍රහ්මා යෙව.

“සබ්බං භික්ඛාං පසචන්ධී”ති භික්ඛං ගඤ්ඤිකායං පසම්පු². “සඵලා”ති අවසෙසදෙවලොකුපපත්තිති සාන්තා. “සඵලසා”ති බ්‍රහ්මලොකුපපත්තිතා සවබ්බිකා. “සඤ්චික”න්ති සරම් අහං පඤ්චසිව ඉමිතා කීර් පදෙන අයං සුත්තනෙතා බුද්ධිසාධිතො නාම ජනො. “න භික්ඛිද්දසා”ති න වට්ටෙ තිබ්බිඤ්ඤන්තාය. “න විශ්භාසා”ති න වට්ටෙ විරහන්තාය. “න භිග්ගොධාසා”ති න වට්ටස්ස තිරොධන්තාය. “න උපසමාසා”ති න වට්ටස්ස උපසමන්තාය. “න අභික්ඛාසා”ති න වට්ටං අභිජ්ඣන්තාය. “න සමොධාසා”ති න කිලෙසනිද්දවිගමෙන වට්ටතො පබුජකිත්තාය. “න භිබ්බාණාසා”ති න අමතමහාතිබ්බාණන්තාය. “ඵකන්තභිබ්බිද්දසා”ති ඵකන්තමෙව වට්ටෙ තිබ්බිඤ්ඤන්තාය. ඵත්ත පන “භික්ඛිද්දසා”ති විපස්සනා. “විශ්භාසා”ති මග්ගො. “භිග්ගොධාස උපසමාසා”ති තිබ්බාණං. “අභික්ඛාස සමොධාසා”ති මග්ගො. “භිබ්බාණාසා”ති තිබ්බාණමෙව.

ඵකත්මං ථානෙ විපස්සනා තිසු මග්ගො තිසු තිබ්බාණං වුත්තන්ති ඵචං අවන්තකථා වෙදිතබ්බා. පරියායෙන පන සබ්බාතිපෙතාති මග්ගවෙවචනාතිපි තිබ්බාණවෙවචනාතිපි භොන්ති යෙව. “සමමාදිට්ඨි”ති ආදිපු යං වත්තබ්බං තං විසුද්ධිමග්ගෙ සච්චවර්ණනායං වුත්තමෙව. “සෙ න සබ්බංභි සබ්බං”න්ති ජය වත්තාරොපි අරිය මග්ගෙ පරිපුරෙත්තුං න ජත්තන්ති. තිණි වා වෙ වා ඵකං වා තිබ්බන්තෙත්තන්ති. “සබ්බංභං සෙව ඉමෙසං කුලපුත්තාන”න්ති බ්‍රහ්මවර්ගං විර්ණකුලපුත්තානං. අමොඝා-පෙ-සඋද්ගාති අරහත්තති කුචෙත දෙසනං තිට්ඨපෙසි.

“ගගචන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා”ති ගගචතො ධම්මදෙසනං විනෙත්තං සම්පට්ඨන්තො අභිනන්දිත්වා වාචාය පසංසමානො අනුමොදිත්වා මහන්තං අඤ්ජලිං සිරස්මිං පඤ්චාපෙත්වා පසන්නලාබාරසෙ නිමුජ්ජමානො විශ දසබලස්ස ජබ්බණ්ණරොසි ජලනතරං පටිසිත්වා වතුසු ථානෙසු වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ගගචන්තං අභිත්ථන්තො” සන්ති පුරතො අන්තරධාසිත්වා අත්තනො දෙවලොකමෙව අගමාසිති.

මහාමොවිඤ්ඤානවර්ණනා භිවම්බා.

2. 20.

ඵචං මෙ සුත්තන්ති මහාසමයසූත්තං: තත්තායං අප්‍රබ්බපදවර්ණනා. “සෙක්ඛාසු”ති අමුච්චස්සන්තෙ වුත්තඋපපත්තිත්තයෙන “සක්ඛා වත භො කුමාරති උද්දං පටිච්ච සක්ඛා”ති ලභිතාමිත්තං රජකුමාරානං තිවාසො ඵකොපි ජනපදො රුලුතිසද්දුත සක්ඛාති වුච්චති.

ඵ. සබ්බාපි භික්ඛා. 2. ඉ. පඤ්ච. 3. ම. ගගචන්තං අභිවාදෙත්තො.

තහම්. සකෙකසු ජනපදෙසු “මහාවතෙ”¹ නි සයඤ්ජානෙ අරෙ පිමෙ හිමවනෙතන සද්ධිං එකාබද්ධෙ මහති වතෙ. “සමබ්බතෙව අරහතෙතාහි”² නි ඉදං සුත්තං කථිතදිවසෙ යෙව පත්තඅරහතෙනති. තත්‍රායං අනුපුබ්බි³ කරා- සාකියකොලියා නිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ව කොලියනගරස්ස ව අත්තරෙ රෙතිණිං නාම හදං එකෙනෙව ආවරණෙන බක්ඛාපෙත්වා සස්සානි කරෙන්නති. අථ ජෙට්ඨමුලමාසෙ සසෙසසු මිලායනෙතසු උභයනගරවාසිකාතමපි කමකරු සන්නි පතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු “ඉදං උදකං උභතො ගරිගමානං න භූමාකං න අමාකං පභොස්සති අමාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිපථජ්ජස්සති ඉදං උදකං අමාකං දෙථා”⁴ නි. කපිලවත්ථුනගරවාසිනො ආහංසු “භූමෙහසු කොට්ඨසු පුරෙත්වා සිතෙසු මයං රත්තසු වණ්ණ නීලමණී ආලකාලකභාපණ්ණ⁵ ගහෙත්වා පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා න සක්ඛස්සාම භූමාකං ඝරවාරෙ විච රිතුං අමාකමපි සස්සං එකඋදකෙනෙව නිපථජ්ජස්සති ඉදං උදකං අමාකං දෙථා”⁶ නි. න මයං දස්සාමාති, මයමපි න දස්සා මාති එවං කරාං වරෙත්ථා එතො උට්ඨාය එකස්ස පභාරං අද්ධසි සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පගරිත්වා රජ කුලානං ජතීං ඝට්ටත්වා කලහං වස්සිංසු. කොලියකමකරු වදන්ති “භූමෙහ කපිලවත්ථුනවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජෙජ්ථ යෙ සොන සිභාලාදයො විග්ග අත්තනො හගිනීති සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං ගජිනො ව අස්සා ව ඵලකාට්ඨාති ව අමාකං කිං කරස්සන්ති”⁷ නි. සාකියකමකරපි වදන්ති “භූමෙහද්ධි කුට්ඨිනො දුරකෙ ගහෙත්වා ගජෙජ්ථ යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරවජ්ජානා විග්ග කොලරුකෙව වසිංසු, එතෙසං ගජිනො ව අස්සා ව ඵලකාට්ඨාති ව අමාකං කිං කරස්සන්ති”⁸ නි. තෙ ගන්ත්වා තහම් කමෙම නිසුත්ත අමමානං කපෙසුං. අමමමා රජකුලානං කපෙසුං තතො සා කියා හගිනීති සද්ධිං සංවසිතකානං⁹ ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සා මාති යුද්ධසජ්ජා නිකමිංසු. කොලියාපි කොලරුකවසිනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමාති යුද්ධසජ්ජා නිකමිංසු හගවාපි රත්තියා පච්චුසසමයෙ මහාකරුණාසමාපන්නිතො වුද්ධාය ලොකං ඔලොකෙනො ඉමෙ එවං යුද්ධසජ්ජා නිකමිනෙත අද්දස, දිස්වා මගි ගතෙ අයං කලහො වුපසමිස්සති නුඛො උදුහු නොති උප්ඛාරෙතො අහමෙත්ථ ගන්ත්වා කලහවුපසමනත්ථං තිණි ජතකාති කපෙස්සාමි තතො කලහො වුපසමිස්සති, අථ සාමග්ගිදීපනත්ථාය වෙ ජතකාති කපෙත්වා අත්තදණ්ඩසුත්තත්තං දෙසෙස්සාමි, දෙසනං සුත්වා උභයනගරවාසිනොපි අබ්බතියාති අබ්බතියාති කුමාරසකාති දස්සන්ති අහං තෙ පබ්බාජෙස්සාමි තද

1. ම. අරෙපිභෙ. 2. ම. ඉමං. 3. ම. අනුපුබ්බි. 4. ඒ. කාලකභාපණ්ණ.

5. ම. සංවසිතකානං.

මහාසමාගමෝ ගම්පහතින් සනතිටොනමකාසි. වාසමෝ ඉමෙසු යුග්ගසරේසු නිකායෙනෙසු කායාපි අනාරොච්ඡා සයමෙව පනතවිවරමාදාය ගනමෝ චිත්තං සෙත්තං අනතරෙ ආකාසෙ පලුච්ඡං ආභුජ්ඣා ඡබ්බිකාණ්ණරයමියො විසාරජ්ඣා නිසීදි. කපිලවස්තුලාසිනො භගවතං දිස්වා ආමානං සුද්ධිසෙවෙතා සත්ථා ආගතො දිට්ඨොනුවො තෙන අමනාසං කලකාරණභාවොති විනොදාමා න වො පන සකකා ගගවති ආගතෙ අමෙහති පරස්ස සරිරෙ සත්ථා පාඨෙත්තුං කොලියනගරවාසිනො අමෙහ ගනනතු වා පවනතු වාති¹ ආවුධාති ඡබ්බිකාමා භගවතං වන්දිත්වා නිසීදිංසු, කොලියනගරවාසිනොපි තපෙව විනොදාමා ආවුධාති ඡබ්බිකාමා භගවතං වන්දිත්වා නිසීදිංසු ගගවා ඡනනෙත්තාව කාසමා ආගතත් මහාරුජ්ඣ පුච්ඡි ගගවා න තිත්තිලාය න පබ්බ වාහිලාය න නදීතිලාය න ගිරිදස්සනත්ථා ඉමසමි පන ධානෙ සමාමං පවුප්පිපෙත්වා ආගතමානාති. කිං නිස්සාය වො කලහො මහාරුජ්ඣ? උදකං හනෙත්ති, උදකං කිං අශනති මහාරුජ්ඣ? අප්පහං හනෙත්ති, පඨවි නාම කිං අශනති මහාරුජ්ඣ? අනග්ගං හනෙත්ති, ඛනියං කිං අශනති? ඛනියං නාම අනග්ගං හනෙත්ති, අප්පමුලකං උදකං නිස්සාය කිමත්ථ. අනග්ගෙ ඛනියෙ නාසෙථ මහාරුජ්ඣ, කලහෙ අස්සාදෙ නාම නත්ති, කලහවසෙන මහාරුජ්ඣ අවිකානෙ වෙරං කත්වා එතාය රුක්ඛ දෙවතාය කාලුසිගෙන සද්ධිං බද්ධාසානො සකලමපි ඉමං කප්පං අනුප්පතො යෙවාති වත්වා එතදනත්තකං කපෙසි. තතො පරප්පත්තියෙන නාම මහාරුජ්ඣ හවිතබ්බං, පරප්පත්තියා හුත්වා හි එකස්ස සසකස්ස කථාය තියොජ්ඣසහස්ස විත්තෙහිමවනෙහි වතුප්පදගණං මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිනො අගෙසු, තස්මා පරප්පත්තියෙන න හවිතබ්බත්ති වත්වා පඨවිඋද්ගනත්තකං කපෙසි.

තතො කදපි මහාරුජ්ඣ දුබ්බලොපි මහා බලස්ස රක්ඛං විවරං පස්සති. කදපි මහාබලො දුබ්බලස්ස ලුට්ඨිකාපි හි සකුණිකා ගතිතාගං සාතෙසිති වත්වා ලුට්ඨිකත්තකං කපෙසි. එවං කලහ පුප්පමනත්තාය තිණි ජාතාති කපෙත්වා සාමග්ගිපරිද්දිපනත්තාය වෙජ්ජාතකාති කපෙසි සමග්ගානං හි මහාරුජ්ඣ කොපි මහාරං නාම පස්සිත්තුං න සකෙකාතිති වත්වා රුක්ඛබ්බමජ්ජනකං කපෙසි. තතො සමග්ගානං මහාරුජ්ඣ කොපි විවරං පස්සිත්තුං නාසකං. යද්ද පන අඤ්ඤාමඤ්ඤං විවාදමකංසු අප්ප මන නෙසාදප්පතො ජිවිතා වොරොපෙත්වා ආදාය ගතො; විවාදෙ අස්සාදෙ නාම නත්ති වත්වා වට්ටකජාතකං කපෙසි. එවං ඉමාති පඤ්චජාතකාති කපෙත්වා අවසානෙ අනතරාදිකාසුතං කපෙසි රාජානො පසන්නා සවෙ සත්ථා නාගමියං මයං සහත්වා අඤ්ඤාමඤ්ඤං යෙව වට්ටිත්වා මලානිකාදිං පවිත්තබ්බිකාම, අමානං පුත්තබ්බිකරො ගෙහලාපෙර

1. ම. මද්දනතු වාති. 2. ම. ගිතෙර.

න පසොයාම, සාසන පටිසාසනවිටි නො ආහරණකො න හවිසානි,
සන්ධාරං නිසායාය නො ජිවිතං ලද්ධං. සචෙ පන සන්ධා අගාරං
අජකාමසියා, විසභසාදිපපටිවාරං. චතුමහාදිප රජ් මසා¹ හන්
ගතං අහවිසා, අතිරෙකසහසං ඛො පනසා පුතතා අහවිසාංසු.
තනො ඛතතිපටිවාරො යෙව අවරිසාප් තං ඛො පනෙස
සමපතති. පහාය තික්කමිත්තා සමෙමාධං පනෙතා, ඉද්දති ඛතතිප
පටිවාරෙ යෙව විවරතුති උභයනගරවාසිනො අඛිතිසානි අඛි
තිසානි කුමාරසතානි අදංසු. හගවා තෙ පබ්බාජේත්තා මහාවතං
අගමාසි. තං තෙසං ගරුගාරවච්ඡෙත න අතතනො රුචියා පබ්බ
ජිතානං අනභිරති උප්පජ්. පුරාණදුතිසිකාපි තෙසං අයපුතතා
උක්කණ්ණනතු සරාවාසො න සණ්ඨාතීති ආදිති වත්තා සාසනං
පෙසෙනති. තෙ අතිරෙකතරං උක්කණ්ණිංසු, හගවා ආවජේත්තො
තෙසං අනභිරතතාවං ඤාත්වා හි ඉමෙ තිකුමු මාදිසෙන බුද්ධෙන
සද්ධිං එකතො වසනතා උක්කණ්ණතති, හන්ද තෙසං කුණාල
දහසා වණණං කපේත්තා තන්ද තෙත්තා අනභිරතිං විනොදෙමිති
කුණාලදහසා වණණං කපේසි. තෙ තං දට්ඨකාමා අහෙසුං, දට්ඨ
තාමන්ද තික්කවෙ කුණාලදහතති? ආම හගවාති, ගදි එවං එප්
ගව්ඨාමාති, ඉද්ධිමනතානං හගවා ගමනට්ඨානං මයං කප්පං ගමිසා
මාති? උද්ධත ගතතුකාමා හොප්, අහං මමානුභාවෙන ගහෙත්තා
ගමිසාමිති, සාධු හනෙතති. අප් හගවා පඤ්ච තික්කසතාති
ගහෙත්තා ආකාසෙ උපපතිත්තා කුණාලදහෙ පතිට්ඨාය තෙ
තික්කු ආහ. තික්කවෙ ඉමෙසං කුණාලදහෙ යෙසං මච්ඡානං
තාමං න ජානාප්, මං පුච්ඡාති, තෙ පුච්ඡිංසු. හගවා පුච්ඡතං පුච්ඡතං
කපේසි. න කෙවලඤ්ච මච්ඡානං යෙව, තග්ගිං වත්සණෙඛ
රුක්කානවිටි පබ්බතපාදෙ දිපදවතුපදසකුණානවිටි තාමාති පුච්ඡා
පෙත්තා කපේසි අප් විහි සකුණෙති මුඛකුණෙකෙන ඛසිත්තා
ගතිතදණෙකෙන නිසිනො කුණාලසකුණරජා පුරතො ව පච්ඡ
තො ව උහොසු පසොසු සකුනලසඛ්ඤා පරිවුතො ආගව්ඨති.
තික්කු තං දිත්තා එස හනෙත ඉමෙසං සකුණානං රජා හවිසානි
පටිවාරං එතෙ අසානි² මඤ්ඤමාති. එවමෙතං³ තික්කවෙ අගමටි
මම වංසො මම පවෙණිති. ඉද්දති තාව මයං හනෙත එතෙ
සකුණෙ පසාම යං පන හගවා අගමටි මම වංසො මම පවෙ
ණිති ආහ තං සොතුකාමවතාති, සොතුකාමන්ද තික්කවෙති
ආම හගවාති, තෙන හි පුණාපාති තීති ගාපාසතෙති මණෙත්තා.
කුණාලජාතකං කපේතො අනභිරතිං විනොදෙසි. දෙසනා පරි
යොසානෙත සමෙධි සොතාපතතිපලෙ පතිට්ඨතිංසු. මහෙතෙනව ව
තෙසං ඉද්ධි ආගතා, හගවා හොතු තාව එතතකං එතෙසං

1. ම. දිපපටිවාරෙසු චතුසු මහාදිපෙසු රජ්.

2. සි. I & II. සකුණංස.

4. ම. එවමෙව.

3. ම. එතසානි.

5. ම. මණෙත්තා.

භික්ඛුනාහි, ආකාසෙ උපපතීනා මහාවතමෙව අගමාසි. තෙපි භික්ඛු ගමනකාලෙ දසබලස්ස ආනුභාවෙන ගන්තා ආගමන කාලෙ අත්තනො ආනුභාවෙන හගවන්තං පරිවාරෙතා මහා වතො ඔතරිංසු. හගවා පඤ්ඤාතාසනෙ නිසීදිනා තෙ භික්ඛු ආමනෙතානා එථ භික්ඛවො නිසීදථ උපරි මග්ගත්තංවර්ණානං වො කිලෙසානං පභාණාය කමමධානං කපෙස්සාමිති කමමධානං කපෙසි. භික්ඛු වින්තාගිංසු “හගවා අමහාකං අනභිරතභාවං ඤාතා කුණාලදහං තෙතා අනභිරතී. විනොදෙසි, තත්ථ සොතා පතතිඵලපාතානං නො ඉදුනි ඉධ තිණ්ණං මග්ගානං කමමධානං අදසි න ඛො පතමෙහති සොතාපතානං මයන්ති විතීනාමෙතුං වට්ඨති, උත්තමපුරිසසදිසෙති නො හවිතුං වට්ඨති”ති. තෙ දසබලස්ස පාදෙ වන්දිතා උධාය නිසීදනං පඨොවෙතා විසුං විසුං පඛාරරුකබමුලෙසු නිසීදිංසු. හගවා විනෙතාසි “ඉමෙ භික්ඛු පකතියාපි අවිසංධාකමන්තා ලද්ධපායස්ස පත භික්ඛුනො කිල මනකාරණං නාම තත්ථ ගච්ඡන්තාගච්ඡන්තාව විපස්සානං ට්ඨ පෙතා¹ අරහත්තං පනා අත්තනා අත්තනා පටිලභාගුණං ආරොවෙස්සාමාති මම සන්තිකං ආගමස්සන්ති එතෙසු ආගතෙසු දසසහස්සවක්කවාල දෙවතා එකවක්කවාලෙ සන්තිපතියන්ති මහා සමයො හවිස්සති විවිතො ඔකාසෙ මයා නිසීදිතුං වට්ඨති”ති. තතො විවිතො ඔකාසෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙතා නිසීදි. සබ්බ පඨමං කමමධානං ගහෙතා ගතන්තො සහ පටිසම්භිදාසි අරහත්තං පාපුණ්ඨි, තතො අපරෙ තතො අපරෙති පඤ්ඤාසනාපි පදුමනියං පදුමානි විය විකසිංසු. සබ්බපඨමං අරහත්තපාතන භික්ඛු හගවතො ආරොවෙස්සාමිති පලලඛකං විනිබ්බුජිතා නිසීදනං පඨොවෙතා උධාය දසබලාභිමුවො අහොසි. එවං අපරෙපි අපරොපිති පඤ්ඤාසනාපි හත්තසාලං පටිසන්තා විය පටිපාටියාව අගමංසු. පඨමං ආගතො වන්දිතා නිසීදනං පඤ්ඤාපෙතා එකමන්තා නිසීදිතා පටිලභාගුණං ආරොවෙතුකාමො අත්ථ නුඛො අඤ්ඤා කොචි තත්ථීති නිවත්තිතා ආගතමග්ගං ඔලොකෙතො අපරමපි අද්දස අපරමපි අද්දස ඉති සබ්බෙපි තෙ ආගන්තා එකමන්තා² නිසීදිතා අයං ඉමස්ස හරායමානො න කපෙසි අයං ඉමස්ස හරායමානො න කපෙසි බිණ්ණසවානං කිර වෙ ආකාරා හොන්ති අහො වත මයා පටිලභාගුණං සදෙවිකො ලොකො භිප්පමෙව පටිවිජෙකියානාති වින්තං උපපජ්ජති, පටිලභාගාවං පත නිධිං ලභාපුරිසො විය න අඤ්ඤාස්ස ආරොවෙතුකාමො හොති, එවං ඔසටමන්තො³ පත තස්මි අරියමණ්ඩලෙ පාවිත සුගතීර පරිකෙඛා පතො අබ්බො මතිකා⁴ බුමො රජො රාහුති ඉමෙති උපකති

1. ම. වංචිතා.

2. ම. එකමන්තා.

3. ම. ඔසිදමන්තො පත.

4. ම. මතියා.

මණ්ඩලං විශ් නෙමිවට්ටියං ගහෙනා පරිවතනියමාන¹ රජතවක්ක සසයිරිකං පුණණවන්දමණ්ඩලං උලලඛිසිනා අභිලප්පං² පටි පජ්ජිත්. ඉති එවරුපෙ බණෙ ලයෙ මුහුතො හගවා සකෙකසු විහරති කපිලවන්දියමිං මහාවතො මහතා භික්ඛුසංඝෙක සද්ධං පඤ්චමතොති භික්ඛුසතෙති සබ්බෙතෙව අරහතොති. තත් හගවාපි මහාසම්මතස්ස වංසෙ උපපන්නො, තෙපි පඤ්චසතා භික්ඛු මහාසම්මතස්ස කුලෙ උපන්නා. හගවාපි බතතියගබ්බෙ ජාතො, තෙපි බතතියගබ්බෙ ජාතා. හගවාපි රාජපබ්බජිතො, තෙපි රාජපබ්බජිතා. හගවාපි සෙතව්ජතං පහාය හත්ථගතං චක්ක වතරිජ්ජං. නිස්සජ්ජිතා පබ්බජිතො, තෙපි සෙතව්ජතං පහාය හත්ථගතාති රජජාති නිස්සජ්ජිතා පබ්බජිතා. ඉති හගවා පරිසුඛෙ මහාසෙ පරිසුඛො රතතිහාගෙ සයං පරිසුඛො පරිසුඛපරිවාරො විතරුගො විතරුගපරිවාරො විතදෙසො විතදෙසපරිවාරො විත මොහො විතමොහපරිවාරො තිත්තණ්ණො තිත්තණ්ණපරිවාරො නික්කම් ලෙසො නික්කම්ලෙසපරිවාරො සනො සනාපරිවාරො දනො දනාපරිවාරො මුතො මුතාපරිවාරො අභිවිය විරොචතිති. වණ්ණ භූමි නාමෙසා යතතකං සකෙකාති තතතකං වතතබ්බං ඉති ඉමෙ භික්ඛු සංඝාය වුත්තං “පඤ්චමතොති භික්ඛුසතෙති සබ්බෙතෙව අර හතොති”ති. “සෙභුසොනා”³ති බහුතරා සනතිපතිතා මජ්ඣ න සනති පතිතා අසඤ්ඤි⁴ අරුපාවචරදෙවතා සමාපන්නදෙවතා ව. තත්ථායං සනතිපාතකකමො⁴ මහාවතස්ස කීර් සමනතා දෙවතා වලිංසු-ආයාම හො බුද්ධදස්සනං තාව බහුපකාරං ධම්මසවණං බහුපකාරං භික්ඛුසංඝදස්සනං බහුපකාරං ආයාම ආයාමාති මහාසද්දං කුරුමානා ආගන්තවා හගවතං ව තං මුහුතං අරහතපපත්ත ඛිණ්ණසවෙ ව වන්දිතා එකමන්තං අවසිංසු.

එතෙනෙව උපායෙන තාසං තාසං සද්දං සුඛා සද්දන්තර අඛිඤ්ඤාමුත භාමුත අඛිඤ්ඤාජන යොජනාදිවසෙන තියොජන සහස්සවිත්තෙ හිමවනො තික්කතං. තෙසට්ඨියා නගර සහස්සෙසු නවනවුතියා දෙණ්ඩුබසතසහස්සෙසු ජනනවුතියා පට්ටන කොට්ඨසතසහස්සෙසු ජපණ්ණාසාය රතනාකරෙසුති සකලජම්බු දිපෙ පුබ්බවිදෙහෙ අපරගොයානෙ උත්තරකුරුමති චිත්ත පරිත්ත දිපසහස්සෙසුති සකලවක්කවාලෙ තතො දුතියෙ තතො තතියෙ වක්කවාලෙති එවං දසසහස්සවක්කවාලෙසු දෙවතා සනතිපතිතාති වෙදිතබ්බා. දසසහස්සවක්කවාලං හි ඉධ දස ලොකධාතුයොති අධිපෙතං, තෙන වුත්තං :- “දසති ව ලොකධාතුති දෙවතා යෙභුයොන සනතිපතිතා හොනති”ති. එවං සනතිපතිතාති දෙවතාති සකලවක්කවාලගබ්බං යාව බ්‍රහ්මලොකා සුවිසරෙ නිරන්තරං පක්ඛිත්තසුචි විශ් පරිපුණ්ණං හොති, තත් බ්‍රහ්මලොකස්ස එවං

ලොසෙහි විපඵලිතතං බුද්ධිපාදපතිමණිතස්ස ලොකස්ස රාම
 ණෙය්‍යභදස්සනන්තං පාඨිනදිස්සං උක්ඛිතතරජතමයමහාආදිස
 උච්චත්තනා වෙදිතබ්බං ලොහපසාදෙ කීර සත්තමකුටාගාරසමෝ
 පාසාණො බ්‍රහ්මලොකෙ ස්ථා අධො බිහෙනා චතුති මාසෙහි
 පඤ්චං පාපුණාති, එවං මහනෙන ඕකාසෙ යථා ගෙට්ඨා ස්ථා
 ඕක්කපුප්ථාති වා බුමො ථා උපරි ගනතුං උපරි වා ස්ථා බිහතසාසපො
 ගෙට්ඨා ඕතරිතුං අනතරං න ලහනති, එවං කීරනතරා දෙවතා
 අනෙසුං යථා ඔවා පන වක්කවතතිරුඤ්ඤා නිසිත්තට්ඨානං
 අසමිධං ගොති ආගතාගතා මහෙසකකා බතති යා ඕකාසං
 ලහනති යෙව, පරතො පරතො පන අතිසමිධං ගොති. එවමෙව
 හගවතො නිසිත්තට්ඨානං අසමිධං ආගතාගතා මහෙසකකා
 දෙවතා ව බ්‍රහ්මානො ව¹ ඕකාසං ලහනති යෙව. අපිසුදං හගවතො
 ආසන්නාසන්නට්ඨානෙ මහාපරිනිබ්බාණෙ වුත්තකයෙතෙව වාලග්ග
 නිත්තුද්දන² මතෙන පදෙසෙ දසපි විසතිවපි තිංසවපි දෙවතා සුබ්‍රමෙ
 සුබ්‍රමෙ අත්තභාවෙ මාපෙඨා අට්ඨංසු සබ්බපරතො සට්ඨි සට්ඨි
 දෙවතා අට්ඨංසු. “සුද්ධාමාසකාසිකාන” නති සුද්ධාමාසවාසිනං.
 සුද්ධාමාසා නාම සුද්ධානං අනාගාමිඤ්ඤාසවානං ආවාසා පඤ්ච
 බ්‍රහ්මලොකා. “ඵනාදනොසි” ති කසමා අනොසි? තෙ කීර බ්‍රහ්මානො
 සමාපතතිං සමාපජ්ඣිතා යථාපරිවේජදෙන වුට්ඨිතා බ්‍රහ්මහවතං
 ඕලොකෙනනා පච්ඡාහතෙන හත්තගෙහං වීය සුඤ්ඤං අද්දසංසු,
 තතො කුතිං බ්‍රහ්මානො ගතාති ආවජේජන්තා මහාසමාගමිං
 ඤ්ඤා අගං සමාගමො මහා මයං ඕතිනා ඕතිනකානං පන
 ඕකාසො දුලලහො ගොති තසමා ගච්ඡන්තා අනුච්ඡන්තා හුඨා
 එකෙකං ගාථං අතිසංඛරිතා ගච්ඡාම නාය මහා සමාගමෙව
 අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙස්සාම දසබලස්ස ව වණ්ණං හාසි
 ස්සාමාති, ඉති තෙසං සමාපතතිනො වුට්ඨාය ආවජ්ඣිතතා
 එතදගොසි.

හගවතො පුරතො පාතුරහංසුති පාලියං හගවතො සනතිකෙ
 අභිමුඛට්ඨානෙයෙව ඕතිණ්ණං වීය කඨා වුත්තා, ත ඛො පතෙත්ථ
 එවං අන්තො වෙදිතබ්බං තෙ පන බ්‍රහ්මලොකෙ ජීව්‍යෙයව
 ගාථා අතිසංඛරිතා එතො පුරත්ථිමවක්කවාල මුඛවට්ටියං ඕතරි,
 එතො දක්ඛිණවක්කවාලමුඛවට්ටියං, එතො පච්ඡිමවක්කවාල
 මුඛවට්ටියං, එතො උත්තරවක්කවාලමුඛවට්ටියං ඕතරි. තතො
 පුරත්ථිමවක්කවාලමුඛවට්ටියං ඕතිණ්ණං බ්‍රහ්මා නිලකසිණං සමා
 පජ්ඣිතා නිලරුමිභො වීය්‍යපේඨා දසසහස්ස වක්කවාලදෙවතානං
 මණ්ඩවමං පටිමුඤ්ඤනො වීය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙස්සා-
 බුද්ධිවිපි නාම කොතවි ඕත්ථරිතුං න සක්කා-තසමා මහති යා බුද්ධිවි
 යාව අගන්තා හගවතනං අභිවාදෙඨා එකමන්තං අට්ඨාසි. එක

1. ම. කීරනතරං.

2. ම. මහාබ්‍රහ්මානො ව.

3. ම. නිතුදන.

මනනං සීතො ඛො අත්තනා අතිසංකතං ගාථං අභාසි. දක්ඛණ චක්කවාලමුඛවට්ඨයං ඔතිණ්ණණං බ්‍රහ්මාපි පිතකසිණං සමාපජ්ඣිතො සුවණ්ණ¹ පභා වුඤ්ඤිතො දසසහස්සචක්කවාලදෙවනානං සුවණ්ණ පටං පාරුපනො වීය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙඤා තථෙව අකාසි². පච්ඡිමචක්කවාලමුඛවට්ඨයං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි ලොභිත කසිණං සමාපජ්ඣිතො ලොභිතරංසියො වුඤ්ඤිතො දසසහස්ස චක්කවාලදෙවනා රත්තකම්මලොක පරික්ඛිපනො වීය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙඤා තථෙව අකාසි². උත්තරචක්කවාල මුඛවට්ඨයං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි ඔදුත්තසිණං සමාපජ්ඣිතො ඔදුත්ත රංසියො වුඤ්ඤිතො දසසහස්සචක්කවාලදෙවනානං සුමනපටං පාරු පනො වීය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙඤා තථෙව අට්ඨාසි. පාලියමපන “භගවතො පුරුෂො පාතුරහංසු. අථ ඛො තා දෙවතා භගවන්තං අභිවාදෙඤා එකමන්තං අට්ඨංසු”ති එවං එකකඛණේ³ වීය පුරුෂො පාතුභාවො ව අභිවාදෙඤා එකමන්තං සීතභාවො ව චුත්තො, සො ඉමිනා අනුක්කමෙන අභොසිති එකතො කඤා පන දස්සිතො, ගාථාභාසනං පන පාලියංපි විසුං විසුං යෙව චුත්තං.

තත් “මහාසමණො”ති මහාසමුභො “පට්ඨං” චුට්ඨති චන සණ්ඨා. උභයෙතපි භගවා ඉමයම් චනසණ්ඨා අජ මහාසමුභො සන්තිපතිතොති අභ, තතො යෙසං සො සන්තිපාතො තෙ දසෙසාසු, “දෙවකායං සමාගතා”ති අභ. තත් “දෙවකායා”ති දෙවසවා. “ආගතමහ ඉමං ධම්මසම්මං”න්ති එවං සමාගතෙ දෙවකායෙ දිස්වා මයමපි ඉමං ධම්මසමුභං ආගතා, කිං කාරණං? “දක්ඛිනාසෙ අපඤ්චිකාසංඛං” තෙනව අපරුජිතං අපෙජ්ච තයො මාරෙ මද්දිතො විජිතසංගාමිං ඉමිං අපරුජිතසංඛං දස්සනන්ථො ආගතමහාති අන්තො. සො පන බ්‍රහ්මා ඉමිං ගාථං භාසිතො භගවන්තං අභිවාදෙඤා පුරුෂචිමචක්කවාලමුඛවට්ඨයං යෙව අට්ඨාසි. අථ දුතියො චුත්ත තයෙතෙව ආගන්තො අභාසි. තත් “තනු භික්ඛවො”ති තයම්. පන සන්තිපතිතට්ඨාතෙ භික්ඛු. “සමාදහංසු”ති⁴ සමාධිතා යොජෙසුං. “චිත්තමන්තනො උජ්ඣමකංසු”ති අත්තනො විත්තං සඤ්ඤි වංකකුට්ඨල්ලභාසෙව හරිතො උජ්ඣං අකරිංසු. “සාරජීව භේන්ද්‍රාභි භේන්ද්‍රා”ති යථා සමවා පටිත්තෙසු⁵ සිතිවෙසු ඔධ්‍යා⁶පනොදෙ සාරජී සඤ්ඤායාත්තාති ගහෙතො අපොදෙතො අපොදෙතො තිවංති, එවං ජලභිභූපෙධාසමන්තාගතා ගුත්තවාරා සඤ්ඤෙපතෙ පඤ්ඤාතො භික්ඛු ඉද්දිසාභි රක්ඛන්ති සංඝිතා. එතෙ දවස්සං ඉධාගතමහ භගවාති. සොපි ගන්තො යථාට්ඨාතෙ යෙව අට්ඨාසි. අථ තතියො චුත්තතයෙතෙව ආගන්තො අභාසි. තත් “ජෙඤා ඩිල”න්ති රුගදෙසමොතබ්ලං ජිද්දිතං. “ජෙඤා පලික”න්ති

1. ම. පිතරසමයො සුවණ්ණපපහ.

2. සි. I & II. අට්ඨාසි.

3. ම. එකකඛණං වීය.

4. ම. සමාදහිංසුති.

5. ම. සමපට්ඨත්තෙසු.

6. ම. ඔධ්‍යාධි.

රුහදෙසමොගපලිසමෙව “ඉඤ්ඤිල” නති රුහදෙසමොගඉඤ්ඤිල මෙව “උගභවමමනෙස්” ති එතෙ තණ්හාඵඪය අභාවෙන අනෙස් තිකුටු ඉඤ්ඤිලං උගභව සමුගතිත්වා “ගෙ වරනාති” ති වතුසු දිසාසු අප්පටිගතවාරිකා වරනති. “සුඛා” ති නිරුපකතිලෙසා “මිමලා” ති නිමලා. ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. “වක්ඛුමනා” ති පඤ්චති වක්ඛුති වක්ඛුමනො. “සුදනනා” ති වක්ඛුතොපි දනනා සොතතොපි ඝාණතොපි ජ්විතාතොපි කායතොපි මනතොපි දනනා. “සුසුන්නාගා” ති තරුණනාගා හෙ එවරුපෙන අනුතතරෙන යොග්ගාවරියෙන දමිතෙ තරුණනාගෙ දස්සනාය ආගතමග භගවාති, සොපි ගන්ත්වා යථාට්ඨානෙ යෙව අට්ඨාසි අථ වතුනේවා වුත්තතයෙනෙව ආගන්ත්වා අනායි තත් “ගගාසෙ” ති තිබ්බි මතිකසරණාගමනෙන ගතා සොපි ගන්ත්වා යථාට්ඨානෙ යෙව අට්ඨාසි. අථ භගවා ඔලොකෙනො පුපුච්චාලතො පට්ඨාය වක්ඛා වාලමුඛවට්ටපරිචෙජ්දෙන¹ යාව අකතිට්ඨමුගමලොකා දෙවතා සන්තිපාතං. දිසවා විනෙතයි “මගා අයං දෙවතාසමාගමො තිකුටු පත එවං මහාදෙවතාසමාගමො” ති න ඡන්තති හඤ්ඤ තෙසං ආචික්ඛාමිති. එවං විනෙතත්වා “අථ බො භගවා තිකුටු ආමනෙතයි” ති සබ්බං වින්දාසරතබ්බං තත් “ඵගාපරමා” ති එතං පරමං පමාණං එතෙසන්ති=එතපරමා ඉද්දති බුද්ධානං පත අභාවා “යෙපි තෙ තික්ඛවෙ එතරති” ති තතිසො වාගෙ න වුත්තො. “ආචික්ඛිස්සාමි හික්ඛවෙ” ති කයවා ආහ? දෙවතානං විත්තකාලලතාජනනත්ථං. දෙවතා කිර විනෙතසු. “භගවා එවං මහනෙත සමාගමෙ මහෙසක්කානං යෙව දෙවතානං නාමගොත්තාති කපේස්සාති, අප්පෙසක්කානං කිං කපේස්සාති” ති. අථ භගවා ඉමා දෙවතා කිං විනෙතන්ති ආචරේජ්ජෙනා මුඛෙත හත්ථං පච්චෙසෙත්වා හදයමංසං මද්දුනො විශ සහගණං වොරං ගණ්හනො විශ ව තං නාසං විත්තාචාරං ඤාත්වා දසසහස්සවක්ඛවාලතො ආගතාගතානං අප්පෙසක්කමහෙ සක්කානං සබ්බාසට්ඨි දෙවතානං නාමගොත්තං කපේස්සාමිති විනෙතයි. බුද්ධා නාම මහනතා එතෙ සත්තවිසෙසා, යං සදෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පතනං පරියෙසිතං අනු විචරිතං මනසා, න කිඤ්චි කත්ථි නිලාදිවසෙන විහත්තරුපාරමම ණෙසු රුපාරමමණං වා හෙරිසද්දාදිවසෙන විහත්තසද්දරමමණාදිසු විසුං විසුං සද්දාදිආරමමණං වා අපච්චි යං එතෙසං ඤාණමුඛෙ ආපාථං නාගච්ඡිති. යථාහ: “යං තික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස-පෙ-සදෙවමිත්තස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පතනං පරියෙසිතං අනු විචරිතං මනසා තමහං ජනාමි තමහං පස්සාමි තමහං අභ්ඤ්ඤාසි” නති. එවං සබ්බත්ථ අප්පටිගතඤ්ඤාණං භගවා සබ්බාපි තා දෙවතා හබ්බාහබ්බවිසෙත ථෙ කොට්ඨාසෙ අනායි. ගෙ කමමා

වරණෙන වා සමනනාගතාති ආදිනා නයෙන වුත්තා සත්තා අභබ්බා නාම, තෙ එකවිතාරෙ වසනෙනපි බුද්ධා න ඔලොකෙනනි, විපරිතා පත භබ්බා නාම තෙ දුරෙ වසනෙනපි ගතත්වා සමගණනනි, තසමා තසමිට්ඨි දෙවතාසන්නිපාතෙ යෙ අභබ්බා තෙ පතාය භබ්බෙ පරිගහගෙසි, පරිගහගෙත්වා එතතකා එත් රුගවරිතා එතතකා දෙසාදිවරිතාති වරිතවසෙන¹ ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි. අථ නෙසං සපපායං ධම්මදෙසනං උපධාරයනෙනා රුගවරිතානං දෙව තානං සමමාපරිබ්බාජනීයසුත්තං කපේසාමි, දෙසවරිතානං කලග පිචාදසුත්තං, මොගවරිතානං මහාවස්ථනසුත්තං, විතකක්ඛවරිතානං චුලලවස්ථනසුත්තං, සද්ධාවරිතානං තුවචකපට්ඨපද, බුද්ධිවරිතානං පුරා හෙදසුත්තං කපේසාමිති දෙසනං වචන්තපෙත්වා පුත්තං පරිසං මනසා කාසි අත්ථකියාසයෙන නුඛො ඡනෙය්‍ය පරඤ්ඤාසයෙන අට්ඨප්පත්ති කෙන පුච්ඡාවසෙනාති. තතො පුච්ඡාවසෙන ඡනෙය්‍යාති ඥත්වා අත්ථි නුඛො කොචි දෙවතානං අඤ්ඤාසයං ගගෙත්වා වරිතවසෙන¹ පඤ්ඤං පුච්ඡතුං සමන්තොති තෙසු පඤ්ඤාසතෙසු භික්ඛුසු එකොපි න සකෙකාතිති අදදස. තතො අසිතිමහාසාවතො වෙ අග්ග සාවතෙ ව සමනනාගරිත්වා තෙපි න සකෙකානතීති දිස්වා විනෙතසි: සවෙ පච්චෙකබුද්ධො භවෙය්‍ය සකකුණෙය්‍ය නුඛොති, සොපි න සකකුණෙය්‍යාති ඤත්වා සකකසුයාමාදිසු කොචි සකකුණෙය්‍යාති සමනනාගරි සවෙ භි තෙසු කොචි සකකුණෙය්‍ය තං පුච්ඡාපෙත්වා අතතානා විසංසර්ජයං² පතු තෙසුපි කොචි න සකෙකාති. අථස්ස එතදුපෙය්‍යාති මාදිසො බුද්ධො යෙව සකකුණෙය්‍ය, අත්ථි පත කාන්ති අඤ්ඤා බුද්ධොති අතතතාසු ලොකාධිපතුසු අතතතං ඤාණං පන්තිත්වා ඔලොකෙනෙනා න අඤ්ඤං බුද්ධං අදදස. අතච්ඡරියං චෙතං, යං ඉද්දති අතතතා සමං න පසෙය්‍ය, සො³ ඡතදිවසෙපි බ්‍රහ්මඡලවණ්ණනායං වුත්තනායෙන අතතතා සමං අපසසනෙනා අග්ගාභමසම් ලොකාසාති අපපතිවතතියං සිහනාදං නදි. එවං අඤ්ඤං අතතතා සමං අපසසිත්වා විනෙතසි “සවෙ අහං පුච්ඡිත්වා අභමෙව විසංසර්ජයං. එවං පෙතා දෙවතා න සකඤ්ඤානති පටිච්ඡිකිතුං; අඤ්ඤාසමිං පත බුද්ධො යෙව පුච්ඡනෙන මගි ව විසංසර්ජනෙන අවෙඡරකං භවිස්සති සකඤ්ඤානති ව දෙවතා පටිච්ඡිකිතුං, තසමා නිමිතබුද්ධං මාපෙසාමි”ති අභිඤ්ඤා පාදකඤ්ඤානං සමාපජ්ජත්වා වුට්ඨාය පතතච්චරගහණං ආලොකිත විලොකිතං සමම්ඤ්ජිතපසාරිතඤ්ඤා මම සදිසං යෙව ගොතුති කාමා වචරවිප්‍රෙතති පරිකමමං කත්වා පාචිතසුගඤ්ජරපරිකම්පතො උලලඛ්‍ය මානං වන්දමණ්ඩලං භිජ්ජිත්වා නිකම්මනතං විශ රූපාවචරවිතෙතත අගිට්ඨාසි දෙවසංසො තං දිස්වා අඤ්ඤාපි නුඛො ගො වන්ද

1. සි. I & II, වරියවසෙන.

2. ම. විසංසර්ජයං.

3. ම. යො.

උග්ගතොති ආහ. අථ තං වැදං¹ මහාය ආසන්නතරෙ ජනෙන න වන්දෙ, සුරියො උග්ගතොති; පුත ආසන්නතරෙ ජනෙන න සුරියො, දෙවවිමානං එකතති; පුත ආසන්නතරෙ ජනෙන න දෙව විමානං, දෙවපුත්තො එකොති; පුත ආසන්නතරෙ ජනෙන න දෙව පුත්තො, මහාබ්‍රහ්මා එකොති පුත, ආසන්නතරෙ ජනෙන න මහා බ්‍රහ්මා, අපරෙපි හො බ්‍රහ්මා ආගතොති ආහ. තත් පුපුර්ණ දෙවතා විජනාසුං.² “එකබ්‍රහ්මා තාව අයං දෙවතා සන්තිපාතො මිත්තං කිච්³මහනො හවිසාති”ති. අරියදෙවතා විජනාසුං⁴. “එකිසාං ලොකධාතුයා ඥෙව බුද්ධා තාම තජ්ඣ, අද්ධා හගවතා අත්තතා සද්දෙසො අඤ්ඤා එකො බුද්ධො නිමිත්තො”ති. අථ තස්ස⁵ දෙවසංඝස්ස පස්සන්තස්සෙව නිමිත්තබ්‍රහ්මා ආගන්ත්වා දසබලං අවැද්න්තාව සමමුඛධානෙ සමසමං කන්තා මාපිතෙ ආසනෙ නිසීදි. හගවතොපි වත්තිංසමහාපුරිසලක්කණාති නිමිත්තස්සාපි වත්තිංසාව, හගවතොපි සරිර ජබ්බණ්ණරසමිත්තො නික්කමන්ති, නිමිත්තස්සාපි, හගවතො සරිරරසමිත්තො නිමිත්තස්ස සරිරෙ පටිගඤ්ඤන්ති, නිමිත්තස්ස සරිරරසමිත්තො හගවතො කායෙ පටිගඤ්ඤන්ති. තා⁶ මිත්තමපි බුද්ධානං සරිරතො උග්ගවම අකතිට්ඨහවග්ගං⁷ ආහවමි තතො පටිතිවන්තිත්වා දෙවතානං මත්තමත්තකපරියන්තො මතරිත්වා වක්කවාලමුඛවට්ටියං පතිට්ඨතිංසු. සකලවක්කවාලගබ්භං සුචණ්ණමය වංභගොපානසිවිනද්ධම්ච වෙතියසරං විරොචිත්ථ. දසසංඝස්සවක්ක වාලෙ දෙවතා එකවක්කවාලෙ රුසිභුතා මිත්තං බුද්ධානං රසම් ගබ්භන්තරං⁸ පටිසිත්වා අට්ඨංසු. නිමිත්තබ්‍රහ්මා නිසිදන්තො ඥෙව දසබලස්ස බොධිපලලභික කිලෙසපපහාණං අභිත්ථවන්තො⁹

“පුච්ඡාමි බ්‍රහ්මං පසුතපඤ්ඤං

තිණ්ණං පාරගතං පරිනිබ්බුතං සීතත්තං,

තික්කමම ඤර පසුර් කාමෙ

කථං භික්ඛු සමමා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යා”ති

භාථං අභාසි. සත්ථා දෙවතායානං¹⁰ තාව විත්තකලුතාජනතත්ථං ආගතාගතානං නාමගොත්තාති කපෙස්සාමිති වින්තන්ති “ආවික්කිස්සාමි භික්කවෙ”ති ආදිමාහ.

තත් “සිලොකමනුකස්සාමි”ති අකබරපදනියාමිතං¹¹ වචන සබ්භාතං පවත්තසිස්සාමි. “සත්ථ භුමිමා ගදසයිතා”ති යෙසු යෙසු ථානෙසු භුමවා දෙවතා තං තං නිස්සිතා. “සෙ සිතා ගිජිගබ්භර”න්ති ආදීති තෙසං භික්ඛුනා වණ්ණං කපෙසි¹² යෙ¹³ භික්ඛු ගිරිකුච්ඡි නිස්සිතාති අත්ථා. “පභිග්ගතා”ති පෙසිතත්තා. “සමාසිතා”ති

1. ම. අථ වැදං.

2. ම. මිත්තමපි.

3. ම. කි.ව.

4. සි. I & II. අථස්ස.

5. සි. I & II. තාව.

6. ම. හවතා.

7. ම. රසමිගබ්භන්තරෙ.

8. ම. අභිත්ථවන්තො.

9. ම. දෙවතානං.

10. ම. නියමිතා.

11. සි. I & II. කපෙසි.

12. සි. I & II. යෙති.

අවිකෘතතා “සුළු”¹ ති බහුරතා “සිතාව සලලිතා”² ති සිතා විය තිලිතා එකතතං උපගතා “ලොමහංසාගිසමුදො”³ ති ලොමහංසං අභිභවිතා සිතා, නිබ්බයානි වුත්තං හොති. “බද්ධාමනසා සුද්ධා”⁴ ති ඔද්ධවිතතා හුත්වා සුද්ධා “විප්පසනනමනාවිලා”⁵ ති විප්පසනතා අනාවිලා “ගිසෙසා පඤ්චසනෙ ඤාත්වා”⁶ ති සමමා සමුද්ධොත සද්ධිං අතිරෙකපඤ්චසනෙ භික්ඛු ජනිත්වා. “වනො කාපිලවස්ථවෙ”⁷ ති කපිලවස්ථසමීපමි ජතෙ වතසහෙඛ “නගො ආමනනසී සන්ධා”⁸ ති තද ආමනනයි. “සාවනෙ සාසනෙ රතෙ”⁹ ති අත්තනො ධම්මදෙසනාය සවණනෙත ජතතතා සාවනෙ සිකතිතතාය සාසනෙ රතතතා සාසනෙ රතෙ ඉදං සබ්බං “සිලොක මනුකසාමි”¹⁰ ති වචනතො අඤ්ඤාත වුත්තං විය කත්වා වදති.

“දෙවනාසා අභික්ඛනතා ගො විජ්ජාඨ ගික්ඛවො”¹¹ ති තෙ දිබ්බවක්ඛනා විජ්ජාඨානි තෙසං භික්ඛුතං දිබ්බවක්ඛඤ්ණාභිනිතා රත්තාය කපෙති “ගො ව ආනාපමකරුං සුත්වා බුද්ධස්ස සාසන”¹² නති තෙ ව භික්ඛු බුද්ධස්ස¹ සාසනං සුත්වා තාවදෙව තදත්තාය විරියං කරිංසු. එවං කතමතතාභාර්තනං යෙව ගොසං පාතුරහු ඤාණං, කිදිසං? අමනුස්සාන දස්සනං දිබ්බවක්ඛඤ්ණං උපපජ්ජි. ත තං තෙති තගමිං බණ්ණෙ පරිකමමං කත්වා උප්පාදිතං, අරියමග්ගෙ නෙව හි තං නිප්පන්නං, අමනුස්සදස්සනත්තං පනස්ස අභිනිහාර මත්තමෙව කතං සන්ධාපි අජිතුමාසං ඤාණං තං නිගරිත්වා තෙ විජ්ජාඨානි ඉදමෙව සන්ධාය ගො විජ්ජාඨ ගික්ඛවොති අහ. “අපෙසනෙ සන්ධාමද්දකු”¹³ නති තෙසු භික්ඛුසු එකවෙව භික්ඛු අමනුස්සානං සතං අද්දසංසු “සගස්සං අථ සන්තනි”¹⁴ නති එකෙ සගස්සං එකෙ සත්තනිසගස්සානි. “සන්ධා එතෙ සගස්සාන”¹⁵ නති එකෙ සත්තගස්සං අද්දසංසු “අපෙසනෙ නන්ධාමද්දකු”¹⁶ නති විජුලං අද්දසංසු. සත්වසෙන සගස්සවසෙන ව අපරිවර්තෙනපි අද්දසංසුති අත්තො. කසමා? යසමා “දිසා සබ්බා පුටා අපු”¹⁷ ති හරිතා සවුණ්ණාව අගෙසුං. “නඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤාසා”¹⁸ ති යං තෙසු එකෙනෙකෙන දිට්ඨං තං සබ්බං ජනිත්වා “වචනසිත්වාන මික්ඛමා”¹⁹ ති හත්තලෙ ලෙඛං විය පච්චක්ඛතොව වචන්පෙත්වා. පඤ්චති ව භික්ඛුති වක්ඛමා සත්තො “නගො ආමනනසී”²⁰ ති පුබ්බෙ බුත්තගාථමෙව නාමගොතනකිත්තනත්තාය ආභ තුමෙහ එතෙ විජ්ජාඨානි පස්සාඨ ඔලොකෙථ, “ඉස වො අහං කිත්තසිසාමි”²¹ ති අගමෙත්ථ සමබ්භො. “ගිගිහි”²² ති වචනෙහි. “අනුසුබ්බසො”²³ ති අනුපට්ටපාටියා. “සන්තසගස්සා සන්ධා භුමමා කාපිලවස්ථවා”²⁴ ති සත්තසගස්සා තාපෙත්ථ කපිලවස්ථං නිස්සාය නිබ්බතතා භුමමා සන්ධා යෙවානි වදති.

“ඉඨිමනෙතා”¹ ති දිබ්බඉද්ධියුත්තා. “ජුඨිමනෙතා”² ති ආනුභාවසම්පන්නා. “වණ්ණවනෙතා”³ ති සර්වවණ්ණසම්පන්නා. “සසසම්පන්නා”⁴ ති පරිවාරසම්පන්නා. “මොදමානා අභික්ඛාමු”⁵ නති තුට්ඨි විත්තා ආගතා “භික්ඛුනං සමිතිං වන”⁶ නති ඉමං මහාවතං භික්ඛුනං සනතිකං භික්ඛුදස්සනන්දාය ආගතා, අපචා “සමිති”⁷ නති සමුහං භික්ඛුනං සමුහං දස්සනන්දාය ආගතාතිපි අන්තො “ජ්ඣගස්සා ගෙම්චනා සක්ඛා නානත්තවණ්ණිනො”⁸ ති ජ්ඣගස්සා හිමවත්ත පබ්බතෙ¹ තිබ්බත්තස්සකිං තෙ ව සබ්බෙපි නිලාදිවසෙන නානත්ත වණ්ණො. “සානාගිග්ගිසගස්සා”² ති සානාගිරි² පබ්බතෙ තිබ්බත්තස්සකිං තිසගස්සා. “ඉග්ගවග්ගෙ සොලසගස්සා”³ ති එතෙ සබ්බෙපි සොලස ගස්සා ගොනති. “වෙස්සාමිත්තා පඤ්චසනා”⁴ ති වෙස්සා මිත්තපබ්බතෙ තිබ්බත්තා පඤ්චසනා. “කුම්බිග්ගෙ ඤජග්ගිනො”⁵ ති රජගහනගරෙ තිබ්බත්තො කුම්බිග්ගෙ නාම යනෙකිං “වෙපුලලස්ස ගිවෙසන”⁶ නති තස්ස වෙපුලලපබ්බතො³ නිවෙසනං, නිවාසථා තනති අන්තො. “භිග්ගො නං සනසගස්සං සක්ඛානං පඤ්චපාසනී”⁷ ති අතිරෙකං යකඛසතසගස්සං නං පඤ්චපාසනී “කුම්බිග්ගෙ ඤජග්ගිනො සොපාග සමිතිං වන”⁸ නති සොපි කුම්බිග්ගෙ සපරිවාග්ගෙ ඉමං වතං භික්ඛුසමිතිං දස්සනන්දාය උපගතො “පුට්ඨෙඤ්ච දිසං ඤජ ඛතරට්ඨො නං පසාසනී”⁹ පාවිතදිසං අනුසාසනී “ගනිබ්බානං ආධිපතී”¹⁰ ති වතුසුපි දිසාසු ගනිබ්බානං ජෙට්ඨකො, සබ්බෙ තෙ තස්ස වසෙ වත්තනති. “මහාඤ්ඤ සසසි සො”¹¹ ති මහාපරිවාග්ගෙ එසො මහාගිග්ගි. “පුත්තාපි නස්ස බහවො ඉද්ධනාමා මහබ්බලා”¹² ති තස්ස ඛතරට්ඨස්ස බහවො මහාබ්ලා පුත්තා තෙ සබ්බෙ සක්ඛස්ස දෙවරඤ්ඤ නාමධාරකා. “විරුලොහා නං පසාසනී”¹³ ති තං දිසං විරුලොහා⁵ අනුසාසනී. “පුත්තාපි නස්ස”¹⁴ ති තස්සාපි තාදිසා යෙව පුත්තා. පාළියම්පන “මහබ්බලා”¹⁵ ති ලිඛනති. අට්ඨකථාය සබ්බවාග්ගෙ⁶ ව “මහාබ්ලා”¹⁶ ති පාඨො.

“පුරිමං දිසං ඛතරට්ඨො දක්ඛිණෙන විරුලොහකො,
පච්ඡමෙන විරුපකෙකිං කුවෙග්ගෙ උත්තරං දිසං.

වත්තාග්ගෙ තෙ මහාරුජ්ඣ සමනතා වතුග්ගෙ දිසා,
දද්දලලමානා අට්ඨංසු වතෙ කාපිලවන්චෙ”¹⁷ ති

ඉමං පන ගාථා සබ්බසම්භාවිකවසෙන වුත්තා, අයං පනෙත්ථ අන්තො:- දසසගස්සං වක්ඛවාලෙ ඛතරට්ඨො නාම මහාරුජ්ඣනො අත්ථි, තෙ සබ්බෙපි කොට්ඨසතසගස්ස කොට්ඨසතසගස්ස ගනිබ්බ පරිවාරා ආගතනිං පුරන්තිමාය දිසාය කපිලවන්චු මහාවතනො පථාය වක්ඛ

1. ම. නෙමවනපබ්බතෙ.

3. ම. පබ්බතෙ.

5. සි. I & II. විරුලොහකො.

2. ම. සානාගිග්ගි.

4. ම. ආගතො.

6. ම. සබ්බවන්තොසු.

වාලභබන්ධං පුරෝක්තං ධීතං. එවං දක්ඛණදිසාදිසු විරුලාකාදයො. තෙනෙවාහ: “සමය්‍යා වතුණේ දිසා දදුලලමානා අවංසු”ති. ඉදං වුත්තං හොති- සමන්තා වක්ඛවාලෙහි අගන්තවා වතුරො දිසා පබ්බතමන්තකසු අග්ගිකවක්ඛා විය සුට්ඨ ජලමානා ධීතාති. තෙ පත යසමා කපිලවත්ථවනමෙව සකාය ආගතා තසමා වක්ඛවාලං පුරෝක්තං වක්ඛවාලෙක සමසමා ධීතාපි “වතො කාපිලවත්ථවෙ”ති වුත්තා. “තෙසං මාසාවිනො දුසා ආගු වඤ්චනිකා සඨා”ති තෙසං මහාරාජතං කතපාපපට්ඨාදනලක්ඛණාය මායාය යුත්තා කුටිලාවාරා දුසා අත්ථි යෙ සමුච්ච පරමුච්ච වඤ්චනාහි ලොක වඤ්චනතො “වඤ්චනිකා”ති ව කෙරාට්ඨසාමෙය්‍යෙන සමන්තාග තත්තා “සඨා”ති ව වුච්චන්ති තෙපි ආගතාති අන්තො. “මාසා කුටෙණ්ඩු වෙටෙණ්ඩු විට්ඨව විට්ඨමො සහා”ති තෙ දුසා සබ්බපි මායා මායාකාරකාව, නාමෙක පනෙත්ථ එකො කුටෙණ්ඩු නාම එකො වෙටෙට්ඨ නාම, පාලියමත “වෙටෙණ්ඩු”ති ලිඛන්ති. එකො විට්ඨවො නාම, එකො විට්ඨමො නාම. “සහා”ති සොපි විට්ඨමො තෙහි සතෙව ආගතො. “වදනො කාමසෙට්ඨා ව කීනත්‍රසණ්ඩු නිසණ්ඩු චා”ති අපරො කීනත්‍රසණ්ඩු නාම. පාලියමත කීනති සණ්ඩුති ලිඛන්ති. නිසණ්ඩු චාති අසොඤ්ඤ නිසණ්ඩු නාම, එත්තකා දුසා ඉත්තෙර පත

“පනාදෙ ඔපමෙඤ්ඤ ව දෙවසුතො ව මාතලී
විත්තසෙතො ව ගඤ්ඤබ්බා තලො රාජ ජනෙසහො,
ආග පඤ්චසිඛො වෙව තිම්බරු සුරියවච්චසා”ති

ඉමෙ දෙවරාජනො. තත්ථ “දෙවසුතො”ති දෙවසාරපි. “විත්ත සෙතො”ති විත්තො ව සෙතො ව=විත්තසෙතො* “ගඤ්ඤබ්බා”ති අයං විත්තසෙතො ගඤ්ඤබ්බාසිකො, ත කෙවලඤ්ඤවස සබ්බපෙතෙ පනාදදයො ගඤ්ඤබ්බො එව. “නිලො ග්ඤ්”ති නලකාරො දෙවපුත්තො නාමෙකො. “ජනෙසහො”ති ජනවසහො දෙවපුත්තො. “ආග පඤ්චසිඛො වෙව”ති පඤ්චසිඛො ව දෙවපුත්තො ආගතො. “තිම්බරු”ති තිම්බරු නාම ගඤ්ඤබ්බදෙවරාජා. “සුරියවච්චසා”ති තසෙව ධීතා. “එතො වඤ්ඤා ව ග්ඤ්ඤා ගඤ්ඤබ්බා සහ ග්ඤ්ඤ”ති එතෙ ව නාමවසෙන වුත්තගඤ්ඤබ්බරාජනො අසොඤ්ඤ ව එතෙහි රාජ්‍යේ සද්ධිං බහු ගඤ්ඤබ්බා. “මොදමානා අගිත්තාමුං ගිඤ්ඤා. සමිතිං වන්”නති හට්ඨකුට්ඨවිත්තා තිත්ථසසසමිතිං. ඉදං වනං ආගතාති අන්තො. “අඨාගු නාගසා නාගා වෙසාලා සහ නච්ඡකා”ති නාගසද්ධවාසිනො¹ ව වෙසාලිවාසිකා ව නාගා ආගතා සහ තච්ඡකාය නාගපට්ඨාය ආගතාති අන්තො. “කම්බලස්සනග්”ති කම්බලො ව අස්සතරො ව; එතෙ කීර සිතෙරුපාදෙ වසන්ති.

* විත්තො ව සෙතො ව විත්තසෙතො වාති තයො දෙවපුත්තා එකසෙස තසෙත එව. වුත්තා-සුත්තංගභගට්ඨකරා.

සුපණේණිපි අනුදායකයා මහෙසකා නාමා. “සායානා සහ සුද්ධිති”¹ නි පයාගතිත්ථවාසිනො ව සහ සුද්ධිසංඝෙන ආගතා. “සාමුත්තා ධනරට්ඨා මා”² නි යමුත්තාවාසිනො ව ධනරට්ඨකුලෙ උප්පන්නා නාමා ව. “ඵග්ගච්ඡො මහානාමො”³ නි ඵරාච්ඡො ව ඡදවපුත්තො, ජාතියා නාමො න හොති නාගචොභාරොන පණ්ණස වොගරියති “සොපායා”⁴ නි සොපි ආගතො.

“සෙ නාගග්ගප්පෙ සහසා හරන්ති”⁵ නි යෙ ඉමෙ වුත්තප්පකාරෙ නාගෙ ලොභාභිගුතා සාහසං කත්වා හරන්ති ගණ්හන්ති. “දිබ්බා දිඝ් පක්ඛි විසුද්ධවක්ඛු”⁶ නි දිබ්බානුභාවතො දිබ්බා, මාතුකුච්ඡිතො ව අණ්ඩකොසතො වාති වෙ වාරෙ ජාතාති දිජා, පක්ඛිසුත්තත්තාය පක්ඛි, යොජ්නසභන්නරෙපි යොජ්නසහස්සන්නරෙපි නාගෙ දස්සන සමත්ථවක්ඛුතාය විසුද්ධවක්ඛු “වෙහාසසා ගො වහමජ්ඣපන්නා”⁷ නි තෙ ආකාසෙතෙව ඉමං මහාවතං සම්පන්නා. “චිත්තා සුපණ්ණො ඉති ගොසං නාම”⁸ නති තෙසං චිත්තා සුපණ්ණොති නාමං. “අග්ගං තද නාගග්ගත්තමාසි සුපණ්ණන්තො වෙමමනාසි බුද්ධො”⁹ තස්මා සබ්බෙපි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සණ්ඨාති වාචාති උපවසංගතො මිත්තා විශ බබ්බා විශ ව සමුලුපන්නා සමොදමානා ආලිඛිතන්නා ගජෙ¹⁰ ගණ්හන්නා අංසකුටෙ හත්ථං ධපෙන්නා¹¹ හට්ඨකුට්ඨිත්තො; “නාගා සුපණ්ණො සරණමගංසු බුබ්බො”¹² නති බුද්ධං යෙව තෙ සරණං ගතා.

යෙපි පුබ්බෙ “ජිත්තා වජිරහත්ථො”¹³ නි ඉන්ද්‍රක දෙවරඤ්ඤ ජිත්තා. “සමුද්දං අසුග්ගිත්තා”¹⁴ නි මහාසමුද්දවාසිනො අසුර ජිත්තා. පුජාතාය අසුරකඤ්ඤාය කාරණා සබ්බෙපි භාග්ගෙ වාසවස්සොගො ඉද්ධමනො සසංඝිණො. තෙසු: “කාලකඤ්ඤා මහාගිංසා”¹⁵ නි කාලකඤ්ඤා ව මහන්නො හිංසන අත්තභාවෙ මාපෙත්වා ආගමිංසු. “අසුග්ගද්වාවෙසසා”¹⁶ නි ද්වාවෙසසා නාම අඤ්ඤා ධනුශ්ශතඅසුරා. “වෙපචිත්තති සුචිත්තති ව පහාග්දෙ නමුචි සහා”¹⁷ නි වෙපචිත්තති අසුරො සුචිත්තති අසුරො වාති ඵතෙ ව අසුරා¹⁸, නමුචි ව මාරො දෙවපුත්තො ඵතෙති සහෙව ආගතො. ඉමෙ අසුරා මහාසමුද්දවාසිනො, අගං පර නිමිත්තදෙවලොකවාසී කස්මා ඵතෙති සහාගතොති? අවජ්ඣිකත්තා, තෙපිති අවජ්ඣිකා අතබ්බා අගමිති තාදිසො යෙව, තස්මා ධාතුසො සංසද්ධමානො ආගතො. “සතඤ්ච බලිසුත්තාන”¹⁹ නති බලිනො මහා අසුරස්ස පුත්තානං සතං. “සබ්බෙ වෙගෙවනාමනා”²⁰ නි සබ්බ අත්තනො මාතුලස්ස රුහුස්සෙව නාමධර. “සත්තසංඝිත්වා බලිං සෙත්ත”²¹ නති අත්තනො බලිසෙත්තං සත්තසංඝිත්වා සබ්බ කත්ත සත්තාගා හුත්වා “ග්ගු හද්දමුපාගමු”²² නති රුහුං අසුරිඤ්ඤ උපසං කමිංසු. “සමසො ද්වති හද්දන්ත”²³ නි හද්දං තව ගොතු සමයො

1. සි. I & II. ඡපෙත්වා.

2. ම. කාකඤ්ඤ මහාගිංසො.

3. සි. I & II. අසුර නමුචි ගහාසි.

4. සි. I & II. බලිසෙත්තති.

තෙ භික්ෂුසංඝදස්සනායාති අන්තො. “ආපො ව දෙවා පඨවි ව තෙඤ්ච වාසො නදගමු”නති ආපොකසිණාදිසු කමමං කතා නිබ්බතා ආපොති ආදිනාමකා දෙවා තද ආගමු. “වරුණා වරුණා දෙවා සොමො ව සසසා සභා”ති වරුණදෙවතා වරුණ දෙවතා සොමදෙවතාති එවංනාමකා ව දෙවා යසසා නාම දෙවෙන සභාගතාති අන්තො. “මෙතනා කරුණා නාසිනා”ති මෙතනාඤ්ඤාතෙ ව කරුණාඤ්ඤාතෙ ව පරිකමමං කතා නිබ්බතා දෙවා. “ආගු දෙවා සසසසිනො”ති එතෙපි මහායසා දෙවා ආගතා. “දසෙතො දසධා නාසා සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො”ති තෙ දසධා සීතා දස දෙවතායා සබ්බෙපි නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණො ආගතාති අන්තො. “වෙණ්ණු ව දෙවා”ති වෙණ්ණුදෙවතා ව. “සහලි වා”ති සහලිදෙවතා ව. “අසමා ව දුට්ඨෙ සමා”ති අසම දෙවතා ව වෙ යමකා දෙවතා ව. “විශුක්ඛපටිසා දෙවා විශුක්ඛාගු පුරකඛඛා”ති විශුක්ඛසිතකා දෙවා විශු. පුරතො කතා ආගතා. තථා සුරියතිසිතකා දෙවා සුරියමාගු පුරකඛඛා. “නකබතතාති පුරකඛඛා”ති නකබතතිසිතකාපි දෙවා නකබතතාති පුරතො කතා ආගතා. “ආගු මධුමලාසභා”ති වාතවලාසකා අබ්බවලාසකා උණ්භවලාසකා එතෙ සබ්බෙපි වලාසකකාසිතා මධුමලාසකා නාම වුවිටනති, තෙපි ආගතාති අන්තො. “වසුගං වාසඤ්ඤා සකෙකාපාග පුරිඤ්ඤ”ති වසුගං දෙවතානං සෙට්ඨො වාසචෝ යො සකෙකාති ව පුරිඤ්ඤ වාති වුවිටති සොපි ආගතො.

“දසෙතො දසධා නාසා”ති එතෙපි දස දෙවතායා දසධාව ආගතා. “සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො”ති නීලාදිවසෙන නානත්ත වණ්ණො. “අථාගු සහගු දෙවා”ති අථ සහගු නාම දෙවා ආගතා. “ජලමග්ගිසිඛාදිවා”ති අග්ගිසිඛා පිය ජලනතා, ජලමග්ගිසිඛාදිවාති ඉමාති තෙසං නාමානීතිපි වුතතං. “අභිච්ඡිනා ව ගෙණ්ච වා”ති අභිච්ඡිකදෙවා ව ගෙණ්චදෙවා ව. “උම්මාපුප්ඵනිසාසිනො”ති උම්මාපුප්ඵදෙවා නාම එතෙ දෙවා, උම්මාපුප්ඵසදිසා හි තෙසං සරීරසා තසමා උම්මාපුප්ඵනිසාසිනොති වුවිටනති. “වරුණා සස ඛමමා වා”ති එතෙ ව වෙ ජනා. “අච්ඡිනා ව අනෙජනා”ති අච්ඡිකදෙවතා ව අනෙජකදෙවතා ව “සුලෙසා රුචිඤ්ඤා”ති සුලෙසා ව රුචිඤ්ඤා ව ආගතා. “දසෙතො දසධා”ති එතෙපි දස දෙවතායා දසධාව ආගතා. “ආගු වාසචෝසිනො”ති වාසචන වාසි දෙවා නාම ආගතා. “සමානා මහාසමානා”ති සමානා ව මහාසමානා ව දෙවා. “මානුසා මානුසුත්තමා”ති මානුසා ව මානුසුත්තමා ව. “බිබ්බාපදුසිකා¹ ආගු ආගු මනොපදුසිකා²”ති බිබ්බාපදුසිකා¹ මනොපදුසිකා² ව දෙවා ආගතා. “අථාගු හරණො දෙවා”ති හරිදෙවා නාම ආගතා. “සෙ ව ලොගිනවාසිනො”ති

ලොභිතවාසිනෝ ව ආගතො. “පාරග්ගා මහාපාරග්ගා”¹ති එතෙ ව දුට්ඨා ආගතො. “දුසෙසගො දසබ්බා”²ති එතෙපි දස දෙවකායා දසබ්බා ව ආගතො. “සුක්කා කරුමනා³ අරුණා ආභූ වෙසනසා සහා”⁴ති එතෙ සුක්කාදයො තයො තෙති⁵ සහ වෙසනසා ව ආගතො. “ඔදුගා ගසනා පාමොක්කා”⁶ති ඔදුගගග්ගා නාම පාමොක්කා දෙවතා ආගතො. “ආභූ දෙවා විවක්කණා”⁷ති විවක්කණා නාම දෙවා ආගතො. “සදුමනතා භාරගන්”⁸ති සදුමනතා ව භාරගන් ව. “මිසසා ව සසසසිනෝ”⁹ති යසසමපන්නා මිසසකදෙවා ව. “ඵනසං ආභ පප්පුහෙතා”¹⁰ති පප්පුහෙතා ව දෙවරුරා එකගතො ආගතො. “සො දිසා අභිවසන්ති”¹¹ති යො යං යං දිසං යාති තත්ත තත්ත දෙවො වසාති. “දුසෙසගො දසබ්බා”¹²ති එතෙපි දස කායා දසබ්බා ආගතො. “බ්‍රෙමිසා තුසිතා සාමා”¹³ති බ්‍රෙමියා දෙවා ව තුසිතපුර වාසිනෝ ව යාමදෙවලොකවැසිනෝ ව. “කඨිසා ව¹⁴ සසසසිනෝ”¹⁵ති යසසමපන්නා කඨිසා¹⁶දෙවා ව. පාලියමපන කඨිසා වාති ලිඛනති. “ලමබ්බතා ලාමසෙට්ඨා”¹⁷ති ලමබ්බතා දෙවා ව ලාමසෙට්ඨා දෙවා ව. “ජෙතිනාමා ව ආසවා”¹⁸ති පබ්බතමත්තකෙ කත නලභිකකිකුසා විශ ජොතමානා ජොතිදෙවා නාම අත්ථි, තෙ ව ආසවා ව දෙවා ආගතාති අත්ථො. පාලියමපන ජාතිනාමාති ලිඛනති, ආසා¹⁹ දෙවතා ඡන්දවසෙන ආසවාති වුත්තො. “නිමමාන රතීනෝ ආභූ අථාභූ පරනිමිතා දුසෙසගො දසබ්බා කාසා”²⁰ති එතෙපි දස දෙවකායා දසබ්බා ව ආගතො. “සෙට්ඨගො දෙවනිකාසා”²¹ති එතෙ ව ආපො ව දෙවනි ආදිකාති ඡ දසකා සට්ඨි දෙවනිකායා සබ්බෙපි නිලාදිවසෙතෙව නානත්තවග්ගොත්තො. “නාමනිවසෙන ආගිඤ්ජ”²²නති නාමභාගෙන නාමසකාට්ඨාසෙන ව ආගතො. “සෙ වසෙඤ්ඤ සද්දිසා සහා”²³ති යෙ වසෙඤ්ඤපි තෙති සද්දිසා වරුණතොපි නාමතොපි එතාදිසා යෙව සෙසවක්කවාලෙසුපි දෙවා තෙපි ආගතො යෙවාති එකපදෙතෙව කලාපං විශ ප්‍රවකං විශ ව එකතො කතො සබ්බා දෙවතා නිද්දිසති. එවං දසසු ලොකබාහු සහසොසු දෙවකායෙ නිද්දිසිනො ඉදුති යදත්ථං තෙ ආගතො තං දසොතො. “පවුත්ථිති”²⁴නති ගාථමාහ. තස්සත්ථො- පවුත්ථො විගතා ජති අස්සාති අරියසංඝො පවුත්ථිති නාම, තං පවුත්ථිති. රුගදෙසමොගබ්ලානං අභාවා අබ්ලං. වත්තාරෙ ඔසෙ තරිනො ධීතත්තා ඔසෙතිණ්ණං. වතුත්තං ආසවානං අභාවෙන අනාසවං අරියසංඝඤ්ඤ දුක්ඛම පසයිස්සාම. තෙසං යෙව ඔසානං තිණ්ණත්තා ඔසග්ගං. ආගු අකරණතො නාගං. අසිනාතිගනති නාලකභාවාතිතං වඤ්ඤං හිරියා විරොවමානං දසබ්ලඤ්ඤ දුක්ඛම පසයිස්සාමාති එතදත්ථං සබ්බෙපි තෙ නාමනිවසෙන ආගිඤ්ජං.

1. ම. කරුණා. 2. ම. දෙවෙති-කත්ථි. 3. සී. I. II. III & IV. කරුණා ව.

4. සී. ආසවා.

මාරෙ තං විහිංසනකං දස්සෙය්‍යා පටිනිවණෙනා. “සංකුද්දො අසංකුච්ඡි”¹ ති සුදු කුද්දො කුපිතො කඤ්චි විසෙස වණෙනාදං අසනෙකානෙතො අසයං වසි න අත්තනො වසෙන අකාමනො හුදො නිවණෙනා. නගවා කිර අයං මාරෙ ඉමං මහාසමාගමං දිත්වා අභිසම්මයන්තරයං කරිස්සාමිති අන්තරන්තරෙත මාරසෙනං පෙසෙය්‍යා මාරවිහිංසනකං දස්සෙය්‍යාති අඤ්ඤාසි. පකාති වෙසා හගවතො යත් අභිසම්මයො න හවිස්සාති තත් මාරං විහිංසනකං දස්සෙය්‍යතං න නිවාරෙති. යත් පන අභිසම්මයො හොති තත් මාරං විහිංසනකං දස්සෙය්‍යතං වාරෙති තත් යථා පරිසා නෙව මාරස්ස රූපං පස්සාති න සද්දං සුඤ්ඤාති එවං අධිජාති, ඉමෙඤ්ඤාති සමාගමෙ මහාඅභිසම්මයො හවිස්සාති තස්මා යථා දෙවතා නෙව තස්ස රූපං පස්සාති න සද්දං සුඤ්ඤාති එවං අධිජාති. නෙත චුත්තං:

“තද සො පච්චුද්ධවතති සංකුද්දො අසයං වසි,
තඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤාය වට්ඨකම්මාන වක්ඛමා”²ති.

තං සබ්බං හගවා ජනිත්වා වචන්පෙත්වා ච “මාරසෙනා අභික්ඛන්තො නෙ විජානාථ භික්ඛවො”³ති භික්ඛවෙ මාරසෙනා අභිගතා⁴ නෙ තුළුන අත්තනො අත්තනො අනුරූපං විජානාථ ඵලසමාපතති. සමාපජ්ජාති වදති. “ආනසමඤ්ජ”⁵තති ඵලසමාපතති. පටිසත්තාය විරියං ආරම්භ. “විනාශකෙසසක්ඛානු”⁶තති මාරෙ ච මාරානුවර ව⁷ විතරගෙති අරියෙති දුරතොව අපක්ඛන්ති. “නෙසං”⁸ ලොමම්ච ඉඤ්ජස්ස”⁹තති තෙසං විතරගානං ලොමම්ච ත වාරම්භ. අථ මාරෙ භික්ඛුසඛං ආරබ්භ ඉමං ගාථං අභාසි:-

“සබ්බෙ විජිතසඛාමා හයාතිතා යසසිනො,
මොදනති සහ භූතෙති සාවකා නෙ ජනෙසුතා”¹⁰ති.

තත් “මොදනති සහ භූතෙති”¹¹ති දසබලස්ස සාසනෙ භූතෙති සංජනෙති අරියෙති සද්ධිං මොදනති. “ජනෙ සුතා”¹²ති ජනෙ සුතා විසුත්තා පාකවා අභිඤ්ඤාතා, ඉදං පන මහාසම්මයසූත්තං නාම දෙව තානං පියං මනාපං, තස්මා මහිගලං වදනෙනාන අභිනවට්ඨානෙසු ඉම මෙව සුත්තං වත්තබ්බං. දෙවතා කිර ඉමං සුත්තං සුඤ්ඤාමාති භිතිත සොතා විවරතති. දෙසනාපරියොසානෙ පතස්ස කොට්ඨකසහස්ස දෙවතා අරහත්තං පතස්ස, සොතාපතනාදීනං ගණනා න ජී. දෙවතාතඤ්ඤාසි පියමනාපහාවෙ ඉදං වජ්ඣ: කොට්ඨක විහාරෙ කිර නාගලොකවාරෙ නාගරුක්ක ඵකා දෙවධිතා වසති, එකො දහරෙ අනෙතා ලෙනෙ ඉමං සුත්තං සජ්ඣායති, දෙවධිතා සුත්තං සුත්තපරියොසානෙ මහාසද්දන සාධුකාරමිද්දති. නො

1. ම. අභික්ඛන්තො. 2. ම. මාරසෙනා ව. 3. සී. I. II & III. නසං, නෙසං.
4. ම. කොට්.

එසොති? අහං හනෙත දෙවධීතාත්, කසලා සාධුකාරමද්දසීති? හනෙත දසබලෙන මහාවතෙ නිසිදිනා කපිතදිවසෙ ඉමං සුත්තං සුත්තා අජ්ඣ අසොසිං, හගවතා කපිතතො එකකරමපි අභාපෙනා සුග්ගභිභො අහං ධම්මො තුලෙහගීති. දසබලස්ස කථයතො සුත්තං තයාති? ආම හනෙතති, මහා කීර දෙවතාසන්නිපාතො අහොසි, නිං පත කත්ථ සීතා සුඤ්ඤිති? අහං හනෙත මහාවතවාසිකා දෙවතාති සද්ධිං අට්ඨාසිං. මහෙසකකාසු පත දෙවතාසු ආගච්ඡන්තිසු ජ්වුදිපෙ ඔකාසං නාලත්ථං අථ ඉමං තමබපණ්ණේදීපං ආගන්තවා ජම්බුකොල පට්ටනෙ රුත්ථා සොත්ථං ආරඤ්ඤාමහි, තත්ත්වා මහෙසකකාසු දෙවතාසු ආගච්ඡන්තිසු අනුපුබ්බෙන පටිකකමමානා රෙහතජනපදෙ මහාගාමස්ස පිට්ඨිභාගෙ ගොරුකසමුද්දෙ¹ ගලප්පමාණං උදකං පටිසිත්වා තත්ථ සීතා අසොසිනති, තුග්ගං සීතට්ඨානතො දුරෙ සත්ථාරං පසාසි දෙවතෙති? කිං කපේථ හනෙත සත්ථා මහාවතෙ ධම්මං දෙසෙතො නිරන්තරං මමඤ්ඤව ඔලොකෙතීති මඤ්ඤ මානා ඔත්තපමානා හිරියමානා උග්ගසු නිලියමීති, තං දිවසං කීර කොට්ඨකසහස්සදෙවතා අරහත්තං පත්තා, තුලෙහපි තද අර හත්තං පත්තාති? තත්ථ හනෙත, අනාගාමිථලං පත්තත්ථ මඤ්ඤති, තත්ථ හනෙත, සකදගාමිථලං පත්තත්ථ මඤ්ඤති, තත්ථ හනෙත, තයො මග්ගෙ පත්තා දෙවතා කීර ගණනපථං අතීතා, සොතා පත්තා ජතත්ථ මඤ්ඤති, දෙවතා තං දිවසං සොතාපත්තිථලං පත්තත්තා හරායමානා අපුච්ඡතබ්බං පුච්ඡසි අග්ගාති ආහ. තතො නං සො භික්ඛු ආහ: සකකා පත දෙවතෙ තව අත්තභාවං අමානං දසෙතානති?, ත සකකා හනෙත සකලං කායං දසෙතානං, අභිගුලිපබ්බ මත්තං දසෙතානාම අග්ගානාති කුඤ්ඤිකඤ්ඤෙන අභිගුලිං අනෙතා ලෙතාහිමුඛං අකාසි, වන්දසහස්සසුරියසහස්සඋග්ගමනකාලො විය අහොසි. දෙවධීතා ‘අපමත්තා හනෙත භොරා’ති දහරහික්ඛුං වන්දිත්වා අගමාසි. එවං ඉමං සුත්තං දෙවතානං පියං මනාපං මමායන්ති නං දෙවතාති.

මහාසමසසුත්තවණ්ණනා නිවසිනා.

2. 21.

එවලෙව සුත්තනති සකකපඤ්ඤා: තත්ත්වා අනුත්තානපදවණ්ණනා. “අමබසණ්ඩා නාම බ්‍රාහ්මණගාමො”ති සො කීර ගාමො අමබ සණ්ඩානං අවිදුරෙ නිවිට්ඨා, තස්මා අමබසණ්ඩානෙව ටුට්ඨති. “චෙදිසසෙස පබ්බතො”ති සො කීර පබ්බතො පබ්බතපාදෙ ජනෙන මණ්ඩෙදිකාසදිසෙන නිලවතසණ්ඩන සමත්තා පටිකකිත්තො, තස්මා චෙදියපබ්බතොනෙව සංඛං ගතො. “ඉඤ්ඤාල

ගුහාශ්ඡන්ති පුබ්බෙ¹ සා චිත්තං පබ්බතානං අත්තරෙ ගුහා, ඉන්ද්‍රසාරුකෙඛා වස්සා වාසර, තස්මා ඉන්ද්‍රසාරුගුහාති සංඛං ගතා, අථ නං කුබ්බති පරික්ඛිපිත්වා වාරවාතපාතාති යොජෙත්වා සුපරිනිව්ඛිත සුඛංකම්ම මාලාකම්ම ලතාකම්මවිත්තං ලෙණං කන්ධා හභවතො අදංසු, පුරිමවොහාරවසෙතෙව පන ඉන්ද්‍රසාරුගුහාතෙව නං සඤ්ජාතන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං “ඉන්ද්‍රසාරුගුහාය”න්ති. “උසුක්කං උදපාදි”ති ධම්මෙකො උස්සාහො උපපජ්ජි², තනු ව එස අභිණ්ණං දස්සාවි හභවතො, ත සො දෙවතාසනාතිපාතො තාම අත්ති යන්ධායං න ආගතපුබ්බො, සකෙකත සද්දිසො අපමාදවිහාරි දෙවපුත්තො තාම තත්ති, අථ කස්මා බුද්ධදස්සනං අනාගතපුබ්බස්ස විශස්ස උස්සාහො උදපාදිති?, මරණභගෙන සන්තප්තතො, තස්මිං කිරස්ස සමයෙ ආයු පරික්ඛිණො, සො පඤ්ඤා පුබ්බතිමිත්තොති දිස්වා පරික්ඛිණො මෙ ආයුති අඤ්ඤයි. යෙසං ව දෙවපුත්තානං මරණතිමිත්තොති ආවිභවන්ති, තෙසු යෙ පරිත්තකෙන පුඤ්ඤ කමෙත දෙවලොකෙ තිබ්බතො, තෙ කුභිං නුඛො ඉද්ධති තිබ්බතධස්සාමාති හයං සන්තාසං ආපජ්ජන්ති. යෙ කාතරුත්තාණං ඛිත්තං පුඤ්ඤං කන්ධා තිබ්බතො තෙ අත්තනා දිත්තදුතං රක්ඛිත සීලං භාවිත භාවනඤ්ඤ ආගම්ම උපරි උපරි දෙවලොකෙ සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමාති න භායන්ති. සකෙකා පන දෙවරාජා පුබ්බතිමිත්තොති දිස්වා දසයොජතසහස්සං දෙවතගරං යොජතසහස්සපුබ්බධං චෙජයන්තං තියොජතසතිකං සුඛම්මදෙවසහං යොජතසතුපුබ්බධං³ මහාපාරිච්ජත්තකං සට්ඨියොජතිකං පාණ්ඩුකම්මලසීලාසනා අභිඤ්ඤා නාටකකොට්ඨො චිත්ත දෙවලොකෙසු දෙවපරිසං නන්දනවතං චිත්ත ලතාවතං මිස්සකවතං ථාරුසකවතන්ති එතං සබ්බසම්පත්තිං ඕලොකෙත්වා නස්සති වත හො මෙ අයං පම්පත්තිති හයාභිගුණො අහොසි. තතො අත්ති නුඛො තොවි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ලොක පිතා මහාබ්‍රහ්මා වා යො මෙ හද්දයනිස්සිතං සොකසල්ලං සමුද්ධරිත්වා ඉමං සම්පත්තිං ථාවරං කරෙය්‍යාති ඕලොකෙනොතො කඤ්චි අදිස්වා පුත අද්දසා නිට්ඨාමිහං මාදිසානං සතසහස්සානම්ච උපානං සොකසල්ලං සම්මාසම්මුද්ධො උද්ධරිත්වා පටිබලොති. අපෙචං පරිචිතකෙකත්තස්ස තෙන වො පන සම්මයෙන සකකස්ස දෙවතමිත්තස්ස උසුක්කං උදපාදි හභවතං දස්සනාය.

“කහං නුඛො හභවා එතරති විහරති”ති කතරගම්. ජනපදෙ කතරතගරං උපනිස්සාය කස්ස පච්චයෙ පරිභුඤ්ජෙනො කස්ස අමතං ධම්මං දෙසගමානො විහරතිති. “අද්දසා හො”ති අද්දක්ඛි පටිවිජ්ඣි. “මාදිසා”ති පියවචනමෙතං, දෙවතානං පාටියෙකෙකා වොහාසර, තිදුක්ඛාතිපි වුත්තං හොති. කස්මා පතෙස දෙවෙ ආමිනොසි?, සහායන්ධාය, පුබ්බෙ තිසරස හභවති සල්ලභරෙ විහරෙනො

1. 1. පුබ්බෙ. 2. 2. උපපජ්ජි. 3. 3. සහස්සපුබ්බධං.
63

එකකොට දැක්කාය අගමාසි, සඳා අපරිපක්ක නාවයා සැණකැතිපාහ. පන අතිකකමිනි; මසි ඉන්ද්‍රසාලලාහාය. විහරනෙත පඤ්ච පුබ්බතිමිතතානි දිසවා මරණභයභිනො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතාසි සද්ධිං උපසංඝමිනි. වුද්දස පඤ්ඤා පුච්ඡිනි උපෙඛා පඤ්ඤවිසංස්කරනාවසානෙ අසිතියා දෙවතාසහසොසි සද්ධිං සොතා පතතිඵලෙ පතිට්ඨාසිසානිති විනෙතනි. ඕකාසං න අකාසි. සො මම පුබ්බෙසි එකකයා ගතතතා සඳා ඕකාසො න කතො, අද්ධා මෙ නපී මග්ගඵලයා උපනිසායො, එකයා පන උපනිසායෙ සති වකකවාලපරියන්තායසි පරිසාය භගවා ධම්මං දෙසෙති යෙව, අවසායං බො පන විසු දෙවලොකෙසු කසාපි දෙව උපනිසායො භවිසානි තං ගතියා සඳා ධම්මං දෙසෙසානි තං සුනි අභවි අත්තනො දොමනසං වූපසමෙසාමිති විනෙතනි. සහායඳාය ආමනෙතසි.

“එවං හදුනනවාති ගො නාචනිංසා”ති එවං හොතු මහා රුජ ගච්ඡාම භගවන්තං දැක්කාය දුලලහො වුද්ධුපාදෙ හද්දං තව යො නිං පබ්බතකෙළිං නදීකෙළිං ගච්ඡාමාති අවනි අමෙහ එවරුපෙසු ආනෙසු නියොජෙසිති. “පච්චෙසොසාසු”නති තසා වචනං සිරසා සමපට්චිංසු. “පඤ්ඤාසිඛං භවිබ්බසුන්තං¹ ආමනෙතසි”ති දෙව තාව ආමනෙතතු, ඉමං කඟවා විසුං ආමනෙතසි?, ඕකාසකරණඳා, එවං කීරසා අහොසි: විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා ගහෙනි. ධුරෙත පහරන්තයා විශ් සඳා උපසංඝමිතුං න යුත්තං, අයං පන පඤ්ඤාසිඛො දසබලයා උපට්ඨාකො වලලහො ඉච්ඡිතිච්ඡිතකකිණෙ ගතනි. පඤ්ඤා පුච්ඡිනි ධම්මං සුණාති, ඉමං පුරතො පෙසෙති: ඕකාසං කාරෙති: ඉමිනා කතොකාසෙන උපසංඝමිනි: පඤ්ඤා පුච්ඡිසාමිති ඕකාසකරණඳා ආමනෙතසි. “එවං හදුනනවා”ති සොපි එවං මහාරුජ හොතු හද්දං තව යො නිං මං එහි මාදිස උය්‍යානකිලාදිති වා තවසමරුදිති වා දැක්කාය ගච්ඡාමාති අවනි වුද්ධං පසිසාම ධම්මං සොසාමාති වදසිති දලගතරං උපන්ථෙහනෙතො දෙවතාමිත්තසා වචනං පටිසුනි: අනුචරියං සහවරියං එකතො ගමනං උපාගමි. තඤ්ඤා “බෙලුච්ඡංසා”නති බෙලුච්ඡකං විශ් පඤ්ඤාචණ්ණං, තසා කීර සොචණ්ණමයං පොකකරං ඉන්ද්‍රජිලමයො දෙසෙති: රජතමයා තතතියො පවාලමයා වෙසිතා² විණ්ණපත්තකං³ ගාට්ඨං තතතිබ්බතට්ඨානං ගාට්ඨං උපරිදණ්ඩකො ගාට්ඨනති තිගාට්ඨපාමාණා විණ්ණා, ඉති සො තං විණ්ණං ආදාය සමපඤ්ඤාසමුච්ඡිනාති මුච්ඡිනි අත්තනවෙති පහරිනි: මධුරං ගීතසාරං නිච්ඡාරෙති: සෙසදෙවෙ සකකයා ගමනකාලං ජනාපෙතො එකමන්තං අට්ඨාසි, එවං තසා ගීත

1. ම. දෙවපුත්තං.

2. ම. වෙබ්බා.

3. විණ්ණපත්තකං.

වාදිකසඤ්ඤාය සනතිපතීතෙ දෙවගණේ. “අථ මො සත්තංගා දෙවො නමිත්ඤ්ඤ-සෙ-වෙදිසනෙ පබ්බතො පච්චුට්ඨාසි අතිරිච්ච මහාස ඤ්ඤො”ති අඤ්ඤාසු අඤ්ඤාසු දිවසෙසු¹ එකස්සපි දෙවස්ස වා මාරස්ස වා බ්‍රහ්මනො වා මහාසෙක මහාසඤ්ඤා හොති, තං දිවස්ස පන විසු දෙවලොකෙසු දෙවතානං මහාසෙක අතිරිච්ච මහාසඤ්ඤා එකපථොත්තො සහස්සවන්දසුරියඋග්ගතකාලසදිසො අහොසි. “පටිත්තො ගාමෙසු මනුස්සා”ති සමන්තා ගාමෙසු මනුස්සා. පකති සායමාසකාලෙ යෙව කීර් ගාමමජ්ඣෙ දුරකෙසු කිලනෙතෙසු තථා සකෙකා අගමාසි තස්මා මනුස්සා පසයිත්වා එවමාහංසු: නනු ව මජ්ඣිමයාමෙ දෙවතා හඟවන්තං උපසංකමන්ති අගං කස්මා පඨමයාමස්සාපි පුරිමහාගෙ යෙව අංගකොති? මරණභයෙනෙව තජ්ජිතත්තා. “කිංසු නාමා”ති කීනනු නාම² හො එතං, නො නුබො අජ්ජ මහෙසකෙකා දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා හඟවන්තං පඤ්ඤං පුච්ඡිතුං ධම්මං සොතුං උපසංකමන්තො කථංසු නාම සො හඟවා³ පඤ්ඤං විස්සජ්ජස්සාති ධම්මං දෙසෙස්සාති ලාභා අමානං යෙසං නො එවං දෙවතානං කංඛාවිනොදකො සන්ථා අවිදුරෙ විහාරෙ වසති යෙ මයං ලභාම ථාලකභික්කමපි කච්චජුමත්තභික්කමපි දාතුනති සංවිශාං ලොමහට්ඨජතා උද්ධාගලොමා හුත්වා දසකඛ සමොධානසමුප්පලං අඤ්ජලිං සිරසි පඨිට්ඨාපෙත්වා තමස්සමානා අට්ඨංසු.

“දුරුපසංකමා”ති දුප්පතිරුපාසියා, අතං සරුහො සද්දෙසො සමොහො, සන්ථා විතරුහො විතද්දෙසො විතමොහො තස්මා දුප්පතිරුපාසියා තථාගතා මාදිසෙන. “කුසාසි”ති ලකඛණ්ණපතිජ්ඣා තෙන ව ආරම්භණ්ණපතිජ්ඣාතෙන ව කුසාසි. තස්මිං යෙව කුසෙන රතාති කුසානරන්තා. “තදනන්තරං පතිසලලිතා”ති තදනන්තරං පතිසලලිතා, සමපති පතිසලලිතාති වා, තස්මා න කෙවලං කුසාසි කුසානරන්තාති දුරුපසංකමා. ඉදාතිමෙව පතිසලලිතාතිපි දුරු පසංකමා. “පසාදෙස්සාසි”ති ආරාධෙය්‍යාසි, මකාසං මෙ කාරෙත්වා දදෙය්‍යාසිති වදති. “මෙලුච්ඡන්ධුමිණං ආදාසා”ති නනු පුබ්බමෙව ආදිත්තාති? ආදිත්තා⁴ මග්ගමතවසෙන පන අංසකුචෙ ලගතිතා⁵, ඉදාති නං වාමහන්ථ ඨපෙත්වා වාදනසඤ්ජං කත්වා ආදිසි. තෙනා වුප්පතං ආදායාති. “අස්සාවෙසි”ති සාවෙසි. “බුදුබ්බසංගිහා”ති බුද්ධං ආරභ්‍ය බුද්ධං තිස්සයං කත්වා පච්චන්තාති අන්තො. සෙසපදෙසුපි එසෙව තයො.

“වෙඤ්ඤො පිතාරං හතෙදු නිමිඛරුං සුචිසෙවච්චසෙ”ති එත්ථ සුරියච්චසාති සුරියසමානසරීරා. තස්සා කීර් දෙවධිතාය පාදනතතො රගම් උට්ඨතිත්වා කෙසන්තං ආරොහති තස්මා බාල

1. ම. අඤ්ඤාසු දිවසෙසු.	4. සි. I & II. බෙලුපඤ්ඤා.
2. ම. කිංසු නාම.	5. ම. ආම ආදිත්තා.
3. ම. නො හඟවා.	6. සි. ලභිතා.

සුරියමණ්ඩලසදිසා බායති, ඉති තං සුරියවච්චසාති සඤ්ජානනති,
තං සන්ධායාහ: හද්දෙ සුරියවච්චසෙ තච පිතරං තිම්බරුං ගතිබ්බි
දෙවරාජානං වඤ්ඡමිති. “සෙත ජන්තාසි කල්‍යාණි”ති සෙත.
කාරණතුනෙන යං තිම්බරුං දෙවරාජනං¹ තිස්සාය භිං ජතා
කල්‍යාණි සබ්බඛසොහනෙ. “ආනන්දජනනි මමා”ති මයං පිති
සොමනස්ස වසිසිති. “ව්‍යාපොච්ඡෙදනං සනෙතා”ති යථා සඤ්ජාත
සෙදුතං සෙදුගරණස්ථං වාතො ඉට්ඨා හොති කතෙතා මනාපො
ඵචනති අත්ථා. “පානිසංච පිපාසගො”ති පානුමිච්ඡන්තස්ස
පිපාසතො පිපාසාභිතුතස්ස. “අඛගිරිසි”ති අඛෙග රඝ්වියො
අස්සාති=අඛගිරිසි, තමෙව ආරභ්‍ය අංලපනො වදති. “ඛෙමමා
අරහන්තාමිවා”ති අරහන්තානං නවලොකුත්තරධම්මො විය.
“ජිහ්වප්පගො”ති භුඤ්ජිතුකාමස්ස බුද්ධිතුතස්ස. “ජලනතමිච්ච
ව්‍යාපිනා”ති යථා කොච්ඡි ජලනතං ජතවෙදං² උද්භුමෙන නිබ්බා
පෙය්‍ය ඵචං තච කාරණං උප්පන්නං මම රාගපරිලාභං³ නිබ්බා
පෙහිති වදති. “සුත්තං කිඤ්ඤකිරෙණුනා”ති පද්මකෙසර
රෙණුනා සුත්තං. “නාගො සම්මාහිතනොවා”ති සම්මාහිතන්ත
හති විය. “ඛගෙන තෙ” ඵනුදර”නති යථා සො නාගො
පොක්කරණිං ඔගහෙතා⁴ පිටිති අග්ගසොණධම්මතං පඤ්ඤයමානං
කතා නිවුඤ්ඤා සුඛං සාතං වින්දති, ඵචං කද භුඛො තෙ ඵනුදරං
ඵතමෙවමජ්ඣං උදරං ඔතරිතා අභං සුඛං සාතං පටිලභිස්සාමිති
වදති.

“අච්චංකුසොච සො නාගො ජිතමෙව භුත්තතොමරං,
කාරණං නප්පජානාමි සම්මතො ලක්ඛණ්ණරුඨා”ති.

තත්ථ භුත්තං වුච්චති කණණ්ඩුලෙ විජ්ඣිත අයකණ්ටකො⁵
“නොමර”නති පාදෙසු⁶ විජ්ඣිතදණ්ඩතොමරං. “අංකුසො”ති
මත්ථකෙ විජ්ඣිතකකුටිලකණ්ටකො⁷. සොච නාගො පභින්නමදන්තා
අච්චංකුසො හොති අංකුසං අතීතො හොති, අංකුසෙන විජ්ඣිත
මානොපි වසං න ගච්ඡති, සො ජිතං මයං භුත්තතොමරං සොභං
අංකුසස්සාපි වසං න ගච්ඡාමිති මදදපොත කිඤ්ඤි කාරණං
න බුජ්ඣති, යථා සො අච්චංකුසො නාගො ජිතං මෙ භුත්ත
තොමරනති කිඤ්ඤි කාරණං නප්පජානාති, ඵචං අභට්ටි ලක්ඛණ
සම්පන්නඋරුතාය ලක්ඛණ්ණරුඨා සම්මතො පමිතො උච්චතො
විය කිඤ්ඤි කාරණං නප්පජානාමිති වදති. අථවා අච්චංකුසොච

1. සි. I & II. යං. දෙවරාජනං.

2. ම. සොහනා.

3. ම. පිපාසිතො.

4. සි. I & II. ජතවෙදං.

5. ම. කාමරහපරිලාභං.

6. ම. ඔගහෙන.

7. ම. ඔගහෙතා.

8. ම. අග්ගකුසො.

9. ම. පාදෙසු.

10. ම. විජ්ඣිතකුටිලකණ්ටකො.

තානො අභංචි¹ සම්මතෙතා ලක්ඛණාරායා කිඤ්චි තතො විරාග කාරණං නපපජානාමි, කභමා? යමාං තෙන තානෙතා විය ජිතමෙම තුතතෙතාමරං ත කස්සපි කිඤ්චි වදන්තො වචනං ආදියාමි. “නාසි ඔජිත”² විතෙතාසමි”ති හදෙදු ලක්ඛණාරා තසි පටිබ්බවිතෙතාසමි” ගටිත”විතෙතා වා ගෙඩං ව අජ්ඣුපෙතවිතෙතා, “චිතනං විසජි නාමිත”³ නති පකඨිං ජනිතො සීතං. “පටිපානතුං න සන්තොමි”⁴ ති තිවතතිතුං ත සන්තොමි. “වංශාසනෙතොව අමබ්බුජෙ”⁵ ති බලියං ගිලිනො සීතමිවෙත්තං විය. සන්තො සොති⁶ පි පාඨො අයමෙව වජෙත්තං. “වාමොරු”⁷ ති වාමාකාභෙරත සණ්ඨිතලාරු. කදලිකකකිසදියා ලාරුති වා අජෙත්තං. “සජ”⁸ ති ආලිඛත. “මිඤ්ඤොවතො”⁹ ති ඉජ්චි¹⁰ තාතිතිබිණං නිජ්ඣායනති මන්දං ආලොකෙතති ඔලො කෙතති, තභමා මන්දලොචනාති වුවවති. “පළික්කාජ”¹¹ ති සබ්බතො භාගෙන ආලිඛත. “ඵනාමෙම අභිසජ්ඣත”¹² නති එතං මය අභිණං පජිතං. “අපසන්තො වන මෙ සන්තො”¹³ ති පකඨියාව මන්දෙ සමානො. “වල්ලිතාසොසිය”¹⁴ ති තෙසා මුඤ්චිතො පිට්ඨියං වික්කාධා කාලෙ පත සපොඨා විය වෙල්ලනතා¹⁵ ගවජනතා තං අස්සාති¹⁶ වෙල්ලිතකෙසි. තස්සා වෙල්ලිතකෙසියා. “අනෙකාසානො සමපාදි”¹⁷ ති අනෙකවිධො ජනො. අනෙකභාවොති¹⁸ වා පාඨො. “අරහන්තොව”¹⁹ දක්ඛණං” ති අරහන්තමති දිත්තදුතං විය තානපපකාරණො පභින්නා. “සං මෙ අජ්චි කතං පුඤ්ඤ”²⁰ නති යං මයා කතං පුඤ්ඤමජ්චි. “අරහන්තසු නාදිසු”²¹ ති තාදිලක්ඛණපතෙතසු අරහන්තසු. “නාසා සඤ්චි විපවචන”²² නති තං සබ්බං තයාසඤ්චිමෙව විපාතං දෙතු. “ඵනොදි”²³ ති එකිතාවං ගතො. “නිපන්තො සන්තො”²⁴ ති නෙපකකං වුවවති පඤ්ඤ තාය සමන්තා ගතොති නිපන්තො. සතියා සමන්තාගතතතා සන්තො. “අමනං මුඤ්චි ජිහිංසානො”²⁵ ති යථා සො බුද්ධිමුඤ්චි අමනං නිබ්බානං ජිහිංසති පටිගෙසති, එවං තං අභං සුරියවච්චසෙ ජිහිංසාමි පටිගෙසාමි යථා වා සො අමනං ජිහිංසානො එසන්තො ගවෙසන්තො විචරති, එවාහං තං එසන්තො²⁶ විචරාමිති අජෙත්තං.

“සමාසි මුඤ්චි නන්දෙසස පඤ්චා සමෙඤ්ඤාමි”²⁷ නති යථා බුද්ධි මුඤ්චි බොධිපල්ලමෙක කිසිතො සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාං පඤ්චා නන්දෙසස තුස්සොයස, එවං නන්දෙසසාති²⁸ එවමෙව අභවපි තයා මිඤ්චිතාවං ගතො නන්දෙසස, පිටිසොමනස්ස ජානො ගවෙසනති වදති.

1. සි. I & II. අභං.

2. ම. ගෙටිතවිතෙතා.

3. සි. I & II. විතෙතා.

4. ම. සන්තොසොතිපි.

5. සි. I & II. මන්දලොචනා.

6. ම. ඉජ්චියො.

7. ම. වෙල්ලනතා.

8. සි. I & II. ගවජනතිතං අස්සාති.

9. ම. අනෙකාසානො සමුපපාදිතොති.

10. ම. භාගෙන වා.

11. ම. අරහන්තොව.

12. ම. එසන්තො ගවෙසන්තො.

13. ම. නන්දෙසසනති.

“නානං හඳද වරෙය්‍යානෙ”¹ නි අහෙති ආමන්තණං, අහෙ හඳද සුරියවච්චසෙ කිං සකෙකන දෙවනමිඤ්ඤෙ න චිත්ත දෙවලොකෙත්‍යු දෙවරජං ගණ්හසි සුරියවච්චසනති එවං වරෙ දිනෙත දෙවරජං. පහාය සුරියවච්චසං ගණ්හාමිති එවං තං අහං වරෙය්‍යං ඉපෙක්ඛ්‍යං ගණ්හය්‍යනති අනෙං.

“සාලංච න චිරං පුලල”² නති තච පිතු නගරවාරෙ න චිරං සුපථිතො සාලො අනි සො අතිවිය මනොභාරෙ තං න චිරං පුලල සාලං විය “පිඨාරං නෙ සුමෙඬසෙ”³ නි අතිවිය සසිරිකං තච පිතරමපි චන්දමානො නමස්සාමි නමො කරෙමි¹ “සසරාසෙතාදිසි සන්”² නි යස්ස ආසි එතාදිසි ධිතා. “සංසඤ්ඤා”³ නි හගවා කසමා ගිතසද්දස්ස වෙච විණ්හසද්දස්ස වණ්ණං කපෙති, කිං හගවතො තත්ථ සාරගො අනිති?, නනි, ජලඔග්‍රපෙබාය උපෙබකො⁴ හගවා එතාදිසෙසු යානෙසු කෙවලං ඉට්ඨානිට්ඨානි ජනාති න තත්ථ රජති. වුත්තමපි වෙතො:-

“සංවිජ්ජති බො ආවුසො හගවතො වක්ඛුං. පස්සති හගවා මඤ්ඤා රුපං; හගවතො ච ජඤ්ඤානො නනි, සුචිත්තචිතො හගවා, සංවිජ්ජති බො ආවුසො හගවතො සොන”¹ නති ආදි. සවෙ පන වණ්ණං න කපෙය්‍ය පඤ්චසිබො ඕකාසො මෙ කතොති න ජනෙය්‍ය, අථ ඉතෙකා හගවතා පඤ්චසිබස්ස ඕකාසො න කතොති දෙවතා ගහෙතො තනොච පටිතිචිතෙතය්‍ය, තතො මහාජනියො හවෙය්‍ය; වණ්ණං පන කපිතෙ කතො හගවතා පඤ්චසිබස්ස ඕකාසොති දෙවතාති ඤාති. උපසඤ්ඤාමිත්ථො පඤ්ඤං පුට්ඨිත්ථො විස්සජ්ජනාවසානෙ අසිනියා දෙවතාසගස්සෙති සද්ධිං සොතා පතතිඑලෙ පතිධිතිස්සතිති ඤාතො වණ්ණං කපෙසි තත්ථ “කද සංයුලහා”² නි කද ගන්තිතා³ විණ්හිතා “නෙත වො සනාහං හනො සමසෙතා”⁴ නි තෙන සමයෙන තසමි. තුච්ඡාකං සලොධිපතතිතො අට්ඨමෙ සත්තානෙ. “හද්ද නාම සුචිසච්චසා”⁵ නි නාමතො හද්ද සරිසමපතතියා සුරියවච්චසා. “හගිනි”⁶ නි වොහාරවචනමෙතං දෙවධිතාති අනෙං. “පරකාමිනි”⁷ නි පරං කාමෙති අතිකංඛති. “උපනච්චනිසා”⁸ නි තච්චමානාය. සා කිර එකසමිං සමසෙ වාතුමගාරුජ්කදෙවෙති සද්ධිං සකකස්ස දෙවරජස්ස නච්චං දස්ස තත්ථාය ගතා, තසමිං ච බණ් සකකා නාථාගතස්ස අට්ඨ යථා භුච්ච වණ්ණං පටිඋද්භාසි, එවං තසමිං දිවසෙ ගතත්ථ තච්චනති අස්සොසි. “පටිසමෙමාදනි”⁹ නි සංසංදති බො තෙති ආදිති වදනො හගවා සලෙමාදනි එවං පඤ්චසිබො පටිසමෙමාදනි, ගාථා ව භාසනො පඤ්චසිබො සලෙමාදනි හගවා පටිසමෙමාදනි. “ආමනෙතසි”¹⁰ නි ජනාපෙසි. තස්ස කිරෙවං අහොසි: අයං

1. 1. නමොනමොති කරෙමි. 2. 2. උපෙකාය උපෙකානෙකො. 3. 3. ගන්තිතා,

පඤ්ඤාසිංහා මයා මම කළෙමන පෙය්නො අත්තනො කමමං
 භාණෙනි එවරුපස්ස සන්ථි සන්ධිකො ධනා කාමගුණුපසංඝිතං
 අනභුජ්ජිකං කපෙසි නවා තාම නිලලජ්ජා හොනනි කපෙන්නො
 කපෙන්නො විප්පකාරමි දසෙසය්ස ගන්ඤ නං මම කමමං ජනා
 පෙමිති විනොනො ආමනොසි “එවඤ්ඤ පන තථාගතා”ති ධම්ම
 සභ්භාගකපෙරෙති ධම්මං පදං¹. “අභිච්ඡන්ති”ති අභිච්ඡන්ත
 සමුප්පිට්තෙන වඛ්ඛිවචනෙන² වදන්ති. “අභිච්ඡන්තො”ති වඛ්ඛිනි³
 වචනෙන වුත්තො. “උරුද්ද සමපාදි”ති⁴ මග්ගතො විචිත්තො
 අනොසි “අභිකාශෙ ගුහාස අන්තර්ධාසි ආලොකො උදපාදි”ති
 යො පකතියා ගුහාස අභිකාශෙ සො අන්තර්ගිතො ආලොකො
 ජනො, සබ්බමෙතං ධම්මසභ්භාගකානං වචනං. “චිරපටිඝං”
 භගනො”ති චිරතො අහං, චිරතො පටිඝායාහං දස්සනකාමොති
 අනො. “කොතිචි කොතිචි කිම්බකරණීසෙති”ති දෙවනං ධිතා ව
 පුත්තො ව අපෙක නිබ්බත්තනති, පාදපරිවාරිකා ඉත්ථිගො සග්ගෙන
 නිබ්බත්තනති, තාසං මණ්ඩනපසංඛනකාරිකා දෙවතා සයනං
 පරිවාරෙතො නිබ්බත්තනති, වෙය්සාවචකාර අනොවිමොනෙ
 නිබ්බත්තනති; එතෙසං අත්ථාය අට්ඨකරණං නජී, යෙ පන
 සිමන්තරෙ නිබ්බත්තනති තෙ මම සන්තකොති තව සන්තකොති
 විනිවේජ්ඣං අසකකානො අට්ටං කණෙනො සකකං දෙවරජනං
 පුට්ඨනති, සො යස්ස විමානං ආසන්නතරං තස්ස සන්තකොති⁵ වදති,
 සවෙ වෙවි සමට්ඨානෙ හොනති යස්ස විමානං උලොකෙනො
 ධිතො⁶ තස්ස සන්තකොති වදති, සවෙ එකමි න උලොකෙනති
 හං උභිතනං කලහොපවේදනත්ථං අත්තතො සන්තකං කණෙති,
 කිලාදිති කිම්බාති කරණීය්සානෙව, එවරුපාති කරණීය්සාති⁷
 සඤ්ඤා “කොතිචි කොතිචි කිම්බකරණීයෙති”ති ආග. “සලලාගාර
 හො”ති සලලාගාරං ගඤ්ඤාපි. “අඤ්ඤාගරෙන සමාධිතා”ති
 තදා කිර ගගවා සකකසෙසව අපරිපක්කගතං⁸ ඤ්ඤං විදිතො
 ඔකාසං අකාතුකාමො ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන නිසිදි, තං එස
 අජනනො “අඤ්ඤාගරෙන සමාධිතා”ති ආග.

“ගුණස්සති”¹⁰ ව භාමා”ති ගුණස්සති තස්ස නාමං. “පටි
 වාසිකා”ති පාදපරිවාරිකා දෙවධිතා. සා කිර වෙ ඵලාති පත්තො
 තෙතස්සා දෙවලොකෙ අභිරතියෙව නජී, කිම්බං හගවතො
 උපට්ඨානං ආගන්තො අඤ්ඤාපි සිරසි ධරෙතො හගවතො තමස්ස
 මානා තිට්ඨති. “කොමිසද්දන නමො සමාධිතො වුට්ඨන්තො”ති

1. ම. එපිකවචනං.

2. සි. I & II. වඛ්ඛිතවචනෙන.

3. අභිච්ඡන්තොති වඛ්ඛිවචනෙන.

4. ම. උරුද්ද සමපාදිති.

5. ම. චිරපටිකාහං, සි. III. චිරපතිකාහං.

6. ම. සන්තකාති.

7. ම. ඔලොකෙනති ධිති.

8. ම. තාති කරණීය්සාති.

9. ම. පාකගතං.

10. ම. ගුණස්සති ම.

සමාපනනා සද්දං සුඤ්ඤිති? නො වත රෙ වතතබ්බෙ¹ නත්‍ර භගවා සක්කස්ස දෙවානම්ඤ්ඤා? අපිවාහං ආයස්මතො වක්කනෙමිසද්දෙන තඬා සමාධිඬා චුට්ඨිතොති භණ්ඨිති?, තිට්ඨතු නෙමිසද්දෙ සමාපනනා නාම අනෙකාසමාපත්තියං කණ්ණමුලෙ ධම්මානස්ස සංඛ යුගලස්සාපි² අසතිසනතිපාතස්සාපි සද්දං න සුඤ්ඤාති, භගවා පන එතතතං කාලං සක්කස්ස ඔක්කාසං න කරියාමිති පරිච්ඡිද්දිත්වා කාලවසෙත ඵලසමාපත්තියං සමාපනනා, සකෙකා නදුති මෙ සත්ථා ඔක්කාසං කරෙතිති ගඤ්ඤාපිං පදකඛිණං කත්වා රථං නිව්ඤ්ඤානා දෙවලොකාභිමුඛං පෙසෙසි, ගඤ්ඤාපිපරිවෙණං රථසද්දෙන සමාහතං³ පඤ්ඤාසිකං තුරියං විය අහොසි, භගවතො යථා පරිච්ඡින්නාලවසෙත සමාපත්තියො චුට්ඨිතස්ස රථසද්දෙනෙව පඨමාවජ්ඣං උපපජ්ජි, තස්මා ඵවමාහ. “සිලෙසු පටිපුරුකාරිණී”⁴ති පඤ්ඤාසු සිලෙසු පරිපුරුකාරිණී. “ඉජ්චිවිත්තං. විරුධෙත්වා”⁵ති ධි ඉත්තත්ථං⁶ නාම අලං ඉත්තත්ථෙන නති ඉත්තත්ථෙ ධ්වං වක්ක වත්තිසිරිං න යක්කමාරමුඛසිරියො පච්චත්තභවිත්තං න පච්චිකමොධිං න සමොසමොධිං අධිගතත්තං සක්කා, එවං ඉජ්චිවිත්තං. විරුධෙත්වා⁷ නාම. මහනතමිදං පුරිසත්තං. නාම සෙට්ඨං උත්තමං, එත්ථ ධ්වං සක්කා එතා සමපත්තියො පාපුණිත්තති එවං පන පුරිසත්තං. භාවෙත්වා නාම සාවෙත්වා නාම, සාපි එවමිත්තාසි. තෙන වුත්තං: “ඉජ්චිවිත්තං. විරුධෙත්වා⁷ පුරිසවිත්තං. භාවෙත්වා”ති. “භිනං ගඤ්ඤා කාසං”නති භිනං ලාමකං ගඤ්ඤාතිත්තාසං, තස්මා පනෙතෙ පරිසුද්ධා සිලාපි තත්ථ උපපන්නාති?, පුබ්බතිත්තනිසා, පුබ්බපි කීර තෙසං එතදෙව ව වසිතට්ඨානං තස්මා තිත්තනිවසෙත තත්ථ උපපන්නා. “උපමිත්තං”නති උපමිත්තසාලං. “පාටිමිසං”නති පරිවරණභාවං. භිතවාදිතෙති අවෙහං පරිවරිත්තාමාති ආගච්ඡති. “පටිමොදෙසි”ති සාරෙසි. සො කීර තෙ දිස්වා ඉමෙ දෙවපුත්තා අතිවිය විරෙඨ වත්ති අතිවිණ්ණවත්තා කිං නුඛො කම්මං කත්වා ආගතාති ආවජෙත්තො භික්ඛු අගෙසුත්ති අද්දස, තතො භික්ඛු භොන්තු සිලෙසු පරිපුරුකාරිනොති උපධාරෙත්තො අද්දස පරිපුරුකාරිනොති, පරිපුරුකාරිනො භොන්තු අසෙසුදු ගුණො අජි තජිති උපධාරෙත්තො කුසාලාභිනොති අද්දස, කුසාලාභිනො භොන්තු කුභිං වාසිනොති උපධාරෙත්තො මයොතෙ⁸ කුලුපතාති අද්දස, පරිසුද්ධා සිලා නාම ඡත්‍ර දෙවලොකෙසු යජිච්ඡන්ති තත්ථ තිබ්බත්තනති, ඉමෙ පන උපරිදෙවලොකෙ ව න තිබ්බත්තා, කුසාලාභිනො නාම බ්‍රහ්මලොකෙ තිබ්බත්තනති, ඉමෙ බ්‍රහ්මලොකෙ ව න තිබ්බත්තා,

1. සි. I & III. වත්තබ්බො. 4. ම. ඉජ්චිත්තං. විරුජෙත්වාති. 7. ම. විරුජෙත්වා.
 2. සි. I & II. යුචලස්සාපි. 5. ඉජ්චිත්තං. 8. ම. කුමෙහ.
 3. ම. සමොහිතං. 6. ම. විරුජෙත්වා. 9. ම. මයොති

අනං පන එතෙසං ඔවාදෙ ධර්මා දෙවලොකස්ස සාමිකස්ස සකකස්ස දෙවානම්ඤ්ඤස්ස පලලබ්භි පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්තො, ඉමෙ භික්ඛො ගතිබ්බිකාසෙ තිබ්බත්තො, අට්ඨිවෙධප්‍රග්‍යාලා¹ තාමෙතො වට්ටන්තො වට්ටන්තො ගාලං විජ්ඣිතබ්බංති විනෙත්තො “කුතො මුඛං නාම”ති ආදීති වචනෙති පටිච්චාදෙසි. තත් “කුතො මුඛං”ති භගවති අභිමුඛෙ ධම්මං දෙසෙන්නො කුමෙහ කුතො මුඛං අඤ්ඤාපිතිතො ඉතො විතොව ඔලොකයමානො උද්භු නිද්දයමානො. “දුද්ධිධි රූප”² නුති දුද්ධිධිසභාවං දට්ඨං අසුත්තං. “සකධම්මිකෙ”ති එකස්ස සත්ථු සාසනෙ සහවිණ්ණධම්මෙ කතපුඤ්ඤ. “නොසං ගනෙත”ති තෙසං ගොපකෙන දෙවපුත්තෙන එවං වත්වා පුත අහො කුමෙහ නිලලජ්ජා අභිරිකාති ආදීති වචනෙති පටිච්චාදිතානං වෙ දෙවා දිට්ඨිව ධම්මෙ සතිං පටිලභිංසු. “කාසං බ්‍රහ්මපුරෙහිති”නති තෙ කිරි විනතසිංසු තට්ඨෙති නාම නවවිනෙතති ගායනෙතති වාදෙනෙතති ආගන්තො- දයො නාම ලතිතබ්බො අස්ස, අයමපන අවහාකං දිට්ඨි කාලනො පට්ඨාය පකිත්තලොණං උද්ධිතං විය තට්ටවායතෙව කිනුහු බො ඉදන්ති අථ ආවරෙන්නො අත්තනො අත්තනො සමණභාවං පරිසුද්ධිසීලතං ක්කානලාභිතං තස්සෙව කුපුපකභාවං ව දිස්වා පරිසුද්ධිසීලා නාම ඡස්ස දෙවලොකෙස්ස යථාරුචිතෙ ණානෙ නිබ්බත්තනති, ක්කානලාභිතො බ්‍රහ්මලොකෙ, මයං උපරි දෙව ලොකෙපි බ්‍රහ්මලොකෙපි නිබ්බත්තිතුං නාසකිත්තම, අවහාකං ඔවාදෙ ධර්මා අයං ඉත්තිකා උපරි නිබ්බත්තො, මයං භික්ඛු සමානා භගවති බ්‍රහ්මවර්ගං වරිත්වා භික්ඛ ගතිබ්බිකාසෙ තිබ්බත්තො, තෙන තො අයං එවං නිග්ගණ්ඨිති³ ඤත්වා තස්ස කථං සුණන්තො යෙව තෙස්ස වෙ ජනා පසම්පකිත්තසතිං පටිලභිත්වා ක්කානං පදට්ඨානං කත්වා සංඛාරෙ සමමසන්නො අනාගාමි එලෙ යෙව පට්ඨන්තිංසු. අථ නොසං සො පරිත්තො කාමාවචරත්තභාවො ධාරෙතුං නාසකිති, තස්මා තාවදෙව වරිත්වා බ්‍රහ්මපුරෙහිතෙස්ස නිබ්බත්තො, සො ච නොසං කායො තත් සීතානං යෙව නිබ්බත්තො තෙන වුත්තං “නොසං ගනෙත ගොපකෙන දෙවපුත්තෙන පටිච්චාදිතානං වෙ. දෙවා දිට්ඨිව ධම්මෙ සතිං පටිලභිංසු කායං බ්‍රහ්මපුරෙහිති”නති තත් “දිට්ඨිව ධම්මෙ”ති තස්මිං යෙව අත්තභාවෙ ක්කානසතිං පටිලභිංසු. තත්ථෙව ධර්මා වුත්වා පන “කාසං බ්‍රහ්මපුරෙහිති”නති බ්‍රහ්මපුරෙහිතසර්ගං පටිලභිංසු එවමත්තො දට්ඨබ්බො.

“එතො පන දෙවො”ති එතො දෙවපුත්තො නිකන්තො ජිද්දිතුං අසකෙතානො කාමෙ අජ්ඣාචසි, තත්ථෙව ආවාසිකො අනොසි. “සකඤ්ඤප්‍රපට්ඨාසි”නති සංඝඤ්ඤා උපට්ඨාසිං. “සුඛමම නාසා”ති ධම්මස්ස සුඤ්ජරභාවෙන. “නිදිමුපපහොනා”ති නිදිවෙ තිදසපුරෙව උපපන්නො. “ගතිබ්බිකාසුපගිතෙ වසිතෙ”ති ගතිබ්බ

1. සී. I & II. අට්ඨිවෙදි.

2. ම. නිග්ගණ්ඨිති.

කායං ආවාසිකතං* උපගතො “සෙ ම මසං පුබ්බ මනුස්ස භූතා”ති යෙ පුබ්බ මනුස්සභූතා මයං අනන්ත පාතො උපට්ඨ තිමාති ඉමිතා සද්ධිං යොජෙත්වා අන්තො වෙදිතබ්බො “පාදුප සබ්බසා”ති පාදෙ උපසඛිග්ග පාදධොවනපාදමකිතාදිපද තෙන පුජෙත්වා වෙව වන්දිත්වා ව. “සකෙ නිවෙසන”ති අත්තනො සරෙ. ඉමිත්තාති පදස්ස උපට්ඨතිමාති ඉමිතාව යමකේනා, “පච්චත්තං වෙදිතබ්බො”ති අත්තනාව වෙදිතබ්බො, “අජිණානං සුභාසිතානි”ති තුලෙහි වුවමානාති බුද්ධානං හඟවත්තානං සුත්වා සුභාසිතාති “තුලෙහ පණ සෙට්ඨමුපාසමානා”ති උත්තමං බුද්ධං හඟවත්තං උපාසමානා. අනුත්තරෙ බුද්ධෙ සාසනෙ වා “බ්‍රහ්ම චරිතං”න්ති සෙට්ඨවරියං. “හවභූපනනී”ති හවත්තානං උපපතති. “අශාලෙ වසනො මසන”න්ති සරමරේඛ වසත්තස්ස මිත්තං. “සොප්පා”ති සො අප්ප. “ගොතමසාවනො”ති ඉධ ගොපනො ගොතමසාවනොති වුත්තො. “සමෙව්වා”ති සමාගතත්වා. “භද්‍ර විනාශාමි විශාසමාමා”ති¹ භද්‍ර උත්සාමාම ව්‍යායමාම. “මා නො මසං පරපෙස්සා අභුමනා”ති නොති නිපාතමත්තං. මා මයං පරස්ස පෙසකකාරකා අනුමාති අන්තො. “ගොතමසාසනානි”ති ඉධ පකතියා පටිලභි² පඨමස්කානමෙව ගොතමසාසනානීති වුත්තං තං අනුස්සරං අනුස්සරිත්වාති අන්තො. “විත්තානි”ති පඤ්චකාම ලුණික විත්තාති විරජසිත්වා. “ආදිනව”න්ති විකම්බනවසෙන පඨමස්කානෙන කාමෙසු ආදිනවං අග්ගසංසු. සමුච්ඡේදවසෙන තතියමග්ගෙන. “කාමසංයොජනබ්බිතානි”ති කාමසංයොජ තාති ව කාමබ්බිතාති ව. “පාපිමසොගානි”ති පාපිමනො මාරස්ස යොගභූතාති බ්බිතභූතාතිති අන්තො. “දුරවමසානි”ති දුර තික්කමාති. “සඉඤ්ඤ දෙවො සපඤ්ඤිකා”ති ඉඤ්ඤ ජෙට්ඨකං කත්වා උපට්ඨො ස ඉඤ්ඤ පඤ්ඤං දෙවරජනං ජෙට්ඨකං කත්වා උපට්ඨො සපඤ්ඤිකා. “සභායුපට්ඨො”ති සභායං උපට්ඨො, තිසිත්තාති අංත්වා. “විශ්”ති සුර. “විශ්වා”ති විතරුතා. “විරජං සඤ්ඤනා”ති විරජං අනාගාමිමිත්තං කඤ්ඤනො, උපපාදෙනො. නාගොව සඤ්ඤාන ලුණානි කාමසඤ්ඤාදුර්ගබ්බිතාති ජේත්වා දෙවෙ තාවතියංසෙ අතික්කමංසු. “සංවෙශන්තස්සා”ති ජත්තසංවෙශස්ස සත්තස්ස. “නාමාහිඤ්ඤ”ති දුට්ඨානවට්ඨි කාමානං අහිඤ්ඤ. “සතිසා විහිතා”ති ක්කානසති විරසිතා. “තිශ්ශං සෙනස”න්ති තෙසු තිසු ජතෙසු. “අවසිනෙට්ඨ ඵෙසො”ති තත්ථ භිනෙ කාසෙ ඵෙකො ඵව අවසිනො ජතො. “සමෙබ්බාසිපඨානුසාගිනො”ති අනාගාමි මිත්තානුසාරිනො. “දෙවෙසි හිලෙනි”ති වෙ තදවලොකෙ

1. හඟවත්තං සුභාසිතානං.

3. ම. පටිච්චං.

2. ම. භද්‍රවිශායාමි විශායමානි.

4. ම. සභායපට්ඨොති.

සි. II. භද්‍රවිත්තායාමි විශායමානං

5. ම. ආවසිතෙත්වා.

* ආවාසිකා හුත්වා.

භිලෙකො අධො කඤ්ඤො උපචාරපපනා සමාධීති සමාතිනතො
 අතතනො පාදපංඝුං දෙවතානං මන්තෙ ඔකිරන්තා ආකාසෙ
 උපපතීති¹ ගතා “එතාදිඤ්ඤිමමපඤ්ඤාසුත්තො”²ති එත සාසනෙ
 එවරුපා ධම්මපකාසනා. යාය³ සාවකා එතෙති ගුණෙති සමනතා
 ගතා හොන්ති. “න නන්ධ කඛඛති සොචි සාවසනා”⁴ති තත්
 කිත්ති තෙසු සාවසනෙසු සොචි එකොපි සාවසනො බුද්ධාදිසු වා
 වාතුද්දිසසාවෙ වා න කඛඛති සබ්බදිසාසු අසර්පමානො අගග්ග
 මානො විහරතිති. ඉද්දති හගවතො වණ්ණං කපෙන්නො:⁵
 “නිතතිණ්ණමසං විචිකිච්ඡ⁶තීතනං බුද්ධං තමග්ගාම ජනං ජනිතු”⁷නති
 ආග. තත් “විචිකිච්ඡ⁸ ජිනන”⁹නති තිණ්ණවිචිකිච්ඡං. “ජනිතු”¹⁰නති
 සබ්බලොකුත්තමං. “සං ගත ධම්ම”¹¹නති යං තව ධම්මං. “අජ්ඣ
 ගංසු ගො”¹²ති තෙ දෙවපුත්තො අධිගතො. “සාසං බ්‍රහ්ම
 පුණ්ණින”¹³නති අඛ්‍යාතං පස්සන්නානඤ්ඤාව බ්‍රහ්මපුණ්ණිනසරීරං.
 ඉදං වුත්තං හොති: යං තව ධම්මං ජනිතො තෙසං තිණ්ණං ජනානං
 තෙ චෙ විසෙසගු අඛ්‍යාතං පස්සන්නානං යෙව කායං බ්‍රහ්මපුණ්ණ
 නිතං අධිගන්තො මග්ගඵලවිසෙසං අජ්ඣගංසු, මග්ගපි තස්ස ධම්මස්ස
 පතතියා. “ආගතමනාසි මාචිසා”¹⁴ති ආගතමනාසෙති ආගතමන
 සමපත්තමන. “ගතාවසාසා හගවතා පඤ්ඤා පුච්ඡම මාචිසා”¹⁵ති
 සචෙතො හගවා ඔකාසං කරොති අඵ හගවතා කතාවකාසා
 හුත්වා පඤ්ඤා මාරිස පුච්ඡන්තාමාති අන්තො. “දීඝරන්තං විසුඛො
 ඛො අසං සන්නො”¹⁶ති විරකාලතොපභුති විසුද්ධොව; කිං විර
 කාලතො? අනුපපන්නො බුද්ධො මගධර්මෙව මචලගාමකෙ මඤ්ඤා
 මානවකකාලතො පට්ඨාය. තද්ධ කීරෙස එකදිවසං කාලස්සෙව
 වුට්ඨාය ගාමමජ්ඣෙක මනුස්සානං ගාමකමකරණට්ඨානං ගන්තො
 අතතනො සීතට්ඨානං පාදනෙනනෙව පංසුකවචරං අපනෙත්වා රම
 ඤීයං අකාසි, අඤ්ඤා ආගන්තො හන් අට්ඨාසි. සො තාවතකෙනෙව
 සතිං පටිලභීති මජ්ඣෙක ගාමස්ස බලමණ්ඩලමත්තං ධානං
 සොධෙත්වා වාපුකං ඔකිරීති දුරුති ආගරීති සීතකාලෙ අතං
 කඤ්ඤති, දහර ව මහලුකා ව ආගන්තො තත් නිසීදනති. අඵස්ස
 එකදිවසං එතදහොසි: මයං නගරං ගන්තො රජරජමහාමත්තාදස්සො
 පස්සාම, ඉමෙසුපි වරුමසුරියෙසු වන්දෙ නාම දෙවපුත්තො සුරියො
 නාම දෙවපුත්තොති වදන්ති, කිං නුඛො කන්තො එතෙ එකා
 සමපත්තියො අධිගතාති, තතො තාඤ්ඤං කිඤ්චි පුඤ්ඤකම්මමෙව
 කන්තාති විනෙත්වා මයං එවං දිබ්බ¹⁷සම්පත්තියංසං පුඤ්ඤකම්ම
 මෙව කත්තබ්බන්ති විනෙත්වා. සො කාලස්සෙව වුට්ඨාය යාගුං
 පිටිති වාසිඵරසුකුදුලලුභලගන්තො වතුමහාපඵං ගන්තො මුගලෙක
 පාසාණෙ උච්චාලෙත්වා පව්සෙති, යානානං අකඛපටිසාතරුඤ්ඤා
 කරති, විසමං සමං කරොති, වතුමහාපඵෙ සාලං කඤ්ඤති

1. ම. ගග්ග. 2. ම. හණ්ණො. 3. ම. විචිකිච්ඡ. 4. ම. මාච. 5. ම. එම. 6. ම. එම. 7. ම. එම. 8. ම. එම. 9. ම. එම. 10. ම. එම. 11. ම. එම. 12. ම. එම. 13. ම. එම. 14. ම. එම. 15. ම. එම. 16. ම. එම. 17. ම. එම.

පොකබරණි¹ බණ්ඩ, සෙතුං බන්ධි, එවං දිවසං කමමං කතාං අත්ඛතෙ සුරියෙ සරං එති. තමඤ්ඤ පුච්ඡි: හො මඤ² ත්වං පාතොව තිකබ්බිතා සායං අරඤ්ඤතො එසි කිං කමමං කඤ්ඤිති. පුඤ්ඤකමමං කරොමි සග්ගහාමිමග්ගං සොධෙමිති. කිමිදං හො පුඤ්ඤං නාමාති, ත්වං න ජනාසිති, ආම න ජනාමිති, තභරං ගතකාලෙ දිට්ඨපුබ්බං තෙ රාජරාජමහාමත්තාදයොති, ආම දිට්ඨපුබ්බාති, පුඤ්ඤකමමං කතාං තෙහි තං තං ආනං ලභ්වා, අභවපි එවං විබසමපතතිදයං කමමං කරොමි. වජ්ඤ නාම දෙවපුතෙතා සුරියො නාම දෙවපුතෙතාති සුතපුබ්බං තයාති, ආම සුතපුබ්බනති, එතස්ස සග්ගස්ස ගමනමග්ගං අහං සොධෙමිති, ඉධ පන පුඤ්ඤකමමං කිං තවෙව වට්ඨති අඤ්ඤාසාපි වට්ඨතිති, න කස්සවෙතං වාරිතනති, යදි එවං ඥෙ අරඤ්ඤං ගමනකාලෙ මග්ගමපි සද්දං දෙසීති. සුතදිවසෙ තං ගහෙත්වා ගතො. එවං තග්මිං ගාමෙ තෙතනිංස³මිත්‍රස්ස තරුණවයං සබ්බෙ තස්සෙව අනුවතතාං අගෙසුං. තෙ එකච්ඡන්ද හුන්වා පුඤ්ඤකමමාති කරොන්නාං විවරනති. යං දිසං ගච්ඡනති මග්ගං සමං කරොන්නාං එකදිවසෙතෙව⁴ කරොන්නති, පොකබරණි¹ බණ්ඩානා සාලං කරොන්නාං සෙතුං බන්ධනා⁴ එකදිවසෙතෙව නිට්ඨාපෙනති

අප්ප තෙසං ගාමපේට්ඨකො විනෙතසි: අහං පුබ්බෙ එතෙසු සුරං පිච්චෙනෙසු පාණ්ණානාදීති කරොන්නෙසු ව කහාපණ්ණදිවසෙත වෙව දණ්ඩබලිආදිවසෙත ව ධනං ලභාමි ඉද්දති ව එතෙසං පුඤ්ඤ කරණකාලතො පට්ඨාය එතතො අයො නජ්ඣ ගන්ද තෙ රාජ කුලෙ පරිභික්ඛුමිති රාජනං උපසංකමිති: වොරෙ මහාරාජ පස්සාමිති, කුහිං තාතාති?, මග්ගං ගාමෙති, කිං වොරා නාම තාතාති?, රාජපරාධිකා දෙවොති, කිං ජනිකාති?, ගහපතිකා දෙවොති, ගහපතිකා කිං කරිස්සන්තිති තයා ජනමානෙත කසමං මග්ගං න කපිතනති?, ගයෙන මහාරාජ න කපෙසිං ඉද්දති මා මග්ගං දද්දසං කපෙය්සාපාති⁵. අප්ප රාජා අයං මහාරවං⁶ රවතිති සද්දතිතා තෙන හි ගච්ඡ තිඤ්ඤෙව තෙ ආනෙහිති බලං දන්වා පෙසෙසි, සො ගතත්වා දිවසං අරඤ්ඤ කමමං කතාං සායමාසං භුඤ්ජත්වා ගාම මජ්ඣෙ නිසිදිත්වා ඥෙ කිං කමමං කරිස්සාම කිං මග්ගං සමං කරොම පොකබරණි¹ බණ්ඩාම සෙතුං බන්ධමාති මනගමානෙ ගෙව තෙ පරිවාරෙත්වා මා එන්දිත්ථ රඤ්ඤ ආණාති වත්වා බන්ධිත්වා පායාසි. අප්ප භො තෙසං ඉජ්ජියො සාමිකා කිර වො රාජපරාධිකා වොරති බඬ්වා⁷ නිග්ගන්තිති සුත්වා අතිවිජෙන ඤාතා⁸ එතෙ පුඤ්ඤ කමමං කරොමාති දිවසෙ දිවසෙ අරඤ්ඤෙව අච්ඡන්ති සබ්බ කමමනා පරිභිතා ගෙතෙ න කිඤ්ඤි වඩ්ඪති සුට්ඨි බඬ්වා සුට්ඨි

1. ම. මාස.

3. ම. එකදිවසෙයෙව.

5. ම. කරෙය්සාපාති.

2. ම. වතනි.ග.

4. සි. I & II. බන්ධනා:ව.

6. ම. මග්ගං මහාරවං.

7. ම. බන්ධිත්වා.

8. ම. කවා.

ගතිනාති වදිංසු, ගාමිභොජනොපි තෙ තෙතො රතොදා දරොසි,
 රුජ අනුපපටිකතීනො යෙව ගතීනා මද්දපෙථාති ආග, තෙසු
 නියමානෙසු මතො¹ ඉතරෙ ආග: හො සක්කිංසුථ මම වචනං
 කාතුනති, තව වචනං කරොතො යෙව මයං ඉමිං ගයං පතො ඵලං
 සතොපි තව වචනං කරොම ගණෙ හො කිං කරොමාති, ඵථ හො
 වට්ට වරතොතං නාම තිබ්බං² ඵතං කිං පත තුලො වොරු
 ත වොරුති?, ත වොරුතො, ඉමෙස ලොකෙසු සම්මතීරියො නාම
 අවසායො තසො සමෙපි යදි අවෙත වොරු ගතී මද්දතු අථ
 ත වොරු මා මද්දතුති සම්මතීරියං කරොථාති, තෙ තථා අකංසු,
 ගතී උපගතොපි ත සතොකාති විරවනො පලායති, ගතී තුතො
 තොමරිකුසෙති කොට්ටනොපි උපතොතුං ත සතොකාති, ගතී
 උපතොතුං ත සතොකාමාති රතොදා ආරොවෙසුං, තෙත හි උපරි
 කවෙත පටිච්ඡාදො මද්දපෙථාති, උපරි කවෙ දිනොති දිගුණ
 තරං³ විරවනො පලායති, රුජ සුභා පෙසුසුකාරකං
 පතොකාසොපොති ආග:

තාත ගතී මද්දිතුං ත ඉච්ඡති, ආම දෙව පෙට්ඨකමාණවො
 මතො ජනාති මතොසොව අයමානුභාවොති, රුජ තං පතොකාසා
 පොති මතො කිර තෙ අතීති පුච්ඡි, තතී දෙව මගං මතො
 සම්මතීරියං පත මයං කරිමොති, යදි අවෙත රතොදා වොරු මද්දතු
 අථ ත වොරු මා මද්දතුති, සම්මතීරියො තො ඵස ආනුභාවොති.
 කිං පත තාතා තුලො කවමං කරොථාති?, අවෙත දෙව මගං ගමං
 කරොම වතුමොපෙථ සාලං කරොම පොකවරණිං බණාම සෙතුං
 බණාම ඵවරුපාති පුසුසුකමොති කරොතො විචරාමාති. අයං
 තුලො කිමිථං පිසුණොතිති?, අවොතං පමතොකොලෙ ඉද්දසුද්දසුච
 ලොති අපමතොකොලෙ තං තතී ඵතොත කාරණොති. තාතා
 අයං ගතී නාම තිරිච්ඡාතො සොපි තුලොකං ගුණ ජානාති, අහං
 මනුසො හුභොපි ත ජානාමි, තුලොකං වසනොමි. තුලොකං
 යෙව පුත අතරණිං⁴ කො දෙමි, අයමි ගතී තුලොකං යෙව
 හොතු, පෙසුසුකාරකොපි තුලොකං යෙව දසො හොතු, ඉතො
 පට්ඨාය මගොපි පුසුසුකමං කරොථාති ඛතං දොති විසොජ්ජි,
 තෙ ඛතං ගතොති වාරොත වාරොත ගතී ආරුග්ග ගව්ඡනො
 මතොසොති හො පුසුසුකමං නාම අතොගතවත්ථාය කසිරති,
 අවොතං පත අතො උදකො පුප්ඵිතං නිප්පාලං විග ඉමෙමි. යෙව
 අතොගාවෙ විපාකං දෙති, ඉද්දති අතිරොතං පුසුසුකං කරිංසාම
 කිං කරිංසාමාති⁵ වතුමොපෙථ ථාවරං කො මොජනො විසොමත
 සාලං කරොමාති, ඉතීති පත සද්ධිං අපතතිතං කො කරිංසාමි,
 අවෙතසු හි වොරුති ගතොති නියමානෙසු පි ඉතීතං ඵතාපි

1. ම. මාතො.

2. සි. I & II. තිබ්බං.

3. දි. දිගුණරවං.

4. ම. ගාරණිං.

5. ම. කරොමාති.

විනතාමනසකම්පි අකම්පා සුචක්ඛාදානි සුචක්ඛාදානි¹ උට්ඨංගිසු,
තඤ්ඤා තාසං පතතිං න දසුනාමාති. තෙ අතතනො ගෙහානි ගතත්වා
ගජ්ජිනො තෙතතිංස පිණ්ඩගහනං² දෙනති, තෙතතිංස තිණ්ණවුට්ඨිගො
ආහරන්ති තං සබ්බං ගජ්ජිනා කුච්ඡිපුරං ජතං, තෙ අරඤ්ඤං
පටිසිඬා රුකෙහි ඡිද්දන්ති ඡිනනං ඡිතනං ගජ්ජිනා සකප්පමං
ථපෙති, තෙ රුකෙහි තවෙජ්ඣා සාලාය කම්මං ආරම්භං.

මඤ්ඤා ගෙගෙ සුජතා සුඛම්මා විතතා නන්දති³ වතඤ්ඤා
හරියායො අගෙසුං, සුඛම්මා වසිස්සිං. පුච්ඡි: තාත ඉමෙ සහායා
කාලඤ්ඤාව ගතත්වා සායං එතති තිං කම්මං කරෙන්නතීති, සාලං
කරෙන්නති අමමාති, තාත මග්ගමති සාලාය පතති. කම්මා දෙගීති,
ඉප්පිති අපතතිකං⁴ කරෙමාති එතෙ වදන්තීති, සා වසිස්සිං අට්ඨ කතා
පණේ දඬා⁵ තාත යෙන කෙතති. උපායෙන මග්ගං පතති. කරෙගීති
සො සාධු අමමාති වත්වා පඨමතරං⁶ වාසිඵරසුං ගගෙතො ගාමමුජ්ජික
ථත්වා තිං හො අජ්ජ ඉමසමිම්පි කාලෙ න නික්කම්ථාති උච්චාසදං
කම්මා සබ්බං මග්ගං ආරුළුගාති නුතො ගච්ඡ්ථ තාව තුමෙහ මග්ගං
පපඤ්ඤා අප්පිති තෙ පුරතො කම්මා අඤ්ඤං මග්ගං ආරුග්ගා
කණ්ණිකුපගං රුකකං ඡිද්දත්වා තවෙජ්ඣා මට්ටං⁷ කම්මා ආහරිත්වා
සුඛම්මාය ගෙගෙ ථපෙසි, මයා දෙගීති වුත්තදිවසෙ නිහරිත්වා
දදෙදසාසිති, අප් නිට්ඨිතෙ දබ්බසමාරකමෙම භූමිකම්මෙනා පටිසාය
වයඛිකන ඵමභුසාපන සංඝාවයොජ්ජන කණ්ණිකමඤ්ඤාබන්ධනසු
කතෙසු සො වසිස්සිති කණ්ණිකමඤ්ඤා නිසිද්දත්වා වතුති දිසාසි
ගොපාණසිගො උක්ඛිපිත්වා හො එකං පමුච්ඡං අප්පිති ආහ, තිං
හො පමුච්ඡං. සබ්බමෙවෙනං පමුච්ඡානීති, ඉමා හො ගොපා
ණසිගො කත්ථ පටිට්ඨිසිංහනතීති කණ්ණිකා නාම ලද්ධං වට්ටනීති,
කුතිං හො ඉදති සකකා ලද්ධනති, කුලානං ගෙගෙ සකකා ලද්ධනති
ආසිණ්ණනතා පුච්ඡ්ථාති. තෙ අනෙතාගාමං පටිසිඬා පුච්ඡන්තා
සුඛම්මාය සරව්වරෙ ථත්වා ඉමසමි: සරෙ කණ්ණිකා අප්පිති පුච්ඡිංසු,
සා අප්පිති⁸ ආහ, ගන්ද මුලං ගණ්ණානීති, මුලං න ගණ්ණාමි සවෙ මම
පතතිං කරොථ දසුනාමිති, එථ හො මාතුගාමස්ස පතතිං න කරොම
අරඤ්ඤං ගතත්වා රුකකං ඡිද්දසුනාමාති නික්කමිංසු, තතො වසිස්සිතා
තිං තාතා ලද්ධා කණ්ණිකාති පුච්ඡිතා තමත්ථං⁹ ආරොචෙසුං,
වසිස්සිති කණ්ණිකාමඤ්ඤා¹⁰ නිසිතොත්ථ ආකාසං උලෙලාකෙත්වා
හො අජ්ජ නික්කත්තං සුන්දරං ඉදං අඤ්ඤං සංවච්ඡරං අතිකාමිත්වා
සකකා ලද්ධං තුමෙහති ව දුකෙහිත ආහතා දබ්බසමාරා තෙ
සකලසංවච්ඡරෙන ඉමසමිං යෙව ථානෙ සුතිකා ගච්ඡන්ති දෙව

1. ම. සුමංගලා සුමංගලාති.

4. අපතතිං.

7. සි. I & II. වට්ටං.

2. ම. පිණ්ඩං දෙනති.

5. අද්ධි ගන්ද තාත. 8. සි. I & II. එථාසි.

3. ම. සුමංගලා සුමංගලාති.

6. ම. පුරෙතරං.

9. ම. පුච්ඡි, තෙ තමත්ථං.

10. ම. මුජ්ජික.

ලොකෙ තිබ්බන්තකාලෙ තස්සාපි එකස්මිං කොණෙ සාලා හොතු
 ආහරථ නන්ති ආහ. සාපි යාව තෙ ත පුත්ත ආගච්ඡන්ති තාව
 කණ්ණිකාය ගෙට්ඨිමතලෙ අයං සාලා සුඛමා නාමාති¹ අක්කරාති
 ජිත්ථපෙචා අගනෙන වන්තෙවෙසෙචා රූපෙසි, ගාමිකා² ආගන්තවා
 ආහර නං කණ්ණිකං යං හොති තං හොතු තුග්ගමපි පතති.
 කර්ණාමාති ආහංසු, සා නිහරිතො භාතා යාව අට්ඨ වා සොළස වා
 හොපාණසිගො ත ආරොගන්ති තාව ඉමං වන්තං මා නිබ්බෙදිතොති
 වතා අද්දසි, තෙ සාමුච්ඡි ගහෙතො³ ගොපාණසිගො ආරොපෙතොව
 වන්තං නිබ්බෙදෙසුං, එකො මග්ගගාමික⁴ මනුස්සො උද්ධං මලො
 කෙනෙතො අක්කරාති දිස්වා තිං හො ඉදන්ති අක්කරඤ්ඤං මනුස්සං
 පකෙකාසාපෙචා දස්සෙසි, සො සුඛමා නාම අයං සාලාති ආහ,
 හරථ හො මයං ආදිතො පට්ඨාය සාලං කතො නාමමහත්මපි
 ත ලභාම එසා රතනමහෙතන කණ්ණිකාරුකෙවත සාලං අත්තනො
 නාමෙන කාරෙතීති, වසීති තෙසං විරවන්තානං යෙව ගොපා
 ණසිගො පවෙසෙතො⁵ ආණ්ණං දතො සාලාය කමමං නිට්ඨාපෙසි.

සාලං තිඛා විහරිංසු, එකස්මිං කොට්ඨාසෙ ඉස්සරානං
 වසනට්ඨානං අකංසු, එකස්මිං දුග්ගනානං, එකස්මිං ගිලානානං,
 තෙතභිංස ඵලකාති⁶ පඤ්ඤපෙචා ගජස්ස සඤ්ඤං අදංසු,
 ආගන්තුකො ආගන්තො යස්ස අත්තෙ ඵලකෙ නිසීදති තං ගහෙතො
 ඵලකසාමිකස්සෙව ගෙගෙ පතිට්ඨාපෙති තස්ස පාදපරිකමම පිට්ඨි
 පරිකමම බාදනීයහොජනීයසයනාති සබ්බාති ඵලකසාමිකස්සෙව
 හාරා හවිස්සාතරාති ගජී ආගතාගතං ගහෙතො ඵලකසාමිකස්ස
 කරො⁷ නෙති, සො තස්ස තං දිවසං කත්තබ්බං කරොති. මඤ්ඤවො
 සාලතො අවිදුරෙ ණතෙ කොවිලාරරුකමං රොපෙසි, මුලෙ වස්ස
 පාසාණඵලකං අත්ථි, නත්ථ නාමස්ස හරිතං අවිදුරෙ පොක්කරණිං
 බණ්ණපෙසි, විතතා මාලාවචෙත් රොපෙසි, සබ්බජේට්ඨිකා පත
 ආද්දසං ගහෙතො අත්තනාවං මණ්ඩයමානාව විවරති, මඤ්ඤා තං ආහ:
 හද්දෙ සුඛමා සාලාය පතතිකා⁸ ජතා, නත්ථ පොක්කරණිං
 බණ්ණපෙසි, විතතා මාලාවචෙත් රොපෙසි, තව පත පුඤ්ඤකමමං
 නාම තත්ථ එකං පුඤ්ඤකමමං කරොති හද්දෙති, සා තිං කස්ස
 කාරණා කරොසි⁹ නත්ත තයා කතං මග්ගමෙමාති වතො අත්තනාව
 මණ්ඩනමෙව අත්තපුඤ්ඤාති, මඤ්ඤා යාවතායුකං රුතො තෙතො විචිතො
 තාවතියගභවතෙ සහෙකා හුතො තිබ්බන්ති, තෙපි තෙතනිංස ගාමියා¹⁰
 මනුස්සා සාලං කතො තෙතනිංසදෙවපුත්තා හුතො තස්සෙව සන්තිකෙ
 තිබ්බන්තා, සක්කස්ස වෙජ්ජනෙනා නාම පාසාදො සත්තගොජන

1. ම. අයං සුඛමා නාමාති 4. ම. මග්ගගාමි. 7. ම. ගෙගෙ.
 2. ම. කමිකා. 5. ම. ආරොපෙචා. 8. ම. පතතිකා.
 3. ම. සමපරිච්ඡිතො ගහෙතො. 6. සි. ජතානං තෙතනිංසඵලකාති.
 9. ම. කාරෙසි. 10. ම. ගාමිකා.

භාවානි උග්‍රාභූතී, ධර්මෝ නිශ්චයෝපනසතානි උග්‍රාභූතී, කොවිලාර රුක්ඛායා නිශ්චයෙන සමන්තා¹ යෝපනසතපරිමේඛාලො පඤ්චදස යෝපනපරිමේඛාභවතො පාරිව්ත්තතකො නිබ්බතති, පාසංඝප්පලකායා නිශ්චයෙන පාරිව්ත්තතකමුලෙ සට්ඨියෝපනිකා පඤ්ඤාකම්මලසිලා නිබ්බතති, සුඛමයං කණ්ණිකාරුක්ඛායා නිශ්චයෙන තියෝපන සතිකා සුඛමමදෙවසභා නිබ්බතති, නන්දය පොකකරණීයා නිශ්චයෙන පඤ්ඤාසයෝපනා නන්ද නාම පොකකරණී නිබ්බතති, විතතාය මාල වච්ඡවච්ඡුතිකායෙන සට්ඨියෝපනිකං විතතලතාවනං නාම උග්‍රාසං නිබ්බතති.

සකෙකා දෙවරාජා සුඛමයං දෙවසභාය යෝපනිකෙ සුවණ්ණ පලලබ්භ නිසිනොතා තියෝපනිකෙ සෙතව්ත්තෙත ධාරියමානෙ තෙති දෙවපුත්තෙති තාති දෙවකඤ්ඤති අධ්‍යායාති නාටකකොට්ඨි විසු දෙවලොකෙසු දෙවතාති ව පරිවාරිතො මහාසමානති. ඕලො කෙනොතා තා තියොග්‍රහිතො දිසා ග්‍රමා තාව පඤ්ඤානාති සුජතා කුසිනති ඕලොකෙනොතා අයං මම වචනං අකතා ගිරිකන්දරාය බක²සකුණිකා හුත්වා නිබ්බතතාති දිසා දෙව ලොකතො මහරිත්තා තසා සතතිකං ගතො, සා දිසාව සඤ්ජා නිත්වා අබොමුඛා ජාතා, බාලෙ ඉද්දති තිං සිසං න උක්ඛිපසි, තුං මම වචනං අකතා අතභාවමෙව මේඛායමානා අතිනාමෙසි සුඛමයං ව නන්ද ව විතතා ව මම සතතිකෙ නිබ්බතතා³ එති අමානං සමපතති. පසායාති දෙවලොකං නොත්වා නන්දය පොකකරණීයා පක්ඛිපිත්වා පලලබ්භ නිසිදි, නාටකිප්පියො කුසිං ගතත් මහාරාජාති පුච්ඡිංසු, සො අනාරොචෙතුකාමොපි තාති නිප්පිලයමානො සුජාතාය සතතිකතති ආහ, කුසිං නිබ්බතතා මහාරාජති?, කන්දරපාදෙති, ඉද්දති කුසිනති?, නන්දය පොකකරණීයං මෙ විසාට්ඨාති, එථ හො අමානං අග්‍රං පසායමාති සබ්බා තත් අගමංසු, සා පුබ්බ සබ්බ ජෙට්ඨිකා හුත්වා තා අවමඤ්ඤිත් ඉද්දති තාපි තං දිසා පසාට්ඨ හො අමානං අග්‍රායං මුඛං කකකට්ඨිකිකසුලසදිසතති ආදිති වදන්තියො කෙළිං අකංසු, සා අතිවිග්‍රහ අට්ඨියමානා සකං දෙව රාජකං ආහ: මහාරාජ ඉමාති සුවණ්ණරජතමණිවිමානාති වා නන්ද පොකකරණී වා මග්ගං තිං කට්ඨසති ජතභුමියෙව මහාරාජ සතතාතං සුඛා මං තත්ථෙව කන්දරපාදෙ විසාජෙට්ඨිති, සකෙකා තං තත් විසාජෙට්ඨා මම වචනං කට්ඨසති ආහ, කට්ඨසාමි මහා රාජති, පඤ්චසිලාති ගෙහතො අබ්භිකාති කතා රක්ඛ කතිපාහෙත තං එතාසං ජෙට්ඨිකං කට්ඨසාමිති, සා තථා අකාසි, සකෙකා කතිපා හසා අවමග්ග සකකා හුත්වා සිලං රක්ඛිතාති ගතත්වා මච්ඡරුපෙන උතතානකො හුත්වා තසා පුරතො උදකපිටෙට්

1. ම. කියොපනසත.

2. ම. එසා.

3. ම සුඛමයං ව නන්දය ව විතතාය ව මහාසමානති නිබ්බතතා.

ඔසරති, සා මතමච්ඡකො හවිස්සතීති ගතඛො සිසෙ අග්ගසෙසි,
 මචෙත්තා තඛිගුට්ඨං වාලෙසි, ජීවති මඤ්ඤති උදකෙ විස්සජේසි.
 සකකා ආකාසෙ ධර්මා සාධු සාධු රක්ඛසි සික්ඛාපදං ඵවනතං රක්ඛ
 මානං කතීපාභෙනෙව නාටිකානං ජේට්ඨිකං කරිස්සාමිති ආහ,
 තස්සාපි පඤ්චවස්සසතාති ආයු අභොසි, ඵකදිවසමපි උදරපුරං
 නාලන්ථ, සුසයිත්වා පරිසුසයිත්වා* මිලායමානාපි සීලං අබණ්ණිත්වා
 කාලකතා බාරුණසියං කුම්භකාරගෙහෙ නිබ්බන්ති, සකකා කුභිං
 නිබ්බන්තාති ඔලොකෙනො දිස්වා තතො ඉධ ආනෙතුං න සකකා
 ජීවිතවුත්තිස්සා දස්සාමිති සුවණ්ණඵලාචකානං යානකං පුරෙණි:
 මජ්ඣෙය්ගමස්ස මහලුකවෙසෙන නිසීදිත්වා ඵලාචකාති ගණ්ඨාපාති
 උඤ්ඤාසීමකාසි. සමන්තා ගාමවාසිකා ආගන්ත්වා දෙති තාතාති
 ආහංසු, අහං සීලරක්ඛකානං¹ දෙමි, කුලෙහ සීලං රක්ඛාමිති,
 තාත මයං සීලං නාම කීදිසන්තිති න ජනාම මුලෙන දෙතිති, සීල
 රක්ඛකානං² යෙව අහං දමිමිති ආහ. ඵථ රෙ කො³ අහං ඵලාලුක
 මහලුකොති සබ්බෙ නිවන්තිසු. සා දුරිකා පුට්ඨි: අවමා කුලෙහ
 ඵලාලුකන්ධං ගතා කුච්ඡන්ධාච ආගතාති, කොචි අමම ඵලාලුක
 මහලුකො අහං සීලං රක්ඛකානං⁴ දමිමිති වදති, නුතමස්ස
 දුරිකා සීලං සමාදිත්වා වත්තන්ති, මයං සීලමෙව න ජනාමාති,
 සා මයං ආනිතං හවිස්සතීති ගතඛො ඵලාචකං තාත දෙතිති ආහ.
 තං සීලං රක්ඛසි අමොති, ආම තාත රක්ඛාමිති, ඉදං මයා කුරුමෙව
 ආගතන්ති ගෙහවාරෙ යානකෙන සද්ධං ධර්මෙන පක්කාමි. සාපි
 යාවජීවං සීලං රක්ඛිත්වා⁵ වෙපචිත්ති අසුරිඤ්ඤාසි තා හුත්වා
 නිබ්බන්ති, සීලනියානෙත පාසාදිකා අභොසි, සො ධිතු විවාහ
 මඬකලං කරිස්සාමිති අසුරෙ සන්තිපාතෙසි, සකකා කුභිං නිබ්බන්තාති
 ඔලොකෙනො අසුරහවනෙ නිබ්බන්තා අජ්ඣස්සා විවාහමඬකලං
 කරිස්සන්තිති දිස්වා ඉදති යං කීඤ්ඤි කතො ආනෙතුබ්බා මයාති
 අසුරවණ්ණං නිල්මිතිත්වා ආගන්ත්වා අසුරානං අන්තරෙ අධ්වාසි. තච
 සාමිකං වාරෙහිති⁶ තස්සා හන්ථ පිතා පුට්ඨදමං අදසි, යං ඉච්ඡති
 තස්ස උපරි ඛිපාහිති, සා ඔලොකෙනාති සකකං දිස්වා පුබ්බසන්ති
 වාසෙහ සඤ්ජාතසිනොහා අයං මම සාමිකොති තස්ස උපරි දමං ඛිපි.
 සො තං බාහාය ගගෙත්වා ආකාසෙ උපාති, තස්මිං බණ්ණ අසුර
 සඤ්ජාතිංසු, තෙ ගණ්ඨාප ගණ්ඨාප ජරසක්කං වෙරිකො අමානං
 න මයං ඵතස්ස දුරිකං දස්සාමාති අනුබ්බන්තිසු. වෙපචිත්ති පුට්ඨි
 තෙන හවාති, ජරසකෙකත මහාරුජ්ඣ, අවසෙසෙසු අයමෙව
 සෙවෙය්වා, අපෙථාති ආහ. සකකා තං නෙත්වා අඛිත්තිස්සොට්ඨා
 නාටිකානං ජේට්ඨිකට්ඨානෙ ධර්මෙසි. සා සකකං වරං යාචි: මහාරුජ්

1. ම. සීලං රක්ඛකානං.

4. ම. රක්ඛිත්වා වචනො.

2. ම. සීලං රක්ඛකානං.

5. ම. වදෙතිති.

3. ම. කොසි.

* සුසයිත්වා.

මග්ගං ඉමසමිං දෙවලොකෙ මාතා වා පිතා වා භාතා වා භගිනී වා තඤ්ච යත්ථ යත්ථ ගච්ඡති තත්ථ තත්ථ මං ගභෙනාව ගච්ඡ මහාරුජ්ඣ, සකෙකා සාධුති පටිඤ්ඤං අදාසි. එවං මවලගාමෙ මහමානවක කාලතො පඨාංග විසුද්ධිභාවමස්ස සමපස්සනෙනා භගවා “දීඝරතතං විසුද්ධො ඛො අයං යතෙඛා”¹ති ආහ, “අනිසංගිතා”²තති අත්ථ තිස්සිතං කාරණතිස්සිතං.

පඨමකභාණවාරවණණනා නිවසිතා.

“කිං සංයෝජනා”³ති කිං බන්ධනා, තෙන බන්ධනෙන බද්ධා⁴ හුත්වා. “පුපුකාසා”⁵ති බහුජනා. “අපෙච්ඤ”⁶ති අපපටිසං “අදණ්ඩා”⁷ති ආවුඩදණ්ඩාදණ්ඩවිනිමලිතතා. “අසපනනා”⁸ති අපච්චන්තිකා. “අව්‍යාපජකා”⁹ති විගතදොමනස්සා. “විහරෙමු අපෙ විහරො”¹⁰ති අහො වත කෙනවි සද්ධිං අවෙරිතො විහරෙය්‍යාම, කන්ථවි කොපං අනුප්‍රාදෙඤ්ඤා අච්ඡරය ගතිතකං ජංඝසහස්සෙන සද්ධිං පරිභුඤ්ජෙය්‍යාමාති දුතං දඤ්ඤා පූජං කඤ්ඤා ව පත්ථයන්ති. “ඉති ච තෙසං”¹¹ හොති”¹²ති එවං ව තෙසං අයං ව පත්ථනා හොති. “අඨ ච පනා”¹³ති එවං පත්ථනාය සතිපි. “ඉත්තා මච්ඡරිස සංයෝජනා”¹⁴ති පරසමපතතිබීයනලක්කණං ඉත්තා, අත්තසමපතතිසා පරෙති සාධාරණභාවස්ස අසහනලක්කණං මච්ඡරියං, ඉත්තා ව මච්ඡරියං ව සංයෝජනං එතෙසන්ති=ඉත්තාමච්ඡරියසංයෝජනා. අයමෙත්ථ සංඛෙපො, විත්ථාරතො පන ඉත්තාමච්ඡරියාති අභිධම්මෙ වුත්තාතෙව, ආවාසමච්ඡරියෙන පනෙත්ථ යතෙඛා වා පෙතො වා හුත්වා තස්සෙව ආවාසස්ස සංකාරං සිසෙත උක්ඛිපිත්වා විවරති. කුලමච්ඡරියෙන තස්මිං කුලෙ අඤ්ඤාසං දුත මාතාදීති කරෙතෙන දිස්වා භින්නං වතිදං කුලං මමාති වින්තයතො ලොභිතමපි මුඛතො උග්ගච්ඡති කුච්ඡිවරෙවතමපි හොති, අන්තාතිපි බණ්ඩාබණ්ඩාති හුත්වා තික්ඛ මන්ති, ලාභමච්ඡරියෙන සංඝස්ස වා ගණස්ස වා සන්තතෙ ලාභෙ මච්ඡරියිත්වා පුගලිකපටිභොගෙන පරිභුඤ්ජෙය්‍යා යතෙඛා වා පෙතො වා මහාඅජගරො වා හුත්වා නිබ්බත්තති. සරිච්ඡණ්ණ ගුණවණ්ණමච්ඡරියෙන පරියත්තිධම්මමච්ඡරියෙන ව අත්තතො ව වණ්ණං වණ්ණන්ති, පරෙසං වණ්ණං කිං වණ්ණො එසොති තං තං දෙසං වදනෙනා පරියත්තිං ව කස්සවි තිඤ්ඤි අදෙතෙනා දුබ්බණ්ණො වෙව එලමුගො ව හොති. අපි ව ආවාසමච්ඡරියෙන ලොභගෙහෙ පච්චති. කුලමච්ඡරියෙන අපච්ඡාභො හොති, ලාභ මච්ඡරියෙන ගුප්තිරයෙ නිබ්බත්තති. වණ්ණමච්ඡරියෙන භවෙ නිබ්බත්තස්ස වණ්ණො නාම න හොති. ධම්මමච්ඡරියෙන කුක්කුල

1. සි. II. සකෙකා.

3. ම. අව්‍යාපජකා.

2. ම. කිංතෙනබන්ධනෙනබන්ධනා.

4. ම. ඉතිව තෙසං.

කීර්තිය නිබ්බතනී. ඉදං ච පන ඉසාංමච්ඡරසංයෝජනං සොතා පතතිමෙකොන පභියති. යාව තං නාපභියති තාවදෙව මනුසාං අවෙරතාදිති පඤ්ඤානාපි වෙරදිති න පරිමුච්චිසානනි යෙව¹.

“කිණ්ණො මෙකං සංඛා”² ති එතස්මිං පඤ්ඤා මයා තුමාකං වචනං සුඤ්ඤා කංඛා තිණ්ණොති වදති, න මෙකවසෙන ඉමං තිණ්ණකංඛතං දීපෙති. “විගගා කථං කථා”³ ති ඉදං කථං ඉදං කථනී අගමි කථං කථා විගතා. නිදුනාදිති වුත්තත්තොනෙව⁴ “පිසාපිස නිදුනං”⁵ ති ඉසාං පියසතන සඛිඛාරනිදුනා, මච්ඡරියං අපජිය සතන සංඛාර නිදුනං, උභයං වා උභයනිදුනං. පබ්බ ජිතස්ස හි සද්ධිවිහාරිකාදයො ගහට්ඨස්ස පුත්තාදයො හපි අසාදයො වා සත්තා පියා ගොනති කෙළාසිතා මමාසිතා. මුත්තතමපි තෙ අපස්සනො අධිවාසෙත්තුං න සසෙකානි, සො අඤ්ඤා තාදිසං පියං සතනං උභතනං දිස්වා ඉසං කරෙති. ඉමිනා අමාකං කිඤ්ඤි කමමං අපි මුත්තතං තාව තං දෙථාති තමෙව අඤ්ඤාති යාවිතො න සකකා දුතුං කිලමිසසති වා උක්කණ්ඩස්සති වාති ආදීති වත්තා මච්ඡරියං කරෙති එවං තාව උභයමපි පියසතනනිදුනං හොති. භික්ඛුස්ස පන පතනවිවරදි පරික්ඛාරජනං ගහට්ඨස්ස වා අලං කාරුදි උපකරණං පියං හොති මනාපං, සො අඤ්ඤාසා තාදිසං උපපජ්ජමානං දිස්වා අහො වතස්ස එව රූපං න හවෙය්‍යාති ඉසං කරෙති, යාවිතො වාපි මග්ගෙපතං තාව න පරිභුඤ්ජාම න සකකා දුතුනති මච්ඡරියං කරෙති. එවං උභයමපි පියසංඛාර නිදුනං හොති. අපජියෙ හි පන තෙ වුත්තාපසකාරෙ සතෙන ච සංඛා රෙව ලභිත්වා සචෙට්ඨස්ස තෙ අමනාපා හොනති, තථාපි කිලෙසානං විපරිතවුත්තිතාය ආපෙත්වා මං කො අඤ්ඤා එවරූපස්ස ලාභිති ඉසං වා කරෙති, යාවිතො තාවකාලිකමපි අදදමානො මච්ඡ රියං වා කරෙති, එවං උභයමපි අපජියසතනසංඛාර නිදුනං හොති. “ජන්ද නිදුනං”⁶ නති එත්ථ පරියෙසනා ජන්දෙ පටිලාභජන්දෙ පරිභොගජන්දෙ සනතිධිජන්දෙ විස්සජ්ජනජන්දෙති පඤ්ඤා විධො ජන්දෙ කතමො පරියෙසනා ජන්දෙ? ඉධෙකචෙවා අතිතො ජන්ද ජන්දො රූපං පරියෙසති, සද්දං ගන්ධං රසං ඵොට්ඨබ්බං පරියෙසති. ධනං පරියෙසති, අයං පරියෙසනා ජන්දෙ, කතමො පටිලාභජන්දෙ? ඉධෙකචෙවා අතිතො ජන්ද ජන්දො රූපං පටිලභති සද්දං ගන්ධං රසං ඵොට්ඨබ්බං පටිලභති, ධනං පටිලභති අයං පටිලාභජන්දෙ, කතමො පරිභොගජන්දෙ? ඉධෙකචෙවා අතිතො ජන්ද ජන්දො රූපං පරිභුඤ්ජති සද්දං ගන්ධං රසං ඵොට්ඨබ්බං පරිභුඤ්ජති ධනං පරිභුඤ්ජති අයං පරිභොගජන්දෙ කතමො සනතිධිජන්දෙ? ඉධෙකචෙවා අතිතො ජන්ද ජන්දො ධන සනතිවයං කරොති ආපදසු භවිස්සතිති අයං සනතිධිජන්දෙ කතමො විස්සජ්ජනජන්දෙ? ඉධෙ

1. ම. මුච්චනති යෙව.

2. සි. I & II. වුත්තානො යෙව.

ආරභී. දුට්ඨං හි කම්මට්ඨානං රූපකම්මට්ඨානං අරූපකම්මට්ඨානං
 නඤ්ච. රූපපරිග්ගහො අරූපපරිග්ගහොති පි එතදෙව චුට්ඨති.
 තත්ථ භගවා යස්ස රූපං පාකට්ඨං තස්ස සංඛෙපමනසිකාරවසෙන
 වා විත්ථාරමනසිකාරවසෙන වා චක්ඛුධාතුවචත්ථානං විත්ථාරෙනතා
 රූපකම්මට්ඨානං කපෙති. යස්ස අරූපං පාකට්ඨං තස්ස අරූප
 කම්මට්ඨානං කපෙති, කපෙන්නො ව තස්ස චත්ථුභුතං රූප
 කම්මට්ඨානං දස්සෙත්ථා ච කපෙති, දෙව්නං පන අරූපං¹ පාක
 ට්ඨති අරූපකම්මට්ඨානවසෙන වෙදනං ආරභී. තිව්චොති අරූ
 පකම්මට්ඨානෙ අතිතිවෙසො ඵස්සවසෙන වෙදනාවසෙන විතත
 වසෙතාති. කථං? එකච්චස්ස හි සංඛිතෙතන වා විත්ථාරෙන වා පරි
 ග්ගහිතෙ රූපකම්මට්ඨානෙ තස්මිං ආරම්භේ විතතවෙතසිකානං
 පඨමාතිතිපාතො තං ආරම්භේ චූසනො උපපජ්ජමානො ඵස්සො
 පාකට්ඨො හොති. එකච්චස්ස තං ආරම්භේ අනුභවන්ති උපපජ්ජ
 මානා වෙදනා පාකට්ඨා හොති. එකච්චස්ස තං ආරම්භේ පරිග්ග
 හෙත්ථා තං විජනනතං උපපජ්ජමානං විඤ්ඤාණං පාකට්ඨං හොති.
 තත්ථ යස්ස ඵස්සො පාකට්ඨො හොති. සොපි න කෙවලං ඵස්සොව
 උපපජ්ජති තෙන සද්ධිං තදෙව ආරම්භේ අනුභවමානා වෙදනාපි
 උපපජ්ජති සජ්ජනමානා සඤ්ඤාපි වෙතයමානා වෙතනාපි විජන
 මානං විඤ්ඤාණමපි උපපජ්ජති. ඵස්සපඤ්ඤාකිං² යෙව පරිග්ගහාති,
 යස්ස වෙදනා පාකට්ඨා හොති. සොපි න කෙවලං වෙදනාව
 උපපජ්ජති තාය සද්ධිං තදෙව ආරම්භේ චූසමානො ඵස්සොපි
 උපපජ්ජති සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි වෙතයමානා වෙතනාපි
 විජනමානං විඤ්ඤාණමපි උපපජ්ජති. ඵස්සපඤ්ඤාකො යෙව පරි
 ග්ගහාති. යස්ස විඤ්ඤාණං පාකට්ඨං හොති, සොපි න කෙවලං
 විඤ්ඤාණමෙව උපපජ්ජති තෙන සද්ධිං තදෙවාරම්භේ චූසමානො
 ඵස්සොපි උපපජ්ජති අනුභවමානා වෙදනාපි සජ්ජනමානා සඤ්ඤාපි
 වෙතයමානා වෙතනාපි උපපජ්ජති. ඵස්සපංචකො යෙව පරි
 ග්ගහාති. සො ඉමෙ ඵස්සපංචමකා ධර්මා කිං තිස්සිතාති උප
 ධාරෙනතා චත්ථ තිස්සිතාති පජ්ජනාති, චත්ථ නාම කරජ්ඣායො
 යං සකියං වුතං. “ඉමං ව පන මෙ විඤ්ඤාණං එත්ථසිතං එත්ථ
 පට්ඨංඛි”නති; සො අත්තො භුතාති වෙව උපදරුපාති ව එව
 මෙත්ථ චත්ථ රූපං ඵස්සපඤ්ඤමකං නාමන්ති නාමරූපමිතතමෙව
 පස්සති. රූපං වෙත්ථ රූපකඛණො නාමං චතතාරෙ අරූපිනො
 ඛණාති පඤ්ඤාකඛණමතං හොති. නාමරූපවිනිමුත්තො හි
 පඤ්ඤාකඛණා පඤ්ඤාකඛණවිනිමුත්තං වා නාමරූපං තත්ථ සො ඉමෙ
 පඤ්ඤාකඛණා කිං කෙතුකාති උපපරිකඛණො අවිජ්ජාදිකෙතුකාති
 පස්සති. තෙනා පච්චයො වෙව පච්චුප්පතනං ව ඉදං අඤ්ඤා
 සත්තො වා පුග්ගලො වා තත්ථ සුඛසංඛාරපුඤ්ඤමතතමෙවාති

1. ම. අරූපකම්මට්ඨානං. 2. හි I. පඤ්ඤාකොඨ & ම. පඤ්ඤමකොඨ.

සප්තවිධානාමරූපවිසේන නිලක්කණං ආරේපෙත්වා විපස්සනාපටි පාරියා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තානි සමමසනො විවරති, භො අරු අරුතී පටිච්චො ආකඛ්ඛමානො නථාරූපෙ දිවසෙ උතු සප්තායං පුග්ගලසප්තායං භොජනසප්තායං ධම්මසවණසප්තායං වා ලභිති; එකපල්ලභේකන නිසින්නොව විපස්සනං මන්තං පාපෙත්වා අරහන්ත පතිට්ඨාති. එවං ඉමෙසා තිණණමපි ජනානං යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කපිතං භොති. ඉධ පන ගඟවා අරූප කම්මට්ඨානං කපේන්නො වෙදනා වසෙත¹ කපේසි. එසාවසෙත වා වික්ඛැණ්ණවසෙත වා කපියමානං එතස්ස න පාකට්ටං භොති අනි කාරං. විය බාගති වෙදනාවසෙත පන පාකට්ටං භොති, කසමා? වෙදනානං උප්පත්තියා පාකට්ටතාය, සුඛදුක්ඛවෙදනානං හි උප්පත්ති පාකට්ටා, යද්ද සුඛං උප්පජ්ජති තද්ද සකලසරීරං ඛොභෙන්නං මග්ගන්තං ඵරමානං අභිසංඤ්ජයමානං සතධොතසප්පිං බාද්දපගන්තං විය සතපාකතෙලං මක්ඛියමානං විය සට්ඨසගස්සෙත පරිලාභං නිබ්බාපයමානං විය අභො සුඛං අභො සුඛන්ති වාවං නිවර්ත රයමානමෙව උප්පජ්ජති. යද්ද දුක්ඛං උප්පජ්ජති තද්ද සකලසරීරං ඛොභෙන්නං මග්ගන්තං ඵරමානං අභිසංඤ්ජයමානං තතඤ්ඤං ඵාලං පවෙසන්නං විය විලිතතඞ්ගෙලොභෙන ආසිංචන්නං විය සුක්ඛතිණ්ණ වතස්සතිමහි අරඤ්ඤෙ දුරුඋක්කකාකලාපං ඛිපමානං විය අභො දුක්ඛං අභො දුක්ඛන්ති විප්පලාපයමානමෙව උප්පජ්ජති. ඉති සුඛ දුක්ඛවෙදනානං උප්පත්ති පාකට්ටා භොති.

අදුක්ඛමසුඛා පන දුද්දීපනා අනිකාරා අවිභූතා, සා සුඛ දුක්ඛානං අපගමෙ සාතායාතපටිකේඛපවසෙන මජ්ඣිත්තාකාර භූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනානි නයතො ගණනන්තස්ස පාකට්ටා භොති. යථා නිං? යථා අනතරං පිට්ඨිපාසානං ආරුහිත්වා පලාතස්ස මිගස්ස අනුපදං² ගච්ඡන්නො මිගපුද්ගකො පිට්ඨිපාසාණස්ස ඔරහාගෙපි පරහාගෙපි පදං දිට්ඨො මජ්ඣෙ අපස්සන්නොපි ඉතො ආරුලොතා ඉතො ඔරුලොතා මජ්ඣෙ පිට්ඨිපාසාණෙ ඉමිනා පදෙසෙන ගතො ගවීස්සතිති නයතො ජනාති, එවං ආරුලගට්ඨානෙ පදං විය හි සුඛාය වෙදනාය උප්පත්ති පාකට්ටා භොති. ඔරුලගට්ඨානෙ පදං විය දුක්ඛාය වෙදනාය උප්පත්ති පාකට්ටා භොති. ඉතො ආරුලග ඉතො ඔරුලග මජ්ඣෙ එව ගතොති නයතො ගහණං විය සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතායාතපටිකේඛපවසෙන මජ්ඣිත්තාකාර භූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනානි නයතො ගණනන්තස්ස පාකට්ටා භොති, එවං ගඟවා පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කපේත්වා පච්ඡා අරූප කම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙත නිබ්බේදෙත්වා දස්සෙසි. න කෙව ලඤ්ච ඉධෙව එවං දස්සෙසි. මහාසතිපට්ඨානෙ මජ්ඣිමනිකායමහි සතිපට්ඨානෙ චුල්ලතණ්ඤාසංඛ්ඛයෙ මහාතණ්ඤාසංඛ්ඛයෙ චුල්ල

වෙදලො මහාවෙදලො රට්ඨපාලසුතෙන මාග්ගියසුතෙන ධාතු විභවෙන ආනඤ්ඤාසප්පායෙ සක්කලො වෙදනාසංයුතෙනති එවං අනෙකෙසු සුතෙනසු පඨමං රූපකමමට්ඨානං කපේතියා පච්ඡා අරූපකමමට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බේදෙතියා දසොසි යථා තෙසු එවං ඉමසමිට්ඨි සක්කපඤ්ඤා පඨමං රූපකමමට්ඨානං කපේතියා පච්ඡා අරූපකමමට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බේදෙතියා දසොසි, රූපකමමට්ඨානං පනෙත්ථ වෙදනාසං ආරමමණමත්තකං යෙව සංඛිතතං තස්මා පාළියං¹ න ආරුලං හවිසාති. අරූප කමමට්ඨානෙන යං තස්ස පාකට්ඨං වෙදනාවසෙන අභිනිවේසමුඛං තමෙව දසොසිතුං “සොමනස්සං පහං² දෙවානමිඤ්ඤ”ති ආදිමාහ. තත්ථ “දුට්ඨිකො”ති විවිධෙන විහි කොට්ඨාසෙහිති අනෙථා. “එවරූපං සොමනස්සං නි සොමනස්සං”නති එවරූපං ගෙහසිත සොමනස්සං න සෙවිතබ්බං ගෙහසිතසොමනස්සං නාම “තත්ථ කතමාති ඡ ගෙහසිතාති සොමනස්සාති? වක්ඛුමිඤ්ඤාදයානං රූපානං ඉට්ඨානං කතනානං මිනාපානං මිනොරමානං ලොකා මිසපට්ඨසංයුතනානං පටිලාහං වා පටිලාහතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙව පටිලාහිපුබ්බං අතීතං නිරුභං විපරිණතං සමනුස්ස රතො උපපජ්ජති සොමනස්සං, යං එවරූපං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්සං”නති එවං ඡසු වාරෙසු වුත්ත කාමඉණතිස්සිතං සොමනස්සං. “එවරූපං සොමනස්සං සෙවි තබ්බං”නති එවරූපං නෙකමමසිතං සොමනස්සං සෙවි තබ්බං නෙකමමසිතං සොමනස්සං නාම “තත්ථ කතමාති ඡ නෙකමමසිතාති සොමනස්සාති? රූපානං තෙව අනිච්චතං දිස්වා³ විපරිනාමං විරාගං නිරෝධං පුබ්බෙ වෙව රූපා එතරගි ව සබ්බෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමමමොති එවමෙනං යථා භූතං සමප්පඤ්ඤාය පස්සතො උපපජ්ජති සොමනස්සං, යං එව රූපං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති නෙකමමසිතං සොමනස්සං”නති එවං ඡසු වාරෙසු ඉට්ඨාරමමණ ආපාර්ගතෙ අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පඨපෙතියා උසුක්ඛාපෙතියා සක්කොත්තස්ස උසුක්ඛාතිතා මෙ විපස්සනාති සොමනස්සංජතස්ස උපපන්නං සොමනස්සං සෙවි තබ්බතති ඉදං නෙකමමවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පරමජක්ඛනාදිවසෙන ව උපපජ්ජනකසොමනස්සං සෙවිතබ්බං නාම. “නත්ථ සෙව සෙවිතනං සෙවිතාර”නති තස්මිට්ඨි නෙකමමසිත සොමනස්සං යං නෙකමමවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සති වසෙන පරමජක්ඛනාවසෙන ව උපපන්නං සෙවිතනං සෙවිතාරං සොමනස්සංනති ජානෙය්‍ය. “සං වෙ අවිතනං අවිතාර”නති යං පන දුට්ඨියතතිසජ්ඣාතවසෙන උපපන්නං අවිතනං අවිතාරං සොමනස්සංනති ජානෙය්‍ය. “සෙ අවිතනෙහි අවිතාරෙ යො ඤාණො”

1. ම. I & II, කෙල

2. ම. I & II, පාළි.

3. ම. පාහං.

4. ම. මිද්දා.

ඉමමි සංවච්ඡරං විපස්සනං උස්සුකතාපෙනා අරියභූමිං පාපුණ්ණං
නාසක්ඛිනාති අනුසොවනො උප්පන්නං දෙමනස්සං සෙවිතබ්බනති
ඉදං නෙකබ්බමවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පඨමජ්ඣා
නාදිවසෙන උප්පජ්ජනකදෙමනස්සං සෙවිතබ්බං නාම.

“නාම සසෙච්ච සවිතකතං සවිචාර” නති තස්මි. දුට්ඨෙපි
දෙමනස්සෙ ගෙගසිත දෙමනස්සමෙව සවිතකත සවිචාරදෙමනස්සං
නාම. නෙකබ්බමවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිට්ඨානවසෙන
පඨමදුතියජ්ඣානවසෙන ව උප්පන්නදෙමනස්සං. පන අවිතකත
අවිචාරදෙමනස්සනති චෙදිතබ්බං. තිප්පරියායෙන පන අවිතකත
අවිචාරදෙමනස්සං. නාම නජි, දෙමනස්සිඤ්ඤං හි එකංසෙන අකු
සලං චෙව සවිතකතසවිචාරං ව, තස්ස පන භික්ඛුනො මඤ්ඤනා
වසෙන සවිතකතසවිචාරනති ව අවිතකතඅවිචාරනති ව වුත්තං,
තත්තායං තයො, ඉධ භික්ඛු දෙමනස්සපච්චයභූතෙ සවිතකතසවි
චාරධමෙව අවිතකතඅවිචාරධමෙව ව දෙමනස්සපච්චයා¹ උප්පන්න
මග්ගඵලධමෙව ව අඤ්ඤාසං පටිපත්ති දස්සනවසෙන දෙමනස්සනති
ගහෙනා කද භුඛො මෙ සවිතකතසවිචාරදෙමනස්සෙ විපස්සනා
පට්ඨපිතා හවිස්සති කද අවිතකතඅවිචාර දෙමනස්සෙති ව කද
භුඛො මෙ සවිතකතසවිචාරදෙමනස්සඵලසමාපත්ති තිබ්බතතිතා
හවිස්සති කද අවිතකතඅවිචාරදෙමනස්සඵලසමාපත්ති විනොන්තා
තෙමාසිකං ඡමාසිකං නවමාසිකං වා පටිපදං ගණ්හාති, තෙමාසිකං
ගහෙනා පඨමමාසෙ එකං යාම. ජග්ගති චෙ යාමෙ තිද්දය
මකාසං කරොති, මජ්ඣිමමාසෙ චෙ යාමෙ ජග්ගති එකං යාම.
තිද්දය මකාසං කරොති, පච්ඡිමමාසෙ වංකමනියජ්ජාහෙව²
යාපෙති එවං. චෙ අරහත්තං පාපුණ්ණාති, ඉච්චිතං කුසලං නො
චෙ පාපුණ්ණාති විසෙසෙඤ්ඤා ඡමාසිකං ගණ්හාති. තත්තාපි චෙ
චෙ මාසෙ වුත්තනගෙන පටිපජ්ජිතා අරහත්තං පාපුණ්ණං
අසකෙක්ඛානො විසෙසෙඤ්ඤා නවමාසිකං ගණ්හාති, තත්තාපි තයො
තයො මාසෙ තථෙව පටිපජ්ජිතා අරහත්තං පාපුණ්ණං
අසකෙක්ඛානාස්ස න ලද්ධං වත මෙ සමුග්ගවාරිති සද්ධිං විසුද්ධි
පචාරණං පචාරෙභුනති³ ආවජ්ජනො දෙමනස්සං උප්පජ්ජති. අස්ස
ධාරා පචත්තනති ගාමනනපබ්බාරවාසිමහාසිවෙඤ්ඤාසං විශ්:-

ථෙරො කිර අධාරස මහාගණෙ වාචෙති, තස්සොවාදෙ ධ්වං
තිංසසගස්සතික්ඛු අරහත්තං පාපුණ්ණං. අථෙකො භික්ඛු මග්ගං
තාව අබ්බන්තරෙ ගුණ අප්පමාණා කිදිසා භුඛො මෙ ආවරිය
ගුණාති ආවජ්ජෙනො පුට්ඨජ්ජනභාවං දිස්සා අමාසං ආවරියො
අඤ්ඤාසං අවස්සයො හොති අත්තනො හවිඤ්ඤං න සකෙක්ඛාති
මවාදමස්ස දස්සාමිති ආකාසෙන ගන්තො විහාරසමිපෙ ඕතරිතො
දිවාර්ථානෙ තිසිත්තං ආවරියං උපසංකමිතො වත්තං දස්සෙතො

1. පච්චයාඵලං. 2. ම. තිස්සජ්ජායෙව. 3. සි. I & II. පචාරිකුණි.

එකමතතං තිසිදි. ථෙරො කිංකාරණං ආගතොසි පිණ්ඩපාතිකාති
 ආග. එකං අනුමොදනං ගණ්ඨිකාමිති ආගතොසි ගනෙනති,
 ඔකාසො න හවිසාති ආවුසොති. විතකකමාලකෙ සිතකාලෙ
 පුච්ඡිසාමි ගනෙනති, තසමිං ධානෙ අසෙසෙසු පුච්ඡන්ති, භික්ඛා
 වාරමග්ගෙ ගනෙනති, තත්තාපි අසෙසෙසු පුච්ඡන්ති, දුපට්ටං තිවං
 සනට්ඨානෙ සබ්බාපිපාරුපනට්ඨානෙ පතත නිගරණට්ඨානෙ ගාමෙ
 චරිතිං ආසනසාලාය¹ යාගුපිතකාලෙ ගනෙනති. තත් අට්ඨකථා
 ථෙරං අතතනො කංඛං විනොදෙනති ආවුසොති, අනො ගාමතො
 නික්ඛන්තකාලෙ පුච්ඡිසාමි ගනෙනති, තත්තාපි අසෙසෙසු පුච්ඡන්ති ආවු
 සොති. අන්තරාමග්ගෙ ගනෙන ගොජනසාලාය ගතත්තිව්චපරිසො
 සානෙ ගනෙනති, දිවාට්ඨානෙ පාදධොවනකාලෙ මුඛධොවනකාලෙ
 ගනෙනති, තද අසෙසෙසු පුච්ඡිසාන්ති, තතො පට්ඨාය යාවගුරුණං
 පතිමරුත්ති ආවුසොති,² දන්තකට්ඨං ගහෙති මුඛධොවනන්, ගමන
 කාලෙ ගනෙනති, තද අසෙසෙසු පුච්ඡන්ති, මුඛං ධොවිති ආගමන
 කාලෙ ගනෙනති, තත්තාපි අසෙසෙසු පුච්ඡන්ති. සෙනාසනං පටිසිති
 නිසින්නකාලෙ ගනෙනති, තත්තාපි අසෙසෙසු පුච්ඡන්ති, ගනෙන
 නත්ත මුඛං ධොවිති සෙනාසනං පටිසිති තයො ඵ්ඨතොරො
 පලලබ්ඛ කුණා³පෙති යොතිසොමනසිකාරෙ කමම.
 කරොන්තානං ඔකාසකාලෙන හවිතබ්බං සියං මරණබණං පන
 ලභිසාප්⁴ ගනෙන එලකසදිසත්ත ගනෙන පරසා අවසායො ගොප්,
 අතතනො හවිතුං න සකෙකාප්, න මෙ තුමාකං අනුමොදනාය
 අන්තොති ආකාසෙ උපපතිති අගමාසි. ථෙරො ඉමිසා භික්ඛුනො
 පටිසන්ති කමම. තත්ති මග්ගං පන අංකුසකො හවිසාමිති
 ආගතොති සුඤ්ඤා ඉද්ධි ඔකාසො න හවිසාති පච්චුසකාලෙ
 ගමිසාමිති විනොන්තො පතතව්චරං සමිපෙ කති සබ්බං දිවස
 හාගං පඨමයාමිං මජ්ඣිමිං යාමෙසු ධමමං වාචෙති පට්ඨිමියාමෙ
 එකසමිං ථෙරෙ උදෙසං ගහෙති නික්ඛන්තො පතතව්චරං ගහෙති
 තෙනෙව සද්ධිං නික්ඛන්තො. නිසින්නඅන්තවාසිකා ආචරිසො
 කෙතව් පපසෙවන නික්ඛන්තොති මසුද්දිපු. නික්ඛන්තොථෙරො
 කොච්ඡෙව සතචරිය භික්ඛුති සසුද්දො අකාසි. ථෙරො කිර මාදි
 සයා අරහතං. නාම කිං⁵ විහතීගෙනෙව පාපුණ්ණිං පච්ඡා
 ගමිසාමිති අන්තවාසිකානං අනාරොචෙතිව ආසලභිමාසයා
 ජුණ්ඨපකෙව තෙරසියං නික්ඛන්තො ගාමනපබ්බාරං ගතො
 වඞ්කමං ආරුග්ග කමමට්ඨානං මනසිකරොන්තො තං දිවසං අර
 හතං ගහෙතුං නාසකම්. උපොසථදිවසෙ සමපතත විහතීගෙනෙව
 අරහතං ගණ්ඨිකාමිති බති ආගතො, ගහෙතුං පන නාසකම්.
 තයො මාසා⁶ පන තිණ්ණි දිවසාති විස යාව මහාපචාරණං නාව

1. ම. සාලායං.	4. ම. මරණබණං පි තලසිසාප්.
2. ම. අපරිපුච්ඡන්ති.	5. ම. අරහතං උපපාදෙතුං නාම කිං.
3. ම. උසසුමංගානාපෙති.	3. ම. මාසෙ.

ජනිත්තාමිති වස්සං උපගන්තොපි ගහෙතුං නාසකති. පචාරණ දිවසෙ විනොතයි: අභං විහතිහෙන අරහත්තං ගණිත්තාමිති ආගතො තෙමාසසනාපි නාසකති. සමුගමාරිනො පන විසුද්ධි පචාරණං පචාරෙනතිති, තස්සෙවං විනායකො අසුඛාරා පවතති¹

තතො ත මඤ්ඤෙ මග්ගං වතුති ඉරියාපටෙති මග්ගඵලං උපපජ්ජති අරහත්තංදති අපචායො තෙව මඤ්ඤො පිට්ඨිං පසා රෙස්සාමි ත පාදෙ ධොවිස්සාමිති මඤ්ඤං උස්සාපෙත්වා ධපෙසි. පුන අනෙතාවස්සං අරහත්තං ගහෙතුං නාසකතියෙව. එකුත තිස්සං පචාරණාසු අසුඛාරා පවතති,² ගාමදරුතො පේරස්ස පාදෙසු ඵලිතථානාති³ කණ්ටකෙති සිබ්බන්ති. දවං⁴ කරොන්තොපි අය්‍යස්ස මහාසිවනේරස්ස විය පාදු භොන්තුති දවං කරොන්ති, පේරො තිස්සතිමෙ සංවච්ඡරෙ මහාපචාරණදිවසෙ ආලම්බනඵලකා තිස්සාය සීතො ඉදුති මෙ තිස්සවස්සාති සමණධම්මං කරොන්තස්ස නාසකති: අරහත්තං පාපුණ්ණං අද්ධිං මෙ ඉමසමිං අත්තභාසෙව වංශො වා ඵලං දා තත්ථි න මෙ ලබ්බා. සමුගමාරිති සද්ධිං විසුද්ධිපචාරණං පචාරෙත්තුනති විනොතයි. තස්සෙවං විනායකොව දෙමතස්සං උපපජ්ජ, අසුඛාරා පවතති, අප් අවිදුරෙ ථානෙ එතා දෙවධිතා රොදමානා අට්ඨාසි, කො එත්ථ රොදතිති.⁴ අභං හන්තෙ දෙවධිතාති, කත්වා රොදසීති? රොදන්තො⁵ මග්ගඵලාති නිබ්බන්තොන්තො අහමපි එක වෙ මග්ගඵලාති නිබ්බන්තොස්සා මිති රොදමි හන්තෙති.

තතො පේරො භො මහාසිව දෙවතාපි තයා සද්ධිං කෙළීං කරොන්ති අනුච්ඡිකං නුඛො තෙ එතන්ති විපස්සනං වඤ්ඤාත්වා සහ පටිසම්බද්ධි අරහත්තං අග්ගහෙසි. සො ඉදුති නිපජ්ජස්සාමිති සෙතාසනං පටිප්ඨතිත්වා මඤ්ඤාකං පඤ්ඤාපෙත්වා උදකං පච්චුපථා පෙත්වා පාදෙ ධොවිස්සාමිති සොපානඵලකො තිසීදි. අනෙතවාසිකා පිස්ස අමහාකං ආවරියස්ස සමණධම්මං කාතුං ගතස්ස⁶ තිස්ස වස්සාති, සකති නුඛො විසෙසං නිබ්බන්තොතුං නාසකතිති ආවජ්ජ මානා අරහත්තං පචා පාදධොවනත්ථං තිසින්නොති දිස්වා අමහාකං ආවරියො අමහාදිසෙසු අනෙතවාසිකෙසු තිට්ඨන්තොසු අත්තනාව පාදෙ ධොවිස්සතිති අට්ඨානමෙතං අභං ධොවිස්සාමි අභං ධොවිස්සාමිති තිස්සගස්සාපි ආකාසෙතාගන්තො වන්දිත්වා පාදෙ ධොවිස්සාමි හන්තෙති ආහංසු. ආවුසො ඉදුති තිස්සවස්සාති භොන්ති මම පාදුතං අධොනානං, තිට්ඨථ තුලෙහ අහමෙව ධොවිස්සාමිති, සන්තකාපි ආවජ්ජන්තො මග්ගං-අය්‍යො මහාසිව තේරො අරහත්තං පණ්ණා, තිස්සගස්සානං අනෙතවාසිකානං

1. ම. පවත්තති.

2. ඵලිතථානාති.

3. ම. එවං.

4. ම. රොදසීති.

5. ම. රොදමානො.

6. ම. ගච්ඡන්තස්ස.

පාදෙ ඛොවිසාමානි ආගතානං පාදෙ ඛොවිතුං න දෙති,
මාදිසෙ පන උපට්ඨානෙ නිට්ඨන්තෙ මග්ගං අයෙතා සං පාදෙ
ඛොවිසාමිති අට්ඨානමෙතං, අහං ඛොවිසාමිති සනතිට්ඨානං කන්ධා
සුචාරාය දෙවියං සද්ධිං භික්ඛුසංඝස්ස සනතිතෙ පාතුරුතොසි.

මෙය සුචං අසුරකඤ්ඤං පුරතො කන්ධා අපෙට්ඨ හන්තෙ මාතු
ගාමොති ඔකාසං කාරෙත්වා පෙරං උපසංඝමිත්වා වන්දිත්වා පුරතො
උකතුටිකො නිසිදිත්වා පාදෙ ඛොවිසාමිති හන්තාති අහං. නොසිය
ඉදුති මෙ තිංසවසායාති පාදුතං අඛොතානං දෙවතාකඤ්ච පන
තියාපි මනුස්සසරිරෙ ගන්තො නාම ජෙගුළෙජා යොජනසතෙ
සීතානලපි කණෙති ආසත්තකුණං. විය හොති, අහමෙව
ඛොවිසාමිති. අහමෙව හන්තෙ ඛොවිසාමිති අයං ගන්තො නාම
න පඤ්ඤායති, තුමහාකං පන සීලගන්තො ජ දෙවලොකෙ අතික්ක
මිත්වා උපටි හවග්ගං පන්ධිතො, සීලගතිතො අඤ්ඤා උත්තරි
තරෙ ගන්තො නාම තත්ථි, හන්තෙ තුමහාකං සීලගතිතලපි
ආගතොති වාමහත්තෙ ගොපථකසන්ධිං ගහෙත්වා දකිණිහත්තෙ
පාදුතලං¹ පරිමජ්ජ දහරකුමාරස්සෙව පාදු අහෙසුං. සකෙකා පාදෙ
ඛොවිත්වා වන්දිත්වා දෙවලොකමෙව ගතො.

එවං න ලභාමි සබ්බගමාර්ථි සද්ධිං විසුද්ධිපචාරණං පවා
රෙත්තනති අවජෙජ්ජනාස්ස උපපන්නං දොමනස්ස නිස්සාය භික්ඛුතො
මඤ්ඤානාවසෙත විපස්සනාය ආරම්බණ්ටපි විපස්සනාපි මග්ගොපි
එලඞ්ඨි සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සන්ති ව අවිතක්කඅවිචාරදොම
නස්සති ව චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ එකො භික්ඛු සවිතක්ක
සවිචාරදොමනස්සෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ඉදං දොමනස්සං කිං
තිස්සිතන්ති උපධාරෙන්නො වන්දිතිස්සිතන්ති පඤ්ඤාතිති එස්ස
පඤ්චමකෙ චුත්තනායෙනෙව අනුක්කමෙන අරහන්තෙ පතිට්ඨාති.
එකො අවිතක්කඅවිචාරෙ දොමනස්සෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා
චුත්තනායෙනෙව අරහන්තෙ පතිට්ඨාති. තත්ථ අභිනිවිට්ඨදොමනස්ස
සුපි සවිතක්කසවිචාරතො අවිතක්කඅවිචාරං පණ්ණිතතරං සවි
තක්කසවිචාරදොමනස්සෙ විපස්සනතොපි අවිතක්කඅවිචාරදොම
නස්ස විපස්සනා පණ්ණිතතරං සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සඑලසමා
පතතිතොපි අවිතක්කඅවිචාරදොමනස්සඑලසමාපතතිගෙව පණ්ණිත
තරං. තෙතාග ගගවා: “යෙ අවිතක්කඅවිචාරෙ තෙ² පණ්ණිතතරෙ”ති.
“එවරූපා උපෙක්ඛා න සෙවිතබ්බා”ති එවරූපා ගෙහසිත
උපෙක්ඛා න සෙවිතබ්බා. ගෙහසිතා උපෙක්ඛා නාම: “තත්ථ
ක්කමා ජ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා, චක්ඛුතා රූපං දිස්වා උපපජ්ජති
උපෙක්ඛා බාලස්ස මූලගස්ස පුපුජ්ජනස්ස අනොඛජිතස්ස අවිපාක
ජිතස්ස අනාදිතවදස්සාවිතො අසුත්තවතො පුපුජ්ජනස්ස. යා එව
රූපා උපෙක්ඛා රූපං සා නාතිවත්තති, තස්මා සා උපෙක්ඛා

ගෙගසිතාති චුළුවති”ති. එවං ඡස්ස වාසෙරසු¹ ඉට්ඨාරමඤ්ඤෙ ආපාථ ගතෙ ගුලපිණ්ණකෙ තිලිතමක්ඛිතා විශ රූපාදීති අනතිවත්ත මානා තජෙථ ලග්ගා ලග්ගිතා හුත්වා උපපන්නා කාමගුණනිසිධිතා උපෙක්ඛා ත සෙවිතබ්බා. “එවරූපා උපෙක්ඛා සෙවිතබ්බා”ති එවරූපා නෙක්ඛමමසිතා උපෙක්ඛා සෙවිතබ්බා, නෙක්ඛමමසිතා උපෙක්ඛා නාම. “තත්ථ නාතමා ඡ නෙක්ඛමමසිතා උපෙක්ඛා, රූපානංඤෙච අතිච්චතං විදිත්වා විපරිනාමවිරහගතිරෙධං. පුබ්බෙ චෙච රූපා එතරති ච සබ්බෙ තෙ රූපා අතිච්චා දුක්ඛා විපරි නාම ධම්මාති එවමෙතං යථාභූතං. සම්මපපඤ්ඤාය පස්සතො උපපජ්ජති උපෙක්ඛා, යා එවරූපා උපෙක්ඛා රූපං සා අතිවත්තති තස්මා සා උපෙක්ඛා නෙක්ඛමමසිතාති චුළුවති”ති එවං ඡස්ස වාසෙරසු ඉට්ඨාදිආරමඤ්ඤෙ² ආපාථගතෙ ඉට්ඨා අරජ්ජනාස්ස අතිට්ඨා අදුස්සනාස්ස අසමපෙක්ඛනෙන අමුස්සනාස්ස උපපන්නා විපස්සනා ඤාණසම්පයුතතා උපෙක්ඛා.

අපි ච වෙදනාසභාගා තත්ත්මජ්ඣිතනුපෙක්ඛාපි එත්ථ උපෙක්ඛාච. තස්මා සෙවිතබ්බාති. අයං නෙක්ඛමමවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිට්ඨානුවසෙන පඨමදුතියතතියවතුත්ථජ්ඣානවසෙන ච උපපජ්ජතක උපෙක්ඛා සෙවිතබ්බා නාම. එත්ථ³ “සග්ගෙඤ්ඤ සෙවිතාස්සං සෙවිමාර”නති තායපි නෙක්ඛමමසිතඋපෙක්ඛාය යං නෙක්ඛමමවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පඨමජ්ඣානවසෙන ච උපපන්නං සෙවිතාස්සං සෙවිමාරං උපෙක්ඛනාති ඡනෙය්‍ය. “සග්ගෙඤ්ඤ සෙවිතාස්සං සෙවිමාර”නති යං පන දුතියජ්ඣානාදිවසෙන උපපන්නං අපි තාක්ඛාපිමාරං උපෙක්ඛනාති ඡනෙය්‍ය, සෙ සෙවිතාස්සං සෙවිමාරෙ ඤා පඤ්ඤානෙති එතාසු විසු යා අවිතක්ඛාසෙවිමාරං සා පඤ්ඤා තරුති අත්ථා. ඉමිනා කිං කට්ඨං භොති? මිනනා අරහතතං කට්ඨං කථං? එතො භික්ඛු සෙවිතක්ඛාසෙවිමාරඋපෙක්ඛාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අයං උපෙක්ඛා කිංතිසිධිතාති උපධාරෙතො වන්ත්තිසිධිතාති පජානාතිති එස්සපඤ්ඤමකෙ චුත්තානායෙනෙව අනුක්ඛා මෙත අරහතෙන පතිට්ඨාති. එතො අවිතක්ඛාසෙවිමාරය උපෙක්ඛාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා චුත්තානායෙනෙව අරහතෙන පතිට්ඨාති. තත්ථ අතිනිවිට්ඨඋපෙක්ඛාසුපි සෙවිතක්ඛාසෙවිමාරතො අවිතක්ඛා සෙවිමාර පඤ්ඤිතතරු. සෙවිතක්ඛාසෙවිමාරඋපෙක්ඛාය විපස්සනානොපි⁴ අවිතක්ඛාසෙවිමාරඋපෙක්ඛා විපස්සනා පඤ්ඤිතතරු. සෙවිතක්ඛාසෙවිමාරඋපෙක්ඛා එලසමාපතතිතොපි අවිතක්ඛාසෙවිමාරඋපෙක්ඛා එලසමාපතති යෙව පඤ්ඤිතතරු. නෙතාහගගවා: “යෙ අවිතක්ඛාසෙවිමාරෙ ඤා පඤ්ඤිතතරො”ති. එවං පටිපනෙතා ඛො දෙවාතමිත්ථ භික්ඛු පපඤ්ඤා සඤ්ඤාසංඛාතිරෙධසාරූපගාමිනිපටිපදං. පටිපනෙතා භොතිති.

1. සී. II & II. එවමෙච.

2. ම. වෙදානිට්ඨාදිආරමඤ්ඤෙ.

3. සී. I & II. තත්ථ.

4. ම. උපෙක්ඛාසෙවිතාස්සානොපි.

හඟවා අරහතනතිකුවෙන දෙසනං නිව්ඨපෙසි. සනෙකා පන සොතාපතති ඵලං පනෙතා. බුද්ධානං හි අජ්ඣාසයො ලීනො න හොති, උක්කඤ්චොව හොති. එකස්සපි බහුනනමපි ධම්මෙ දෙසෙන්නා අරහතෙනෙව කුටං ගණ්හනති. සතතා පන අතතනො අනුරූපෙ උපතියස්සෙය් සීතා කෙවි සොතාපතනා තොනති කෙවි සකද්දගාමි කෙවි අනාගාමි, කෙවි අරහතෙතා. රජ විය හි හඟවා රජකුමාර විය වෙනෙය් යථාති රජ ගොජනකාලෙ අතතනො පමාණෙන පිණ්ඩං උග්ගිරිතො රජකුමාරනං උපනෙතු තෙ තතො අතතනො මුඛප්පමාණෙනෙව කබලං කරෙන්නති, එවං හඟවා අතතජ්ඣාසයානුරූපාය දෙසනාය අරහතෙනෙව කුටං ගණ්හනති වෙනෙය් අතතනො උපතියස්සපමාණෙන තතො සොතාපතතිඵලමිත්තං වා සකද්දගාමිඅනාගාමිඅරහතනඵලමෙව වා ගණ්හනති, සනෙකා පන සොතාපතනා ජ්ඣො සොතාපතනාව සුත්ථි හඟවතො පුරතො යෙව වට්ඨිතො තරුණසනෙකා සුත්ථි තිබ්බතති. දෙවතානං හි වචමානානං අතතභාවස්ස ගතගතධ්මානං නාම න පඤ්ඤායති. දීපසිඛාගමිතං විය හොති, තසවො සෙස දෙවතා න ජනිංසු. සනෙකා පන සයං චූතතතා හඟවා ව අපපටි ගතඤ්ඤානතාති වෙව¹ ජනිංසු.

අප්ථ බො සනෙකා විනෙතසි මග්ගං හඟවතා තිස්ස ධානෙස්ස තිබ්බතතිතඵලමෙව කපිතං අයඤ්ච පන මග්ගො වා ඵලං වා සකුණීකාය විය² උපපතීත්ථා ගහෙත්ථුං න සකකා, අංගමනීයපුබ්බභාග පටිපදයස්ස හවිතබ්බං හන්දුහං උපරි බිණ්ණසවස්ස පුබ්බභාගපටි පදං පුච්ඡාමිති. තතො නං පුච්ඡතො “කථං පටිපනෙතා පන මාරිසා”ති අදිමාහ. තත් “පානිමොක්ඛසංවර්ණා”ති උත්තම ජෙට්ඨකසීලසංවරය, කායසමාචාරං පිනි අදි සෙවිතබ්බකායසමා චාරදිවසෙන පානිමොක්ඛසංවරදස්සතත්ථං චූතතං. සීලකථා ව නාමෙසා කම්මපථවසෙන වා පණ්ණතතිවසෙන වා කපේතබ්බා හොති. තත් කම්මපථවසෙන කපේනෙතන අසෙවිතබ්බකාය සමාචාරෙ තාව පාණාතිපාත අදින්නාදුත මිච්ඡාචාරෙති කපේ තබ්බො, පණ්ණතතිවසෙන කපේනෙතන කායචාරෙ පඤ්ඤාතන සිකිකාපදවිනිකකම්මසෙන කපේතබ්බො. සෙවිතබ්බ³ කායසමා චාරෙ හි පාණාතිපාතාදිවෙරමණීති වෙව කායචාරෙ පඤ්ඤාතනසිකිකා පදඅවිනිකකමෙන ව කපේතබ්බොව; අසෙවිතබ්බවිසමාචාරෙ මුසා චාදදිවට්ඨිදුච්චරිතෙන වෙව වට්ඨිචාරෙ පඤ්ඤාතනසිකිකාපදවිනිකක මෙන ව කපේතබ්බො. සෙවිතබ්බවට්ඨිසමාචාරෙ මුසාචාදදිවෙර මණීති වෙව වට්ඨිචාරෙ පඤ්ඤාතනසිකිකාපදඅවිනිකකමෙන ව කපේ තබ්බො. පරිගෙසනා පන කායචාරාහි පරිගෙසනායෙව, සා කාය

1. ම. හිතො.

2. ම. චෙජ්තා.

3. ම. I & II. සකුණා විය.

4. ම. සෙවිතබ්බො.

වච්ඡිකමාචාරගහණෙන ගතිතාපි-සමානා යග්ගා ආජීවධම්මක සීලං නාම එකස්මිං යෙව චාරවග්ගෙ උපපජ්ජති, න ආකාසෙ, තග්ගා ආජීවධම්මකසීලද්දාසුත්තං විසුං වුත්තා; තස්ස න සෙවිතබ්බපරි යෙසනා අනරියපරියෙසනාය කපෙතබ්බා. සෙවිතබ්බපරියෙසනා අරියපරියෙසනාය, වුත්තාං හෙතාං: “වෙමා භික්ඛවෙ පරියෙසනා අනරියා ව පරියෙසනා අරියා ව පරියෙසනා, කතමා ව භික්ඛවෙ අනරියා පරියෙසනා, ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චා අත්තනා ජාතිධම්මො සමානො ජාතිධම්මො යෙව පරියෙසති, අත්තනා ජරුධම්මො සමානො ජරුධම්මසෙද්දාව පරියෙසති, ව්‍යාධිධම්මො, මරණධම්මො, සොකධම්මො, සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො සමානො සංක්ඛ්‍යෙසධම්මසෙද්දාව පරියෙසති, කිසුධම්මො භික්ඛවෙ ජාතිධම්මො වදෙදු, පුත්තහරියං භික්ඛවෙ ජාතිධම්මො දුසිදුසං ජාතිධම්මො අජෙලනං ජාතිධම්මො කුක්කුච සුකරං ජාතිධම්මො හජිගවාස්සවාලවං ජාතිධම්මො ජතරුපරජනං ජාතිධම්මො, ජාතිධම්මො හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධග්ගො, එත්ථායං ගටිතො මුව්ඡිතො අජෙඤ්ඤාපනො, අත්තනා ජාතිධම්මො සමානො ජාතිධම්මසෙද්දාව පරියෙසති. කිසුධම්මො භික්ඛවෙ ජරුධම්මො වදෙදු. පුත්තහරියං භික්ඛවෙ-පෙ-ජරුධම්මසෙද්දාව පරියෙසති. කිසුධම්මො භික්ඛවෙ ව්‍යාධිධම්මො වදෙදු, පුත්තහරියං භික්ඛවෙ ව්‍යාධිධම්මො දුසිදුසං ව්‍යාධිධම්මො, අජෙලනං කුක්කුචසුකරං හජිගවාස්සවාලවං ව්‍යාධිධම්මො, ව්‍යාධිධම්මො හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධග්ගො, එත්ථායං ගටිතො මුව්ඡිතො අජෙඤ්ඤාපනො අත්තනා ව්‍යාධිධම්මො සමානො ව්‍යාධිධම්මො-යෙව පරියෙසති. කිසුධම්මො භික්ඛවෙ මරණ ධම්මො වදෙදු, පුත්තහරියං-පෙ-හජිගවාස්සවාලවං-පෙ-කිසුධම්මො භික්ඛවෙ සොකධම්මො වදෙදු-පෙ-පුත්තහරියං-පෙ-සොකධම්මො-පරි යෙසති. කිසුධම්මො භික්ඛවෙ සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො වදෙදු-පෙ-ජාත රුපරජනං සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො, සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධග්ගො, එත්ථායං ගටිතො මුව්ඡිතො අජෙඤ්ඤාපනො. අත්තනා සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො සමානො සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො යෙව පරියෙසති. අයං භික්ඛවෙ අනරියා පරියෙසනා” අපි ව කුහනාදිවසෙක පසුඵ විධා අග්ගාවරවසෙක ජබ්බිධා වෙජ්ජකම්මාදිවසෙක එකවිසතිවිධා, එවං පචග්ගා සබ්බාපි අනෙසනා අනරියා පරියෙසනායෙවාවි වෙදිතබ්බා. “කතමා ව භික්ඛවෙ අරියා¹ පරියෙසනා, ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චා අත්තනා ජාතිධම්මො සමානො ජාතිධම්මො ආදීනවං විදිත්ථා අජනං අනුත්තරං ගොගහෙකමං නිබ්බාණං පරියෙසති. අත්තනා ජරු ධම්මො ව්‍යාධි මරණ සොක සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො සමානො සංක්ඛ්‍යෙසධම්මො ආදීනවං විදිත්ථා අසංක්ඛ්‍යෙසධම්මො අනුත්තරං ගොගහෙකමං නිබ්බාණං පරියෙසති, අයං අරියා² පරියෙසනා” අපි ව පංචකහනා

1. සි. I & II. සංක්ඛ්‍යෙසක.

2. සි. I & II. අනරියපරියෙසනා.

3. සි. I & II. අරියපරියෙසනා.

දිනි ව ඡ අගොවරෙ ව එකවිසතිවිධං ව අනෙසනං වරෙත්තං හික්කා
වරියං ධමමන සමෙත පරියෙසනාපි අරියපරියෙසනායෙව්හි
වෙදිතබ්බං. එත්ථ ව යො යො න සෙවිතබ්බොති වුතෙතා සො
සො පුබ්බහාගෙ පාණ්ණිපාතාදිතං. සම්භාරපරියෙසනපයොග
කරණගමනකාලතො පටිඨාය න සෙවිතබ්බොව, ඉතරෙ අදිතො
පටිඨාය සෙවිතබ්බො. අසකෙකානෙතන විතථවි උපපාදෙ
තබ්බං. අපි ව සංඝගෙදදිතං අත්ථාය පරකකමනනාතං දෙවදත්තා
දිතං. විය කායසමාවාරෙ න සෙවිතබ්බො. දිවසස්ස මිත්තිකඛට්ඨං
තිණණං රතනාතං උපට්ඨානගමනාදිවසෙත පවතෙතා ධම්මසෙතාපති
මහාමොග්ගලානත්ථරාදිතං. විය කායසමාවාරෙ සෙවිතබ්බො
ධනුග්ගහකපෙසනාදිවසෙත වාවං. හිත්තනනාතං දෙවදත්තාදිතං.
විය වවිසමාවාරෙ න සෙවිතබ්බො, තිණණං රතනාතං. ගුණ
කිත්තනාදිවසෙත පවතෙතා ධම්මසෙතාපතිමහාමොග්ගලානත්ථරා
දිතං. විය වවිසමාවාරො සෙවිතබ්බො. අනරියපරියෙසනං පරියෙ
සනනාතං දෙවදත්තාදිතං. විය පරියෙසනා න සෙවිතබ්බො
අරියපරියෙසනමෙව පරියෙසනනාතං. ධම්මසෙතාපති මහා
මොග්ගලානත්ථරාදිතං. විය පරියෙසනා පටිසෙවිතබ්බො. “එවං
ඝට්ඨෙත්තො ව භො”ති එවං අසෙවිතබ්බං. කායවවිසමාවාරං
පරියෙසනං පහාය සෙවිතබ්බොතං. පාරිසුරියං පටිපනෙතා
දෙවනමිත්තං හික්කු පාතිමොක්ඛසංවරාය උතතමජෙට්ඨකසීල
සංවරත්ථාය පටිපනෙතා නාම භොතිති හගවා ඛිණ්ණසට්ඨං
අංගමනීය පුබ්බහාගපටිපදං කපෙසි. දුතියපුත්ථාය “ඉද්දිසංචණ
සා”ති ඉන්ද්‍රියානං පිඨානාය ගුත්තචාරතාය සංවුත්තචාරතායාති
අත්ථො. විස්සජ්ජන පනස්ස වක්ඛුට්ඨෙද්දෙත්තං. රූපංපිති
අදි සෙවිතබ්බරූපාදිවසෙත ඉන්ද්‍රියසංවරදස්සනත්ථං. වුත්තං,
ත්ත්ථ “එවං වුතෙතො”ති හෙට්ඨාසොමනස්සාදිපඤ්ඤා විස්සජ්ජනානං.
සුත්තනො ව ඉමිනාපි එවරූපෙනෙව හවිතබ්බනති සඤ්ජාතපටි
හානො හගවතා එවං වුතෙතො සකෙකා දෙවනමිත්තෙද්ද හගවතං
එතදෙවො ව. “එතං ඉමස්ස ඛො අහං හනෙත”ති අදිතං. වචනං
අවොච. හගවාපිස්ස ඔකාසං දත්තා තුණ්හි අහොසි. කපෙත්තුකාමො
පිහි යො අත්ථං සම්පාදෙත්තුං න සකෙකාති, අත්ථං සම්පාදෙත්තුං
න සකෙකානෙතො වා න කපෙත්තුකාමො භොති, න තස්ස හගවා
ඔකාසං කරොති. අයං පන යසමා කපෙත්තුකාමො වෙව සකෙකාති
ව අත්ථං සම්පාදෙත්තුං, තෙනස්ස හගවා ඔකාසමකාසි.

ත්ත්ථ “එවරූපං න සෙවිතබ්බ”නති අදිසු අයං සංඛෙපො,
යං රූපං පස්සභො රාගාදයො උපපජ්ජති, තං න සෙවිතබ්බං
න දට්ඨබ්බං න ඔළොකෙතබ්බනති අත්ථො. යං පන පස්සභො
අසුභසඤ්ඤා වා සණ්ඨාති, පසාදො වා උපපජ්ජති. අනිච්චසඤ්ඤා

පටිලාභො වා භොති, තං සෙවිතබ්බං. යං විතතකකිරං විතත බ්‍යඤ්ඤානමපි සද්ධං සුඤ්ඤො රාගාදයො උපපජ්ජති, එවරුපො සද්ධො න සෙවිතබ්බො. යං පන අත්ථනිසංගිතං ධම්මනිසංගිතං කුලහ දුෂිතිතකමපි සුඤ්ඤානසං පසාදො වා උපපජ්ජති නිබ්බිදො වා සඤ්ඤාති, එවරුපො සද්ධො සෙවිතබ්බො. යං ගතං සායනො රුහාදයො උපපජ්ජති, එවරුපො ගතො න සෙවිතබ්බො, යං පන ගතං සායනො අසුභසඤ්ඤාදි පටිලාභො භොති, එවරුපො ගතො සෙවිතබ්බො. යං රසං සායනො රාගාදයො උපපජ්ජති, එවරුපො රසො න සෙවිතබ්බො. යං පන රසං සායනො ආහාරෙ පටිකකුල සඤ්ඤා වෙව උපපජ්ජති සාධිතපට්ටයා ව කායබලං නිසංග අරියගුම්. ඔකකමිත්‍යං සකෙකාති මහාසීවිජෙත්ථරාගිනෙය්‍යසීව සාමණේරස්ස විය, පරිභුඤ්ජනාස්සෙව වා කිලෙසකඛයො භොති, එවරුපො රසො සෙවිතබ්බො. යං ඵොට්ඨබ්බං චූසතො රාගාදයො උපපජ්ජති, එවරුපං ඵොට්ඨබ්බං න සෙවිතබ්බං. යං පන චූසතො සාරිපුත්තජෙත්ථරාදිතං විය ආසවකඛයො වෙව විරියං ව සුප රිහනතිතං පට්ඨමා ව ජනතා දිට්ඨානුගති ආපාදනෙන අනුගත තිතා භොති, එවරුපං ඵොට්ඨබ්බං සෙවිතබ්බං. සාරිපුත්තජෙත්ථරො කිර තිංස වය්‍යාති මඤ්ඤා පිට්ඨිං න පසාරෙසි තථා මහා මොග්ගලානජෙත්ථරො. මහාකස්සපජෙත්ථරො ව විසංවය්‍යසතං මඤ්ඤා පිට්ඨිං න පසාරෙසි. අනුරුඤ්ඤාජෙත්ථරො පඤ්ඤා පඤ්ඤාස වය්‍යාති, හද්දිගජෙත්ථරො තිංස වය්‍යාති, සොණජෙත්ථරො අට්ඨාරස වය්‍යාති, රට්ඨපාලජෙත්ථරො වාදස, ආනන්දජෙත්ථරො පණ්ණරස, රාහුලජෙත්ථරො වාදස, බකකුලජෙත්ථරො අසීතිවය්‍යාති, ඤාලකජෙත්ථරො යාව පරිනිබ්බාණො මඤ්ඤාකෙ පිට්ඨිං න පසාරෙසිති. යෙ මනො විඤ්ඤාසෙය්‍ය ධම්මෙ සමනතාගරන්තස්ස රාගාදයො උපපජ්ජති “අහො වත යං පරෙසං පරිවිත්තුපකරණං තං මමස්සා”ති ආදිතා නයෙන වා¹ අභිජ්ඣාදීති ආපාඨං ආගච්ඡති, එවරුපා ධම්මා න සෙවිතබ්බො. සබ්බෙ සත්තා අවෙරා භොනන්ති එවං මෙත්තාදි වසෙන යෙ වා පන” තිණ්ණං ථෙරාතං ධම්මා එවරුපා සෙවිතබ්බො. තයො කිර ථෙරා වසුපතාසිකදිවසෙ “කාමචිතකකාදයො අකුසලචිතකකා න විතකෙතබ්බො”ති කතීතං අතංසු. අථ පචාරණ දිවසෙ සංඝජෙත්ථරො සංඝනවතං පුට්ඨි: ආවුසො ඉමසම්. තෙමාසෙ කිත්තකෙ ථානෙ විතතස්ස ධාවිත්තුං දිනනන්ති? න භනෙත පරිචේණ පරිචේජ්ජතො බහි ධාවිත්තුං අදාසිති. දුතියං පුට්ඨි: කථං තව ආවුසොති? නිවාසගෙහතො භනෙත බහි ධාවිත්තුං න අදාසිති. අථ තෙපි² ථෙරං පුට්ඨි:සු: කුලහං පන භනෙතති? නිසකජ්ඣතත බන්ධං වකතො ආවුසො බහිධාවිත්තුං න අදාසිති. කුලහති භනෙත දුක්කරං කතති. එවරුපො මනොවිඤ්ඤාසෙය්‍යා ධම්මො සෙවි තබ්බො.

1. සි. තසෙතෙ වා.

2. ම. යං වා පන.

3. ම. වෙපි.

එකනනවාද්‍යානි එකොසෙව අනෙකා වාදයා එකෙස. න වෙඩා
ගතවාද්‍යානි එකනනවාද්‍ය එක. යෙව වදනනිති පුච්ඡති. එකනන
සිලානි එකාවාරා. එකනනච්ඡද්‍යානි එකලභිකා. එකනනඅපේක්‍ෂා
සානානි එකපරියොසානා¹. අනෙකබාවු නානාබාවු වො
දෙව්‍යානිච්ඡද ලොකොනි දෙව්‍යානිච්ඡද අයං ලොකො අනෙකපේක්‍ෂාස
යො නානපේක්‍ෂාසයො; එකසමිං ගනතුකාමෙ එකො ආතුකාමො
හොති, එකසමිං ආතුකාමෙ එකො සගිතුකාමො හොති, වෙ සත්තා
එකපේක්‍ෂාසයා නාම දුලලහා. නසමි. අනෙකබාවු නානා
බාවුසමිං ලොකො සං සදෙව බාවු. යං යදෙව අපේක්‍ෂාසයං²
සත්තා අභිනිවිසනති ගණනනති. නං නදෙව ආමසා පඤ්ඤා
ආමෙත ව පරාමාසෙත ව. අභිනිවිසස වොගරනතිති සුට්ඨ ගණනනි
වොගරනති කපෙතති දිපෙතති කිත්තනනති. ඉදමෙව සච්චං මොස
මඤ්ඤානති ඉදං අවහාකමෙව වචනං සච්චං අඤ්ඤාසං වචනං
මොසං භූච්ඡං නිරන්තකනති. අච්චනනනිච්ඡානි. අනෙකා වුච්චති
විනාසො, අනතං අතිතා නිථා එකෙසනති=අච්චනනනිථා, යා
එකෙසං නිථා යො පරමසාසො නිබ්බාණං තං සඤ්ඤාසං විනාසා
තික්කනතං නිච්චනති පුච්ඡති, යොගකෙවමොතිපි නිබ්බාණසොච
නාමං. අච්චනෙකා යොගකෙවමො එකෙසනති=අච්චනනනොගකෙවමි.
සෙථිච්චෙත වුභමං අරියමගං වරතීති=වුභමාරි, අච්චනනත්ථාය
වුභමාරි=අච්චනනවුභමාදී. පරියොසානනතිපි නිබ්බාණසොච
නාමං. අච්චනනං පරියොසානං එකෙසනති=අච්චනනපටිසොසානා.

නණ්ණාසංඛසවිමුත්තානි තණ්ණාසංඛයොති මග්ගොපි³ නිබ්බා
ණමපි. මග්ගො තණ්ණං සංඛිණාති විනාසෙතීති=තණ්ණාසංඛයො,
නිබ්බාණං, යඤ්චා තං ආගමම තණ්ණා සංඛිණති විනසනති තඤ්චා
තණ්ණාසංඛයො, තණ්ණාසංඛයෙන මග්ගෙන විමුත්තා තණ්ණා
සංඛයෙ වා නිබ්බාණෙ විමුත්තා අධිමුත්තානි=තණ්ණාසංඛයවිමුත්තා.
එතතාවතා ව ගගවතා වුද්දස මහාපඤ්ඤා ව්‍යාකතා හොනති. වුද්දස
මහාපඤ්ඤා නාම- ඉසාමච්ඡරියං එකො පඤ්ඤා, පියාපටියං
එකො, ඡන්දො එකො, විතකෙකා එකො, පපඤ්ඤා එකො, සොම
තසා එකො, දොමතසා එකො, උපෙකවා එකො, කායසමො
වාරො එකො, වවිසමොවාරො එකො, පරියෙසනා එකො, ඉන්ද්‍රිය
සංවරො එකො, අනෙකබාවු එකො, අච්චනනනිථා එකොති.

එජ්ඣති වලනටේතන තණ්ණා එජ්ඣති වුච්චති. සා පිලනටේතන
රොහො, අනෙකා පද්ධනටේතන ගණො, අනුපටිසනටේතන⁴
සලං. නසමි අසං පුටිසොනි යඤ්චා එජ් අත්තනා කතකමිමානු
රුපෙන පුටිසං තත්ත තත්ත අභිනිබ්බතතත්තත්ථාය කසිති තඤ්චා

1. සි. I & II. එකනනපරියොසානා.

3. ම. මග්ගො.

2. සි. III. යං යං අපේක්‍ෂාසයං.

4. ම. අනුපටිසනටේතන.

අයං පුරිසො තෙසං තෙසං භවානං වසෙන උච්චාවචං ආපජ්ජති,
 බ්‍රහ්මලොකො¹ උච්චො හොති දෙවලොකො² අවචො, දෙව
 ලොකො³ උච්චො මිත්‍රස්සලොකො⁴ අවචො. මිත්‍රස්සලොකො⁵
 උච්චො, අපායො⁶ අවචො. සෙසානං⁷ භනෙනති යෙසු අහං භනෙත.
 සත්ථිවසෙන පනෙත් යෙසාහනති⁸ හොති. සමාසුතං සමා
 සපිසෙත්තනති යථා මයා සුතො චෙව උග්ගතිතො ව. එවං ඛම්මං
 දෙසෙමිති සත්තවතපදධම්මං⁹ දෙසෙමිති. නවාහං නොසනති
 අහං පන තෙසං සාවකො න සමපජ්ජාමි. අහං භො සනි භනෙනති
 ආදිනා අත්තනො සොතාපත්තභාවං ජානාපෙති⁷. භෙදසම්මුඛානති
 කුට්ඨිපට්ඨාහං. භෙදවාසුරසංඛ්‍යාමොති දෙවතඤ්ඤා අසුරානඤ්ඤා
 සංඛ්‍යාමො. සම්මුසංඛ්‍යාලෙහාති සමාපන්නො නලාවෙන නලාවං
 පහරණාකාරපාතෙතො විය, එතෙසං කීර කදුචි මහාසමුද්ධිට්ඨෙ
 සංභාමො හොති, තත්ථ පන ජේදනවිජ්ජිකාදීති අඤ්ඤාමඤ්ඤං
 ඤාතො නාම නජි, දුරුමෙණ්ඩකසුද්ධං විය ජයපරාජයමත්තමෙව
 හොති, කදුචි දෙවා ජිනනති කදුචි අසුරා, තත්ථ යමං සංඛ්‍යාමෙ
 දෙවා පුත අපච්චාගමනාය අසුරෙ ජිනිංසු, තං සංඛ්‍යාය “තමං
 ඛො පන භනෙත”ති ආදිමාහ. උග්ගසමමානති⁸ උග්ගං එතං
 දුට්ඨධම්මි ඔජං, තත්ථ⁹ දෙවලොකෙ දෙවා එව පරිකුඤ්ඤානතිති
 එවමස්ස ආවජ්ජන්තස්ස බලවට්ඨිතිසොමනස්සං උපපජ්ජි¹⁰ සද්දණ්ඩා
 චමණති සද්දණ්ඩාවචරණො¹¹ දණ්ඩා ගහණ සත්ථ ගහණන සද්ධිං
 අහොසි. ත තිකක්ඛන්ත සත්ථ දණ්ඩාති දස්සෙති. එකන්ත නිබ්බිද
 ඤාති එකන්තනෙව වචෙව නිබ්බිදනන්තායාති සංඛං මහා
 හොවිඤ්ඤානෙත වුත්තමෙව. සමෙදෙසිති දීපෙසි කපෙසි. ඉමෙවාති
 ඉමමංගෙව ඔකාසෙ. භෙදවසුත්තස්ස මෙ භනොති දෙවස්ස මෙ සතො.
 සුත්තස්ස ව මෙ ලභෙයාති පුත අඤ්ඤාන කම්මවිපාකොන මෙ
 ජිවිතං ලභිනති. ඉමිනා අත්තනො වුත්තාවඤ්ඤාව¹² උපපන්නා
 භාවඤ්ඤා ආවිකරෙති. දිවිසා කාසාති දිබ්බා අත්තභාවා. ආයුං
 ගිණිං අමානුසනති දිබ්බං ආයුං ජගිණිං. අමුලෙහා ගහණමිත්තාමිති
 තියතගතිකත්තා අමුලෙහා හුණිං යත් මෙ මනො රමිත්තති තත්ථෙව
 ඛත්තියකුලාදිසු ගහ්ඨං උපගවජ්ජාමිති සත්තකඩකුං දෙවෙව
 මානුසෙ වාති ඉමමත්ථං දීපෙති. ඤාසෙන විහරිත්තාමිති මිත්‍රස්සස්ස
 උපපන්නොපි මාතරං ජිවිතො චොරොපණ්ණිකං අභබ්බන්තා ඤායෙන
 කාරණෙන සමෙත විහරිත්තාමිති අනෙත්ථා. සමෙසාධි මෙ හට්ඨස්සාතිති
 ඉදං සකද්දාමමග්ගං සංඛ්‍යාය වදති. සචෙ සකද්දාමි හට්ඨස්සාමිති
 දීපෙති.

1. ම. බ්‍රහ්මලොකො.

2. ම. දෙවලොකො.

3. ම. මිත්‍රස්සලොකො.

4. ම. අපායො.

5. සි. I & II. යසානං, ම. යෙසානං.

6. ම. සකකපදධම්මං.

7. ම. දස්සෙති.

8. ම. උග්ගසමමානති.

9. ම. එත්ථ.

10. ම. උපපජ්ජති.

11. ම. සද්දණ්ඩාවචරණො.

12. ම. වුත්තාවංගි.

උතුප්චවයාදි සමපනතතතා තසං රට්ඨස්ස සප්පායඋතුප්චවයවසෙක¹ තිච්චං කල්ලසරිරි කල්ලවිහතාවං භොනති. තෙ විහතසරිරිකල්ලතාය අනුගාහිතපඤ්ඤාලො ගමිතරිකථං පටිගග්ගෙහං සමන්තං භොනති. තෙන තෙසං ගගවා ඉමං ගමිතරිකදෙසනා පටිගග්ගගණ සමන්තං සමපය්ගනො: එකවිසතිං: ආනෙසු කමට්ඨානං අරහතෙන පකිං පිනා: ඉදං ගමිතරිකං. මහාසතිපට්ඨානසූත්තමහාසි.

යථා හි පුරිසො සුවණ්ණවංශොටකං ලභිතො තත්ත නානා පුථානි පකිපෙය්, සුවණ්ණමඤ්ජුසං වා පන ලභිතො සත්ත රත නානි පකිපෙය්, එවං ගගවා කුරුරට්ඨවාසීපරිසං ලභිතො ගමිතරිකදෙසනං දෙසෙති. තෙනෙවෙත් අඤ්ඤානිපි ගමිතරිකානි, ඉමසමි. දීඝනිකායෙ මහානිදනං-මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානං සාරොපමිං රුක්ඛපමං රට්ඨපාලං මාගනීයං. ආනෙඤ්ජසප්පායනති අඤ්ඤානිපි සුත්තානි දෙසෙසි. අපි ව තසමිං ජනපදෙ වතසො: පරිසං පකිති යාව සතිපට්ඨානභාවනානුයොගමනුසුත්තා විහරන්ති, අත්තමිසො දසකමමකරපරිජනාපි සතිපට්ඨානපටිසංයුත්තමෙව කථං කපෙන්නි, උදකතිත්තසුත්තකනනකට්ඨාදිසුපි තිරත්තකකථා නාම නපචතතති, සවෙ කාවි ඉපි අමම නිං කතරසතිපට්ඨානභාවනං මනසිකරො සිති පුච්ඡිතා න කිඤ්චිති වදති තං ගරහනති තාව බිරත්ත තව ජිවිතං ජිවමානාපි නිං මතසදිසාති, අථ නං මාදති පුත එවමකාසිති ඔවදිනා අඤ්ඤතරං සතිපට්ඨානං උග්ගණ්ඨාපෙනති. යං පන අගං අසුකං සතිපට්ඨානං නාම මනසිකරොමිති වදති, තසො සාධු සාධුති සාධුකාරං දනා: තව ජිවිතං සුජිවිතං නිං නාම මනුස්සතතං පත්තා තවන්තං සමමාසමවුදො: උපතෙනාති ආදීති පසංසන්ති. න කෙවලං වෙත් මනුස්සජාතිකායෙව සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා. තෙ නිසොය විහරන්තා තිරච්ඡානගතාපි, තත්තිදං වජ්ඣ: එකො කිර තවගණො² සුවපොතකං ගගෙනා: සිත්තාපෙක්ඛාපෙනො: මරති, සො හික්ඛුණ්ඨිඋපය්ගයං උපනිසොය වසිතො ගමනකාලෙ සුව පොතකං පමවුසිති: ගතො, තං සාමණෙරියො ගගෙනා: පටි ජගතිංසු. බුද්ධිරක්ඛිතොති වය්ග නාමං අකරිංසු. තං එකදිවසං පුරතො තිසිතනං දිසා මහාපෙරි ආග බුද්ධිරක්ඛිතාති, කිං අයොති, අපි තෙ කොපි භාවනාමනසිකාරොති? තත්තයොති. ආවුසො පබ්බජිතානං සන්තිකෙ වසනෙත්ත නාම විස්සට්ඨානභාවනා ගවිතුං න වට්ඨි කොපිදෙව මනසිකාරො ඉච්ඡිතබ්බා නිං. පන අඤ්ඤං න සකිසසසි අවසි අවසිති සජ්ඣායං කරොගිති, සො පෙරියා ඔවාදෙ ආනා අවසි අවසිති සජ්ඣායනො: වරති, තං එකදිවසං පානොව තොරණගෙ තිසිදිනා බාලාතපං තප්ප මානං එකො සකුණො තවපඤ්ජරෙන අග්ගගෙසි, සො කිරිති³ සඤ්ජමකාසි, සාමණෙරියො සුත්තා අයො බුද්ධිරක්ඛිතො සකුණො

1. ම. සෙවනෙත.

2. ම. තවකො.

* කිරිකිරිභි.

ගතිතො මොවෙම නනති ලෙඛ්වුදණ්ඩාදිති ගහෙනො අනුබ්බන්ධො මොවෙසුං. තං ආනෙනො පුරතො යපිතං ථෙරී ආහ: බුද්ධරක්ඛිත සක්කුණෙන ගතිතකාලෙ නිං විනොසිති? න අයො අඤ්ඤං විනොසිං. අට්ඨිපුඤ්ජාච අට්ඨිපුංජං ගහෙනො ගච්ඡති කතරස්මිම්පි ආනෙ විපාකිරිසිංසානිති¹ එවං අයො අට්ඨිපුඤ්ජමෙව විනොසිනති. සාධු සාධු බුද්ධරක්ඛිත ආනාගතභවකකියස්ස² තෙ පච්චයො ගතිස්සානිති. එවං තත්ථ තීරව්ජානගතාපි සතිපට්ඨානමනාසිකාරසුඤ්ඤා. තස්මා තෙසං භගවා සතිපට්ඨානෙ බුද්ධිමෙව³ ජානෙනො ඉදං සුඤ්ඤං අහාසි. තත්ථ එකාසනොති එකමග්ගො. මග්ගස්ස හි:

“මග්ගො පඤ්ඤා පඤ්ඤා පඤ්ජා අඤ්ජං වට්ඨමායනං,
නාචා උත්තරසෙතුව ච කුලො ච හිසි සංකමො”ති

බහුති නාමානි. ස්වායම්බ අයනනාමෙන චුතො, තස්මා “එකා යනො හිකඛවෙ මග්ගො”ති එත්ථ එකමග්ගො අයං හිකඛවෙ මග්ගො න වෙධාපපභූතොති එවමත්ථො දුට්ඨබ්බො. අපචා එකෙන අසි තබ්බොති එකාසනො, එකෙනාති ගණසංගණිතං පහාය වුප කට්ඨන⁴ පටිවිනොතන අසිතබ්බො පටිපජ්ජිතබ්බො, අයනති වා එතෙනාති=අයනො, සංසාරතො නිබ්බාණං ගච්ඡන්ති අත්ථො. එකස්ස අයනො=එකායනො, එකස්සාති සෙට්ඨස්ස. සබ්බසත්ත සෙට්ඨාව භගවා, තස්මා භගවතොති වුඤ්ඤා. හොති. කිංවාපිති තෙන අඤ්ඤාපි අයනති එවං සනොපි භගවතොව සො අයනො තෙන උපාදිතො, යථාහ: “සො හි බ්‍රාහ්මණ භගවා අනුප්පනනස්ස මග්ගස්ස උපපාදෙතා”ති ආදී. අයනති වා අයනො; ගච්ඡති පච්චන තිති අත්ථො. එකස්මිං අයනො එකායනො. ඉමස්මිං යෙව ධම්ම විතයෙ පච්චතති, න අඤ්ඤාත්‍රාති වුඤ්ඤා. හොති. යථාහ: “ඉමස්මිං චො සුභද්ද ධම්මවිතයෙ අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො උපලබ්භති”ති. දෙසනාභගදෙයෙවගෙසො අත්ථො පනෙකොව. අපිච එකං අයනති-එකායනො, පුබ්බභාගෙ නානාමුභාවනාය පච්චෙනාපි අපරභාගෙ එකං නිබ්බාණමෙව ගච්ඡති වුඤ්ඤා. හොති. යථාහ බුග්ගා සහමපති:-

“එකායනං ජතිබයනතදස්සි

මග්ගං පජනාති හිතානුකම්පි,

එතෙන මග්ගෙන අනංසු⁵ පුබ්බො

තරිස්සන්ති යෙ යෙව⁶ තරන්ති ඔස”නති.

කෙවි පන න පාරං දිගුණං යන්තීති ශාථානසෙන යස්මා එකං වාරං නිබ්බාණං ගච්ඡති තස්මා එකායනොති වදන්ති, තං න සුජ්ජති. ඉමස්ස හි අත්ථස්ස සකිං අයනොති ඉමිනා වාජනෙන

1. ම. විපාකිරිසිංසානිති.

2. සී. ආනාගතභාවස්ස.

3. ම. වුද්ධිමෙව.

4. සී. විචෙතවෙති.

5. ම. තරංසු.

6. ම. යෙව.

හවිතබ්බං. යදි පන එකං අයනමිත්ථං එකා ගති පවතතින එවං අන්තං යොජෙත්වා චුළෙවග්ගං වාසඤ්ඤානං සුඤ්ඤාගං, අන්තං පන උභයපාපි න සුඤ්ඤාති. කසමා ඉධ පුබ්බභාගමග්ගස්ස අධිපෙට්ඨකත්තා. කායාදිවතුආරම්භණපට්ඨනොති පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො ඉධාභිපෙට්ඨොති, න ලොකුත්තරො. සො ව අනෙකචාරම්භි අගති අනෙකං වග්ගං අයනං ගොති. පුබ්බපි ව ඉමග්ගිං පදෙ මහා පෙරානං සාකච්ඡා අභොගියෙව. තිපිටකචූලනාගඤ්ඤෙරො පුබ්බ භාගසතිපට්ඨානමග්ගොති ආහ. ආචරියො පනස්ස තිපිටක චූල සුමමඤ්ඤෙරො මිත්ථකමග්ගොති ආහ. පුබ්බභාගොව හතෙතති, මිත්ථකො ආචුඤ්ඤාති, ආචරියෙ පන පුනපුනං හණන්ත අපට්ඨි බාහිනා තුණ්හි අභොගි. පඤ්ඤං අවිනිවර්තනීයං වුට්ඨංතිංසු, අපා වරියපෙරො නභානකොට්ඨකං ගච්ඡන්තා-මයා මිත්ථකමග්ගො කපිත්තො, චූලනාගො පුබ්බභාගමග්ගොති ආදාය චොතරති, කොනුචො එඨ විනිවර්තෙති සුත්තන්තං ආදිත්තො පට්ඨාය පටි වනෙතනොති “යො හි කොචි හිතබ්බෙ ඉමෙ චත්තොරො සති පට්ඨානෙ එවං භාවෙග්ගං සත්තවග්ගොති”ති ඉමග්ගිං. ණනෙ සලලකකසි, ලොකුත්තරමග්ගො උපපජ්ඣා සත්තවග්ගොති තිට්ඨ මානො නාම නත්ති මයා චුළෙතො මිත්ථකමග්ගො න ලබ්බති චූල නාගෙත දිපෙට්ඨා පුබ්බභාගමග්ගොව ලබ්බතිති ඤානා අට්ඨමිං. ධම්මසම්මෙඤ්ඤෙරො අගමාසි. පොරාණකපෙරො කිර පියධම්මසම්මෙඤ්ඤො ගොතති, සද්දං සුචාච අහං පඨමං අහං පඨමනති එකපට්ඨානෙර තෙව මසරනති. තග්ගං ව දිවසෙ චූලනාගඤ්ඤෙරස්ස වාසො, තෙන ධම්මාසනෙ නිසිදිත්වා විජනිං ගහෙත්වා පුබ්බභාපාසු චුත්තාසු පෙරස්ස ආසනපිට්ඨියං සීතස්ස පන එතදභොගි, රඝො නිසිදිත්වා වකබාමිති, පොරාණකපෙරො හි අනුසුග්ගකා ගොතති න අත්තනො රුචිමෙව උච්ඡුභාරං විස උක්ඛිපිත්වා¹ විවරනති, කාරණමෙව ගණනති අකාරණං විස්සජ්ජනති, තග්ගා පෙරො ආචුඤ්ඤා චූල නාගාති ආහ, සො ආචරියස්ස විස සද්දාති ධම්මං සපෙට්ඨා කිං හතෙතති ආහ, ආචුඤ්ඤා චූලනාග මයා චුළෙතො මිත්ථකමග්ගො න ලබ්බති තග්ගා චුළෙතො පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගොව ලබ්බතිති, පෙරො විනෙතසි අමනාසං ආචරියො සබ්බපරියත්තිත්තො තෙපිට්ඨනො සුත්තමුඤ්ඤා, එවරුපස්සාපි නාම භික්ඛුනො අගං පඤ්ඤා ආපුලති² අනාගතෙ මම භාතිකා ඉමං පඤ්ඤං ආපුලස්සනතිති සුත්තං. ගහෙත්වා ඉමං පඤ්ඤං නිවචුලං කරිස්සාමිති පටිසම්මද මග්ගනො එකායනමග්ගො චුළෙති පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො

“මග්ගා නට්ඨබ්බිත්තො සෙවෙට්ඨා සචානං වතුරොපදා
විරාගො සෙවෙට්ඨා ධම්මානං දිපදානඤ්ඤා වකමුමා.

එසොව මගො: නන්දෙකුදු දයානසා විසුද්ධියා

එතංහි තුමෙහ පටිපජ්ජා මාර්ගෙනපමදානං *

එතමහි තුමෙහ පටිපන්නා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමා”ති.

සුත්තං ආහරිතා රූපෙහි, මගො:නි කෙනෙට්ඨන මගො: නිබ්බාණ ගමනට්ඨන නිබ්බාණන්තිකෙහි මගනියට්ඨන ව. සත්තානාං විසුද්ධි සාති රහදිහි මලෙහි අභිජ්ඣාපිසමලොභාදිහි ව උපකම්මලෙහෙහි කිලිට්ඨවිත්තානං සත්තානං විසුද්ධිත්තාය. තථාහි ඉමිනාව මගොන ඉතො සත්තසංඝකපාටිකානං චතුන්නං අසංඛෙය්‍යානං උපරි එකස්මයෙව කපෙප නිමිමනෙත තණ්හඛකර මෙධඛකර සරණඛකර දීපඛකරනාමනෙ බුද්ධො ආදිං කාමා සකායමුත්තරියොසානා අනෙකෙ සමාසමබුද්ධා අනෙසාසත්තපට්ඨෙකබුද්ධා ගණනපථං විති විත්තා අරියසාවකා වාහි ඉමෙ සත්තා සබ්බෙ විත්තමලං පවාහෙතා පරමවිසුද්ධිං පත්තා. රූපමලවසෙන පන සංකිලෙසවොදන පඤ්ඤාත්තියෙව තත්ති.

“රූපෙන සංකිලිට්ඨන සංකිලිස්සන්ති මානවා,

රූපෙ සුද්ධො විසුජ්ඣන්ති අනත්තානං මගෙසිනා.

විතෙත්ත සංකිලිට්ඨන සංකිලිස්සන්ති මානවා,

විතෙත්ත සුද්ධො විසුජ්ඣන්ති ඉති වුත්තං මගෙසිනා”.

යථාහ:-

“විත්තසංකිලෙසා භික්ඛවෙ සත්තා සංකිලිස්සන්ති විත්ත වොදනා විසුජ්ඣන්ති”ති තං ව විත්තවොදනං ඉමිනා සතිපට්ඨාන මගොන හොති. තෙතාහ: සත්තානං විසුද්ධියාති. සොකපරිද්ද වෘත්තං සමතික්කමාසාති සොකස්ස ව පරිදෙවස්ස ව සමතික්කමාය පභාණ්‍යායාති අත්ථා.

අයං හි මගො: භාවිතො සන්තතිමහාමත්තාදීනං විය ව සොකසමතික්කමාය පවාචාරදීනං විය ව පරිදෙවසමතික්කමාය සංවත්තති. තෙතාහ: “සොකපරිද්දවෘත්තං සමතික්කමායා”ති. කිඤ්චි පි හි සන්තතිමහාමට්ඨව:

“යං පුබ්බෙ තං විසොධෙහි පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චිනං,

මජ්ඣෙහි වෙ තො ගගෙස්සසි උපසන්නො චරිස්සසි”ති.

ඉමං භාටං සුත්තං¹ සහ පටිසම්භිද්ධි අරහත්තං පතෙතා. පවාචාර-

“න සන්ති පුත්තා තාණාය න පිතා නපි² ඛබ්බා,

අත්තකෙතාධිපත්තස්ස නත්ති ඤාතිසු තාණ්‍යා”ති

ඉමං භාටං සුත්තං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා. යසමා පත කාය වෙදනා විත්ත ධ්වෙමසු කංචි ධ්වමං අනාමසිති: භාවිතා නාම නත්ති තස්මා තෙපි ඉමිනාව මගොන සොකපරිදෙවෙ

1. ම. සුත්තං.

2. ම. නාපි.

* මාර්ගෙන. සමොගතං. ධම්මපදං.

සමතික්ඛන්තාති වෙදිතබ්බා. දුක්ඛදොමනායානං අත්ථබ්ගමාසාති කාසිකදුක්ඛස්ස ච වෙතසිකදොමනස්සස්ස වාති ඉමෙසං වින්තං අත්ථ බ්ගමාය, නිරොධායාති අන්තො. අයං හි මග්ගො භාවිතො තිස්සන්තරු දිතං. විශ ව දුක්ඛස්ස සකකාදිතං. විශ ව දොමනස්සස්ස අත්ථබ්ගමාය සංවත්තති. තත්ත්වං අත්ථදීපනා.

සංවත්තියං කිර තිස්සො නාම කුට්ඨලියපුත්තො වත්තාරිසං.¹ ශිරසුඤ්ඤකොටියො පභාය පබ්බජිතො අභාමකෙ අරඤ්ඤ විහරති, තස්ස කතිට්ඨභානු හරියා ගච්ඡ ටි නං ජීවිතා වොරොපෙට්ඨාති පඤ්චසතෙ වොරෙ පෙසෙසි. තෙ ගන්තො පෙරං පරිවාරෙතො නිසිදිංසු. පෙරෙ ආහ:- කඨමා ආගතත්ථ උපාසකාති. තං ජීවිතා වොරොපෙසාමාති, පාටිභොගං මෙ උපාසකා ගහෙතො අජේඡක රතති. ජීවිතං දෙට්ඨාති. කො තෙ සමණ ඉමිසම්. ණානෙ පාටි භොගො භවිස්සතිති. පෙරෙ මහතතං පාසාණං ගහෙතො වෙ ලුරුට්ඨිති භික්ඛුනො වට්ඨති උපාසකා පාටිභොගොති ආහ. තෙ අපකකම්මො වංකමනසිසෙ අගතිං කතො නිපජ්ජිංසු පෙරස්ස වෙදනං වික්ඛලෙහතො සිලං පට්ඨවෙකඤ්ඤො පරිසුද්ධං සිලං තිස්සාය පිතිපාමොජ්ජං. උපපජ්ජි. තතො අනුක්කමෙන විපස්සනං වරොධන්තො තියාමරතති. සමණධම්මං කතො අරුණ්ණගමනෙ අරහත්තං පත්තො ඉමං උදුතං උදුතෙසි.

උභො පාදුති භික්ඛුනො සංගම්ස්සාමි වො අහං

අට්ටියාමි හරයාමි සරුගමරණං අහං.

එවාහං වින්තබ්බිතාන යථාභූතං විපස්සාමි.²

සමපත්තො අරුණ්ණගමි අරහත්තමපාපුණිනති.

අපරෙපි තිංසභිකඛු ගගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙතො අරඤ්ඤවිහාරෙ වස්සං උපගන්තො “ආවුසො තියාමරතතිං සමණ ධම්මොච කාතබ්බො, න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සන්තිතං ආගන්තබ්බි”නති වතො විහරිංසු. තෙසං සමණධම්මං කතො පට්ඨසුසම්මෙය පවලා යන්තානං එකො ව්‍යගෙසා ආගන්තො එකෙකං භික්ඛුං ගහෙතො ගච්ඡති න කොපි මං ව්‍යගෙසා ගණතිති වාවම්ඨි තිව්ජාරෙසි. එවං පඤ්චදසසු භික්ඛුසු බාදිතෙසු උපපාසට්ඨවෙසෙ ඉතරෙ ආවුසො කුහිනති පුට්ඨිතො ඤාතොව³ ඉදුති ගහිතො ගහිතොමහිති වත්තබ්බන්ති වතො විහරිංසු. අප අඤ්ඤතරං දහරභික්ඛුං පුරිමතයෙතෙව ව්‍යගෙසා ගණති. සො ව්‍යගෙසා ගන්තති ආහ. භික්ඛු කතතර දණ්ඩ ව උක්කායො ව ගහෙතො මොවෙස්සාමාති අනුබන්ධිංසු. ව්‍යගෙසා භික්ඛුනං ආගතිං දිස්වා⁴ ජින්නතට්ඨානං ආරුග්ගානං භික්ඛුං පාදබ්බට්ඨකතො පට්ඨාය බාදිතං ආරභි. ඉතරෙපි ඉදුති සපුරිස

1. ම. වක්ඛාජිග.

2. ම. මිපසිසං, පපසසිසං.

3. සි. I & II. ඤාතොව.

4. සි. I & II. ආගංගාදිස්වා ජින්න

අලෙහි කතාබල. තනි හිකුනුනං විසෙසො නාම එවරුපෙ
 යානෙ පඤ්ඤායතීති අභංසු. සො ව්‍යග්ගමුවෙ නිපනොවා නං
 චෙදනං විකල්පෙතො ව්‍යසනං වඩෙසිති¹ යාව ගොපකා
 බාදිතසමයෙ සොතාපනොනා හුනා-යාව ජණ්ණකා බාදිතසමයෙ
 සකදයාමි-යාව නාහියා බාදිතසමයෙ අනාගාමි හුනා-හදයරුපෙ
 අබාදිතෙයෙව සහ පටිසම්බද්ධි අරහතං පනා ඉමං උදනං
 උදනෙසි.

සිලවා වත සමපන්නො පඤ්ඤවා සුසමාසිතො,
 මුහුත්තං පමාදමනාය ව්‍යග්ගෙතොරුධාමානසො

පඤ්ඤරසමිං ගගෙතොන සිලාය උපනිතතො²
 කාමං බාදනු මං ව්‍යග්ගො අට්ඨියා නහාරුසා ව,
 කිලෙසෙ වෙපසියාමි පුසියාමි විමුත්තියන්ති.*

අපරෙපි පිතිමලාකතෙරෙ⁴ නාම ගිහිකාලෙ තිසු රජේජසු
 පටාකං ගගෙතො තමබපණ්ණිදීපං අගමම රුජනං දිසා
 රඤ්ඤා කතානුගතො එකදිවසං කිලඤ්ඤාපතසාලවාරෙන⁵
 ගවජනො "රුජං හිකල්පෙ න තුමනාකං, තං පජ්ඣප්, තං වො
 පභිණං දීඝරතං හිතාය සුඛාය හවිසාති"⁶ති න තුමනාක වාසං.
 සුනා විනොසි: තෙව කිර රුජං අත්තනො, න වෙදනාති. සො
 තං යෙව අංකුසං කතා නිකම්භිතො මහාවිහාරං ගතො පබ්බජ්.
 යාවිතො පබ්බජිතො උපසම්පන්නො වෙ මාතිකා පගුණං කතා
 තිංසතිකුලු ගගෙතො ගගාරවාලිය⁷ අභිතං ගතො සමණධම්මං
 අකාසි. පාදෙසු අවහනෙතසු ජණ්ණකෙහි වංකමිති, තමෙන
 රතනිං එකො මිගුදුකො මිගොති මඤ්ඤමානො පහරි. සතති
 විනිවිජ්ඣිතො ගතා. සො තං සතති. හරපෙතො පහරණ්ණවනි
 තිණවට්ටියා පුරපෙතො පාසාණපිට්ඨියං අත්තනං නිසිදුපෙතො
 ඔකාසං කාරෙතො විපසානං වඩෙසිතො සහ පටිසම්බද්ධි අරහතං
 පනා උක්කාසිතසද්දෙන අගතානං හිකුනුනං ව්‍යාකරිතො ඉමං
 උදනං උදනෙසි.

හාසිතං බුද්ධසෙට්ඨසා සබ්බලොකග්ගවාදිනො
 න තුමනාකං ඉදං රුජං තං ජහෙය්‍යාඨ හිකල්පො.

අනිවො වත සංඛාර උප්පාදවගධම්මො
 උප්පජ්ඣා නිරුජ්ඣනති තෙසං වූපසමො සුඛොති.

1. ම. වඩෙසිතො.

2. ම. දුට්ඨමානසො.

3. ම. උපරිතතෙ.

4. ම. පිතිමලාකතෙරෙ.

5. සි. I & II. උඤ්ඤාපතසාලා.

6. සි. I & II. වග්ග. [වාරෙන.

7. ම. ගාරවිහාරණාය.

* ඉකං කායො අවෙතනො පටිලඤ්ඤා කම්මිකානමහි මරණං ගෙහිති
 හද්දකන්ති, මජ්ඣිමනිකායස්කන්ධො.

අථ නං භික්ඛු ආහංසු. සචෙ හනෙන සමාසමුද්ධො අරොගො අභවිසා අධා. තෙ සමුද්ධමන්තෙන හන්දං පසාරෙතො සිසං පරමසෙය්‍යාති. එවං තාව අයං මග්ගො තිස්සන්තරදීනං විශ දුක්ඛස්ස අන්තමාය සංවත්තති. සකෙතො පන දෙවනම්ඥො අත්තනො පඤ්චිඩ පුබ්බතිමිත්තං. දිස්වා මරණභයසන්නජ්ඣො දොමනස්සන්තො භගවත්තං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි. සො උපෙක්ඛා පඤ්චවිස්සන්තොවසානෙ අසිතිසහස්සාහි දෙවතාහි සද්ධිං සොතො පතතිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සාවස්ස උප්පත්ති පුත්තපාකතිකාව අනොසි.

සුමුහවාපි දෙවපුත්තො අච්ඡරුසහස්සපරිවුත්තො සග්ගසම්පතතිං අනුභොති. තත් පඤ්චසතො අච්ඡරුසො රුක්ඛතො පුථොති ඔවින්නතිසො චවිත්වා නිරසෙ උප්පන්නා. සො කිං ඉමො විරුයනතීති උපධාරෙන්නො තාසං නිරසෙ නිබ්බතතභාවං. දිස්වා කිත්තකං නුබො මම ආයුති උපපරික්ඛන්නො අත්තනො ච ආයුපරික්ඛයං විදිත්වා චවිත්වා ච තන්තොව නිරසෙ නිබ්බතතතභාවං. දිස්වා භීතො අතිවිශ දොමනස්සන්තො හුත්වා ඉමං මෙ දොමනස්සං සන්ධං විනෙස්සති න අඤ්ඤති අවසෙසො පඤ්චසතො අච්ඡරුසො ගගෙත්වා භගවත්තං උපසඬකමිත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡි.

නිච්චං උත්තරාමිදං විතතං නිච්චං උබ්බිග්ගමිදං මනො.

අනුප්පනෙනසු කිච්චෙසු අපො¹ උප්පතිතෙසු ච

සචෙ අජී අනුත්තරං තමෙම අකඛාහි පුච්ඡිතොති.

තතො නං භගවා ආහ :

තාඤ්ඤත්‍ර බොජ්ඣඛයා² තපසා නාඤ්ඤත්‍ර ඉන්ද්‍රියසංවර

තාඤ්ඤත්‍ර සබ්බතිස්සග්ගා සොජ්චං පස්සාමි පාණින්නති.

සො දෙසනා පරිසොසානෙ පඤ්චහි අච්ඡරුසනෙහි සද්ධිං සොතො පතතිඵලෙ පතිට්ඨාය තං සම්පතති. ථාවරං තත්වා දෙවලොක මෙව අගමාසීති. එවමයං මග්ගො භාවිතො සකතාදීනං විශ දොම නස්ස අන්තමාය සංවත්තතිති වෙදිතබ්බො. ඤ්ඤස්ස අධිගමා ඤාති ඤ්ඤො වුච්චති අරිසො අට්ඨබ්බිතො මග්ගො, තස්ස අධිගමාය පතතියාති වුත්තං හොති. අයංහි පුබ්බභාගෙ ලොකීය සතිපට්ඨානමග්ගො භාවිතො ලොකුත්තරමග්ගස්ස අධිගමාය සංවත්තති. තෙනාහ “ඤ්ඤස්ස අධිගමාය”ති. නිබ්බාණස්ස සච්ඡි කිංඤ්ඤාති තණ්හාවානවිරුතිතත්තො නිබ්බානනති ලුඬානාමස්ස අමතස්ස සච්ඡිකිරියාය, අත්තපච්චක්ඛතායාති වුත්තං හොති. අයං හි මග්ගො භාවිතො අනුපුබ්බෙත නිබ්බාණසච්ඡිකිරියං ඤාතොති. තෙනාහ “නිබ්බාණස්ස සච්ඡිකිරියාය”ති. තත් කිඤ්ඤාපි සත්තොතං විසුද්ධියාති වුත්තෙ සොකසමතික්ඛමාදීනි අන්තො සිද්ධානෙව

හොනති. එපෙච්චා පන සාසන සුතතිකොවිදෙ අඤ්ඤාසං න පාකවාති, න ච භගවා පඨමං සාසනසුතතිකොවිදං ජතං කතාං පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති. තෙන තෙනෙව පන සුතෙතන තං තං අත්ථං ඤාපෙති, තස්මා ඉධ යං යං අත්ථං එකායන මග්ගො සාධෙති, තං තං පාකවං කතාං දසෙසනොනා “සොකපරිද්දවානං”¹ සමතික්කමායා”ති ආදිමාහ.

යස්මා වා යා සත්තානං විසුද්ධි එකායනමග්ගෙන සංවත්තති සා සොකපරිද්දවානං¹ සමතික්කමෙන හොති. සොකපරිද්දවානං සමතික්කමො දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථගමෙන දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථගමො ඤායස්ස අධිගමෙන ඤායස්ස අධිගමො නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය, තස්මා ඉමමි කමං දසෙසනොනා “සත්තානං විසුද්ධි යා”ති වචා “සොකපරිද්දවානං”¹ සමතික්කමායා”ති ආදිමාහ. අපිච්ච වණ්ණභාණතමෙතං එකායනමග්ගස්ස යපෙච්චි භගවා “ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසියාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙ කල්‍යාණං පරියො සාන කල්‍යාණං සාත්ථං සව්‍යජ්ඣං තෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මවරියං පකාසෙසාමි යදිදං ඡ ඡක්කානි”ති ඡ ඡක්කදෙසනාය අට්ඨති පදෙති වණ්ණං අභාසි. යථා ච අරියවංසදෙසනාය “වත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ අරියවංසා අග්ගඤ්ඤ රත්තඤ්ඤ වංසඤ්ඤ පොරුණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණප්‍රබ්බා න සංකියන්ති න සංකි යියන්ති අපපටිකුට්ඨා”² සමණෙති බ්‍රාහ්මණෙති විඤ්ඤාති”ති නවති පදෙති වණ්ණං අභාසි, එවං ඉමස්සාපි එකායනමග්ගස්ස සත්තානං විසුද්ධියාති ආදීති සත්තති පදෙති වණ්ණං අභාසි. කස්මා ඉති වෙ? තෙසං භික්ඛුනං උස්සාහජ්ඣනත්ථං.

වණ්ණභාසනං හි සුචා තෙ භික්ඛු අයං කීර මග්ගො. හදය සත්තාපභූතං සොකං-වාචාවිප්පලාපභූතං පරිදෙවං-කායිකඅසාන භූතං දුක්ඛං-වෙතසිකඅසානභූතං දොමනස්සන්ති වත්තාරො උපද්දවෙ හරති විසුද්ධිං ඤායං නිබ්බානන්ති තයො විසෙසෙ අාවහ තීති උස්සාහජ්ඣා ඉමං ධම්මදෙසනං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණීතබ්බං ධාරෙතබ්බං වාවෙතබ්බං ඉමං ච මග්ගං භාවෙතබ්බං මඤ්ඤියන්ති ඉති තෙසං භික්ඛුනං උස්සාහජ්ඣනත්ථං වණ්ණං අභාසි කම්මල වාණීජදයොති කම්මලාදීනං වණ්ණං විශ්. යථාති සත්තසග්ගසනක පණ්ඩුකම්මල වාණීජෙත කම්මලං ගණ්හථ කම්මලං ගණ්හථාති උග්ගසාසිතෙපි අසුකකම්මලොති න තාව මනුස්සා ජනන්ති. කෙස කම්මලවාලකම්මලාදයොති දුග්ගතා ඛරසම්ප්පා කම්මලානෙව චුච්චන්ති. යද්ද පන තෙන ගතාරකො රත්තකම්මලො සුමුමො උප්පලො සුඛසම්ප්පාති උග්ගසාසිතං හොති. තද්ද යෙ පභොනති තෙ ගණ්හන්ති. යෙ නප්පභොනති තෙපි දස්සනකාමා හොනති,

1. ම. පරිද්දවානං.

2. ම. අපපටිකුට්ඨා, සී. I & II. අපපටිකුට්ඨා.

එවමෙව. “එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො”¹ති වුතොපි අසුක මග්ගොති න තාව පාකටො ගොති. නානප්පකාරකාහි අතීය්‍යා තිකමග්ගොපි මග්ගානෙව වුච්චනති. “සත්තානං විසුද්ධියා”²ති ආදිමහි පන වුතො අයං කීර මග්ගො චත්තානෙ උපද්දවෙ හරති³ තයො විසෙසෙ ආවහතීති උසස්සාහන්තා ඉමං දෙසනං උග්ගහත්තබ්බං පරියාපුණිතබ්බං වාචෙතබ්බං ධාරෙතබ්බං ඉමං ව මග්ගං භාවෙ තබ්බං මඤ්ඤියානතීති වග්ගො හන්තො සත්තානං විසුද්ධියාති ආදිමාහ.

යථා ව සතසහස්සය්‍යතික පණ්ණාසකච්චලවාණිජ්ජපමා, එවං රතන ජමිත්තදසුවණ්ණඋදකප්පසාදන මණිරතන සුචිසුද්ධ මුත්තරතන පවාලාදී⁴ වාණිජ්ජපමායො පෙත්ථ ආහරිතබ්බා⁵. ඤදිදනති නිපාතො, යෙ ඉමෙති අයමස්ස අපේථා චන්තානෙති ගණනපරිචේත්ඤෙ තෙන න තතො ගෙට්ඨා න උද්ධානති සතිපට්ඨාන පරිචේත්ඤං දීපෙති. සතිපට්ඨානාති තයො සතිපට්ඨානා. සතිගොවරෙපි තිධා පටි පනොසු සාවකෙසු සන්ත්තො පටිසානුනාය විතීවත්තතාපි සතිපිති. “චතුත්තං භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදයං ව අත්ථගමඤ්ච දෙසිය්‍යාමි තං සුණංථ-පෙ-කොච භික්ඛවෙ කායස්ස සමුදයො. ආහාරසමුදයං කායසමුදයො”⁶ති ආදිසුහි සතිගොවරෙ සතිපට්ඨානානති වුච්චති. තථා “කායො උපට්ඨානං, නො සති, සති⁷ උපට්ඨානං වෙච සතිවා”⁸ති ආදිසු. තස්සන්තො පට්ඨානාති අසමිනති පට්ඨානං. කා පට්ඨානාති, සති. සතියාපට්ඨානං=සතිපට්ඨානං. පධානං⁹ ණානනති වා පට්ඨානං. සතියා පට්ඨානං=සතිපට්ඨානං, හත්ථිට්ඨාන අස්සට්ඨානාදීති විම. “තයො සතිපට්ඨානා”¹⁰ යදරියො සෙච්චා පටිපනොසු සාවකෙසු සන්ත්තො පටිසානුනාය විතීවත්තතා සතිපට්ඨානානති වුත්තං. තස්සන්තො පට්ඨපෙතබ්බතො පට්ඨානං, පචත්තසිතබ්බතොති අපේථා තෙන පට්ඨපෙතබ්බතොති, සතියා. සතියා පට්ඨානං=සතිපට්ඨානං. “චග්ගානෙ සතිපට්ඨානා භාවිතා බ්‍රහ්මිකතා සත්ත බොජ්ඣනේහ පරිපුරෙතති”¹¹ති ආදිසු පන සතියෙව=සතිපට්ඨානනති වුච්චති. තස්සන්තො: පට්ඨානාති පට්ඨානං. උපට්ඨාන මික්කන්දිත්වා පක්කන්දිත්වා පචත්තනති අපේථා. සතියෙව=සතිපට්ඨානං, අථ වා සරණට්ඨන සති. පට්ඨානට්ඨන¹² පට්ඨානං. ඉති සති ව සා පට්ඨානං. වානිපි=සතිපට්ඨානං.

ඉදමිධ අභිප්පෙතං, යදි එවං කස්මා සතිපට්ඨානාති බ්‍රහ්මවතං, සති බ්‍රහ්මතා. ආරම්මණභෙදෙන හි බ්‍රහ්මා තා⁷ සතියො. අථ මග්ගොති කස්මා එකවචනං. මග්ගවේදන එකතතා, චතසස්සාපිති

1. ම. හතති.

2. සි I & II. රෙමපවාලාදී.

3. ම. සති පන

4. ම. පඨාසා.

5. සි. I & II. අතිපට්ඨානො.

6. ම. උපථානකේන. 7. ම. එතා.

එකා සතියෝ මග්ගවෙයින එකතතං ගව්ඡන්ති. චූතතං හෙතං. “මග්ගො”ති “කෙනවෙයින මග්ගො, තිබ්බොණගමනවෙයින තිබ්බොණත්තෙති මග්ගනියවෙයිනවා”ති වතස්සොපි වෙතා අපරභාගෙ කායාදිසු ආරම්මණෙසු කිවං සංඛයමානා තිබ්බොණං ගව්ඡන්ති. ආදිතො පටිභංග ව තිබ්බොණත්තෙති මග්ගියන්ති, තස්මා වතස්සොපි එකො මග්ගොති චුවචති. එවං ව සතිවචනානුසන්තිනා සානුසන්තිකාව දෙසනා හොති. “මාරසෙනප්පමදදනං වො භික්ඛවෙ මග්ගං දෙසියාමි තං සුණාථ-පෙ-කතමො ව භික්ඛවෙ මාරසෙනප්ප මදදනො මග්ගො, යදිදං සත්තබ්බොජ්ඣක්ඛා”ති ආදිසු විය. යථා මාර සෙනප්පමදදනොති ව සත්තබ්බොජ්ඣක්ඛාති ව අත්තො එකං, ව්‍යඤ්ඤතමෙවෙත්ථ නාතං. එවං එකායනමග්ගොති ව වත්තාරෙ සතිපට්ඨානාති ව අත්තො එකං, ව්‍යඤ්ඤතමෙවෙත්ථ නාතං. තස්මා මග්ගවෙයින එකතතං එකවචනං. ආරම්මණගෙදෙන සති බහුත්තා බහුවචනං වෙදිතබ්බං. කස්මා පන භගවතා වත්තාරෙව සතිපට්ඨානා චූතතා අනුතා අනගිකාති. වෙනෙය්‍යසිත්තතා. තණ්හාවරිතදිට්ඨි වරිතසමපයාතිකවිපස්සනායාතිකෙසු හි මන්දකික්ඛවසෙන වෙධා වෙධා පවතෙනසු වෙනෙය්‍යසු මන්දස්ස තණ්හාවරිතස්ස ඔලාරිතං කායානුපස්සා සතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො. තික්ඛස්ස සුමුමං වෙද නානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. දිට්ඨිවරිතස්සපි මන්දස්ස නාතිප්පහෙද ගතං විත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස අතිප්ප හෙදගතං ඛම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, සමපයාති කස්ස ව මන්දස්ස අතිවෙත්ථ අභිගන්තබ්බතිමිත්තං පඨමං සති පට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස ඔලාරිකාරම්මණෙ අසණ්ඨානතො දුතියං. විපස්සනායාතිකස්සපි මන්දස්ස නාතිප්පහෙදගතාරම්මණං තතියං. තික්ඛස්ස අතිප්පහෙදගතාරම්මණං චතුත්ථං. ඉති වත්තාරෙව චූතතා අනුතා අනගිකාති. සුභසුඛතිව්චඅත්තභාවවිපල්ලාසපභානත්ථං වා. කායොහි අසුභො. තත්ථ ව සුභවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා. තෙසං තත්ථ අසුභභාවදස්සනෙන තස්ස විපල්ලාසස්ස පභානත්ථං පඨමං සතිපට්ඨානං චූතතං. සුඛං තිව්චං අත්තාති ගහිතෙසුපි වෙදනාදිසු වෙදනා දුක්ඛා විත්තං අතිවං ඛම්මා අත්තාති තෙසු ව සුභසුඛතිව්චඅත්තවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා. තෙසං තත්ථ දුක්ඛාදිභාවදස්සනෙන තෙසං විපල්ලාසානං පභානත්ථං සෙසාති තිණ්ඤි චූතතාතිති. එවං සුභසුඛතිව්චඅත්තභාවවිපල්ලාසපභානත්ථං වා වත්තාරෙව චූතතා අනුතා අනගිකාති වෙධිතබ්බො. න කෙවලඤ්ච විපල්ලාසපභානත්ථමෙව, අප්පබො චතුරොසයොගාසවගන්ථපාදාන අගතිපභානත්ථමපි චතුර්ඛිධාභාරපරිඤ්ඤත්ථං ව වත්තාරොව චූතතාති වෙදිතබ්බො. අයං කාව පකරණ නයො. අධිකථායමපන සරණ වසෙනවෙව එකතත සමොසරණවසෙන ව එකමෙව සතිපට්ඨානං. ආරම්මණවසෙන වත්තාරොති එතදෙව චූතතං. යථාහි චතුරාරො තගරො පාවිතතො ආගව්ඡන්තා පාවිතදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං

ගහෙතො පාවිනවාරෙන නගරමෙව පවිසනති. දක්ඛිණතො, පච්ඡිමතො, උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙතො උත්තරවාරෙන නගරමෙව පවිසනති, එවං සමපදදිදං වෙදිතබ්බං. නගරං විශ්‍ය භි තිබ්බාණමහානගරං. වාරං විශ්‍ය අට්ඨබ්බිකො ලොකුත්තරමග්ගො, පාවිනදිසාදයො විශ්‍ය කායාදයො, යථා පාවිනතො ආගච්ඡන්තා පාවිනදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙතො පාවිනවාරෙන නගරමෙව පවිසනති, එවං කායානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා වුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනං භාවෙතො කායානුපස්සනාභාවනානුභාවතිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං තිබ්බාණමෙව ඔසරන්ති. යථා දක්ඛිණතො ආගච්ඡන්තා දක්ඛිණදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙතො දක්ඛිණවාරෙන නගරමෙව පවිසනති, එවං වෙදනානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා නව විධෙන වෙදනානුපස්සනං භාවෙතො වෙදනානුපස්සනාභාවනානුභාවතිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං තිබ්බාණමෙව ඔසරන්ති. යථා පච්ඡිමතො ආගච්ඡන්තා පච්ඡිමදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙතො පච්ඡිමවාරෙන නගරමෙව පවිසනති එවං විත්තානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා සොළසවිධෙන විත්තානුපස්සනං භාවෙතො විත්තානුපස්සනාභාවනානුභාවතිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං තිබ්බාණමෙව ඔසරන්ති, යථා උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙතො උත්තරවාරෙන නගරමෙව පවිසනති, එවං ධම්මානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං භාවෙතො ධම්මානුපස්සනාභාවනානුභාව තිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං තිබ්බාණමෙව ඔසරන්ති, එවං සරණවසෙනවෙව එකත්තසමොසරණවසෙන ව එකමෙව සතිපට්ඨානං ආරම්භණවසෙන වත්තාරොව වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

කතමෙ වහ්‍යාණේති කපෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. ඉධාති ඉමග්ගී. සාසනෙ. භික්ඛවෙති ධම්මපටිග්ගාගකපුග්ගාලාලපන මෙතං. භික්ඛුති පටිපතති සමපාදක පුග්ගල නිදසුනමෙතං. අඤ්ඤාපි වා දෙවා මනුස්සා පටිපතාං සමපාදෙනතිශෙව. සෙට්ඨත්තා පන පටිපතතිශා භික්ඛුභාවදසුනතො ව භික්ඛුති ආහ. භගවතොහි අනුසාසනීං සංපටිච්ඡන්තෙසු භික්ඛු සෙට්ඨා සබ්බපසකාරාය අනුසාසනීයා භාජන භාවතො. තඤ්ඤා සෙට්ඨත්තා භික්ඛුති ආහ. තග්ගීං ගතිතෙ පන සෙසා ගතිතාව හොනති, රාජගමනාදිසු රාජග්ගහනෙන සෙසපටිසා විශ්. යො ඉමං පටිපතනී. පටිපජ්ජති, සො භික්ඛු නාම හොතීති පටිපතනීයා භික්ඛුභාවදසුනතොපි භික්ඛුති ආහ. පටිපතනෙකොහි දෙවො වා හොතු මනුස්සො වා භික්ඛුති සංඛං ගච්ඡතිශෙව, යථාහ:-

අලඛකතො වෙපි සමං වරෙය්
ගනෙතා දනෙතා නිගතො මුග්ගවාරී,
සබ්බෙසු භූතෙසු තිබ්බාය දණ්ඩං.
යො ප්‍රාග්භූතො සො සමග්ගො ස භික්ඛුති.

ඉති කායානුපසංයනාසනිපට්ඨානං සමපයොගං වසං දසොක්ඛා ඉද්ධති පභානඛිතං දසොක්ඛං “විනෙය්‍ය ලොකො අභිජ්ඣා දොමනස්ස”තති වුත්තං. තත්ථ “විනෙය්‍යා”ති තදඛොවිනෙයෙන වා විකම්භොවිනෙයෙන වා විනසිත්වා. “ලොකො”ති තස්මිං යෙව කායෙ. කායො හි ඉධ ලුප්පන පලුප්පනට්ඨෙන ලොකොති අධි පෙපතො, යයමා පනස්ස න කායමනෙතයෙව අභිජ්ඣාදොමනස්සං පතීයති, වෙදනාදිසුපි පතීයතියෙව, තයමා පංචපි උපාදානකම්භා ලොකොති විභවො වුත්තං, ලොකසංඛාතතතා වා¹ තෙසං ධම්මානං අක්ඛුචාරතයෙනෙතං වුත්තං, යමනාග: “තත්ථ කතමො ලොකො? යෙව ච කායො ලොකො”ති අයමෙත්ථ අත්ථො, තස්මිං ලොකො අභිජ්ඣාදොමනස්සං විනෙය්‍යාති එවං සමුත්තො දට්ඨෙනො. යයමා පනෙත්ථ අභිජ්ඣාගහගණෙන කාමච්ඡදො දොමනස්සගහගණෙන ව්‍යාපාදො සඛිගතං ගච්ඡති. තයමා නිවරණ පරියොපනනබලවධම්මවයදස්සනෙන නිවරණපභාණං වුත්තං හො තීති චෙදිත්තං. විසෙසෙන චෙත්ථ අභිජ්ඣාවිනෙයෙන කාය සමපතතිමුලකස්ස අනුරොධස්ස දොමනස්ස විනෙයෙන කායවිපතති මුලකස්ස විරොධස්ස, අභිජ්ඣා විනෙයෙන ච කායෙ අභිරතියා දොළ නස්සවිනෙයෙන කායභාවනාය අනභිරතියා, අභිජ්ඣාවිනෙයෙන කායෙ අභුතානං සුභසුඛභාවාදීනං පකෙඛපස්ස දොමනස්ස විනෙයෙන කායෙ භුතානං අසුභාසුඛභාවාදීනං. අපතයනස්ස ච පභානං වුත්තං. තෙන යොගාවචරස්ස යොගානුභාවො යොග සමත්තො ච දීපිතා හොති. යොගානුභාවො හි එස යදිදං අනුරොධවිරොධවිපපමුත්තො අරතීරතීසහො අභුතපකෙඛපභුතා පතයනවිරතීනො වා² හොති. අනුරොධවිරොධවිපපමුත්තො චෙස අරතීරතීසහො අභුතං අපකම්පනෙතො භුතං ච අනපනනෙතො³ යොගසමත්තො හොතිති.

අපරෙ තයො: “කායෙ කායානුපසංය”ති එත්ථ අනුපසංයනාය කම්මට්ඨානං වුත්තං. “විගරති”ති එත්ථ වුත්තවිහාරෙන කම්මට්ඨාති කස්ස කායපරිහරණං. “ආනාපි”ති ආදිසු පන ආනාපෙන සම්මප්පධානං සතිසම්පජ්ඣෙඤ්ඤාන ධම්මත්ථකකම්මට්ඨානං කම්මට්ඨාන පරිහරණුපායො වා, සතියා වා කායානුපසංයනා වසෙක පටිලඳ්ධි සමපො යමපජ්ඣෙඤ්ඤාන විපස්සනා, අභිජ්ඣාදොමනස්සවිනෙයෙන භාවනාඵලං⁴ වුත්තනති චෙදිත්තං. විභවො පන “අනුපයසීති තත්ථ කතමො අනුපසංයනා? යා පඤ්ඤා පජනනා-පෙ-සමොදිට්ඨි අයං වුවචති අනුපසංයනා, ඉමාය අනුපසංයනාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපනෙතො සමුපපනෙතො සමනතො ගතො තෙන වුවචති අනුපයසී”ති. “විගරති”ති “ඉරියති වනතති

1. ම. වා.

2. ම. විරතීනො ව.

3. ම. අනපතයනෙතො.

4. ම. භාවනාබලං.

පාලෙති¹ යපෙති යාපෙති වරති විහරති තෙන වුච්චති විහරති²ති.
 -පෙ-³“ආනාපි”ති “තත්ත කතමං ආතප්පං? යො වෙතසිකො විරියා
 රජ්ඣා-පෙ-සමමාචාරායාමො, ඉදං වුච්චති ආතප්පං, ඉමිනා ආතප්පෙන
 උපෙතො හොති-පෙ-සමන්තාගතො තෙන වුච්චති ආනාපි”ති. “සමිප
 ඤ්ණො”ති “තත්ත කතමං සමපජ්ඣෙද්දං? යා පඤ්ඤා පඤ්ඤානා-පෙ-
 සමමාදිට්ඨි ඉදං වුච්චති සමපජ්ඣෙද්දං, ඉමිනා සමපජ්ඣෙද්දෙන
 උපෙතො හොති-පෙ-සමන්තාගතො, තෙන වුච්චති සමපජ්ඣො”ති
 “සතිමා”ති “තත්ත කතමා සති? යා සති අනුස්සති-පෙ-සමමාසති
 අයං වුච්චති සති, ඉති ඉමාය සතියා උපෙතො හොති-පෙ-සමන්තා
 ගතො, තෙන වුච්චති සතිමා”ති. “විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොම
 නස්ස”නති “තත්ත කතමො ලොකො? සෙව ඛායො ලොකො,
 පඤ්චපි උපාදානකකිකා ලොකො, අයං වුච්චති ලොකො.
 “තත්ත කතමා අභිජ්ඣා? යො රුගො සාරුගො අනුනගො අනු
 රුගො තඤ්ඤි තඤ්ඤිරුගො විතතස්ස සාරුගො, අයං වුච්චති අභිජ්ඣා;
 තත්ත කතමං දොමනස්සං? යං වෙතසිකං අසාතං වෙතසිකං දුක්ඛං
 වෙතොසමථස්සාජ් අසාතා දුක්ඛා වෙදනා ඉදං වුච්චති දොමනස්සං;
 ඉති අයං ච අභිජ්ඣා ඉදං ච දොමනස්සං ඉමමිති ලොකෙ විනිතා
 භොතති පටිවිනිතා සන්තා සමිතා වුපසන්තා⁴ අත්ථංගතා අබ්බන්ධං
 ගතා⁵ අප්පිතා ව්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා ව්‍යන්තිකතා, තෙන
 වුච්චති විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස”නති එවමෙතෙසං
 පදනං අත්ථො වුත්තො, තෙන සහ අයං අධිකාපා නගො යථා
 සඤ්ඤා එවං වෙදිතබ්බො. අයං තාච ඛායානුපස්සනාසතිපට්ඨානුදෙද
 සස්ස අත්ථවර්ණනා.

ඉද්දති “වෙදනාසු-විතෙත-ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති
 -පෙ-විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස”නති එත්ත වෙදනාසු
 වෙදනානුපස්සිති එවමාදිසු වෙදනාදීනං පුත වවිනෙත පයොජනං
 ඛායානුපස්සනාය¹ වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බං. වෙදනාසු වෙද
 නානුපස්සි විතෙත විතතානුපස්සි ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිති. එත්ත
 පන වෙදනාති තියො වෙදනා. තා ච ලොකියා එව විතතමපි
 ලොකියං තථා ධම්මා. තෙසං විභාගො නිද්දෙසවරො පාකවො
 හවිස්සති. කෙවලං පතිධං යථා වෙදනා අනුපස්සිතබ්බා තථා
 තා අනුපස්සන්නො වෙදනාසු වෙදනානුපස්සිති වෙදිතබ්බො. එස
 නගො විතතධම්මෙසුපි කපඤ්චි වෙදනා අනුපස්සිතබ්බොති? සුඛා
 තාච වෙදනා දුක්ඛතො දුක්ඛා සලලතො අදුක්ඛමසුඛා අතිවච්ඡො.
 යථාහ :-

1. ම. තරති.

2. ම. වුපසමිතා.

3. සී. I & II. අත්ථගතා අබ්බන්ධතා.

4. ම. ඛායානුපස්සනායං.

“යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද දුක්ඛමද්දකම් සලලතො
අදුක්ඛමසුඛං සත්තං අද්දකම් නං අනිච්චතො
ස වෙ සමමද්දසො හිංකු උපසන්නො චරිස්සති”ති.

සඛබ්බං එව වෙතා දුක්ඛාතිපි අනුපසයිතබ්බා; වුත්තං හෙතං :-
‘යං කිඤ්චි වෙදසිතං සඛබ්බං තං දුක්ඛසමිනති වදම්’ති. සුඛා
දුක්ඛතො¹ පිච අනුපසයිතබ්බා; යථාහ :- “සුඛා වෙදනා ඕතිසුඛා
විපරිනාම දුක්ඛා”ති සඛබ්බං වින්දායෙතබ්බං. අපිච අනිච්චාදි සත්ත
අනුපසන්නාවසෙතපි අනුපසයිතබ්බා. සෙසං නිද්දෙසවාරෙයෙව
පාකටං හවිස්සති. විශාඛමෙමසුපි විත්තං තාව ආරම්භොධිපති
සහජතභූමිකමමවිපාකකිරියාදිනාතත්ථෙදුතං අනිච්චාදි අනුපසන්නා
නානං නිද්දෙසවාරෙ ආගතසරගාදිභෙදුතං ව චසෙන අනුපසයි
තබ්බං. ධම්මා සලකකණ්ණාමඤ්ඤලකණ්ණානං සුඤ්ඤතා ධම්මස්ස²
අනිච්චාදි සත්තඅනුපසන්නානං නිද්දෙසවාරෙ ආගතසත්තාසන්නාදි
භෙදුතං ව චසෙන අනුපසයිතබ්බා සෙසං වුත්තනස්මෙව.
නාමඤ්ඤවත්ථ යස්ස කායසංඛාරානෙ ලොකො අභිජ්ඣා දොමනස්සං
පභිනං තස්ස වෙදනාදිලොකෙසුපි³ තං පභිනමෙව. නානා පුගල
චසෙන පන නානාවිත්තබ්භිකසතිපට්ඨානභාවනාවසෙන ව සඛබ්බත්ථ
වුත්තං. යතො වා එකත්ථ පභිනං සෙසෙසුපි⁴ පභිනං හොති
තෙනෙවස්ස තත්ථ පභානදස්සනත්ථපි එවං වුත්තන්ති වෙදි
තබ්බන්ති.

උදෙසවාර කථා නිබ්බිතා.

ඉද්දති සෙය්‍යථාපි නාම ඡෙකො විලිචිකාරකො ධුලකිලඤ්ඤ
සණ්ඨතිලඤ්ඤවඤ්ඤාටකපෙලාපුටාදීති උපකරණාති කතතුකාමො
එකං මහාවෙණුං ලභිත්වා චතුර්ධා හිඤ්ඤා තතො එකෙකං වෙණු
බණ්ඩං ගතෙත්වා එළෙත්වා තං තං උපකරණං කරෙය්‍ය. එවමෙව
හඟවා සතිපට්ඨානදෙසනාය සත්තානං අනෙකපටකාරං විසෙසාධි
ගමං කතතුකාමො එකමෙව සමවා සතිං. “චත්තාරෙ සතිපට්ඨානා
කතමෙ චත්තාරෙ ඉධ භික්ඛවෙ හිංකු කායෙ කායානුපසයි විහ
රති”ති ආදිනා නයෙන ආරම්භවසෙන චතුර්ධා හිඤ්ඤා තතො
එකෙකං සතිපට්ඨානං ගතෙත්වා විහරන්තො “කථං ව භික්ඛ
වෙ”ති ආදිනා නයෙන නිද්දෙසවාරං චත්තුමාරෙදො. තත්ථ ‘කථං
වා’ති ආදි වින්දායෙකමාසනා පුට්ඨා. අයම්පනෙත්ථ සංඛෙපනෙත්ථ
හික්ඛවෙ කෙන ව පකාරෙන හිංකු කායෙ කායානුපසයි විහරතිති
එස නයො සඛබ්බපුට්ඨාචාරෙසු “ඉධ භික්ඛවෙ හිංකු”ති හික්ඛවෙ
ඉමස්මිං සාසනෙ හිංකු. අයං හෙත්ථ ඉධ සද්දෙ සඛබ්බපටකාරකායානු
පසන්නා නිබ්බත්තකස්ස පුගලස්ස සන්තිස්සග්ගසාසනපරිදීපනො

1. ම. දුඛතොපි ව.

2. ම. සුඤ්ඤතධම්මස්ස.

3. ම. වෙදනාදිසුපි.

4. සි. I & II. සෙසෙසු.

අඤ්ඤාසාසනස්ස තථාභාව පටිසෙධනො ව, වුත්තං තෙනා භගවතා :-
 “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො-පෙ-සුඤ්ඤ පරප්පවාදා සමණෙති
 අඤ්ඤා”ති.¹ තෙන වුත්තං ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛුති. “අරඤ්ඤ
 ගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤගාරගතො වා”ති.² ඉදමස්ස
 සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙකාසනපරිඤ්ඤාපනං. ඉමස්ස භි
 භික්ඛුතො දීඝරත්තං රූපාදිසු ආරම්මණෙසු අනුවිසමං විත්තං කම්ම
 ධානවිධිං මහරිත්තුං න ඉච්ඡති. කුට්ඨොණ්ණසුත්තරපථා විඤ උපපමෙව
 ධාවති, සෙය්‍යථාපි නාම භොපො කුට්ඨෙත්තා සබ්බං ඛිරං පිටිත්වා
 වධ්දිතං කුට්ඨවත්. දමෙතුකාමො ධෙත්තුතො අපනෙත්වා එක
 මනෙත මහත්තං ඵලං නිබ්භිත්වා තත්ථ යොගෙතන බන්ධෙය්‍ය.
 අථස්ස සො වචෙත්. ඉතො විතො ව විපථඤ්ඤා පලාගිතුං
 අසකෙකානො තමෙව ඵලං උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපථෙර්ථෙය්‍ය වා
 එවමෙවං ඉමිනා භික්ඛුනා දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපාන
 වධ්දිතං දුට්ඨවිත්තං දමෙතුකාමෙන රූපාදිආරම්මණතො අප
 නෙත්වා අරඤ්ඤා වා රුක්ඛමුලං වා සුඤ්ඤගාරං වා පටිසිත්වා³ තත්ථ
 සතිපට්ඨානාරම්මණත්ථමෙහ සතිසොනෙතන බන්ධිතබ්බං එවමස්ස
 තං විත්තං ඉතො විතො ව විපථඤ්ඤාපි පුබ්බ ආචිණ්ණ ආරම්මණං
 අලභමානං සතිසොත්තං ඡිද්ධිත්වා පලාගිතුං අසකෙකානං
 තමෙවාරම්මණං උපවාරප්පනාවසෙක උපනිසීදති වෙව උප
 නිපථෙති ව. තෙනානු පොරණා :-

“යථා ඵලෙහ නිබ්බන්ධෙය්‍ය වච්ඡං දමමං⁴ තරෙ ඉධ
 බන්ධෙය්‍යෙවං සකං විත්තං සතියා රම්මණෙ දලන”නති.

එවමස්ස එතං සෙකාසනං භාවනානුරූපං හොති. තෙන
 වුත්තං “ඉදමස්ස සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙකාසනපරිඤ්ඤාපනං
 දීපනං”ති. අපි ව යස්මා ඉදං කායානුපස්සනාය මුඛගුහං සබ්බ
 බුද්ධිපච්චෙකබුද්ධිබුද්ධිසාවනානං විසෙසාතිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාර
 පදධානං. අනාපානසතිකම්මධානං ඉන්ධ්‍රපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්ද
 සමාකුලං ගාමනං අපරිච්චිත්තා න සුකරං සම්පාදෙතුං සද්දකණ්ඩ
 කත්තා ක්කිකස්ස, අගාමකෙ පන අරඤ්ඤා සුකරං යොගාවචරෙන
 ඉදං කම්මධානං පරිඤ්ඤෙත්වා අනාපානවතුත්ථකිකානං නිබ්බ
 තෙනත්වා තදෙවඤ්ඤානං පාදනං කත්වා සඤ්ඤාසෙර සම්මසිත්වා අග්ග
 ඵලං අරහත්තං පාපුණිත්තුං තස්මාස්ස අනුරූපං සෙකාසනං
 දසෙසනො භගවා “අරඤ්ඤගතො වා”ති ආදිමහ. වත්ථුච්ඡාදිඤ්ඤා
 විඤ භි භගවා සො යථා වත්ථුච්ඡාදිඤ්ඤා නගරගුම් පස්සිත්වා
 සුට්ඨ උපපරික්ඛිත්වා එත්ථ නගරං මාපෙථාති උපදිසති, සොත්තිනා
 නගරෙ නිට්ඨිතෙ රුජකුලතො මහාසකකාරං ලහති, එවමෙවං
 යොගාවචරස්ස අනුරූපසෙකාසනං උපපරික්ඛිත්වා එත්ථ කම්මධානං

1. ම. අඤ්ඤාහිති.

2. සි. I. & II. අරඤ්ඤගතොවාති.

3. සි. I. & II. පච්චෙතො.

4. ම. දමං.

වඤ්චා නාම කර්මකායො. ක්‍රියානංගාති නාමං. කර්මකායො
 රූපනති නාමරූපං වචන්දපෙනා තස්ස පට්ඨයං. පරිභොගනො
 අවිජ්ජාදිපට්ඨයාකාරං දිශවා පට්ඨයපට්ඨයසමුපහනං¹ ධම්මමත්තමෙව
 තං අඤ්ඤාසන්නො වා පුග්ගලො වා තප්පිති විනිශ්චිතංඥානංඥා
 සපට්ඨයනාමරූපෙ තිලකඛණං. අපෙතපෙනා විපක්ඛනං
 වඤ්ඤානො අනුක්කමෙන අරහතං පාපුණාති. ඉදමෙකස්ස
 තිකුට්ඨො යං අරහතො නිශ්ශානමුඛං.

“ඉති අර්ඛානං වා”ති එවං අත්තනො වා අස්සාසපස්සාස
 කායෙ කායානුපය්ඨි විහරති. “බ්බිද්ධා වා”ති පරස්ස වා අස්සාස
 පස්සාසකායෙ. “අප්පකුප්පන බ්බිද්ධා වා”ති කාලෙන අත්තනො කා
 ලෙන පරස්ස අස්සාසපස්සාසකායෙ, එතෙනස්ස පඤ්ඤානමම්ඨානං
 අට්ඨපෙනා අපරපරං සඤ්චරණකාලො කට්ඨො ඵකකාලෙපන²
 ඉදං උභයං න ලබ්බති. “සමුදය ධම්මානුපසස්ඨි වා”ති යථා නාම
 කම්මාරස්ස හත්තං ව ගග්ගරනාලියං තජ්ජං ව වායාමං පට්ඨිවි
 වානො අපරපරං සඤ්චරති, එවං තිකුට්ඨො කර්මකායං ව නාසා
 පුට්ඨං ව විතතං ව පට්ඨිවි අස්සාසපස්සාසකායො අපරපරං සඤ්ච
 රති. කායාදයො ධම්මා සමුදයධම්මා තෙ³ පස්සන්නො “සමුදය
 ධම්මානුපය්ඨි වා කායස්මිං විහරති”ති වුට්ඨති. “වසඬම්මානුපසස්ඨි
 වා”ති යථා හත්තාය අපනිතාය ගග්ගරනාලියා හිතනාය
 තජ්ජං ව වායාමෙ අසති ඤා වානො නපට්ඨතති, එවමෙවං.
 කායෙ හින්න නාසාපුට්ඨෙ විඤ්ඤාන විතත ව තිරුද්ධො අස්සාස
 පස්සාසකායො නාම නපට්ඨතතිති කායාදිතිරෙධා අස්සාසපස්සාස
 නිරෙධොති එවං පස්සන්නො “වසඬම්මානුපය්ඨි වා කායස්මිං විහ
 රති”ති වුට්ඨති. “සමුදය වසඬම්මානුපසස්ඨි”ති කාලෙන සමුදයං
 කාලෙන වයං අනුපස්සන්නො. “අප්පි කායොති වා පස්සාස”ති
 කායොව අප්පි. න සත්තො න පුග්ගලො න ඉප්පි න පුරිසො
 න අත්තො න අත්තනිකං නාහං න මම න කොචි න කස්සචිති
 එවමස්ස සති පට්ඨපට්ඨිතා හොති “ඤ්චදෙවා”ති පයොජන
 පරිචේද වචන්දපන මෙනා. ඉදං වුත්තං හොති යා සා සති පට්ඨ
 පට්ඨිතා හොති සා න අඤ්ඤාත්තං. අථ ඤා යාවදෙව⁴ ඤාණ
 මත්තාය අපරපරං උත්තරුත්තරිං ඤාණපමානත්තංඥෙව සති
 පමානත්තං ව සතිසම්පජ්ඣානං වුඤ්ඤාත්තං අත්තං.

“අනිසයිකො ව විහරති”ති තණ්හානිත්තයදිට්ඨිතිත්තයානං
 වසන්ත අනිසයිකො ව විහරති. “භව කිංචි ලොකෙහ උපා
 දියති”ති ලොකස්මිං කිඤ්චි රූපං වා-පෙ-විඤ්ඤාණං වා අයං
 මෙ අත්තො වා අත්තනිකං වාති න ගණ්හති. එවමිති උපරි
 අත්තං උපාදය සම්පජ්ඣානත්තං ධිකාරෙ. ඉමිනා පන පදෙන

1. ම. එකස්මිං කාලෙ පන. 2. සි I & II. කායාදයො වා ධම්මසමුදයො තෙ

භගවා ආනාපානපඛලදෙසනං නියතාදෙක්ඛා¹ දසොසානි. තත්ථ අසොසපසොසපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසම්මං. තස්සා සමුච්ඡාපිකා පුරිමතණ්ණා සමුදයසම්මං. උභින්නං අප්පච්ඡන්ති තිරොධසම්මං. දුක්ඛපරිජනනො සමුදයපජනනො තිරොධාරම්මණො අරිය මණ්ණො මග්ගසම්මං. එවං වතුසම්මවසෙන උසාකකිත්වා තිබ්බුතිං පාපුණාතිති. ඉදමෙකස්ස අසොසපසොසවසෙන අතිතිවිට්ඨ² හිනුනො යාව අරහත්තා නියානමුඛන්ති.

ආනාපානපඛලං නිට්ඨිතං.

එවං අසොසපසොසවසෙන කායානුපස්සනං විහජ්ඣා ඉදති ඉරියාපච්චසෙන විහජ්ඣං “පුතච පර”න්ති ආදිමාභ. තත්ථ කාමො සොණ්ඨගොලාදයොපි ගච්ඡන්තා ගච්ඡාමාති ජනනති, න පනෙතං එවරූපං ජානනං සක්ඛාය වුත්තං. එවරූපං හි ජනනං සත්තුප ලද්ධිං න විජ්ඣති, අත්තසඤ්ඤං³ න උග්ගාපෙති, කම්මච්ඡානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න භොති, ඉමස්ස පන හිනුනො ජනනං සත්තුප ලද්ධිං පජ්ඣති අත්තසඤ්ඤං³ උග්ගාපෙති කම්මච්ඡානං වෙච සතිපට්ඨානභාවනා ව භොති ඉදං හි කො ගච්ඡති කස්ස ගමනං කිං කාරණං ගච්ඡතිති එවං සම්පජනනං සක්ඛාය වුත්තං. ධානාදිසුපි එසෙව නයො, තත්ථ කො ගච්ඡතිති න කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා ගච්ඡති කස්ස ගමනන්ති න කස්සචි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා ගමනං. කිං කාරණං ගච්ඡතිති විත්තකිරියවායොධාතු විපජ්ඣරෙන ගච්ඡති. තස්මා එස එවං පජනාති. ගච්ඡාමිති⁴ විත්තං උප්පජ්ඣති තං වායං⁵ ජනෙති, වායො විඤ්ඤානං ජනෙති. විත්තකිරිය වායොධාතු විපජ්ඣරෙන සකලකායස්ස පුරතො අතිනිභායෙ ගම නන්ති වුච්චති. ධානාදිසුපි එසෙව නයො. තත්තුපි තිට්ඨාමිති විත්තං උප්පජ්ඣති, තං වායං⁵ ජනෙති වායො විඤ්ඤානං ජනෙති විත්තකිරිය වායොධාතු විපජ්ඣරෙන සකලකායස්ස කොට්ඨො පට්ඨාය උසිතභාවො ධානන්ති වුච්චති. තිට්ඨෙමිති විත්තං උප්පජ්ඣති තං වායං⁶ ජනෙති වායො විඤ්ඤානං ජනෙති විත්තකිරියවායොධාතු විපජ්ඣරෙන ගෙට්ඨිමකායස්ස සම්මේජනං උපරිම කායස්ස උට්ඨිතභාවො තිසජ්ජාති වුච්චති. සයාමිති විත්තං උප්පජ්ඣති තං වායං⁵ ජනෙති වායො විඤ්ඤානං ජනෙති විත්තකිරියවායොධාතු විපජ්ඣරෙන සකලසරිරස්ස තිරියතො පසාරණං සයනන්ති වුච්චති. තස්මා එවං පජානතො එවං භොති, සත්තො ගච්ඡති සත්තො තිට්ඨතිති වුච්චති කොචි සත්තො ගච්ඡන්තො වා ජිනො වා තත්ථ⁷ යථා පන සකටං ගච්ඡති සකටං⁷ තිට්ඨතිති

1. ම. නියානෙත්වා.

5. සි. වායු.

2. ම. අතිතිවිට්ඨස්ස.

6. සි. I & II. අභිපත කොචිගණ්ණො.

3. ම. සත්තසඤ්ඤං.

(ගච්ඡති වා ධාතිවාති තථි.

4. සි. I & II. ගච්ඡාමිති.

7. සි. I & II. කායො සකටං විග.

වුමවති නම් කිසිදු සකටං ගව්ඡති නාම ගව්ඡන්තං වා තිට්ඨන්තං වා අඤ්චි වත්තායෙ පන ගොණෙ යොජෙතියා ඡෙතමගි සාරට්ඨිති පාජෙතො සකටං. තිට්ඨතීති වොහාරමත්තමෙව ගොති, එව මෙවං අජානනඤ්ඤා සකටං. චිය ඤායො, ගොණො චිය විත්තජ වානා, සාරට්ඨි චිය විත්තං. ගව්ඡාමි තිට්ඨාමිති විතො උපපන්නො වායො ධාතු විඤ්ඤානං. ජනයමානා උපපජ්ජති, විත්තතිරියවායොධාතුපිපජායොරොග ගමනාදීති පවත්තනති. තතො සතොගා ගව්ඡති සතොගා තිට්ඨති අහං ගව්ඡාමි අහං තිට්ඨාමිති වොහාරමත්තං ගොතිති.

නාමා මාලුතවෙගෙන ජයා වෙගෙන තෙජනං,

යථා යාති තථා කායො යාති වාතාගතො අයං.

යත්තං සුත්තවසෙතෙව විත්ත සුත්තවසෙතිදං,

පසුත්තං කාය යත්තමපි යාති යාති තිසිදති.

කො නාම එතථ සො සතොගා යො විතා ගෙතු පච්චයෙ,

අත්තනො ආනුභාවෙන තිට්ඨ වා යදි වා වරෙති.

තත්ථා එවං ගෙතුපච්චයවසෙතෙව පවත්තාති ගමනාදීති සලලකෙබ්බෙනා එස ගව්ඡන්තො වා ගව්ඡාමිති පජනාති සීතො වා-තිසීතො වා-සයානො වා සයානොමගිති පජනාතිති වෙදි තබ්බො. “සථා සථා වා පතස්ස කායො පඤ්ඤිතො ගොති තථා තථා නං. පජනාති”ති සබ්බසංගාහිකවචනමෙතං. ඉදං වුත්තං ගොති. යෙන යෙන වා ආකාරොත්ඨා කායො සීතො ගොති තෙන තෙන නං පජනාති. ගමනාකාරොත්ඨා සීතං ගව්ඡ තීති පජනාති, ආන-තිසජ්ජා-සයනාකාරොත්ඨා සීතං සයානොති පජනාතිති. “ඉති අජකිත්තං වා”ති එවං අත්තනො වා වතුඉරියාපථපරිගණනෙන කායෙ කායානුපසයි විහරති. “බඬිද්ධා වා”ති පරස්ස වා වතුඉරියාපථපරිගණනෙන. “අජකිත්ත බඬිද්ධා වා”ති කාලොත්ඨා අත්තනො කාලොත්ඨා පරස්ස වතුඉරියාපථපරි ගණනෙන කායෙ කායානුපසයි විහරති. “සමුදය ධම්මානු සසයි”ති ආදිපු පන “අවිජ්ජා සමුදයා රූප සමුදයො”ති ආදිතා නයෙන පඤ්ඤාතාකාරොති රූපකඛනස්ස සමුදයො ව වයො ව නිහරි තබ්බො. තං හි සක්ඛාය ඉධ “සමුදය ධම්මානුපසයි”ති ආදි වුත්තං. අජපි කායොති වා පතස්සාති ආදි වුත්තසදිසමෙව. ඉධාපි වතු ඉරියාපථපරිගණනා සති දුක්ඛසම්මං. තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිම තණ්හා සමුදයසම්මං. උභින්නං අප්පවත්ති තිරොධසම්මං. දුක්ඛ පරිජනනො සමුදයපජනො තිරොධාරමමණො අරියමග්ගො මග්ගසම්මං.

එවං වතුසම්මවසෙන උස්සක්ඛිතා තිබ්බුතං පාපුණාතීති ඉද මෙකස්ස වතුඉරියාපථ පරිගණනස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නීයසානමුඛනති.

ඉතිසාපඨපබ්බං නිට්ඨිගං.

එවං ඉරියාපථවසෙන කායානුපස්සනං විහරන්තා ඉද්දති චතුසමපජ්ඣාදවසෙන විහරන්තං. “පුතචපර”නති ආදිමාහ. තත්ථ අභික්ඛන්තොති ආදීනි සාමඤ්ඤථලෙ වණ්ණිවාති. “ඉති අපක්ඛන්තං චා”ති එවං චතුසමපජ්ඣාදපරිග්ගාහිකා අත්තනො චා කායෙ පරස්ස චා කායෙ කාලෙන චා අත්තනො භාලෙන පරස්ස කායෙ කායානුපස්සි විහරති. ඉධාපි “සමුදයධම්මානුපස්සි”ති ආදිසු රූපකක්ඛණියොව සමුදයො ව වයො ව නිගරිතබ්බො, සෙසං චූතකසදිසමෙව. ඉධ චතුසමපජ්ඣාදපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසම්මං, තස්සා සමුච්චාපිකා පුරිමතණ්ණා සමුදයසම්මං, උභින්නා අපථවතී තිරෙධසම්මං, චූතතප්පකාණේ අරියමයොගො මග්ගසම්මං, එවං චතුසමව්වසෙන උස්සග්ගිනා නිබ්බුතීං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස චතුසමපජ්ඣාදපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො වසෙන යාව අරහත්තා තිස්සානමුචන්ති.

චතුසමපජ්ඣාදපඛං නිබ්බිතං.

එවං චතුසමපජ්ඣාදවසෙන කායානුපස්සනං විහරන්තා ඉද්දති පරික්කුල මනසිකාරවසෙන විහරන්තං. “පුතචපර”නති ආදිමාහ. තත්ථ “ඉමමෙව කාස”නති ආදිසු යං වහ්නබ්බං සියා තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන විජාරතො විසුද්ධිමයො කායගතාසති කාමධම්මානෙ චූතතං. “උග්ගොමුඛා”ති ගෙඬ්ඤා ච උපරි වානි විහි මුඛෙති යුත්තා. “නානාචිතිනස්සා”ති නානා විධස්ස, ඉදං පනෙත්ථ ඔපමම සංසඤ්ඤානං. උග්ගොමුඛා මුණොලි¹ විය හි චතුමහාභුතිකො කායො, තත්ථ මිස්සොත්ථා පකිත්ත නානාචිධ ධඤ්ඤාං විය කෙසාදයො චන්දිංසාකාර, චක්ඛමා පුරිසො විය යොගාවචරෙ, තස්සා තං මුණොලි මුඤ්ඤිත්ථා පච්චවෙක්ඛතො නානාචිධධඤ්ඤාස්ස පාකටකාලො විය යොගිනො චන්දිංසා කාරස්ස විභුතකාලො වෙදිතබ්බො.

“ඉති අපක්ඛන්තං චා”ති එවං කෙසාදිපරිග්ගාහනෙක අත්තනො චා කායෙ පරස්ස චා කායෙ කාලෙන චා අත්තනො භාලෙන චා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සි විහරති. ඉතො පරං චූතතායමෙව. කෙවලං හි ඉධ චන්දිංසාකාරපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසම්මනති එවං යොජනං කන්තා නිස්සානමුඛං වෙදිතබ්බං, සෙසං පුරිම සදිසමෙවාති.

පරික්කුලමනසිකාරපඛං නිබ්බිතං.

එවං පරික්කුලමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං විහරන්තා ඉද්දති ධාතුමනසිකාරවසෙන විහරන්තං. “පුතචපර”නති ආදිමාහ. තත්ථායං ඔපමමසංසඤ්ඤෙන සද්ධිං අත්ථවණ්ණතා: යථා කොච්ඡි²

භොසාතකො වා තස්සෙව භතතචෙතනභතො අනෙතවාසිකො වා ගාපිං වඩිතිං විනිවිජ්ඣිතිං වතස්සා දිසා ගතානං මහාපථානං චෙමුජ්ඣධානං සංඛාතෙ වතුමහාපථෙ කොට්ඨාසකොට්ඨාසං කතො නිසින්නො අස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛු වතුනතං ඉරියාපථානං සෙත කෙනපි අකාරෙන සිතතො යථා සිතං යථා සිතතොව යථාපණීතිතං කායං අපි ඉමස්මිං කායෙ පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජ්ජධාතු වායොධාතුනි එවං පච්චචෙකති. තිං චුතතං හොති? යථා භොසාතකස්ස ගාපිං පොසෙන්නස්සාපි ආසාතනං ආහරන්නස්සාපි ආහරිතිං තත්ථ ඛනිතිං රූපෙනස්සාපි වධෙනස්සාපි වඩිතං මතං පස්සන්නස්සාපි තාවදෙව ගාපිති සඤ්ඤා න අනතරධායති, යාව නං පද්ලොචා බිලසො න විහජති, විහජතිං නිසින්නස්ස පනස්ස ගාපිති සඤ්ඤා අනතරධායති, මංසසඤ්ඤා පචතතති, තාස්ස එවං හොති. අහං ගාපිං විනාතිණාමි ඉමෙ ගාපිං හරන්තිති, අපඨවස්ස අහං මංසං විනාතිණාමි ඉමෙ මංසං හරන්තිචෙවෙව හොති. එවමෙව ඉමස්සාපි භික්ඛුනො පුබ්බෙ බාලපුපුජ්ජනනාලෙ ගිවිභුතස්සාපි පබ්බජ්ජනස්සාපි තාවදෙව සතොති වා පුග්ගලොති වා සඤ්ඤා න අනතරධායති, යාව ඉමමෙව කායං යථා සිතං යථා පණීතිතං සතපිතිබෙහාගා කතො ධාතුසො න පච්චචෙකති. ධාතුසො පච්ච චෙකිනො පනස්ස සතතසඤ්ඤා අනතරධායති ධාතුචසෙතෙව විතතං සන්තිට්ඨති, තෙනාහ භගවා:- “ඉමමෙව කායං යථා සිතං යථා පණීතිතං ධාතුසො පච්චචෙකති: අපි ඉමස්මිං කායෙ පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජ්ජධාතු වායොධාතු සෙය්‍යථාපි භික්ඛුවෙ දුකො භොසාතකො වා-පෙ-වායොධාතු”ති. භො සාතකො විය ති යොගි. ගාපිසඤ්ඤා විය සතතසඤ්ඤා වතුමහාපථො විය වතුඉරියාපථො. බිලසො විහජතිං නිසින්න හාවො විය ධාතුසො පච්චචෙකතිනනති. අයමෙත්ථ පාලි වග්ගො. කමට්ඨානකථා පන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. “ඉති අජ්ඣන්තං වා”ති එවං වතුධාතුපරිගණනෙන අතතො වා කායෙ පරස්ස වා කායෙ කාලෙන වා අතතො කාලෙන පරස්ස වා කායානු පස්සි විහරති. ඉතො පරං චුතතතයමෙව. කෙවලං හි ඉධ වතුධාතු පරිග්‍යාතිකා සති දුක්ඛසච්චනති එවං යොජනං කතො නියාන මුඛං චෙදනබ්බං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

ධාතුමනසිකාරපබ්බං තිට්ඨිතං.

එවං ධාතුමනසිකාරවසෙක කායානුපස්සනං විහජතිං ඉදුති නවති සිවපිකාපබ්බෙති විහජතුං. “පුතචපර”නති ආදිමාහ. තත්ථ “සෙය්‍යථාපි පසෙය්‍යා”ති යථා පසෙය්‍යා. “සජිර”නති මත සරිරං. “සිවපිකාස ජබ්බිත”නති සුසානෙ අපවිද්ධිං එකාහං.

මතස්ස අස්සාති=එකාහමනං. විහං මතස්ස අස්සාති=විහමනං. නිහං මතස්ස අස්සාති=නිහමනං. හස්සා¹ විස වායුතා උදධං ජිවිත පරියාදායා යථානුකකමි. සමුග්ගතෙනා සුනහාලෙන උද්ධමාතතතා= උද්ධමාතං. උද්ධමාතමෙව උද්ධමාතකං, පරිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං. උද්ධමාතතති=උද්ධමාතනං. විනීලං වුවුවනි පරිහිතතවණණං. විනීලමෙව=විනීලකං, පරිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං. විනීලතති=විනීලනං. මංගුස්සදර්ශනෙන සු රතතවණණස්ස පුබ්බස්සනිවයධා නෙන සු සෙතවණණස්ස සෙතසෙයන ව නීලවණණස්ස නීලධානෙන නීලසාවක පාරුතස්සෙව ජවසරිස්සෙතං අධිවවතං. පරිහිතතධා නෙති නවති වා වණණුවෙති විස්සාදුමාතං පුබ්බං=විපුබ්බං, විපුබ්බ මෙව විපුබ්බනං. පරිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං. විපුබ්බතති විපුබ්බනං. විපුබ්බකං ජතං තථා භාවං ගතතති විපුබ්බනාත්තං. “සො ඉමමෙව කාස”තති සො සිකවු ඉමං අතතනො කාසං තෙන කාසෙන සද්ධිං යුග්ගතෙව උපසංහරති උපතෙති, කථං? “අසමිධි වො කාසො එවං භාවි එවං ඛමෙමා එතං. අනාතිතො”ති

ඉදං වුත්තං හොති. අයු උසමා ව විඤ්ඤාණනති ඉමෙසං නිණ්ණං ඛමමානං අනිතාය අයං කාසො ධාතගමිනාදිතධමො හොති, ඉමෙසං පන විගමා අයමිධි වො කාසො එවං ඛමෙව එවං පුතික සහාලො සෙව. “එවං භාවි”ති එවං උද්ධමාතතාදි හෙදෙ භවිස්සති. “එනං අනාතිතො”ති එතං උද්ධමාතතාදිභාවං අනාතිකතනො. “ඉති අජකිත්තං වා”ති එවං උද්ධමාතතාදිපරි ගණ්ණතෙන අතතනො වා කාසෙ පරස්ස වා කාසෙ කාලෙන වා අතතනො කාලෙන වා පරස්ස කාසෙ කායානුපසි විහරති.

“ඛජ්ජමාන”තති උදරදිසු නිසිදිනි උදරමංස මධ්මමංස අකඛිකුචාදිති ලුඤ්චිනි ලුඤ්චිනි බාදිමානං. “සමංසලොභි තා”තති සෙසාවසෙස¹මංසලොභිතයුත්තං. “නිමමංසලොභිත මහතිත්ත”තති මංසෙ බිණ්ණපි ලොභිතං න සුස්සති. තං සන්ධාය වුත්තං “නිමමංසලොභිතමහතිත්ත”තති. “අසෙඤ්ඤානා”ති අසෙඤ්ඤාන දිසාභාගෙන. “භස්ථවිසින”තති වතුසට්ඨිගෙදමි හත්ථවිසිකං පාටි යෙක්කං² විපපකිණ්ණං. පාදට්ඨිකාදිසුපි එසෙව නයො. “සොගෙ වසෙසානි”ති අතික්කතතසංවච්ඡරති, “පුතීනි”ති අබ්බාතාසෙ සිතාති වාතාතපවුට්ඨිසමඵස්සෙන තෙජරවසිකානෙව පුතීනි හොනති අනොතාභුමිගතාති පන විරතරං තිට්ඨතති. “වුණ්ණනාත්තා නි”ති වුණ්ණ වුණ්ණං හුත්වා විනිශ්ඤානි³ සබ්බජ භො ඉමමෙ වාති වුත්තතයෙන ඛජ්ජමානාදිතං වසෙන යොජනා කාතබ්බා. “ඉති අජකිත්තං වා”ති එවං ඛජ්ජමානාදිපරිගණ්ණතෙන යාව වුණ්ණනභාවා අතතනො වා කාසෙ පරස්ස වා කාසෙ කාලෙන

1. ම. සාවලෙහ.

2. ම. පාටිසෙක්කං. පාටිසෙක්කං.

3. ම. විපපකිණ්ණාති.

වා අත්තනො කාලෙන වා පරයා කායෙ කායානුපය්සි ව්හරති. ඉධ පන ධර්මා නවසිවට්ඨිකා සමොධානෙනබ්බො, “එකාහමනං වා ති”ති ආදිකා නයෙන වුත්තා සබ්බාපි එකා, “කාතෙති වා ඛජ්ජ මාන”තති ආදිකා එකා, “අට්ඨිකසංඛලිකං සමංසලොභිතං නහාරු සම්බන්ධ”තති එකා, “තිව්චංසලොභිතමසකිත්තං නහාරු සම්බන්ධ”තති එකා, “අපගතමංසලොභිතං නහාරු සම්බන්ධ”තති එකා, “අට්ඨිකාති අපගතසම්බන්ධ”ති ආදිකා එකා, “අට්ඨිකාති සෙතාති සංඛ වණ්ණපට්ඨිකාති”ති¹ එකා, “අට්ඨිකාති පුඤ්ජතිතාති තෙරොවය්සි කාති”ති එකා, අට්ඨිකාති සුත්ති වුණ්ණකජතාති”ති එකාති. “එවං ඛො භික්ඛවෙ”ති ඉදං නවසිවට්ඨිකං දසෙය්සා කායානුපය්සනං තිට්ඨාපෙත්තො ආහ. තත්ථ නවසිවට්ඨිකා පරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛ සම්මං. තස්ස සමුට්ඨාපිකා පුරිමිතණ්ණා සමුදයසම්මං. උභික්ඛං අපචතති තිරොධසම්මං. දුක්ඛපට්ඨකතො සමුදයපජගතො තිරොධාරවණො අරියමග්ගො මග්ගසම්මං. එවං චතුසම්මවිසෙක උග්ගසකිත්ථා තිබ්බුති. පාපුණාතීති ඉදං නවසිවට්ඨිකා පරිග්ගාහකානං භික්ඛුනං යච අරගතතා නියානමුඛනති.

සිවසිකා²පබ්බං නිබ්බිතං.

එත්තාවතා ව ආනාපානපබ්බං ඉරියාපථපබ්බං චතුසමප්ඤ්ඤ පබ්බං පරිකකුලමිනසිකාරපබ්බං ධාතුමිනසිකාරපබ්බං නව සිවට්ඨිකා පබ්බාතීති වුද්දසපබ්බා කායානුපය්සනා තිට්ඨිතා භොති. තත්ථ ආනාපානපබ්බං පරිකකුලමිනසිකාරපබ්බතති ඉමාති වෙ අපචතා කම්මට්ඨානාති. සිවට්ඨිකානං පන ආදීනවානුපය්සනාවසෙක වුත්තතා සෙසාති වාදසාපි උපචාරකම්මට්ඨානානෙවාවාති.

කායානුපය්සනා.

එවං හභවො වුද්දසම්බෙත කායානුපය්සනා සතිපට්ඨානං කපේත්වා ඉදති නවසිවට්ඨික වෙදනානුපය්සනං කපේත්වා “කථංඤ්ච භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ.

තත්ථ “සුඛං වෙදන”තති කායිකං වා වෙතසිකං වා සුඛං වෙදනං වෙදියමානො අහං සුඛං වෙදනං වෙදියමිති පජනාතීති අත්ථා. තත්ථ කාමං උත්තානසෙය්සකාපි දුරකා ඵඤ්ඤපිට්ඨාදි කාලෙ සුඛං වෙදනං³ වෙදියමානා සුඛං වෙදනං² වෙදියමාති පජනතති, න පතෙතං එවරූපං ජනනං සකාය වුත්තං. එව රූපං හි ජනනං සත්ථුපලද්ධිං න ජගති අත්තසඤ්ඤං⁴ න උග්ගා වෙති කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවතා වා න භොති. ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ජනනං සත්ථුපලද්ධිං ජගති අත්තසඤ්ඤං⁴ උග්ගා වෙති කම්මට්ඨානං වෙව සතිපට්ඨානභාවතා ව භොති.

1. ම. සංඛවණ්ණපට්ඨිකාතාතිති.

2. ම. නවසිවට්ඨිකා.

3. ම. සුඛං වෙදියමානො.

4. ම. අත්තසඤ්ඤා.

ඉදං හි කො වෙදියති? කය්‍ය වෙදනා? කිං කාරණං වෙදනාති? එවං සමප්‍රජනවෙදියනං සත්ථාය වුත්තං. තත්ථ “කො වෙදියති”ති? න කොච්ඡි සන්තතා වා පුග්ගලො වා වෙදියති. කය්‍ය වෙදනාති? න කය්‍යච්ඡි සත්තකය්‍ය වා පුග්ගලකය්‍ය වා වෙදනා, කිං කාරණං වෙදනාති? වත්ථුආරම්භණං වා පනස්ස වෙදනා, කය්‍යමං එස එවං ප්‍රජනාති? තං තං සුඛාදීනං වත්ථුං ආරම්භණං කත්වා වෙදනාව වෙදියති. තං පන වෙදනාය පවතති. උපාදාය අහං වෙදියාමිති¹ වොහාර මතතං හොතිති එවං වත්ථුං ආරම්භණං කත්වා වෙදනාව වෙදිය තිති² සලලකෙතිනො ඵස සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති³ ප්‍රජනාතිති වෙදිතබ්බො.

විත්තලපබ්බතො අඤ්ඤානරො පෙරො විය, පෙරො නිර අභාසුක කාලෙ බලව්වෙදනාය නිත්තනො අපරාපරං පරිවත්තති. තමෙතො දහරො ආහං කතරං වො හනෙන යානං රුජ්ඣති? ආවුසො පාටිසෙක්කං රුජ්ඣතිනං නාම තත්ථි. වත්ථුං ආරම්භණං කත්වා වෙදනාව වෙදියතිති. එවා ජනකාලනො පට්ඨාය අධිවා සෙතුං වට්ටති නො හනෙනති? අධිවාසෙම් ආවුසොති. අධිවාසනා හනෙන සෙත්තාති, පෙරො අධිවාසෙසි, වානො⁴ යාව හදයං එලෙසි මඤ්ඤානෙ අනුතාති රාජී කතාති අනෙත්තං. පෙරො දහරස්ස දසෙසි වට්ටනාවුසො එතතිකා අධිවාසනාති. දහරො තුණ්හි අනෙසි. පෙරො විරියසමතං යොජෙතා සහ පටිසම්භිදාති අරහත්තං පාපුණ්ණිකා සමසිසි හුත්වා පරිනිබ්බායි. යථා ව සුඛං එවං දුක්ඛං -පෙ-නිරුමිසං අදුක්ඛමිත්තං වෙදනං වෙදියමානො නිරාමසං අදුක්ඛමිත්තං වෙදනං වෙදියාමිති ප්‍රජනාති, ඉති හගවා උප කම්මට්ඨානං කපෙතා අරුපකම්මට්ඨානං කපෙනො යයො ඵස්ස විසෙක වා විත්තවසෙක වා කපියමානං න පාකටං හොති අප්ප කාරං විය බායති වෙදනානං පන උප්පත්ති පාකටා තාය වෙදනාය විසෙක පාකටං හොති තයමා සක්කපඤ්ඤා විය ඉධාපි වෙදනා විසෙක අරුපකම්මට්ඨානං කපෙසි. තත්ථ දුට්ඨං හි කම්මට්ඨානං රුපකම්මට්ඨානං අරුපකම්මට්ඨානං වාති ආදි කථා මග්ගො සකක පඤ්ඤා වුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සුඛං වෙදනනති ආදිසු අයං අපරොපි ප්‍රජානන පරියායො: “සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති ප්‍රජනාති”ති සුඛවෙදනකමණෙ⁵ දුක්ඛ වෙදනාය අභාවනො සුඛං වෙදනං වෙදියමානො සුඛං වෙදනං යෙව වෙදියාමිති ප්‍රජනාති. තෙන යා පුබ්බෙ භූතපුබ්බො දුක්ඛා වෙදනා, තස්සා ඉදාති අභාවනො ඉමියා ව සුඛාය වෙදනාය ඉතො පස්මිං අභාවනො වෙදනා නාම අනිච්චා අඤ්ඤා විපරිතාම බලමාති. ඉතිහ තත්ථ සමප්‍රජනො හොති. වුත්තමපි වෙතං හගවතා:-

1. ම. වෙදියති.

2. සි. I & II, ආරම්භණං ව.

3. ම. අහං වෙදනං වෙදියාමිති.

4. ම. නිත්තනො.

5. ම. තනොවානො. [බණ්.

6. සි. I & II, සුඛං-වෙදනාය

“යසම් අග්ගිවෙස්සන සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදියති නෙව තසම් සමයෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදියති න අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියති, සුඛංයෙව තසම් සමයෙ වෙදනං වෙදියති. යසම් අග්ගිවෙස්සන සමයෙ දුක්ඛං-පෙ-අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියති නෙව තසම් සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදියති න දුක්ඛං වෙදනං වෙදියති අදුක්ඛමසුඛං යෙව තසම් සමයෙ වෙදනං වෙදියති. සුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අනිච්චා සංඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරුහධම්මා නිරුධධම්මා දුක්ඛාපි ඛො-පෙ-අදුක්ඛමසුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අනිච්චා-පෙ-නිරුධධම්මාති: එවං පස්සං අග්ගිවෙස්සන සුත්තවා අරිය සාවකො සුඛායපි වෙදනාය නිබ්බිඤ්ඤා දුක්ඛායපි වෙදනාය නිබ්බිඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛායපි වෙදනාය නිබ්බිඤ්ඤා නිබ්බිඤ්ඤා විරුජ්ඣති විරාගා විමුච්චති විමුක්තසම් විමුක්තමිති ඤාණං භොති ඛිණං ජ්ඣති චුසිතං භ්‍රමචරියං කතං කරණීයං නාපරං ඉන්ද්‍රියතායාති පඤ්ඤාති”යි. “සාමිසං වා සුඛ”නාති ආදිසු සාමිසං සුඛා නාම පඤ්ඤාකාම ගුණාමිසනිසිතා ඡ ගෙහසිතසොමනස්ස වෙදනා, නිරාමිසං සුඛා නාම ඡ නෙක්ඛමමසිත¹ සොමනස්ස වෙදනා. සාමිසං දුක්ඛා නාම ඡ ගෙහසිත¹ දොමනස්ස වෙදනා, නිරාමිසං දුක්ඛා නාම ඡ නෙක්ඛමමසිත¹ දොමනස්ස වෙදනා. සාමිසං අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡ ගෙහසිත උපෙක්ඛා වෙදනා, නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡ නෙක්ඛමමසිත¹ උපෙක්ඛා වෙදනා; තංසං විභාගො සක්කපඤ්ඤා චුත්තොයෙව. “ඉති අප්ඤ්ඤානං වා”ති එවං සුඛවෙදනාදි පටිගණනෙන අත්තතො වා වෙදනාසු පරස්ස වා වෙදනාසු කාලොක වා අත්තතො කාලොක වා පරස්ස වෙදනාසු වෙදනානුපයසී විහරති. සමුදයවසධම්මානුපයසී චාති එත්ත පන අවිජ්ජා සමුදයා වෙදනා සමුදයොති ආදීති පඤ්ඤාති ආකාරෙහි වෙදනානං සමුදයඤ්ඤා වයං ව පස්සනොසං සමුදය ධම්මානුපයසී වා වෙදනාසු විහරති වයධම්මානුපයසී වා වෙදනාසු විහරති කාලොක සමුදයධම්මානුපයසී වා වෙදනාසු කාලොක වය ධම්මානුපයසී වා වෙදනාසු විහරතීති වෙදිතබ්බං. ඉතො පරං කායානුපයස්සනාය චුත්තතායමෙව. කෙවලං හි ඉධ වෙදනා පටිග්ගාතිකා සති දුක්ඛසම්මතති එවං යොජනං කතං වෙදනාපටිග්ගාගතස්ස භික්ඛුනො නිග්ගානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

වෙදනානුපයස්සනා නිවසිතා.

එවං තවමධෙත වෙදනානුපයස්සනා සතිපට්ඨානං කපේත්වා ඉදං සොළසමධෙත විතතානුපයස්සනං කපේතුං. “කපං ව භික්ඛ වෙ”ති ආදිමාන. තත්ත “සග්ග”නාති අට්ඨපිටං ලොභසග්ගතං. “විසග්ග”නාති ලොකීයකුසලව්‍යාකතං. ඉදං පන යසො ධම්ම

සමමසනං න ධම්මසමොධානං, තස්මා ඉධ එකපදෙපි ලොකුතතරං න ලබන්ති. සෙසානි චත්තාරි අකුසලවිත්තානි නෙව පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං හජන්ති. “සදෙස”නති දුට්ඨං දෙමනස්සහගතං. “විනදෙස”නති ලොකියකුසලාව්‍යාකතං. සෙසානි දස අකුසල විත්තානි නෙව පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං හජන්ති. “සසමාහ”නති විවික්චිත්තසහගතසෛව උද්ධච්චසහගතං වානි දුට්ඨං. යමො පන මොහො සබ්බාකුසලෙසු උපපජ්ජති, තස්මා සෙසානිපි ඉධ වට්ටනති යෙව ඉමයමිං යෙව දුෂෙත වාදසාකුසලවිත්තානි පරියාදින්නානිති. “විනමොහ”නති ලොකියකුසලාව්‍යාකතං. “සංවින්න”නති පිත මිඤ්ඤානුපත්තං. එතං හි සංකුචිත¹විත්තං නාම. “විනබ්බන්”නති උද්ධච්චසහගතං, එතං හි පසච්චිත්තං නාම. “මහගගන”නර් රූපාවචරං අරූපාවචරං ව. “අමහගගන”නති කාමාවචරං. “සඋතතර”නති කාමාවචරං. “අනුතතර”නති රූපාවචරං අරූපාවචරං ව තත්‍රාපි සඋතතරං රූපාවචරං. අනුතතරං අරූපාවචරමෙව. “සමාහිත”නති යස්ස අප්පනාසමාධි වා උපචාරසමාධි වා අත්ථි, “අසමාහිත”නති උභයසමාධිවිරහිතං. “විමුක්ත”නති තදභග වික්කම්භතවිමුහුනිති විමුක්තං. “අවිමුක්ත”නති උභයවිමුහුනි²විරහිතං. සමුච්ඡේදපටිපසස්සද්ධිනිස්සරණවිමුහුනිතං. පන ඉධ ඔක්කාසො ව නත්ථි. “ඉති අජකුත්තං වා”ති එවං සරාගාදිපරිගණන නෙත යස්මිං යස්මිං බණ්ණෙ යං යං විත්තං පච්චතාති, නං තං සලලෙකවනො අත්තනො වා විභෙත පරස්ස වා විභෙත කාලෙත වා අත්තනො කාලෙත වා පරස්ස විභෙත විත්තානුපය්ඨි විහරති.

“සමුද්දසවසංඛම්මානුපය්ඨි”ති එත්ථ පන “අච්ඡා සමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයො”ති එවං පඤ්චති පඤ්චති ආකාමෙති විඤ්ඤාණස්ස සමුදයො ව වයො ව නීහරිතබ්බො, ඉතො පරං වුත්තනගමෙව. කෙචලං හි ඉධ විත්තපරිග්භාතිකා සති දුක්ඛසම්මතානි එවං යොජ්ජනං⁴ කත්ථා විත්තපරිග්භාතකස්ස භික්ඛුනො නියතානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

විත්තානුපය්ඨනා නිවර්තනා.

එවං සොලසවිධෙන විත්තානුපය්ඨනා සතිපට්ඨානං කපේත්ථා ඉද්දති පංචවිධෙන ධම්මානුපය්ඨනං කපේත්ථා. “කථං ව භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. අපි ව භගවතා කායානුපය්ඨනාය සුද්ධිරූපපරිග්භාතො කපිත්තො. වෙදනාවිත්තානුපය්ඨනාහි සුද්ධිරූපපරිග්භාතොති. ඉද්දති රූපාරූපමිස්සකපරිග්භාතං කපේත්ථා. “කථංඤ්ච භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. කායානුපය්ඨනාය වා රූපකඛඤ්චපරිග්භාතො ව කපිත්තො. වෙදනානු

1. ම. සංකුචිත.

2. සි. I & II. උභයවිමුක්තීති.

3. ම. පදයොජ්ජනං.

පසු කාලය වෙදනාකඩනිපට්ඨානසො ව චිත්තානුපසංකාය විඤ්ඤාණකඩනිපට්ඨානසො ව, ඉදුති සඤ්ඤාසංඛාරකඩනිපට්ඨානසමපි කප්භුං “කප්ඤ්ඤා භික්ඛවෙ”ති ආදිමාන. තත් “සහන”තති අභිභික්ඛ සමුද්ධාරවසෙන සංවිජ්ජමානං. “අසහන”තති අසමුද්ධාරවසෙන වා පභිභික්ඛා වා අවිජ්ජමානං. “සංචා ච්ඡා”ති සෙන කාරණෙන, කාමච්ඡන්දසං උපාදෙය්‍ය හොති; “සංචා ච්ඡන්දානි”ති තං ව කාරණං පජානාති. ඉති ඉමිනා නසෙන සබ්බපදෙසු අනෙථා වෙදිතබ්බා.

තත් සුභතිමිත්තෙ අයොතිසොමනසිකාරෙන කාමච්ඡන්දසං උපාදෙය්‍ය හොති. සුභතිමිත්තං නාම සුභමපි සුභතිමිත්තං සුභාරම්භමපි සුභතිමිත්තං. අයොතිසොමනසිකාරෙ නාම අනුපාය මනසිකාරො උපපට්ඨමනසිකාරො අනිවෙච්ච නිවචනති වා දුක්ඛසුඛතති වා අනතතති අනතතාති වා අසුභෙ සුභතති වා මනසිකාරො. තං තත් බහුලං පච්චතසෙනො කාමච්ඡන්දෙ උපපජ්ජති තෙනාන භගවා: “අජි භික්ඛවෙ සුභතිමිත්තං තත් අයොතිසොමනසිකාරබහුලී කාරො අයමාහාරො අනුපානනස්ස වා කාමච්ඡන්දසං උපපාදය උපපනනස්ස වා කාමච්ඡන්දසං භියොහාවාය වෙපුලායා”ති. අසුභතිමිත්තෙ පන යොතිසොමනසිකාරනස්ස පහානං හොති. අසුභතිමිත්තං නාම අසුභමපි අසුභාරම්භමපි. යොතිසො මනසිකාරො නාම උපායමනසිකාරො පට්ඨමනසිකාරො අනිවෙච්ච අනිවචනති වා දුක්ඛසුඛසුඛතති වා. අනතතති අනතතාති වා අසුභෙ අසුභතති වා මනසිකාරො. තං තත් බහුලං පච්චතසෙනො කාමච්ඡන්දෙ පතියති. තෙනාන භගවා: “අජි භික්ඛවෙ අසුභතිමිත්තං තත් යොතිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුපානනස්ස වා කාමච්ඡන්දසං අනුපාදය උපපනනස්ස වා කාමච්ඡන්දසං පහානායා”ති. අපිච ඡ ඛමමා කාමච්ඡන්දසං පහානාය සංවතතනති-අසුභතිමිත්තස්ස උග්ගහො අසුභභාවනානුයොගො ඉද්දියෙසු යුක්තවාරතා හොජනෙ මතඤ්ඤාතා කල්‍යාණමිත්තතා සපපායකපාති. දස විධං හි අසුභතිමිත්තං උග්ගණනනස්සාපි කාමච්ඡන්දෙ පතියති භාවෙනාස්සාපි ඉද්දියෙසු පිහිතවාරස්සාපි චතුර්ණං. පංචනනං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිවිනා යාපනසීලතාය හොජනෙ මතඤ්ඤාතොපි. තෙන වුත්තං:-

“වතනාරො පඤ්ච ආලොපෙ අභුනා උදකං පිචෙ,
අලං ථාසුචිහාරය පතිතතතස්ස භික්ඛුනො”ති.

අසුභකමමිකතියන්තරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනනස්සාපි කාමච්ඡන්දෙ පතියති. ධානතිසජ්ජාදිසු දසඅසුභතිසිත්තසපායකපායපි පතියති. තෙන වුත්තං: “ඡ ඛමමා කාමච්ඡන්දසං පහානාය සංවතතනති”ති. ඉමෙහි පන ඡහි ඛමමෙහි පතියස්ස කාමච්ඡන්දසං අරහතමග්ගෙන අයතිං අනුපාදෙය්‍ය හොතිති පජානාති.

පරික්ෂනිමිතො අයොනිසොමනසිකාරොන පන ව්‍යාපාදස්ස උප්පාදො හොති. තත්ථ පරික්ෂමපි පරික්ෂනිමිතං. පරික්ෂාරමමණමපි පරික්ෂනිමිතං. අයොනිසොමනසිකාරො සබ්බත්ථ එකලක්කණොව. තං තස්මිං නිමිතෙන බහුලං පච්චත්තයතො ව්‍යාපාදො උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා: “අපි භික්ඛවෙ පරික්ෂනිමිතං. තත්ථ අයොනිසො මනසිකාරබහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස උප්පාදය උප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස භියොයාහාවාය වෙසුල්ලායා”ති. මෙතොය¹ පන වෙතොවිමුත්තනි යොනිසොමනසිකාරොනස්ස පහානං හොති, තත්ථ මෙතොයානි වුද්ධො අප්පණාපි උපවායොපි වට්ඨති², වෙතොවිමුත්තනී අප්පණාව, යොනිසොමනසිකාරො වුත්තලක්කණොව, තං තත්ථ බහුලං පච්චත්තයතො ව්‍යාපාදො පතීයති. තෙනාහ භගවා: “අපි භික්ඛවෙ මෙතො වෙතොවිමුත්තනි තත්ථ යොනිසොමනසිකාර බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදය උප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස පහානායා”ති. අපි ව ඡ ඛමමා ව්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තනති: මෙතොනිමිත්තස්ස උග්ගහො මෙතොහාවතානුයොගො කම්මස්ස කතාපච්චවෙකකිණං පරිසංඛානබහුලතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායනාපාති. ඔදිස්සකඅනොදිස්සක දිසාඵරණානං හි අඤ්ඤාතරවජ්ජෙන මෙතො උග්ගණනත්තස්සාපි ව්‍යාපාදො පතීයති. ඔබ්බසො අනොබ්බසො ඵරණවජ්ජෙන මෙතො හාවෙනත්තස්සාපි; ඵලං එතස්ස කුඛො කිං කරිස්සසි? කිමස්ස සිලාදීති නාසෙත්තුං සක්ඛිස්සසි? නනු ඵලං අත්තනො කමෙමන අගන්තො අත්තනො කමෙමනෙව ගම්මස්සසි? පරස්ස කුර්ඤ්ඤානං නාම විතච්ඡික ඕතාර තත්තඅයසලාකා ගුරාදීති ගහෙත්වා පරං පගරතුකාමතා සද්දිසං හොති. එසොපි තච කුඛො කිං කරිස්සසි? කිං හෙ සිලාදීති විනාසෙත්තුං සක්ඛිස්සසි? එස අත්තනො කමෙමනෙව අගන්තො අත්තනො කමෙමනෙව ගම්මස්සසි, අපට්ච්ජනපහෙණකං විශ පට්ච්චාහං ඛිත්තරජො මුඛි විශ ව එතස්සෙවෙස කොඨො මත්ථකෙ පතීස්සනීති එවං අත්තනො ව පරස්ස ව කම්මස්සකතං පච්චවෙකකිතොපි, උභයකම්මස්සකතං. පච්චවෙකකිත්වා පටිසංඛානෙ සිත්තස්සාපි අස්සගුත්තනෙත්රසද්දිසෙ මෙතො හාවතාරෙන කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවත්තස්සාපි ව්‍යාපාදො පතීයති, ආනතිසජ්ජාදිසු මෙතොනිසිත්ත සප්පායනාපායපි පතීයති. තෙන වුත්තං: “ඡ ඛමමා ව්‍යාපාදස්ස පහාණාය සංවත්තනති”ති. ඉමෙහි පන ඡති ඛමමති පතීතස්ස ව්‍යාපාදස්ස අනාගාමිමග්ගෙන අයතිං අනුප්පාදො හොතීති පඤ්ඤාති.

අරතීආදිසු අයොනිසො මනසිකාරොන ජිනමිඛස්ස උප්පාදො හොති. අරතී නාම උක්කණ්ඩිතතා, තද්දි නාම කායාලසීයතා, විජ්ඣනිකා නාම කායචිතමනා, භත්තසමමදො නාම භත්තවුච්ඡා භත්තපරිලාභො, වෙතසො ලිතත්තං නාම විත්තස්ස ලිතාකාරො, ඉමෙසු අරතීආදිසු

අයෝනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො පිනමිධං උපාජ්ජති. තෙනාහ: “අපි භික්ඛවෙ අරතී තඤ්ඤි විජ්ජමානා භත්තසම්මෙදෙ වෙතසො ව උත්තරං, තත් අයෝනිසොමනසිකාරං බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නායං වා පිනමිධස්ස උපාදය උප්පන්නායං වා පිනමිධස්ස භියොහාවාය වෙජ්ජලායා”ති. ආරම්භධාතු ආදිප්ප පන අයෝනිසොමනසිකාරො නස්ස පහානං හොති. ආරම්භධාතු නාම පඨ මාරම්භවිරියං නික්කම්භධාතු නාම නොසජ්ජතො නික්කන්නතාය තෙනා බලවතරං, පරික්කම්භධාතු නාම පරං පරං ණානං අක්කමිනතො තෙනාපි බලවතරං. ඉමෙසම් නිප්පණෙදෙ විරියෙ අයෝනිසො මනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො පිනමිධං පතියති. තෙනාහ: “අපි භික්ඛවෙ ආරම්භධාතු නික්කම්භධාතු පරික්කම්භධාතු තත් අයෝනිසො මනසිකාරං බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නායං වා පිනමිධස්ස අනුප්පාදය උප්පන්නායං වා පිනමිධස්ස පහානායා”ති. අපි ජ ධම්මා පිනමිධස්ස පහාණාය සංවත්තනති. අතිහොජනෙ තිම්භතභාහො ඉරියා පට්ඨමප්ථවත්තනතා අලොකසංකෘතියො අබ්බොධාසොසො කල්යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. ආහාරහත්ත තනුවට්ඨක අලං සාපක කාකමාසක භූතනවම්භකහොජනං භූඤ්ජිතා රතතිථාන දිවාදානෙ තිස්සනස්ස භි සමණධම්මං කඤ්ඤො පිනමිධං මහාගජ්ඣි විය මිත්ථරතො ආගච්ඡති. චතුසංවආලොපමිකාසං පන ඤපෙනා පාතියං පිටිතො යාපනපිලස්ස භික්ඛුනො තං න හොතිති එවං අතිහොජනෙ තිම්භතං ගණනතස්සාපි ජිනමිධං පතියති, යෙසම් ඉරියා පථෙ පිනමිධං මික්කමති තෙනා අඤ්ඤං පරිවහෙන්නතස්සාපි රතති. චතුලොක දීපාලොක උක්කාලොකෙ දිවා සුරියාලොකං මනසිකරෙන්නතස්සාපි අබ්බොධාසොස වස්තනස්සාපි මහාකස්ස පණ්ණාසදිසෙ පතීනපිනමිධෙ කල්යාණමිත්තෙ සෙවනතස්සාපි පිනමිධං පතියති. ණානනිසජ්ජාදිප්ප ට්ඨකමනිසසිත සප්පායකථායපි පතියති. තෙන වුත්තං: “ජ ධම්මා පිනමිධස්ස පහාණාය සංවත්තනති”ති. ඉමෙති පන ඡති ධම්මෙති පතීතස්ස පිනමිධස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදෙ හොතිති පජානාති.

වෙතසො අවුපසමෙ අයෝනිසොමනසිකාරො උච්චිකුක්කුච්චස්ස උප්පාදෙ හොති. අවුපසමො නාම අවුපසන්නාකාරෙ උච්චිකුක්කුච්චමෙව තං අත්තො; තත් අයෝනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො උච්චිකුක්කුච්චං උප්පජ්ජති. තෙනාහ:-

“අපි භික්ඛවෙ වෙතසො අවුපසමො තත් අයෝනිසො මනසිකාරං බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නායං වා උච්චිකුක්කුච්චස්ස උප්පාදය උප්පන්නායං වා උච්චිකුක්කුච්චස්ස භියොහාවාය වෙජ්ජලායා”ති. සමාධිසංඛාතෙ පන වෙතසො වුපසමෙ අයෝනිසොමනසිකාරො නස්ස පහාණං හොති. තෙනාහ:- “අපි භික්ඛවෙ වෙතසො වුපසමො තත් අයෝනිසො මනසිකාරං බහුලිකාරො අයමාහාරො

අනුපාතනයා වා උච්චිකුකුකුච්චයා අනුපාදය උපාතනයා වා උච්චිකුකුකුච්චයා පභාණයා”ති. අපිව ඡ ධම්මා උච්චිකුකුකුච්චයා පභාණය සංවත්තනති: බහුසුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ පකතඤ්ඤාතා වුඛසෙවිතා කල්‍යාණමිත්තතා සපායකථාති. බාහුසච්චිකපිති එකං වා චෙ වා තයො වා වත්තාඡෙ වා පංච වා නිකායෙ පාලිවසෙත ව අන්වසෙත ව උග්ගණනාත්තාපි උච්චිකුකුකුච්චං පභිගති. කපපිගඅකපපිගපරිපුච්ඡාබහුලායාපි විතගපඤ්ඤාතියං¹ විණ්ණවසිභාවතාය² පකතඤ්ඤාතොපි වුච්චි මහලුකපෙරෙ උපසංකමනත්තාපි උපාලිපෙරසදිසෙ විතගධෙර කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනත්තාපි උච්චිකුකුකුච්චං පභිගති. ණනනිසජ්ජාදිසු කපපියා කපපියතිසිතිසපායකථායපි පභිගති. තෙන වුත්තං: “ඡ ධම්මා උච්චිකුකුකුච්චයා පභාණයා සංවත්තනති”ති. ඉමෙති පන ඡති ධම්මෙති පභිගෙත උච්චිකුකුකුච්චං” උච්චිකුකුකුච්චං අරහතත මග්ගනකුකුකුච්චයා අතාගාමිමග්ගන අායතිං අනුපාදෙයොතිති පඤ්ඤාති.

විවිකිච්ඡාදානියෙසු ධම්මෙසු අයොනිසොමනසිකාඡෙත විවිකිච්ඡාය උපාදෙයොති. විවිකිච්ඡාදානියා ධම්මා නාම පුතපුතං විවිකිච්ඡාය භාරණතතා විවිකිච්ඡාව; තත් අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තගතො විවිකිච්ඡා උපාද්ති. තෙනාහ: “අපි තිකඛචෙ විවිකිච්ඡාදානියා ධම්මා, තත් අයොනිසොමනසිකාරබහුලිකඡෙ අයමාහාඡෙ අනුපාතනයා වා විවිකිච්ඡාය උපාදය උපාතනයා වා විවිකිච්ඡාය හිසෙයාහාචාය චෙපුලායා”ති. කුසලාදිධම්මෙසු යොනිසො මනසිකාඡෙත පනස්සා පභාණං ගොති. තෙනාහ: “අපි තිකඛචෙ කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බා ධම්මා හිතපාණීතා ධම්මා කණ්ණසුක්කසප්පවිහාගා ධම්මා, තත් අයොනිසො මනසිකාරබහුලිකාඡෙ අයමාහාඡෙ අනුපාතනයා වා විවිකිච්ඡාය උපාදය උපාතනයා වා විවිකිච්ඡාය පභාණයා”ති. අපිව ඡ ධම්මා විවිකිච්ඡාය පභාණයා සංවත්තනති: බහුසුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ පකතඤ්ඤාතා අධිමොක්ඛබහුලතා කල්‍යාණමිත්තතා සපායකථාති. බාහුසච්චිකපිති එකං වා-පෙ-පංච වා නිකායෙ පාලිවසෙත ව අන්වසෙත ව උග්ගණනාත්තාපි විවිකිච්ඡා පභිගති. තිණ්ණ රතනාති අරබ්භ පරිපුච්ඡා බහුලායාපි විනයෙ විණ්ණවසි භාවයාපි තිසු රතනෙසු ඕකපාතියසඛායංඛාත අධිමොක්ඛ බහුලායාපි සඛාධිමුත්තෙ වක්කලිඡෙත්රසදිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනත්තාපි විවිකිච්ඡා පභිගති. ණනනිසජ්ජාදිසු තිණ්ණං රතනාතං ගුණතිසිති සපායකථායපි පභිගති. තෙන වුත්තං: “ඡ ධම්මා විවිකිච්ඡාය පභාණයා සංවත්තනති”ති. ඉමෙති පන ඡති ධම්මෙති පභිග්ගෙත විවිකිච්ඡාය යොනාපතතිමග්ගන අායතිං අනුපාදෙයොතිති

1. සි. I & II. මනගපකසියං.

2. සි. I & II. මනවසිතාභාවතාය.

3. සි. උච්චිකුකුකුච්චයා.

පජනාති. “ඉති අජ්ඣාතං වා”ති එවං පංචනිවරණපරිඤ්ඤානෙත අත්තනො වා ධම්මෙසු පරස්ස වා ධම්මෙසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපය්සි විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ සුභතිමිත්ත අසුභතිමිත්තාදිසු අයොතිසොමනසිකාරයොතිසොමනසිකාරවසෙත පංචසු නිවරණෙසු වුත්තනායෙන නිහරිතබ්බො. ඉතො පරං වුත්තනායමෙව. කෙවලං හි ඉධ නිවරණපරිඤ්ඤාතිකා සති දුක්ඛසම්මතාති එවං සොජනං කතො නිවරණපරිඤ්ඤාහකස්ස භික්ඛුනො නිශ්ශාතමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

නිවරණපබ්බං නිසීදාං.

එවං පංචනිවරණවසෙත ධම්මානුපය්සනං විහරිතො ඉදංති පංචකකිච්ඡෙසන විහරිතුං “පුනචපර”නති ආදිමාන. “පංචසු සාදනකම්මෙසු”ති උපාදනස්ස බන්ධං=උපාදනකම්මා. උපාදනස්ස පට්ඨයභූතා ධම්මප්‍රඤ්ඤා ධම්මරාසයොති අන්තො. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. වින්දාරතො පන බන්ධනං විසුඤ්ඤානෙත වුත්තා. “ඉති රූප”නති ඉදං රූපං එත්තතං රූපං න ඉතො පරං රූපං අත්ථිති සභාවතො රූපං පජනාති. වෙදනාදිසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. වින්දාරතො පන රූපාදිති විසුඤ්ඤානෙත බන්ධනංයමෙව වුත්තාති. “ඉති රූපස්ස සමුදයො”ති එවං අවිජ්ජා සමුදයාදිවසෙත පඤ්චාසාසරෙති රූපස්ස සමුදයො. “ඉති රූපස්ස අත්ථංගමො”ති එවං අවිජ්ජාතිරොධාදිවසෙත පංචසාසරෙති රූපස්ස අත්ථංගමො. වෙදනාදිසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. වින්දාරෙ පන විසුඤ්ඤානෙත උදයබ්බයඤ්ඤාකරාය වුත්තා. “ඉති අජ්ඣාතං වා”ති එවං පංචකකිච්ඡෙසනෙත අත්තනො වා ධම්මෙසු පරස්ස වා ධම්මෙසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපය්සි විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ “අවිජ්ජා සමුදයා රූපසමුදයො”ති ආදීනං පංචසු බන්ධෙසු වුත්තානං පඤ්ඤාසාය උක්ඛණානං වසෙත නිහරිතබ්බො. ඉතො පරං වුත්තනායමෙව. කෙවලං හි ඉධ බන්ධපරිඤ්ඤාතිකා සති දුක්ඛසම්මතාති එවං සොජනං කතො බන්ධපරිඤ්ඤාහකස්ස භික්ඛුනො නිශ්ශාතමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

බන්ධපබ්බං නිසීදාං.

එවං පංචකකිච්ඡෙසන ධම්මානුපය්සනං විහරිතො ඉදංති අයත්ත වසෙත විහරිතුං “පුනචපර”නති ආදිමාන. තත්ථ “ජසු අජ්ඣාතනික බාහිරෙසු ආසනනෙසු”ති වක්ඛං. සොතං සාණං ජිව්හං කායො මනොති ඉමෙසු ජසු අජ්ඣාතනෙසු. රූපං සද්දං ගන්ධං රසො

ඵොඨබ්බො ධර්මොති ඉමෙසු ඡස්ථ ඛාතිරෙසු. “වඤ්චුං ව පජානාති”¹ ති වඤ්චුපාසාදං යථාවසරසලකකණවසෙන පජානාති. “රුපෙව² පජානාති”³ ති ඛතිඛා වතුසමුදාතිකාරූපං ව යථාවසරසලකකණවසෙන පජානාති. “සං ව නදුතසං පටිච්ච උපපජ්ජති සංශොඪන”⁴ තති යං ව වඤ්චුං වෙව රුපෙ²වාති උභයං පටිච්ච කාමරාගසංශොජනං. පටිසං-මාන-දිශි-විචිතිවජා-සීලබ්බතපරමාසංභවරාග-ඉසායා-මච්ඡරිය-අවිජ්ජාසංශොජනනති දසවිධං සංශොජනං උපපජ්ජති තං ව යථාවසරසලකකණවසෙන පජානාති. කථං පනෙතං උපපජ්ජතිති? වඤ්චුවාසෙ තාව ආපාරමභංගං ඉදාරමභංගං කාමසාදවසෙන අසාදයතො අනිනන්දතො කාමරාගසංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. අනිසාරමභංගං කුණ්ඩතො පටිසංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. ධර්මො මං කො අශොද්ධ ඵතං ආරමභංගං විභාවෙහං සමන්තො අනිති මශොද්ධො මාන සංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. ඵතං රූපාරමභංගං තිච්චං ධ්වනති ගණනතො දිශිසංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. ඵතං රූපාරමභංගං සතො නුබොසතො නුබොති විචිතිවජතො විචිතිවජාසංශොජනං උපපජ්ජති. සමපති හප්පෙ වත නො ඉදං³ සුලභං ජාතනති හවං පන්තොසංභවරාගසංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. ආයතිමපි ඵතං⁴ රූපං සීලබ්බතං සමාදිශිති සකකා ලද්ධනති සීලබ්බතං සමාදිශනතො සීලබ්බතපරමාසංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. අහො වත තං රූපාරමභංගං අශොද්ධන ලබ්බෙය්සනති උසුයතො ඉසායා සංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. අතතො ලබ්බං රූපාරමභංගං අශොද්ධසං මච්ඡරායතො මච්ඡරියසංශොද්ධජනං උපපජ්ජති. සබ්බෙහෙව සහජාත අශොද්ධණවසෙන අවිජ්ජාසංශොජනං උපපජ්ජති. “සථා ව අනුප්පනනායං”⁵ ති යෙන කාරණෙන අසමුද්ධාරවසෙන අනුප්පනනායං දසවිධස්සපි සංශොජනස්ස උප්පාදෙ හොති තං ව කාරණං පජානාති. “සථා ව උප්පනනායං”⁶ ති අප්පතිනවෙධිත පන සමුද්ධාරවසෙන වා උප්පනනායං තස්ස දසවිධස්සාපි සංශොද්ධජනස්ස යෙන කාරණෙන පහාණං හොති තස්සෙව කාරණං පජානාති. “සථා ව පභිනායං”⁷ ති තදුග්ගවිකම්බනපහාණවසෙන ව පභිනායංපි තස්ස දසවිධස්ස සංශොජනස්ස යෙන කාරණෙන ආයතිං අනුප්පාදෙ හොති තව පජානාති, කෙන කාරණෙන පනස්ස ආයතිං අනුප්පාදෙ හොති? දිට්ඨි විචිතිවජා සීලබ්බත පරමාසංශොද්ධ මච්ඡරියහෙදස්ස තාව පංචවිධස්ස සංශොජනස්ස සොතාපතති මග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදෙ හොති. කාමරාග පටිසංශොජන වයස්ස ඔලාරිකස්ස සකද්ධාමිමග්ගෙන. අනුසංඝගතත්වස්ස අනාගාමිමග්ගෙන. මානහවරාගාවිජ්ජාසංශොජනත්වත්වස්ස අරහත්වමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදෙ හොති. “සොතං ව පඤ්ඤාති යදෙද වා”⁸ ති ආදිප්පි ඵසෙව තයො. අපිච්ඡන්ත ආයතනකථා වින්දාරතො විසුචිමග්ගෙන ආයතනතිදෙදසෙ වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බො.

1. සී. I & II, රූපං.

3. ම. ඵතං.

2. ම. යං ව තං වඤ්චුං වෙව රුපෙ වාති.

4. ම. ඵවරූපං.

“ඉති අර්කභතං වා”¹ ති එවං අර්කභතභික්ඛායනන පරිගණනෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු බාහිරයනන පරිගණනෙන පරස්ස වා ධම්මෙසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපයස්සි විහරති. සමුදයවයං පනෙත්ථ “අවිජ්ජාසමුදයා චක්ඛු සමුදයො”² ති රූපායතනස්ස³ රූපකඛ්ඤා අරූපායතනෙසු ච මනා යතනස්ස විඤ්ඤාණකඛ්ඤා ධම්මායතනස්ස සෙසධර්මෙසු චුත්ත නයෙන ජීවාරිතබ්බා. ලොකුතතරධම්මා න ගභෙනබ්බා. ඉතො පරං චුත්තනගමෙව. නෙවලං හි ඉධ ආයතනපරිගණාභික්ඛා සති දුක්ඛ සම්මතති එථං යොජනං නත්වා ආයතනපරිගණාගතස්ස තික්ඛුනො නීය්‍යානමුඛං චෙදිතබ්බං සෙසං තාදිසමෙවාති.

ආයතනපටිථං නිසීතං.

එවං ඡද්දර්ශනභික්ඛායනනවසෙන ධම්මානුපය්‍යනං විහරිත්වා ඉද්ධති බොර්කඛ්ඤාවසෙන විහරිත්වා “පුත ව පර”තති ආදි මාහ. තත්ථ “බොර්කඛ්ඤා”⁴ ති බුර්කඛ්ඤාසත්තස්ස අර්භෙසු “සත්ත”තති පරිලාභවසෙන සංවිජ්ජමානං. “සතිසම්මොඡ්ඤාභික්ඛා”තති සතිසංඛාතං සංඛොර්කඛ්ඤා. එත්ථ හි සම්බුර්කඛ්ඤා අරද්ධවිපස්සකතො පටිථාය යොගාවචරොති=සම්මොධි. යාය වා සො සතිආදිකාය සත්ත ධම්මසාමග්ගියා සම්බුර්කඛ්ඤා නිලෙසනිඤ්ඤො උදාති සම්මාති වා පටි විජ්ඣති, සා ධම්මසාමග්ගි සම්මොධි; තස්ස සම්මොධස්ස තස්සා වා සම්මොධියා අභිගතති සංඛොර්කඛ්ඤා තෙන චුත්තං: “සතිසංඛාතං සංඛොර්කඛ්ඤා”තති. සෙසසම්මොඡ්ඤාසු පි ඉමිතා ව නයෙන වචනෙන්වා චෙදිතබ්බං “අසත්ත”තති අපරිලාභවසෙන අවිජ්ජමානං. “සථා ච අනුප්පනනස්සා”⁵ ති ආදිසු පන සතිසම්මොඡ්ඤාභික්ඛාය්‍ය තාව “අත්ථි හික්ඛ වෙ සති සම්මොඡ්ඤාභික්ඛායානීයා ධම්මා තත්ථ යොතිසො මනසිකාර බහුලිකාරො අගමාහාරො අනුප්පනනස්සා වා සතිසම්මොඡ්ඤාභික්ඛාය්‍ය උප්පාදාය උප්පත්තස්සා වා සතිසම්මොඡ්ඤාභික්ඛාය්‍ය භිඤ්ඤාසාභාචාය චෙත්සලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති”⁶ ති එවං උප්පාදො භොති⁷. තත්ථ සතියෙව සතිසම්මොඡ්ඤාභික්ඛායානීයා ධම්මා. යොතිසො⁸ මනසි කාරො චුත්තලක්ඛණො යෙව. තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො සතිසම්මොඡ්ඤාභික්ඛා උප්පජ්ජති. අපිච වත්තාරො ධම්මා සති සම්මොඡ්ඤාභික්ඛාය්‍ය උප්පාදාය සංවත්තනති: සතිසම්පජ්ඤායො මුට්ඨස්සති පුග්ගලපරිවර්ජනතා උපට්ඨිතසතිපුග්ගලසෙවනතා තද්ධම්මිකතාතාති. අභික්ඛානතාදිසු සත්තසු ආනෙසු සතිසම්පජ්ඤායො ගතනාතික්ඛිත්ත කාකසදිසෙ මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ පරිවර්ජනෙන තිස්සන්තරො⁹ අභග තේරසදිසෙ උපට්ඨිතසතිපුග්ගලෙ සෙවනෙන ආනතිසජ්ජාදිසු සති

1. ම. රූපායතනාදිනං.

2. ම. උප්පාදොති.

3. හි. I & II. තත්ථ යොතිසො.

4. ම. තික්ඛුදත්තතේර.

තත්‍තාපි¹ තොණ්ණේරයා වන්තං දයොතබ්බං² එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවහාවෙ සති ඉතරෙසං අතතනො කිවෙවසු අසමන්තා වෙදිතබ්බා, විසෙසතො පතෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවිරියානං ව සමතං පසංසනති. බලවසමො හි මන්දපඤ්ඤා ඉද්ධිපසන්නො හොති අවන්තස්මි. පසිද්ධති. බලවපඤ්ඤා මන්දසද්ධො තොරොපික පක්ඛං භජති, හෙසර්ඤ්ඤාමසිතො විශ් රෙහො අතෙකිවෙත්ථ හොති. විතතුපාදමතෙතනෙව කුසලං හොතීති අතිධාවිත්ථා දුනාදිති අක රෙනෙනා නිරයෙ උපපජ්ජති. උභින්නං සමතාය වන්තස්මි. යෙව පසි ද්ධති. බලවසමාධිං පන මන්දවිරියං සමාධිස්ස කොසල්පකතිතො කොසල්පං අභිභවති³ බලවිවිරියං මන්දසමාධිං විරියස්ස උද්ධවව පක්ඛිතො උද්ධවවං අභිභවති, සමාධි පන විරියෙන සංයොජ්ජතො කොසල්පජිත්තුං න ලභති. විරියං සමාධිනා සංයොජ්ජනං උද්ධවෙව පජිත්තුං න ලභති. තස්මා තදුභයං සමං කාතබ්බං උභයසමතාය හි අප්පනා හොති. අපිච්ඡ සමාධි කල්මිකස්ස බලවතීපි⁴ සද්ධා වට්ටති එවං සද්දහනො මිකපෙන්නො අප්පනං පාපුණ්ණියති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකල්මිකස්ස එකගතො බලවතී වට්ටති. එවං හි සො අප්පනං පාපුණ්ණියති. විපස්සනා කල්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවං හි සො ලක්ඛණපටිවෙධං පාපුණ්ණියති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොති එව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි විතතං උද්ධවවපක්ඛිකානං සද්ධාවිරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධවවපාතතො කොසල්පකතිතෙත ව සමාධිනා කොසල්පාතතො රකති, තස්මා සා ලොණධූපනං විශ් සබ්බව්‍යඤ්ජනෙසු සබ්බකල්මිකඅමුවො විශ් ව සබ්බරජකිවෙවසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා, තෙනාහ:- “සති ව පන සබ්බත්තිකා වුත්තා ගගවතා කිං කාරණං විතතං හි සතිපටිසරණං, ආරකතිපච්චිපට්ඨානාව සති, න විනා සතියා විතතස්ස පග්ගහ තිග්ගහො හොති”ති. දුප්පඤ්ඤාසුග්ගලපටිවජ්ජනා නාම බන්ධාදිහෙදෙ අනොගාලිතපඤ්ඤානං දුමමධිපුග්ගලානං ආරකා පටිවජ්ජනං. පඤ්ඤාචන්තපුග්ගලසෙවනා නාම සමපඤ්ඤාසලක්ඛණපටිග්ගාහිකාය උදයබ්බපඤ්ඤාය සමන්තාගතපුග්ගලසෙවනා. ගමිතීරඤ්ඤාණවරිය පටිවෙකතිතා නාම ගමිතීරෙපු බන්ධාදිසු පටිතතාය ගමිතීරපඤ්ඤාය පගෙදපටිවෙකතිතා. තද්ධිමුත්තතා නාම ධානතිසර්ජාදිසු ධම්ම විවයසමොඤ්ඤාසුධම්මාපනත්ථං නිනාපොණ්පබ්බාරවිතතතා එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්ත මග්ගෙත භාවනා පාරිපුරි හොතීති පජානාති. විරියසමොඤ්ඤාසුධම්මාය “අත්ථි හිකිවෙව ආරම්භ ධාතු නික්කමධාතු පරනකමධාතු, තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලී කාරෙ අයමාහාරෙ අනුප්පන්නස්ස වා විරියසමොඤ්ඤාසුධම්මාය උප්පා දාය උප්පන්නස්ස වා විරියසමොඤ්ඤාසුධම්මාය හිගොභාවාය වෙපුලාය

1. සි. I & II, තත්තාපි.

2. ම. යොතබ්බං.

3. සි. I & II, අභිභවති.

4. සි. I & II, බලවතී.

භාවනාය පාරිපුරිය සංවත්තනී”ති එවං උපපාදෙ භොති. අපිච එකා දසඛමමා විරියසමොඤ්ඤාභග්ගං උපපාදාය සංවත්තනති. අපායභග පච්චෙකකිනතා ආතීසංසදස්සාවිතා ගමනවිපිපච්චෙකකිනතා පිණ්ඩපාතාපවායනතා දායජ්ජමභග්ගපච්චෙකකිනතා සජ්ජමභග්ග පච්චෙකකිනතා ජාතීමභග්ගපච්චෙකකිනතා සමුග්ගවාරිමභග්ග පච්චෙකකිනතා කුසිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා ආරඬුවිරියපුග්ගල සෙවනතා තදබිමුත්තතාති.

තත් තීරයෙසු පංචවිධබ්බකිනකමකාරණතො පට්ඨාය මහා දුක්ඛානුභවනකාලෙපි තීරච්ඡානයොනියං ජලකබ්භකුමිනාදීහි ගතිතකාලෙපි පාවනකණ්ටකාදීපභාරකුතනාය පන සකටචග්ගාදි කාලෙපි පෙතතිවිසයෙ අතෙකාතිපි වස්සභග්ගාති එකං බුද්ධිත්තරංපි බ්‍රහ්මපාසාහි ආතුරිභුතකාලෙපි කාලකඤ්ඤා අසුරෙසු සට්ඨිහත්ථෙසීතිහත්ථපමාණෙන අට්ඨිචමමහෙතතෙව අත්තභාවෙන පපාතපතනාදි¹ දුක්ඛානුභවන කාලෙපි න සකකා විරිය සමොඤ්ඤාභගං උපපාදෙතුං, අයමේව තෙ හිතවු කාලො විරියකරණා යාති එවං අපායභගං පච්චෙකකිනනස්සාපි විරියසමොඤ්ඤාභගා උපපජ්ජති. න සකකා කුසිතෙන නවලොකුත්තරධමමං² ලඬුං ආරඬුවිරියෙනෙව සකකා, අයමාතිසංඝො විරියස්සාති එවං ආතීසංස දස්සාවිතොපි උපපජ්ජති. සබ්බඤ්ඤබුද්ධි³ පච්චෙකබුද්ධි බුද්ධිමහාසාව කෙහෙව තෙ ගතමයෙකා ගන්තබ්බො ඝො ව න සකකා කුසිතෙන ගන්තුනති. එවං ගමනවිපිං පච්චෙකකිනනස්සාපි උපපජ්ජති. යෙ තං පිණ්ඩපාතාදීහි උපට්ඨිග්ගනති ඉමෙ තෙ මත්‍රස්සා තෙව ඤාතකා න දුස්සකමකරා නාපි තං නිස්සාය ජිවිස්සාමාති තෙ පඤ්චිතාති විචරා දීති දෙනති අප්ඨ ඛො අත්තනො කාරානං මහපථලං පච්චාසිං සමානා දෙනති. සත්ථාරාපි අයං ඉමෙ පච්චයෙ පරිභුජ්ඣා කායදධි බහුලො සුඛං විහරිස්සතිති න එවං සමපස්සතා භුග්ගං පච්චයා අනුඤ්ඤතා, අප්ඨ ඛො අයං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො සමණධමමං කත්වා චට්ටනො මුච්චිස්සතිති තෙ පච්චයා භුග්ගං අනුඤ්ඤතා⁴ යො දුති තිං කුසිතො විහරන්තො න තං පිණ්ඩපාතං අපවාධිස්සසි. ආරඬුවි රියස්සෙව පිණ්ඩපවායනං නාම භොතීති, එවං පිණ්ඩපාතාපවා යනං පච්චෙකකිනනස්සාපි උපපජ්ජති. අයමිත්තන⁵ තේරස්ස විශං, ථෙරෙ තීර කස්සකලෙණෙ නාම පටිච්ඡති, තස්ස ච ගොවරභාමෙ එකා මහාඋපාසිකා ථෙරං පුත්තං කත්වා පටිජග්ගති. සා එකදිවසං අරඤ්ඤං ගච්ඡන්ති ධිතරං ආහා අමච අසුකසමිං ණානෙ පුරාණ තණ්ඩුලා අසුකසමිං ධීරං අසුකසමිං සපපි අසුකසමිං එංඤ්ඤං තච භාතිකස්ස අයමිත්තනතේරස්ස ආගතකාලෙ ගතතං පටිත්වා ධීරසපපි

I. ම. වාතාතපාදි.

2. සී. I & II. ධමමො.

3. ම. සබ්බබුඞ්.

4. ම. පච්චයා අනුඤ්ඤතා.

5. සී. I & II. මහාමිත්ත.

ථාණ්ඛිතෙති සද්ධිං දෙති, තුචං ච භුඤ්ඤායාසි. අහං පන භිශ්‍යො පක්කං පාරිවාසිකභතතං කඤ්ඤෙත භුතතමිති. දිවා කිං භුඤ්ඤාසී අමමාති. සාකපණණං පක්ඛිපිත්වා කණතණ්ඩුලෙති අබ්බිලයාගුං පවිත්වා ඤපපිති අමමාති. ථෙරො විවරං පාරුපිත්වා පතතං නිහරන්තොච තං සද්දං සුත්වා අත්තානං ඔච්චි: මහා උපාසිකා කීර් කඤ්ඤෙත පාරිවාසිකභතතං භුඤ්ඤා දිවාපි පණණ්ඩිලයාගුං භංජියාසී. තුග්ගං අත්ථාය පන පුරාණතණ්ඩුලාදීති ආවික්ඛති තං නිය්‍යාය බො පනෙසා නෙව බෙය්‍යං න වත්තං න භතතං න වත්තං පච්චාසිංසති. තිය්‍යො පන සමපතරියො පත්ථයමානා දෙති තිං ඵතියා තා සමපතරියො දුතුං සක්ඛියාසී න සක්ඛියාසීති. අයං බො පන පිණ්ඩපාතො තයා සරාගෙන සද්දෙසෙන සමොභනන න සක්කා ගණතිතුනති පතතං ඵවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගණිකං මුඤ්චිත්වා නිවතතිත්වා කසාකලෙනමෙව ගතත්වා පතතං හෙට්ඨා මඤ්චා විවරං විවරවංසෙ ඤපෙත්වා අරභතතං අපාපුණ්චිත්වා න නික්ඛමියාමිති විරිගං අබ්චංකිත්වා නිසීදි. දීඝරතතං අපපමෙත්වා හුත්වා නිවුත්තික්ඛු විපසානං වචෙසිත්වා පුරෙ භතතමෙව අරභතතං පත්වා වික සමානමිව පදුමං මහාබිණ්සවො සිතං කරොන්තොච නිසීදි.¹ ලෙන වාරෙ රුක්ඛමිති අධිවත්ථා දෙවතා:

නමො තෙ පුරිසාජ්ඤාද නමො තෙ පුරිසුත්තම

ගසා තෙ ආසවා බිණා දක්ඛිණෙයොසි මාරිසාති.

උදකං උදනෙත්වා හන්ත පිණ්ඩාය පට්ඨානං තුමනාදිසානං අරභතතානං භික්ඛං දත්වා මහලලනිජ්ඣයො දුක්ඛා මුච්චියානතීති ආහ: ථෙරො උට්ඨතිත්වා වාරං විවරිත්වා කාලං ඔළොන්නෙත්වා පාතොයෙව්‍යති ඤාත්වා පතතවිවරමාදාය ගාමං පාවිසී. දුරිකාපි හත්තං සමපාදෙත්වා ඉද්දති මෙ භාතා ආගමියාති ඉද්දති ආගමියාතිති වාරං ඔළොකයමානා නිසීදි. සා ථෙරෙ ඝරවාරං සමපතෙන පතතං ගහෙත්වා සප්පිථාණ්ඩුතයොජ්ඣසා බිරපිණ්ඩපාතසා පුරෙත්වා හන්ත ඤපෙසී. ථෙරො සුඛං ගොතුති අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සාපි තං ඔළොකයමානා ව අට්ඨාසී. ථෙරසා හි තද අතිවිග් පරිසුද්ධො ඡ්චි වණ්ණො අහොසී. විපසසන්නාති ඉන්ද්‍රියාති මුඛං බික්ඛනාමුත්තතාල පක්කං විග් අතිවිග් විරෙවිත්ථ. මහාඋපාසිකා අරඤ්ඤා ආගතත්වා කිං අමම භානිකො තෙ ආගතොති පුච්ඡී. සා සබ්බං තං පවතති. ආරො චෙසී. උපාසිකා අජ්ජ මම පුත්තසා පබ්බජිතස්මිං. මත්තං පතතනති ඤාත්වා අතිරමති තෙ අමම භාතා බුද්ධසාසනෙ න උක්කණ්ඨ තීති ආහ.

මහත්තං බො පනෙතං සත්ථුදායජ්ජං යදිදං සත්තඤ්ජිග් ධනාති නාම තං න සක්කා කුසිත්තෙත ගතිතුං යථාති විපප්පිපතතං.

පුතනං මාතෘපිතරෙ අයං අමහාකං අපුපුතතාති පරිබාහිරං කණෙනති
සො තෙසං අවමයෙන දායජං න ලහති එවං කුසිතොපි ඉදං අරිය
ධනදායජං න ලහති. ආරද්ධවිරියොව ලහතිති දායජමහතනං පච්ච
වෙකකතොපි උපපජ්ජති. මහා ඛො පන තෙ සත්ථා සන්තුතො හි තෙ
මාකුකුච්ඡිකම්. පටිසන්තිගණනකාලෙපි අභිනිකම්තොපි අභි
සමොධියම්පි ධම්මවකකපච්චතතනායමකපාටිභාරිය¹ දෙවොරෙහන
ආශ්‍රසංඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි පරිනිබ්බානකාලෙපි දසසහස්සිලොක
ධාතු කම්පිත්² යුතං. හු තෙ එවරුපස්ස සන්තු සාසනෙ පබ්බජ්ඣා
කුසිතෙන හවිතුනති එවං සන්තුමහතනං පච්චවෙකකතොපි
උපපජ්ජති. ජාතියාපි ත්වං ඉද්දති න ලාමකජාතිකො අසමිතිනාය
මහාසමමතපවෙණියො ආගතෙ ඔකකාකරාජවංසෙ ජාතොසි සුඤ්ඤා
දනමහාරාජස්ස ච මහාමායාදෙවියා ච නතතා³ රාහුලභද්දස්ස
කතිට්ඨො තයා නාම එවරුපෙන ජීනපුපුතෙන හුතො න යුතං.
කුසිතෙන විහරිතුනති. එවං ජාතිමහතනං පච්චවෙකකතොපි
උපපජ්ජති. සාරිපුතනමහාමොග්ගලොකා චෙව අසීති ච මහාසාවකා
විරියෙනෙව ලොකුතකරධම්මං පටිවිජ්ඣංසු. ත්වං එතෙසං සමුග්ග
වාරිතං මග්ගං පටිපජ්ජසි න පටිපජ්ජසිති. එවං සමුග්ගවාරි මහතනං
පච්චවෙකකතොපි උපපජ්ජති. කුච්ඡිං පුරෙඤ්ඤා ඤීනඅජගරසදිසෙ
විස්සංච්ඡාසිකවෙනසිකවිරියෙ කුසිතපුග්ගලෙ පරිවජ්ජේනනස්සාපි
ආරද්ධවිරියෙ පභිතනෙන පුග්ගලෙ සෙවනනස්සාපි ආනතිසජ්ජාදිසු
විරිපුපාදනත්ථං නිත්තපොණපබ්භාරවිතනස්සාපි උපපජ්ජති. එවං
උපපනනස්ස පනස්ස අරහතතමග්ගෙන භාවනාය පාරිපුරි භොතිති
පජ්ජනාති.

පිතිසමොඤ්ඤාධගස්ස “අත්ථි භික්ඛවෙ පිතිසමොඤ්ඤාධගධා
නියා ධම්මා තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබ්බුලිකාණෙ අශ්‍රමාහාරෙ
අනුප්පනනස්ස වා පිතිසමොඤ්ඤාධගස්ස උපපාදාය උපපනනස්ස වා
පිතිසමොඤ්ඤාධගස්ස භීයොසා භාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරි
පුරියා සංවතනති”ති. එවං උපපාදො භොති තත්ථ පිති එව පිති
සමොඤ්ඤාධගධානියා ධම්මා නාම තස්සා උපපාදකමනසිකාණෙ
යොනිසොමනසිකාණෙ නාම. අපි ච එකාදකධම්මා පිතිසමොඤ්ඤා
ධගස්ස උපපාදාය සංවතනති. බුද්ධානුස්සති ධම්ම සඛස සීල වාග දෙව
තානුස්සති උපසමානුස්සති ලුබ්බුග්ගලපරිවජ්ජනතා සිනිඤ්ඤාගල
සෙවනතා පසාදතියසුත්තනතපච්චවෙකකතනා තදබිමුත්තතාති.

බුද්ධාශුණ් අනුස්සරනනස්සාපි හි යාව උපවාරා සකලසරීරං
එරමානො පිතිසමොඤ්ඤාධගා උපපජ්ජති. ධම්මසඛසාශුණ්
අනුස්සරනනස්සාපි දීඝරතනං අබණ්ඩං කන්ධා රක්ඛිතං වතුපාරි
සුද්ධිසීලං පච්චවෙකකතනස්සාපි ගිහිනො⁴ දසසීලං පංචසීලං පච්ච

1. සි. I & II. යමකපාටිභාරික,

2. සි. I & II. කම්පි.

3. ම. නෙත්තා.

4. ම. ගිහිනොපි.

වෙනිකතසායාපි දුබ්බිකවග්ගොදිසු පණිතභොජනං සමුග්ගවාරිකං දුට්ඨං ඵලං නාම අදමානං වාගං පච්චෙකිකතසායාපි ගිහිනොපි ඵලිඋපෙ කාලෙ සිලවනතානං දිනනදුතං පච්චෙකිකතසායාපි යෙති ඥාණෙති සමනතාගතා¹ දෙවතනං පනතා තථාරූපානං භුක්තං අතති අත්තං පච්චෙකිකතසායාපි සමාපතති යං විකම්බති තා කිලෙසා සට්ඨිමි සගතතිමි වසානති න සමුදවරනති පච්චෙකිකතසායාපි වෙතිසදසාන බොධිදසාන ථෙරදසානෙසු අසක්කවච්ඡිතං සංසුචිතලුඛනාවෙ² බුද්ධාදිසු පසාදසිනෙතා භාවෙන ගුහුමිට්ඨං රජසදිසෙ ලුඛපුග්ගලෙ පරිවජේනතසායාපි බුද්ධාදිසු පසාද බහුලෙ මුදුචිනෙත සිතිධුමුග්ගලෙ සෙවනතසායාපි රතනතතයභුක්පරිදිපනෙ පසාදති යෙ සුතනෙන පච්චෙකිකතසායාපි ධානතිසජ්ජාදිසු පිතිඋපාදනන්තං නිනනපොණ්පඛාර විතසායාපි උපපජ්ජති. ඵලං උපපනතසා පනසා අරහතත මග්ගෙන භාවතා පාරිසුරි ගොතීති පජානාති.

පසාදසිනෙතාපිකම්බග්ගො “අත්ති භික්ඛවෙ කායපසාදා විතත පසාදා තථ යොතිසො මනසිකාරබහුලිකාරො අයමාහාරො අනුපපනතසා වා පසාදසිනෙතාපිකම්බග්ගො උපපාදාය උපපනතසා වා පසාදසිනෙතාපිකම්බග්ගො තියෙතාභාවාය වෙසුලාය භාවතාය පාරිසුරියං සංවතනති”ති. ඵලං උපපාදෙ ගොති. අපිච්ඡ සතත ධම්මො පසාදසිනෙතාපිකම්බග්ගො උපපාදාය සංවතනනති පණිතභොජන සෙවනතා උතුසුබසෙවනතා ඉරියපථසුබසෙවනතා මජ්ඣිමන පයොගතා සාරදානායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා පසාදානායපුග්ගල සෙවනතා තදබ්බුහනනාති. පණිතංති³ සිතිධුමං සපායග්ගොජනං භුඤ්ජනසායාපි සිකුණෙහසු උතුසු ධානාදිසු ව ඉරියපථෙසු සපායං උතුං ව ඉරියපථං ව සෙවනතසායාපි පසාදාය උපපජ්ජති. යො පන මහාපුරිසජාතිනො සබ්බඋතුඉරියපථකම්මො ගොති න තං සක්ඛා යෙනං වුතතං. යසා සභාගවිසභාගතා අත්ති තසොච විසභාගෙ උතුඉරියපථෙ වජේත්වා සභාගෙ සෙවනතසායාපි උපපජ්ජති. මජ්ඣිමන පයොගො වුවති අතතනො ව පරසා ව කම්මසාකතා පච්චෙකිකතා, ඉමිතා මජ්ඣිමනපයොගෙන උපපජ්ජති. යො ලෙඛිමු දණ්ඩාදිති පරං විහෙයයමානො ව විවරති ඵලරූපං සාරදා නායං පුග්ගලං පරිවජේනතසායාපි සංගතපාදපාණිං පසාදානායං පුග්ගලං සෙවනතසායාපි ධානතිසජ්ජාදිසු පසාදාය උපපාදනන්තං නිනනපොණ්පඛාරවිතසායාපි උපපජ්ජති. ඵලං උපපනතසා පනසා අරහතතමග්ගෙන භාවතා පාරිසුරි ගොතීති පජානාති.

සමාධිසමොඤ්ඤග්ගො “අත්ති භික්ඛවෙ සමප්පතිමතං අව්ග්ග නිමිතං තථ යොතිසො මනසිකාරබහුලිකාරො අයමාහාරො

1. ම. සමනතාගතා දෙවතා. 2. ම. භාවෙන. 3. ම. පණිතංති

අනුප්පන්නාසං වා සමාධිසමෝඤ්ඤාඛාසං උප්පාදාය උප්පන්නාසං වා සමාධිසමෝඤ්ඤාඛාසං භියෙසාහාවාය වෙසුලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තනී¹ති එවං උප්පාදො නොති. තත්ථ සමථො ච සමථ නිමිත්තං. අවිනේකපට්ඨෙන ච² අව්‍යාහතිමිත්තනනි අපිච ඵකාදස ධම්මො සමාධිසමෝඤ්ඤාඛාසං උප්පාදාය සංවත්තනනි වජ්ඣුච්ඡද කිරියතා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා නිමිත්තකුසලතා සමයෙ විතතස්ස පග්ගණ්හනතා සමයෙ විතතස්ස නිග්ගණ්හනතා සමයෙ සමපතං සනතා සමයෙ අජ්ඣුපෙකකණතා අසමාභිතපුග්ගලපටිවර්ජනතා සමාභිතපුග්ගලසෙවනතා ක්කානවිමොක්ඛපච්චවෙකකණතා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ වජ්ඣුච්ඡදකිරියතා ච ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා ච වුත්තනතයෙනෙව වෙදිතබ්බො. නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණ නිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනකුසලතා. සමයෙ විතතස්ස පග්ගණ්හනතාති යසම්. සමයෙ අභිසිඵලවිරියතාදීහි ලීනං විතතං හොති තසම්. සමයෙ ධම්මවිචය විරිය පීති සමෝඤ්ඤාඛාසමුට්ඨාපනෙත තස්ස පග්ගණ්හනං. සමයෙ විතතස්ස නිග්ගණ්හනතාති යසම්. සමයෙ අව්‍යාහතිවිරියතාදීහි උදධිතං විතතං හොති තසම්. සමයෙ අසංගාධි සමාධි උපෙකතා සමෝඤ්ඤාඛාස මුට්ඨාපනෙත තස්ස නිග්ගණ්හනං. සමයෙ සමපතං සනාති යසම්. සමයෙ විතතං පඤ්ඤ පයොගමන්ද්‍රතාය වා උපසමස්සබ්‍යානධිගමෙන වා නිරස්සාදං හොති තසම්. සමයෙ අධිසංවෙගවජ්ඣුපච්චවෙකකනෙත සංවෙජෙති. අධිසංවෙගවජ්ඣුනිනාම ජනි ජරා ව්‍යාධි මරණානි වත්තාරි අපාය දුක්ඛං පංචමං අතීතෙ වට්ඨමුලකං දුක්ඛං අනාගතෙ වට්ඨමුලකං දුක්ඛං පච්චුප්පනෙන අභාරපරියෙට්ඨි³ මුලකං දුක්ඛංති, රතනත්තය ගුණානුස්සරණෙන ච පසාදං ජනෙති අයං චුච්චති සමයෙ සමපතං සනතාති. සමයෙ අජ්ඣුපෙකකණතා නාම යසම්. සමයෙ සමමා පටිපත්ති. ආගමම අලීනං අනුධිතං අතිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං. සමථවිචිපටිපන්නං විතතං හොති තදස්ස පග්ගහ නිග්ගහසමපතං සනෙස්ස න ව්‍යාපාරං ආපර්ජති සාරවිචය සමප්ප වත්තෙස්ස⁴ අස්සෙස්ස, අයං චුච්චති සමයෙ අජ්ඣුපෙකකණතාති. අසමාභිතපුග්ගලපටිවර්ජනතා නාම උප්පාරං වා අප්පනං වා අප්පත්තානං වික්ඛිත්තවිතතානං පුග්ගලානං ආරකා පටිවර්ජනං. සමාභිතපුග්ගලසෙවනතා නාම උප්පාරෙන වා අප්පනාය වා සමාභිතවිතතානං සෙවනා හජනා පඨිරුපාසනා. තදධිමුත්තතා නාම ආනතිසජ්ජාදිස්ස සමාධිඋප්පාදනත්ථංයෙව තිත්තපොණ්ණපභ්‍යාර විතතතා, එවං හි පටිපර්ජතො එස උප්පර්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පතස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා පාරිපුරි හොතිති පජානාති.

උපෙඛා¹සමෝඤ්ඤාඛාසං "අපි තික්ඛවෙ උපෙඛා¹සමෝඤ්ඤාඛාසව්‍යානිතා ධම්මො තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබ්බලිකාරො

1. ම. අවිනේකපට්ඨෙන ච.

2. සි. I. II. අභාරපරියෙට්ඨිත.

3. ම. ආරද්ධවිරිය සමප්පවත්තෙස්ස.

අයමානාරො අනුප්පන්නස්ස වා උපෙඛා¹සලොකාඤ්ඤාස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්සවා උපෙඛා¹සලොකාඤ්ඤාස්ස භියොසාහාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති²ති එවං උප්පාදෙ භොති. තත්ථ උපෙඛාව¹ උපෙඛා¹සලොකාඤ්ඤාට්ඨානීයා ධම්මා නාම.

අපිච පංච ධම්මා උපෙඛා සලොකාඤ්ඤාස්ස උප්පාදාය සංවත්තනති සත්තමජ්ඣිත්තතා සංඛාරමජ්ඣිත්තතා සත්තසංඛාර කෙලායන පුග්ගපරිප්පන්නතා සත්තසංඛාරමජ්ඣිත්තපුග්ගලසෙවනතා තදිධි මුත්තතාති. තත්ථ විහාකාරෙති සත්තමජ්ඣිත්තතං සමුට්ඨාපෙති තිං. අත්තනො කම්මෙන අගන්තිං අත්තනොච කම්මෙන ගම්ඤ්ඤි එසසාපි අත්තනො කම්මෙන අගන්තිං අත්තනොච කම්මෙන ගම්ඤ්ඤි තිං. කං කෙලායසීති එවං කම්මඤ්ඤිතා පච්චවෙකකිනෙන ව පරමන්තො සත්තොයෙව නපි සො තිං. කං කෙලායසීති එවං නිස්සත්තතා පච්චවෙකකිනෙන වාති, විහාකාරෙති සංඛාරමජ්ඣිත්තතං සමුට්ඨාපෙති. ඉදං විවරං අනුපුලබ්භන වණ්ණවිකාරතං³ වෙච ජිණ්ණභාවං ව උපගන්තිං පාදපුංඡනවොලකං හුතීං යට්ඨිකොටියා ඡබ්බිතීයං භවිස්සති. සචෙ පනස්ස සාමිකො භවෙය්‍ය නාස්ස එවං නාස්සිතුං දදෙය්‍යාති එවං අස්සාමිකභාවපච්චවෙකකිනෙන ව අනඤ්ඤිතං ඉදං තාවකාලිකනති එවං තාවකාලිකභාවපච්චවෙකකිනෙන වාති, යථා ව විවරෙ එවං පත්තාදිසුපි යොජනා කාතබ්බා. සත්තසංඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිප්පන්නාති එන්තො පුග්ගලො ගීති වා අත්තනො පුත්තධිතාදිකෙ පබ්බජිතො වා අත්තනො අනෙත්වාසික සමානුපජ්ඣායකාදිකෙ මමායති සහන්තෙනව තෙසං කෙසවෙජ්ජන සුචිකම්මවිවරබොවනරජනපත්තපච්චනාදීති කණ්ඨි මුත්තතාවපි අපස්සනෙතො අසුනො සාමණේරෙ කුතීං අසුනො දහරෙ කුතීනති භත්තමගො විය ඉතොචිතො ව ඔලොකෙති, අඤ්ඤාන කෙසව්ඤ්ජනාදීතං අන්තං මුත්තතං තාව අසුකං පෙසෙථාති යාථීය මානොපි අලේභපි තං අත්තනො කම්මං න කාරෙම කුලෙහ තං ගහෙති. කිලමෙස්සථාති⁴ න දෙති, අයං සත්තකෙලායනො නාම, යො පන විවරපත්තථාලකතත්තරයට්ඨි අදීති මමායති අඤ්ඤාස්ස භන්තෙ පරමසිතුමපි න දෙති. තාවකාලිකං යාචිතො මයමපි ඉදං මමායන්තා න පරිභුද්ධාම⁴ කුමහාකං කිං දස්සාමාති වදති, අයං සංඛාරකෙලායනො නාම, යො පන තෙසු පිච්ඡුසු මජ්ඣිකෙතො උද්ගිකතා අයං සත්තසංඛාරමජ්ඣිත්තතා නාම. ඉති අයං උපෙඛා සලොකාඤ්ඤා වෙචරුපං සත්තසංඛාරකෙලායනපුග්ගලං අරකා පරිවජෙජ්ජනස්සාපි සත්තසංඛාරමජ්ඣිත්තපුග්ගලං සෙවනස්සාපි යානතිසජ්ජාදිසු තදුප්පාදනත්ථ. නිත්තපොණ්පබ්බාරවිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමගෙහන භාවනා

1. ම. උපෙකා.

2. සී. 1 & II. මහාරු.

3. ම. කිලමෙස්සථාති.

4. වඤ්ඤානා පරිභුද්ධාම.

පාරිපූර් හොඳින් පජානාති “ඉති අජකතංවා”ති එවං. අතත නො වා සත්තබ්බොජ්ඣායෙහි පරිගණනිකා පරස්ස වා කාලෙන අතතනො වා කාලෙන පරස්ස වා බොජ්ඣායෙහි පරිගණනිකා ධම්මෙසු ධර්මානුපයස් විහරති, සමුදයවයං පනෙත් බොජ්ඣායානං නිබ්බතානි තිරොධවසෙතෙව වෙදිතබ්බං. ඉතො පරං වුත්තනායමෙව, කෙවලංහි ඉධ බොජ්ඣායාපරිගණානිකා සති දුක්ඛසම්මතානි එවං සොජනං කතා බොජ්ඣායාපරිගණානිකාසං භික්ඛුනො නියසානමුඛං. වෙදි තබ්බං සෙසං තාදිසමෙව.

බොජ්ඣායාපරිගණනිකා විධිනි.

එවං සත්තබ්බොජ්ඣායෙහි ධර්මානුපයස්ස නං විහරිතො ඉද්දති චතුසම්මතෙහි විහරිතො. “පුත්තවපර”තාති ආදිමාහ. තත් “ඉදං දුක්ඛතාති සථාභූතං පජානාති”ති ඔපෙතො තණ්හං තෙභුමක ධම්මෙ ඉදං දුක්ඛතාති යථාසභාවතො පජානාති. තස්සෙව ටො පන දුක්ඛස්ස ජනිතං සමුදයාපිතං පුරිමිතණ්හං අයං දුක්ඛසමුදයොති. උභිතනං අපච්ඡෙදනං නිබ්බානං අයං දුක්ඛනිරෝධොති, දුක්ඛපරි ජානනං සමුදයපජනනං නිරොධසම්මතරණං අරියමග්ගං අයං දුක්ඛ නිරොධගාමිනී පටිපද්ධතී යථාසභාවතො පජානාතිති අනෙථා. අව සෙසා අරියසම්මතථා ඔපෙතො ජාතිආදීනං පදභාජනකථා විසුද්ධි මග්ගෙ විස්ථාරිතායෙව. පදභාජනෙ පන “කතමා ව භික්ඛවෙ ජාති”ති භික්ඛවෙ යා ජාතිපි දුක්ඛාති එවං වුත්තා ජාති සා කතමාති එවං සබ්බපුච්ඡා අනෙථා වෙදිතබ්බං. “සා නෙසං නෙසං සත්තාන”තාති ඉදං ඉමෙසං නාමනියමාසභාවතො සබ්බසත්තපරියාදනවචනං.¹ “නමිති නමිති සත්තනිකාසෙ”ති ඉදංපි සබ්බසත්තනිකාය පරියා දනවචනං. ජනනං ජාති, සවිකාරානං පඨමාභිතිබ්බත්තවක්ඛාන මෙතං අභිවචනං “සංජානි”ති ඉදං ඉමිත්තායෙව² උපසග්ග මණ්ඩිතං වෙවචනං, සා යෙව අනුපට්ඨාකාමන ඔක්කමනට්ඨන ඔක්කමනාති, නිබ්බතනිසංඛාතෙන අභිබ්බත්තනට්ඨන අභිභිබ්බතාති. ඉති අයං චතුර්ධාපි සම්මුති කථා නාම. “බ්බානං පාතුභාවො”ති අයං පන පරමිත්තථා එකවොකාරභවාදිසු එකචතුපඤ්චෙනදනං බ්බානං එව පාතුභාවො න පුග්ගලස්ස තස්මිං පන සති පුග්ගලො පාතුභුතොති වොහාරමත්තං හොති. “ආසත්තානං පටිලාභො”ති ආයතනාති පාතුභවත්තානෙව පටිලද්ධාති නාම හොතති. සො තෙසං පාතුභාවසංඛාතො පටිලාභොති අනෙථා. “ජාති”ති සභාව තිද්දෙසො. “ජීරණිකා”ති ආකාරභාවතිද්දෙසො. “කණ්ඩව”තාති ආදි විකාරභාවතිද්දෙසො. දූෂරකාලස්මිං හි දන්තා සමා සෙතා හොතති. වයෙ පටිපට්ඨනෙන අනුක්කමෙන වණ්ණවිකාරං ආප

1. ම. සබ්බසත්තානං කායපරියාදනවචනං.

2. ම. තස්සායෙව.

ජ්ඣානා තත්ත තත්ත පතනති. අප් පතිතඤ්ච සීතං ව උපාදාය
 බණ්ඨිතා දන්තා බණ්ඨිතා නාම. බණ්ඨිතානං=භාවො වණ්ඨිවමනති
 වුවවති. අනුක්කමෙන පණ්ඨරිභූතානි නෙසලොමානි පලිතානි
 නාම, පලිතානි සඤ්ජාතානි අස්සාති=පලිතො, පලිතස්ස භාවො=
 පාලිවමං ජරාවාතපපභාරෙන සොසිතමංසලොසිතතාය වලිතො
 තවමති අස්සාති=වලිතතවො, තස්ස භාවො=වලිතතවතා, එතතාවතා
 දන්තකෙසලොම තවෙසු විකාරදස්සනවසෙන පාකට්ඨුතා පාකට්ඨරා
 දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිනො වා තිණරුක්කා
 දීනං සමාග්ගපට්ඨග්ගතාය වා ක්කාමතාය වා ගතමග්ගො පාකට්ඨො
 හොති, තව සො ගතමග්ගො නානෙව උදකාදීනිති, එවමෙව
 ජරාය දන්තාදීසු බණ්ඨව්විදිවසෙන ගතමග්ගො පාකට්ඨො, වක්ඛුං
 උමමිලෙකාපි ගග්ගති.¹ තව බණ්ඨිව්වාදීනෙව ජරා තති ජරා
 වක්ඛු විඤ්ඤායා හොති, යසමා පන ජරමපතනස්ස අයු භායති
 තසමා ජරා ආයුහො සංභානිති එප්පවායෙන වුත්තා.

යසමා ව දහරකාලෙ සුපපසන්නානි සුමුමමපි අත්තනො විසයං
 සුඛෙනෙව ගණ්ණනසමන්තානි වක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පතනස්ස
 පරිපක්කානි ආලුලිතානි අවිසදනි ඕලාරිකමපි අත්තනො විසයං
 ගහෙතූං අසමන්තානි හොනති, තසමා ඉන්ද්‍රියානං පටිපාසනානිපි²
 එප්පවායෙනෙව වුත්තං. මරණනිද්දෙසෙ සනති මරණං සක්ඛාය
 නපුංසකනිද්දෙසො යං මරණං චුතීති වුවවති, වචනගාති වුවවතීති
 අයමෙත්ථ යොජනා තත්ත චුතීති සභාව නිද්දෙසො, වචනගාති
 ආකාරභාවනිද්දෙසො, මරණං පතනස්ස බක්ඛා හිජ්ජන්තීවෙව අත්තර
 ඛායනති ව අදස්සනං ව ගට්ඨං, තසමා තං හෙදෙ අත්තරඛානනති
 වුවවති. “මච්චුමරණං”ති මච්චුමරණං න බණ්ඨික මරණං. “කාල
 කිංසි”ති මරණකාලකිරියා අයං සබ්බාපි සමමුතිකරාව. “බක්ඛානං
 හෙදෙ”ති අයං පන පරමත්ථකරාව. එකවොකාරගවාදීසු එකවතුපංව
 හෙදානං බක්ඛානං යෙව හෙදෙ න පුග්ගලස්ස. තස්මිං පන
 සති පුග්ගලො මතොති වොහාරමත්තං හොති. “කලෙබරස්ස
 නිකෙඛපො”ති අත්තභාවස්ස නිකෙඛපො, මරණං පතනස්ස හි
 නිරන්තරං කලිඛරං අත්තභාවො පතති තසමා තං කලෙබරස්ස
 නිකෙඛපොති වුත්තං. ජීවිතීන්ද්‍රියස්ස උපවේදෙද පන සබ්බාකාරෙන
 පරමත්ථමරණං. එතදෙව සමමුති මරණංතිපි වුවවති. ජීවිතීන්ද්‍රිය
 පවේදමෙව හි ගහෙකා ලොකියා තිස්සො මතො. පුස්සො මතොති
 වදනති. “ව්‍යසනෙන”ති ඤාතිව්‍යසනාදීසු යෙන කෙනවි බ්‍යස
 තෙන. “දුක්ඛබ්‍රමමනා”ති අනුබක්ඛනාදිනා දුක්ඛකාරණෙන.
 “චුට්ඨස්සා”ති අපේක්ඛාත්ථස්ස අබිභූතස්ස “සොහො”ති යො
 ඤාතිව්‍යසනාදීසු වා අඤ්ඤාතරස්මිං සති තෙන අති භූතස්ස උපපජ්ජති

1. සී. I & II. ගණ්ණති

2. සී. I & II. හොතිපි.

3. ම. සබ්බාකාරෙනා පරමත්ථතො මරණං.

4. ම. චුට්ඨස්සාදිනා.

සොවනලක්ඛණෝ සොහො. “සොවිනන” නම් සොවිනභාවෝ. යථා පනෙස අඛනනාරං¹ සොසෙනො පරිසොසෙනො උපපජ්ඣති තඤ්ඤා සොහො අනො පටිසොසොති වුවිති. මඤ්ඤා මඤ්ඤා පුනෙතාති එවං ආදිසං ආදිසං දෙවනා රොදනති² එතෙනාති ආදෙවො. තං තං වණ්ණං පරිකිත්තෙතා දෙවනාති එතෙනාති=පටිදෙවො. තතො පරා වෙ තස්ස එව භාවතිදදසා “කාසින” නම් කායපසාදවජ්ඣකං. දුක්ඛමනවෙසන දුක්ඛං. “අසාන” නම් අමුදුරං. “කාසසමමයස්සං දුක්ඛ” නම් කායසමපය්සනො ජතං දුක්ඛං. “අසානං වෙදසින” නම් අමුදුරං වෙදසිතං. “වෙන සික” නම් විත්තසම්පය්සනං, සෙසං දුක්ඛෙ වුත්තනායමෙව. “ආසා සො” ති සංසිද්ධනවිසිද්ධනාකාරපවනො විත්තනිලමො. බලව³ ආයාසො උපාසාසො. තතො පරා වෙ අත්තත්තනියා⁴ භාවදීපකා භාව තිදෙසා.

“ජනිධම්මාන” නම් ජනිසභාවානං. “ඉච්ඡා උපපජ්ඣති” ති තණ්හා උපපජ්ඣති. “අහො වනා” ති පත්තනා. “න ඛොපනෙතං ඉච්ඡාසා” ති එවං ජනියා අනාගමනං විනා මඤ්ඤාවනං න ඉච්ඡාය පත්තබ්බං. “ඉදමපි” ති එතමපි, උපරි සෙසාති උපාදාය පිකාඤ්ඤං. “සමපිච්ඡ” නම් යෙනපි ධම්මෙන අලබ්භනෙය්සං වජ්ඣං ඉච්ඡතො න ලබ්භති තං අලබ්භනෙය්සවජ්ඣමි ඉච්ඡනං. දුක්ඛනති, එස න යො සබ්බත්තං.

බකිතිද්දෙසෙ-රූපං ව තං උපාදානක්ඛණො වාති=රූපපා දානක්ඛණො; එවං සබ්බත්තං. “සාසං නණ්හා” ති යා අයං තණ්හා. “සොනොහවිකා” ති පුනබ්භවකරණං=පුනබ්භවො, පුනබ්භවො සිලං අස්සාති=පොතොහාවිකා. “නඤ්ඤාගහගහනා” ති නඤ්ඤාගහගහනා, නඤ්ඤාගහන සද්ධිං අත්තො එකත්තමෙව ගතාති වුත්තං ගොති. “නත්ත නත්තාසිනඤ්ඤා” ති යත්ත යත්ත අත්තභාවො තත්ත තත්ත අභිනඤ්ඤා රූපාදිසු වා ආරම්භණෙසු තත්ත තත්තාභි නඤ්ඤා රූපාභිනඤ්ඤා, සද්දගඤ්ඤා පොඨබ්බධම්මාභිනඤ්ඤාති අත්තො. “සෙසාපිද” නම් තිපාතො, තස්ස සා තත්තො වෙති අත්තො. කාමෙ තණ්හා=කාමතණ්හා, පඤ්ඤාකාමගුණිකරගස්සෙතං කාමං. භවෙ තණ්හා=භවතණ්හා, භවපත්තනා වසෙන උපපත්තස්ස සස්සතදිට්ඨිසගහතස්ස රූපාරූපභවරගස්ස ව ක්කානතිකත්තියා වෙතං අභිවචනං. විභවෙ තණ්හා=විභවතණ්හා, උච්චේදදිට්ඨිසගහතරගස්සෙතං අභිවචනං. ඉදුති තස්සා තණ්හාය වජ්ඣං විත්තාරතො දස්සෙත්තං “සා ඛොපනෙසා” ති ආදිමාන. තත්ත “උපපජ්ඣති” ති ජායති. “නිවිසති” ති පුනපුන පචත්තිවසෙන පඨවිසති. “සං ලොකෙ පිසරූපං සාගරූප” නම් යං ලොකස්මිං පියසභාවස්ඤ්චව

1. ම. අක්ඛනනෙර.

2. ම. පරිදෙවනති

3. ම. බලවතර.

4. සි. II. අත්තනිකා.

මධුරසභාවඤ්ච “වකුටුං ලොකෙ”ති ආදිසු ලොකසමිං හි වකඛාදිසු මමභෙතන අතිති විට්ඨා සත්තා සමපතයං පතිට්ඨිතා අත්තනො වකුටුං ආදසාදිසු¹ තිම්බතභග්ගභණ්ඩසාරෙත විපසසතං පඤ්චපසාදං සුවණ්ණවිමානෙ උග්ගාටිත² මණ්ඩිතපඤ්ජරං. විය මඤ්ඤනති. සොතං රජතපණ්ඩලිකං විය පාමභග්ගත්තකං විය ව මඤ්ඤනති. තුංගනාසාති ලඛවොභාරං සාණං වටෙට්ඨා ඔපිතගජිතාලවට්ඨිං විය³ මඤ්ඤනති. ජ්වහං රත්තකමෙලපටලං විය මුදුසිතිධමධුරසදං⁴ මඤ්ඤනති. කායං සාලලට්ඨිං විය සුවණ්ණතොරණං විය ව මඤ්ඤනති. මනං අඤ්ඤසං මනෙත අසදිසං උලාරං මඤ්ඤනති. රූපං සුවණ්ණවණ්ණකතිකාරපුප්පාදිවණ්ණං විය, සද්දං මත්තකරවිකකොතිලමන්දබම්බමණ්ඩිවංසතිගෙසාසං විය, අත්තනා පටිලදාති වතුසමුට්ඨාතිකගතාරමණ්ඩිති කසාඤ්ඤසං ඵවරූපාති අජිති මඤ්ඤනති. තෙසං ඵවං මඤ්ඤමානානං තාති වකඛාදීති පියරූපාදීති වෙච සාතරූපාති ව⁵ හොනති. අථ තෙසං තත් අනුපත්තා වෙච තණ්හා උපපජ්ජති, උපපත්තා ව තණ්හා පුනපුනං පචතතිවසෙත නිවිසති. තසමා භගවා “වකුටුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං ඵන්තසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති”ති ආදි මාත: තත් “උපපජ්ජමානා”ති යද උපපජ්ජති තද ඵන් උපපජ්ජතිති අන්තො. එස නගො සබ්බන්.

“අසෙසවිරාගනිරොධො”ති ආදීති සබ්බාති නිබ්බානවෙච ව තාති ඵව. නිබ්බානං හි ආගමම තණ්හා අසෙසා විරජ්ජති තිරුජ්ජති. තසමා තං “තස්සාගෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො”ති ට්ට්ඨති. නිබ්බානං ව ආගමම තණ්හා වජ්ජති පටිනිස්සජී යති මුට්ඨති න අලලීයති තසමා නිබ්බානං. “වාගො පටිනිස්සගො මුත්ති අනාලයො”ති ට්ට්ඨති. එකමෙව හි නිබ්බානං නාමාති පතස්ස සබ්බසබ්බතානං නාම⁷ පටිපක්ඛවසෙත අනෙකාති හොනති. සෙය්‍යපිදං? අසෙසවිරාගො අසෙසනිරොධො වාගො පටිනිස්සගො මුත්ති අනාලයො රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො තණ්හක්ඛයො අනුප්පාදො අප්පවත්තං අනිම්බතං අප්පණ්ණිතිතං අනාසුකතං අප්පටිසක්ඛි අනුපපත්ති අගති අජාතං අජරං අච්ඡාධිං අමතං අසොකං අපරිදෙවං අනුපායාසං අසඬ්ඛිලිට්ඨනති ආදීති. ඉද්දති මග්ගෙත ජිනනාය නිබ්බානං ආගමම අප්පවත්තිං පත්තායපි ව තණ්හාය ගෙසු වජ්ජුසු තස්සා උපතති දස්සිතා තන්තව අභාවං දස්සෙතුං “සා ඛො පනෙසා”ති ආදිමාත: තත් යථා පුරිසො ඛෙත්තෙත ජාතං භිත්තං අලාමුචලලිං දිස්වා අග්ගතො

1. ම. ආදසභලාදිසු.

2. ම. උග්ගාත.

3. ම. වට්ඨා, විය.

4. සි. I & II. මධුරසාරං.

5. සි. I & II. රූපානිවෙච.

6. ම. උපපජ්ජමානාහොති.

7. සි. I & II. නාමෙභංග

පටියාය මුලං පරියෙසිතො ජිනෙය්‍යා සා අනුපුබ්බෙන මිලාසිතො අපඤ්ඤානං උපගවෙත්තං තතො තස්මිං බෙතෙන තිත්තඥාඛි තිරුද්ධා පටිනාති වුළෙවයං එවමෙව. බෙතෙන තිත්තඥාඛි විය වක්කාදිසු තණ්හා සා අරියමග්ගෙන මුලච්ඡිනා නිබ්බානං ආගමම අපචතං. ගවෙත්ති. එවං ගතා පන තෙසු වන්ත්‍රසු බෙතෙන තිත්තඥාඛි විය න පඤ්ඤායති. යථාචා¹ අට්ඨිතො වොරෙ ආනෙතො නගරස්ස දක්කිණ්ණවාරෙ ඝාතෙය්‍යං තතො අට්ඨියං. වොරා මහාති වා මාරිතාති වා වුළෙවය්‍යං. එවමෙවං අට්ඨියං. වොරා විය වක්කාදිසු තණ්හා. සා දක්කිණ්ණවාරෙ වොරා විය නිබ්බානං ආගමම තිරුද්ධානා නිබ්බානෙ තිරුද්ධා, එවං තිරුද්ධා පනෙතෙසු වන්ත්‍රසු අට්ඨියං. වොරා විය න පඤ්ඤායති. තෙනස්සා තන්තෙව නිරොධං දස්සෙතො: “වක්ඛං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං එන්තො තණ්හා පටිගමානා පටිගති එත්ති තිරුජ්ඣිමානා තිරුජ්ඣිති”ති ආදිමාන. “අසමෙව”ති අඤ්ඤාමග්ගපටිකෙටිපත්ථං නියමනං. “අපිණ්ණ”ති තං තං මග්ගවෙස්සිති කිලෙසෙති ආරක්ඛනා අරියභාවකරතො ව අරියො “දුක්ඛෙ ඤාණ”නති ආදිනා වහුසවකමමට්ඨානං දස්සිතං. තත්ථ දුට්ඨොති වෙ සච්චාති වට්ටං. පච්ඡිමාති විවට්ටං. තෙසු භික්ඛුනො වට්ටෙ කමමට්ඨානාභිතිවෙසො හොති, විවට්ටෙ තත්ථ අභි තිවෙසො. පුරිමාති හි වෙ සච්චාති “පංචකකිකා දුක්ඛං තණ්හා සමුදයො”ති එවං සංකිප්පෙන ව “කතමෙ පංචකකිකා රූපකකිකො”ති ආදිනා නයෙන වින්දාරෙන ව ආවරිය සන්තිකෙ උග්ගණ්ණිතො වාචාය පුනපුන පරිවර්තෙනෙනො යොගාවචරො කමම. කරොති ඉතරෙසු පන චීසු සච්චෙසු නිරොධසච්චං ඉට්ඨං කන්තං මනාපං මග්ගසච්චං. ඉට්ඨං කන්තං මනාපංති එවං සච්චණ්ණෙව² කමම. කරෙති. සො එවං කරොතො වත්තාරි සච්චාති එකපටිවෙධෙ තෙව පටිවිජ්ඣති, එකාභිසමයෙන අභිසමෙති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤා පටි වෙධෙන පටිවිජ්ඣති. සමුදයං පභානපටිවෙධෙන නිරොධං සච්ඡි කිරියපටිවෙධෙන මග්ගං භාවනාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤානිසමයෙන මග්ගං භාවනානිසමයෙන අභිසමෙති. එවමස්ස පුබ්බභාගෙ චීසු සච්චෙසු උග්ගපරිපුච්ඡාසවණ ධාරණසමමනපටිවෙධො හොති. චීසු සච්චණ්ණපටිවෙධො යෙව. අපරභාගෙ තිසු කිව්වතො පටිවෙධො හොති. නිරොධෙ ආරමභ්ණ පටිවෙධො. පටිවෙධකකිකා පන පත්තසච්චස්ස හොති. අයං ව ආදි කමමිකො. තස්මා සා ඉධ න වුත්තා. ඉමස්ස ව භික්ඛුනො පුබ්බෙ පරිග්ගහතො දුක්ඛං පරිජානාමි සමුදයං පජ්ඣාමි නිරොධං සච්ඡි කරොමි මග්ගං භාවෙමිති ආභාගසමනනාතාරමනසිකාරපච්ච වෙකකිකා තත්ථි. පරිග්ගහතො පටියාය හොති. අපරභාගෙ පන දුක්ඛං පරිඤ්ඤාතමෙව, මග්ගො භාවිතොව හොති. තත්ථස්ස

වෙ සම්මානි දුද්දසත්තා ගමහිරාති. වෙ ගමහිරාත්තා දුද්දසාති. දුක්ඛ සම්ම. හි උප්පත්තීනො පාකට්ඨං, ඛානුකණ්ටකප්පයාරාදිසු අහො දුක්ඛාති වත්තබ්බතමි ආපජ්ජති. සමුදයමි ඛාදිතුකාමතා භුඤ්ජතුකාමතාදිවසෙත උප්පත්තීනො පාකට්ඨං. ලක්ඛණපටිච්චෙවෙ පන උභයමි ගමහිරං ඉති තාති දුද්දසත්තා ගමහිරාති ඉතිරෙසං පන විනානං දය්‍යානත්ථාය පයොගො¹ ගවග්ගගණනත්ථං ගත්ථප්ප සාරණං විය අවිච්ඡිද්ධත්තං. පාදපසාරණං විය සත්ථා භින්නස්ස වාලස්ස කොට්ටිපාදතං විය ච හොති, ඉති තාති දුද්දසත්තා ගමහිරාති, එවං දුද්දසත්තා ගමහිරෙසු ගමහිරත්තාව දුද්දසෙසු වතුසු සම්මෙසු උග්ගහාදි වසෙත පුබ්බභාගඤ්ඤුප්පත්තිං සත්ථාය ඉදං “දුක්ඛ ඤ්ණ”න්ති ආදි වුත්තං.

පටිච්චෙධක්ඛණේ පන එකමෙව තං ඤ්ණං, හොති, නෙක්ඛමම සංකප්පාදයො කාමච්ඡාපාදවිහිංසාවිරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණේ පන ඉමෙසු තීසු ණානෙසු උප්පන්නස්ස අකුසලසංකප්පස්ස පදපච්චේදනො අනුප්පත්තිසාධන වසෙත මග්ගඛං පුරයමානො එකොව කුසලසංකප්පො උප්පජ්ජති, අයං සම්මාසංකප්පො නාම. මුසාවාදවෙරමණීආදයොපි මුසාවාදදීති විරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණේ පන ඉමෙසු වතුසු ණානෙසු උප්පන්නාය අකුසලදුස්සිලාවෙනනාය අකිරියතො පදපච්චේදනො අනුප්පත්තිසාධනවසෙත මග්ගඛං පුරයමානා එකොව කුසලවෙරමණී උප්පජ්ජති, අයං සම්මාවාසා නාම. පාණාතිපාතාවෙරමණී ආදයොපි පාණාතිපාතාදීති විරමන සඤ්ඤා නං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණේ පන ඉමෙසු තීසු ණානෙසු උප්පන්නාය අකුසලදුස්සිලාවෙනනාය අකිරියතො පද පච්චේදනො අනුප්පත්තිසාධනවසෙත මග්ගඛං පුරයමානා එකොව කුසලවෙරමණී උප්පජ්ජති, අයං සම්මාකම්මනෙතො නාම. “ඔව්ජා ආජීව”න්ති ඛාදනීය හොජ්නීයාදීනං අත්ථාය පවත්තං කායවච්චි දුම්භිරිතං. “පහාසා”ති වජේජනිං. “සම්මාආජීවෙතා”ති බුද්ධප්ප සන්තො ආජීවෙත. “ජීවිකා කප්පෙති”ති ජීවිතපවත්තිං පවත්තෙති, සම්මාආජීවොපි කුහනාදීති විරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණේ පන ඉමෙසුයෙව සත්තසු ණානෙසු උප්පන්නාය ඔව්ජාජීවදුස්සිලාවෙනනාය පදපච්චේදනො අනුප්පත්තිසාධනව සෙත මග්ගඛං පුරයමානා එකොව කුසලවෙරමණී උප්පජ්ජති අයං සම්මාආජීවො නාම. “අනුසංගනාන”න්ති එකස්මිං වා ගවෙ තපාරු පෙ වා ආරම්භණේ අත්තනො න උප්පන්නානං පරස්ස පන උප්පජ්ජ මානෙ දිස්වා අහො වත මෙ එවරුපා පාපාකා අකුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති එවං අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාද්ධං. “ජඤ්ඤං ජනෙති”ති තෙසං තෙසං අනුප්පාදකපටිපත්ති

සාධකං විරියජ්ඣං ජනෙති. “ව්‍යාසමිතී” නි වායාමං කුරෙති “විජිංඝං ආරහනී” නි විරියං පවතෙති. “පිත්තං පග්ගං භක්ඛානී” නි විරියෙන විත්තං පරිභාහිතං කුරෙති. “පදහනී” නි කාමං තවො ව නතාරු ව අබ්බි ව අව සිංහානුති පඬානං පවතෙති. “උප්පන්නාන” නති සමුද්ධාරවසෙක අත්තනො උප්පන්නප්‍රබ්බානං. ඉද්දති තාදිසෙ න උප්පාදෙස්සාමිති තෙසං පසානාය ජ්ඣං ජනෙති. “අනුප්පන්නානං. කුසලාන” නති අප්පට්ඨදානං පදමච්ඡානාදිනං. “උප්පන්නාන” නති තෙසං එව පට්ඨානං. “සිතියං” නි පුත්තපුත්ත උප්පන්නප්‍රබ්බානං සිතන්තං. “අසමමාසාසා” නි අපිත්තාසන්තං. “ගිංසො නාමාසා” නි උප්පිත්තාසාය. “වෙසුලලාසා” නි විපුලභාසාය. “භාමනාපාපිසුපිසා” නි භාවනාය පරිපුරන්තං.

අයමපි සමමාසායාමො අනුප්පන්නානං අනුසලානං අනුප්පාදතාදි විත්තානං නානත්තා ප්‍රබ්බභාගෙ නානා, මහකකිකිණේ පත ඉමෙසුයෙව චතුස්ස ආනෙස්ස කිව්වසාධනවසෙක මහබ්බං පුරයමානං එකමෙව කුසලවිරියං උප්පජ්ජති, අයං සමමාසායාමො නාම. සමමාසතිපි කායාදිපරිභාහනවිත්තානං නානත්තා ප්‍රබ්බභාගෙ නානා, මහකකිණේ පත චතුස්ස ආනෙස්ස කිව්වසාධනවසෙක මහබ්බං පුරයමානං එකව සති උප්පජ්ජති, අයං සමමාසති නාම. කායාති ප්‍රබ්බභාගෙපි මහකකිණේපි නානා. ප්‍රබ්බභාගෙ සමාපත්තිවසෙක නානා, මහකකිණේ නානා මහවසෙක. එකස්ස හි පදමමහො පදමච්ඡානිකො හොති දුතියමහොදයො පදමච්ඡානිකා වා දුතියච්ඡානාදිස්ස අඤ්ඤතරච්ඡානිකා වා, එකස්ස පදමමහො දුතියාදිනං අඤ්ඤතරච්ඡානිකො හොති. දුතියාදයොපි දුතියාදිනං අත්තං අඤ්ඤතරච්ඡානිකා වා පදමච්ඡානිකා වා, එවං වත්තාදොපි මහො කායවසෙක සදිසා වා අසදිසා වා එකව්වසදිසා වා හොනති, අයං පතස්ස විසෙසො පාදකච්ඡානනිගමෙන හොති පාදකච්ඡානනිගමෙන තාව පදමච්ඡානලාභිනො පදමච්ඡානා වුට්ඨාය විපස්සනස්ස උප්පන්නමහො පදමච්ඡානිකො හොති, මහබ්බං බොච්ඡාබ්බාති පතෙත්ථ පරිපුරන්තොතෙව හොනති, දුතියච්ඡානතො වුට්ඨාය විපස්සනස්ස උප්පන්නො දුතියච්ඡානිකො හොති, මහබ්බාති පතෙත්ථ සහන හොනති, තදියච්ඡානතො වුට්ඨාය විපස්සනස්ස උප්පන්නො තදියච්ඡානිකො. මහබ්බාති පතෙත්ථ සහන බොච්ඡාබ්බාති ජ්ඣ හොනති, එස නයො චතුත්ථානතො පඬාය යාව තෙවසඤ්ඤතාසඤ්ඤයත්තං. ආරුප්ප චතුත්ථානං ව උප්පජ්ජති, තංව ලොකුත්තරං න ලොකියංති වුත්තං. එත්ථ කථංති? එත්ථාපි පදමච්ඡානාදිස්ස යතො වුට්ඨාය සොනා පතතිමහං පට්ඨතිච්චා අරුපසමාපතතිං භාවෙච්චා යො” ආරුප්ප උප්පන්නො තච්ඡානිකා වස්ස තත්ථ තයො මහො උප්පජ්ජති.

එවං පාදකඤ්ඤානමෙව තියමෙති. කෙවි පන පේරා විපස්සනාය ආරමභෙගුතා ඛනා නියමෙනති වදනති. කෙවි පුග්ගලඤ්ඤාසයො නියමෙති වදනති, කෙවි වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා නියමෙති වදනති, තෙසං වාදවිනිවර්ණයො විසුද්ධිමයෙහි වුට්ඨානගාමිනි විපස්සනාති කාරෙ වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බො. “අසං වුවුවති හිත්තවෙ සම්මා සමාධි”¹ ති අයං පුබ්බගාගෙ ලොකියො අපරගාගෙ ලොකුත්තරො සම්මාසමාධිති වුවුවති. “ඉති අපඤ්ඤානං වා” ති එවං අත්තනො වා වත්තාරි සම්මාති පරිග්ගණ්හිත්වා පරස්ස වා කාලෙත වා අත්තනො කාලෙත වා පරස්ස වත්තාරි සම්මාති පරිග්ගණ්හිත්වා ධම්මෙසු ධම්මානුපය්සි විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ චතුත්තං සම්මානං යථා සම්භවතො උප්පත්තිවතති¹ වසෙන වෙදිතබ්බො. ඉතො පරං වුත්තනසමෙව. කෙවලං හි ඉධ චතුසම්මපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසම්මාති එවං යොජනං කත්වා සම්මපරිග්ගාහිකස්ස හිත්තුවනො නියසානමුඛං වෙදිතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති.

චතුසම්මපබ්බං නිබ්බිතං.

එත්තාවතා ආනාපාතං චතුඉරියාපථං චතුසම්පජ්ඣාදාං චතතිං සාකාරං චතුධාතුවචත්තං නවසිවරිකා වෙදනානුපස්සනා විත්තානුපස්සනා නිවරණපරිග්ගතො ඛනිපරිග්ගතො ආයත්තපරිග්ගතො බොජ්ඣංගපරිග්ගතො සම්මපරිග්ගතොති එකථිසති කම්මට්ඨානාති, තෙසු ආනාපාතං චතතිංසාකාරං නවසිවරිකාති එකාදස අප්පණා කම්මට්ඨානාති භොතති, දීඝභාණක මහාසිවතේරො පන නවසිවරිකා ආදිතවානුපස්සනා වසෙන වුත්තාති ආහ; තස්මා තස්ස ම තෙන වෙසෙව අප්පණාකම්මට්ඨානාති සෙසාති උප්පාරකම්මට්ඨානාති, කිං පනෙතෙසු සබ්බෙසු අභිනිවෙසො ජායති ත ජායතිති? ජයති, ඉරියාපථසම්පජ්ඣාදානිවරණබොජ්ඣංගෙහි හි අභිනිවෙසො න ජායති සෙසෙහි ජායතිති. මහාසිවතේරො පන ආහ: එතෙසුපි අභිනිවෙසො ජායති අයං හි “අත්ති නුබො මෙ චත්තාරෙ ඉරියාපථා උදාහු තත්ති, අත්ති නුබො මෙ චතුසම්පජ්ඣාදාං උදාහු තත්ති, අත්ති නුබො මෙ පඤ්චනිවරණා උදාහු තත්ති, අත්ති නුබො මෙ සත්ත බොජ්ඣංගා උදාහු තත්ති” ති එවං පරිග්ගණාති තස්මා සබ්බෙත්ථ අභිනිවෙසො ජායතිති. “සො හි සොචි හිත්තවෙ” ති යො හි කොචි හිත්තවෙ හිත්තුවා හිත්තුවා වා උපාසතො වා උපාසිකා වා. “එවං භාගෙසා” ති අදිතො පට්ඨාය වුත්තන භාවනානුක්කමෙන භාවෙග්ග. “පාමිකඛ්ඛ” ති පටිකඛ්ඛිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බං අපිස්සානාපිති අත්තො. “අඤ්ඤා” ති අරහත්තං. “සති වා උපාදි සෙසෙ” ති උපාදානසෙසෙ වා සති අපරිකම්මණි. “අනාගාමිනා” ති අනාගාමිනාවො.

එවිට සත්තනතං වස්සානං වසෙන සාසනස්ස නිය්‍යාතික භාවං දසෙය්‍යති පුන තතො අපපතරෙපි කාලෙ දසෙය්‍යතො “නිට්ඨන්තු භික්ඛවෙ” ති ආදිමාහ, සබ්බමපි වෙතං. මජ්ඣිමසෙය්‍යව වෙතෙය්‍ය පුග්ගලස්ස වසෙන වුත්තං, භික්ඛපඤ්ඤං පන සන්ධාය පාතොව අනු සිට්ඨො සායං විසෙසං අබිගමිස්සති සායං අනුසිට්ඨො පාතො විසෙසං අබිගමිස්සතිති වුත්තං. ඉති භගවා එවිට නිය්‍යාතිකං භික්ඛවෙ මම සාසනන්ති දසෙය්‍යති. එකවිසතිශාපි ආනෙසු අර හත්තනිකුටෙන දෙසිතං දෙසනං නිය්‍යාතෙතො “එකායනො අයං භික්ඛවෙ මගො-පෙ-ඉති යං තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං” ති ආදිමාහ සෙසං උත්තාතත්මෙවාති. දෙසනාපරියොසානෙ පන තිංසතිකුලු සහස්සාති අරහතෙත පතිට්ඨංසුති.

මහාසනිපට්ඨානසුත්තවග්ගොනා නිට්ඨිනා.

“එවිට මෙ සුත” නති පායාසීසුත්තං¹ තත්‍රායං අපුබ්බපදවග්ගොනා. ආසංකමාති පියවචනමෙතං. කුමාරකස්ස පොති නස්ස තාමං. කුමාර කාලෙ ටබ්බජිත්තො පන භගවතා කස්සපං පකෙකාසථ ඉදං එලං වා බාදතීයං වා කස්සපස්ස දෙවොති වුත්තෙත කතරකස්ස පස්සාති කුමාරකස්සපස්සාති එවිට ගතිත්තාමත්තො තතො පට්ඨාය වුද්ධි කාලෙපි කුමාරකස්සපොතෙව වුච්චති, අපි ච රඤ්ඤො පොසාවතික පුත්තත්තොපි තං කුමාරකස්සපොති සංජානිංසු. අයං පතස්ස පුබ්බ යොගතො පට්ඨාය ආවිභාවකථා: ඵෙරො කීර පදුමුත්තරස්ස භග වතො කාලෙ සෙට්ඨිපුත්තො අහොසි, අපේකදිවසං භගවත්තං විත්තකපිකං අත්තනො සාවකං එතදගෙය්‍ය ධූපෙනං දිස්වා භගවතො සත්තාහං දුතං දන්වා අහමිපි භගවා අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස අයං ඵෙරො විශ විත්තකපි සාවකො භවාමිති පත්තං කන්වා පුඤ්ඤාති කතරො තො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිතො විසෙසං නිබ්බන්ධො තුං නාසකම්. තදා කීර පරිනිබ්බුතස්ස භගවතො සාසනෙ මහසකනෙත පඤ්ච භික්ඛු නිසෙය්‍යණීං බන්ධිතො පබ්බතං ආරුහං සමණධම්මං අකංසු, සංඝඤ්ඤොරො තතියදිවසෙ අරහත්තං පතොතො, අනුඤ්ඤොරො චතුස්දිවසෙ අනාගාමි අහොසි, ඉත්තරෙ තස්සෙ විසෙසං නිබ්බන්ධො අසකෙකාන්තො දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධො. තෙසං එකං බුද්ධත්තරං දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සමපත්ති. අනුභවත්තානං එකො තක්කසිලාය රාජකුලෙ නිබ්බන්ධිතො පුක්කුසාති නාම රාජා හුන්වා භගවත්තං උද්දිස්ස පබ්බජන්වා රාජගහං උද්දිස්ස ආගච්ඡන්තො කුමන්තරසාලායං භගවතො ධම්මදෙසනං සුන්වා අනාගාමිඵලං පතොතො. වතො එකස්මිං සමුද්දාපට්ඨතො කුලසරෙ නිබ්බන්ධිතො

පුත්තකුසාති නාම රාජා සුත්වා ගතවනතං උද්දසා පබ්බජ්ඣා රාජගහං
 උද්දසා ආගමිත්තො කුමනකාරසාලායං ගතවතො ධම්මදෙසනං
 සුත්වා අනාගාමිඵලං පතොතා. එකො එකක්ඛිං සමුද්දපට්ටෙන
 තුලසරො කිබ්බතතිච්ඡා නාවං ආරුක්ඛා භික්ඛනාචො දාරු
 වරාති නිවාසෙච්ඡා ලාභසම්පත්තිං පතොතා අහං අරහාති චිත්තං
 උප්පාදෙච්ඡා න චිං අරහා ගමිත් සන්ධරං උපසංකම්ච්ඡා පඤ්ඤා
 පුච්ඡාති අන්තරාමාය දෙවතාය චොදිතො තථා කච්ඡා අරහත්ත
 ඵලං පතොතා. එකො රාජගහෙ එකික්ඛාය කුලදුරිකාය කුච්චමිති
 උප්පතොතා, සාව පස්මං මාතෘපිතරෙ යාවිච්ඡා පබ්බජ්ජං අලභ
 මානා කුලසරං ගතච්ඡා ගබ්භං පතිට්ඨිතමපි¹ අජානනාමි සාමිකං ආරා
 ථෙච්ඡා තෙන අනුඤ්ඤාතා භික්ඛුනීසු පබ්බජ්ජා, තස්සා ගබ්භනිමිත්තං
 දිස්වා භික්ඛුනීයො දෙවදත්තං පුච්ඡංසු. සො අස්සමණීති ආහ. දස
 බලං පුච්ඡංසු සන්ධා උපාලිතොරං සංපටිච්ඡාපෙසි. ථෙරො සාවච්ඡි
 තගරවාසිති කුලාති විසාබං ච උපාසිකං පතොතාසාපෙච්ඡා
 සොධෙතොතා පුරෙ ලද්ධා ගබ්භො පබ්බජ්ජා අරොගාති ආහ.
 සන්ධා සුචිතිච්ඡිතං අධිකණ්ණනාමි ථෙරස්ස සාධුකාරං ආදාසි. සා
 භික්ඛුනී සුචණ්ණබ්බසදිසං පුත්තං මිජ්ඣසි. තං ගතොච්ඡා රාජා පසෙ
 තදිකොසලො පොසෙසි. කස්සපොති වස්ස නාමං කච්ඡා අපර
 හාගෙ අලංකරිච්ඡා සන්ධු සන්ධිකං තොච්ඡා පබ්බජ්ජාපෙසි. ඉති තං
 රඤ්ඤා පොසාවතිකපුත්තත්තාපි කුමාරකස්සපොති සංජාතියසුති.
 තං එකදිවසං අත්ථවතො සමණධම්මං කරොන්නං අන්තරාමා දෙවතා
 පඤ්ඤා උග්ගණ්ණාපෙච්ඡා ඉමම පඤ්ඤා ගතවනතං පුච්ඡාති ආහ.
 ථෙරො පඤ්ඤා පුච්ඡිච්ඡා පඤ්ඤා විස්සර්ජනාවසානෙ අරහත්තං
 පාපුණි ගතවාපි තං චිත්තවිකානං භික්ඛුතං අග්ගට්ඨානෙ ධූපෙසි.
 “සෙතව්හ”ති තස්ස නගරස්ස නාමං “උත්තරෙත්ති සෙත්ති”නති
 සෙතව්හතො උත්තරදිසාය. “රාජපඤ්ඤා”ති අනභිසිත්තකාරාජා.
 “දිට්ඨිගත”නති දිට්ඨියෙව. යථා ගුප්තතා මුත්තගතනාමි වුත්තන න
 ගුප්තදිතො අඤ්ඤා අභි එවං දිට්ඨියෙව දිට්ඨිගතා. “ඉතිපි නිජ්ඣ”ති
 තං හං කාරණං අපදිසිච්ඡා එවමි නත්ති වදති සුඤ්ඤා-පෙ-
 “සඤ්ඤාපෙච්ඡි”ති යාව න සඤ්ඤාපෙච්ඡා “ඉමම ගො කාස්සප
 මන්ධුමසුඤ්ඤා”ති සො කිර ථෙරෙන පුච්ඡිතො විනොතසි-අයං
 සමණො පඨමං වන්ධිමසුරියඋපමං ආහරි. වන්ධිමසුරියසදිසො
 ගවිස්සති පඤ්ඤාය අනභිගමනීයො අඤ්ඤාන, සථෙ පනාහං
 වන්ධිමසුරියං ඉමසමිං ලොකෙති හණ්ණියාමි කිංකිසිතා එතෙ කිත්ත
 කප්පමාණා කිත්තකං උච්චාති² ආදීති පට්ටිච්ඡෙදස්සති, අහං ඛො
 පතොතං නිබ්බේදෙත්තුං න සක්ඛියාමි පරස්මිං ලොකෙ ඉදෙවච්ඡා
 කප්පස්සාමිති; තස්මා එවමාහ. ගතවා පන තොතො පුබ්බ
 න වීරස්සෙව සුධාභොජනියජාතකං කප්පෙසි. තන්ධ වන්ධෙ වන්ධ

1. ම. ගබ්භං ගණ්ණි, ගබ්භං සණ්ණිතමපි. 2. සි. I & II. උද්ධාති.

දෙවපුතෙතා සුරියෙ සුරියදෙවපුතෙතාති ආගතං ගතවතා ව කපිතා ජාතකං වා සුතතනතං වා සකලජලිද්දිපෙ පඤ්චං ගොති තෙන සො එඤ්ඤා නිවාසිනො දෙවපුතො නත්ථිති න සකකා වග්ගාති විතෙත කතො¹දෙවො තෙ න මනුස්සාති ආග. “අප්ථි පන ජාතකාදි සම්මානො”ති අප්ථි පන කාරණන්ති පුච්ඡති. “ආබාධිතා”ති විසතාගවේදනාසංඛාතෙන ආබාධෙන සමන්තාගතා. “දුකඛිතා”ති දුකඛපාතතා. “බාලාගිලාසා”ති අධිමතතිලාසා. “ශුද්ධාසි කා”ති අහං තුළෙහ සද්දසාමි තුළෙහ මග්ගං සද්ධාසිකා සද්ධාසිකා වචනාති අප්ථො. “සම්මානො”ති අහං තුළෙහ පඨිපදාමි තුළෙහ මග්ගං පච්චිකා පඨිපදාමිති අප්ථො. “උද්දාසො”ති තෙ සං අත්තානං ව පටිසාමිතනණ්ඩකං ව දසොනො සම්පට්ඨිපදාසාති අප්ථො. “විසකලපනතො”ති පුතෙතා මෙ ධිතා මෙ ධිතෙවෙති විවිධං විලපනතො². “නිරසපාලෙසු”ති නිරසෙ කම්මකරණක සතෙතසු³, යෙ පන කම්මමෙව කම්මකරණං කරොති නත්ථි නිරස පාලාති වදන්ති. තෙ “තමෙනං සිකඛෙව නිරසපාලා”ති දෙවදුත සුතතං පටිබාගන්ති, මනුස්සලොකෙ රාජකුලෙසු කරණෙන මනුස්සා විශ්වං නිරසෙ නිරසපාලා ගොන්ති. “වෙලුපෙසිතාසී”ති වෙලුපිලි වෙති⁴. “සුනිමමජ්ජා”ති යථා සුච්ඡි නිමමජ්ජතං ගොති එවං නිමමජ්ජ ආපනෙතොති අප්ථො. “අසුචි”ති අමනාපො. “අසුමිසංඛාතො”ති අසුමිකොඛාසතුතො. අසුමිති කුතො වා, “දුග්ගෙසා”ති කුණප ගෙකො. “අසුමෙසා”ති ජලවේගබලයෙනා. “සම්මානො”ති දසොනෙනෙව පටිසෙව ගොති. “උබ්බාගති”ති⁵දිවසං විකඛන්තං නතානොති කඛන්තං වන්තා පටිපතෙතොති වෙලුපිකපටිමිකාතානං වක්කවන්ති ආදීනම් මනුස්සානං ගෙකො යොජනසතෙ ජාතානං දෙවතානං කණෙසා ආසත්තකුණපං විශ්වං වා. පුත පාණාති පානාදිපඤ්චිලාති සමාද්‍යං වත්තනානං වසෙන වදති. “ගාම නිංසාන”නති ඉදං ව දුරෙ නිබ්බන්තා තාව මා ආගමන්තං ගුමෙ කඛො න එන්ති වදති. “ජම්බුකුලො මසෙසාසි”ති ජම්බුකො විශ්ව උපධොසි. “අරසෙසාසි වන්තො”ති අරසෙසාසිකා සුතතො අරසෙසාසි මහාවන්තසංඛාතො වත්තොති. “සන්තො”ති දුරාති. “කලාණ්ඩමම”ති තෙනෙව සිලෙන කලාණ්ඩමම⁶. “දුකඛපටිසකුලො”ති දුකඛං අපනෙතො. “අසොගා ගම්මං නි”ති පරලොකෙ සුගතිසුඛං ගම්මංති අධිපාසො.

“උපට්ඨිකො”ති උපගතවිජායකාලා පටිපක්කගතො, න විරසොව විජායකාති අප්ථො. “බසෙසාගො ගම්මං”ති පාද පටිපාදිකා ගම්මංති. “අනුමාසන”නති මහාදුකඛං. “අසො”ති

1. ම. චතෙතො.

2. ම. විවිධං, පලපනතො.

3. සි. I & II. කරණ.

4. ම. වෙලුපිලිපෙති.

5. ම. උබ්බාගි.

6. ම. සුකුලමම.

සුඛං, න අයො අනගොති කතො. ¹තදෙතං සබ්බතො සුඛං වාසති ඵ්කම්පතිති=වාසනං, ඉති අනගොව වාසනං=අනගවාසනං, මහාදුක්ඛනා අනෙං. “අසොතිසො”ති අනුපායෙන. “අපකාමං න පටිපාදෙහි”ති න අපරිත්තං අබ්භං ආයුං අත්තරාව උපට්ඨන්ති. “පටිපාසං ආගමෙහි”ති ආයුපරිපාකකාලං ආගමෙති.

ධම්මසෙතාපතිනාපෙතං වුත්තං:-

නාහිනඤ්ඡ මරණං නාහිනඤ්ඡ ජීවිතං

කාලං ච පටිකංඛාමි තිබ්බිසං හතතො යථා.

“උබ්බිද්ධො”ති මතතිකාලෙපං හින්දිතො. “රාමණෙසාන”නති රමණීයතාවං. “කොලාසිනා”ති බාලාව දුරිකා. ²“කොමාටිනා”ති තරුණදුරිකා. “කුසං ජීව”නති සුපිතදය්‍යානකාලෙ නික්ඛමන්තං වා පටිසන්තං වා ජීවං අපිත්‍ර පය්‍යනති, ඉධ විත්තවාරං ජීවනාති ගතෙතො ආහ සොති තත් ජීවිසංඤ්ඤි. “ජිකාසා”ති ධත්‍රජයාය, හිවං වෙදෙතො ති අනෙං. “පඤ්චනිකාගරො”ති ඵඤ්චගරො. ඉමිනා නිං දසෙතති? තුළුත ජීවකාලෙ සත්තය්‍ය පඤ්චකතොති වදුථ වචනකාලෙ පත රූපකකිමන්තමෙව අවසිය්‍යති තයො ඛනිං අපචිතතො හොනති. විඤ්ඤණකතො ගච්ඡති අවසිට්ඨොන රූපකකිමන්ත ලුත්‍රතරෙත හවිතබ්බං ගරුතරොව හොති ³තස්මා තත්ති කොචි කුහිමි ගන්තාති ඉමමිත්ථං දසෙතති. “තිබ්බුත”නති වූප සන්තතෙජං. “අනුපහවො”ති අවිනායෙතො. “අමනො භොති”ති අභිමතො මරිකුං ආරඤ්ඤා හොති “ඛුද්ධනාථා”ති ඔරතො කරොථ. “සඤ්චනාථා”ති පරතො කරොථ “තිදුද්ධනාථා”ති අපරා පරං කරොථ. “නාඤ්චාසනානං න පටිසංවෙදෙති”ති තෙන වක්ඛනා තං රූපායතනං න විහාමෙති, එස තයො සබ්බත්ථ.

“සබ්බමෙයා”ති සංබ්බමකො. “උපලාසිනො”ති ධම්මිනො. “අග්ගිකො”ති ⁴අග්ගිපරිවරණකො. “ආපාදෙසා”නති නිප්පාදෙය්‍යං, ආයුං වා පාපුණෙය්‍යං. “පොසෙසා”නති භොජනාදීති ගරෙය්‍යං වසෙය්‍යං. “වසෙය්‍යො”නති වුද්ධිං ගතෙය්‍යං. “අරණි සතින” නති අරණියුත්තලං. “නිරොජාපානොපි”ති නිරො රවෙති අඤ්ඤාමිමි ජනපදෙ රාජතො ජනනති. “අමාසනො”ති අපි සද්දෙ අපෙජකො. “කොපෙනපි”ති යෙ මං එවං වක්ඛනාති තෙසු උපපජ්ජනකකොපෙන පි තං එතං දිට්ඨිගතං හරිස්සාමි. “පටි භට්ඨො”ති ගතෙතො විවරිස්සාමි. “මනෙඛනො”ති තයා වුත්ත සුත්තරණ්මකඛතලකකණෙන මනෙඛනොපි. “පලාසෙනො”ති තයා

1. ම. දුක්ඛං.

2. ම. මෙලාසිකාති, විභ්වාපරාතිකා.

3. ම. ඕනතරො න හොති.

4. ම. උපලාපෙතොති.

5. සි. I. II & III අග්ගිකොති.

6. ම. වුත්තසුත්තකාරණං.

සද්ධිං සුගග්ගානලකඛණෙන පලාසෙකාපි. “භවිතභවණං”නති
 යං කිඤ්චි හරිතකං අතතමසො අලලතිණමත්තමපි¹ න ගොතිති
 අපේඨා. “පනදධිකලාප”නති² සතතඤ්චිකලාපං. “ආසිග්ගො
 දකාති වට්ඨමානී”ති පරිපුණ්ණයලිලා මග්ගා ව කඤ්ජරා ව “සොග්ගා
 නී”ති බලිවද්දො. “බහුනිකඛනනාගේ”ති බහුනිකඛනෙනා විර
 නිකඛනෙනාති අපේඨා. “සථාකතෙන හණ්ඩනා”ති යං චොතිණ
 කට්ඨොදකං හණ්ඩං ආරොපිතං තෙන යථා හතෙන යථා
 රොපිතෙන යථාගතිතෙනාති අපේඨා. “අසසාරානී”ති
 අපපයසානි. “පණ්ණානී”ති හණ්ඩානි. “මමඤ්ච සුකරහතන”නති
 මමඤ්ච සුකරානං ඉදං හතනං. “උග්ගරතන”නති උපරි උත්ත
 රතනං³. “පග්ගරතන”නති ගෙට්ඨා පරිඤ්චතනං. “ගුලමග විමසං
 හණ්”ති තුලමග ඛොඵනි හණ්. අයමෙව වා පාසො. “තථාති
 පන මෙ සුකරහතන”නති තථාති පන මෙ අයං ගුලො සුකරානං
 හතනං. “ආගතාගතං කලිං ගිලනී”ති ආගතාගතං පරාජයගුලං
 ගිලනි. “පජ්ජාගිග්ගාමි”ති⁴ පජ්ජාගතං කරිග්ගාමි, බලිකඵලං
 කරිග්ගාමිති අපේඨා. “අනෙකඛනි දිබ්බිග්ගාමා”ති ගුලෙති කිද්දිග්ගාම.

“උතනං පරමෙත තොජසා”ති පරමෙත විසෙක ලිතනං. “ගාම
 පට්ටන”නති වුට්ඨිතගාමපපදෙසො වුට්ඨති. ගාමපදනතිපි පාසො,
 අයමෙව පේඨා. “සාණ්ඨාර”නති සාණ්ඨාරාකභාරං. “සුසන්තපදධා”ති
 සුබසද්ධා. “ඤ්චං පජානානී”ති නිං ජාන සමෙ හණ්ඩිතුකාමොසි හණ්ඨා
 තිති වුත්තං ගොති. “වොම”නති වොමවාතං. “අස”නති නාලං ලො
 හං. “ලොහ”නති තමබලොහං. “සජ්ඣ”නති රජතං. “සුවණ්ණ”නති
 සුවණ්ණවාසකං. “අගිනඤ්ඤං”ති තුග්ගිංසු. “අතනමනො”ති
 සකමනො තුට්ඨවිතො. “අභිරපදධා”ති අභිපපතෙනා
 “පඤ්ඤ පටිගානානී”ති පඤ්ඤඋපට්ඨානානි. “පට්ටනිකං කතන
 බ්බ”නති පට්ටනිකං පටිවිරුඤ්චිං විස භාතනබ්බං අමඤ්ඤාසං පටි
 ලොමගාහං ගහෙත්වා අට්ඨාසිතති අපේඨා. “සබ්බානං ආපජ්ජ
 නති”ති සංඝාතං විනාසං මරණං ආපජ්ජනති. “න මහපථලො”ති
 විපාකථලෙන න මහපථලො ගොති. “න මහානිසංඝො”ති ගුණා
 නිසංඝෙන මහානිසංඝො න ගොති. “න මහාජුතිකො”ති ආනු
 භාවජුතියා මහාජුතිකො න ගොති. “න මහාවිපථාරො”ති
 විපාකවිපථාරතය මහාවිපථාරො න ගොති. “බ්ජනබ්බල”නති
 බ්ජනඤ්ච නංගලඤ්ච. “දුකෙකතෙන”ති දුට්ඨිකෙතෙන නිග්ගාරකෙතෙන.
 “දුබ්බගුමෙ”ති විසමගුමිකාගෙ. “පනිට්ඨාපෙසා”ති වපෙසා⁵.
 “වණ්ඩානී”ති ජිත්තාගිතනානි. “පුනීනී”ති නිග්ගාරානි “වානාන
 පහනානී”ති වාතෙන ව ආතපෙන ව හතාති පරිඤාදිත්තතෙජනි.

1. ම. පණ්ණමිපි.

3. උපරිකරතනං.

2. ම. සතතඤ්චිකලාපනි.

4. සි. I & II, පජ්ජාගිග්ගාමි.

5. ම. ධපෙසා.

“අසාධාදුනි” ති තණ්හුලසාරාදුන විරහිතාති පලාපාති. “අසුඛසිනාති” ති යාති සුඛසිනාපෙත්වා කොටො ආකිරිත්වා භිපිතාති තාති සුඛසිනාති නාම එතාති පන න තාදිසාති. “අනුපපට්ඨෙත්සං” ති අනුපට්ඨෙත්සං න සමමා වත්තෙත්සං, අනුධුමාසං අනුදසානං අනුපඤ්චානං න වත්තෙත්සං ති අත්තො. “අපිනු නාති” ති අපිනු එවං චෙත්තෙති චිත්තවිලංඝනෙ සති තාති චිත්තං අනුරුද්ධපත්තාදිති උද්ධං වුද්ධං හෙට්ඨං විරුද්ධං සමත්තතො ව චෙත්තලං ආපරේත්සං ති. “එවරුපො මො රාජඤ්ඤ සඤ්ඤ” ති එවරුපං රාජඤ්ඤ දුතං පරුපසාතෙන උපපාදිතපච්චයතොපි දයකතොපි පටිත්තාහකතොපි අපරිසුද්ධතා න මහපථලං හොති.

“එවරුපො මො රාජඤ්ඤ සඤ්ඤ” ති එවරුපං රාජඤ්ඤ දුතං අපරුපසාතෙන උපපත්තපච්චයතොපි අපරුපසාතතාය සිල වත්ත දයකතොපි සමමාදිට්ඨිආදියුණසමත්ත පටිත්තාහකතොපි මහපථලං හොති, සමෙ පන ගුණාතිරේකා නිරොධා වුට්ඨිතං පටිත්තාහකං ලග්ගි වෙතනා ව විපුලා හොති දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං දෙතිති, ඉමං පන පෙරස්ස ධම්මකපං සුත්වා පායාසි රාජඤ්ඤ පෙරං තිමත්තෙත්වා සත්තාහං පෙරස්ස මහාදුතං දත්වා තතො පට්ඨාය සබ්බජ්ජාය” දුතං පට්ඨපෙති. තං සත්තාය “අථමො පායාසි රාජඤ්ඤ” ති ආදි වුත්තං. තත් “කණ්ණික” තති සකුණ්ඨිකං උත්තණ්හුලග්ගතං. “බිලංගික” තති කඤ්ඤික දුතිතං. “පෙර කාති ව ච සාති” ති” වුලාති ව වත්තාති. “ගුලවාලකාති” ති ගුල දසාති, පුඤ්ඤපුඤ්ඤවත්තෙති සිත්තමත්තදසාතිති අත්තො. “එවමනුදිසති” ති එවං අනුඋද්දිසති. “පාදපි” ති පාදෙනපි “අසංකප්ප” තති සද්ධාපිත්තං අසංකප්පදුතං. “අසංකප්ප” ති න සහත්තෙ, “අවිනිකප්ප” තති විතර්කාරවිරහිතං, න විතර්කාරමපි පච්චුපට්ඨා පෙත්වා න පට්ඨිතං විතානා කත්වා අදුසි “අපමිදු” තති ඡ්ඛිතං විජ්ඣිතං. පතිතං විපතිතං. “සුඤ්ඤං සෙට්ඨික” තති සෙට්ඨිකං. තාම එකං තුළං රජතවිමානං උපගතො තස්ස කිරි වාපෙ මහා සිරිසරුකො තෙන තං සෙට්ඨිකතනති වුච්චති.

“ආසංඝා ගම්මපති” ති පෙරො කිරි පුඤ්ඤ මනුස්සකාලෙ හොපාලදුරකානං පෙරට්ඨෙත්වා සුත්වා මහතො සිරිසරුකකස්ස වුලං සොඤ්ඤා වාලිකං ඔකිරිත්වා එකං පිණ්ඩපාතිකත්තරං රුකක වුලෙ තිසිදුපෙත්වා අත්තනා ලද්ධං ආහාරං දත්වා තයො වුත්තො තස්සානුසාවෙන තස්මි රජතවිමානෙ නිබ්බතති. සිරිසරුකො විමානවාපෙ අට්ඨාසි. සො පඤ්ඤාය වත්තෙති ඵලති. තතො

1. ම. පලාසාති.	3. ඩ. බාරකානවිමානාති,
2. ම. මහාජනස්ස.	4. ම. උපදිසති.

පඤ්ඤාසවයාති හතාතීති දෙවපුතො සංවෙගං ආපජ්ජති සො අපරෙත සමයෙන අමාකං ගගවතො කාලෙ මනුස්සෙසු තිබ්බතතිවා සද්දු බමකථං සුඤ්ඤා අරහතං පතො පුබ්බා විණ්ණවසෙන පන දිවා විහාරත්ථාය තදෙව විමානං අභිණ්ණං ගච්ඡති. තත්ති කිරයා උතුසුඛං හොති, තං සක්ඛාය “භතන චොපත සමයෙනායසමා ගවජ්ජති” ආදි වුතං. “සො සක්ඛාවං දුතං දඬා”ති සො පරසන්නකම්පි දුතං සක්ඛාවං දඬා. “එමමාපො වෙසි”ති සක්ඛාවං දුතං දෙථාති ආදිතා නයෙන ආරොගෙසි

තඤ්ච පන පෙරයා ආරොවනං සුඤ්ඤා මහාජනො සක්ඛාවං දුතං දඬා දෙවලොකෙ තිබ්බතො පයාසියා පන රාජඤ්ඤායා පරිවාරිකාපි සක්ඛාවං දුතං දඬාපි තික්කනි වසෙන ගතවා තස්සෙව සන්නිකො තිබ්බතො, තං කිර දිසාවාරිකං විමානං වට්ටති¹ අවිසං අහොසි තම්පි පයාසිදෙවපුතො එකදිවසං වාතිජ කාතං දස්සෙවා අත්තනා කතකම්මං කපෙසිති.

පායාසිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා

නිට්ඨිතා ව මහාවගගසස වණ්ණනා

3. 1.

එවමෙමසුතං--පෙ-මලෙසු විහරතීති පාටිකසුත්තං¹. තත්තා යං අපුබ්බපද වණ්ණනා. “මලෙසු විහරතී”ති මලා නාම ජන පදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදෙ රුළුති සද්දෙන මලාති වුවවති. තස්මිං මලෙසු ජනපදෙ. “අනුපිසං නාම මලානං නිගමො”ති අනුපියනති එවං නාමකො මලානං ජනපදයා එකො නිගමො, තා ගොවරභාමං කවා එකස්මිං ජායුදක සමානෙන වතසණ්ඩි විහරතීති අනෙථා. “අනොපිය”නතිපි පාඨො. “පාටිසි”ති පටිට්ඨො. ගගවා පන න තාව පටිට්ඨො පටිසියාමිති තික්කනනතො පන පාටිසිති වුතො. යථා කිං? යථා භාමං ගමස්සා මිති තික්කනො පුරිසො තං භාමං අපපතො පි කුභිං ඉත්තනා මොති වුතො භාමං ගතොති වුවවති, එවං. “එතදගොසි”ති ගාමසමීපෙ ඔවා යථා සුරියං ඔලොකෙනනායා එතං අගොසි. “අතිපගොගො”ති අතිවිස පගො ඔවා න තාව කුලෙසු යාගුහතං නිට්ඨාතීති². කිං පන ගගවා කාලං අජාතිවා නික්කනොති? න අජාතිවා, පට්ටුකකාලෙයෙව ති ගගවා ඤ්ඤාජාලං පත්ථරිවා ලොකං

1. ම. වට්ටති.

3. ම. I, II & III. පාටිසුත්තං.

2. ම. පායාසි රාජඤ්ඤා සුත්තවණ්ණනා 4. ම. නිට්ඨිතතී.

වෛලොකෙනෙනා බුද්ධඤ්ඤායා¹ අනෙතා පටිට්ඨං භගවතොතං ඡන්ත පරිබ්බාජකං දිස්වා “අජ්ජාහං ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස මයා පුබ්බෙ කතතාරණං ආගරිත්වා ධම්මං කප්ථස්සාමි සා ධම්මකථා අස්ස මගි පසාදපටිලාභවසෙත සඵලා භවිස්සති”ති ඤාත්වා ව පරිබ්බාජකාරාමං පටිසිඤ්ඤාමො අතිපපඨොව නික්කමි, තස්මා තත් පටිසිඤ්ඤාම තාය එවං විතං උපපාදෙසි “එනදමොවා”ති භගවතං දිස්වා මාන ඵද්ධං අකත්වා සථාරං පවුට්ඨත්වා එතං “එනු ඛො භනෙත”ති ආදීතං වචනං අපවාච. “ඉමං සජ්ජාස”නති ඉමං වාරං, අජ්ජ ඉමං ආගමිතවාරනති අපේඨා. කිං පන භගවා පුබ්බෙපි තත් භත පුබ්බොති න භතපුබ්බො. ලොකසමුද්ධවාරවසෙත පන එවමාහ. ලොකිඤා හි වීරස්සං ආගතමපි අනාගතපුබ්බමපි මනාපජාතිකං² ආගතං දිස්වා කුපතා භවං ආගතො වීරස්සං භවං ආගතො කථං තෙ ඉධාගමිතමස්සො ඤාතො කිං මග්ග චූළෙහාසිති ආදීති වදනති තස්මා අයමපි ලොකසමුද්ධවාරවසෙත එවමාහාති වෙදී තබ්බො.

“ඉදමාසහ”නති අතතනො කිසිනනාසනං පපේඨාවෙත්වා දද මානො එවමාහ. “සුනික්කවෙනා ලිච්චි පුතෙතා”ති සුතකබ්බෙතා නාම ලිච්චි රාජපුතෙතා, සො කීර තස්ස ගිහිසභායො හොති නාලෙත කාලං තස්ස සන්තිකං ගච්ඡති. “පච්චක්ඛාංකා”ති “පච්චක්ඛාමි දුතාහං භනෙත භගවතං නදුතාහං භනෙත භගවතං උද්දස්ස විතරිස්සාමි”ති එවං පටිඅකබ්බාතො නිස්සවේඨා පරිච්චෙතො. “භගවතං උද්දස්සාමි”ති භගවා මෙ සථා සාවසෙකා අහං ඔවාද පති කපරාති එවං අපදිසිත්වා. “නො සතෙතා කං පච්චාචික්ඛාමි”ති යාවසෙකා වා යාවිතකං පච්චාචික්ඛාය්, යාවිතකො වා යාවකං, තිං. පනතෙව යාවසෙකා න යාවිතකො එවං සතෙත මොඝපුරිස කො සතෙතා කො සමානො කං පච්චාචික්ඛාමිති දස්සෙති. “පස්ස මොඝ පුජිසා”ති පස්ස තුච්ඡ පුරිස. “ඤාච්ඤාමි තෙ ඉදං අපරද්ධ”නති යතත කං ඉදං තව අපරද්ධං යතතකො තෙ අපරාධො තතතකො දෙදසොති. එවාහං භගව තස්ස දෙදසං³ ආරොපෙසිනති දස්සෙයි. “උග්ගන්තිමනුස්ස ධම්මා”ති පංචසීල දසසීලසංඛාතා මනුස්සධම්මා උතතරිං. “ඉද්ධි පාටිකාසිස”නති ඉද්ධිත්වං පාටිකාරියං. “කප්පො වා”ති කතවති වා. “සස්සන්ධාසා”ති යස්ස දුක්ඛකම්මස්ස අන්තං. “සො කිසොති නික්කාරස්සා”ති සො ධම්මො තතකාරස්ස යථාමයා ධම්මො දෙදසි තො තථා කාරකස්ස සම්මා පටිපනනස්ස පුණ්ණස්ස සබ්බවට්ඨකම් කම්මාය අමතමහාතිබ්බාතසච්ඡිකිරියාය ගච්ඡති න ගච්ඡති සංවතනති න සංවතනතිති පුච්ඡති.

1. ම. ඤාණජාලක.

2. සි. I. II & III. ජාතිකං.

3. ම. එවාහං භගවතං.

“නානු සුනකවතනා”¹ ති තසමි: සුනකවතනා මයා දෙසිනෙ ධම්මෙ තකකරයා සමමා දුක්ඛකරයා සංචරතමානෙ නිං උග්ගරි මනුසාධමමා ඉද්ධිපාරිහාරියං කථං භරියානි නො තෙන කතෙන² අනො, තසමිං හි කතෙට අතනෙටි මම සාසනස්ස පරිහානි තත්ථි, දෙවමනුසානං හි අමතමහානිබ්බන්ධසංචාරනන්දාය අහං පාරමිසො පුරෙසිං, න පාරිහාරියකරණන්දායානි පාරිහාරියස්ස නිරන්තකතං දසෙස්වා “පස්ස මොඝ පුරිසා”³ ති දුතියං දෙසං ආරො පෙසි⁴.

“අග්ගසද්ද”⁵ නති ලොකපඤ්ඤානති, ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ගනති එවං ජාතිහබ්බං අග්ගමරියදං, න තං පඤ්ඤාපෙතිති වදති. සෙස මෙත්ථ අතනාරවාරානුසාරෙනව වෙදිතබ්බං. “අග්ගසද්දසංසෙසනි භව්වා”⁶ ති ඉදං කයමා ආරඬ්ඛි⁷ සුනකවතනා නිර් භගවතො ගුණං මනෙධස්සාමි දෙසං පඤ්ඤාපෙස්සාමිති එතතං. විප්පලපිච්ඡා භගවතො කථං සුණන්තො සුණන්තො අප්පතිට්ඨො නිර්වෙද අහොසි.⁸

අථ භගවා සුනකවතන ඒවං ත්වා මක්ඛිභාවෙ සිඤ්ඤා සයමෙට්ඨ ගරහං පාපුණ්ණියාසිති මක්ඛිභාවෙ ආදීනවදස්සනන්තං. “අනෙක පරියායෙතා”⁹ ති ආදිමාන. තත්ථ “අග්ගසද්දසංසෙසනා”¹⁰ ති අනෙක කාරණෙන. “චුජ්ඣිභාමෙ”¹¹ ති චජ්ජරාජ්ජනං ගාමෙ වෙසාලිනගරෙ. “නො විසංගි”¹² ති නාසංගි. “සො අවිසංගනො”¹³ ති සො සුනකවතනො යස්ස පුරෙබ්බ නිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භජෙන්නස්ස මුඛං තප්පනොති සො ඉද්ධති තෙනෙව මුඛෙන අවණ්ණං භජෙති අද්ධා අවිසංගනො අසංගොනො බ්‍රහ්මවරියං වරිතුං අතතො බාලතාය අවණ්ණං භජෙත්වා හිතායාවතො, බ්‍රහ්මා පන සුබ්‍රහ්මා ධම්මො ස්වාඛාතොව සංඝො සුප්පට්ඨනොව එවං නිණ් රතනානි පථාමෙනො මනුසා තුග්ගෙව දෙසං දසෙස්නතිති. “ඉති භවා භවා”¹⁴ ති එවං බො තෙ සුනකවතන වතනාර භවිස්සනති. තතො එවං දෙසෙ උප්පන්න සත්ථා අතිතානාගෙන අප්පට්ඨතඤ්ඤාණො මග්ගං එවං දෙසො උප්පජ්ජස්සතිති ජානන්තොපි පුරෙතරං න භජෙසිති වතතුං න ලච්ඡසිති දසෙස්සි. “අසංගි භෙමවා”¹⁵ ති අපකකමිසෙව අපසකකනො වා වුතොති අනො. “යථා හං ආපාසිතො”¹⁶ ති යථා අපායෙ නිබ්බතනාරහො සතො අපකකමෙය ඵවමෙව අපකකමිති අනො. “එකමිදුක”¹⁷ තති ඉමිනා කිං දසෙස්සි? ඉමං සුත්තං විහි පදෙහි ආරඬ්ඛි¹⁸ ඉද්ධිපාරි හාරියං න කරොතිතිව අග්ගසද්දං න පඤ්ඤාපෙතිති ව තත්ථ “අග්ගසද්දං න පඤ්ඤාපෙති”¹⁹ ති ඉදං පදං “සුත්තපරියොසානෙ දසෙස්සති. “පාරිහාරියං න කරොති”²⁰ ති ඉමස්ස පන පදස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන අගං දෙසනා ආරඬ්ඛා.

1. ම. කොතෙන තෙ කතෙන.

2. ම. ආරොපෙති.

3. ම. අවධාසි.

4. ම. අබ්බො.

5. ම. පන.

තත් “එකමිදුන” නම් එකමය. අහං. “සමස” නම් සමයෙ, එකමය. කාලෙ අහනම් අනෙක. “මුලුසු”¹ නි² මුලු නාම ජනපදය, තත් විකර්ම. “උත්තරකා නාම”³ නි ඉතිරිවිකර්මයෙක උත්තරකා නි එවං. නාමකො මුලුසං ජනපදයා නිගමො, තං නිගමං ගොවරගාමං කඩා නි අනෙක.

“අපවලකො”⁴ නි නගො. “කොරකඩතනියො”⁵ නි අනෙකා වකිපාදෙ වතනියො. “කුකුළුවනියො”⁶ නි සමාදිත්තකුකුළුවනො. සුතවො විශ්කංචිතා බාදනි උදානවායෙ⁷ නිපජ්ජති අසුසුමි සුතවකිරියමෙව කරොති. “මුතුකුණ්ඩියො”⁸ නි⁹ වතුසංසවිකො. වෙ ජණ්ණති වෙ කපපරෙ භූමියං. එපෙතා විවරති. “ජමා නිකානිණ්ණ”¹⁰ නම් භූමියං. නිකානිණ්ණං පකිත්තං යටිතං. “හකබාස”¹¹ නම් හකබං. යං කිසුචි බාදනිය ගොජනියං. “මුලවෙනවා”¹² නි හතෙත අපරාමසිත්තා බාදනියං. මුලවෙනව බාදනි, ගොජනියමි මුලවෙනව භුසුචි. “සාමුද්‍රපො”¹³ නි සුවණ්ණරූපො. “අරහං”¹⁴ සමණො”¹⁵ නි අයං අරහත්තං සමණො එකොති. තත් “මුනා”¹⁶ නි පත්තතෙත්තිපාතො. එවං. කිරියා පත්තතා අනෙකා: ඉමිතා සමණෙන සදිසො අසුසුසු සමණො නාම තත්ති, අයං හි අපට්ඨතාය වත්තං. න නිවාසෙති පපසුකොති මසුසුකොතො හිතබාගාජනමි න පටිගරති, ජමා නිකානිණ්ණමෙව බාදනි, අයං සමණො නාම, මයං පත කිං සමණාති? එවං සබ්බසුසු බුද්ධියා පට්ඨතො වරතොවා ඉමං පාපකං විතකකං විතකකසි. “එතදමොවා”¹⁷ නි හගවා කිරි විනෙතසි: අයං සුතකවිතො: පාපඤ්ඤාසයො, කිං¹⁸ ඉමං දිසා විනෙතසිති? අපෙවං විනෙතතො: තසා අඤ්ඤාසයං විදිත්තා අයං මොසපුරිසො මාදිසයා සබ්බසුසුතො: පට්ඨතො ආගමිකතො අවෙලං අරහාති මසුසුති, ඉබෙව දුතායං බාලො නිගහං අරහතීති අතිවතනිතාව එතං “නිමිති නාම”¹⁹ නි ආදිවචනමෙවො. තත් “නිමිති නාම”²⁰ නි ගරහතෙත්තිපාතො, ගරහතො හි නං හගවා නිමිති නාමාති ආහ, නිමිති නාම එවං කීතඤ්ඤාසයො අහං සමණො සකාපුත්තියොති එවං පටිජානියා තීති අයං හෙත් අධිපායො. “කිං පඨා මෙ හතෙන”²¹ නි හතෙන මයං කිං ගාරහං දිසා හගවා එවමාහාති පුට්ඨති. අපසා හගවා ආවිතවිතො: නාහු ගොති ආදිමාහ. “මවජ්ජාසති”²² නි මාදසුසුසා අරහතං ගොතුති, කිං හගවා එවං අරහතතසා මවජ්ජාසති පුට්ඨති. “න ගො අහ”²³ නම් අහං මොසපුරිස සදෙවකසා ලොකසා අරහතතපටිලාභමෙව පට්ඨාසිංසාමි එතදත්තමෙව බහුති දුකකරාති කරොතොත පාරමියො පුට්ඨා, න ගො අහං.

1. ම. කුලුසුති.

2. උච්චතතෙර.

3. සි. II. කොසියො. කොණ්ඩියො.

4. ම. සුදුරුපො.

5. සි. I & II. අයං.

6. සි. I & II. අරහං.

7. ම. කිහු.

මොහසුරිය අරහත්තායා මච්ඡන්දායාමි. “පාපකං දිවසිගත”නති අනරහත්තං¹ අරහති අරහත්තෙ ව අනරහත්තොති එවං තස්ස දිවසි උපපත්තා, තං සකියාය “පාපකං දිවසිගත”නති ආහ.

“සං චො පනා”ති යං එතං අවෙලං එවං මඤ්ඤයි. “සත්තමං දිවස”නති සත්තමෙ දිවසෙ. “අලසකෙහා”ති අලසකව්‍යාධිනා. “කාලංකරියාති”ති උග්ගුමාතඋදරො මරියාති. “කාලකර්තෘ”ති තෙසං අසුරානං නාමං, තෙසං කීර තිගාටුතො අත්තභාවො අපමංස ලොභිතො පුරාණපණ්ණසදිසො කකකපකාදාං විය අනඛිති තිකක මිනා මන්තෙ තිට්ඨනති මුඛං සුචිපාසකසදිසං මන්තකමිං යෙව ගොති, තෙන මතමිනා ගොවරං ගණගනති. “බිරණන්දමගතෙ”ති බිරණන්දන්දමෙහා තසමිං සුසානෙ අත්ති තසමා තං බිරණන්දමග කනති ටුවචති. “නොනුපසංකමි”ති හගචති එත්තකං වතා තසමිං ගාමෙ පිණ්ඩාය වරිතා විහාරං ගතෙ විහාරා තිකකමිනා උපසංකමි. “සෙනා ති”නති යෙන කාරණෙන තිං. යසම්පි හගචතා ව්‍යාකතො තසමාති අත්තො. “මහගමහග”නති පමාණසුත්තං පමාණසුත්තං. “මහත්තා මහත්තා”ති වා පාඨො. පඤ්ඤාය උපපරිකඛිතා උපපරිකඛිතාති අත්තො. “සථා සමණස්ස ගොතමස්සා”ති යථා සමණස්ස ගොතමස්ස මිච්ඡා වචනං අස්ස, තථා කාරෙය්‍යාසිති ආහ. එවං ටුතෙන අවෙලො සුතඛො විය උග්ගිතවායෙ තිපත්තො සිසං උකඛිපිතා අකඛිති උමමි ලෙතා ඔලොකෙත්තො-කිං කපෙසි? සමණො නාම ගොතමො අවහාකං වෙරි විසභාගො, සමණස්ස ගොතමස්ස උපපත්තකාලතො පට්ඨාය මයං සුරියෙ උග්ගතෙ ඛජ්ජපණ්ණා විය ජාතා, සමණො ගොතමො අලොභ එවං² වදෙය්‍ය අඤ්ඤථා වා, වෙරිනො පත කථා නාම තච්ඡා³ න ගොති, ගච්ඡ තිං අගමෙත්ත කත්තඛිං ජාතිස්සාමිති වතා සුතදෙව තිපජ්ජ. ‘ඵකමිතිකායා’ති එකං වෙති වතා ගණෙසි. “සථා න”නති යථා අසද්දගමානො කොචි ගණෙය්‍ය එවං ගණෙසි. එකදිවසඤ්ච තිකකතො උපසංකමිනා එකො දිවසො අතීතො වෙ දිවසා අතීතාති ආරොචෙසි. “සත්තමං දිවස”නති සො කීර සුතකඛිත්තායා වචනං සුතා සත්තාහං නිරාභාරොව අහොසි. අථස්ස සත්තමෙ දිවසෙ එකො උපසාකො⁴ අවහාකං කුලුපගසම ණස්ස අජ්ජ සත්තමො දිවසො ගෙහං අනාගච්ඡන්තායා අථාසු නුඛො ජාතනති සුකරමංසං පවාපෙතා හත්තමාදාය ගත්තා පුරුතා භූමියං තිකඛිපි, අවෙලො දිස්වා විනෙත්තාසි. සමණස්ස ගොතමස්ස කථා තච්ඡා වා අතච්ඡා වා ගොනු, ආහාරං පත බාදිතා සුතිත්තස්ස මෙ මරණවපි සුමරණත්තති වෙ හත්ත ජාණ්ණති⁵ ව භූමියං යපෙතා

I ම. න අරහත්තං.

2. ම. එවං. එවං.

3. සි. II & III. තුච්ඡා.

4. ම. උපාසකො.

5. ඉ. ජණ්ණකාතිව.

කුට්ඨිපුරං භුඤ්ජි, සො රතතිභාගෙ ජීරාපෙත්තුං අසකෙතානො අලස කෙන කාලමකාසි, සචෙට්ඨි හි සො න භුඤ්ජය්‍යන්ති විනෙතය්‍ය කථාපි තං දිවසං භුඤ්ජන්ති අලසකෙන කාලං කරෙය්‍ය, අචෙට්ඨිවචනා හි කථාගතාති.

“බිරණන්ථගකෙ”¹ ති තිත්තියා කිර කාලකතො කොරකතති යොති සුඛා දිවසාති ගණෙතා ඉදං තාව සචමං ජනං, ඉදති නං අඤ්ඤන් ජබ්බිතා² මුසාවාදෙන සමණං ගොතමං තිත්තණ්ඩියා මාති ගන්තවා තස්ස සරිරං වලලියා ඛනිතා ආකඩ්ඪන්තා එන් ජබ්බිසාම එන් ජබ්බිසාමාති ගච්ඡන්ති, ගතගතථානං අභිගණ මෙව හොති. තෙ කඩ්ඪමිත්තා බිරණන්ථගකසුසානං යෙව ගන්තවා සුසාන භාවං ඤාතා අඤ්ඤන් ජබ්බිසාමාති ආකඩ්ඪිංසු, අථ නෙසං වලලී ජිජ්ජන්, පච්ඡා වාලෙත්තුං නාසකඛිංසු, තෙ තතොව පකකන්තා, තෙන වුත්තං. “බිරණන්ථගකෙ සුසානෙ ජබ්බිසු.” ති. “ගොනුප සංකමි” ති කසවා උපසංකමි? සො කිර විනෙතසි: අවසෙසං තාව සම ණස්ස ගොතමස්ස වචනං සමෙති, මතස්ස පත උට්ඨාය අඤ්ඤන සඬිං කථනං නාම තත්ති, හන්තං ගන්තවා පුච්ඡාමි සචෙ කථෙති සුඤ්ඤං නො වෙ කථෙති සමණං ගොතමං මුසාවාදෙන තිත්තගෙස්සාමිති ඉමිතා කාරණෙන උපසංකමි. “ආකොටෙඨි” ති පගරි. “ඡන්තම ආවුතො” ති මතසරිරං උච්චිතා කථෙත්තුං සමන්තං නාම තත්ති, ඉදං කථං කථෙසීති? වුද්ධානුභාවෙන, හගවා කිර කොරකතතියං අසුර යොතිතො ආනෙතා සරිරෙ අභිමොචෙතා කථාපෙසි, තමෙව වා සරිරං කථාපෙසි; අවිනෙතයො හි බුබුච්ඡයො. “ගථෙව හං විපා ක” තති තස්ස තං වචනස්ස විපාකං තථෙව උදාහුතොති ලිඛිත විපල්ලාසො කතො. තථෙව සො විපාකොති අන්තො. කෙච්ඡි පත “විපකක” තතිපි පථනති තිබ්බතනති අන්තො.

එන් ධතා පාටිකාරියාති සමානෙතබ්බාති. සබ්බානෙව හෙතාති පඤ්ච පාටිකාරියාති හොන්ති- සත්තමෙ දිවසෙ මරිය්‍යතීති වුත්තං සො තථෙව මනො, ඉදං පථමං පාටිකාරියං. අලසකෙනාති වුත්තං අලසකෙනෙව මනො, ඉදං දුතියං. කාලකඤ්ජකෙසු තිබ්බතතිස්ස තිති වුත්තං තථෙව තිබ්බතො, ඉදං තතියං. බිරණන්ථගකෙ සුසානෙ ජබ්බිසාමාතිති වුත්තං තථෙව ජබ්බිතො, ඉදං චතුත්තං. තිබ්බතතධ්මා තතො ආගන්තවා සුත්තකතෙනෙත සඬිං කථෙස්සාතිති වුත්තං සො කථෙසියෙව, ඉදං පඤ්චමං පාටිකාරියං.

“කලාරමච්ඡිකො”³ ති තිකතිතන දන්තමච්ඡිකො, නාමමෙව වා තස්සෙතං. “ලාගගහපනො” ති ලාගගහං පනො අග්ගලාහං පනොති වුත්තං හොති. “සසගහපනො” ති යසග්ගං අග්ගපරිවාරං පනො. “වහපදාති” ති වතාතියෙව, වතකොට්ඨාසා වා, “සමන්තා

1. සි. I & II, ජබ්බිසාමාති.

2. සි. I. I & III, කලාරමච්ඡිකො.

3. ඉ, මහකො.

නී” කි හඟිනාති. “සමාදිනනානී” කි තසෙය ව වෙවචන. “සුරදි මෙන වෙසාලියා”¹ කි වෙසාලිතො අවිදුරෙ පුරිතිමාය දියාය. “වෙති ස” නති යකච්චෙති යථානං. එස නයො සබ්බන්. “සෙය අවෙල කො” කි හගචතො චතං කචා යෙන අවෙලො කලා රමස්සිතො² තෙත්තපසංකම්. “පඤ්ඤං පුච්ඡී” කි ගමිතිරං තිලකකිණංගතං පඤ්ඤං පුච්ඡී. “න සම්පායාසී” කි න සමා ඤාණගති යා පායාසී. අනෙයා විග විසමසානෙ තත්ත තත්තෙව පකඛලි නෙව ආදිං න පරියොසානමගුස. අප චා “න සම්පායාසී” කි න සමපාදෙසී. සමපාදෙත්වා කප්ථතුං නාසකම්. “අසම්පායනො” කි කබරකති පරිච්ඡානෙත්වා ඔලො කෙනො අසිකම් තකස්ස සනතිකෙ වුනෙත්වාසී*, අනොකාසෙපි පබ්බ ජිතෙ පඤ්ඤං පුච්ඡනො විවරසී, අපෙති මා එතසම්. සානෙ අසාසිති වදනො, “නොපං ව දෙසං. ව අපච්චයෙඤ්ඤ පාඨානාසී” කි කුප්ප නාකාරං කොපං දුරස්සනාකාරං දෙසං අනුචාරාකාරභූතං දෙමනස්ස සංඛාතං අපච්චයෙඤ්ඤ පාකචමකාසී. “ආසාදිමහසෙ”³ කි ආසාදි සිමහ සට්ඨසිමහ. “මා වගා නො අහොසී” කි අහො වත මෙ න හවෙය්. “මං වත නො අහොසිති” පි පාඨො, තත්ත මනති සාමි වචනෙත් උපයොගචචනං, අහොසි වතත්ත මමාති අනෙත්. එවඤ්ඤ පත විනෙත්වා උකකුටිකං නිසිදිත්වා බම්ප මෙ හනෙත්ති තං බමාපෙසී. සොපි-ඉතො පටිසාය අඤ්ඤං කිඤ්ඤ පඤ්ඤං නාම න පුච්ඡස්සාතිති? අම න පුච්ඡස්සාමිති, යදි එවං ගච්ඡ බමාමි තෙති තං උයොයෙජෙසී. “පටිනිනො” කි පරිදතිතො නිවත්තනෙත්. “සානුචා ජිකො” කි අනුචාරිකා වුච්චති හරියා, සහානුචාරිකාය සානු චාරිකො, තං බ්‍රහ්මචාරිචනං පහාය⁴ සහහරියොති අනෙත්. “බදනාගුමාස” නති සුරාමංසතො අතිරෙකං ඔදනමපි කුලො සමපි භුඤ්ජමානො. “සසා නිකතිණ්ණො”⁵ කි යං ලාභග්ගයසග්ගං පනෙත්වා තතො පරිඨිනො හුත්වා, “නගං හොති උත්තරිමනුස්සබමො ඉඨිපාචිනාජිස” නති ඉඨි සත්තචතපදාතිකකමවසෙන සත්ත පාටිභාරි යාති වෙදිතබ්බාති.

“පාචිකපුනො” කි පාටිකස්ස පුනො. “ඤාණවාදෙන” කි ඤාණවාදෙන සම්. “උපබ්බිසං” නති යොජනං වෙ නො අනතරෙ හවෙය්, ගොතමො අබ්බියොජනං, අහං අබ්බියොජනං. එස නයො අබ්බියොජනාදිසු. එකපදචාරමපි අතිකකමව ගච්ඡතො ජයො හවිස්සාති අනාගච්ඡතො පරාජයොති. “සෙය භාසා” කි තෙ මයං තත්ත සමා ගතසානෙ. “න අදිගුණං න අදිගුණං” නති තතො තතො දිගුණං දිගුණං අහං කාරිස්සාමිති හගචතා සම්. ඉතිපාටිභාරියං කාතුං අස මත්තභාවං ජානෙත්වාපි උත්තමපුරිසෙන සම්. පඨපෙත්වා අසකකු නන්තස්සාපි පාසංසා හොතිති ඤාත්වා එවමාන.

1. සි. I & II. වෙසාලි

2. ආ. මවටනො.

3. ආ. යසතිකුනො.

3. සි. I II & III. අසාදිමහසෙති.

4. තං. තං. බ්‍රහ්මචරියං. පහාය.

* පුපෙඨාසී.

නගරවාසිනොපි තං සුත්වා අසමන්තො නාම එවං න ගුරුති,
 අඛා අගච්චි අරහා භවිස්සාතිති තස්ස මහතං සකකාරමකංසු.
 “සෙනාහං නොනුපසංකමි”ති සුනකඛතො කීර පාටිකපුත්තො
 එවං වදතිති අස්සොසි. අපස්සාතිනප්ඛාසගතො තිනදස්සනාය විතං
 උදපාදි සො භගවතො වතං කතො භගවති ගතිකුටිං පවිසෙ පාටික
 පුත්තස්ස සන්තිකං ගන්තො පුච්ඡි: කුමෙහ කීර එවරුපිං කපං කපෙ
 එති? අම කපෙමාති යදි එවං මා භාසිත්ථ, විස්සන්තො¹ පුනපුනං
 එවං වදං, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස උපසාදො තං භාසෙ විසං
 ජනාමි කුමෙහති සඤ්චං පාටිහාරියං කත්තුං න සකඛිස්සති. අහං සම
 ණස්ස ගොතමස්ස කපෙත්වා හං උපපාදෙත්වා තං අඤ්ඤො
 ගතෙත්වා ගමිස්සාමි කුමෙහ මා භාසිත්ථාති තං අස්සාසෙත්වා භගවතො
 සන්තිකං ගතො, තෙන වුත්තං: - “සෙනාහං නොනුපසංකමි”ති. නං
 වාමනති ආදිසු අහං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොවතිති විවරිං, අභුතං
 මෙ කපිතං නාහං බුද්ධොති වදනො තං වාචං පජ්ඣති නාම රහො
 නිසිදිත්වා විත්තයමානො අහං එත්තකං කාලං අබුද්ධොව සමානො
 බුද්ධොමිති විවරිං, ඉතොදති පට්ඨාය නාහං බුද්ධොති විත්තයනො
 තං විතං පජ්ඣති නාම, අහං එත්තකං කාලං අබුද්ධොව සමානො
 බුද්ධොමිති පාපකං දිට්ඨිං ගතෙත්වා විවරිං; ඉතොදති පට්ඨාය ඉමං
 දිට්ඨිං පජ්ඣමිති පජ්ඣනො තං දිට්ඨිං පටිච්ඡාජති නාම, එවං
 අකරොනො පන “තං වාචං අප්පහාය තං විතං අප්පහාය තං
 දිට්ඨිං අප්පටිඤ්ඤාමි”ති වුච්චති. “විපකොසො”ති ඛණිකා මුත්ත
 තාලපක්කං විශ ගිවතො² පතෙය්‍ය, සත්තධා වා පන එළෙය්‍ය.
 “රකඛනො”නති රකඛතු එතං. “එකංසො”ති නිප්පට්ඨායෙන.
 “ඛවාදිතා”ති භාසිතා: “අවෙලො ව ගනෙහ පාටිකපුත්තො”ති එවං
 එකංසෙන භගවතා වාචාය ඛවාදිතාය³ සවෙ අවෙලො පාටිකපුත්තො.
 “විරුපරුපෙන”ති විගතරුපෙන බිභව්තිසභාවෙන⁴ රුපෙන
 අත්තනො රුපං පහාය අදිස්සමානෙන කායෙන සිභව්‍යශ්ඤාදි
 වසෙන වා විවිධරුපෙන සමමුඛිභාවං ආගවෙත්ථ. “නාදස්ස භග
 වතො මුසා”ති එවං සනෙහ භගවතො තං වචනං මුසා භවෙය්‍යාති
 මුසාවාදෙන තිග්ගණ්ඨාති. යපෙත්වා කීර එතං න අඤ්ඤෙන භගවා
 මුසාවාදෙන තිග්ගතිතපුබ්බොති. “මසංගාමිති”ති සරුපෙන අත්ථි
 භාව: අත්තෙන නත්ථිභාවනති එවං වශංගාමිති. අලිකතුච්ඡිතිපථලවා
 වාය එතං අධිවචනං.

“අජිතොපි නාම ලිච්ඡවිතං සෙනාපති”ති සො කීර
 භගවතො උපට්ඨානො අභොසි, සො කාලමිකාසි, අපස්සා සරීර
 කීචං කපිත්වා මනුස්සා පාටිකපුත්තං පුච්ඡංසු: කුභිං තිබ්බතො

1. ම. විස්සා.

3. සි. I & II. ඔවාරිතා III. ඔසාරිතා.

2. සි. I & II. ගිවතො.

4. ම. භගවතාවාචාය ඛවාදිතාය.

5. ම. විභව්තිසභාවෙන.

සෙනාපතීනි, සො ආහ: මහානිරයෙ නිබ්බන්ධොති. ඉදං ව පන වච්ඡා පුන ආහ: කුමානං සෙනාපතී මම සනතිකං ආගමම අහං කුමානං වචනං අකත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං පතිට්ඨාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බන්ධොමහිති පරොදිත්වාති. “නෙත්තසංකමි දිවා විහාරා යා”ති එත්ථ පාටිභාරියකරණත්ථායාති කස්මා න වදති? අභාවා, සමුච්ඡිභාවොපි හිස්ස තෙන සද්ධිං නත්ති කුතො පාටිභාරියකරණං? තස්මා තථා අවච්ඡා “දිවා විහාරායා”ති ආග. “ගහපතීනෙව සිඤ්ඤා”ති ගහපතීමහාසාලා, තෙසං හි මහාධනධානුඤ්ඤාවයො තස්මා “තෙවසිකා”ති වුළුවනති. “අනෙක සහස්සා”ති සහස්සෙහිපි අපරි මාණගණනා. එවං මහතිං කීර පරිසං ඵපෙත්වා සුනකඛ්භතං අඤ්ඤා සනතිපාතෙත්වා සමන්තො නත්ති, තෙනෙව භගවා එහතකං කාලං සුනකඛතං ගහෙත්වා විවරි. “හඤ්”නති විතතුත්වාසහයං. “ජමති ආත්තං”ති සකලසරිරවලනං. “ලොමහංසො”ති ලොමානං උද්ධග්ගහාවො. සො කීර විනොසි: අහං අතිමහන්නං කථං කපෙත්වා සද්දෙවතෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං පටිවිරුද්ධො, මග්ගං චො පන අබ්බන්ධරෙ අරහත්තං වා පාටිභාරියකරණෙනත්ථ වා නත්ති, සමණස්ස ගොතමො පාටිභාරියං කරිස්සති, අපස්ස පාටිභාරියං දිස්වා මහාජනො තිං පාටිභාරියං කාත්වා අසන්තොනො තස්මා අතගනො පමාණං අජාතිත්වා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං පටිමල්ලො හුත්වා ගජජයිනී¹ කට්ඨලෙඛ්ඛු දණ්ඩාදිති මං පොථෙස්සතීති, තෙනස්ස මහා ජනගනනිපාතං වෙච භගවතො ව ආගමනං සුත්වා හයං² ඡවහි තත්තං³ ලොමහංසො⁴ උදපාදි. සො තතො දුක්ඛා මුට්ඨිකාමො තිත්ඤ්ඤාබාණ්ණකපරිබ්බාජකාරාමං අගමාසි. තමත්ථං දස්සෙත්වා “අපචො භගවා”ති අදිමාග. තත්ථ “උසසබ්බමි”ති න කෙවලං උප සංකමි, උපසංකමිත්වා පන දුරං අබ්බයොජනනතරං පරිබ්බාජකාරාමං පටිට්ඨා, තත්ථපි විතතස්සාදං අලභමානො අනන්තොනන අවිජ්ඣිත්වා⁵ ආරාමපච්චනෙන එකං ගහනට්ඨානං උපධාරෙත්වා පාසාණ ඵලතෙ නිසිදි. අප භගවා විනොසි: සචෙ අයං බාලො කස්සවිදෙව කථං ගහෙත්වා ඉධාගපෙත්ස්ය, මා තස්සත්ථ බාලොති තිසින්නපාසාණඵලකං තස්ස සරීරෙ අලලීතං හොත්ති අබ්බාසි. සහ අබ්බාසනවිතොන තං තස්ස සරීරෙ අලලීසි. සො මහාඅනුබ්බන්ධබ්බො විය ජිනන පාදො විය ව අහොසි. “අසස්සාසි”ති ඉතො විතො ව පාටිකපුත්තං පරියෙසමානා පරිසා තස්ස අනුපදං ගතත්වා තිසින්නට්ඨානං ඤාත්වා ආගතෙන අඤ්ඤාතරෙන පුරිසෙන තුලෙහ කං පරියෙසප් පාටික පුත්තො තිත්ඤ්ඤාබාණ්ණකපරිබ්බාජකාරාමෙ නිසිනොති වුත්තවච තෙන අසස්සාසි. “සංසප්පතී”ති⁶ ඔසිදති තත්ථෙව සංවරති. පාළුලා⁷

1. ස. I, II & III. ගවජිනි.

2. ම. වා.

3. ම. ආවිඤ්ඤානි.

4. ම. සංසබ්බජිනි.

5. පාවලා.

වුළුවනති ආතිසද්ධිකා. “පඤ්චාසර්ගපො”¹ති පරාජිතරුපො. විතට්ඨ රුපො වා. “ගොසුගෙනති”²ති ගොසුගෙනති සතමනෙනති වා සහස්ස මනෙනති වා සුගෙති. “ආවිජ්ජකුසාමා”³ති¹ ආකඛිසිංසාමි. “ජිජෙජ්ජ”²ති. ජිජෙජ්ජයං. පාටිකපුත්තො වා බ්බුට්ඨානෙ ජිජෙජ්ජයං. “දුරුපඤ්චිකානෙතමාසි”³ති දුරුපඤ්චිකාසං අනෙතමාසි, තස්ස කීර එතදහොසි: තිට්ඨතු තාව පාටිකාරියං, සමණො ගොතමො අවෙලො පාටිකපුත්තො ආසනාපි ත වුට්ඨිසිංසනීති ආහ. හන්දුහං ගතවා යෙන කෙනවි උපායෙන තං ආසනා වුට්ඨාපෙම් එතනාව තාව සමණස්ස ගොතමස්ස පරාජයො හවිස්සනීති. තස්මා එවමාහ.

“සිහස්සා”¹ති වතතාරො සිහා, තිණසිහො ව කාලසිහො ව පළුසිහො ව කෙසරසිහො ව, තෙසං වතුනතං සිහානං කෙසර සිහො අග්ගතං ගන්තො, සො ඉධ අධිපෙට්ඨො. “මිගරුක්කො”²ති සබ්බ වතුපදානං රක්කො. “ආසස”³නති නිවාසං. “සිහනාද”⁴නති අතිත නාදං. “ගොවණස පක්කමෙය්”⁵නති ආහාරන්ද්‍රිය පක්කමෙය්. “වරං වර”⁶නති උත්තවුත්තමං, ථුලං ථුලං. “මුදුමංසානි”⁷ති මුදුනි මංසානි. මුදුමංසානීතිපි පාඨො. මධුරමංසානීති අත්ථො. “අජක්ඛු පෙය්”⁸නති උපගවෙජ්ජයං. “සිහනාදං නදිට්ඨා”⁹ති යෙ දුබ්බලා පාණො තෙ පලායනතුති අත්තනො සුරහාවසනතීයසිනෙත කාරුක්කොන නදිට්ඨා. “විසාස සංවජ්ජකා”¹⁰ති¹ විසාසෙන වජ්ජකා. විසාසං හක්ඛිට්ඨා අතිරිත්තමංසං බාදිට්ඨා වර්තිතො, “දිනෙතා”²ති දප්පිතො ථුලසරීරො ව. “බලවා”³ති බලසම්පන්නො. “එතද හොසි”⁴ති කසමා අහොසි? අසම්මානදෙසෙන.

තත්‍රායං ආනුප්‍රබ්ධි කථා: එකදිවසං කීර සො ධිහො ගොවරතො තිවත්තමානො තං සිහාලං ගගෙන පලායමානං දිට්ඨා කාරුක්කො ජනො හුට්ඨා වයස්ස මා හාසී තිට්ඨා, කො නාම තිවත්ති ආහ. ජම්බුකො නාමාහං සාමි. වයස්ස ජම්බුක ඉතො පට්ඨාය මං උපට්ඨාතුං සක්ඛිස්ස සිති? උපඝභිස්සාමි සාමිති. සො තතො පට්ඨාය උපට්ඨාති. සිහො ගොවරතො ආගව්ජනො මහනතං මහනතං මංසඛණ්ඩං ආහරි, සො තං බාදිට්ඨා අවිදුරෙ පාසාණපිට්ඨා වසති, සො කතිපාහව්වයෙන ථුලසරීරො මහාඛණ්ඩා ජාතො. අථ තං සිහො අපවාච: වයස්ස ජම්බුක මම විජ්ජනනකාලෙ අවිදුරෙ ඝට්ඨා විරොචි සාමි විරොචි සාමිති වගතුං සක්ඛිස්සසිති? සක්ඛිස්සං⁵ සාමිති. සො තස්ස විජ්ජනනකාලෙ තථා කරොති, තෙන සිහස්ස අතිරෙකො අසම්මානො හොති. අපේක දිවසං ජරසිහාලො උදකසොණ්ඩියං පානීයං පිවනො අත්තනො ඡායං ඔලොකෙනො අද්දස අත්තනො ථුලසරීරකපෙව මහාඛණ්ඩව

1. සි. I. ආචි.ජෙජ්ජයාමානි.

2. සි. විසාසෙ යංවජ්ජකානි.

3. ම. සකකාමි.

දිසාව: ජරසිභාලොසමිති මනං අකත්වා අභවපි සිහො ජනොති මඤ්ඤි. තතො අත්තනාච අත්තනානං එතදවොච:-වයස්ස ජවුක්ඛ යුත්තං නාමි තච ඉමිනා අත්තනාචෙත පරස්ස උච්ඡිට්ඨංසං. බාදිතුං? කිං ඤං පුරිසො න භොසි?, සිහස්සාපි වත්තාරො පාදු වෙ දුඨා වෙ කණ්ණො එකං නඛගුට්ඨං, තචාපි සබ්බං තථෙච, කෙචලං තච කෙසරභාරමත්තං ථෙච තත්ථිති. තස්සෙවං වින්තයතො අසමිමානො වබ්බි. අථස්ස තෙන අසමිමානදෙසෙන එතං “කො වාහ”නති ආදි මඤ්ඤිතමගොසි. තත්ථ “කො වාහ”නති අහං කො, සිහො මගරාජ කො, න මෙ ඤාති න සාමිකො, කිමහං තස්ස නිපච්චාකාරං කරොමිති? අබ්පජායො. “සිභාලකං සෙවා”ති සිභාලරචමෙච “ගෙරණ්ඩකං සෙවා”ති අප්පිග අම නාප සද්දමෙච “කොච ජමෙ සිභාලො”¹ති කො ච ලාමකො සිභාලො “කො පන සිහනාදද” ති කො පන සිහනාදද, සිභාලස්ස ච සිහනාදස්ස ච කො සමබ්බෙකාති අබ්පජායො. “සුගතාපදගෙනසු”ති සුගතලක්ඛණෙසු, සුගතස්ස සාසනගුතාසු තිස්ස සික්ඛාසු කථං පනෙස තත්ථ ජිවති? එතස්ස හි වත්තාරො පච්චයෙ දදමානා සිලාදිගුණ සමපන්නානං බුද්ධානං දෙමාති දෙනති, තෙසං එස අබුද්ධා සමානො බුද්ධානං නියාමිතපච්චයෙ පරිභුඤ්ජනො සුගතාපදගෙනසු ජිවති නාම. “සුගතාතිට්ඨනාති”ති තෙසං කිර භොජනාදිං දදමානා බුද්ධානං බුද්ධසාවකානඤ්ච දත්වා පච්ජා අවසෙසං සායර්හසමයෙ දෙනති. එවමෙස සුගතාතිට්ඨනාති භුඤ්ජති නාම. “ගථාගතො”ති තථාගතං අරහත්තං සමාසමබුද්ධං ආසාදෙතබ්බං සට්ඨසිතබ්බං. අථවා “තථාගතො”ති ආදීනි උපයොගබහුවචනානෙච “ආසාදෙ තබ්බ”නති ඉදංචි බහුවචනමෙච එකච්චනං මිය ට්ට්ඨතං.

“ආසාදනා”ති අහං බුද්ධොන සද්ධං පාච්ඡාරියං කරියාමිති සට්ඨනා. “සමෙකඛිකානං”ති සමපෙකඛිතා² මඤ්ඤිතාති අනෙතා. “අමඤ්ඤි”ති පුන අමඤ්ඤිත්ථ. “කොසු”ති සිභාලො. “අත්තනානං විසාසෙ සමෙකඛිකා”ති කොණ්ඩියං උච්චිට්ඨාදකෙ පුලං අත්තනාචං දිසාව. “සාවත්තනානං න පසස්සි”ති යාව අහං සිහවිසාසසංවබ්බි තතො ජරසිභාලොති එවං යථාභූතං අත්තනානං ත පසස්සි. “ව්‍යගෙහාති මඤ්ඤති”ති සිහොහමසමිති මඤ්ඤති සිහෙන වා සමානබලො ව්‍යගෙහායෙච අහන්ති මඤ්ඤති. “ගුට්ඨානි ගෙනෙ”ති³ ආචාරමණ්ඩුකෙ බාදිතා. “බලමුසිකාසො”ති බලෙ මුසිකායො ච බාදිතා. “කචසිසු බිත්තාති ම කොණ්ඩපාති”ති⁴ සුසා නෙසු ජබ්බිතකුණපාති ච බාදිතා. “මහාවතො”ති මහතෙත වතසමි. “සුඤ්ඤවතො”ති තුච්ඡවතෙ. “විච්චෙද්ධා”ති වඩ්ඪිතො. “තථෙච සො සිභාලකං අනදි”ති එවං සංවද්ධොපි මගරාජහ

1. ම. ගෙදණ්ඩකං-සෙවාති. 2. සි. I & II. කෙචච්ඡෙච, සි. III. කොචච්ඡෙචො.

3. ම. සමෙකඛිකා. 4. ම. හිමෙහති. 5. ම. කොණ්ඩපාති.

මෙමිති මඤ්ඤිතාපි යථා පුබ්බෙ දුබ්බලසිගාලකාලෙ තපෙව සො සිගාලරථං යෙව අරචිති. ඉමායපි ශාථාය භෙක්ඛාදිති භුත්වා වස්සිතසිගාලො විශ ලාභසකකාරගිද්ධො තිනනි පාටිකපුත්තමෙව සථෙවසි. “නාභෙගි”¹ ති හපිති. “මහාබ්බිනා”² ති මහතා කිලෙස බ්බිනා මොථෙවනි. “මහාවිදුග්ගා”³ ති මහාවිදුග්ගං නාම වත්තාථො භො තතො උදාරිතො තිබ්බොතථලෙ පතිට්ඨාපෙවනි.

ඉති හගවා එත්තකෙන කථාමසග්ගන පාටිභාරිගං න කථොතිති පදංගං අනුසද්ධිං දසෙසනිං ඉද්දති “න අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති”⁴ ති ඉමංගං අනුසන්ධිං දසෙසනො “අග්ගඤ්ඤං වාහ”⁵ ති දෙසනං ආරභි. තත් “අග්ගඤ්ඤං වාහං”⁶ ති අගං හග්ගව අගඤ්ඤඤච පඡ නාම ලොකුප්පත්තිවරියවංසං ව. “භං ව පඡන්තාමි”⁷ ති න කෙවලං අග්ගඤ්ඤමෙව තං ව අග්ගඤ්ඤං පඡන්තාමි. තතො ව උත්තරිතරං සීල සමාගිතො පට්ඨාය යාව සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤා පඡන්තාමි. “භං ව පඡන්තං හ පඡමසාමි”⁸ ති තං ව පඡන්තනොපි අගං ඉදං නාම ඡන්තාමිති තණ්හාදිට්ඨිමානවසෙනෙව න පරාමසාමි. තත්ති තථාගතංගං පරාමා භොති දිපෙති. “පච්චතනං සෙව හිබ්බුති විදිතා”⁹ ති අත්තනායෙව අත්තති කිලෙසතිබ්බානං විදිතං. “සද්දහිජානං නාථාගතො”¹⁰ ති යං¹ කිලෙසතිබ්බානං ජානනො තථාගතො. “භො අහං ආපඡජ හි”¹¹ ති අවිදිතතිබ්බානා තිත්ඨියා විශ අතයං දුක්ඛං ව්‍යසනං නාපඡජති.

ඉද්දති යං තං තිත්ඨියා අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤපෙත්ති තං දසෙසනො “සන්ධි හග්ගවා”¹² ති ආදිථාහ. තත් “ඉග්ග ජකුතං. බ්‍රහ්මකුතං”¹³ ති ඉග්ගරකතං. බ්‍රහ්මකතං, ඉග්ගරතිමිතතං. බ්‍රහ්මතිමිතතනති අත්ථො. බ්‍රහ්මා එව හි එත්ථ ආගිපච්චහාවෙන ඉග්ගරොති වෙදිතබ්බො. “ආම සියඤ”¹⁴ ති ආවරියහාවං. ආවරියවාදං. තත් න ආවරිය¹⁵ වාදෙ අග්ගඤ්ඤං, අග්ගඤ්ඤං පන එත්ථ දෙසිතනති කතො සොපි¹⁶ අග්ගඤ්ඤං තෙව වුත්තො. “කථං විගිනාඤ”¹⁷ ති කෙන විගිතං කිනති විගිතං. සෙසං. බ්‍රහ්මජලෙ විත්ථාරිතතයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

“බ්බිබ්බාපද්ධිඤ”¹⁸ ති බ්බිබ්බා පද්ධිකා මුලකං. “අසනා”¹⁹ ති අවිජ්ජ ආනන අගං විජ්ජමානත්ථොති අත්ථො. “තුච්ඡා”²⁰ ති තුළෙජ්ජන අනො සාරවිරහිතෙන. “බ්‍රහ්ම”²¹ ති බ්‍රහ්මාදෙන. “අග්ගතො”²² ති භූතත්ථ වීරහිතෙන. “අබ්බාචිකාභතති”²³ ති අභිආචිකාභතති. “විපට්ටො”²⁴ ති විපට්ටසඤ්ඤා, විපට්ටතවිතො. “ගිකාභවා වා”²⁵ ති න කෙවලං සමණො ගොතමො යෙව යෙ ව අනුසන්ධිං²⁶ කථොත්ති තෙ හිකඤ්ච ව විපට්ටො. අථ යං සකාය විපට්ටොති වදනති තං දසෙසනං. “සමණො ගොතමො”²⁷ ති ආදි වුත්තං. “සුභං විමොක්ඛ”²⁸ ති වග්ගකසිග්ගං.

1. ම. ගංගිමි.

2. සි. I & II, තත් ආවරියවාදෙ.

3. ම. සොභො.

4. ම. පදෙසිත

5. සි. II, අනුසන්ධිං. ම. යෙවඅග්ගඅනුසන්ධිං.

“සුභනෙතවා”¹ නි සුභං ව අසුභං ව සබ්බං සුභනෙතව¹ සංජනාති. “සුභනෙතව තඤ්ඤං සමසෙ සංජනාති”² නි සුභනති එව වතංසිං සමයෙ පජනාති න අසුභනති. “භික්ඛවො වා”³ නි යෙ තෙ එවං වදන්ති, තෙසං භික්ඛවො² අනෙතවාසිකසමණො විපරිතො. “පසෙසාසි”³ නි සමන්තො පටිබලො. “දුක්ඛකරං වො”³ නි අයං පරිබ්බාජකො යදිදං “එවං පසන්නො අහං හනෙත”³ නි ආදිමාහ, තං සාදේයෙසන කොහඤ්ඤාන ආහ. එවං කිරියා අහොසි-සමණො ගොතමො මයං එතතං ධම්මකථං කපෙසි තමං සුත්වාපි පබ්බජිතුං න සකෙකාමි, මයා එතස්ස සාසනං පටිපත්තසදිසෙන හවිතුං වට්ටතිති, තතො සො සාදේයෙසන කොහඤ්ඤාන එවමාහ. තෙනස්ස හභවා මමං³ සට්ටනෙතො විය “දුක්ඛකරං වො එතං හඤ්ච තයා අඤ්ඤාදිට්ඨිකෙනා”³ නි ආදිමාහ. තං පොට්ඨපාදසුතෙන වුත්තත්තමෙව. “සාධුකාමුරක්ඛා”³ නි සුට්ඨ අනුරක්ඛ. ඉති හභවා පසාද මතොනුරක්ඛණෙ පරිබ්බාජනං නියොජෙසි. සොපි එවං මහනතං සුත්තතං සුත්වාපි නාසකම් කිලෙසකඛයං නාතුං, දෙසනා පතස්ස ආයති. වාසනාය පච්චයො අහොසි. සෙසං සබ්බත් උත්තානත්තමෙවාති.

පාටිකසුභතවණ්ණනා නිට්ඨිතා

3, 24.

“එවමෙම සුභ”³ නති උදුම්බරිකසුත්තං, තත්තායං අපුබ්බපදවණ්ණනා: “පරිබ්බාජකො”³ නි ජනපරිබ්බාජකො. “උදුම්බරිකාස පරිබ්බාජකාගමෙ”³ නි උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තතෙ පරිබ්බාජකාරාමෙ. “සකුංගො”³ නි තස්ස නාමං. අයං පත මනානුභාවො පරිවාරෙත්වාපි වරන්තානං පචන්තං උපාසකසත්තං අග්ගපුරිසො අනාගාමි, හභ වතා මහාපරිසමජෙඤ්ඤි එවං සංවණ්ණිතො: “ජති භික්ඛවෙ අසෙඛති සමන්තාගතො සකුංගො ගහපති තථාගතෙ නිට්ඨං ගතො සද්ධිමෙව ඉරියති, කතමෙති ජති? බුද්ධො අවෙච්චප්පසාදෙන ධම්මෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සංසෙ අවෙච්චප්පසාදෙන අරියෙන සීලෙන අරියෙන ඤ්ඤෙන අරියාය විමුත්තියා, ඉමෙති ටො භික්ඛවෙ ජති අසෙඛති සමන්තාගතො සකුංගො ගහපති තථාගතෙ නිට්ඨංගතො සද්ධිමෙව ඉරියති”³ නි.

සො පාතොයෙව උපොසථඛානි අභිට්ඨාය පුබ්බණ්ණසමයෙ බුද්ධපච්චායං සඛස්ස දුතං දත්වා භික්ඛුසු විහාරං ගතෙසු සමර බුද්ධකම්මලකානං දුරතානං සඤ්ඤාන උබ්බාලෙහා සත්ථුසන්තිකෙ ධම්මෙ සොයාමිති නික්ඛන්තො. තෙන වුත්තං: “දිවාදිවස්ස රාජගහා නික්ඛමි”³ නි. තත් “දිවාදිවස්ස”³ නි දිවසස්ස දිවා නාම මජ්ඣිණ්ණාතික්ඛමො, තඤ්ඤං දිවසස්සාපි දිවාගුතෙ අතිහක්ඛන්තමත්තෙ මජ්ඣිනතිකෙ නික්ඛමිති අන්තො. “පතිසලලිතො”³ නි තතො තතො

රූපාදියොවරණො විතතං පටිසංභරිතා නිලිනො ක්කාතරතියෙව
 භාවසෙත එකිනාවං ගතො. “මනොභාවනිසාන”නති මනං වසි
 කානං; සෙ¹ ආවර්ජනො මනසිකරොතො විතතං විනිවරණං² නොති
 උතතමති වසිති. “උභයාදිනිසා”ති ආදීති පොට්ඨසාදුසුතෙත
 විතාරිතතයෙනෙව මේදිතබ්බාති. “සාවගා”ති යත්තකා. “අසං නොසං
 අඤ්ඤානිසා”ති අයං තෙසං අබහන්තරො එකො සාවකො, ගගවතො
 කීර සාවකා ගිහි අනාගාමිනො සෙව පඤ්චසතා රාජගහෙ පටිවසනති
 සෙසං එකෙකස්ස පඤ්ච පඤ්ච උපාසකසතාති පරිවාරො, තෙ සක්ඛාය
 අයං තෙසං අඤ්ඤාතරොති අග. “අපෙඨනාමා”ති තස්ස උපසඞ්ඝ
 මනං පත්ඨමානො අග. පත්ඨනාකාරණං පන පොට්ඨසාදුසුතෙත
 වුත්තමෙව. “එනාදපොවා”ති අගච්ඡන්තො අනතරාමසෙයගෙව
 තෙසං කථාය සුත්තතො එතං. “අඤ්ඤාතා වො ඉමෙ”ති ආදිවචනං
 අවොච. තත්ථ “අඤ්ඤාතිප්පිසා”ති දස්සනෙනපි ආකපෙතනපි
 භූතෙනපි ආචාරෙනපි විහාරෙනපි ඉරියාපප්ඨනපි අඤ්ඤා තිප්පි
 යාති අඤ්ඤාතිප්පියා. “සංගමම සමාගමමා”ති සංගතතො සමාගතතො
 රාසි හුතො නිසිත්තට්ඨානෙසු. “අරඤ්ඤාචනාපඨානි”ති අරඤ්ඤ
 චනපත්ඨානි ගාමුපවාරතො මුත්තාති දුරසෙතාසතාති. “පඤ්ඤානි”ති
 දුරතරාති මනුස්සපවාරවිරතිතාති. “අපසංඤ්ඤා”ති විහාරාප
 වාරෙන ගච්ඡතො අද්ධිකජ්ඣස්සාපි සද්දාන මන්දසද්දාති. “අප
 භිගොනාසානි”ති අවිභාවිතපෙත්ත නිඥොසෙතාපි මන්දිගෙයාසානි.
 “විජනවාසානි”ති අනෙතා සංචාරිනො ජතස්ස වානෙත විගත
 වාතාති. “මනුස්සගිග්ගෙසෙසානි”ති මනුස්සානං රහස්සකරණස්ස
 සුත්තාති අනුච්ඡිතාති. “පච්ඤාලාභසාරූප්පානි”ති එකිනාවස්ස
 අනුරූපාති. ඉති සක්ඛානො ගහපති අගො මම සත්ථා සො එවරූපාති
 සෙතාසතාති පටිසෙවතිති අඤ්ඤාලිං පගග්ගා උතතමෙවෙග සිරගමිං
 පතිට්ඨාපෙත්වා ඉමං උදුතං උදුතෙනෙතො නිසිදි

“එවං වුත්තො”ති එවං සක්ඛානෙත ගහපතිනා උදුතං උදු
 තෙනෙතාන වුත්තො. නිග්‍රොධො පරිබ්බාජනො අයං ගහපති මම
 සනතිකෙ නිසින්නොපි අත්තනො සත්ථාරං සෙව පොමෙති උභකංසති
 අවෙග පත අත්ති පි න මඤ්ඤාති, එතස්මිං උප්පන්නකොපං සමිණස්ස
 ගොතමස්ස උපරි පානෙස්සාමිති සක්ඛානං ගහපතිං එතදවොච,
 “සෙග්ග”ති වොදනප්ඨ නිපාතො. “ජ්ඣෙග්ගොසි”ති බුද්ධකිංශාසි,
 පග්ගොයාසි “ඉසාන සමිණො ගොතමො සද්ධිං සලලපති”ති කෙතන
 කාරණෙත කෙතන පත පුග්ගලෙත සද්ධිං සමිණො ගොතමො සලලපති
 වදති ගාසති. කිං වුත්තං නොති? යදි නිඤ්චි සලලාපකරණං ගවෙය්‍ය
 යදිවා නොච සමිණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං සලලාපතීකො ගවෙය්‍ය
 සලලපෙය්‍ය⁴ න පත කාරණං අත්ති න තස්ස සන්තිකං කොචි ගච්ඡති

1. ම. සෙව.

2. සි. I & II නිවරණ.

3. ම. අරඤ්ඤා

4. ම. සලලාපෙය්‍ය.

සොයා ගෙන සමභෝ ගොතමෝ සද්ධිං සලලපති අසලලපනොනා
කථං උතතාදී භවිස්සතිති. “සාකච්ඡ”නති සංසන්දනං. “පඤ්ඤා
වෙසාහතිස්”නති උතතරපවට්ඨතතරනගෙන ඤාණව්‍යතනභාවං.
“සුඤ්ඤාභාරහනා”ති සුඤ්ඤාභාරෙසු නවර්ථා. සමභෝන හි ගොත
මෙන චෝධිමුලෙ අපමනනිකා පඤ්ඤා අබිගතා සාපිස්සා සුඤ්ඤා
තාරෙසු එකකස්ස නිසිද්දතො නවර්ථා. යදි පන මයං විග ගණසං
ගණිතං කථා නිසිද්දෙය්‍ය නාස්ස පඤ්ඤා නස්සෙය්‍යාති දසෙය්‍යති.
“අභිජිකා¹ වචරො”ති අවිසාරදහනා පරිසං මිනරිතුං න සකෙකාති.

“නාලං සලලාපාසා”ති න සමන්තෝ අලලාපසලලාපං කාතු:
“අනතමනනානෙවා”ති කොවි මං පඤ්ඤං පුච්ඡෙය්‍යාති පඤ්ඤා
තීතො අනතමනනානෙව පනතසෙනාසනාති සෙවති. “ගො
තාණා”ති එකකම්භතා කාණා ගාවි. සා කීර පරිගනනවාරිති ගොති
අනතමනනානෙව සෙවති. සා කාණකම්භාවෙන වතනතාති
මුඛිපි න සකෙකාති භවිතුං. කසමා? යසමා පනෙතන වා සාබාය වා
කණටකෙත වා² පහාරස්ස භායති, ගුණාං අභිමුඛිපි න සකෙකාති
භවිතුං, කසමා? යසමා සිංගෙන වා කණණෙන වා වාලෙන වා පහාරස්ස
භායති. “ඉඛ්ඤා”ති වොදනන්තේ තිපාතො. “සංඝාදෙය්‍යාමා”ති³
එක පඤ්ඤා පුච්ඡෙනෙතෙව සනතං⁴ විසාදං මාපනතං කරෙය්‍යාම.
“තුච්ඡකුමනිව න”නති රිතතසටං විග නං. “ඛරොඛෙය්‍යාමා”ති
විතනෙය්‍යාම. පුරිතසටො හි ඉතොවිතො ව පරිවතෙතනා න සුචි
තනුකිතියො⁵ නොති. රිතතනො යථාරුචි පරිවතෙතනා සකතා
ගොති විතනිතුං, එවමෙව භතපඤ්ඤාය රිතතකුමති සද්ධිං සමභෝ
ගොතමං වාදවිතනුකෙන සමනතා විතනිස්සාමාති වදති ඉති
පරිබ්බාජනො සජ්ඣ සුවණණවණණං නලාටමණ්ඩලං අපසා
දෙනො⁶ දසබලස්ස පරමමුඛං අතතනො බලං දීපෙනො
අසමනිනතං බතතිය කුමාරං ජනියා සට්ඨෙය්‍යො වණ්ඩාලපුතො
විග අසමනිතකෙසරසිභ මිගරාජානං ථාමෙන සංසට්ඨෙය්‍යො
ජරසිභාලො විග ව නානපපකාරං තුච්ඡගජ්ජිතං ගජ්ජි.
උපාසකොපි විනෙතසි-අගං පරිබ්බාජනො අතිවිග ගජ්ජි අවිචි
පුතනන්තිය පාදං භවග්ගභග්ගන්තිය භන්තං පසාරෙනො⁷ විග
කිරන්තං වායමති. සවෙ මෙ සන්තා ඉචං ථානං අගවෙජ්ජිය ඉමස්ස
පරිබ්බාජකස්ස යාව භවග්ගා උසසිතං මානද්ධිපං ථානසො
පාතෙය්‍යාති⁸, භගවාපි තෙසං තං කථාසලලාපං අස්සොසියෙව තෙන
වුතනං: “අස්සොසි චෝ ඉමං කථාසලලාප”නති. “සුමාගඛාසා”ති

1. ම. තපරිසා.

2. සලලාපංකාතුං.

3. ම. රජපුතෙතවා.

4. ම. සංභාරෙය්‍යාමාති.

5. ම. සංහරණං. සි. සතත

6. විසාරමා.

7. සි. I, II & III නසුචිතනිතො.

8. ම. අපසාරෙනො.

9. ම. පසාරෙය්‍යො.

10. ම. ධානසොවමිපාතෙය්‍යාති.

සුමාගමා නාම පොකරණි; යස්සා තිරෙ නිසිනො; අඤ්ඤාතරො පුරිසො පදුමනාලනතරෙහි අසුරභවනං පවිසන්තං අසුරසෙතං අද්දස. “මොරනිවාපො”ති නිවාපො වුවෙහි භත්තං, යත් මොරාතං අභයෙන සද්ධිං නිවාපො දිනො; තං ආතංති අපො “අභිකා කාසෙ”ති. අභිකංගොතො. “අස්සාසපුත්තා”ති තුට්ඨිපත්තො, සොමකස්සපත්තො. “අජකාසෙ”නති උත්තමතිස්සයගුතං. “ආදි බ්‍රහ්මවේසි”නති පුරුණ බ්‍රහ්මවේරියසංඛාතං අරියමයං, ඉදං වුත්තං හොති; කො නාම සො භන්තො ධම්මො යෙන භගවතො සාවකා විනිතා අජකාසොදිබ්‍රහ්මවේරියගුතං අරියමයං පුරෙත්වා අරහත්තාධි ගම වසෙන අස්සාසපත්තො පටිජනන්ති. “විසුකානා”ති මමාගමන පථවයා අනිලිනිවා වුත්වා සිතා, කපෙති අභමෙන නිට්ඨෙපත්වා මත්තං පාපෙත්වා දස්සාමිති¹ සබ්බඤ්ඤාපචාරණං පචාරෙසි.

“දුජානං චො”ති භගවා පරිබොජකස්ස වචනං සුත්වා අයං පරිබොජකො මයා සාවකාතං දෙසෙනබ්බං ධම්මං තෙහි පුරෙතබ්බං පටිපත්තිං පුච්ඡති, සවස්සාහං ආදිත්තොව තං කපෙස්සාමි කපිතමපි නං ත ජනිස්සති අයං පන විරියෙන පාපජ්ගුවන්තවාදො, හන්දහං එතස්සෙව විසයෙ පඤ්ඤා පුච්ඡපෙත්වා පුට්ඨමණ්ඩ්‍රාගමණාතං ලද්ධියා තීරත්තභාවං දස්සෙමි, අප් පච්ඡා ඉමං පඤ්ඤා ව්‍යාකරිස්සාමිති විනොත්වා “දුජානං චො එත”නති ආදිමාහ. තත් “සකෙ ආවේසකෙ”ති අත්තනො ආවරියවාදො. “අධිජෙගුවෙජ”ති විරියෙන පාපජ්ගුවන්තභාවො. “කථං සන්තා”ති කථං ගුතා. “කපොජ්ගුවජා”ති විරියෙන පාපජ්ගුවන්තං, පාපවිච්ඡන්තා. “පටිපුණ්ණා”ති පරිසුද්ධා. “කථං අපටිපුණ්ණා”ති කථං අපටිපුද්ධා හොතිති එවං පුච්ඡති.

“යත්‍ර හි නාමා”ති යො නාම. “අස්සසද්ද කත්වා”ති තීරවෙ අප්ප සද්ද කත්වා. සො තීර විනොත්ති: සමණො ගොතමො එකං පඤ්ඤමපි න කපෙති සල්ලාපකථාපියං අති බහුතා නත්ති, ඉමෙ පන ආදිත්තො පට්ඨාය සමණං ගොතමං අනුවත්තනාති වෙව් පසංසනාති ව, හන්දහං ඉමෙ නිස්සද්ද කත්වා සයං කපෙමිති. සො තථා අකාසි, තෙන වුත්තං “අප්පසද්ද කත්වා”ති. “කපොජ්ගුවජාවාද”ති ආදිසු තපො ජ්ගුවන්තං වදාම මනසාපි තමෙව සාරතො ගහෙත්වා විවරම කායෙනපි තමෙව අල්ලිතා නානප්පකාරකං අත්තති ලමොත්‍රස්සෙගමනුසුත්තො විහරාමාති අපො.

“කපසෙ”ති තපනිස්සිතකො. “අවෙලකො”ති ආදිති සිත නාදෙ විත්ථාරිතතයෙතෙව වෙදිතබ්බාති. “කපං සමාදිසති”ති අවෙලක භාවාදිකං තපං සමො ආදියති, දලකං ගණන්ති. “අත්තමන්තො හොති”ති² කො අඤ්ඤා මයා සදිසො ඉමයමි. තපෙ අපිති තුට්ඨ

1. ම. දස්සෙමිති.

2. ම. සන්තාති.

3. සි, I, II & III. හොත්ති.

මනෝ හොති. “පරිපුණ්ණසංකප්පො”¹ ති අලමෙත්තාවතාති එවං පරියොසිත² සබ්බප්පො, ඉදං ව තිත්ථියානං වසෙන ආගතං. සාසනා වචරෙනාපි පන දීපෙනබ්බං. එකච්චො හි බුත්තඛං සමාදියති හො තෙන බුත්තඛෙන නො අඤ්ඤා මයා සදිසො බුත්තඛධරොති අත්ත මනෝ හොති පරිපුණ්ණසබ්බප්පො. “ගාමසසිතො උපකතීලෙසො හොති”³ ති දුට්ඨස්සාපෙනස්ස තපස්සිනො අයං උපකතීලෙසො හොති. එත්තාවතායං තපොඋපකතීලෙසො හොතීති වදාමි. “අත්තානුක්කං සෙති”⁴ ති නො මයා සදිසො අත්තීති අත්තානං උක්කංසති උක්කිපති. “පරං වචෙහති”⁵ ති අයං පන න මාදිසොති පරං සංඝාදෙති⁶ අවක්කිපති. “මජ්ජති”⁷ ති මානමදකරණෙන මජ්ජති. “මුච්ඡති”⁸ ති මුච්ඡිතො හොති ගච්ඡො අරක්ඛාපනෙනා. “පමාදමාපජ්ජති”⁹ ති එතදෙව සාරනති පමාදමාපජ්ජති. සාසනෙ පබ්බජිතොපි බුත්තඛ සුද්ධිකො හොති න කම්මට්ඨානසුද්ධිකො. බුත්තඛමෙව අරහත්තං විය සාරතො පටෙවති. “ලාභසක්කාරාධිලොක”¹⁰ නති එත්ථ වත්තාරො පට්ඨො ලබ්භනතීති ලාභා, තෙ යෙව සුට්ඨි කත්වා පටිසම්බරිත්වා ලභා සක්කාරො වණ්ණහණතං සිලොකො. “අභිනිබ්බතෙත්තති”¹¹ ති අවෙල කාදිභාවං වා තෙරසබුත්තඛසමාදානං වා නිස්සාය මහාලාභො උපපජ්ජති තස්මා අභිනිබ්බතෙත්තතීති වුත්තො, තෙසමෙත්ථ පුරිමවාර නයෙනෙව දුට්ඨස්සාපි තපස්සිනො වසෙන වෙදිතබ්බං. “භවාදසං ආපජ්ජති”¹² ති වෙට්ඨං ආපජ්ජති වෙ භාගෙ කරොති. “බම්බති”¹³ ති රුච්චති. “න බම්බති”¹⁴ ති න රුච්චති. “සාපෙසක්කවා පජ්ජති”¹⁵ ති සතණ්ණො පජ්ජති. කථං? පාතොව බිරහත්තං භුත්තො හොති අප්පං මංසභොජනං උපනෙති, තස්ස එවං හොති: ඉද්දති උචරුපං කදා ලභිස්සාම සචෙ මයං ජානෙය්‍යාම පාතොව බිරහත්තං. න භුඤ්ජෙය්‍යාම, කිං සක්කා කාතුං ගච්ඡි හො තිමෙව භුජාති ජිවිතං පරිච්චරෙනො විය සාපෙසක්කවා පජ්ජති. “ගච්ඡො”¹⁶ ති ගෙට්ඨතො. “මුච්ඡිතො”¹⁷ ති බලවතණ්ණාය මුච්ඡිතො පමුච්ඡස්සති හුත්වා. “අස්සා පෙනනා”¹⁸ ති ආමසෙ අතිලෙඤ්ඤා, භුජස්සප්ඨ ආවුසොති ධම්මනිමත්තණ් මත්තට්ඨි අකත්වා මහනෙත මහනෙත කබලෙ කරොති. “අනාදිගච දස්සාමි”¹⁹ ති ආදිගචමත්තට්ඨි න පස්සාති. “අනිස්සරණ පෙඤ්ඤා”²⁰ ති ඉධ මත්තඤ්ඤාතා නිස්සරණ පට්ඨවෙක්ඛණ්පරිභොගමත්තට්ඨි න කරොති. “ලාභසක්කාරාධිලොකනිසානතිහෙතු”²¹ ති ලාභාදිසු තණ්ණො හෙතු. “සංඝකෙබ්බති”²² ති සංඛාදති. “අසනිවිවක්ක”²³ නති විවක්ක සණ්ඨාතා අසනියෙව. ඉදං වුත්තං හොති: අසනිවිවක්කං ඉමස්ස දත්ත තුචං මුලබ්භිතාදිසු කිඤ්චි න සම්පජ්ජති²⁴ අප්ථ ව පන තං සමණ්ණපච්චා දෙන සමණොති සංජානන්ති එවං අපසාදෙති²⁵ අවක්කිපති. ඉදං තිත්ථියවසෙන ආගතං. හික්ඛුචසෙන පනෙත්ථ අයං යොජනා:

1. ම. පරියොසාපිත.

2. ම. I. II & III. එවාතස්ස

3. ම. සංඝාතෙති.

4. ම. සංඝජති.

5. ම. අසාතෙති.

අනන්තා බ්‍රිතඛගධරො හොති, සො අසුඤ්ඤං එවං අපසාදෙති¹ නිං සමණා නාම ඉමෙ සමණමානා වදන්ති, බ්‍රිතඛගමනතමපි තත්ථ උදෙස භත්තාදීති පරිසෙසනතා පච්චයබාහුලිකා විචරන්තීති. “දුබ්බා ජීවි”නති අවෙලකාදිවසෙක වා බ්‍රිතඛගමසෙක වා දුබ්ච්චිං. “ඉසුසාමච්ඡජිං”නති පරසා සකකාරාදි සමපතතිබීයනලක්කණං ඉසුසං සකකාරාදි කරණ අකමන ලක්කණං මච්ඡරියං ව.² “ආපාඨක නිසාදි හොති”³ති මනුස්සානං ආපාඨෙ දය්‍යනට්ඨානෙ නිසිද්දති යත්ථ තෙ පය්‍යනති තත්ථ සීතො වග්ගුලීව තං චරති පඤ්චනපං තප්පති එක පාදෙන ත්ව්ඨති සුරියං නමය්‍යති. සාසනෙ පබ්බජිතොපි සමාදින්නා බ්‍රිතඛො සංඛරන්තිං සසිත්වා මනුස්සානං වකුට්ඨපථෙ තපං කරොති මහාසායණෙය්‍යෙව විචරකුට්ඨං කරොති සුරියෙ උග්ගතෙ පටිතාහරති මනුස්සානං ආගතභාවං ඤාතවා ගණිතං පග්ගිත්වා විචරං මත්ථකෙ ඤාතවා වංකමං ඔභරති, සමුද්ධුත්තිං ගගෙත්වා විහාරඛණං සමච්ඡති. “අනන්තාන”⁴නති අනන්තො ගුණං. “අදය්‍යසමානා”⁵ති එත්ථ අකාරො නිපාතමත්තං, දය්‍යසමානොති අත්ථො. “ඉදමපි මෙ ගාපසම්”⁶නති ඉදමපි මෙ කමමං මමෙව තපසම්, පච්චතෙත වා භුමමං, ඉදමපි මෙ තපොති අත්ථො. සො හි අසුකයම්ඨො ඤාතෙ අවෙලකො අති මුත්තාවාසොති ආදීති සුත්වා අමාකං එස තපො අමාකං සො අනෙකවාසිකොති ආදීති භණ්ති. අසුකයම්ඨො වා පත ඤාතෙ පංසුකු ලිකො හිකු අතිති ආදීති සුත්වා අමාකං එස තපො අමාකං සො අනෙකවාසිකොති ආදීති භණ්ති. “කිංචිදෙවමා”⁷ති කිඤ්ඤි චර්ජං දිට්ඨිගතං වා. “පච්චජන්තං ගෙවති”⁸ති යථා අඤ්ඤෙ ත ජානන්ති එවං සෙවති. “අඛමමානං ආත ධමති”⁹ති අරුච්චානංගෙව රුච්චි මෙති වදන්ති. අනන්තා කතං අතිමහන්නමපි¹⁰ වර්ජං අප්ප මත්තකං කත්වා පඤ්ඤපෙති. පරෙන කතං දුක්ඛකමත්තං විනික්ඛ මමපි පාරාජිකසදිසං කත්වා දය්‍යෙති. “අනුගෙසුඤ්ඤා”¹¹නති අනුජ්ඣති තබ්බං අනුමොදිතබ්බං. “ගොධගො හොති උපනාති”¹²ති කුර්ඤිත ලක්කණෙන කොධෙන වෙරං අප්පට්ඨිසුග්ගලක්කණෙන උපනාගෙන ව සමන්නාගතො. “මඤ්ඤි හොති පලාසි”¹³ති පරගුණමක්කණ ලක්කණෙන මනෙතික සුගග්ගාහලක්කණෙන පලාසෙන ව සමන්නා ගතො. “ඉසුසුසි හොති මච්ඡජි”¹⁴ති පරසකකාරාදීසු¹⁵ උසුග්ගලක්කණාය ඉසුසාය ආවාසකුල ලාභවණ්ණධමෙවසු මච්ඡරායනලක්කණෙන පංචවිධ මච්ඡෙරෙන ව සමන්නාගතො හොති. “සද්ධා හොති මාසාච්චි”¹⁶ති කෙරාවිකා¹⁷ ලක්කණෙන සායෙය්‍යන කාතපට්චිකාදන ලක්කණාය මායාය ව සමන්නාගතො හොති. “ඵදො හොති අතිමානී”¹⁸ති තිස්සිනෙහතිකකරුණාථඤාලක්කණෙන ඵමෙන, අතිකකම්භො මඤ්ඤෙන ලක්කණෙන අතිමානෙන ව සමන්නාගතො.

1. ම. අපසාදෙති.

3. සි. I. දිනං.

2. සි. I & li. සුමහන්නමපි.

4. ම. කෙරාදිත.

“සාපිච්ඡා භොති”¹ නි අසත්තසම්භාවනපත්තලක්කණං සාපිච්ඡ නාය සමන්තාගතො භොති, “සාපිකාන”² නති නාසං එව ලාමකානං ඉච්ඡානං වසං ගතො, “ඔච්ඡාදිඤ්ඤා”³ නි නඤ්ඤි දින්නානති ආදි නයපට්ඨතාය අයංථාවදිට්ඨියා උපෙතො, “අත්තභාගිකා”⁴ සා සංඝෙව දිට්ඨි උච්ච්ඡදන්නාය ගතිතත්තා අත්තභාගිකා¹ නි වුච්චති, නාය සමන්තාගතොති අත්තො, “සංදිට්ඨිපරාමාසි”⁵ නි ආදිසු සංදිට්ඨි සංදිට්ඨි⁶ සංදිට්ඨි⁷ මෙව පරාමසති ගතොති, වරතිති⁸ සංදිට්ඨි සත්මාසි, ආධානං වුච්චති දලහං සුච්ඡි අපිතං, තථා කත්වා ගණ්හතීති ආධානභාගි, අරිට්ඨො විය න සකෙකානි පටිච්ඡානපාපෙත්තුනති= “දුප්පට්ඨිකාගති”⁹ “සදිමෙ”¹⁰ නි යදි ඉමෙ, “ඉධ නිත්‍රොධානපසසි”¹¹ නි එවං ගතො අඤ්ඤාතිත්ථියෙහි ගතිතලභියං තෙසං රක්ඛිතං තපං සබ්බ මෙව සංකිලිට්ඨනානි උපකක්ඛිලෙසපාලිං දසෙසාති, ඉදානි පරිසුද්ධිපාලි දසානන්තං දෙසනමාර්ගතො, “ඉධ නිත්‍රොධා”¹² නි ආදිමාහ, තත්ථ “න අත්තමනො භොති”¹³ නි ආදිති වුත්ත විපකි වසෙතෙව චෙදි තබ්බාති, සබ්බවාරෙසු ව ලුඛතපසසිතො චෙව බුත්තභගධරයා ව වසෙත යොජනා චෙදිතබ්බා, “එවං සො නාමො ආනො පටිසුද්ධා භොති”¹⁴ නි එවං සො තෙන අත්තමන පරිපුණ්ණසංකප්පභාව සංඛාතෙන කාරණෙන පරිසුද්ධො නිරුපකක්ඛිලෙසො භොති, උත්තරිං වායමමානො කම්මධානසුද්ධිකො හුත්වා අරහත්තං පාපුණාති, ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්තො චෙදිතබ්බො.

“අද්ධා වො ගතෙන”¹⁵ නි හතෙන එවං සතෙන එකංසෙතෙව විරි යෙන පාපථිගුච්ඡිතවාදො පරිසුද්ධො භොතීති අනුජනාති, ඉතො පරං ව¹⁶ අභගාභාවං වා සාරභාවං වා අත්තතො, “අභගප්පත්තා සාරප්පත්තා වා”¹⁷ නි ආහ, අප්පත්තා ගතො සාරප්පත්තාභාවං පටිසෙ ධෙතො, “න වො නිත්‍රොධා”¹⁸ නි ආදිමාහ, “පපට්ඨිකපත්තා”¹⁹ භොති”²⁰ නි සාරවහො රුක්ඛයා සාරං ඵෙග්ගුං තවං ව අතික්ඛමච බති පපට්ඨික²¹ සදිසා භොතීති දසෙසති, “අභගං පාපෙත්තු”²² නි දෙසනා වසෙන අභගං පාපෙත්තු දෙසෙත්තු සාරං පාපෙත්තු දෙසෙත්තු දසබලං යාවති, “වාතු ඤාමි සංවරසංවුත්තො”²³ නි වතුබ්බිධෙත සංවරෙන පිනිතො, “න පාණි මති මාපෙති”²⁴ නි පාණං න හතති, “න භාවිතමාසිංසති”²⁵ නි භාවිතං නාම තෙසං සඤ්ඤාය පංචකාමගුණං තෙ න ආසිංසති න සෙවතීති අත්තො, “අදුං වයං භොති”²⁶ නි එතං වයං ඉදානි වුච්චමානං සො අති හරතීති ආදිලක්කණං නාපසසිතාස තපසසිතාවෙ භොති,²⁷ තත්ථ “සො අභිහරති”²⁸ නි සො තං සීලං අභිහරති උපරුපරි වසෙසති සීලමෙව පරිපුණ්ණං තපො ආරද්ධො අලමෙත්තාවතාති විරියං න විසාජෙජති, “නො නිනාසාට්ඨනති”²⁹ නි භිනාය ගිතිභාවන්තාය

1. සි. I. II & III. අත්තභාගිකාය.

2. සි. I. II & III. දිට්ඨි.

3. ම. වදනිති.

4. සි. I & II වඤ්ඤා.

5. ම. පපට්ඨිකපත්තා.

6. ම. තභොති.

න වග්ගති සීලතො උත්තරං විසෙසාධිගමන්තං විරියං කරොතිගෙව.
එවං කරොන්තො සො විවිත්තං සෙත්තං සංචරති, අරඤ්ඤානති
ආදීති සාමඤ්ඤඵලෙ වින්ධාරිතානෙව. “මෙත්තාසගගනෙනා”ති
ආදීති විපුද්ධිමග්ගෙ වග්ගෙතීතාති.

“නවපපඤ්ඤා”ති පපටිකපො අබ්බන්තරං තචං පත්තා.
“පේගභුපපත්තා”ති තචතො අබ්බන්තරං පේගභුං පත්තා. පේගභු
සද්ධිසා හොතිති අන්තො. “එත්තාමනා ඛො නිත්‍රොධං නාපොඨිගුච්ඡා
අග්ගපපත්තා ව හොති සාරපපත්තා වා”ති ඉදං හගවා තිත්ථිතානං
වසෙත්තාහ. තිත්ථිතානං හි ලාභසක්කායො රුක්ඛස්ස සංඛා පලාස
සද්ධිසො. පඤ්ඤාසීලමත්තකං පපටිකසද්ධිසං. අට්ඨසමාපත්තිමත්තං තච
සද්ධිසං. පුබ්බෙතිවාසද්දණ්ණවසානා අභිඤ්ඤා පේගභුසද්ධිසා. දිබ්බවක්ඛුං
පනෙතෙ අරහත්තනාති ගගෙත්වා විවරන්ති. තෙන තෙසං තං
රුක්ඛස්ස සාරසද්ධිසං. සාසනෙ පන ලාභසක්කායො සංඛාපලාස
සද්ධිසො. සීලසම්පදා පපටිකසද්ධිසා. කුසලසමාපත්තිගො තච සද්ධිසා.
ලොකිකාභිඤ්ඤා පේගභුසද්ධිසා, මග්ගඵලං සායෙ ඉති හගවතා අත්තනො
සාසනං ඔත්තං ඵලභාර හරිතරුක්ඛුපමාය උපමිතං. සො දෙසනා
කුසලතාය ඉතො. “තචසාරපපත්තිනො”මම සාසනං උත්තරිතරං. මෙව
පඤ්ඤාතරඤ්ඤා තං තුචං කදා ජනිස්සසීති අත්තනො දෙසනාය විසෙස
හාවං දෙස්සෙත්තුං. “ඉති ඛො නිත්‍රොධං”ති දෙසනං ආරභති. “මන පටි
බ්බාපකා”ති තෙ තස්ස පරිවාර තිස්සතස්සංඛා පරිබ්බාපකා. “එත්ථ
මසං අනාසාමා”ති එත්ථ අවෙලක පාලි ආදීපු. ඉදං වුත්තං. හොති:
අභාසං අවෙලකපාලි මත්තමපි තත්ථි කුතො පරිපුඨපාලි? අභාසං
පරිපුඨපාලි මත්තමපි තත්ථි කුතො වාතුයාමසංවරදීති. වාතුයාම
සංවරෙපි තත්ථි, කුතො අරඤ්ඤවාසාදීති? අරඤ්ඤවාසොපි තත්ථි,
කුතො නිවරණපහාණාදීති? නිවරණපහාණමපි තත්ථි කුතො බ්‍රහ්ම
විහාරදීති? බ්‍රහ්මවිහාරමත්තමපි තත්ථි කුතො පුබ්බෙතිවාසාදීති?
පුබ්බෙතිවාසද්දණ්ණමත්තමපි තත්ථි, කුතො අභාසං දිබ්බවක්ඛු? එත්ථ
මයං සඤ්ඤාමසිකා නදාති. “ඉතො ඤානො උත්තරිතරං”නති ඉතො,
දිබ්බවක්ඛුද්දණ්ණාධිගමතො භීයො අඤ්ඤං උත්තරිතරං විසෙසාධි
ගමං මයං සුතිවසෙත්තාපි න ජනාමාති වදන්ති. “අඨ නිත්‍රොධං
පටිබ්බාපකා”නති එවං කීර්ග්ග අහොසි: ඉමෙ පරිබ්බාපකා ඉදං
හගවතො හාසිතං සුසුසුසන්ති, ඉමිනාව නිත්‍රොධො හගවතො
පරමුච්ඡෙධො කකුලං දුරසදං වචනං වුත්තං, ඉදං අගමපි සොත්ථු
කාමො ජනො, කාලොදාති මෙ ඉමස්ස මානවජං තිපානෙත්ථි
හගවතො සාසනං උත්තරිතරාති අඨ නිත්‍රොධං පරිබ්බාපකං එත්ථද

1. ම. තචං පත්තාති.

2. ම. මත්තමත්ත.

3. ම. තෙනො.

4. ම. සංපත්තිනො.

5. ම. තිස්සතස්සංඛා.

6. ම. පරමුච්ඡෙධං.

වො ව. අපරමපියා අහොසි: අයං මගි අකපෙනෙක සන්ධාරං න ඛමාපෙසානි, තදස්ස අනාගතෙ අභිතාය දුක්ඛාය සංවතතිස්සානි, මයං පන කපිතෙ ඛමාපෙසානි, තදස්ස භවිස්සානි දීඝරතතං හිතාය සුඛායානි. අථ නිත්‍රොධං පරිබ්බාජකං එතද්වොච. “අප්පිසාච්චරං සනු නං කුණ්ඨං”නි එත්ථ පනාති නිපාතො, අථ නං අපරිසාච්චරං කුණ්ඨංති අත්ථො. “අපරිසා චචරං න”නතිපි¹ පාඨො. අපරිසාච්චරං චා එතං කුණ්ඨං, ගො කාණ්ඨිකං චා අඤ්ඤාචරනාති අත්ථො. “ගොඤ්ඤාණි”නති එත්ථාපි ගොකාණං පරිසන්තවාරිණිං. විස කුණ්ඨං ථාති අත්ථො.

“තුණ්ඨි හුණ්ඨා”නි තුණ්ඨිභාවං උපගතො. “ඛබ්බුකුණ්ඨා”නි නිත්‍රොජනං ආපනො. “සන්තකඛ්බුණ්ඨා”නි මනතඨිවො. “අප්පිසා මුණ්ඨා”නි හෙට්ඨාමුණ්ඨො. “බුණ්ඨා සො භගවාණොධාසා”නි සයං බුණ්ඨො සත්‍යානම්ච වතුසච්චොධානාත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. “දුක්ඛා”නි චක්ඛුණොපි දුක්ඛො -පෙ- මනතොපි දුක්ඛො. “දුමථාසා”නි අඤ්ඤාසම්ච දුමනත්ථාය එච න වාදත්ථාය. “සන්තො”නි රහස්‍යත්‍යාය සන්තො, දෙසමොගසන්තත්‍යාය සබ්බඅකුසලසබ්බාතිසම්ඛාර සන්තත්‍යාය සන්තො. “සමථාසා”නි මහාජනස්ස රහාදිසමනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. “නිණ්ණො”නි වත්තාරෙ ඔසෙ තිණ්ණො. “තරණාසා”නි මහාජනස්ස ඔසතිත්ථරණත්ථාය. “ප්පිතිබ්බුණ්ඨා”නි නිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බුණො. “ප්පිතිබ්බාණාසා”නි මහාජනස්සාපි සබ්බනිලෙසපරිනිබ්බානත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. අවමිණොති ආදිනි සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තානි. “උජ්ජත්තිකො”නි කාය චම්ඤාදිවර්ගිකො උජ්ජත්තිකො. “අභමනුසාසාමි”නි අහං තාදිසං පුග්ගලං අනුසාසාමි ධම්මං අස්ස දෙසෙමි. “සන්තො”නති සත්‍ය දිවසානි. ඉදං සබ්බම්ච භගවා දතිපඤ්ඤාං පුග්ගලං සක්ඛායාහ. අසඨො පන අමායාමි උජ්ජත්තිකො තං මුත්‍රපත්තනෙව අරහත්තං පතතුං සක්ඛිස්සානි. ඉති භගවා “අසඨ”නති ආදිවචනෙක සඨො හි චම්ඤාචම්ඤා මයාපි න සක්ඛා අනුසාසිතුනති දීපපනො පරිබ්බාජකං පාදෙ ගතෙත්ථා මහාමෙරුපාදනලෙ විශ්² බිපිත්ථ, කසො අයං හි අතිසඨො කුට්ඨවිත්තො. සන්ධි එවං ධම්මං කපෙනෙකපි බුද්ධි ධම්මසම්ඤ්ඤා නාගිමුච්චති. අගිමුච්චනකත්ථාය සොතං න ඔදහති. කොභඤ්ඤා ධිතො සන්ධාරං ඛමාපෙතිති. තසො භගවා තස්සජ්ඣා සයං විදිත්වා “එතු විඤ්ඤා පුරිසො අසඨො”නි ආදිමො. සඨං පනාහං අනුසාසිතුං න සකෙකාමිති. “අනෙකවාසිකමාසා”නි අනෙකවාසිකා මිත්‍යාය. අනෙක අනෙකවාසිකෙ ඉච්ඡනො. “එවමාසා”නි “එතු විඤ්ඤා පුරිසො”නි ආදිමො. “සො” එව වො ආවිජිණොති සො³ එව කුමාසං පක්ඛිතො ආවරිසො. “උදෙදසා හො වා චෙතුකාමො”නි අත්තතො

1. සි. I. II. & III. අපරිසාච්චරෙ කක්ඛිපි.

2. ම. පාදනලෙ විශ.

3. ම. සො.

අනුසාසනීයං ගාඨාපෙඨා අවෙන අවහාකං උද්දසනො වාචෙතු කාමො. “සො එව වො උද්දසො හොතු”ති යො නුවහාකං පක තියා උද්දසො සො නුවහාකං එව හොතු න මයං නුවහාකං උද්දසෙන අපිකා. “ආජීවා”ති ආජීවනො. “අසුසලබ්බායා”ති අසුසලාති කොට්ඨාසමපත්තා. “අසුසල බම්බා”ති වාදස විත්තුප්පාද බව්වා. තණ්හායෙව වා විසෙසෙන, සා හි සුභබ්බවකරණනො “පොහොහවිනා”ති වුත්තා. “සද්ධං”ති කිලෙසදර්ථසමප සුත්තා. “ස්තිජ්ඣමරණීයා”ති ජ්ඣමරණානං පච්චයභුතා. “සබ්බිලෙසිකා බම්බා”ති වාදස විත්තුප්පාද. “වොදුහිං”ති සමථ විපස්සානාබව්වා. තෙ හි සතෙත වොදුපෙත්ති තස්මා වොදුහිංති වුච්චන්ති. “සෙඤ්ඤ පාටිසුඤ්”ති මහපඤ්ඤපාරිසුරි. “වෙසුලල න. මා”ති ඵලපඤ්ඤවෙසුලුතං. උභොපි වා එතාති අඤ්ඤමඤ්ඤවෙ වචනානෙති. ඉදං වුත්තං හොති “තනො නුවෙන මහපඤ්ඤං වෙච ඵලපඤ්ඤං ච දිට්ඨෙව බව්වෙ සයං අභිඤ්ඤ සචරිකානි උපසමපජ්ජ විහරිස්සාම”ති. එවං භගවා පරිබ්බාජනෙ ආරබ්භ අත්තනො ඔවාදුනු සාසනීයං බලං දස්සෙතොනං අරහත්තනිකුවෙන දෙසනං තිට්ඨපෙසි.

“සථා නං මාරණා”ති යථා මාරණ පරිසුඤ්ඤා විත්තා නිසි දන්ති, එවමෙව තුණති භූතා-පෙ-අප්පට්ඨිකාණං නිසින්නා. මාරණ කීර “සථා අති විය ගජ්ජනො බුබ්බලං දීපෙත්වා ඉමෙසං පරිබ්බාජ කානං බව්වං දෙසෙති, කදවි බව්වාතිසමයො ගවේය්‍ය භන්දුහං පරිසුඤ්ඤා”ති සො තෙසං විත්තාති පරිසුඤ්ඤාසි. අප්පට්ඨික විපල්ලා සානං හි විත්තං මාරණ යථාකාමකරණීයං හොති, තෙපි මාරණ පරිසුඤ්ඤා විත්තා ඵබ්බගපච්චබ්බා¹ විය තුණති-පෙ-අප්පට්ඨිකාණං නිසිදිංසු. අථ සථා ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය නිරවා සුත්තා නිසින්නා, කිත්තුබොති ආවජෙජ්ජනො මාරණ පරිසුඤ්ඤානං අඤ්ඤාසි. සචෙ පන තෙසං මහපඵලපත්තිහෙතු ගවේය්‍ය මාරං පටිබාහිත්වාපි භගවා බව්වං දෙසෙය්‍ය. සො පන තෙසං නන්දි සබ්බපිමෙ තුච්ජා පුරිසාති අඤ්ඤාසි. තෙත වුත්තං: “අථ බො ගගවතො එතදහොසි සබ්බපිමෙ මොසපුරිසා”ති ආදි. තත්ථ “පුච්ඡා පාටිමිනා”ති පාටිමිනා මාරණ පුච්ඡා. “සත්‍ර හි නාමා”ති සෙසං නාම² “අඤ්ඤාණන්ධමිට්ඨි”ති ජාතතත්ථංපි. “කිං කපිස්සති සත්තාහො”ති සමණෙත ගොතමෙන පරිච්ඡින්නසත්තාහො අවහාකං කිං කරිස්සති ඉදං වුත්තං හොති: “සමණෙත ගොතමෙන සයං අභිඤ්ඤ සචරිකානි උපසමපජ්ජ විහරිස්සති සත්තාහන්ති වුත්තං, සො සත්තාහො අවහාකං කිං අථාසුකං කරිස්සති? ඤජ මයං සත්තා ගබ්භත්තරෙ එතං බව්වං සච්ඡිකාතුං සත්තා න සත්තාති අඤ්ඤාණන්ධමිට්ඨි ප්‍රභවිවරියං වරිස්සාමා”ති. අථවා ජනාම තාවස්ස

1. ම. සදර්ථාහි.

2. බබ්බගපච්චබ්බා.

3. ම. පෙසු නාම.

ධම්මනති එකදිවසං එකවාරං අඤ්ඤාණන්තම්පි එතෙසං විතතං
 නුප්පන්නං¹ සත්තානො පන එතෙසං කුසිත්තානං කිං කරියාති කිං
 සක්ඛියානති² තෙ සත්තානං සුරෙතුනති අයමෙත්ථ අභිප්පාදො,
 “සිහසාද”³නති පරවාදජ්ඣකං සකවාදසමුය්‍යාපකඤ්ඤා අභිතං
 තාදං තදිත්වා, “පච්චුට්ඨාසි”⁴ති පතිට්ඨිතො, “භාවදෙව්වා”⁵ති තසම්.
 යෙව ඛණේ. “ශ්‍රජග්ගං පච්චිසි”⁶ති රාජගගමෙව පච්චෙත්වා, තෙසං
 පන පරිබ්බාජකානං කිඤ්ඤාපි ඉමං සුත්තං සුත්වා විසෙසො න
 තිබ්බත්තො, අයතිං පන තෙසං වාසනාය පච්චෙත්වා හවියාතිති,
 සෙසං සබ්බත් උත්තාතමෙව්වාති.

උද්ධමනික⁷සුත්තවණ්ණනා නිට්ඨානා.

3. 25.

එවං, ෭ම සුත්තනති වසඤ්ඤානති⁸සුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපද
 වණ්ණනා: “මාතුලාස”⁹නති එවං නාමකෙ තගරෙ, තං තගරං
 ගොවරගාමං කත්වා අවිදුරෙ වතසණ්ඨෙති විහරති. “තත්‍ර චො හගවා
 භික්ඛු ආමනෙතසි”¹⁰ති එත්ථ අයං¹¹ අනුපුබ්බකථා: හගවා කිරි ඉමස්ස
 සුත්තස්ස සමුට්ඨානසමයෙ පච්චුසකාලෙ මහාකරුණාසමාපතතිතො
 වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්නො ඉමාය අනාගතවංසදීපකාය
 සුත්තනතකථාය මාතුලතගරවාසිනං වතුරසිතිං පාණසගස්සානං
 ධම්මාභිසමයං විදිත්වා පාතොව චීතතිභික්ඛුසහස්සපරිවාරෙ මාතුල
 තගරං සමපත්තො. මාතුලතගරවාසිඤ්ඤා ඛතතිං හගවා ආගතොති
 සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා¹² දසබලං නිමනෙත්වා මහාසක්කාගරන
 තගරං පවෙසෙත්වා නිසජ්ජට්ඨානං සංවිධාය හගවන්තං මහා
 රහ පලලෙඛන නිසීදපෙත්වා බුද්ධපච්චුට්ඨස්ස භික්ඛුසහස්ස මහාදුතං
 අදංසු. හගවා හත්තකිව්වං නිට්ඨාපෙත්වා විනෙතසි: “සවාගං ඉමස්මිං
 ණානෙ ඉමෙසං මනුස්සානං ධම්මං දෙසෙස්සාමි අයං පදෙසො
 සම්මාධො මනුස්සානං ණාතුං වා නිසීදිතුං වා ඔක්කාමො න හවියාති
 මහතා චො පන සමාගමෙන හවිත්ඛබ්බ”¹³නති. අථ රජකුලානං භුත්තානු
 මොදනං¹⁴ අකත්වා ව පත්තං ගගෙත්වා තගරතො නික්කමි. මනුස්සා
 විත්තසිංසු. සත්ථ අමානං අනුමොදනම් අකත්වා ගච්ඡති අද්ධා
 හත්තග්ගං අමනාපං අගොසි, වුද්ධානං නාම න සක්කා විතතං
 ගගෙත්වා, බුද්ධෙති සද්ධිං විස්සාසකරණං නාම සමුට්ඨිතථණං ආසිවිසං
 ගිවාය ගහණසදිසං හොති, එථ හො තථාගතං ඛමාපෙස්සා
 මාති සකලතගරවාසිනො හගවතා සහෙව නික්කන්තො. හගවා

1. සි. I & II. දුප්පන්නං.

2. සි. I & II. සක්ඛියානෙතො.

3. ම. උද්ධමනික.

4. ම. වච්චි.

5. සි. I, II & III. භවායං.

6. ම. පච්චුග්ගමි.

7. ම. හත්තානුමොදනං.

ගච්ඡන්තොව මගධවෙතෙන සීතං. සංඛාවිටපසම්පන්නං සංඤ්චන්දං. කරිසමන්තභූමිපත්ථං. එතං මානුලරුක්ඛං දිස්වා ඉමසමීං රුක්ඛ මූලෙ නිසීදිත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ මහාජනයං ආනන්දිස්සන්තො කාසො හවිස්සන්ති තිව්හතිත්වා මග්ගා මහකම්ම රුක්ඛමූලං උපසංකම්භිත්වා ධම්මගණ්ඨාගාරිකං ආනන්දපෙත්ථං ඔලොකෙයි. පෙරෙ ඔලොකිත්වා සඤ්ඤා ඵල සත්ථා නිසීදිත්වා මොති ඤාත්වා සුගතමහා විවරං. පඤ්ඤපෙත්ථා අදාසි. නිසීදි ගගවා පඤ්ඤානෙත ආසනෙ. අපංසා පුරතො මත්තො නිසීදිංසු. උභයාසු පසොසු පච්ඡන්තො ව භික්ඛුන්සෙසො ආකාසෙ දෙවතා අට්ඨංසු. ඵලං මහා පරිසමජ්ඣගතො. තත්ථ ඛො ගගවා භික්ඛු ආමන්තෙයි. “ගො භික්ඛු”ති තත්ථ පවිඨා ධම්මපටිශාසකා භික්ඛු. “අත්තදීපා”ති අත්තානං දීපං තාණං ලෙතං ගතිං පරායණං පතිඨං කත්වා විහරංථාති අත්තො. “අත්ත සරණා”ති ඉදං තසොව වෙවචනං. “අත්තඤ්ඤසරණා”ති ඉදං අඤ්ඤසරණපටිකෙවචනං. න හි අඤ්ඤා අඤ්ඤාසා සරණං හොති, අඤ්ඤාසා හි වායාමෙන අඤ්ඤාසා අසිජ්ඣිතතො. චුත්තම්භි වෙතං: “අත්තා හි අත්තන්තො නාපො කො හි නාපො පරො සියා”ති. තෙතාහ: “අත්තඤ්ඤසරණා”ති. කො පතෙත්ථ අත්තා නාම? ලොකීය ලොකුත්තරධම්මො. තෙනෙවාහ: “ධම්මදීපා ධම්මසරණා අත්තඤ්ඤ සරණා”ති.

“කාසෙ කායානුපසයි”ති ආදීති මහාසතිපඨානෙ විත්ථාරිතාති. “ගොවරෙ”ති වරිත්තං යුත්තට්ඨානෙ. “සකෙ”ති අත්තතො සත්තකෙ. “පෙත්තනිකෙ විසයෙ”ති පිටිතො ආගතවිසයෙ. “වරන”නති වරන්තානං. “වරන්ත”නතිපි පාඨො, අයමෙවත්තො. “න ලච්ඡති”ති න ලච්ඡියාති, න පසියාති. “මාංශ”ති දෙවපුත්ත මාරොපි මච්චුමාරොපි කිලෙසමාරොපි. “ඛණ්ඩ”නති රුක්ඛං ජිහ්වං විවරං, අයං පතෙත්තො ලෙඛ්ඛුඨානතො නික්ඛම්ම තොරණෙ නිසීදිත්වා බාලාතපං තප්පන්තං ලාපං¹ ගගෙත්වා පක්ඛන්තසෙණසකුණ වත්තො දීපෙතබ්බො. චුත්තං හෙතං:-

“භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ සකුණගයි ලාපං සකුණං සහසි අජ්ඣාප්පත්තා අග්ගහෙයි. අප්ඨ ඛො භික්ඛවෙ ලාපො සකුණො සකුණගයි යාගිමානො ඵලං පරිදෙවෙයි මයමෙවම්භ අලකිකා මයං අප්පසුඤ්ඤා යෙ මයං අගොවරෙ වරිම්භ පරිවිසයෙ, සචර් මයා ගොවරෙ වරෙය්සාම සකෙ පෙත්තනිකෙ විසයෙ, න ම්සායං සකුණගයි අලං අභවිස්ස යදිදං දණ්ඩායාති². කො පත තෙ ලාප ගොවරෙ සකො පෙත්තනිකො විසයොති. යදිදං තඛිනලකඨකරණං ලෙඛ්ඛුඨානනති. අප්ඨ ඛො භික්ඛවෙ සකුණගයි සකෙ බලෙ අපත්ඨා සකෙ බලෙ අපදමානා ලාපං සකුණං මුච්චි, ගච්ඡ ඛො තං ලාප තත්ථි ගතත්වා

න මොක්කයි. අප බොහෝකිකවලට ලාපොසකුණේ නිසිලකසකරණ ලෙඩ්ඩුසානං ගතවා මිහතනං ලෙඩ්ඩු අභිරුහිතා සකුණගයි. අපද මොනො¹අසායි එහි බොදුති සකුණගයි එහි බොදුති සකුණගයි. අප බොහෝකිකවලට සකුණගයි සකෙබලෙ අපතනාසා සකෙබලෙ අසරමානා උපහා පකෙබ සතනා²ලාපං සකුණං සහසා අභිලාපතනා. යදු බොහෝකිකවලට අකුණයි ලාපොසකුණේ බහු අංගතා බොමාසං සකුණගයි. අප බොහෝ තසෙව ලෙඩ්ඩු අතනං පව්වපාදි³ අප බොහෝකිකවලට සකුණගයි තනෙව උරං පව්වතලෙයි. එවං හතනං හිකවලට හොති යො අගොවරෙ වරති පරවිසයෙ, තසමා හික හිකවලට මො අගොවරෙ වරති පරවිසයෙ, අගොවරෙ හිකවලට වරතං පරවිසයෙ ලව්ති මොරො මිතාරං ලව්ති මොරො අරමමණං, හො ව හිකවලට හිකුනො අගොවරො පරවිසයො⁴ යදිදං පංචතාම යුණං, කතමෙ පංච? වකුට්ටිකෙකුණා රුපා ඉසා කතනා මිතාපා පියරුපා කාමුපසංගිතා රජනියං-පෙ-කායවිකෙකුණා පොච්ඡිබො-පෙ-රජනියං, අයං හිකවලට හිකුනො අගොවරො පරවිසයො, ගොවරෙ හිකවලට වරප-පෙ-න ලව්ති මොරො අරමමණං. හො ව හිකවලට හිකුනො ගොවරො? සකො පෙතතිකො විසයො යදිදං වතනාගො සතිපසානා කතමෙ වතනාගො, ඉධ හිකවලට හිකු කායෙ කායානුපසයි විහරති-පෙ-සකො පෙතතිකො විසයොති. “කුස ලාන”⁵නති අනවර්ථකකණං. “සමාදනකෙකු”⁶ති සමාදය වතන හෙතු. “එවමිදං පුඤ්ඤං පච්චිකිති”⁷ති එවං ඉදං ලොකිය ලොකුතනං පුඤ්ඤඵලං වකිති, පුඤ්ඤඵලං ව උපරුපරි පුඤ්ඤවි පුඤ්ඤවිපාකොපි වෙදිතබ්බො. තත් දුට්ඨං කුසලං වට්ඨමි ව විවට්ඨමි ව. තත් වට්ඨමි කුසලං නාම මාතාපිතුනං පුතතධිතාසු පුතතධිතානං ව මාතා පිතුසු සිනෙගවසෙන මුදුමදුවවිතනං. විවට්ඨ මාමිකුසලං නාම වතනාගො සතිපසානාති අදිගෙදු සතනාසංසලොධ පකිසියම්මො. තෙසු වට්ඨමි පුඤ්ඤායං පරිගොසානං මනුසුලොකෙ වකකවතතිසිරිවිහලො. විවට්ඨමි කුසලායං මහාඵලාතිබ්බොණ සමපතති. තත් විවට්ඨමි කුසලායං විපාකං පුතතපරිගොසානෙ දසෙසායාති, ඉධ පත වට්ඨමි කුසලායං විපාකදායනත්. හිකවලට යදු පුතතධිතාගො මාතා පිතුනං මිවාදෙ න අසංසු තද අනුනා පි වණෙණනපි ඉසාරියෙනපි පරිගොසංසු. යදු පත අසංසු තද වකිති සුති වතා වට්ඨමි කුසලානුසංවිසෙන “ගුතපුබ්බං හිකවලෙ”⁸ති දෙසනං අරති:-

තත් “වකකවතති”⁹ති අදිති මහාපදෙන විතාරතානෙව. “මසකතින”¹⁰නති ඊසකවි අවසකතිනං. “සානාමුන”¹¹නති සබ්බසො ධානා අපගතං. තං කිර වකකරතනං අනෙතා පුරවාරෙ

1. සි. I & II. අසරමණො.

2. සි. I. II & III. සහසං.

3. සි. I & II. පව්වපාදි.

4. සි. I II & III. අවිසයනං.

අකාංශතං විය වෙහෙසං අසාසි. අථස්ස උභොසු පසෙසු වෙ බද්දි රත්ථෙහ නිබ්භේනිචා වංකරතනමත්ථෙහෙ නෙමි අභිමුඛං එකං සුත්තකං බන්ධිසු. අධොභාගෙපි නෙමි අභිමුඛං එකං බන්ධිසු. තෙසු උපරිමසුත්තනො අපමන්තකමපි ඔගතං වංකරතනං “ඔසකතිතං” නාම භොති. හෙට්ඨා සුත්තස්ස ආනං උපරිමකොටියා අතික්කන්තංගතං ආනා වුතං නාම භොති. තදෙතං අතිබලවදෙසෙ සති එවං භොති සුත්තමත්තමපි අබ්ගුලවබ්ගුලමත්තමපි හට්ඨං ආනා වුතමෙව භොති. තං සන්ධියෙතං වුත්තං: “ඔසකතිතං ආනා වුත”නති. “අඨමෙ ආරොවෙශ්ශාසි”ති තාත නිං අජ්ජාදිං කනිචා දිවසස්ස තික්කන්තං වංකරතනස්ස උපසානං ගව්ඡි. එවං ගව්ඡිනො යද වංකරතනං ඊසකමපි ඔසකතිතං ආනා වුතං පසෙසි, අථ මග්ගං ආවිකෙය්ශාසි. ජිවිතං හි මෙ තව භන්තෙ තික්කන්තනති. “අද්දසා”ති අපමනො දිවසස්ස තික්කන්තං ගන්තො මලොකෙනො එකදිවසං අද්දස. “අඨමෙ ග්ගා ගික්කමෙ”ති ගික්කමෙ අථ රුඡ දලනනෙමි වංකරතනං ඔසකතිතනති සුත්තං උපන්තබලවදෙමනස්සො-ඉදුති මග්ගං න විරං ජිවිතබ්බං ගව්භියාති, අප්පාවශෙසං මෙ ආයු, න මෙ ඉදුති කාමෙ පරිභුජනකාලො, පබ්බජ්ජාකාලො මෙ ඉදුති”ති රොදිනිචා පරිදෙවිනිචා ජෙට්ඨපුත්තකං කුමාරං ආමන්තාපෙතිචා එතදවොච. “සමුද්දපජි සත්ත”නති පරික්කන්තඑකසමුද්දපරියන්තමෙව. ඉදං හියස්ස කුලසන්තකං, වංකවංලපරියන්තං පන පුඤ්ඤිථිවසෙන නිබ්බන්තං නතං සක්කාද්දං, කුලසන්තකං පන නිශ්ශාතෙනො සමුද්දපරියන්තනති ආහ.

“කෙසමස්ස”නති තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජනාපි හි පඨමං කෙසමස්සං ඔහාරෙතති. තතො පඨාය පරුලහකෙසෙ බන්ධිනිචා විවරනති තෙන වුත්තං “කෙසමස්සං ඔහාරෙතා”ති. “කාසාසාති”ති කාසාය රසපිතාති. ආදිතො එවං කනිචා පච්ඡා වංකලාතිපි¹ බාරෙතති. “පබ්බජි”ති පබ්බජ්ජො, පබ්බජ්ජාපි අත්තනො මඛලුය්ශාතෙයෙව වසි. “රාජ්ජිමනි”ති රාජඉසිමති. බ්‍රාහ්මණ පබ්බජ්ජා හි බ්‍රාහ්මණික යොති වුච්චනති. සෙතච්ඡතං පන පඨාය රාජපබ්බජ්ජා රාජික යොති. “අන්තර්ධාසි”ති අන්තර්ගතං. තිබ්බුතදීපසිඛා විය අභාවං උපගතං. “පටිසංවෙදෙසි”ති කන්දනො පරිදෙවනො ජානාපෙසි. “පෙතනික”නති පිතියො අගතං දුග්ගං න භොති න සක්කා කුසිතෙන ගීතවිරියෙන දසඅකුසලකමපථෙ සමාදාය වත්තනෙනා පාපුණ්ණං. අත්තනො පන සුත්ත කමමං තිය්ශාය දස විධං වාදසවිධං වා වංකවට්ටිවත්තපුරිතෙනවෙතං² පත්තබ්බනති දීපෙති. අථ තං වත්තපට්ටිවත්තියං වොදෙනො “ඉඛස නිං”නති ආදි මහ. තත්ථ “අපිසෙ”ති නිද්දෙසෙ. “වංකවට්ටිවත්තන”ති වංක

1. ඔ. I, II & III. වංකලාතිපි.

2. ම. වග්ග. පුරෙතනකෙවෙතං.

වනනිනං වනෙන. “ඛමම” නති දසවිධකුසලකමමපටබමම. “නිසාසාසා” නි තදබිඨානෙන වෙතසා තමෙව නිසාසං කන්තා. “ඛමම. සකඛරොපොනා” නි යථා කතො සො ධම්මො සුදු කතො සොති එවමෙන කරොනෙතා. “ඛමම භරුකරොපොනා” නි තසම් භාර වුපපතියා තං භරු කරොනෙතා. “ඛමම මානෙතොනා” නි තමෙව ධම්මං පියං ව භාවනියං ව කන්තා විහරනෙතා. “ඛමම පුඤ්ඤො” නි තං අපදිසිති ගතිමාලාදිපුජනෙන¹ පුජං කරොනෙතා. “ඛමම අපවසමානො” නි තස්සෙව ධම්මස්ස අපච්ඡි කරණාදිනි නිවවුතනිතං කරොනෙතා. “ඛමම ඛාස් ඛමමකොභු” නි තං ධම්මං ධජමිව පුරකතිති කුන්තමිව ව උක්ඛිතිති පවතියා ධම්ම ධජො ධම්මකොභුති ව හුන්තා අනෙතො. “ඛමම ඛිපෙතොසො” නි ධම්මාධිපතිභුතා ආගතසාවෙන ධම්මවස්සෙනව සබ්බකිරියානං කරණෙන ධම්මධිපතෙයො හුන්තා. “ධම්මකං රක්ඛා වරණභුතනිං සං විදහස්සු” නි ධම්මො අස්ස අත්ථි ති=ඛමමිකො, රක්ඛා ව ආවරණව භුතනි ව ජනනිවරණභුතනි; තත් පරං රක්ඛනෙතො අතතානං රක්ඛ තිති වචනතො ඛනති ආදයො රක්ඛා. වුතතංසෙතං: “කථව තික්ඛමෙ පරං රක්ඛනෙතො අතතානං රක්ඛති? ඛනතියා අවිතිංසාය මෙතන විතතතා අනුද්දයතා” නි. නිවාසනපාරුපනසෙතාදි ආවරණං. වොරාදිඋපද්දවතිවාරණත්ථං සොපායතා භුතනි, තං සබ්බපි සුදු සංවිදහස්සු පවතතය ධජෙතිති අනෙතො. ඉද්දනි යත්ථ සංවිදහි තබ්බං තං දස්සෙතො. “අනෙතා ජනසම්” නති ආදිමාග. තත්ථායං සමෙධිපනෙතො: අනෙතා ජනසංඛාතං තව පුතතදරං සිලසංවරෙ පතිඨාපෙති, වත්ථගතිමාලාදිති වස්ස දෙති, සමෙධිපද්දමෙ වස්ස නිවා රය, බලකායාදිසුපි එසෙව නයො. අයං පත විසෙසො: බලකායො කාලං අනතික්කමිති හතතවෙතනසමපදනෙතපි අනුග්ගහෙතමබ්බා. අභිසිත්තබතතියා හද්දඅස්සාථානියාදි² රතනසමපදනෙතපි උපගණති තබ්බො. අනුයුත්තබතතියා තෙසං අනුරූපයානවාහන මපදනෙතපි පරිතොසෙතබ්බා. බ්‍රාහ්මණො අනතපානවත්ථාදිතා දෙය්‍යධම්මෙන ගහපතිතා හතතබ්ජනගලබලිවද්දිසමපදනෙන, තථා නිගම වාසිනො නෙගමා, ජනපද වාසිනො ව ජානපද. සමිතපාපබාහිත පාපා සමිණ්‍යබ්‍රාහ්මණො සමිණ්‍යපරික්කාරසමපදනෙන සක්කා³ තබ්බා. මිහපක්ඛිනො අහගදනෙන සමස්සාසෙතබ්බා.

“විජිගො” නි අතතනො අණං පවතතිඨානෙන. “අඛමමිකොරො” නි අධම්මකිරියා “මා පවතතිත්ථා” නි යථා නපවතතනි තථා ව තං පරි පාදෙතිති අනෙතො. “සමිණ්‍යබ්‍රාහ්මණො” නි සමිතපාපබාහිතපාපා “මදපසමාද පටිච්චරතා” නි තවවිධමානමද පංචස්ස කාමගුණස්ස විතතවොස්ස ජනසංඛාතා පමාද ට පටිච්චරතා. “ඛනතිසොරමෙව තිවිඨා” නි අභිවාසනබතතියස්සෙව සුරතභාමෙ ව පතිවිසිතා

1. ම. පුජනෙතස. 2. ම. හද්දඅස්සාථානියාදි. 3. ම. සක්කාර කාතබ්බා.

“එකමතතාන” නම් අතතනො රුහාදිනං දමනාදීති එකමතතානං දමෙනති සමෙනති පරිනිබ්බාපෙනතීති වුවවනති. “කාලෙති කාල” නම් කාලෙ කාලෙ. “අභිනිවෙජ්ජසාසි” ති භූථං විශ් විසං විශ් අභිනි විශ් ව සුවසු වජේජ්ජසාසි. “සමාදාය” ති සුරතිකුසුමදමං විශ් අමතං විශ් ව සමවා අදාය පවතෙත්තසාසි, ඉධි රුචා වතනං සමානෙත්තසාසි; අනෙත්තජනසමං බලකායෙපි එකං බතතිසෙසු එකං අනුසුත්තෙත්තසු එකං බ්‍රාහ්මණගහපතිනෙසු එකං නෙගමජානපදෙසු එකං සමණ බ්‍රාහ්මණෙසු එකං මහපක්කසු එකං අධිමමකාරපවිනෙත්තපො එකං අධිතානං ධනානුපදානං එකං සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපසංකම්භා පඤ්ඤාපුත්තං එකතති එවමෙනං දසවිධං හොති. ගහපතිනෙ පන පක්කිජ්ජෙන ව විසුං කථා ගණනතාසං වාදසවිධං හොති. පුබ්බෙ අවුත්තං වා ගණනතෙත්ත¹ අධිමමරුගස්ස ව විසමලොභස්ස ව පහාණවසෙන වාදසවිධං වෙදිතබ්බං. “ඉදං භො ධා” නම් ඉදං දසවිධං වාදසවිධං ව අරියං වික්‍රමවට්ටිවතං නාම. “වතන මානස්සා” ති සුරෙත්තා වතනමානස්ස නදහුපොසපෙති ආදි මහා සුදස්සෙන වුත්තං. “සමනෙත්තා” ති අතතනො මතිසා. “සුද” නම් තිපාතමතං. “පසාසනී” ති අනුසාසනී. ඉදං වුත්තං හොති- පොරුණකං රුජවංසං රුජපවෙත්තං රුජබ්බමං විශාය අතතනො මතිමතෙත්ත රුචා ජනපදං අනුසාසනීති එව මයං මබ්බදෙව වංසස්ස කලාරජනතො විශ් දලගනෙතිවංසස්ස උපවෙජ්ජනො අනතිම පුරිසො හුත්වා උපපතො. “පුබ්බෙත්තාපර” නම් පුබ්බකාලෙන සද්දිසං හුත්වා අපරකාලං. ජනපදා න පබ්බතති න ව වඩ්ඪනති “සථා ධා. පුබ්බෙත්තාන” නම් යථා පුබ්බෙත්තං රුජ්ජනං පුබ්බෙ ව පච්ඡා ව සද්දිසායෙව හුත්වා පබ්බිසු, තථා න පබ්බතති කතීචි ත සුඤ්ඤා² කතීචි සුඤ්ඤා තෙලමසුථාණිකාදිසු වෙව යාගුහතනාදිසු ව ධජපි පරිභාසිත්තාති අත්තො. “අමමවා පාඨිසජ්ජා” ති අමමවා වෙව පරිභා වමරු ව. “ගණකමහාමතතා” ති අමමජ්ජකාදි පාඨගණකා වෙව මහාඅමමවා ව. “අණිකපඨා” ති ගතීචිචාචරියාදයො. “දෙව්‍යාසි කා” ති වාරරක්කිනො. “මනතාසාසිවිනො” ති මතතා වුවති පඤ්ඤා, තං තිස්සයං කථා යෙ ජීවනති පණ්ඨිතා මහාමතතා තෙසං එතං නාමං. “හො ව භො අධිතාන” නම් බලවිලොභතතා පන අධිතානං දඤ්ඤදමනුස්සානං ධනං නානුපදාති. “නානුපස දෙසාමාන” ති අනුපපදෙසාමානො, අයමෙව වා පාඨො. “දුඤ්ඤි ඤ” නම් දුඤ්ඤාභො. “අතතානසඤ්ච ජීවාහි” ති සයං ව ජීවං යාපෙතිති අත්තො. “උදාහික” නම් ආදිසු උපරුපරි භූමිසු එල දතවසෙන උදාහිකමස්සානං-උදාහිකිකා. සග්ගස්ස භිතා තවුපපතති ජනනතොති-සොවගහිකා. තිබ්බතත තිබ්බතතථානෙත්ත සුඛො

1. ම. ගණනතන.

2. ම. සමනෙත්තාති

3. ම. කතීචිසුඤ්ඤා.

4. ම. අමමකිකාදි.

විපාකො අයානි=සුඛවිපාකා. සුට්ඨ අයානං දිබ්බවණණාදිතං දසනතං විසෙසානං තිබ්බජනනතො සන්නසංවත්තනිඤා. එව රූපං දක්ඛිණං දූතං පතිවිස්සෙතිති අන්තො. “පට්ඨසිංහනී”ති වසිසිංහනි ඛත්තං භවිසංති “සුනිසෙධං නිසෙධෙය්‍ය”නති සුට්ඨ නිසිඬං කත්තො නිසෙධෙය්‍යං “මූලසව්‍ය”නති¹ මූලගතං. “බරසං ජෙත්වා”ති එරූපසංඥෙන. “පණ්ණෙත්වා”ති වජ්‍යභෙරියං. “ශිකානි නෙසං ජිජ්ජිසාමා”ති යෙසං අත්තමසො මූලකමුට්ඨිං හරිසාමි² තෙසං තත්ත්ව සිසානි ජිජ්ජිසාමි. යථා තොවි භට්ඨාවචපි ත ජනිසංති අමාසංදාති කිමෙත්ථ රුජපි එවං උට්ඨාය පරං මාරෙතීති අයං තෙසං අභිප්පායො. “උපකාමමිසු”ති ආරම්භ. “පනථදුගන්”නති පත්ඤාතං පත්ථ ධත්වා වොරකමමං. “න නි දෙ වා”ති සො කිර විනෙතසි අයං රුජ ඥවං දෙවොති මුඛපටිඤ්ඤාය දිනනාය මාරුපෙති ගජුහං මුසාවාදං කණ්ණෙති මරණභයෙන නති දෙවොති අවොව. “ඵකිද”නති එත්ථ ව ඉදනති තිපාතමත්තං, එතෙ සත්තාති අන්තො. “වාදින”නති මිත්ථවාරං. “අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදො”ති අභිජ්ඣා ව ව්‍යාපාදො ව. “මිත්ථාදිසී”ති තත්ථි දිනනනති ආදිකා අත්තග්ගාහිකා පට්ඨනිකදිට්ඨි³. “අඛමිත්ථො”ති මාතා මාතුත්ථා පිතා පිතුත්ථා මාතුලානීති ආදිකො අසුත්තව්‍යාතො රුගො. “විසමලොභො”ති පරිභොගසුත්තෙත්ථ ධාතෙත්ථ අතිබලව ලොභො. “මිත්ථාධමෙමා”ති පුරිසානං පුරිසෙත්ථ ඉජ්ජිතං ව ඉජ්ජිත්ථ ඡන්දරුගො. “අමනෙත්ථො”ති ආදිත්ථ මාතුනිතො මධෙත්ථො තස්ස භාවො=මධෙත්ථොතා. මාතරි සමමා පටිපත්තියා එතං නාමං. තස්සා අභාවො චෙව තප්පටිපක්ඛවා ව අමධෙත්ථොතා. අපෙත්තොත්ථාදිසී ව එසෙව නයො. “න කුලෙත්ථව්‍යාපවාසි තා”ති කුලෙ ජෙට්ඨානං අපචිතියා නිවුත්තියා අකරණභාවො. “සං ඉමෙස”නති යයමිං සමයෙ ඉමෙසං. “අලමපනෙත්ථො”ති පතීනො දාතුං සුත්තා. “ඉමානි රසානි”ති ඉමානි ලොකෙ අග්ග රසානි. “අනිව්‍යාදිපසිංහනී”ති⁴ අනි විය දිපසිංහනි. අයමෙවමා පාඨො. “කුසලනාති නි භවිසංති”ති කුසලනති නාමවපි ත භවිසංති. පඤ්ඤානමත්තවපි ත පඤ්ඤාසිංහනීති අන්තො. “පුජ්ජා ව භවිසංති චාසංඤා වා”ති පුජ්ජරතා ව පසංසාරතා ව භවිසංති තදා කිර මත්තස්සා දුක්ඛෙන නාම මාතා පහවා පිතා පහවො සමණ්ත්‍රාගමණො ජීවිතා වොරෙපිතා කුලෙ ජෙට්ඨානං අත්ථාවචපි ත ජනාති අගො පුරිසොති තමෙව පුජ්ජිසංති චෙව පසංසිසංති ව. “න භවිසංති මාසානි වා”ති අයං මයං මාතාති ගරුචිත්තං. න භවිසංති ගෙගෙ මාතුගාමං විය නානාවිධා අසබ්බකථං⁵ කථය මාතා අගාරමුපවාසරත උපසංකමිසංති මාතුත්ථාදිසී එසෙ ව නයො.

1. සි. I & II. මූලවෙත්ථනි. 3. ම. ආදිකාමිත්ථාදිසී.

2. ම. පහරිසාමි.

4. ම. අනිව්‍යාදිපසිංහනිති. 5. ම. අඛමි.

“පාණාතිපාතා විරමෙය්‍යාමා”¹ නි පාණාතිපාතතො ඔසකෙක ය්‍යාමි. “පාණාතිපාතං විරමෙය්‍යා”² නිපි සජ්ඣායනති. තථ පණාති පාතං පජ්ඣෙය්‍යාමාති අනේවා. “විසතිවය්‍යායුක්තා”³ නි මාතා පිතරො පාණාතිපාතා පටිවිරතා, පුතතා කඥා චීසතිවය්‍යායුක්තා අහෙසුනති? වෛතනවිසුද්ධියා, තෙසං හි මාතාපිතරො සීලවනතා ජතා. ඉති සීල ගබ්බෙ වඩ්ඪිතතතා ඉමාය වෛතනවිසුද්ධියා දීඝා යුක්තා අහෙසුං. ඥෙපි තෙ කාලං කඤ්ච තනේව නිබ්බතතා තෙ අතත නොව සීලසම්පන්නියා දීඝායුක්තා අහෙසුං. “අය්‍යාමා”⁴ නි භවෙය්‍යාම “වතනාදීසංවය්‍යායුක්තා”⁵ නි ආදයො නොට්ඨාසා අදිනනාදිනාදීති පටිවිරතාතං වසෙන වෙදිතබ්බං. “ඉට්ඨා”⁶ නි මය්‍යං භතතං දෙට්ඨාති එවං උපපජ්ජනක තණ්හා. “අනිසන්”⁷ නති න අසනං අවිපථාරික භාලො කායාලසියං; භතතං භුතතාතං භතතසම්මදපච්චයා නිපජ්ජතු කාමතාජනකො කායදුබ්බලභාවොති අනේවා. “ජග්”⁸ නි පාකට්ඨ ජරා. “කුකකුමසමපාතිනා”⁹ නි එකභාමය්‍ය ඡදනපිට්ඨිතො උපපතිනා ඉතර භාමය්‍ය ඡදනපිට්ඨි පතනසංඛාතො කුකකුමසමපාතො එතාසු අපථිති=කුකකුමසමපාතිකා. “කුකකුමසමපාදිකා”¹⁰ නිපි පාඨො. භාමනතරතො භාමනතරං කුකකුමපාතං පදසා ගමනසංඛාතො කුකකුමසමපාදො එතාසු අපථිති අනේවා. උභයමෙපතං සනතිවාසනං යෙව දීපෙති. “අවිට්ඨිමඤ්ඤං පුට්ඨො භවිස්‍යතී”¹¹ නි අවිට්ඨො තිරයො විශ තිරනතරපුරිතො භවිස්‍යති. “අසිනිවය්‍යං සහය්‍යා යුක්තාසු ගිකඛ්බෙ මනුසෙය්‍යාසු මෙතෙනසොයා නාම ගගවා ලොසෙක උපපජ්ජිස්‍යතී”¹² නි ත වඩ්ඪමානකවසෙන වුතතං. ත හි බුද්ධා වඩ්ඪ මානෙ ආයුමති නිබ්බතනනති, භාය³ මානෙ පත නිබ්බතනනති. තසමා යද තං ආයුං වඩ්ඪිනා අසංඛෙය්‍යතං පඤ්ඤා පුත භය්‍යමානඅසිතිවය්‍යසහය්‍යායුක්තාලොභෙය්‍යති තද උපපජ්ජිස්‍යතීති අනේවා. “පටිභජිස්‍යතී”¹³ නි ඉදං පරිවාරෙඤ්ඤා විවරනතාතං වසෙන වුතතං. “යුපො”¹⁴ නි පාසාදො “රඤ්ඤා මහාපඤාදෙන ඤාග්ඨි ඤො”¹⁵ නි රඤ්ඤා භෙතුභුතෙන තස්සන්ධිය සකෙකත දෙවරාජෙන විසයකම්මදෙවපුතතං පෙසෙඤ්ඤා කාරාපිතො.

පුබ්බෙ කිර වෙ පිතාපුතතා නලකාරා පච්චෙකවුද්ධියා නලෙති ව උදුබ්බරෙති ව පණ්ණසාලං කාරාපෙඤ්ඤා තං තථ වසා පෙඤ්ඤා වතුති පච්චයෙහි උපට්ඨතිංසු. තෙ කාලං කඤ්ච දෙව ලොසෙක නිබ්බතතා තෙසු පිතා දෙවලොසෙයෙව අට්ඨාසි. පුතතා දෙවලොසා වටිනා සුරුචිය රඤ්ඤා දෙවියා සුමෙධාය කුට්ඨිමිං නිබ්බතෙතා මහාපනාදො නාම කුමාරො අහොසි. සො අපර භාතෙ ඡතතං උස්සාපෙඤ්ඤා මහාපනාදො නාම රාජ ජතො. අපස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සකෙකා දෙවරාජ විසයකම්මදෙවපුතතං රඤ්ඤා පාසාදං කරෙහිති පටිඤ්ඤා. සො තස්ස පාසාදං නිමිඤ්ඤා පංචවිසතිසොජ කුසෙබ්බං සතතරතතමයං සතතභුමකං. යං සකියාය ජතතෙ වුතතං:-

“පතාදෙද නාම සො රුක් යසස යුපො සුවණ්ණකො,
තිරියං සොළසුබෙබ්බො උබ්බමානු සහස්සධා.

සහස්සකණ්ණො සතභණ්ඩු ධර්ම හරිතාමයො,
අනවට්ඨං තත්ථ ගතිබ්බං ඡ සහස්සාති සත්තධා.

එවමෙතං තද ආසි යපා භාසසි හදුර්,
සකෙකා අහං තද ආසිං වෙය්‍යාවට්ඨ කෙරෙ තවා”ති.

සො රුක් තත්ථ යාවතායුතං වසිත්වා වවිත්වා දෙවලොකෙ
තිබ්බතති. තසමිං දෙවලොකෙ තිබ්බතො සො පාසාදෙද මිහා
ගභ්‍යාය අනුසොතං පති. තස්ස ධුරසොපාත සමමුබ්බාතො පඨා
ගපතිට්ඨාතං නාම නගරං මාපිතං. ථූපිනාසමුබ්බාතො කොටි
ගාමො නාම. අපරභාගෙ අමිහාතං භගවතො කාලෙ සො නල
කාරදෙවපුත්තො දෙවලොකා වවිත්වා මනුස්සපෙථ හදුර්සෙවසී
නාම හුත්වා සත්ථසනතිකෙ පබ්බජිත්වා අරහතො පාපුණ්ණි. සො
නාමාය ගභ්‍යාතරණදිවසෙ භික්ඛුසබ්බස්ස තං පාසාදං දයොසිති
වජ්ඣං විත්ථා රෙතබ්බං. කසමා පතෙස පාසාදෙද න අනතරිතිතොති?
ඉතරස්ස ආනුභවා. තෙන හි සද්ධං පුඤ්ඤකමං කත්වා දෙව
ලොකෙ තිබ්බතානුලුපුත්තො අනාගතෙ සංඛො නාම රුක්
හවිස්සති, තස්ස පරිභොගත්ථාය සො පාසාදෙද ථුට්ඨසිස්සති තස්මා
අනතරිතිතොති. “උග්ගාපෙඤ්ඤා”ති තං පාසාදං උට්ඨාපෙත්වා
“අඤ්ඤාචසිඤ්ඤා”ති තත්ථ වසිත්වා.

“දදිඤ්ඤා¹ විස්සජේජඤ්ඤා”ති තං පාසාදං දනවසෙත දත්වා තීර
පෙකො පරිව්වාගවසෙත විස්සජේජත්වා. කස්ස ව එවං දත්වාති?
සමණෝදීතං. තෙනාග: “සමණොච්ඡාගමිණිකපණ්ණිකවණ්ණික
ශාවකාහං දුගං දත්වා”ති. කථං පන සො එකං පාසාදං බහුතතං
දස්සතිති? එවං කිරස්ස විතං උපපජ්ජස්සති “අයං පාසාදෙද විපර
කිරියතු”ති සො බණ්ඩබණ්ඩසො විපකිරිස්සති. සො තං අලභ
මනො හුත්වා යො යතතකං ඉච්ඡති සො තතතකං ගණනතුති දන
වසෙත විස්සජේජස්සති. තෙන චුතතං: “දුතං දත්වා මෙතොයස්ස
භගවතො-පෙ-විහරිස්සති”ති එතතකොත භගවා වට්ඨගාමිකුසලස්ස
අනුසන්ධිං දයොසි. ඉදුති විවට්ඨගාමිකුසලස්ස අනුසන්ධිං දයොතොතො
පුත“අතගදිපා භික්ඛවෙ විහරථා”ති ආදිමං. “ඉදං භො භික්ඛවෙ
භික්ඛුණො ආයුස්සම්”නති භික්ඛවෙ යං වෙ අහං ආයුතාපි වඩ්ඪස්ස
ථාති අවොවං, තත්ථ ඉදං භික්ඛුණො ආයුස්සම් ඉදං ආයුකාරණන්ති
අනෙතං, තස්මා තුලෙහති ආයුතා වඩ්ඪිතුකාමෙති ඉමෙ වතනායෙ
ඉද්ධිපාද භාවෙතබ්බාති දයොසති. “වණ්ණස්සම්”නති යං වෙ
අහං වණ්ණණපි වඩ්ඪිස්සත්ථාති අවොවං, ඉදං තත්ථ වණ්ණ
කාරණං. සීලවතො හි අවිප්පජ්ජිතං වසෙත සරිවණ්ණොපි

කීනතිවසෙන ගුණවණණාපි වඩිති, තසමා තුලෙහි වණණන වඩිතු කාමෙහි සිලසමපනෙනාහි භවිතබ්බතනී දසොති “සුබසම්” නති යං චො අහං සුබෙති වඩිසියාපාති අචොචං, ඉදං තං¹ විචෙ කථං පිතිසුඛාදි තානපාකාරකං කූත සුඛං තසමා තුලෙහි සුබෙති වඩිතු කාමෙහි ඉමාති වතතාරි කූතාති භාවෙතබ්බත. “භොග සම්” නති යං චො අහං භොගෙනපි වඩිසියාපාති අචොචං, අයං භො අපපමාණානං සත්තානං අපාරිකුලතාවභො සුබසයනාදි එකාදසාතිසංභො සබ්බදිසාපිපථාරිතබ්බවිහාරභොගො, තසමා තුලෙහි භොගෙහි වඩිසියාමෙහි ඉමෙ බ්‍රහ්මවිහාරා භාවෙතබ්බා “බලසම්” නති යං චො අහං බලෙනපි වඩිසියාපාති අචොචං ඉදං තං ආසවක්ඛයපරිසොසානෙ උපපනනං අරහත්තඵලසංඛාතං බලං තසමා තුලෙහි බලෙහිපි වඩිසියාමෙහි අරහත්තපාතතියා සොභො කරණීයො.

“සප්පිදං ගිත්තවෙ මාරබල” නති යථා ඉදං දෙවපුත්තමාර චිත්තිමාරතිලෙසමාරාතං බලං අපසසහං දුර්ගිසමාවං එව අඤ්ඤා ලොකෙ එකබලමිති ක සමනුපසාමි, තමි බලං ඉදමෙව අරහත්ත ඵලං පසගති අභිභවති අරොධාතරති. තසමා එත ව යොගො කරණීයොති දසොති. “එවමිදං පුඤ්ඤ” නති එවං ඉදං ලොකුගතර පුඤ්ඤමි යථ ආසවක්ඛයා පවඩිතිති විවට්ටනමිකුස ලානුසනී. නිට්ඨපෙතො අරහත්තකුලෙත දෙසනං නිට්ඨපෙසි. සුත්තපරිසොසානෙ මිසතිහික්ඛුසහසාති අරහත්තං පාප්‍රණිංසු. වතුරාසිති පාණසහසාති අමතපානං පිටිංසුති.

වග්ගවග්ගසුත්තවණණනා නිබ්බිතා.

3, 26.

“එවමෙම සුත” නති අඤ්ඤාසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපද වණණනා: “පුබ්බාග්ගමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙ” ති එත අයං ආනු පුබ්බිකථා: අතීතෙ කප්පසතසගයාමිත්තෙ එකා උපාසිතා පදුමුත්තරං භගවතනං නිමනෙතති: බුද්ධිපමුබ්බෙ සිකුබ්බතසගයාස දනං දතී භගවතො පාදමුලෙ නිපජ්ජිතා අනාගෙහ තුලාදි සයා බුද්ධියා අග්‍රපට්ඨාසිතා භොමිති පත්තං අකාසි. සංකප්ප සතසගයං දෙවෙසු ව මනුසොසු ව සංසරිතා අලියාකං භගවතො කාලෙ හද්දියතගෙර මෙණ්ඩක සෙට්ඨිපුත්තසා බන්ධුස සෙට්ඨිතො භගෙන සුමනාදෙවියා කුච්ඡිමිං පටිසනී. ගණිති, ජාතකාලෙ තසා විසාමාති නාමං අනංසු. සංයද භගවා හද්දියතගරං අගමාසි, තද පඤ්චති දුරිකාසතෙහි සද්ධිං භගවතො පට්ඨි ග්ගමිතං ගතා, පඨමදස්සනෙහි ගෙව සොතාපත්තා අගොසි. අපර

1. ම. තත්.

2. ම. කරණීයොති.

භාගෙ සාවච්ඡයං. මිහාරසෙට්ඨිපුත්තඤ්ඤා පුණ්ණවද්ධිකතුමාරඤ්ඤා
ගෙහං ගතා. තත්ත තං මිහාරසෙට්ඨි මාතිට්ඨානෙ ධරෙයි. තඤ්ඤා
මිහාරමානාති වුට්ඨති පතිකුලං. ගව්ඡන්තිතා තඤ්ඤා පිතා මහාලතා
පිලුකිතා. නාම කාරුපෙයි තඤ්ඤා පිලුකිතෙ වතඤ්ඤා වර්ථනා
ලියො උපයොගං අගමංසු, මුද්ධතානං එකාදසනාලියො පවාලඤ්ඤා
වාචිසතිනාලියො මණ්ඩිතං තෙතතිංසනාලියො. ඉති එතෙති ව
අඤ්ඤාති ව සත්තති රතතෙති¹ තිට්ඨානං අගමායි. තං සීඝ්‍රෙ පටි
මුක්ඛං යාව පාදපිට්ඨියා භස්සති, පංචනතං හත්තිනං බලං ධාරිය
මානාව තං ඉත්ති ධාරෙත්තුං සකෙකාති. සා අපරභාගෙ දසබලඤ්ඤා
අග්ගපට්ඨාසිකා සුඤ්ඤා තං පසාධනං විශ්වජේතව්‍යා නවති කොට්ඨි
ගගවිතො විහාරං කාරුගමානා කර්මමෙත්තා භූමිභාගෙ පාසාදං
කාරෙයි. තඤ්ඤා උපරිභූමියං පංචගබ්භසතාති ගොතති ගෙට්ඨිම
භූමියං පඤ්ඤාසතාති, ගබ්භසභස්සපතිමණ්ඩිතො අගොයි. සා සුද්ධා
පාසාදෙ ත සොභතිති තං පරිවාරෙත්වා පඤ්ඤාදුට්ඨිගෙගසතාති
පඤ්ඤාදුට්ඨිපාසාදසතාති පඤ්ඤාදිසසාලා සතාති ව කාරුපෙයි. විහාර
මෙහා වතුති මාසෙති තිට්ඨානං අගමායි. මාතුගාමතතභාවෙ සීතාය
විසාඛාය විය අඤ්ඤාසුත්තා බුද්ධසාසනෙ ධනපරිවට්ඨාගො නාම තත්ති
පුරිසත්තභාවෙ සීතඤ්ඤා ව අනාඨපිණ්ඩිකඤ්ඤා විය අඤ්ඤාසුත්තාති. සො
ති වතුපණ්ණාසකොට්ඨියො විශ්වජේතව්‍යා සාවච්ඡියා දක්ඛණ්ණාගෙ
අනුරාධපුරඤ්ඤා මහාවිහාරසද්දිසෙ ආනෙ ජේතවතමහාවිහාරං නාම
කාරෙයි. විසාඛා සාවච්ඡිතා පාචිකභාගෙ උත්තමදෙවිවිහාරසද්දිසෙ
ආනෙ පුබ්බාරාමෙ නාම කාරුපෙයි. ගගවා ඉමෙසං විනතං කුලානං
අනුකම්පාය සාවච්ඡි. තිස්සාය විහරනො ඉමෙසු චිත්ත විහාරෙසු
තිබද්ධිවාසං වයි. එකං අනෙතා වස්සං ජේතවතෙ වසති. එකං
පුබ්බාරාමෙ. එකඤ්ඤා පන² සමයෙ ගගවා පුබ්බාරාමෙ විහරති,
තෙන වුත්තං “පුබ්බාරාමෙ මහාරමානුපාසාදෙ”ති

“වාසෙට්ඨිකාරමාන”ති වාසෙට්ඨිකාමණෙරෙ භාරවාජෙ ව.
“භික්ඛුසු පටිවසනති”ති³තෙව තිත්ථිය පරිවාසං ත අපත්තිපරිවාසං
වසනති. අපරිපුණ්ණවස්සා තතා පන භික්ඛුභාවං පක්ඛයමානා වසනති.
තෙතනවාහ “භික්ඛුභාවං අකංඛමානා”ති. උගොපි එතෙ උදිට්ඨ
මුග්ග්ගමහාසාලකුලෙ තිබ්බධතා වත්තාලීසකොට්ඨිභවා තිණ්ණං
පෙද්දතං පාරගු මජ්ඣමනිකායෙ වාසෙට්ඨිපුත්තං සුඤ්ඤා සරණං ගතා
තෙවිජ්ජුත්තං සුඤ්ඤා පබ්බජිතා ඉමසමා කාලෙ භික්ඛුභාවං අකංඛ
මානා පරිවසනති. “අභෙත්තාසාසෙ වංකමති”ති උත්තරදක්ඛණ්ණ
අයාතඤ්ඤා පාසාදඤ්ඤා පුරජිමහාගෙ පාසාදව්ජායායං යනතරජ්ජිති
අකඨ්ඨියමානං රතතසතුබ්බධං සුවණ්ණඅගසිකං විය අතිලපෙථ
විධාවනතිති ජබ්බණ්ණාති බුද්ධිරග්ගති සොභමානො අපරාපරං
වංකමති. “අනුමංකමංසු”ති අඤ්ඤාලිං පග්ගග්ගා ඔත්තසරීරා සුඤ්ඤා

1. සී. I & II සත්තවණ්ණති වරරතතෙති. 2. ම. තඤ්ඤා. සමයෙ පන.
3. ම. පටිවසනතිති.

“මුණ්ණිකෙ සමණකෙ”¹ නි නිදන්තා ජගුච්ඡන්තා වදන්ති, න මුණ්ණිකෙතමෙව සමණමත්තඤ්ච සත්තං. “ඉසෙක”² නි ගහපතිකෙ. “කුණ්ණ”³ නි කාලකෙ. “ඛණ්ණ”³ නි මාරසා ඛණ්ණභුතෙ මාර පක්ඛිනෙ “පාදුපපෙච්ච”³ නි මිහාමුහුණො පාදු¹ අපච්චිභුතෙ. පාදුතො ජනෙති අගිප්පායො. “තග්ග වො වාසෙධාරි චුහමණො පොරුණං අසාරන්තා ඵවමාහංසු”³ නි ඵත් “පෙට්ටා”³ නි නිපාත මිත්තසාමිච්චනං. තුමහංකං චුහමණොති අපෙත්වා. “පෙට්ටාණ”³ නති පොරුණකං අග්ගසූත්තං ලොකුප්පාතතිච්චිතංසං. “අසාරන්තා”³ නි අසරමානා; ඉදං වුත්තං හොති: “ඵනංසෙත වො වාසෙධාරි චුහමණො පොරුණං ලොකුප්පාතතිං අනනුසාරන්තා අජන්තා ඵවං වදන්ති”³ නි. දිස්සන්ති පොසනාති ඵවමාදි තෙසං ලද්ධිනිදන්තන්තං වුත්තං. තත් “මුහමණිකො”³ නි මුහමණානං පුත්තපච්චාහන්තං ආවාහවිවාහවිසෙත කුලං ආනිතා මුහමණීයො දිස්සන්ති. තා ඛො පනෙතා අපරෙත සමසෙත උතුනීයොපි හොන්ති. සංජත පුප්ඵාති අපෙත්වා. “ගබ්භිනිකො”³ නි සංජතගබ්භා. “විජ්ඣමානා”³ නි පුත්තධිතරො ජතගමානා. “පාසමානා”³ නි දුරතෙ ඵන්දුරං පාසෙත්තිසො. “සොනිත්ච සමානා”³ නි මුහමණිනං පස්සාව මිග්ගෙත ජාතා සමානා. “ඵවමාහංසු”³ නි ඵවං වදන්ති. කථං “මුහමණොච සෙට්ටාරි වණණො-පෙ-මුහමද්දොද”³ නි. යදි පත තෙසං තං සම්ච්චිතං සියා මුහමණිනං කුච්ඡි මිහාමුහුණං උරෙ තපෙය්‍ය. මුහමණිනං පස්සාවමිග්ගො මිහාමුහුණො මුඛං හපෙය්‍ය. න ඛො පනෙතං ඵවං දට්ඨබ්බං. තෙතාහ: “තෙ මුහමණසෙඤ්ච අබ්බා විකඛන්ති”³ නි ආදි. ඵත්තාවතා මයං මිහාමුහුණො උරෙ චසිත්තා මුඛතො නිකඛන්තාති වත්තුං මා ලාහන්තුති ඉදං මුඛෙච්ඡදකචාරං³ වත්තා පුත “වත්තාසෙට්ටි වණණො කුසලෙ ධම්මෙ සමාදය වත්තන්තාව සුඤ්ඤාති”³ නි දස්සන්තං. “වත්තාසෙට්ටි වාසෙධාරි වණණො”³ නි ආදි මාහ. “අකුසලංඛානා”³ නි අකුසලාති සංඛාතා, අකුසලකොට්ඨාස භුතාති වා. ඵසතයො සබ්බත්. “න අලමිඤ්ඤා”³ නි අරිගතාවෙ අසමත්. “කණ්ණා”³ නි පකතිකාලකා. “කණ්ණවිපාකා”³ නි විපාකොපි තෙසං කණ්ණා, දුකෙධාති අපෙත්වා. “ඛනිකෙට්ටි හෙ”³ නි ඛනිකමිතිපි හෙ. “ඵකෙට්ටි”³ නි ඵතගමිං. ඵසතයො සබ්බත්. “සුක්කා”³ නි නිකතිලෙසහාවෙන පණ්ණි. “සුක්කවිපාකා”³ නි විපාකොපි තෙසං සුක්කා, සුඛොති අපෙත්වා. “උහසෙට්ටාතිණ්ණසු මත්තමානෙසු”³ නි උහසෙසු වොතිණ්ණසු මිසදිසුතෙසු සුත්තා වත්තමානෙසු, නතමෙසු උහසෙසුති? කණ්ණසුක්කසු ධම්මෙසු විඤ්ඤා, ගර්භිතෙසු වෙච විඤ්ඤාපසන්තෙසු ව “සෙද්දත් මුහමණො ඵව මාහංසු”³ නි ඵත් ඵතෙසු කණ්ණසුක්කධම්මෙසු වත්තමානොපි මුහමණො

1. ම. පාදුතා.

2. ම. අසරන්තා.

3. ම. වාදං.

යදෙව් තං එවං වදන්ති. “බ්‍රාහ්මණෝව සෙට්ඨො වණ්ණණං”¹ ති ආදී තං තෙසං විඤ්ඤා තානුජානන්ති. යෙ ලොකෙ පණ්ඩිතා තෙ තානු මොදන්ති තපසංසන්නීති අපේථා. තංකියං ගෙනු. “ඉමෙසං හි වා සෙට්ඨො”² ති ආදිවති අයං සංඛෙපපේථා. යං වුත්තං “තානුජානන්ති”³ ති තං කසමාති චෙ? යමා ඉමෙසං වතුණ්ණං වණ්ණාතං සො භික්ඛු අරහං-පෙ-සමමදඤ්ඤා විමුත්තො සො තෙසං අග්ගමත්තායති තෙව් ත එවරුපා⁴ තමා තෙසං විඤ්ඤා තානුජානන්ති.

“අරහ”⁵ නති ආදි පදෙසු වෙත්ති කිලෙසානං ආරක්කතාදිති කාරණෙති අරහං. ආසවානං ධිණ්ණතා ධිණ්ණසමා සත්ත සෙවා පුප්ඵල්ලික කල්‍යාණකා ව බ්‍රහ්මවර්ගවාසං වසන්ති නාම. අයං පන වුත්ථවාසොති=බුඞ්ගාමා. වතුති මග්ගෙති වතුසු සෙට්ඨසු පරිජාන කාදිකරණීයං තතං අය්‍යාති=කාමාකරණීයො. කිලෙසභායෙ ව බන්ධනායෙ ව ඔහිතො අය්‍යාති=බන්ධනායෙ. “බන්ධනා”⁶ ති ඔතා රිතො. සුද්දෙරෙ අපේථා සකො වා අපේථා=සද්දේථා. අනුපපන්නො සද්දේථා එතෙතාති=අනුපපන්නසද්දේථා. හවසඤ්ඤාපණං. වුට්ඨති තණ්හා. සා⁷ පරික්ඛිණං අය්‍යාති=පරික්ඛිණි හවසඤ්ඤාපණං. “සමමදඤ්ඤා විමුත්තො”⁸ ති සමමා ගෙනුතා තයෙත කාරණෙන ජාතිතා විමුත්තො. “ජනනසම්”⁹ නති ජනෙ එතසම්. ඉමසම්. ලොකෙති අපේථා. “දිට්ඨි වෙච ධම්මෙ අභිසංපත්ඨං වා”¹⁰ ති ඉධත්තභාවෙ ව පරත්තභාවෙ ව. “අනිත්තං”¹¹ ති අත්තර්විරහිතා. අත්තතො කුලෙක සද්දිසාති අපේථා. “අනුසුත්තං”¹² ති වසවත්තිතො. “නිච්චිකාර”¹³ නති මහල්ලකත්තර් නිපට්ඨකාරං දසෙයනති දහ රත්තර් අභිවාදනාදිති කණ්ණාති, තත්ථ “සාම්චිකාම”¹⁴ නති තං තං වත්ත”කාරණාදි අනුච්චිකාකමම. “නිච්චිකා”¹⁵ ති අභිනිච්චිකා, අච්චලසිතා, කය්‍ය පන එවරුපා සද්ධා හොතිති? සොතාපන්නස්ස, සො හි නිවිට්ඨසමෙහි අසිනා සිසෙ ජෙජ්ජ”මානෙසි බුද්ධො අබුද්ධොති වා ධම්මො අධම්මොති වා සංකො අසංකොති වා න වදති. පඤ්චික සද්ධො සොති. සුරම්මෙට්ඨො විශ් :-

සො කීර සනුධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපන්නො සුත්වා ගෙහං අගමාසි. අථ මායො වත්තිංසවරලක්කණාදි පඤ්ඤානං බුද්ධරුපං මාපෙත්වා තස්ස කරවායෙ රුත්වා සත්ථා ආගමොති සාසනං පටිති. සුරම්මෙට්ඨො විනෙතසි-අහං ඉදංතෙව සනුසන්තෙ ධම්මං සුත්වා ආගමො, කිං නුබො හවිස්සතිති උපසංකමිති සනුසඤ්ඤාය වන්දිති අට්ඨාසි. මායො අහං-අමට්ඨා යං තෙ මයා රුපං අතිවමං -පෙ-විඤ්ඤාණං අතිවත්ති කපිතං තං දුක්ඛපිතං අනුපඨායෙත්වාති මිය එතං වුත්තං තසමා නිං “රුපං නිවමං-පෙ-විඤ්ඤාණං නිවත්ති ගණ්ණාති”¹⁶ ති. සුරො විනෙතසි: “අට්ඨානමෙතං යං බුද්ධො

1. ම තෙ තෙව එවරුපා.

2. සි. I. II & III. සාම.

3. සි. I. II & III. වචන.

4. ම. ජිජ්.

අනුපබ්බාසෙතො අපච්චිකං කතො කිංඤ්චි කප්පෙය්‍යං, අද්ධා අයං මග්ගො විච්ඡද්දන්තත්තං මාරො ආගතොති, තතො තං තං මාරොසිති ආහ, සො මුසාවාදං කාතුං නාසකති, අම මාරොගමිති පටිච්ඡති¹. කයමො ආගතොසිති? තච සද්ධාවාලකත්තති ආහ. කණ්ණ පාපිම තං තාව එකො තිට්ඨ තාදිසානං මාරානං සතථි සහස්සථි සහස්සහස්සථි මම සද්ධා වාලෙතුං අසමත්තං. මග්ගෙන ආගතසද්ධා නාම පිරා,² සීලපඨවියං පතිට්ඨිතා සිනෙරු විය අවලා හොති. කිං තං එත්තති අච්ඡරං පහරි. සො ධාතුං අසනෙකානො තත්තවනතරධායි, එවරුපං සද්ධා සතියෙතං වුත්තං තිට්ඨති. “මුලජ්ඣා පතිට්ඨිතා”ති මග්ගමුලස්ස සඤ්ජා භතො තෙන මුලෙන පතිට්ඨිතා. “දුඤ්ඤා”ති පිරා. “අසංඝාජි ඝා”ති සුතිබාහුද්ධිලො විය කෙනවි වාලෙතුං අසකුණ්ණයා.³ “නග්ගතං කල්ලං චචන්ද්‍රා”ති. තස්ස අරියසාවකස්ස සුත්තං මෙව චතතුං කිං හගවතොමහි පුත්තො ඔරසොති එවමාදි. සො හි හගවත්තං තිස්සාය අරියභූමියා ජතොති හගවන්තො පුත්තො. උරෙ වසිති මුඛතො තික්කත්තධම්මසොඝවසෙන මග්ගඵලෙසු පතිඨිතතො ඔරසො මුඛතො ජන්තො. අරියධම්මතො ජාතතො අරියධම්මතං ච තිලම්තතො ධම්මසෝ ධම්මනිමිත්තො. තච ලොකුත්තරධම්මද්ධාදං⁴ අරහතීති=ධම්මද්ධාදො. “නා කිංඤ්ඤා හෙතු”ති යදෙතං හගවතොමහි පුත්තොති චන්ද්‍රා “ධම්මජො ධම්ම නිමිත්තො”ති වුත්තං, හං කයමාති⁵? ඉද්දතිස්ස අත්තං දස්සෙතො “තථාගතස්ස හෙත”න්ති ආදිමාහ. තත් “ධම්මකායොඉතිපි”ති කයමා තථාගතො ධම්මකායොති වුත්තො? තථාගතො හි තෙපිටකං බුද්ධි චචතං හදසෙන විනෙතත්තො වාචාය අභිනිහරි. තෙනස්ස කායො ධම්මමයත්තො ධම්මොච, ඉති ධම්මො කායො අස්සාති=ධම්මකායො. ධම්මකායත්තො එව මුහුණ්ණායො. ධම්මො හි සෙට්ඨෙට්ඨිත බ්‍රහ්මාති චුට්ඨති. “ධම්මසුත්තො”ති ධම්මසහාමො. ධම්මභූතත්තො එව බ්‍රහ්ම සුත්තො. එත්තාචතො හගවා සෙට්ඨෙට්ඨිතවාදං දස්සෙත්තො ඉද්දති අපරෙතපි නයෙන සෙට්ඨෙට්ඨිතවාදමෙව දස්සෙත්තො “භොති ඛො සො වාසෙට්ඨා සමයො”ති ආදිමාහ. තත් සංවට්ට විට්ටකථා බ්‍රහ්මරුලෙ විත්තාරිතාව. “ඉඤ්ඤා ආගමන්ති”ති ඉත්තං භාවං⁶, මනුස්සත්තං ආගමන්ති. “භොති භොතති මත්තාමසා”ති තෙන ඉධ මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තමානාපි ඔපපාතිතා හුත්වා මනෙතෙව නිබ්බත්තොති මනොමයා, බ්‍රහ්මලොකෙ විය ඉධාපි තෙසං පිතිසෙව ආහාරකිච්චං සාමෙතිති=පිතිසකම්බා. එතෙතෙව නයෙන “සංවට්ඨාදි ති”පි වෙදිතබ්බාති. “එතොද්ධිසුත්තො”ති සංවට්ඨකත්තවාලං එතොද්ධිමෙව භූතං. “අනිකායො”ති තමො. “අනිකාරකිමි

1. ම. පටිජානාති.

2. සි. I & II. තාම සීලා.

3. සි. I & II. අණ්ණයානො.

4. ම. දුගජ්ඣ.

5. ම. කහමානිවෙ.

6. ම. ඉත්තංභාව. 7 ම. ඉත්තං.

සා"හි වසුච්ඡිද්ධස්ස උපතතිථිවාරණෙන අනිභාවකරණං බහල තමං. "සමගාහි"හි පතිට්ඨති, සමනතතො පත්ථි "පසංසො ගාතකස්ස"හි තතත්ථිරස්ස. "වණ්ණසමපනතා"හි වණ්ණෙන සමපනතා, කණ්ණිකාරජුපථසදිසො තස්සා' වණ්ණො අහොසි. "ගභිසමපනතා"හි ගභෙන සමපනතා දිබ්බගතිං වායති "රස සමපනතා"හි රසෙන සමපනතා, පක්ඛිත්තදිබ්බොපා විස හොති. "බුද්දමබු"නති බුද්දකමනවිතාහි තතං මබුං. 'අනෙලස'නති තිසද්දසං මකඛිකණ්ඩවිරහිතං. "ලොලජ්ඣිකො"හි ලොලසහාවො. අනිභාවකතරෙපි කප්පෙ ලොලො යෙව. "අභමගා"හි අච්ඡරිස ජාතො ආග. "කිමෙවිදං හවිසසනි"හි වණ්ණොපිස්සා මනාපො ගකොපි, රසො පනස්ස කිදිසසා හවිසසනිති අනෙථා. සො තත්ථ උපතතලොහො' රසපඨවිං අබ්බුලියා සාසි. අබ්බුලියා ගහෙත්වා ජිව්ගහෙය් යපෙසි. "අව්ජාසද්ධි"හි ජිව්ගහෙය් යපිතමත්තාය සත්ත රසගරණිසහස්සාහි ඵරිත්වා මනාපා සුත්වා තිට්ඨති. "නණ්ණාවස්ස ඔක්කම"හි තත්ථ වස්ස තණ්ණා උපපජ්ජි. "ආලුපකාරණං" උපකාශ මිංසු පටිභුජ්ඣු"නති ආලොපං කත්වා පිණෙහි ජිහ්විත්වා පටිභුඤ්ජිත්වා ආරහිංසු. "වජ්ඣමසුතිසා"හි වජ්ඣමා ව සුරියොව. "පාතුරහෙසු"නති' පාතුහවිංසු. නො පනෙසා පඨමං පාතුහවති, නො කියමිං වසති, කස්ස කිං පමාණා, නො උපරි නො සිසා ගච්ඡති, කති නෙසං වීරියො, කථං වරනති, කිත්තකෙය් යානෙ ආලොකං කරෙන්නති? උභො' එකතො පාතුහවන්ති, සුරියො පඨමතරං පඤ්ඤායති තෙසං හි සත්තානං සංයමාය අනතරගිත්තාය අනිකාරෙ අහොසි. තෙ හිත්තසිත්තා 'හද්දකං වතස්ස සමෙ ආලොකො පාතුහවෙය්සා'හි විත්තසිංසු, තෙනො මහාජිත්තස්ස සුරහාවං ජිත්තමානං සුරියමණ්ඩලං උට්ඨති, තෙනෙවස්ස සුරියොති නාමං අහොසි. තස්මිං දිවසං ආලොකං කත්වා අත්ථමතෙ පුන අනිකාරො අහොසි. තෙ හද්දකං වතස්ස සමෙ අඤ්ඤා ආලොකො උපපජ්ජය්සාහි විත්තසිංසු. අථ තෙසං ජිහ්වං ඤාත්වා' වජ්ඣමණ්ඩලං උට්ඨති, තෙනෙවස්ස වජ්ඣති නාමං අහොසි. තෙසු වජ්ඣ අනන්තමණ්ඩලිමානෙ වසති. තං බහි රජතෙන පරික්ඛිත්තං. උභයමපි සිතලමෙව හොති. සුරියො අනන්තා කණ්ණවිමානෙ වසති, තං බාහිරං එළිතපටික්ඛිත්තං හොති. උභ යමපි උණ්ණමෙව. පමාණතො වජ්ඣ උජ්ඣං එතුතපඤ්ඤාය යොජනො, පටිමණ්ඩලතො තිහි යොජනෙහි ඌනදිගධිසත යොජනො. සුරියො උජ්ඣං පඤ්ඤායයොජනො පටිමණ්ඩලතො දිගධිසතයොජනො. වජ්ඣ හෙට්ඨා සුරියො උපරි, අනන්තා' තෙසං යොජනං හොති, වජ්ඣය්ස හෙට්ඨමත්තතො සුරියස්ස උපරිමත්තතො

1. ම. හිස්සා.

2. ම. සො තත්ථ උපතතලොහො යො

3. ම. ආලුපකාරණං.

4. සි. I. II & III. පාතුරහ.සු

5. සි. I. II & III උතොත.

6. ම. ඤාත්වා

කො, ඉඬ අත්ථංගමනකාලො පුබ්බවිදෙහෙ¹ මජ්ඣිමයාමො. ගෝයාන දීපෙ උග්ගමනකාලො ඉඬ මජ්ඣිකනිකො විදෙහදීපෙ අත්ථං ගමන කාලො උත්තරකුරුසු මජ්ඣිමයාමොති.

“නක්ඛත්තාති නාරකරූපානී”² ති කතතිකාදි නක්ඛත්තාති වෙව සෙසතාරකාරූපානි ව චන්දිමසුරියෙහි සද්ධිං. යෙව පාතුර හෙසුං. “රතනීං දිවා”³ ති තතො සුරියත්ථංගමනතො යාව අරු ණුග්ගමනා රතනී, අරුණුග්ගමනතො යාව සුරියත්ථංගමනා දිවාති එවං රතනීං දිවා පඤ්ඤාසිංසු. අථ පඤ්චදස රතනියො අද්ධමාසො වෙ අද්ධමාසා මාසොති එවං මාසද්ධමාසා පඤ්ඤාසිංසු අථ චත්තාරෙ මාසා උතු, තසො උතු සංවච්ඡරොති එවං උතු සංවච්ඡරා පඤ්ඤාසිංසු. “වණණතෙව වණණනා”⁴ ති වණණසං විවණණතාවො⁵. “ගෙසං වණණාතිමානපච්චසා”⁶ ති තෙසං වණණං ආරබ්භ උපපන්නඅතිමානපච්චසා. “මානාතිමානති කාන”⁷ ති පුනපුන උපපජ්ජමානාතිමානසභාවානං. “රසාස පඨවිසා”⁸ ති සමපන්න රසතො රසාති ලද්ධිනාමාය පඨවියා. “අනුසුතීංසු”⁹ ති අනුභාසිංසු. “අභොරස”¹⁰ ති අභො අභානං මධුර රසං. අන්තරගිතනති. “අභගඤ්ඤං අභබ්බ”¹¹ ති ලොකුපපතතිවංස කථං. “අනුපදනති”¹² ති අනුගච්ඡති. “එවමෙවං පාතුරහොසි”¹³ ති එදිසො හුළා උඨති. අන්තොවාපියං උදකෙ ජිනෙහ සුක්ඛකලල පටලං විශ ව උච්ඨති. “බද්දලනා”¹⁴ ති එකා මධුරරසා හද්දලනා. “කලමුඛනා”¹⁵ ති තාලිකා. “අභ්‍ර වහ නො”¹⁶ ති මධුරරසා වහ නො බද්දලනා¹⁷ අහොසි. “අභාසි වහ නො”¹⁸ ති සා නො එතරගි අන්තරගිතනති.

“අකඨ්ඨපානො”¹⁹ ති අකඨ්ඨ යෙව භූමිභාගෙ උපපන්නො. “අකඨ්ඨො”²⁰ ති නික්ඛණ්ණකො²¹. “අප්පසො”²² ති නිත්ථසො. “සුග කො”²³ ති දිබ්බගතිං වායති. “ගණ්ඩුලපථලො”²⁴ ති පරිසුද්ධං පණ්ණරං තණ්ඩුලමෙව එලති. “පක්ඛං පටිච්ඡරුලා”²⁵ ති සායං ගති තඨානං පාතොව පක්ඛං හොති, පුන විරුලං පටිපාකතිකමෙව ගතිතඨානං නපඤ්ඤායති. “නාපදගං පඤ්ඤාසති”²⁶ ති අලා සිකං” හුළා අනුනමෙව පඤ්ඤායති. “ඉප්පිසා මා”²⁷ ති යා පුබ්බ මනුස්සකාලෙ ඉප්පි තස්සා ඉප්පිලිඛං පාතුහවති පුබ්බෙ පුරිසස්ස පුරිසලිඛං, මාතුහාමො ති පුරිසත්ත භාවං ලගන්තො අනුපුබ්බත

1. සි. I & II. පුබ්බවිදෙහමිති.
2. සි. I. වණණතෙව වජ්ජනාති.
ම. වණණවිවජ්ජනාවාති.
3. ම. විවජ්ජනාවො.
4. ම. අනුසරනති,
,, සි. II. අනුපදනති,

- ,, සි. III. අනුපතනති.
5. ම. සද්දලනා.
6. සි. I. & II. කමුකා.
7. ම. නික්ඛකො.
8. සි. I. II. & III. තණ්ඩුලපථලං.
9. සි. I & II. ආලොසිතා.

පුරිසත්තපච්චයෙ ධම්මෙ පුරෙතො ලභති. පුරිසො ඉත්තත්තොං
ලභනො කාමමිච්ඡාචාරං නිත්තං ලභති. තද්ද පන පකතියා
මානුෂාමස්ස ඉච්චිලිඛං පුරිසස්ස පුරිසලිඛං පාතුරුහොසි, “උප
තිජ්ඣාසන”නති උපතිජ්ඣායන්තානං ඔලොකෙනනානං. “පටි
ලාභො”ති රාගපටිලාභො. “සෙට්ඨි”නති ඡාරිකං. “තිබ්බසහ
මානාසා”ති¹ නියමානාය. “අධම්ම සම්මන”නති තං පන පංසු
බ්භ්වනාදි අධම්මොති සම්මතං. “නදෙතර්ථි ධම්මසම්මන”නති තං
ඉද්දති ධම්මොති සම්මතං ධම්මොති තං ගහෙතො විවරනති. තථාහි
එකවෙසු ජනපදෙසු කලහං කුරුමානා ඉතිථෙයො තිං කම්මා?
කපෙසි. ගොමය පිණ්ඩමතතමපි නාලන්ධාති වදනති. “පානමාසන”නති
සෙවිතබ්බතං. “සභනිධිකාරක”නති සන්තිධිං කත්වා. “අපදනං
පඤ්ඤාසිට්ඨා”ති ජිත්තව්ඨානං උ්නතමෙව හුත්වා පඤ්ඤාසි² “සණ්ඩ
සණ්ඩා”ති එකෙකස්මිං ආනෙ කලාපබ්බා විග්ගුමගුමා හුත්වා.
“මට්ඨිසාදං ධිපෙසසාමා”ති සිමං සපෙය්‍යාම. “සත්ථුති නාමා”ති
යො හි නාම. “පාණිනා සහතිංසු”ති තයො වාසෙ වචනං
අග්ගන්තං පාණිනා පහරිංසු. “නද්දෙග්ග වො පනා”ති තං අග්ගං
කත්වා. “බ්බිසාබ්බං බ්බෙසසා”ති පකාසෙතබ්බං පකාසෙය්‍ය බ්බි
තබ්බං වා බ්බෙය්‍ය භාරෙතබ්බං භාරෙය්‍යාති චුත්තං හොති. “සො
නෙසං සත්තනා”ති යො එතෙසං³ සත්තො කො පන සොති
අමානං බොධිසත්තො. “සාලිනං භාගං අනුපදස්සාමා”ති මයං
එකෙකස්ස ඛෙත්තතො අමමණං අමමණං ආහරිත්වා කුරුතං සාලි
භාගං දස්සාම යං තයා කිඤ්චි කමමං න කාතබ්බං තිං අමානං
ජෙට්ඨකව්ඨානෙ⁴ තිට්ඨාති. “අක්ඛරං උපතිබ්බත්ත”නති සංඛා
සම්ඤ්ඤා පඤ්ඤානති වොභාරො උපපන්නො. “බ්බතීසො බ්බතීසො
නෙව”⁵ දුතීසං අක්ඛර”නති න කෙවලං අක්ඛරමෙව නෙ පනස්ස
ඛෙත්තසාමිනො තිහි සංඛෙති අභිසෙකමපි අකංසු. “රසෙසු
ති”ති සුඛෙති පිණෙති. “අග්ගසූත්තා”ති අග්ගනති සූත්තො⁶
අග්ග වා සූත්තො⁷, ලොකුප්පනති සම්මයෙ උපපන්නො අභිතිබ්බතති
අහොසිති. “විනාඛිනා විනාමුමා”ති පච්චිචා බාදිතබ්බාභාවනො
විගතවුමංගරා. “පණ්ණමුසලා”ති කොටෙත්වා පච්චිතබ්බාභාවනො
පතිතමුසලා. “කාසමෙසනා”ති තිකම්බර්ගවසෙත යාගුහත්තං
පරිසෙසනො. “නමෙතමනුස්සා දික්ඛා”ති තෙ එතෙ මනුස්සා
පට්ඨත්වා. “අනතිසම්භුණ්ඩානා”ති අසහමානා අසකෙකානො.
“ගණ්ඨ කණ්ඨනා”ති තයො වෙදෙ අභිසංඛරොනො වෙච්චි
වාචෙතො ව. “අච්ඡන්ති”ති වසන්ති. “අච්ඡන්ති”තිපි පාණො
එසෙවන්තො.

1. ම. නිත්තසමානාය.

2. ම. පඤ්ඤාසිත්.

3. ම. යොනෙසං.

4. ම. ජෙට්ඨකානෙ ගෙට්ඨකානෙ.

5. ම. නෙව.

6. සි. I & II. සූත්තො.

7. ම. විසු,

සි. I & III. විසු, විසු.

“නිනසමමන” නම් මනෙත බාරෙනති මනෙත වාවෙනති බො වාසෙට්ඨා ඉදං තෙන සමයෙන නිනසමමතං. “නදෙතරති සෙට්ඨි සමමන” නම් තං ඉද්දති එතතෙන මනෙත වාවෙනති සෙට්ඨි සමමතං ජාතං. “බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලස්සා” ති බ්‍රාහ්මණගණස්ස. “මිත්‍රිනං සමාදුස්සා” ති මිත්‍රිනබමං සමාදුසිත්ථො. “විසුත්තං කමමනෙත පසො ථෙසු” තති ගොපකමම වාණිජකමවාදිකෙ විසුත්තෙ උග්ගතෙ කමමනෙත පසොථෙසු. “සුද්දං සුද්දං” ති තෙන ද්‍රුද්දවාර බ්‍රුද්දවාර කමමනා. “සුද්දං සුද්දං” ති ලුහං ලුහං කුච්ඡිතං ගච්ඡන්ති විනයස්සනති අත්ථො. “අභ්‍රවො” ති හොති බො. “සකං ධම්මං ගරහමානො” ති න සෙතච්ඡන්තං උස්සාපන මනෙතන සුඡ්ඤ්ඤං සකකාති එවං අතතනො බතති යධමමං නිද්දමානො. එසතයො සබ්බත්ථ. “ඉමෙති වො වාසෙට්ඨා චතුති මණ්ඩලෙති” ති ඉමිනා ඉදං දස්සෙති: සමණ මණ්ඩලං නාම විසුං නන්ති සමමා¹ පන න සකකා ජාතියා සුඡ්ඤ්ඤං අතතනො අතතනො සමමා පටිපතති යා විසුද්ධි හොති. තස්මා² ඉමෙති චතුති මණ්ඩලෙති සමණමණ්ඩලස්ස අභිනිබ්බන්ති හොති. ඉමාති මණ්ඩලාති සමණමණ්ඩලං අනු චතතනති, අනුචතතනතාව ධමමනෙව අනුචතතනති නො අධමමන, සමණමණ්ඩලං හි ආගමම සමමා පටිපතති. පුරෙත්ථා සුද්ධිං පාපුතන්ති. ඉද්දති යථා ජාතියා න සකකා සුඡ්ඤ්ඤං සමමාපටිපතති යාව සුඡ්ඤ්ඤාති, නමත්ථං පාකටං කරොනෙතා “බතති යොපි බො වාසෙට්ඨා” ති දෙසනං ආරම්භං තත්ථ “මිච්ඡාදිට්ඨි කමමසමාදුතහෙතු” ති මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන සමාදිත්ත කමමහෙතු, මිච්ඡාදිට්ඨිකමමස්ස වා සමාදුතහෙතු. “චසකාට්” ති කාලෙ කුසලං කරොති කාලෙ³ අකුසලනති එවං උභයකාරි. “සුබදුක්ඛපටිසංවෙදී හොති” ති එකක්ඛණේ උභයවිපාකදුතඨාතං නාම නන්ති, යෙන පන අකුසලං බහුං කතං හොති කුසලං මඤ්ඤං තං කුසලං නිස්සංය බතති යකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා නිබ්බතති. අථ නං අකුසලං කමම කාණ්ඩපි කරෙති බ්‍රුඡ්ඡපි පිඨසප්පිමි, සො රජ්ජස්ස වා අතරහො හොති. අතති සිත්තකාලෙ වා එවං භුතො හොගෙ පටිභුඤ්ඤා නසකකාති, අපරස්ස මරණ කාලෙ වෙ බලවමල්ලා විස වෙපි කුසලාකුසලකමමාති උපට්ඨි හනති, තෙසු අකුසලං බලවතරං හොති තං කුසලං පටිබාහෙත්ථා තිරච්ඡානසොනියං නිබ්බතතාපෙති. කුසලකමම පවතති වෙදනියං හොති තමෙතං මහිහලහත්ථිං වා කරෙන්නති මහිහලඅස්සං වා මහිහලඋභං වා. සො⁴ සමපතති අනුභවති. ඉදං සකියං වුත්තං. “සුබදුක්ඛපටිසංවෙදී හොති” ති. “සත්තනිසං වොධං පනභිසං භු” තති චතතාරො සතිපඨානාති ආදිකොඨාසවසෙන සත්තනතො.

1. ම. ගොරකුභ.

2. ම. යසමා.

3. ම. කාලෙන.

4. ම. සොතං.

පටිපාටියා පන සතතනියසාය බොධපක්ඛිය ධම්මානං. “භාවනා මනාසා”¹ති භාවනං අනුගතවා, පටිපජ්ජන්ති අනෙථා. “පටිතිබ්බාති”²ති කිලෙසපරිතිබ්බානෙන පරිතිබ්බාති.

ඉති භගවා වතතාරො වග්ගොන දසෙත්වා³ පටිවිඛවතුසච්චං. ඩිණාසචමෙව දෙවමනුසෙත්වා සෙඨං කත්වා දසෙත්වා. ඉද්දති තමෙවන්තං. ලොකසමමතස්ස බ්‍රහමුණොපි වචනදස්සනානුසාරෙන දලිතං කත්වා දසෙත්තො. “ඉමෙසං ති මාසෙඨා වතුණ්ණං වණ්ණොන”⁴න්ති ආදිමාස. බ්‍රහමුණොපෙසාති ආදි අමබ්බසුත්තෙව වින්දරිතං, ඉති භගවා එතතකෙන ඉමිතා කථා මග්ගෙන සෙට්ඨවේදකචාරමෙව⁵ දසෙත්වා සුත්තනතං. විනිවට්ටෙත්වා අරහත්තතිකුටෙන දෙසනං තිට්ඨාපෙසි. “අත්තමනා වාසෙට්ඨභාරමාන්”⁶ති වාසෙට්ඨ භාරවජ්ජාමණෙරාපි ති සකමනා තුට්ඨමනා සාධු සාධුති භගවතො භාසිතං අතිනන්දිංසු ඉදමෙව සුත්තනතං. ආවජෙත්තො අනුමජ්ජනතා සහ පටිසම්මද්දති අරහත්තං. පාපුණ්ණිසුති.

අග්ගසද්දසුත්තවග්ගොනා නිට්ඨානා.

3, 27.

එවමෙමසුත්තනති සමපසාදනියසුත්තං. තත්ත්වං අනුගතානපද වග්ගොනා. “භාලංකුඤ”¹න්ති නාලංකුති එවනනාමකෙ තගරෙ, තං තගරං ගොවරගාමං කත්වා. “පාචාපිකමිඛවනෙ”²ති උස්සපාචා රික සෙට්ඨිනො අමබ්වනෙ, තං කිරි තස්ස උය්‍යානං අහොසි. සො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා භගවති පසන්නො තස්මිං උය්‍යානෙ කුටිලෙණමණිපාදිපතිමණිතං. භගවතො විහාරං කත්වා නිග්ගාදෙසි. සො විහාරෙ ජ්වකමබ්වනං විශ පාචාරිකමබ්වනනෙතව සබ්බං ගතො. තස්මිං පාචාරිකමබ්වනෙ විහරතිති අනෙථා. “භගවග්ගං. එතදවොච එවං පසන්නො අහං ගතෙත භගවති”³ති කස්මිං එවං අවොච?, අත්තනො උපපන්නසොමනස්ස පචෙදනන්තං. තත්ත්වං අනුපුබ්බකථා. ථෙරෙ කිරි තං දිවසං කාලස්සෙව සරිර පටිප්ඤානං කත්වා තිවන්තිවාසනො පත්තවිචරමාද්ද පාසාදිකෙති අභිකක්කන්තාදිති දෙවමනුස්සානං. පසාදං ආවගන්තො නාලංකු වාසිතං. තිත්තසුමනුබ්‍රැහෙහෙනො පිණ්ඩාය පටිසිත්වා පච්ජාභත්තං. පිණ්ඩ පාතපටික්කනෙතො විහාරං ගත්වා සන්ථු වත්තං. දසෙත්වා සන්දර්ශනිකුටිං. පටිවෙට්ඨ සන්දාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං. අග මාසි. තත්ථ සද්ධිවිහාරිකනෙතවාසිකෙත්වා වත්තං. දසෙත්වා පටික්කනෙනත්වා දිවාට්ඨානං සමමජ්ජන්ති වමමබ්බන්ති. පසද්දපෙත්වා උදක

1. ස. I. II & III. භාවනාසංයානි.

2. ම. විනිවග්ගොනා.

3. ම. මාදමෙව.

තුමිනො උදකෙන හත්පාදෙ සිතලෙ කඩා නිසනිපලඬකං
 ආභුජ්ඣා කාලපරිචේදං කතා ඵලසමාපතතිං සමාපජ්. සො
 යථාපරිච්ඡන්තකාලවසෙන සමාපතනිනො වුට්ඨාය අත්තනො
 ගුණේ අනුසාරිතං ආරද්ධං. අපසං ගුණේ අනුසාරිතො සීලං
 ආපාඨමාගතං. තතො පටිපාටියාව සමාධි පඤ්ඤා විමුක්ති විමුක්ති
 ඤාණදස්සනං. පඨමජ්ඣානං-පෙ-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත්ත සමා
 පතති, විපස්සනාඤ්ඤං, දිබ්බවිඤ්ඤාණං, සොනාපතතිමග්ගො,
 සොනාපතතිඵලං-පෙ-අරහත්තමග්ගො, අරහත්තඵලං, අත්ථපටි
 සම්මිද්, ධම්මපටිසම්මිද්, නිරුත්තරපටිසම්මිද්, පටිභාණපටිසම්මිද්,
 සාවකපාරමිඤ්ඤං. ඉතො පට්ඨාය කපසකසහස්සාධිකස්ස අසංඛෙ
 යස්ස උපරි අනොමදසි බුද්ධස්ස පාදමුලෙ කතං අභිනිහාරං
 ආදිං කතා අත්තනො ගුණේ අනුසාරිතො යාව නිසිත්තපලඬකං
 ගුණා උපට්ඨතිංසු. ඵලං ථෙරො අත්තනො ගුණේ අනුසාරිතො
 අත්තනො ගුණානං පමාණං වා පරිචේද්දං වා දට්ඨං නාසකම්.
 සො විනොසි-මග්ගො තාව පදෙසඤ්ඤාණේ සීතස්ස සාවකස්ස ගුණානං
 පමාණං වා පරිචේද්දෙ වා නත්ති. අහං පත යං සන්ධාරං උද්දස්ස
 පඬ්ඨතො කිදිසා නුබො තස්ස ගුණාති දසබලස්ස ගුණේ අනුසාරි
 තං ආරද්ධං. සො භගවතො සීලං නිස්සංග වත්තාරො සති
 පට්ඨානෙ වත්තාරො සම්මප්පධානෙ වත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ
 වත්තාරො මග්ගො වත්තාරි ඵලාති වත්තො පටිසම්මිද් චතුසොති
 පරිචේද්දකං ඤාණං. වත්තාරො අරියවංසෙ නිස්සංග දසබලස්ස
 ගුණේ අනුසාරිතං ආරද්ධං. තථා පඤ්චපධානියංගාති පඤ්චබ්බිකං
 සම්මාසමාධිං. පඤ්චජ්ඣියාති පඤ්චබලාති පඤ්චතිස්සාරණියා ධාතුසො
 පඤ්චවිමුක්තායත්තාති පඤ්චවිමුක්තිපරිපාචනියා පඤ්ඤා ඡ සාර
 ඤීයධම්මෙ ඡ අනුසාරිතානාති ඡ ගාරවෙ ඡ නිස්සාරණියා¹
 ධාතුසො ඡ සත්තවිහාරෙ ඡ අනුත්තරියාති ඡ නිබ්බධභාගිනියා
 පඤ්ඤා ඡ අභිඤ්ඤා ඡ අසාධාරණඤ්ඤාති සත්තඅපරිහානියෙ
 ධම්මෙ සත්තඅරියයනාති සත්තබොජ්ඣනේන සත්තසප්පරිසධම්මෙ
 සත්තතිජ්ජරවත්තී සත්තපඤ්ඤා සත්තදක්ඛණේයා² පුගලෙ සත්ත
 බිණ්ණසම්බලාති අධිපඤ්ඤා-විලාභගෙන ආධිසම්මත්තාති අධි
 ලොකධම්මානිකමෙ අධි ආරහවත්තී අධි අක්කණ්දෙසනා
 අධිමහාසුරිසවිතකෙක අධිඅභිභායත්තාති අධිවිමොක්කෙක නව
 යොතිසො මහසිකාරමුලකෙක ධම්මෙ නවපාරිසුද්ධිපධානියඬනාති
 නවසත්තාවාසදෙසනා නවඅසංතප්පිතයෙක නවසඤ්ඤා නව
 නාත්තතාති නවඅනුපුබ්බවිහාරෙ දසනාථකරණේ ධම්මෙ දස
 කසිනායත්තාති දසකුසලකම්මපථෙ දසනාභගවලාති දස
 සම්මත්තාති දසඅරියවංසෙ දසඅසෙබ්බම්මෙ ඵකාදස මෙත්තාති
 සංසෙ වාදසධම්මවක්කාකාරෙ තෙරස බුතගුණේ වුද්ධබුද්ධඤ්ඤාති

1. I. II & III, නිස්සාරණියෙ.

2. සි, II. සත්තදක්ඛණේයා.

පඤ්ඤාසම්මුතතිපරිපාචනීයෙ ධරේව සොලුසවිධං ආනාපානසතියි¹
 අට්ඨාරසමුද්ධිමමෙ එකුතවිසති පච්චවෙකකණ්ණකුණාති වතුචතතා
 ශ්‍රීසඤ්ඤවඤ්ඤති පරොපණ්ණසකුසලධර්මෙ සත්තසත්තතිඤ්ඤ
 වඤ්ඤති වතුචිතතිකොටිසත්තසකුසලධර්මෙ සත්තසත්තතිඤ්ඤ
 ඤ්ඤාණං නිසංයං දසසලයං ගුණේ අනුසාරිතුං ආරභී. තස්මි
 යෙවච දිව්‍යාදිනෙ තිසිනෙ යෙව උපරි “අපරං පත තනෙන
 එතදනුයතරිය”නති ආගමිසුනති සොලුස අපරමපරිය ධර්මා තෙපි
 තිසංයං අනුසාරිතුං ආරභී. සො කුසලපඤ්ඤතියං අනුත්තරේ
 මයං සත්ථ ආගතනපඤ්ඤතියං අනුත්තරේ. ගබ්භාච්ඡක්කනතියං
 අනුත්තරො. ආදේසනාවිධයං අනුත්තරේ. දස්සනසම්පත්තියං
 අනුත්තරේ. පුග්ගලපඤ්ඤතියං අනුත්තරො. පඛානෙ අනුත්තරො
 පටිපදාසු අනුත්තරො. සංයමාචාරේ අනුත්තරො. පුරිසසීලසමා
 චාරේ අනුත්තරො. අනුසාසනවිධාසු අනුත්තරො. පරපුග්ගලවිමුතති
 ඤ්ඤාණේ අනුත්තරේ. සංයතචාරදේ අනුත්තරේ. පුබ්බතිචාරසඤ්ඤාණේ
 අනුත්තරේ. දිබ්බවකවුඤ්ඤාණේ අනුත්තරේ. ඉද්ධිවිධේ අනුත්තරො.
 ඉමිනා ච ඉමිනා ච අනුයතරෙනි එවං දසසලයං ගුණේ අනුසාරනො
 භගවතො ගුණානං නෙව අනතං න පමාණං පසයි. ථෙරේ
 අත්තනොපි තාව ගුණානං අනතං වා ඤාමාණං වා නාදුස් භගවතො
 ගුණානං කීං පසයිසාති. යස්ස යස්ස හි පඤ්ඤ මහති ඤ්ඤාණං විසදං
 සො සො බුද්ධගුණේ මහත්තතො සද්දහති. ලොකිය මහාජ්ජන
 උක්කාසිනාපි බිපිනාපි නමො බුද්ධානන්ති අත්තනො අත්තනො
 උපතියස්සෙ ධර්මා බුද්ධානං ගුණේ අනුසාරති. සබ්බලොකිය
 මහාජ්ජනො එකො සොතාපනො බුද්ධගුණේ මහත්තතො සද්ද
 හති. සොතාපනානං සත්තොපි සහස්සතොපි එකො සකද
 ගාමි. සකදගාමිනං සත්තොපි සහස්සතොපි එකො අරහා බුද්ධ
 ගුණේ මහත්තතො සද්දහති. අසීතිමහාපෙරෙහි ච වත්තාරේ
 මහාපෙරා. චතුති මහාපෙරෙහි වෙ අග්ගසාවකා, තෙසුපි සාරිපුත්ත
 ඤේරො. සාරිපුත්තපෙරතොපි එකො පච්චකවුද්ධො බුද්ධගුණේ
 මහත්තතො සද්දහති. සචෙ පත සකලවකවාරුගබ්බෙ සංඝාටී
 කණ්ණේන සංඝාටිකණ්ණං පහරමානා නිසන්තා පච්චකවුද්ධො
 බුද්ධගුණේ අනුසාරෙය්‍යං, තෙහි සබ්බෙහිපි එකො සබ්බඤ්ඤ
 බුද්ධොච බුද්ධගුණේ මහත්තතො සද්දහති. සෙය්‍යථාපි නාම මහා
 ජ්ජනා මහාසංඝදේ ගමහිරො උත්තාරොති ජනනන්දං යොත්තාති
 වරෙට්ඨස්ස තත්ථ කොචි ව්‍යාමප්පමාණං යොත්තං වරෙට්ඨස්ස කොචි
 වෙ ව්‍යාමං⁴ කොචි දසව්‍යාමං කොචි විසභිව්‍යාමං කොචි තිංසව්‍යාමං
 කොචි චත්තාරිසව්‍යාමං කොචි පඤ්ඤසව්‍යාමං කොචි සත්ව්‍යාමං
 කොචි සහස්සව්‍යාමං කොචි චතුරාරියව්‍යාමසහස්සං. තෙ නාවං

1. ම. විධසති.

3. ම. ගබ්භව.

2. ම. සමාපානිතො.

4. ම. බ්‍යාම.

වා ආරාධනා සමුද්ධමජ්ඣෙ උග්ගතපබ්බතාදිවහි වා ඡන්දා අත්තනො අත්තනො යොතතං. ඕනාචරයක්කං, තෙසු යත්තං යොතතං ව්‍යාමිමත්තං. සො ව්‍යාමිමත්තවිංතො යෙව උදකං ඡන්දානි-පෙ-යත්තං වතුරාසිනී ව්‍යාමිසහස්සං. සො වතුරාසිනී ව්‍යාමිසහස්සමත්තවිංතොතෙයෙව උදකං ඡන්දානි, පරතො උදකං එත්තකන්ති න ඡන්දානි, මහාසමුද්දො පන න තත්තකඤ්ඤව උදකං, අපචො අත්තනමපරිමාණං. වතුරාසිනී යොජ්ජසහස්සං, ගමනිරො හි මහාසමුද්දො, එවමෙව එක ව්‍යාමිසොත්තනො පට්ඨාය නවව්‍යාමියොත්තන ඤාතඋදකං. විය ලොකිය මහාජනෙන දිට්ඨවුද්ධගුණො චේදිතබ්බො. දසව්‍යාමි යොත්තන දසව්‍යාමිවිංතො ඤාතඋදකං. විය සොතාපත්තන දිට්ඨ වුද්ධගුණො. වියතිව්‍යාමියොත්තන වියතිව්‍යාමිවිංතො ඤාතඋදකං. විය සකද්ධාමිනා දිට්ඨවුද්ධගුණො. තිංසව්‍යාමියොත්තන තිංසව්‍යාමිවිංතො ඤාතඋදකං. විය අනාගාමිනා දිට්ඨවුද්ධගුණො, වත්තාශ්‍රීස ව්‍යාමිසොත්තන වත්තාශ්‍රීසව්‍යාමිවිංතො ඤාතඋදකං. විය අරහතා දිට්ඨවුද්ධගුණො. පඤ්ඤසව්‍යාමියොත්තන පඤ්ඤසව්‍යාමිවිංතො ඤාත උදකං. විය අසිනිමහාපෙරෙහි දිට්ඨවුද්ධගුණො. සතව්‍යාමියොත්තන සතව්‍යාමිවිංතො ඤාත උදකං. විය වතුති මහාපෙරෙහි දිට්ඨවුද්ධ ගුණො, සහස්සව්‍යාමියොත්තන සහස්සව්‍යාමිවිංතො ඤාතඋදකං. විය මොග්ගලානපෙරෙන දිට්ඨවුද්ධගුණො, වතුරාසිනී සහස්සව්‍යාමි යොත්තන වතුරාසිනීසහස්සව්‍යාමිවිංතො ඤාත උදකං. විය ධම්ම සෙනාපති සාරිපුත්තපෙරෙන දිට්ඨවුද්ධගුණො. යථා සො පුරිසො මහාසමුද්දො උදකං නාම න එත්තකං යෙව අත්තනමපරි මාණන්ති ගණනාති, එවමෙව ආයසමා සාරිපුත්තො ධම්මනියෙන ධම්මනියවුද්ධා අනුමානෙන ඤායගෙන සාවකපාරමීඤ්ඤ ඡන්දා දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරනො වුද්ධගුණො අත්තනා අපරි මාණාති සද්දති. පෙරෙන හි දිට්ඨවුද්ධගුණෙහි ධම්මනියෙන ගහෙ තබ්බ¹වුද්ධගුණොයෙව බහුතරා, යථා කථං. විය? යථා ඉතො නව ඉතො නවාති අට්ඨාරස යොජ්ජන්ති අවත්ථරිත්ථා ගච්ඡන්ති. වතුරාසිනී මහානදියා පුරිසො සුචිපාසෙන උදකං ගණනායා සුචි පාසෙන ගතිතඋදකතො අගතිතමෙව බහුං²හොති. යථා වා පන පුරිසො වහා පඨවිතො අඛලියා යං පංසුං ගණනායා, අඛලියා ගතිතපංසුතො අවසෙසං පංසුගෙව බහුං හොති. යථා වා පන පුරිසො මහාසමුද්දංගිමුඛිං අඛලියා කරෙයා අඛලියා අභිමුඛ උදකතො අවසෙසං උදකං යෙව බහුං හොති. යථා ව පුරිසො ආකාසෙ අභි මුඛිං අඛලියා කරෙයා, අඛලියා අභිමුඛ ආකාසතො සෙස ආකාසපථෙද සොව බහු හොති. එවං පෙරෙන දිට්ඨගුණෙහි අදිට්ඨගුණව බහුති චේදිතබ්බො. චිත්තමපිචෙතං:-

බුද්ධාපි බුද්ධාසා භණ්ණාග්‍රන්ථකරණං
කප්පමපි ථෙව අඤ්ඤාමහාමානො,
බිසෙඨ කපෙපා චිරදිසමනතරෙ
වණ්ණො න බිසෙඨ තථාගතස්සාති.

එව. ථෙරස්ස අතතනො ව සඤ්ච ගුණ අනුස්සරතො යමක¹
මහානදි මහොසො විශ අබ්භතතරෙ පිතිසොමනස්සං අවතරමානං
වානො විශ භස්සං උබ්භිජ්ඣා උග්ගතං උදකං විශ මහාරහදං සකල
සරිරං පුරෙසි. තතො ථෙරො පුප්පභිතා වත මෙ පත්තා සුලඤ්ඤා
පබ්බජ්ජා ගවාහං එවා.විධස්ස සඤ්ච සනතිනෙ පබ්බජ්ජතොති
ආවජෙජ්ජනස්ස බලවතරං පිතිසොමනස්සං උපපජ්ජි. අථ ථෙරො
කස්සාහං ඉමං පිතිසොමනස්සං ආරොචෙය්‍යන්ති විනොතනො
අඤ්ඤා නොවි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාතො වා
බ්‍රහ්මා වා මම ඉමං පසාදං අනුච්ඡින්නං කන්හි පටිග්ගහෙතුං න
සකම්භස්සාති, අහං ඉමං සොමනස්සං සඤ්චනො ව පච්චෙදෙස්සාමි²
සන්ධා ව මෙ පතිගණ්හිතුං සකම්භස්සාති, සොහි නිධාතු මම පිති
සොමනස්සං මාදිස්සං සමණස්සතස්ස වා සමණස්සතස්සාස්ස වා
සොමනස්සං පච්චෙදෙනස්ස සබ්බසං මනං ගණ්හනො පටිග්ග
හෙතුං සකෙස්සාති. සෙය්‍යථාපි නාම අධාරස්ස යොජනාති අවතර
මානං ගච්ඡන්තිං වන්දහං මහානදි. කුසුබ්බො වා කන්දරා වා
සංපටිච්ඡිතුං³ න සකෙස්සාන්ති මහාසමුද්දො ව නං සංපටිච්ඡති³,
නිධාතු වන්දහං, එවරුපං නදිසතමපි සහස්සමපි සත
සහස්සමපි සංපටිච්ඡති න ව තස්ස තෙත උග්ගතතං වා සුරතතං
ථා පඤ්ඤායති, එවමෙව. මම සන්ධා මාදිස්සං සමණස්සතස්ස සමණ
ස්සාස්ස සමණස්සතස්සාස්ස වා සොමනස්සං පච්චෙදෙනස්ස
සබ්බසං මනං ගණ්හනො පටිග්ගහෙතුං සකෙස්සාති. සෙසා සමණ
බ්‍රාහ්මණදෙයො වන්දහං කුසුබ්බකන්දරා විශ මම සොමනස්සං
සංපටිච්ඡිතුං³ න සකෙස්සාන්ති. හන්දහං මම පිතිසොමනස්සං සඤ්ච
නොව ආරොචෙමිති පලභිකං විනිබ්බුජ්ඣා වම්බඛස්සා පපෙපා
ථෙභි ආද්‍යං සාගණ්හසමයෙ පුප්පභිතං වණ්ටනො ඡිත්තිං පග්ග
රණකාලෙ සන්ධාරං උපසම්මමිති අතතනො සොමනස්සං පච්ච
ෙදෙනො “එවං පසනො අහං ගතෙත”ති ආදිමාහ. තත් “එමං
සකෙස්සා”ති එවං උපතතසඤ්ඤා එවං සද්දහාමිති අනෙථා.
“භිසො භිසොඤ්ඤා”ති භිසොතරො අභිසොඤ්ඤා. භිසොතරා
භිසොඤ්ඤා වා උපතතසඤ්ඤාති අනෙථා. “සමමබ්බාධි”න්ති
සබ්බසද්දාහසඤ්ඤා අරහතමග්ගස්ස වා, අරහතමග්ගතෙත
ති බුද්ධාසා නිප්පදෙසා ගතිතා සොනති. ථෙව හි අග්ගසාවනො
අරහතමග්ගතෙතව සාවකපාරමිඤ්ඤාං පටිලභන්ති. පච්චිකාබුද්ධා

1. ම. යමකප්‍රකර.

2. ම. පච්චෙදෙස්සාමිති.

3. සි. I. II & III. පටිච්ඡතු.

4. සි. I. භිසොඤ්ඤා.

පවෙලකලෝගියැණි. බුද්ධා සබ්බසංසාරාදියොදොව සකලෙ ව බුද්ධා
සද්දේ. සබ්බං හි තෙසං අරහත්තමයොනෙව ඉජ්ඣති. තස්මා අර
හත්තමයොසද්දේ. සමොධි නාම භොති. තෙන උත්තරිතරො හග
වතා නත්ති. තෙනාහ : “හගවා භියෙසාහිසද්දෙනරො යදිදං සමොධි
ය”නති.

“උලාඤ”නි සෙට්ඨා. අයං හි උලාරසදො “උලාරානි බාදනියානි
බාදනී”නි ආදිසු මධුරෙ ආගච්ඡති. “උලාරාය බලු හවං වච්ඡාය
නො සමිණං ගොතමං පසංසාය පසංසනී”නි ආදිසු සෙට්ඨා.
“අප්පමාණො උලාරො ඔහාසො”නි ආදිසු විපුලෙ. ස්වායම්බ සෙට්ඨා
ආගතො. තෙන වුත්තං. “උලාරා සෙට්ඨා”නි. “ආසනී”නි උසහස්ස
වාචාසදිසි අවලා අසම්පවෙයි. “එකං සො ගගිතො”නි අනුස්ස
වෙන වා අවරියපරම්පරාය වා ඉතිකීරානි වා පිටකසම්පදනෙන වා
ආකාරපරිචිතකෙකෙන වා දිට්ඨිනිජ්ඣානකවනතියා වා තකකගෙතු
වා තයගෙතු වා අකපේඤා පච්චකවතො සද්දේන පටිවිජ්ඣිතො
විශ් එකං සො ගගිතො, සන්තිට්ඨාන කථා කචිතානි අත්ථො. “සීඝ
න්තාදො”නි සෙට්ඨිනාදො. තෙව දකිසෙනෙන න ගගගරයෙනෙන¹
සිහෙන විශ් උත්තමතොදො නදිතොනි අත්ථො. “කීනත්තු² සාරි
පුත්තො”නි ඉමං දෙසනං කස්මා ආරභී. අනුයොගදුපනත්ථං.
එකවෙවා සීඝරාදං නදිතො අත්තනො සීඝරාදො අනුයොගං දුතුං
න සකෙකානි, නිසංසනං නත්තමති, ලෙපෙ පතිත මකකවො විශ්
භොති. යථා ධම්මානං අපරිපුද්ධිලොභං ක්වායිතො අංගාරො³ භොති,
එවං ක්වාමංගාරො විශ් භොති. එකො සීඝරාදො අනුයොගං දුපිය
මානො දුතුං සකෙකානි නිසංසනං ඛමති ඛමමානං නිදොස
ජත්තරූපං විශ් අධිකතරං සොභති. තාදිසො පෙරො. තෙන නං
හගවා අනුයොගකවමො අයනති සද්දො සීඝරාදො අනුයොග
දුපනත්ථං ඉමං දෙසනං ආරභී. තත්ථ “සෙබ්බ ගො”නි සබ්බෙ
තෙ නයා. “එවං සීලා”නි ආදිසු ලොකීය ලොකුත්තරවසෙන
සීලාදිනි පුච්ඡති. තෙසං වින්දාරකථා මහාපදනෙ කචිතාව. “කී.
සහ සාරිපුත්ත සෙ ගො ගවිසංනනී”නි අතීතා තාව නිරුද්ධා
අපරිණිවර්තකභාවං ගතා දිපසිඛා විශ් නිබ්බුතා. එවං නිරුද්ධො
අපරිණිවර්තකභාවං ගතෙ තිං කථං ජනිස්සසි, අනාගතබුද්ධානං
පන ගුණා කීර්ති නයා අත්තනො විනෙතන පරිච්ඡිද්ධො විදිතානි
පුච්ඡනො එවමාහ. “කීං පන සාරිපුත්ත අහං තෙ එතරභී”නි
අනාගතාපි බුද්ධා අජතා අතිබ්බත්තා අනුප්පන්නා තෙපි කථං
තිං ජනිස්සසි, තෙසං හි ජත්තනං අපදො අසාසෙ පදදස්සනං විශ්
භොති. ඉද්දති මයා සද්ධිං එකවිහාරෙ විසසි එකතො භික්ඛාය
වරසි ධම්මදෙසනාකාලෙ දක්ඛිණපයො නිසිදසි කීං පන මග්ගං

1. ම. දකිසෙනෙන නගගරයෙනෙන.

2. ම. කීං තෙ.

3. ම. ක්වාමංගාරො.

ගුණෝ අත්තනො චෙතසො පටිච්ඡේදිනී විදිතා තයාති අනුසුඤ්ඤානො ඵවමාන. ථෙරො පන පුච්ඡිතෙ පුච්ඡිතෙ නොතෙතං හනන්ති පටික්ඛිපති. ථෙරස්ස ව විදිතමිධි අවිදිතමිධි කීං සො අත්තනො විදිතංඛානෙ පටිකෙඛපං කරොති අවිදිතංඛානෙති. විදිතංඛානෙ තකරොති අවිදිතංඛානෙයෙව කරොති. ථෙරො කීර අනුයොගෙ ආරද්ධං යෙව අඤ්ඤාසි න අයං අනුයොගො සාවකපාරමිඤ්ඤෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤෙ අයං අනුයොගොති අත්තනො සාවකපාරමි ඤ්ඤෙ පටිකෙඛපං අකත්වා අවිදිතංඛානෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤෙ පටිකෙඛපං කරෙති. තෙන ඉදංවිදි පෙති “භගවා මග්ගං අතීතා තාගතපච්චුප්පත්තානං බුද්ධානං සීලසමාධිපඤ්ඤවිමුත්තිකාරණං ජනනසමන්තං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං නජි”ති. “එත්ථා”ති එතෙසු අතීතාදිගෙදෙසු බුද්ධාසු. “අථ කීං මරහී”ති අථ කසමා ඵවං ඤ්ඤෙ අසති තයා ඵවං කපිත්තනි වදන්. “බමමනිසො”ති ධම්මස්ස පච්චක්ඛිතො ඤ්ඤාණස්ස අනුඅයොගං අනුගන්ත්වා උප්පන්නං අනුමාන. ඤ්ඤං තයග්ගාහො විදිතො. සාවකපාරමිඤ්ඤෙත්ථාව සබ්බඤ්ඤාත ඤ්ඤං ඉමිනා ආකාරෙන ජනාමි භගවාති වදන්. ථෙරස්ස හි තයග්ගාහො අපමාණො අපරිශ්‍යන්තො. යථා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස පමාණං වා පරිශ්‍යන්තො වා නජි ඵවං ධම්මසෙතාපතීනො තයග්ගා හස්සං. තෙන සො ඉමිනා ඵවං විබො ඉමිනා ඉමිනා අනුත්තරෙඤ්ඤාති ජනාති. ථෙරස්ස හි තයග්ගාහො සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණගතිනො ව. ඉද්දති නං තයග්ගාහං පාකටං කාතුං උපමං දුස්සොන්තො “සෙය්‍යපාපි හනන්ත”ති ආදිමාන. තත්ථ යත්තං මිජ්ඣිමපදෙසෙ තගරස්ස උද්ග්‍රප්පාකාරදීති පිරාති වා හොන්තු දුබ්බලාතිවා සබ්බ සො වා පන මා හොන්තු වොරාසංකා න හොති. තස්මා තං අග්ගෙනිව පච්චන්තිමං තගරන්ති ආග.

“දළුහුඤ්ඤ”න්ති පිරපාකාරපාදං. “දළුපාකාරකොරණ”න්ති පිරපාකාරඤ්ඤාව පිරපිට්ඨිසංකාපං ව. “එකමාර”න්ති කස්මා ආග? බහුවාසෙ තගරෙ බහුති පණ්ඩිතදෙවාරිකෙති ගම් තබ්බං. එකවාසෙ එකොව වටති. ථෙරස්ස ව පඤ්ඤාස ඤ්ඤො අඤ්ඤා නජි තස්මා අත්තනො පණ්ඩිතතාවස්ස ඔපමෙත්ථං. එතං යෙව දෙවාරිකං දුස්සංතුං එකමාරන්ති ආග. “පණ්ඩිතො”ති පණ්ඩිතෙවන සමන්තාගතො, විසදඤ්ඤො. “මේධාවි”ති ධාතුප්පත්තිකපඤ්ඤාසංකාතය මේධාස සමන්තාගතො. “අනුපටිශාස සම”න්ති අනුපරිශාස නාමකං පාකාරමග්ගං. “පාකාරසංඝ්ඤා”න්ති විත්තං ඉට්ඨිකානං අපගතට්ඨානං. “පාකාර විවර”න්ති පාකාර චිත්තට්ඨානං. “වෙනසො උපකාමිලෙසෙ”ති පඤ්චනිවරණං විත්තං. උපකාමිලෙසෙති කිලිට්ඨං කරොන්ති උපතාපෙති විගෙයෙති

තසමා වෙනසො උපකන්තිලෙසාති වුවවනති. “පඤ්ඤාය දුබලී කරණේ”ති නිවරණං උපායත්මානා අනුප්පන්නාය පඤ්ඤාය උපායත්තං තදෙනති¹ තසමා පඤ්ඤාය දුබලීකරණාති වුවවනති. “සුපතිට්ඨිනවිතතා”ති වතුපු සතිපට්ඨානෙසු සුට්ඨ්ථසිත විතතා හුන්වා. “සත්තබොජ්ඣකේහ සථාගුන”නති සත්තබොජ්ඣකේහ යථා සභාවෙන භාවෙත්වා. “අනුත්තරං සම්මාසම්මාධි”නති අර හතතං, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං පටිවිජ්ඣිංසුති දසෙසති.

අපිවෙත් “සතිපට්ඨානා”ති² විපස්සනා සම්මොජ්ඣකින අනුත්තරා සමාසම්මොධි අරහත්තං, සතිපට්ඨානාති වා මග්ගාති වා බොජ්ඣකිමය්සකා. සමාසම්මොධි අරහත්තමෙව. දීඝභාණක මහාසීවනේරො පනාහ: සතිපට්ඨානෙ විපස්සනාති ගහෙත්වා බොජ්ඣකේහ මග්ගෙ ව සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං වාති ගතිතෙ සුඤ්ඤො පඤ්ඤා භවෙය්ස, න පනෙවං ගතිතනති ඉති ථෙරො සබ්බි³ බුද්ධානං නිවරණ පහාණෙ සතිපට්ඨානභාවනාය සම්මොධියඤ්ච මජ්ඣෙකි භික්ෂාසුචණ්ණරජනානං විස නාතත්ත භාවං දසෙසති. ඉධ ධත්වා උපමා සංසඤ්ඤාබ්බා. ආයසමා හි සාරිපුත්තො පච්චිත්තං නගරං දසෙසයි පාකාරං දසෙසයි පරියාය පථං දසෙසයි වාරං දසෙසයි පණ්ණිනදෙවාරිකං දසෙසයි නගරං පච්චිත්තකතිකම් මනකෙ ඔලාරිකෙ පාණෙ දසෙසයි. පණ්ණිනදෙවාරිකය්ස තෙසං පාණානං පාකට්ඨාවං දසෙසයි තත්ථ නිං කෙන සදිසනතිවෙ. නගරං විය හි නිබ්බාණං පාකාරො විය සිලං පරියායපථො විය සම්මොථො⁴ වාරං විය අරියමග්ගො. පණ්ණිනදෙවාරිකො විය ධම්ම ඤානාපති. නගරපාටියනක නිකම්මනක ඔලාරිකපාණා විය අති තානාගතපච්චිප්පන්නා බුද්ධා. දෙවාරිකය්ස තෙසං පාණානං පාකට්ඨාවො විය ආයසමනො සාරිපුත්තය්ස අතිතානාගත පච්චිප්පන්නානං බුද්ධානං සිලසම්මොථොදිති පාකට්ඨාවො. එත්තාවතා ථෙරෙන භගවා! එවමහං සාවත පාරමිඤ්ඤණ ධත්වා ධම්මකියෙත තයග්ගාහෙත ජනාමිති අත්තනො සිහනාදය්ස අනුයොගො දිනෙනා ගොති.

“ඉධානං භනෙන යෙන භගවා”ති ඉමං දෙසනං කසමා ආරභි? සාවතපාරමිඤ්ඤණය්ස නිප්ථනති⁵ දය්සනථං. අයං හෙත්ථ අධිප්පායො, භගවා අහං සාවතපාරමිඤ්ඤණං පටිලභනොනං⁶ පඤ්චනවුති පායණේඨිපු න අඤ්ඤං එකමිධි සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඤ්ඤාමිත්වා පටිලභිං තුමෙහගෙව උපසඤ්ඤාමිත්වා තුමෙහ පසිරුපාසනො පටිලභිනති. තත්ථ ඉධාති නිපාතමත්තං. “උපසඤ්ඤාමි. ධම්මසමාණාසා”ති

1. ම. උපන්නාය පඤ්ඤාය වඩවතු.

4. ම. හිරි.

2. සි. I. II. & III. සතිපථානනතිවා විපස්සනා.

5. ම. නිබ්බතති.

3. ම. සබ්බඤ්ඤා.

6. ම. සාවතපාරමිඤ්ඤණමිපිපට්ලිති.

තුමෙහි උපසඛකමනෙතාපි වාහං න විවරාදිහෙතු උපසඛකමනෙතා
 බවමසවණ්ණාය පන උපසඛකමනෙතා, එවං උපසඛකමිත්වා සාවක
 පාරමිඤ්ඤං පටිලභිං. කද්ද පන ථෙරෙ බවමසවණ්ණාය උපසඛක
 මනෙතාති? සුකරබතලෙන භාගිණෙයාදිසනබපරිබ්බාජකස්ස
 වෙදනාපරිග්ගහසුත්තනං කථනදිවසෙ උපසඛකමනෙතා; තද්ද
 සෙව සාවකපාරමිඤ්ඤං පටිලභිති¹, තං දිවසං හි ථෙරෙ තාලවණ්ඩං
 ගහෙත්වා හගවන්තං විජයමානො සිතො තං දෙසනං සුත්වා තත්ථව
 සාවකපාරමිඤ්ඤං හත්ථගතං අකාසි. “උත්තරුත්තරං”² පණ්ණාසකං
 නති උත්තරුත්තරං වෙව පණ්ණිතපණ්ණිතං ච කත්වා දෙසෙසි.
 “කණ්ණසුත්තං සප්පට්ඨානං”³ නති කණ්ණං වෙව සුත්තං ච, තං ච
 ඛො සප්පට්ඨානං සවිපාකං කත්වා, කණ්ණං පටිබාගිත්වා සුත්තං
 සුත්තං පටිබාගිත්වා කණ්ණනති එවං සප්පට්ඨානං කත්වා කණ්ණං
 සුත්තං දෙසෙසි. කණ්ණං දෙසෙතෙතාපි සඋස්සාහං සවිපාකං
 දෙසෙසි, සුත්තං දෙසෙතෙතාපි සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙසි.
 “නායම් ධම්මෙ අභිඤ්ඤා”⁴ ඉසෙකවච්චං ධම්මං ධම්මෙසු තිට්ඨමි
 ගම්”⁵ නති එත්ථ තස්මිං දෙසිතෙ ධම්මෙ එකවච්චං බවමං නාම
 සාවක පාරමිඤ්ඤං ජනිත්වා ධම්මෙසු තිට්ඨමගමං. කතමෙසු
 ධම්මෙසුති? චතුසව්ච්චමෙසු. එත්ථායං ථෙරසල්ලාපො, තාලවල්ලී
 වාසි සුමමන්තරො තාව වදති-චතුසව්ච්චමෙසු ඉද්දති තිට්ඨගමන
 කාරණං නත්ථි. අස්සජ්ඣාසාවකස්ස දිට්ඨදිවසෙසෙව සො පඨම
 මග්ගෙන චතුසව්ච්චමෙසු තිට්ඨං ගතො, අපරභාගෙ සුකර
 බතලෙනවාසෙ උපරි තිහි මග්ගෙහි චතුසව්ච්චමෙසු තිට්ඨං ගතො,
 ඉමස්මිං පන ණානෙ ධම්මෙසුති බුද්ධගුණෙසු තිට්ඨං ගතො, තිලොක
 නගරවාසි චූලසිවන්තරො පන සබ්බං තපෙව චත්වා ඉමස්මිං පන
 ණානෙ ධම්මෙසුති අරහත්තෙ තිට්ඨං ගතොති ආහ. දීඝභාණක
 තිට්ඨවකමභාසිවන්තරො පන තපෙව පුරිමවාරං⁶ චත්වා ඉමස්මිං
 පන ණානෙ ධම්මෙසුති සාවකපාරමිඤ්ඤං තිට්ඨං ගතොති චත්වා
 බුද්ධගුණං පන තස්මො ආගතොති ආහ.

“සන්ධි පසිදි”⁷ නති එවං සාවකපාරමිඤ්ඤං ධම්මෙසු තිට්ඨං
 ගතොති තිසොසොමත්තාය සමමා සමබුද්ධො වත සො හගවාති
 සන්ධි පසිදි. “ස්වාකඛානො හගවනො ධම්මො”⁸ ති සුට්ඨ අත්තානො
 සුකට්ඨනො නිසාතිකො මග්ගො එලත්තාය නිසාති රාගදෙසමොහ
 තිමදනසමන්තො. “සුපට්ඨපනෙතාසංඝො”⁹ ති බුද්ධස්ස හගවනො
 සාවකසංඝොති විඛාදි දෙසවීරහිතං සමමා පටිපදං පටිපත්තානො
 සුපට්ඨපනොති පසත්තොස්මි හගවාති¹⁰ දස්සෙති, ඉද්දති දිවාවධානෙ

1. සී. I. II. & III. ලභි.

4. සී. II & III. කාලොප, ම. මල.

2. සී. I. II & III. උත්තරුත්තරං.

5. ම. වාදං.

3. සී. I. II & III. දෙසෙසි අභිඤ්ඤාඉසෙ.

6. ම. හගවතීති.

නිසිදින: සමාපජ්ඣන¹ සොලස අපරමපරියධමෙම දසොකුං
 “අපරමපන හනෙන එතද්භුතතරිය”නති දෙසනං ආරභි. තත්ථ
 “අනුතතවිසං”නති අනුතතරභාවො. “සථා හඟවා ධම්මං දෙසෙ
 යී”ති යථා සෙතාකාරෙන යාය දෙසනාය හඟවා ධම්මං දෙසෙති
 සා කුමාරකං දෙසනා අනුතතරාති වදති. “කුසලෙසු ධම්මෙසු”ති
 නාය දෙසනාය දෙසිතෙසු කුසලධම්මෙසු හඟවා අනුතතරොති
 දීපෙති. යාව සා දෙසනා තස්සා හුමිං දසොනෙතාපි “කුසලෙසු
 ධම්මෙසු”ති ආහ. “නත්තමෙ කුසලා ධම්මා”ති “තත්ත කුසලෙසු
 ධම්මෙසු”ති චුතතපදෙ ඉමෙ කුසලා ධම්මා නාමාති වෙදිතබ්බං.
 තත්ථ ආරොග්ගවෙධන අනවජ්ඣවෙධන කොසලලසමභූතවෙධන
 නිදුර්ථවෙධන² සුඛවිපාකවෙධනාති පඤ්චධා කුසලං වෙදිතබ්බං.³
 තෙසු ජතකපරියායං පනි: ආරොග්ගවෙධන කුසලං චුච්චති.
 සුතතනතපරියායං පනි: අනවජ්ඣවෙධන. අභිධම්මපරියායං පනි:
 කොසලලසමභූතනිදුර්ථසුඛවිපාකවෙධන. ඉමස්මිං පන ධානෙ
 බාහියසුතතනතපරියායෙන අනවජ්ඣවෙධන කුසලං දධිබ්බං.

“වතනාණෙ සතිපට්ඨානා”ති චුද්දසවිධෙන කායානුපසංකා
 සතිපට්ඨානං නවවිධෙන වෙදනානුපසංකාසතිපට්ඨානං සොලස
 විධෙන චිත්තානුපසංකාසතිපට්ඨානං පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපසංකා
 සතිපට්ඨානනති එවං. නානාතයෙහි විහර්නි: සමථවිපසංකා
 මඟ්ගවසෙක ලොකීයලොකුතතරමිඤ්ඤාකා වතනාණො සතිපට්ඨානා
 දෙසිනා. එලසතිපට්ඨානං පන ඉධ අනබ්භෙතං. “වතනාණෙ
 සමමුප්පාදානා”ති පඟ්ගහවෙධන එකලකඛණ: කිච්චවසෙක
 නානා කිච්චා. “ඉධ භික්ඛු අනුපපන්නානං පාපකානං අකුසලානං
 ධම්මානං අනුපාදායා”ති ආදිනා තයෙන සමථවිපසංකා
 මඟ්ගවසෙක ලොකීය ලොකුතතරමිඤ්ඤාකාව වතනාණො සමමුප්පාදානා
 දෙසිනා. “වතනාණෙ ඉද්ධිපාදා”ති ඉද්ධිතවෙධන එකසංගහ:
 ඡන්දවිසෙක නානාසභාවා. “ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසංඛාර
 සමනනාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති”ති ආදිනා තයෙන සමථවිපසංකා
 මඟ්ගවසෙක ලොකීයලොකුතතරමිඤ්ඤාකාව වතනාණො ඉද්ධිපාදා
 දෙසිනා. “පඤ්චේද්ධිසාහි”ති ආධිපතෙය්‍යවෙධන එකලකඛණාති
 අධිමොක්ඛාදිසභාවවසෙක නානාසභාවාති සමථවිපසංකාමඟ්ග
 වසෙතෙව ව ලොකීයලොකුතතරමිඤ්ඤාකාති සද්ධාදීති පඤ්චේද්ධියාති
 දෙසිනාති. “පඤ්චබලාහි”ති උපත්ථානවෙධන අනම්භවයවෙධන
 වා එකසංගහාති සලකඛණෙන නානාසභාවාති සමථවිපසංකා
 මඟ්ගවසෙතෙව ලොකීයලොකුතතරමිඤ්ඤාකාති සද්ධාදීති පඤ්ච
 බලාති දෙසිනාති. “සත්තබ්බෙස්සධානා”ති නීය්‍යාණවෙධන එක
 සංගහා උපට්ඨානාදිනා සලකඛණෙන නානාසභාවා සමථවි

1, ම, සමාපජ්ඣන. 2, සි. I & II, නිදුර්ථවෙධන. 3, ම, කුසලා වෙදිතබ්බං.

පසංඝාතමග්ගවසෙතෙව ලොකියලොකුත්තරමිත්තා සත්තබොජ්ඣාමිතා දෙසිතා. “අභිකො අට්ඨාඛිතිකො මග්ගො”¹ති හෙතට්ඨන¹ එක සංගහො දසංඝාතාදිතා සලකකණෙන නානාසභාවො සමථ විපසංඝාතමග්ගවසෙතෙව ලොකියලොකුත්තරමිත්තානො අරියො අට්ඨාඛිතිකො මග්ගො දෙසිතොති අනෙථා. “ඉධ හතෙන භික්ඛු ආසවානං බයා”²ති ඉදං නිමිත්තං ආරද්ධං³ සාසනස්ස පරියොසාන දසංඝාතං. සාසනස්ස භි ත තෙවලං මග්ගෙනව පරියොසානං නොති, අරහත්තථලෙන පන හොති. තස්මා තං දසෙස්සං ඉද මාරද්ධනි වෙදිතබ්බං. “එනාදානුත්තරිකං හතෙන කුසලෙසු බමෙමසු”⁴ති හතෙන යං අයං කුසලෙසු බමෙමසුති එවං දෙසනා එතදානුත්තරියං. “නං හගවා”⁵ති තං දෙසනං හගවා අසෙසං සත්තං අභිජනාති. “නං හගවතො”⁶ති තං දෙසනං හගවතො අසෙසං අභිජනතො.

“උත්තරි. අභිකොදසංඝාතං නිජි”⁷ති උත්තරිං අභිජනිතබ්බං නිජි. අයං නාම ඉතො අසෙස්ස බමෙමා වා පුග්ගලො වා යං හගවා ත ජනාතීති ඉදං නිජි. “සද්ධිජිත්තං අසෙස්ස සමණො වා”⁸ති යං තුලෙහති අනභිකොදසංඝාතං අසෙස්ස සමණො වා ව්‍යාභවණො වා අභිජනතො හගවතා භියොභිකොදසංඝාතං අසං අභිකත්තරපසෙස්ස හවෙය්‍ය. “සද්දිදං කුසලෙසු බමෙමසු”⁹ති එත්ත “යද්දිද”නති නිජාත මත්තං. කුසලෙසු බමෙමසු හගවතා උත්තරිතරො නිජිති අය මෙත්ත අනෙථා. ඉති හගවාට කුසලෙසු බමෙමසු අනුත්තරොති දසෙස්සනො “ඉමිනාපි කාරණෙන එවං පසන්නො අහං හතෙන හගවති”¹⁰ති දීපෙති. ඉතොපරෙසු “අපරං පනා”¹¹ති ආදිසු විසෙස මත්තමෙව වර්ණනාසංඝාතං, පුරිමවාරසදීසං පන වුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

“ආසනානිපණ්ණනාදිසු”¹²ති ආයතනපසෙස්සපනාසු, ඉදති තා ආයතනපසෙස්සතයො දසෙස්සනො “ජඉමානි හතෙන”¹³ති ආදිමාහ. ආයතන කථා පනෙසා විසුද්ධිමග්ගෙ විජ්ජාරෙන කපිතා. තෙත න තං විජ්ජාරයම¹⁴ තස්මා තත්ත වුත්තතයෙනෙව විජ්ජාරනො වෙදිතබ්බං. “එනාදානුත්තරිකං හතෙන ආසනානිපණ්ණනාදිසු”¹⁵ති යොසං ආයතනපණ්ණනාදිසු අජ්ඣාතතිකාමාර්ථවත්තාදිවසෙන එවං දෙසනා එතදානුත්තරියං. සෙසං වුත්තතයමෙව. “ගබ්භාවග්ගනාදිසු”¹⁶ති ගබ්භාවග්ගනාදිසු, තා ගබ්භාවග්ගනාදියො දසෙස්සනො “වතස්සො ඉමා හතෙන”¹⁷ති ආදිමාහ. තත්ත “අසමපජ්ජනො”¹⁸ති අජනනො සම්මුලො හුත්වා. “මාතුකුච්ඡං ඔක්කමති”¹⁹ති²⁰ පටිසන්ති වසෙන පටිසති. “ආනි”²¹ති වසති. “නික්ඛමති”²²ති නික්ඛමනොපි අසමපජනො සම්මුලොව නික්ඛමති. “අසං පඨමා”²³ති අයං

1. ම. හෙතට්ඨන.

2. ම. විජ්ජාරසංඝාතං.

3. සි. I. II & III. කුච්ඡමොක්කමතිති.

මාතුකුච්ඡිං ඛක්ඛමති”¹ති ඛක්ඛමනොනා සමපඡනො අසමුලොතා හුත්වා ඛක්ඛමති. “අසං දුතීයා”²ති අයං අධිනිමිතාපේරාතං දුතීයා පකතිලොකීයමනුස්සානං පඨමා ගබ්භාවක්ඛනාති. “සමපඡන්තො ගබ්භාවක්ඛනාති. තෙ හි පටිසන්තාව ඡන්තාති වසන්තා ව නික්ඛමන්තා ව න ඡන්තාති. “අසං ඤාතීයා”³ති අයං විතතං ව අභ්‍යසාවකානං පච්චෙකබොධිසත්තානං ව තතීයා ගබ්භාවක්ඛනාති. තෙ කීර් කම්මජේති වාතෙති අධොසිරා උදධිපාදා තෙකසනපොරිස පපාතෙ වීය යොනිමුඛෙ බිත්තා තාලච්ඡිග්ගලෙන හත්ථි වීය සමොධෙත යොනිමුඛෙත නික්ඛමමානා අනන්තං දුක්ඛං පාපුණ්ණාති, තෙත තෙසං මයං නික්ඛමමානා සමපඡන්තා න භොති. එවං පුරිත පාරමිතංපි ව සත්තානං එවරුපෙ ඨාතෙ මහන්තං දුක්ඛං උපපජ්ජතිති අලමෙව ගබ්භාවාසෙ නිබ්බිද්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං. “අසං චතුස්ථා”⁴ති අයං සබ්බඤ්ඤබොධිසත්තානං වසෙන චතුස්ථා ගබ්භාවක්ඛනාති. සබ්බඤ්ඤබොධිසත්තා හි මාතුකුච්ඡියම් පටිසන්ති. ගණහන්තාපි ඡන්තාති තත්ථ වසන්තාපි ඡන්තාති නික්ඛමන්තාපි ඡන්තාති, නික්ඛමනකාලෙපි ව තෙ කම්මජ්ජවතා උදධිපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා බිපිතුං න සකෙක්ඛානාති, චෙ හත්ථෙ පසාරෙත්වා අකතිති උම්මලෙත්වා¹ සිත්තාව නික්ඛමනාති. ගවග්ගං උපාදාය අච්චිඅනතරෙ අඤ්ඤාතිස්ස කාලෙස්ස සමපඡනො නාම තත්ථ ඨපෙත්වා සබ්බඤ්ඤ බොධිසත්තෙ, තෙතෙව තෙසං මාතුකුච්ඡිං ඛක්ඛමනකාලෙ ව නික්ඛමනකාලෙ ව දසසහසසිලොකධාතු කම්පතිති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං.

“ආදෙසනවිධාසු”¹ති ආදෙසනකොට්ඨාසෙසු. ඉද්ධි තා ආදෙසනවිධා දසොනො “චතසො ඉමා”²ති ආදිමාහ. “නිමිත්තෙන ආදිසති”³ති ආගතනිමිත්තෙන ගතනිමිත්තෙන සිත්තනිමිත්තෙන වා ඉදං නාම ගවිස්සතිති කපේති. නත්තිදං වද්දු: එකො රාජ තිස්සො මුත්තා ගතෙත්වා පුරොගිතං පුච්ඡි “කිමෙව ආවරිග්ග හත්ථි”⁴ති. සො ඉතොවිතො ව ඔලොකෙසි, තෙත ව සමයෙන එතා සරමු මක්ඛිකා ගතෙස්සාමිති පකඤ්ඤි, ගණහන්තාලෙ මක්ඛිකා පලාතා, සො⁵ මක්ඛිකාය මුත්තත්තා මුත්තා මහාරාජති අග. මුත්තා තාව භොතුකති මුත්තාති. සො පුත්ත නිමිත්තං ඔලොකෙසි. අථ අච්චිදුරෙ කුක්කුචො නික්ඛත්තුං සද්දං නිව්ජාරෙසි. බ්‍රාහ්මණො තිස්සො මහාරාජති අග. එවං එකච්චො ආගතනිමිත්තෙන කපේති. එතෙත්ථපායෙන ගතසිත්තනිමිත්තෙතිපි කපේනාති⁶ වෙදිතබ්බං. “අමනුස්සාන”⁷නති යක්ඛපිසාවාදිතං. “දෙවභ්‍යාන”⁸නති වාතුමහා රජිතාදිතං. “සද්දං සුත්වා”⁹ති අඤ්ඤාස්ස විතතං ඤාතො කපේන්තානං සද්දං සුත්වා. “මහාක්ඛවිපථාරසද්ද”¹⁰නති විතක්ඛවිපථාරවසෙන උපපන්නං විපලපන්නානං සුත්තපමත්තාදිතං සද්දං. “සුත්වා”¹¹ති

1. 1. උම්මලෙත්වා.

2. 2. පක්ඛනද.

3. 3. භා.

4. 4. කප්පා.

තං සද්ධං සුච්ඡා. යං විතක්කයතො තස්ස සො සද්දො උපපනො
තස්ස වසෙත ඵලවපි තෙ මනොති ආදීසති. “මනොසංඛාන්
සංඛිතිනා”¹ති විතතසංඛාරා සුච්ඡපිතා “විතක්කස්සති”²ති විතක්ක
ස්සති පවතෙතස්සති පඤ්ඤාති. ජනනොච³ ආගමනෙත
ජානාති, පුබ්බභාසෙ ත ජනාති අනොතා සමපතති යං විතතං
ඕලොකෙතො⁴ ජනාති. ආගමනෙත ජනාති නාම කසිණපරි
කම්මකාලෙයෙව යෙනාකාරෙන එස කසිණභාවනං. ආරඥො
පරමජ්ඣානං වා-පෙ-වතුන්ජ්ඣානං වා අට්ඨ ව සමපතතියො වා
නිබ්බතෙතස්සති ජනාති. පුබ්බභාසෙත ජනාති නාම පරම
විපස්සානං ආරඥංයෙව⁵ ජනාති. “සෙනා”⁶ති යෙනාකාරෙන. එස
විපස්සනං ආරඥො සොතාපතතිමග්ගං වා නිබ්බතෙතස්සති-පෙ-
අරහත්තමග්ගං වා නිබ්බතෙතස්සති ජනාති. “අනොතාසමපතති
යං විතතං ඔලොකෙතො ජනාති” නාම යෙනාකාරෙන ඉමස්ස
මනොසංඛාරා සුච්ඡපිතා ඉමස්ස නාම විතතස්ස අනන්තරං ඉමං
නාම විතක්කං විතක්කස්සති ඉතො වුට්ඨිතස්ස එතස්ස භාත
භාගියො වා සමාධි භවිස්සති සීතීභාගියො වා විසෙසභාගියො වා
නිබ්බධභාගියො වා අභිඤ්ඤායො වා නිබ්බතෙතස්සති ජනාති.

තත්ථ පුට්ඨජනො වෙතොපරියඤ්ඤාලාභී පුට්ඨජනානං යෙව
විතතං ජනාති ත අරියානං. අරියෙසුපි හෙට්ඨිමො හෙට්ඨිමො
උපරිමස්ස උපරිමස්ස විතතං ත ජනාති. උපරිමො පන හෙට්ඨි
මස්ස ජනාති. එතෙසු ව සොතාපනො සොතාපතතිඋලසමාපතති.
සමාපජ්ජති, සකද්ධාමි-අනාගාමි-අරහා අරහත්තඋලසමාපතති.
සමාපජ්ජති. උපරිමො හෙට්ඨිමං ත සමාපජ්ජති. තෙසං හි හෙට්ඨිමා
හෙට්ඨිමා සමාපතති තනුපපතතියෙව භොති. “භූපථව. නා-
භොති”⁷ති ඉදං එකංසෙත තපෙව භොති. වෙතොපරියඤ්ඤා
වසෙත ඤාතං හි අඤ්ඤාථාගාමී නාම නත්ථි. සෙසං පුරිමතයෙ
තෙව යොජේතබ්බං. ආනාපමඤාසාති ආදී බ්‍රහ්මචලෙ වින්දා
රිතමෙව. අයං පනෙත්ථ සරෙඛපො. “ආනාප”⁸නති විරියං, තදෙව
පදනිතබ්බතො සමානං. අනුසුඤ්ඤාතිබ්බතො අනුසොගො. “අපස
මාද”⁹නති සතිඅවිප්පවාසං. “සම්මාමනසිකාර”¹⁰නති අතිවෙට්ඨ
අතිවිචිතති ආදිවසෙත පවතනං උපායමනසිකාරං. “වෙතො
සමාධි”¹¹නති පරමජ්ඣානසමාධිං. “අසං සමාධි දස්සනසමා
සතති”¹²ති අයං වතතිංසාකාරං පටිකකුලනො මනසි කතො පටිකකුල
දස්සනවසෙත¹³ උපාදිතා පරමජ්ඣානසමාපතති පරමා දස්සන
සමාපතති නාම. සචෙ පන තං ක්කිනං පාදකං කතො සොතා
පනොතො භොති අයං නිප්පරියයෙනෙව පරමා දස්සනසමාපතති.
“අනික්කමමවා”¹⁴ති අනික්කමිතො ව. “ජවිමංසලොතින”¹⁵නති ජවිඤ්ඤා

1. ම. ජනනොච,

3. ම. සමපවිපස්සනෙය. අභාසෙව

2. සි. I & II, අපලොකෙතො.

4. ම. තසෙත.

මංසඤ්ච ලොභිතං ව. “අට්ඨං පච්චවෙක්ඛති”¹ නි අට්ඨි අට්ඨිනි පච්ච වෙක්ඛති. අට්ඨි අට්ඨිනි පච්චවෙක්ඛති උප්පාදිතා අට්ඨි ආරම්භේ දිබ්බවක්ඛුපාදකජ්ඣානසමාපතති දුතියා දස්සන සමාපතති නාම. සචෙ පත තං ඤානං පාදනං කත්වා සකද්ධාමමිඤ්ඤං නිබ්බන්ධනති අයං නිප්පට්ඨායෙන දුතියා දස්සනසමාපතති.

කාල හාලකවාසී¹ සුමමන්තරේ පත යාව තනිය මඤ්ඤා වට්ටනිති ආහ. “විඤ්ඤාණසොන”නති විඤ්ඤාණමෙව. “උභයතො අබ්බොවජිනන”නති විහිපි භාගෙහි අවජිනනං. “ඉධලොකෙ පතිට්ඨිනං”නති ඡන්දරගවසෙන ඉමසමිං ලොකෙ පතිට්ඨිනං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. කමමං වා කමමතො උපගවජිනනං ඉධලොකෙ පතිට්ඨිනං නාම. කමමහවං ආකසිඤ්ඤානං පරලොකෙ පතිට්ඨිනං නාම. ඉමිනා කිං කපිතං? සෙබ්බුජ්ජනානං වෙතොපරියඤ්ඤාණං කපිතං. සෙබ්බුජ්ජනානං හි වෙතොපරියඤ්ඤාණං තනියා දස්සනසමාපතති නාම. “ඉධලොකෙ අපපතිට්ඨිනං”නති නිවජ්ජ රාගතතා ඉධලොකෙ ව අපපතිට්ඨිනං. දුතියපදෙපි එසෙවනයො. කමමං වා කමමතො න උපගවජිනනං ඉධලොකෙ අපපතිට්ඨිනං නාම. කමමහවං අනාකසිඤ්ඤානං පරලොකෙ අපපතිට්ඨිනං නාම. ඉමිනා කිං කපිතං? බිණ්ණසවස්ස වෙතොපරියඤ්ඤාණං කපිතං. බිණ්ණසවස්ස හි වෙතො පරියඤ්ඤාණං චතුත්ථා දස්සනසමාපතති නාම.

අපිච්ච වතනිංසාකාමර ආරභා විපස්සනාපි පඨමා දස්සනසමාපතති. අට්ඨිආරම්භණේ ආරභා විපස්සනා දුතියා දස්සනසමාපතති. සෙබ්බුජ්ජනානං වෙතොපරියඤ්ඤාණං බිණ්ණසවස්ස වෙතොපරියඤ්ඤාණනති ඉදං පත වයං නිවට්ඨමෙව. අපරො නයො² පඨමජ්ඣානං පඨමා දස්සනසමාපතති. දුතියජ්ඣානං දුතියා. තනියජ්ඣානං තනියා. චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථා දස්සන සමාපතති. තථා පඨමමඤ්ඤා පඨමා දස්සනසමාපතති. දුතියමඤ්ඤා දුතියා. තනියමඤ්ඤා තනියා. චතුත්ථමඤ්ඤා චතුත්ථා දස්සන සමාපතති. සෙසමෙත්ථ පුරිමතයෙනෙව යොජේතබ්බං.

“සුගගලපණ්ණනතිසු”නි ලොකවොහාරවසෙන සන්තොපුග්ගලොකරේ පොසොති එවං පඤ්ඤපෙතබ්බාසු ලොකපඤ්ඤානතිසු. බ්‍රහ්මානං හි වෙ කථා සමමුතිකථා පරමත්තකථානි පොට්ඨපාදසුතො විත්ථාරිතා. තත්ථ සුගගලපණ්ණනතිසුනි අයං සමමුතිකථා. ඉදති යෙ පුග්ගලෙ පඤ්ඤපෙතො පුග්ගලපණ්ණනතිසු හගවා අනුත්තරේ හොති තෙ දස්සෙතො “සතතිමෙ හන්තො පුග්ගලා උගතොහාග විමුත්තො”නි ආදිමාහ. තත්ථ “උගතො හාගවිමුත්තො”නි විහි භාගෙහි විමුත්තො, අරුපසමාපතනියා රුපකායතො විමුත්තො මඤ්ඤන නාමකායතො. සො චතුත්තං අරුපසමාපතනිතං එකෙ

කතො වුට්ඨාය සබ්බොරෙ සමමසිත්වා අරහත්ත පත්තානං චතුත්තං නිරුධං වුට්ඨාය අරහත්තපත්තඅනාගමිනො ච වසෙන පඤ්ච විධො හොති. පාළිපනෙත් “කතමො ච පුග්ගලො උභතො භාගවිමුත්තො, ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨවිමොකෙති කායෙන ථුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්කිණං හොනති”¹ ති එව. අට්ඨවිමොකච්චොතිනො වසෙන ආගතා. “පඤ්ඤා විමුත්තො”² ති පඤ්ඤාය විමුත්තො. සො සුක්කවිපස්සකො ච චතුති කිංතෙති වුට්ඨාය අරහත්තපත්තා වත්තොරො වාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධොව හොති. පාළිපනෙත් අට්ඨවිමොකච්චපටිපක්කවසෙ නෙව ආගතා. යථාහ:- “තතෙව ඛො අට්ඨවිමොකෙති කායෙන ථුසිත්වා³ විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්කිණංහොනති අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො”⁴ ති. ථුට්ඨානං සච්ඡිකරෙ තිති කාසසකති, යො කුතථස්සං පඨමං ථුසති පච්ඡානිරුධං නිබ්බානං සච්ඡිකරෙති සො සොත්තපත්තිඵලට්ඨං. ආදිං කත්වා යාච අරහත්තමග්ගට්ඨං ඡබ්බිධො හොතිති චෙදිතබ්බො. තෙනෙවහ: “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨවිමොකෙති කායෙන ථුසිත්වා”⁵ විහරති පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා එකච්ච ආසවා පරික්කිණං හොනති අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසකති”⁶ ති. දිට්ඨානං පතෙතාති දිට්ඨිපපත්තො”⁷ තත්ත්වං සඤ්චෙපලකම්මං, දුක්ඛං සඤ්චාරං සුඛං නිරුධොති ඤානං හොති. දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ථුසිත්තං පඤ්ඤායාති දිට්ඨිපපත්තො. විත්ථාරෙ පතෙසොපි කායසකති විය ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවහ: “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛනති යථාභූතං පඡානාති-පෙ-අයං දුක්ඛනිරුධගාමිති පටිපද්ධති යථාභූතං පඡානාති, තථා ගතපථෙදිතා වස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය චොදිට්ඨා හොනති චොචරිතා පඤ්ඤාය අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිපපත්තො”⁸ ති. සද්ධාය විමුත්තොති සද්ධාවිමුත්තො. සොපි චුත්තතයෙනෙව ඡබ්බිධො හොති. තෙනහ: “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛනති-පෙ-අයං දුක්ඛනිරුධගාමිති පටිපද්ධති යථාභූතං පඡානාති තථාගතපථෙදිතා වස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය චොදිට්ඨා හොනති චොචරිතා පඤ්ඤාය අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො”⁹ ති. නොච ඛො යථා දිට්ඨිපපත්තොති. එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තොසු පුබ්බභාගමග්ගකම්මෙණ සද්දහනනොසු විය ඔකපෙපනනොසු විය අභිමුච්චනනොසු විය ච කිලෙ සකම්මො හොති. දිට්ඨිපපත්තොසු පුබ්බභාගමග්ගකම්මෙණ කිලෙසච්ඡ දකඤ්ඤං අදකිං තිබ්බිණං සුරං හුත්වා වහති, තස්මා යථා නාම නාතිතිබ්බිණෙන ආසිනා කදලිං ජිඤ්ඤනොසු හි ජිහ්වාට්ඨානං ත මට්ටං හොති, අසි ත සිසං වහති සද්දෙසු සුයති බලවහරෙ වායාමො කාතබ්බො හොති, එවරූපා සද්ධා විමුත්තොසු පුබ්බභාගමග්ගභාවනා, යථා පත අතිනිසිතෙන අසිනා කදලිං ජිඤ්ඤනොසු ජිහ්වාට්ඨානං

1. ස. I. II & III. එසිත්වා. 2. ඉ. ථුසිත්වා. 3. ඉ. දිට්ඨිපපත්තො,

මට්ටං හොති, අතීතීසං වහති සද්දො න සුයතී. බලවතරං වායා මනීවං. න හොති, එවරුපා පඤ්ඤා සද්ධා විමුක්තායා පුබ්බහාගමනා භාවනා වෙදිතබ්බා. ධම්මං අනුසාරතීති ධම්මානුසාරී. ධම්මොති පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපුබ්බහමං මග්ගං. භාවෙතීති අනේවා. සද්ධානුසාරිමනීපි එසෙවතයො. උභොපෙතෙ සොතාපතනිමග්ගධර්මයෙව. වුත්තමපිවෙන. “යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපතනිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපත්තායා පඤ්ඤාදිත්ථියං අබිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවා හි පඤ්ඤා පුබ්බහමං අරියමග්ගං. භාවෙති අයං වුව්වති පුග්ගලො ධම්මානුසාරිති. තථා යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපතනිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපත්තායා සද්ධිත්ථියං අබිමත්තං හොති සද්ධාවා හි සද්ධාපුබ්බහමං අරියමග්ගං. භාවෙති අයං වුව්වති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී”ති. අයමෙත්ථ සංකෙඛපො. වින්දාරතො පනෙසා උභතොභාගවිමුක්තාදිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ වුත්තා, තසමා තත්ථ වුත්තනග්ගෙනෙව වෙදි තබ්බා. සෙසමධාපි පුරිමනග්ගෙනෙව යොජේතබ්බං.

“පඤ්ඤානුසාරී”ති ඉධ පදහනවසෙන සත්තබ්බොජ්ඣාධර්මා පඤ්ඤානුසාරී වුත්තා. තෙසං වින්දාරකථා මහාසනිපට්ඨානෙ වුත්තනග්ගෙනෙව වෙදි තබ්බා. සෙසමධාපි පුරිමනග්ගෙනෙව යොජේතබ්බං. දුක්ඛාපට්ඨපද දිසු අයං වින්දාරතයො. “තත්ථ කතමා දුක්ඛාපට්ඨපද දුක්ඛාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, දුක්ඛෙත කසිරෙන සමාධිං. උප්පාදෙනායා දුක්ඛං තං ඤාතං අභිජානනායා යා පඤ්ඤා පජානනා-පෙ-අමොහො ධම්ම විචයො සමාදිට්ඨි අයං වුව්වති දුක්ඛාපට්ඨපද දුක්ඛාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා තත්ථ කතමා දුක්ඛාපට්ඨපද ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා දුක්ඛෙත කසිරෙන සමාධිං. උප්පාදෙනායා ඛිප්පං තං ඤාතං අභිජානනායා යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ-සමාදිට්ඨි අයං වුව්වති දුක්ඛාපට්ඨපද ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා. තත්ථ කතමා සුඛා පට්ඨපද දුක්ඛාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා අනිවේන අකසිරෙන සමාධිං. උප්පාදෙනායා ඛිප්පං තං ඤාතං අභිජානනායා යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ-සමාදිට්ඨි අයං වුව්වති සුඛා පට්ඨපද දුක්ඛාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, තත්ථ කතමා සුඛාපට්ඨපද ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා අනිවේන අකසිරෙන සමාධිං. උප්පාදෙනායා ඛිප්පං තං ඤාතං අභිජානනායා යා පඤ්ඤා පජානනා සමාදිට්ඨි අයං වුව්වති සුඛා පට්ඨපද ඛිප්පා භිඤ්ඤා පඤ්ඤාති. අයමෙත්ථ සංකෙඛපො වින්දාරතො පන විසුද්ධි මග්ගෙ වුත්තො. සෙසමධාපි වුත්තනග්ගෙනෙව යොජේතබ්බං.¹ “නවෙවමුසාවාදුපසංඝින”නති හස්සසමාචාරෙ සීතොපි කථා මග්ගං අනුපච්ඡිත්ථි කප්පෙනොපි ඉභ්බකවෙවා භික්ඛු තවෙව මුසා වාදුපසංඝිතං භාසති අට්ඨ අනරියවොභාරෙ වජ්ජනො අට්ඨඅරිය වොභාරසුත්තමෙව භාසති. “නවෙවගුනීය”නති හස්සසමාචාරෙ සීතොපි හෙදකාර වාචං න භාසති. “නවෙසුග්ගීය”නති තස්සා

සෙවෙතං. චෙට්ඨනං. චෙහුතියවාචා හි පියභාවස්ස සුඤ්ඤකරණතො
 පෙසුග්ගිසන්ති වුචන්ති. “නාමමෙවස්සා ඵතං”ති මහාසිවජෙනරෙ
 අවොච. “හ මසාරමහස්”න්ති සාරමහජා ව යා වාචා තං ච නභාසති.
 ඤං. දුස්සිලොති වුතෙත ඤං. දුස්සිලො නවාචරියො දුස්සිලොති වා
 තුස්සං ආපතනීති වුතෙත¹ අහං පිණ්ඩො වරිතො පාට්ටිපුත්තං
 ගතොති ආදිනා නයෙන ඛතිඤා විකෙඛපකථාපවත්තං වා කර
 ඤ්හුත්තරිය වාචො² න භාසති. “ජයාපෙකෙඛා”ති ජයපුරෙත්තොරෙ
 හුත්වා යථා හත්තකො සත්තපුත්තො තිත්තියො නාම ධම්මෙනපි අධම්ම
 නපි ජෙතඛොති සම්මාලිකං. යං කිසුට්ඨි භාසති ඵචං ජයාපෙකෙඛා
 ජයපුරෙත්තොරෙ හුත්වා න භාසතිති අජෙතා. “මත්තා මත්තා ම
 ඩාමිං භාසති”ති ඵත් මත්තා වුචන්ති පඤ්ඤ මත්තොය පඤ්ඤය.
 පුත මත්තාති උපපරික්ඛිතො ඉදං වුත්තං නොති, හස්සසමාවාසෙ
 ධීතො දිවසභාගමපි කපෙතොතො පඤ්ඤය උපපරික්ඛිතො සුත්තකථ
 මෙව කපෙතිති. “හිඩානමහි”න්ති හදසෙපි තිදතිතඛි සුත්තො³.
 “කාලොතා”ති සුත්තපත්තකාලෙන. ඵචං භාසිතා හි වාචා අමුසා
 චෙට්ඨ තොති අපිසුතො ව අථරුසා ව අසඨා ව අසමථා ව⁴, ඵවරුපා ව
 අයං වාචා චතුසම්මතියසිතාතිපි සික්ඛත්තය තිස්සිතාතිපි තොරස
 ධුතඛනතිස්සිතාතිපි දසකථාවන්තියසිතාතිපි සත්තතිංසබ්බොධපක්ඛිය
 ධම්මතියසිතාතිපි මග්ගතියසිතාතිපිති වුචන්ති. තෙනාහ: “ඵතදුත්තත
 රියං හත්තෙත හස්සසමාවාසෙ”ති, තං පුරිමනගෙත්තෙව යොජෙතඛිඛං.
 “සචෙට්ඨා චස්ස සචෙට්ඨා වා”ති සීලාවාසෙ ධීතො හික්ඛු සචෙට්ඨා ව
 හවෙය්ස සම්මකපො සචෙට්ඨා ව සඤ්ඤාසම්පන්නො. නත්ත ව නෙට්ඨා සම්මං
 කපිතමෙව? ඉධ කස්මා පුත වුත්තනනි? නෙට්ඨා වාචාසම්මං කපිතං
 සීලාවාසෙ ධීතො පත හික්ඛු අනතමස්සා හස්සකථාය පි⁵ දවකථා
 යපි මුසාවාදං න කෙරෙතිති දසෙස්සතුං ඉධ වුත්තං. ඉදුති සො
 ධම්මෙන සමෙත ජීවිතං කපෙත්තිති දස්සනන්තං. “නව කුහතො”ති
 ආදි වුත්තං.

තත් “කුහතො”ති ආදිති බ්‍රහ්මජාල වින්තරිතාති. “ඉද්ධිසෙසු
 ගුත්තවාසො භොජනෙ මත්තඤ්ඤා”ති ඡත්‍ර ඉද්ධිසෙසු ගුත්තවාසෙ
 භොජනෙපි මත්තඤ්ඤා. “සමන්තාදි”ති සමවාරි කායෙන වාචාය මත
 සා ව කායවඛකාදීති පභාස සමං වරතීති අජෙතා. “ජාගගිසානුසොග
 මනුසුපත්තො”ති රතනිං. දිවං ඡකොට්ඨාසෙ කත්වා දිවසං වංකමෙත
 නිසජ්ජයාති වුත්තනගෙන ජාගරියානුසොගං සුත්තපසුත්තො විහ
 රති. “අනුද්ධිතො”ති තිත්තනද්ධි, කායාලසිග්ගවිරහිතො. “ආරද්ධා
 විජිතො”ති කායිකවිරියෙනාපි ආරද්ධිවිරියො නොති. හණ්ඨඛන
 ඤිකං විනොදෙත්වා චතුසු ඉරියාපථෙසු අට්ඨි ආරමුඛවන්තවිජිතො ඵක

1. සී. I, II & III. ආපතනී අප්ථිඨවුත්තා 3. සී. I & II. හදසෙ ධම්මපක්ඛිඤ්ඤා.
 2. ම. කරඤ්ඤාත්තරිවාච. 4. ම. අසමථාලාව. 5. ම. සත්තකථායපි.

විහාරී. වෙතසිකවිරියෙනාපි ආරඬුවිරියෝ හොති. කිලෙසසමික
 ක්කිං පභාය විනොදෙත්වා අට්ඨසමාපතතිවසෙන එකවිහාරී. අපිව
 යථා තථා කිලෙසුපපතති. තිවාසෙත්තො වෙතසිකවිරියෙන ආරඬු
 විරියෝ හොති. “කොසී”ති ආරමමණලකඤ්ඤපතිජ්ඣානවසෙන
 කොසි. “සනිමා”ති විරතතාදිං අනුසාරණසමන්තාය සතියා
 සමන්තාගතො. “කලායාණපටිභානො”ති වාක්කරණ සමපනො
 චෙව හොති පටිභානසමපනො ව. සුත්තපටිභානො ඛො පන
 හොති නො බුත්තපටිභානො සිලසමාචාරසමි. හි සීත තිකු බුත්ත
 පටිභානො තහොති සුත්තපටිභානො පන හොති, වඩ්ඪිසපේරෙ
 විය. “ශනිමා”ති ගමනසමන්තාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතො. “ධිනි
 මා”ති ධාරණසමන්තාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතො. “මුනිමා”ති¹
 එත්ථ පන මතීති පඤ්ඤාය නාමමෙව තසා පඤ්ඤාචාති අපේරා.
 ඉති² තීතිපි ඉමෙහි පදෙහි පඤ්ඤාව කපිතා. තත්ථ හෙට්ඨා සමණ
 ඛම්මකරණවිරියං. කපිතං ඉධ බුද්ධිවචනගණනවිරියං, තථා
 හෙට්ඨා විපස්සනාපඤ්ඤා කපිතා. ඉධ බුද්ධිවචනගණනපඤ්ඤා.
 “නව කාමෙසු තිදො”ති වජ්ජිකාමකිලෙසනාමෙසු අභිදොධා.
 “සනො ව නිපනො”ති අභිනකන්ත පටික්කන්තාදිසු සභාසු
 ථානෙසු සතියා චෙව ඤාණෙන ව සමන්තාගතො වරතීති අපේරා.
 “නෙතිකා”ති පඤ්ඤා තාය සමන්තාගතො නිපනොති ටුහොතා.
 සෙසම්ඛාපි පුරිමනෙයෙනෙව යොජෙතබ්බං. “පට්ඨනතං සොභිසො
 මසාසිකාරා”ති අතතනො උපායමිනසිකාසෙත. “සථානුසිඨං
 නථා පටිපජ්ජමානා”ති යථා මයා අනුසිට්ඨං අනුසාසති දිනතා
 තථා පටිපජ්ජමානා. “තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා”ති ආදි
 ටුහොත්මෙව. සෙසම්ඛාපි පුරිමනෙයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

පරපුගලවිමුත්තිඤ්ඤාණ”ති සොතාපනතාදිතං පරපුග
 ලානං තෙන තෙන මහෙත කිලෙසවිමුත්තිඤ්ඤාණ. සෙසම්ඛාපි
 පුරිමනෙයෙනෙව යොජෙතබ්බං. “අමුත්තාසිං ඵලං නාමො”ති එනො
 පුබ්බෙතිවාසං අනුසාරෙනො නාමගොතනං පරියාදිගමනො
 ගට්ඨති. එනො සුද්ධිකඤ්ඤායෙව අනුසාරති. එනො හි සකෙකාති
 එනො න සකෙකාති, තත්ථ යො සකෙකාති තස්ස වසෙත අග
 හෙත්වා අසකෙකානාසොච වසෙත ගතිතං. අසකෙකානො පන
 කිං කෙරෙති. සුද්ධිකඤ්ඤායෙව අනුසාරෙනො ගතාවා අනෙකත්ති
 සතසගස්ස මත්ථකෙ ධර්මා නාමගොතනං පරියාදිගමනො මතරති
 තං දසෙන්නො “ඵලං නාමො”ති ආදිමාන. “සො ඵලමානා”ති
 සො දිට්ඨිගතිකො ඵලමාන. තත්ථ කිඤ්චාපි “සසානො”ති වච්ඡා
 “නෙව සත්තං සංසරන්ති”ති වදන්තස්ස වචනං පුබ්බාපර වීරුද්ධං
 හොති, දිට්ඨිගතිකත්තො පනෙස එතං ත සලලකෙති. දිට්ඨිගති
 කස්ස හි ධාතං වා තියමො වා නජී. ඉමං විස්සජෙත්ති ඉමං

විසායාප්තියා ඉමං ගණනාති බ්‍රහ්මජලේ වින්දාරිතමේතං. “අසං
කතිකො සංගතාවාදේ”¹ති ථෙරෙණ ලාභිසංගව වසෙන තයො සංග
තවාදේ අංක. භගවතා පන තකාතිකවාදවිධි ගණෙනා බ්‍රහ්මජලේ
වත්තාසෙ වුත්තා. එතෙසං පන තිණ්ණං වාදනං වින්දාරනථා බ්‍රහ්ම
ජලේ වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බා. සෙසමිධාපි පුරිමතයෙතෙව
වින්දාරනබ්බං. “භග්ගොස වා”²ති පිණ්ඩගණනාය. “සංඛාතන
නා”³ති අවිජ්ඣුවසෙන මිනනාගණනාය. උභයථාපි පිණ්ඩගණන
මෙව දසෙය්ති. ඉදං වුත්තං හොති: වසානං සහවසෙන සහස
වසෙන සහසහසවසෙන කොට්ටිසෙන පිණ්ඩං කතාපි එතතතාති
වසංගතාතිති වා එතතතා වසංගතාට්ටියොති වා එවං සම්ඛාදානං න
සකතා, කුමෙග පන අගතනො දසනතං පාරමිතං පුරිතත්තා
සබ්බසුද්ධතසුද්ධස්ස සුපට්ඨිච්ඡාත්තා යඤ්චා වො අතාවරණං සුද්ධං
සුරං වහති තඤ්චා දෙසනාසුද්ධකුසලතං පුරකකිත්වා⁴ වසංගණ
නායපි පරිගතතිකං⁵ කතා කප්පගණනායපි පරිච්ඡිද්ධිථා එතත
කතති දසෙය්ථාති දීපෙති. පාලියන්තො පනෙත්ථ වුත්තනතයොසෙව,
සෙසමිධාපි පුරිමතයෙතෙව යොජෙතබ්බං. “එතද්දානුභතපිණං
ගතෙන සත්තානං වුද්ධපසාදාසුද්ධස්”⁶ති භනෙන යාපි අයං
සත්තාතො වුති පටිසන්තිවසෙන සුද්ධදෙසනා සාපි තුමාකංසෙව
අනුත්තරං අතීතබ්‍රහ්මාපි එවමෙව දෙසෙසුං⁷ අතාගතාපි එවමෙව
දෙසෙසන්නාති⁸ තුමෙග නෙසං අතීතානාගතබ්‍රහ්මානං සුද්ධෙන
සංසද්දෙත්ථා ව දෙසයිත්ථ. ඉමිනා තාරණෙන එවං පසන්නො අහං
භනෙන භගවතීති දීපෙති. පාලියන්තො පනෙත්ථ වින්දාරිතොසෙව.
“සාසවා සලපබ්බා”⁹ති සද්දසා සලපාරමා. “ගො අභිසාති වුවච
ති”¹⁰ති අරිසිද්ධිති න වුවචති. “අනාසවා අනුපබ්බා”¹¹ති නිදද්දසා
අනුපාරමා. “අභිසාති වුවචති”¹²ති අරිසිද්ධිති වුවචති. “අප්ප
මිකුලසසුද්ධි තාථ මිහරති”¹³ති කථං අපටිකකුල සසුද්ධි තත්ථ
විහරති. පටිකකුලසතෙත මෙත්තං එරති, සම්ඛාරෙ ඛාතුසසුද්ධං
උපසංගරති. යථාංක: “කථං පටිකකුලෙ අප්පමිකකුලසසුද්ධි විහරති
අතිට්ඨසම්මං වජ්ඣසම්මං මෙත්තාය වා එරති. ඛාතුසො වා උපසං
ගරති”¹⁴ති. “පමිකකුලසසුද්ධි තාථ මිහරති”¹⁵ති අප්පමිකකුලෙ සතෙත
අනුභවසසුද්ධං එරති, සම්ඛාරෙ අතිට්ඨසසුද්ධං උපසංගරති. යථාංක:
“කථං අප්පමිකකුලෙ පටිකකුලසසුද්ධි විහරති ඉට්ඨසම්මං වජ්ඣසම්මං
අනුභව වා එරති අතිට්ඨසො වා උපසංගරති”¹⁶ති. එවං සෙසපද
සුපි අන්තො වෙදිතබ්බා. “උපෙකකිකසො තාථ මිහරති”¹⁷ති ඉට්ඨ
අරජ්ජනො අතිට්ඨ අද්දසන්නො යථා අසද්ද අසමි¹⁸ පෙකකි
නෙත මොහං උපපාදෙනති, එවං අනුපපාදෙනො ඡත්ත අාරමම
ණ්ණස්ස ජලඛාදපකතාය උපෙකකිකො විහරති. “එතද්දානුභතපිණං
ගතෙන ඉද්ධිමිධාසු”¹⁹ති භනෙන ආ අයං චිත්ත ඉද්ධිසු එවං දෙසනා

1. ම. පුරකකිත්වා. 2. සි. I II & III. පරිගතත. 3. සි. I. 11. වුචිපට්ඨානි.

4. ම. ම. දසෙසන්නාති.

5. සි. I. II & III. අපමම.

එතද්නුතනරියනති. “නං හගචා”¹ ති තං දෙසනං හගචා අසෙසං සකලං අභිජානාති. “නං හගචන්තො”² ති තං දෙසනං හගචන්තො අසෙසං අභිජනන්තො. “උභතඨිං අභිසෙද්දසං නා ජපි”³ ති උතතරිං අභිජනිතබ්බං තඤ්ච, අයං කාම ඉන්තො අසෙද්දා ධම්මො වා පුග්ගා ලො වා යං හගචා න ජානාති ඉදං තඤ්ච. “සද්දිජානං අසෙද්දා සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා”⁴ ති යං තුලෙහති අනභිසෙද්දතං අසෙද්දා සමණො වා බ්‍රහ්මණො වා අභිජානන්තො හගචතා තියොභිසෙද්ද තණ අසා අබිකතරපසෙද්දා⁵ හවෙය්‍ය. “සද්දිදං ඉද්ධිවිධාසු”⁶ ති එතඨ යදිද්දනති නිපාතමත්තං, ඉද්ධිවිධාසු හගචන්තො උතතරිතණ තඤ්ච, අතීතවුද්ධාපි හි ඉමා වෙ ඉද්ධියො දසොසුං⁷ අනාගතාපි ඉමාව දසොසානති⁸, තුලෙහති තෙසං සද්දණති සංසද්දෙත්වා ඉමාව දෙසති තඨ. ඉති හගචා ඉද්ධිවිධාසු අනුතතණෙනි දසොන්තො ඉමිතාපි කාරණෙන එවං පසන්නො අහං හන්තො හගචතීති දීපෙති. එත්තො චතා යෙ ධම්මසෙතාපති දිවාට්ඨානෙ තිසිදිත්වා සොලා අපරමපරියෙ ධම්මෙ සම්මිසි තෙව තෙන දසසිතා හොනති. ඉද්දති අපරෙතපි අතා රෙන හගචන්තො ගුණෙ දසොන්තො “යත්තං හන්තං”⁹ ති ආදිමාහ. තඨ. “සද්දෙධනි සුලුසුත්තො”¹⁰ ති සද්ධාසුලුසුත්තො කාම අතීතානා ගතපච්චුප්පත්තා බොධිසත්තා. තස්මා යං සබ්බසුද්ධාබොධිසත්තො පත්තබ්බනති වුත්තං හොති. කිං පන තෙන පත්තබ්බං? තවලො කුතතරධම්මො. “ආරද්ධිවිරියෙනා”¹¹ ති ආදිසු විරියං ථාමොති ආදිති සබ්බානෙව විරියවෙච්චනාති. තඨ. “ආරද්ධිවිජයෙනා”¹² ති පග්ගා හිතවිරියෙන. “ථාමමඤ්ඤා”¹³ ති ථාමසම්පන්නො පිරවිරියෙන. “සුඨි ඤාණමෙතො”¹⁴ ති තෙන ථාමවතා, යං පුරිසත්ථාමෙන පත්තබ්බනති වුත්තං හොති. අනන්තරපදවයෙපි එසෙවනෙයො.

“සුඨිසධොරසෙතො”¹⁵ ති යා අසම්මුරෙති බ්‍රහ්මෙති වසිතබ්බා බ්‍රහ් තං බ්‍රහ් වහනසම්පන්න මහාපුරියෙන. “අනුප්පග්ගා හගචන්තො”¹⁶ ති තං සබ්බං අතීතානාගතවුද්ධාපි පත්තබ්බං සබ්බමෙව අනුප්පත්තං. හගචන්තො එකගුණොපි උභන්තො තඤ්ච දසොසති. “නාමෙසු කාමසුචලලිකානුසොග”¹⁷ නති වජ්‍රකාමෙසු කාමසුචා නුසොගං¹⁸, යථා අසෙද්දා කෙණ්දරපිලාදයො සමණව්‍යාභණා- නො ජානාති පරලොකං ‘සුචො ඉමිසා පරිබ්බාජිකාය මුද්දකාය ලොමසාය බාහාය සම්ඵයො”¹⁹ ති තෙ මොලිඛද්ධාති පරිබ්බාජිකාති පරිවාරෙනති²⁰, සම්පත්තං සම්පත්තං²¹. රුපාදි ආරම්භං අනුභව මානා කාමසුචමනුසුත්තො න එවමනුසුත්තොති දසොසති. “ගීන”²² නති ලාමකං. “ගමම”²³ නති ගාමවාසිතං ධම්මං. “පොඤ්ඤානික”²⁴ නති පුඤ්ඤානෙති සෙවිතබ්බං. “අනිඤ්ඤ”²⁵ නති ත ඤාණං තව අරියෙති

1. ම. අභිකාණ.

4. ම. සුචලලිකානුසොග.

2. සි. I. II & III. දෙසෙසු.

5. සි. I. II. පරිවාරෙනති.

3. ම. පසෙද්දා තුලෙහති. 6. සි. I. II. සම්පන්නාසං. & සම්පන්නං, සම්පන්නං.

සෙවිතබ්බං. “අනිකුඤ්ඤාන” නති අනන්තසුත්තං. “අනන්තකිලමථානු
 සොග” නති අනන්තො ආනාපන පරිනාපනානුසොගං. “දුක්ඛ” නති
 දුක්ඛසුත්තං, දුක්ඛමං වා යථා එතෙ සමණවුහගණං කාමසුචල්ලිකානු
 සොගතං පරිසර්ඤ්ඤාමානී¹ කායකිලමථං අනුබාවනති, තතො
 මුඤ්ඤිකාමානී කාමසුචල්ලිකානුබාවනති, න එවං භගවා; භගවා පන උභො
 එතෙ අනන්ත වජ්ජනිකා යං සං “අපි භික්ඛවෙ මජ්ඣිමං පටිපදා නථා
 ගතො අභිසංචුඤ්ඤා වක්ඛනරණී” ති එවං වුත්තං සමොපටිපත්ති,
 තමෙව පටිපත්තො තස්මා “න ව අනන්තකිලමථානුසොග” නති ආදි
 මාග. “අභිසංචුඤ්ඤාන” නති අභිවෙතසිකානං කාමාවචරපිත්තානි
 අතික්කමිති; සිත්තානති අපථං, “දිට්ඨධම්මසුච්චිකාරාන” නති
 ඉමසමිංසෙව අනන්තභාවෙ සුඛවිහාරනං. පොඨපාදාදුත්තගමිං හි
 සප්පිතිකා දුක්ඛජ්ඣානිකා එලසමාපත්ති කපිතා පාසාදිකසුත්ත
 සග මග්ගොන විපස්සනාපාදකජ්ඣානං, දුත්තතරසුත්තෙ වතුන්ඤ්ඤා
 නිකා එලසමාපත්ති. ඉමසමිං² සමපසාදනියෙ දිට්ඨධම්මසුච්චිකා
 රජ්ඣානාති කපිතාති. “තිකාමලාපි” ති යථාකාමලාපි. “අභිජ්ජ
 ලාපි” ති අදුක්ඛලාපි. “අක්කසිරලාපි” ති විපුලලාපි. “එකිකාලොක
 ඛාතුසා” ති දසසගසිරිලාකඛාතුසා. තිණි බෙත්තානි ජාති
 බෙත්තං ආණ්ඩෙත්තං විසයකෙත්තං. තන් ජාතිකෙත්තං නාම
 දසසගසිරිලාකඛාතු, සා හි නථාගතස්ස මාතුකුච්ඡං ඕක්කමනකාලෙ
 තික්කමනකාලෙ සමෙබ්බිකාලෙ ධම්මවක්කපටත්තොන ආදුස්ඛා
 රොසාජ්ජනෙ පරිතිබ්බානෙ ව කච්ඡති, කොට්ඨසතසගසිරිකඛාලං
 පන ආණ්ඩෙත්තං නාම, ආවානාටිය මොරපටිත්ත ධජ්ඣ
 පටිත්ත රත්තපටිත්තාදීනං හි එන් ආණ්ඩෙත්තං. විසයකෙත්තං
 පන පරිමාණං තප්පි. බුද්ධානං හි “යාවතකං ඤාණං තාවතකං
 ඤායසං යාවතකං ඤායසං තාවතකං ඤාණං ඤාණපටියනතිකං
 ඤායසං ඤායසපටියනතිකං ඤාණං” නති වචනො අවිසයො නාම
 තප්පි. ඉමෙසු පන තිසු බෙත්තොසු රුපෙත්වා ඉමං චක්ඛවාලං
 අඤ්ඤාමිං චක්කවාලෙ බුද්ධා උපපජ්ජන්ති සුත්තං තප්පි, න උපපජ්ජ
 නති පන අපි. තිණි පිටකානි විතයපිටකං සුත්තනනපිටකං අභි
 ධම්මපිටකං. තිසො සංඛිතිසො මහාකස්සපථොරස්ස සංඛිති යස
 ථොරස්ස සංඛිති, මොග්ගලීසුත්තතිස්ස ථොරස්ස සංඛිති, ඉමා තිසො
 සංඛිතිසො. ආරුලෙහ තෙපිටතෙ බුද්ධවචනෙ ඉමං චක්කවාලං
 මුඤ්ඤිකා අඤ්ඤානු බුද්ධා උපපජ්ජන්ති සුත්තං තප්පි. න
 උපපජ්ජන්ති පන අපි. “අපුබ්බං අච්ඡිම” නති අපුරෙ අපච්ඡා,
 එකතො න උපපජ්ජන්ති පුරෙ වා පච්ඡා වා උපපජ්ජන්ති වුත්තං
 භොති. තන් බොධිපඤ්ඤා බොධිං අපාඨා න උඨස්සිකාමිති
 තිසිත්තකාලොකො පටිඨාය යාව මාතුකුච්ඡමිං පටිසන්ධිගණං තාව

1. ම පරි වජ්ජනාමානි.

2. සි. සෙව අනන්තභාවෙසං.

3. ම. නුපපජ්ජන්ති.

පුබ්බිකා නි වෙදිතබ්බං. බොධිසත්තස්ස හි පටිසන්තිගහණේ දස සහස්සවක්කවාලුකමපනෙනෙව බෙනතපරිගහණො කතො. අඤ්ඤාස්ස උපපතති නිවාරිතො හොති, පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය යාව සාසපමනතාපි ධාතුයො නිව්ඨනති¹ තාව පට්ඨායී න වෙදිතබ්බා ධාතු සු හි සිතාසු බුද්ධාපි සිතාව හොනති, තස්මා එත්තනතරෙ අඤ්ඤාස්ස බුද්ධාස්ස උපපතති නිවාරිතාව හොති. ධාතුපරිනිබ්බානෙ පන ජනෙ අඤ්ඤාස්ස බුද්ධාස්ස උපපතති න නිවාරිතා. තිණ් අනතරධානාති නාම පටිසන්ති අනතරධානං. පටිවෙධනතරධානං. පටිපනතිඅනතර ධානානති, තත් පටිසන්ති තිණ් පිටතාති. පටිවෙධොති සච්ච පටිවෙධො. පටිපනතීති පටිපදා. තත් පටිවෙධො ච පටිපතති ච හොතිපි න හොතිපි එකස්මිං හි කාලෙ පටිවෙධකරු හික්ඛු බහු හොනති, එස හික්ඛු පුත්ථුජනොති අභිගුරිං පසාරෙත්වා දසස්ස තබ්බො හොති. ඉමස්මිං යෙව දීපෙ එකවාරං පුත්ථුජනහික්ඛු නාම නාහොසි. පටිපතති පුරකාපි කදුචි බහු හොනති කදුචි අප්පා. ඉති පටිවෙධො ච පටිපතති ච හොතිපි නහොතිපි. සාසනසීතියා පන පරියෙතති පමාණං, පණ්ණිනො හි තෙපිටකං සුත්තං වෙ පුරොති, යථා අමානං. බොධිසත්තො ආලාරස්ස සනතිකෙ පඤ්චාභිඤ්ඤා සත්ත ව සමාපතතියො නිබ්බන්ධනත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්මා පතතියා පරිකමමං පුච්ඡි, සො න ජානාමිති ආහ. තතො උද්දකස්ස සනතිකං ගතත්වා අබිගතවිසෙසං සංයඤ්ඤත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා යතනස්ස පරිකමමං පුච්ඡි, සො ආවික්ඛි. තස්ස ච්චනසමනනත රමෙව මහාසත්තො තං සමපාදෙසි. එවමෙවං පඤ්ඤත්වා හික්ඛු පරි යතති. සුත්තං වෙපි පුරොති, තස්මා පරියෙතතියා සිතාය සාසනං සිතං හොති. යද පන සා අනතරධායති තද පඨමං අභිධමමපිටකං නස්සති. තත් පට්ඨානං සබ්බපඨමං අනතරධායති. අනුක්කමෙන පච්ඡා ධමමසඛනහොති. තස්මිං අනතරභිතෙ ඉතරෙසු චිත්ත පිට කෙසු සිතෙසුපි සාසනං සිතමෙව හොති. තත් සුත්තනතපිටකෙ අනතරධායමානෙ පඨමං අභිගුත්තරතිකායො එකාදසකතො පට්ඨාය යාව එකකා අනතරධායති. තදනනතරං සංයුත්තතිකායො චක්කපෙය්‍යාලුතො. පට්ඨාය යාව මඤ්ඤානා අනතරධායති. තද නනතරං මජ්ඣිමතිකායො ඉන්ද්‍රියභාවනතො පට්ඨාය යාව මුලපරි යායා අනතරධායති. තදනනතරං දීඝතිකායො දසුත්තරස්සත්ත තො පට්ඨාය යාව බ්‍රහ්මජලා අනතරධායති. එතිස්සාපි චිතනමපි ශාථානං පුච්ඡා අද්ධානං ගච්ඡති. සාසනං ධාරෙත්වා න සක්කොති. සභියපුච්ඡා ආලවකපුච්ඡා විශ ව. එතා කිර කස්සපබුද්ධිකාලිකා අනතරා සාසනං ධාරෙත්වා නාසනති. චිත්ත පන පිටකෙසු අනත රභිතෙසුපි චිතයපිටකෙ සිතෙ සාසනං නිව්ඨති. පරිවාරකවිකෙසු අනතරභිතෙසු උගතො විහබ්බන සිතෙ සිතමෙව හොති. උගතො

විභවෙක අනතරගිනෙ මානිකාය සිතායපි සීතමෙව හොති. මානිකාය අනතරගිතාය පාතිමොක්ඛපබ්බජ්ජාඋපසම්පදාසු සීතාසු සාසනං තිට්ඨති. ලිඛිතං අධ්‍යානං ගව්ඡති. තෙනවත්ථසමිණකවංසොපන කායපබ්බුද්ධිකාලතො පට්ඨාය සාසනං ඛාරෙතුං නාසකම්. පටිසම්බුද්ධපාත්තෙති වය්‍යසහස්සං අට්ඨාසි, ඡළභිඤ්ඤාති වය්‍යසහස්සං, තෙවිජේරුති වය්‍යසහස්සං, සුක්ඛවිපය්‍යකොති වය්‍යසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙති වය්‍යසහස්සං අට්ඨාසි. පච්ඡිමකායං පන සම්පට්ඨි වෙධතො පච්ඡිමකායං සීලහෙදුතො ව පට්ඨාය සාසනං ඔසකානිතං නාම හොති තතො පට්ඨාය අඤ්ඤාසු බුද්ධාසු උපපත්ති න තිවාරිතා. තිණ්ණි පරිතිබ්බාතාති නාම තිලෙසපරිතිබ්බාතං ඛෙය්‍යපරිතිබ්බාතං ඛාතුපරිතිබ්බාතනාති. තත්ථ තිලෙසපරිතිබ්බාතං බොධිපඋලභෙක අහොසි. ඛෙය්‍යපරිතිබ්බාතං කුසිනාරායං, ඛාතුපරිතිබ්බාතං අනාගතෙ හවිසාති. සාසනායං තීර ඔසකානාකාලෙ ඉමසමිං තවම පණ්ණදීපෙ ඛාතුසො සනතිපතිඤ්ඤාමහාවෙතියං ගමිසානාති. මහාවෙතියතො නාගදීපෙ රාජයතනාවෙතියං තතො මහාවෙතිපඋලභිකං ගමිසානාති, නාගහවනතොපි දෙවලොකතොපි බ්‍රහ්මලොකතොපි ඛාතුසො මහාවෙතිපඋලභිකමෙව ගමිසානාති. සාසපමනනාපි ඛාතුසො න අනතරා¹ නස්සිසානාති. සබ්බඛාතුසො මහාවෙතිපඋලභෙක රාසිභූතා සුචර්ණකකිනො විග ඵකසනා සුඤ්ඤා ඡබ්බණ්ණරංසිසො විසාරෙස්සානාති. දසසහස්සි ලොකඛාතුං ඵරිසානාති. තතො දසසහස්සවක්ඛවාලදෙවතා සනතිපතිඤ්ඤා අජ්ජසථා පරිතිබ්බාති අජ්ජ සාසනං ඔසකානාති පච්ඡිමදස්සනං දුතිඉදං අමහාකතති දසබලාසු පරිතිබ්බුතද්විසතො මහනාතරං කාරුඤ්ඤං කරිසානාති, ථෙපඤ්ඤා අනාගාමී ඤිණාසවෙ අවසෙසා සකාසාවෙත² සණ්ඨාතුං න සකම්භානාති. ඛාතුසු තෙජ්ජඛාතු උට්ඨතිඤ්ඤා යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගවජ්ජිසාති. සාසපමනතොපි ඛාතුසො සති ඵකජලා හවිසාති. ඛාතුසු පරියොදනං ගතාසු පච්ඡිජ්ජති. එවං මහනතං ආනුභාවං දස්සෙඤ්ඤා ඛාතුසු අනතරගිතාසු සාසනං අනතරගිතං නාම හොති. යාව එවං න අනතරඛාසති තාව අමුට්ඨං නාම හොති. එවං අප්‍රබ්බං අවරිමං උපපජ්ජෙය්‍යං තෙතං සානං විජ්ජති. කසමා පන අප්‍රබ්බං අවරිමං න උපපජ්ජනාති. අනවජ්ජිසනතො, බුද්ධා හි අවජ්ජිසමනුස්සා. යථාහ : “එකපුග්ගලොභිකවෙව ලොකෙ උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති අවජ්ජිසමනුස්සො, කතමො එකපුග්ගලොකවංගතො අරහං සමාසං සම්බුද්ධො”³ති. යදි. ව වෙ වා වතනාසෙ වා අට්ඨ වා සොලස වා එකතො උපපජ්ජෙය්‍යං න අවජ්ජියං හවෙය්‍යං. එකසමිං හි විකාසෙ ඵනතං වෙතියානවපි ලාභසකාසෙ උලාසෙ න හොති. තිකබ්බු බ්‍රහ්මාය න අවජ්ජියං ජතා. එවං බුද්ධාපි හවෙය්‍යං. තසමා න

1. ම. අනතරං.

2. හි. I. II & III සභාවෙක.

උපපජ්ජනති, දෙසනාය ව විසෙසාභාවතො. යං හි සතිපට්ඨානාදී
 භෙදං ධම්මං එතො දෙසෙති, අඤ්ඤාන උපපජ්ජනාපි භොව
 දෙසෙතථෙබ්බං සියා. තතො අනච්ඡරියො සියා එකස්මිං පන
 ධම්මං දෙසෙතො දෙසනාපි අච්ඡරියා භොති විවාදාභාවතො ව.
 බහුසු ව බුද්ධොසු උපනෙතසු බහුතතං ආචරියානං අනෙතවාසිකා
 විය අවහාකං බුද්ධො පසාදිකො අවහාකං බුද්ධො මධුරස්සරෙ
 ලාභී පුඤ්ඤවාති විවදෙය්සං. තස්මාපි එවං න උපපජ්ජනති. අපි
 චෙතං කාරණං මිලිඤ්ඤාසු පුට්ඨන නාගසෙනපෙරෙන විජ්ඣා
 රිතමෙව. වුත්තං හි තත්ථ “භනෙත නාගසෙන භාසිතවට්ඨිකෙන.
 භගවතා අට්ඨානමෙතං හික්ඛිවෙ අනවතාසො යං එකිස්සා ලොක
 ධාතුයා චෙ අරභනො සමාසමබ්බුද්ධා අපුබ්බං අවරිමං.
 උපපජ්ජෙය්සං නෙතං යානං විජ්ජතී”ති. දෙසෙතොව භනෙත නාග
 සෙන සබ්බෙපි තථාගතා සත්තතීංසබ්බොධපකිංසධම්මෙ දෙසෙතති
 කප්පමානා ව චතොරි අරියසම්මානි කප්පනති සික්ඛාපෙනානා
 ව තීප්ප සික්ඛාසු සික්ඛාපෙනානි අනුසාසමානා ව අපාමාද පටි
 පතති අනුසාසනති. යදි භනෙත නාගසෙන සබ්බසම්මි තථා
 ගතානං එකුද්දෙසො එකා කප්පා එකා සික්ඛාපදං එකානුසාසනී භෙත
 කාරණෙන චෙ තථාගතා ආකක්ඛණේ නුපපජ්ජනති එතෙතපි තාව
 බුද්ධාදෙන අයං ලොකො ඔහාසස්තො. යදි දුතියො බුද්ධො
 භවෙය්ස චිත්තං පහාය අයං ලොකො භියොසොමතොය ඔහාස
 ස්තොව භවෙය්ස. ඔවදනො ව චෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙය්සං අනු
 සාසමානා ව සුඛං අනුසාසෙය්සං. තත්ථ මෙ කාරණං ජද්දෙසති
 යථාං නිස්සංසයො භවෙය්සනති. අයං මහාරුජ් දසසහස්සි
 ලොකධාතු එකබුද්ධාදරණී එකස්ස එව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති,
 යදි දුතියො බුද්ධො උපපජ්ජෙය්ස නායං දසසහස්සි ලොකධාතු
 ධාරෙය්ස වලෙය්ස භවෙය්ස නමෙය්ස ඔතමෙය්ස ජනමෙය්ස
 විකීරෙය්ස විධිමෙය්ස විද්ධිමෙය්ස තට්ඨානමුපගවෙය්ස. යථා මහා
 රුජ් නාවා එකපුරුසසන්නාදරණී භවෙය්ස එකපුරුසෙ අභිඤ්ඤා
 සමුපාදිකා භවෙය්ස. අථ දුතියො පුරුසො ආගවෙය්ස වාදිසො
 ආයුතා වණ්ණෙන වයෙන පමාණෙන කිසපුලත සබ්බික
 පට්ඨෙඛන, සො තං නාවං අභිඤ්ඤෙය්ස. අපිනු සා මහාරුජ් නාවා
 චිත්තවට්ඨි ධාරෙය්සාති? නති භනෙත වලෙය්ස කමෙය්ස නමෙය්ස
 ඔණමෙය්ස විතමෙය්ස විකීරෙය්ස විධිමෙය්ස විද්ධිමෙය්ස තට්ඨානමුප
 ගවෙය්ස ඔසිදෙය්ස උදෙකති. එවමෙව ඛො මහාරුජ් අයං දසසහස්සි
 ලොකධාතු එකබුද්ධාදරණී එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති.
 යදි දුතියො බුද්ධො උපපජ්ජෙය්ස නායං දසසහස්සි ලොකධාතු
 ධාරෙය්ස වලෙය්ස-පෙ-තට්ඨානමුපගවෙය්ස. යථා පන මහාරුජ්
 පුරිසො යාවදන්තං ගොජනං භුඤ්ඤෙය්ස ජාදෙනං යාව තණ්හමිති
 පුරිසිනො සො තතො පිණිතො පටිපුණ්ණො තිරන්තරෙ තඤ්ඤාතො

[illegible]

අපිව මහාරුර් ඉදං කාරණං බුද්ධිලපපරිදීපනය මසාරිකං. අසුසුචි තත් අභිරුපං කාරණං සුභොති යෙන කාරණෙන ටෙ සමමාසබ්බුද්ධා එකකම්මණං නුපපජ්ජති. යදි ටෙ සමමාසබ්බුද්ධා එකකම්මණං උපපජ්ජය්‍යං පරිසාය විමාදෙ උපපජ්ජය්‍යං චුඛාකං බුද්ධා අඛාකං බුද්ධාති, උභතො පකඛිත්තා භවෙය්‍යං; යථා මහාරුර් චිත්තං බලවාමච්චාකං පරිසාය විමාදෙ උපපජ්ජති චුඛාකං අමථෙව, අඛාකං අමථෙවති, උභතොපකඛිත්තා භොගති, එවමෙව ඛො මහාරුර් යද් ටෙ සමමාසබ්බුද්ධා එකකම්මණං උපපජ්ජය්‍යං පරිසාය විමාදෙ උපපජ්ජය්‍යං චුඛාකං බුද්ධා අඛාකං බුද්ධාති, උභතොපකඛිත්තා භවෙය්‍යං. ඉදං පඨමං කාරණං සුභොති යෙන කාරණෙන ටෙ සමමාසබ්බුද්ධා එකකම්මණං නුපපජ්ජති.

අපරවි උත්තරිං. කාරණං සුභංගි යෙන කාරණෙන චෙ
සමාසමුද්ධා එකකිණේ නුපපර්නති. යදි මහාරාජ චෙ සමා
සමුද්ධා එකකිණේ උපපර්යූං අයොං බුද්ධාති යං චචනං.
තං මිථ්‍යා භවෙය්‍ය ජෙට්ඨාං බුද්ධාති සෙට්ඨාං බුද්ධාති
උත්තමො බුද්ධාති පචරේ බුද්ධාති අසමො බුද්ධාති අසමසමො
බුද්ධාති අපාරිසමො බුද්ධාති අපාරිසාගො බුද්ධාති අපරි
ප්‍රග්‍යාලො බුද්ධාති යං චචනං. තං මිථ්‍යා භවෙය්‍ය. ඉමමි තිං.
මහාරාජ කාරණං අනුතො සමපට්ඨි යෙන කාරණෙන චෙ
සමාසමුද්ධා එකකිණේ නුපපර්නති. අට්ඨි බො මහාරාජ
බුද්ධානං සභාවපකාති³ එසං යං එකො යෙව ලොකෙ උපපර්ති,
සයො? කාරණමනනතො සබ්බසුබ්බාදිභුණං. යං හි⁴ මහා
රාජ මහත්තො භොති තං එකං යෙව භොති. පඨමි මහාරාජ
මහතිං සා එකායෙව. සාගරේ මහත්තො සො එකො යෙව.

1. **ම. විමර්ශන.**

2. 2. சுகிவெலை.

3. ම. සභාව පනතිනි

4. இ. கி. கிருஷ்ணமூர்த்தி.

සිතෙරැගිරිණි සෙවෙයා මහනෙතා සො එකොසෙව. බුහො මහනෙතා සො එකො සෙව. යන් තෙ උපපජ්ඣති තන් අසෙසෙසං ඔකාසො න හොති, තයො තථාගතො අරහං සමො සමුද්ධො එකොසෙව ලොකෙ උපපජ්ඣති ති, සුකපිතො හනෙත නාගසෙන පසෙදො ඔපවෙමි කාරණෙති”ති.

“ඛම්මස්ස අනුඛම්මෙ”නති නවවිධස්ස ලොකුතතරස්ස ඛම්මස්ස අනුඛම්මං පුබ්බභාගපටිපදං. “සඤ්ඤාමිත්තො”ති සකාරණො. “චාදනුපාතො”ති වාදෙයෙව. “ආසංඝාඋදයී”ති තයො ථෙර උදයී නාම-ලාභදයී කාභදයී මහාඋදයීති. ඉධ මහාඋදයී අභිජ්ජෙතො, තස්ස නිර ඉමං සුතතං ආදිතො පට්ඨාය යාව පරිසො සාතා සුඤ්ඤාසං අබ්බතතරෙ පඤ්චවණ්ණපිති උපපජ්ඣති පාද පිට්ඨිතො සිසමිත්තං ගව්ඡති සිසමිත්තකතො පාදපිට්ඨිං ආගව්ඡති උභතො පට්ඨාය මජ්ඣං. ඔතරති මජ්ඣිකො පට්ඨාය උභතො ගව්ඡති, සො නිරන්තරං පිතියා ථුට්ඨරො හුත්වා බලවසොම නසෙය්න දසබලස්ස ගුණං කපෙතො අව්ඡරියමහනෙතති ආදි මාග. “අපට්ඨක”ති නිත්තණ්ණතා, “සනගුට්ඨිතා”ති වතුපු පට්ටසෙසු තිභාකාරෙති සනෙතාසො. “සලලබ්බා”ති සබ්බ කීලෙසාතං සලලිබ්බභාවො. “සත්ථ භී නාමා”ති යො තාම. “න අත්තානං පාතුකපියනී”ති අත්තතො ගුණෙ න ආවිකරියනී. “පමානං පටිසරෙසු”නති කො අමොගි සදිසො අත්ති වදන්තා පවාතං උක්ඛිපිත්වා නාලුදං විවරෙය්ගං. “පස්ස ඛො ජං උදයී ශ්ථාගනස්ස අපට්ඨක”ති උදයී යාදිති තථාගතස්ස අපට්ඨක තාති ථෙරස්ස වචනං පට්ඨකතො ආග, කිං පන ගගවො තෙව අත්තාතං පාතුකරෙති න අත්තතො ගුණං කපෙතීති? න න කපෙති අපට්ඨකාදිති කපෙතබ්බං විවරදිගෙහු න කපෙති තෙනෙ වාග: “පස්ස ඛො ජං උදයී තථාගතස්ස අපට්ඨක”ති ආදි. බුජ්ඣකකසත්තං පන ආගමි වෙනෙය්වසෙත කපෙති. යථාග:-

“නමෙ ආවරියො අත්ති සදිසො මෙ න විජ්ඣති,

සදෙවකයමි ලොකයමි තත්ති මෙ පටිපුස්සලො.”ති.

එවං තථාගතගුණදිපිකා බහුභාජාපි සුත්තනනාපි විජාතෙ තබ්බො. “අභිකම්මං භාසෙසොසාසි”ති පුතපතං භාසෙය්සාසි. පුබ්බණ්ණෙ මෙ කපිතනති මා මජ්ඣනතිකාදිපු න කපිත්ථ අජ්ඣ වා මෙ කපිතනති මා පරදිවසාදිපු න කපිත්ථාති අත්තො. “පමෙ දෙසී”ති කපෙසි. “ඉමස්ස වෙය්සාකරණස්සා”ති නිශ්පාටකත්තා ඉමං සුතතං වෙය්සාකරණනති වුත්තං. “අභිවචන”නති නාමං. ඉදං පන ඉතිතිදන්ති පට්ඨාය පදං සබ්බිතිකාරෙති ධම්මං. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානමෙව.

සම්පසාදනීසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එවලෙවසුනනති පාසාදිකප්පකතං. තත්ත්වං අනුකතානපද වණ්ණනා. “වෙබ්බසද්ද භාමි සක්කා”¹ති බහුවචි කතසිත්ථා වෙබ්බසද්ද නාමිකා එතෙ² සක්කා, තෙසං අබ්වතෙ. “පාසාදෙ”³ති තෙසං අබ්වතෙ සිත්ථාගතභණ්ණාය කතො දිසපාසාදෙ අති තත් විහරති. “අබ්බා කාල”⁴කතො”⁵ති සමපතිකාල”කතො. “මෙඛිකතිනා”⁶ති වෙජ්ඣාජනා, වෙ භාගා ජනා, හඬනාදිසු භණ්ඩානං පුබ්බසොභා. “කලකො”⁷ති දණ්ඩාදානාදිවසෙක පණ්ණාසකවිතිකකමවසෙක ව චබ්බිත කලසො. “න නිං ඉමං බමමිතිතං අඤ්ඤාසි”⁸ති ආදිනා තසෙත විරුද්ධවචනං විවාදෙ. “විතුදනතා”⁹ති විජ්ඣනතා, “සඬිතං මෙ”¹⁰ති මම වචනං අත්ථංගිතං. “ආවිණ්ණං ගො විපශ්චගත”¹¹නති යං තව ආවිණ්ණං විරකාලාසෙවන”වසෙක පඤ්ඤං තං මම වාදං අගමම නිවතතං. “ආගෙසිතො ගො වාදෙ”¹²ති තුග්ගං උපරි මයා දෙදසො ආගෙපිතො. “වර වාදපසමොක්ඛාසා”¹³ති සතත පුටං ආදාය තං තං උපසඬකමිත්ථා වාදපමොක්ඛන්තං උත්තරං පරිගෙසමානො විවර. “නිබ්බිදෙති වා”¹⁴ති අථවා මයා ආගෙ පිතදෙසතො අත්තානං මොවෙති. “සමෙ පසොසි”¹⁵ති සමෙ සකෙකාසි. “වසොසෙව”¹⁶ති මරණමෙව. “නාථ”¹⁷පුතතිසෙසු”¹⁸ති නාථ”පුතතස්ස අනෙතවාසිකෙසු. “නිබ්බිතහරුපා”¹⁹ති උක්කණ්ඨිත සභාවා අභිවාදනාදීති පි න කගෙතති. “විජගහරුපා”²⁰ති විගත පෙමා. “පටිවාහරුපා”²¹ති තෙසං සකකච්චකිරිගතො නිවතත සභාවා”²² “සථාන”²³නති යථා දුර”කඛානාදිසභාවෙ බමමිතිතෙ නිබ්බිතතවිරතතපටිවාහරුපෙති භවිතබ්බං තපෙච ජතාපි අනෙතා. “දුර”²⁴කඛානො”²⁵ති දුක්ඛකවිතො. “දුසෙවදිගො”²⁶ති දුට්ඨසද්ධිපිතො. “අනුපසම්මංචනනාමිකො”²⁷ති රාගාදිනං උපසමං කාතුං අසමිතෙ. “තිග්ගදුසෙ”²⁸ති තිග්ගපතිවෙධං. එත්ථති නාථ” පුත්තොච නෙසං පතිට්ඨවෙධන දුපො සො පන තිග්ගො මතො. තෙන වුත්තං තිග්ගදුසෙති. “අපසම්ඝරණ”²⁹ති තසෙව අභාවෙන පටිසරණ විරතිතෙ. නනු වායං නාථපුත්තො නාලුද්ධාසිකො සො කය්වා පාචායං කාලකතොති? සො කිර උපාලිනා ගහපතිනා පටිවිද්ධි සමෙවන දසති ශාථාති භාසිතෙ වුද්ධිගුණෙ සුත්ථා උණ්ඨං ලොභිතං ඡබ්බිසි. අථ නං අථාසුකං ගෙහනිං පාවං අගමිසු. සො තත් කාලමකාසි. කාලංකුරුමානො ව විනෙතසි “මම ලද්ධි අතිශ්ඤාතිකා සාරවිරතිතා මයං තාව නට්ඨා අවසෙසජනෙපි මා අපාංපුරනො අගොසි. සමෙ පනාහං මම සාසනං අතිශ්ඤාතිකනති වක්ඛාමි න සද්දතිස්සනති. යනනුනාහං මෙපි ජනෙ න එකතීතා රෙත උග්ගණ්ණාපෙය්‍යං තෙ මමව්වගෙත අසුඤ්ඤාසුඤ්ඤං විවදිස්සනති සත්ථා තං විවාදං පටිච්ච එකං බමමකථං කපෙස්සති තතො තෙ සාසනස්ස මහත්තභාවං ජනිස්සනති”³⁰ති.

1. සි. එකෙ. 3. ම. සකං-තංමෙති. 5. ම. කාව.

2. ම. කාලං. 4. ම. විරකාලවසෙක. 6. ම. නිවතත.

7. ම. දුර.

අපි තං එකො අනෙකවැසිකො උපසඞ්ගමිනා ආහ. “භනෙන කුමෙහ දුබ්බලා මග්ගං ඉමෙසම්. ධර්මෙව සාරං. ආචිකඛ්ථ ආචරිතො පමාණං”නති, ආවුසො කිං මමච්චයෙන “සංඝාතනති ගණණයොසි”ති. අපරොපි උපසඞ්ගමි, තං උචෙත්ථං ගණනාපෙසි. එවං චෙපි රතෙ එකලද්ධිකෙ අකතො ඛහු නානානිභාසරන උගණනා පෙචො කාලමකාසි. තෙ තස්ස සරීරකිච්චං කතො සනතිපතිතා අඤ්ඤාමඤ්ඤං ථුට්ඨිංසු. “කස්සාවුසො ආචරිතො සාරං. ආචිකඛි”ති? එකො උච්චිතිතො මග්ගනති ආහ. කිං ආචිකඛිති? සංඝාතනති අපරො තං පටිබාගෙතො මග්ගං සාරං. ආචිකඛිති ආහ. එවං සඤ්ඤා මග්ගං සාරං. ආචිකඛි මග්ගං සාරං. ආචිකඛිති? අහං ජෙට්ඨ කොති අඤ්ඤාමඤ්ඤං විවාදං වධොසිතො අනෙකාසෙ චෙව පරිභාසෙ ව භන්දපාදපභාරාදීති ව පවතෙතො එකමග්ගෙන චෙ අගච්ඡන්තො නානාදිසාසු පකකමිංසු.

“අඬු වො චුඤ්ඤා සමණ්ණදෙදසො”ති අයං ථෙරො ධම්ම සෙතාපතිස්ස කතිච්චාසාතිකො. තං භික්ඛුඅනුපසංචිතනකාලෙ චුඤ්ඤා සමණ්ණදෙදසොති සමුද්ධරිතො ථෙරකාලෙපි තථෙව සමුද්ධරිංසු. තෙන වුතතං “චුඤ්ඤා සමණ්ණදෙදසො”ති. පාචායං වස්සං චුඤ්ඤා යෙන සාමගාමො යෙනායස්මා අනඤ්ඤා තෙනුපසඞ්ගමිති. කසමා උපසඞ්ගමි? නාථපුතෙන කීර කාලකතෙ ජම්බුදීපෙ මනුස්සා තත්ථ ඤාතං පවතතයිංසු: නිගණේසා නාථපුතො එකො සන්ථාති පඤ්ඤාසිත්ථ, තස්ස කාලකීරියාය සාවකානං එවරුපො විවාදෙ ඡතො සමණො පත ගොතමො ජම්බුදීපෙ වඤ්ඤවිග සුරියො වග්ග ව පාකටො, සාවකාපියස්ස පාකටායෙව, කීදිසො නුඛො සමණෙ ගොතමෙ පරිනිබ්බුතෙ සාවකානං විවාදෙ භවිස්සතිති. ථෙරො තං කථං සුචා විනෙහසි, ඉමං කථං ගතො දසබලස්ස ආරොවෙස්සාමි සන්ථා එතං අට්ඨප්පතතිං කතො එකං දෙසනං කථෙස්සතිති. සො නිකම්මිතො යෙන ආමරාමො යෙනායස්මා අනඤ්ඤා තෙනුපසඞ්ගමි. “සාමගාමො”ති සාමකානං උස්සනතතො තස්ස ගාමස්ස නාමං. “සෙතාසමා ආනඤ්ඤා”ති උජ්ඣකමෙව ගගටතො සනතිතං අගතො යෙනායස්ස උපඡායො ආයස්මා අනඤ්ඤා තෙනුපසඞ්ගමි. බුද්ධිකාලෙ කීර සාරිපුත්තනෙරො ව අනඤ්ඤාතෙරො ව අඤ්ඤාමඤ්ඤං මමායිංසු. සාරිපුත්තනෙරො මයා කතතබ්බං සඤ්ච උපචාරානං කරොතිති අනඤ්ඤාතෙරො මමායි. අනඤ්ඤාතෙරො ගගටතො සවකානං අග්ගොති සාරිපුත්තනෙරො මමායි. කුලදරතෙ පබ්බාජෙතො සාරිපුත්තනෙරොසි තථෙව අකාසි. එවං එකමෙකෙන අතතනො පතතච්චරං දතො පබ්බාජෙතො උපඡායං ගණනාපිතාති පඤ්ච පඤ්ච භික්ඛු සතාති අනෙසුං. ආයස්මා ආනඤ්ඤා පඤ්ඤාති විවරාදීති ලභිතො ථෙරස්සෙව අදති. එකො

කීර්තනා මුද්‍රාණයෙන් විනෝදය: බුද්ධරත්නාං ව ච ස්වරත්නාං ව පුණ්ණසංඝයානි කපං තුණ්ඩා ධම්මරත්නං පුණ්ණං තාමි හොතිති. සො භගවන්තං උපසංඝමිති: තමන්ධං පුට්ඨි, භගවා ආහං සචෙපි මුග්ධං ධම්මරත්නං පුණ්ණසංඝයාමි: එකං බහුසංඝං පුණ්ණිති. බහුසංඝයා: භගන්ත ආවිකම්භාති. භික්ෂුසංඝං පුට්ඨාති. සො භික්ෂු උපසංඝමිති: බහුසංඝයා භගන්ත ආවිකම්භාති ආහං. ආනන්දන්දරො මුග්ධොති. මුග්ධයො ථෙරං සහසංඝසන්තොන විචරන්ත පුණ්ණි. ථෙරො තං ගහනි: භගවන්තො සන්තිතං අභමාසි. භගවා කුණො ආනන්ද උද්ධතාති ආහං. එකෙන භගන්ත මුග්ධයොන් දින්නං ඉදං පතංගං ආගමන්තො සාරිපුත්තො දකුණාමොති. දෙති ආනන්දාති. වාරිතං පතකන්තො භගන්තාති. ආගතකාලෙ දෙතිති. සිකම්පදං භගන්ත පසුන්දහන්ති. කදු පත සාරිපුත්තො ආභමිසන්තිති. දසාභගවන්තො භගන්තාති. “අනුරත්නාමි ආනන්ද දසාභග පරමං අභිචරන්තවිචරං නිකම්පිකු”න්ති සිකම්පදං පසුන්දපෙසි. සාරිපුත්තන්දරොපි තථෙව යංකිඤ්චි මිනාපං ලභති තං ආනන්දන්දරොග්ග දෙති. සො ඉමමපි අනන්තො කාලිංකාතිතං ථෙරොගොව සද්ධිවිහාරිතං අදුසි. තෙන වුත්තං “ගෙනංග උපස්ඨායො ආගමො ආනන්ද තෙනුපසංඝමි”ති. එවං කීර්තන අනොසි. “උපස්ඨායො: මෙ මහාපසුන්ද සො ඉමං කපං සජ්ච ආරොචෙය්‍යති අප සන්ධා තදනුරූපං ධම්මං දෙසෙය්‍යති”ති. “කපාපාභත”න්ති කපාය මූලං. මූලං හි පාභතන්ති වුට්ඨති. යථාහ:-

“අපකෙන පි මෙධාපි පාභතෙන විචිකම්භො
සමුට්ඨාපෙති අත්තාතං අඤ්ඤං අග්ගිංව සන්ධම”න්ති.

“භගවන්තං දසසන්ධාසං”ති භගවන්තං දසසන්ධාසං. කිං පත තෙන භගවා න දිට්ඨපුඤ්ඤාති? නො න දිට්ඨපුඤ්ඤා. අගමපි හි ආගමො දිවා නවමාසෙ රත්නං නවමාසෙති එකාගං අවිහාරස්වාසෙ උපට්ඨාතමෙව භවති. දිවසස්ස පත සත්ථාරං වා සහස්ස වාරං වා ගතකුණාමො සමානොපි න අකාරණං භවති. එකං පසුන්දාරං ගහනිව භවති. සො තං දිවසං තෙන කපාපා භගන්ත ගතකුණාමො එවමාහ. “එවං හෙතං වුන්ද හොති”ති භගවා ආනන්දන්දරෙන ආරොචිතෙපි යමො න ථෙරො ඉමිසං කපාය සාමිකො වුන්දන්දරෙ පත සාමිකො, සොව තස්ස ආදිමජ්ඣ පරිශොභාතං ජානාති තස්මා භගවා තෙන සද්ධිං කථෙන්නො “එවං හෙතං වුන්ද හොති”ති ආදිමාහ. තස්සන්ධො: වුන්ද එවං හෙතං හොති. දුරයමානාදිසහාසෙව ධම්මවිනයෙ සාවකා: චෙට්ඨිකජ්ඣා භග්ගානාදිති කන්ධො මුඛසන්තිති විකුදන්තො විහරන්ති, ඉදුති යමො අභිග්‍යාතිකසංඝනෙතෙව නිග්‍යාතිකසංඝං පාකම්භං හොති, තස්මා ආදිකො අභිග්‍යාතිකසංඝමෙව දසෙන්නො “ඉධ වුන්ද සන්ධා ව

හොඳි අසමාසවිවේදයා"නි ආදිමාහ. තත් "වොක්කමින නමො
 ධම්මා චතතනී"නි න තිරන්තරං පුරෙති. උක්කමිනො උක්කමිනො
 අන්තරං අන්තරං කතො චතතනීති අන්තො. "නසං තො ආවුසො
 ලාභා"නි තසං කුසං එතෙන ධම්මානුධම්මපටිපත්තිආදයො
 ලාභා. "සුලද්ධි"නති මනුස්සත්තමපි තෙ සුලද්ධි. "නථා පටිපජ්ජ
 කු"නි එවං පටිපජ්ජකු. "සථා" සථාව තො සත්ථාධ ධම්මො
 දෙසිතො"නි යෙන තෙ ආකාරෙන සත්ථාධ ධම්මො කපිතො.
 "සො ව සමාදුපෙති"නි යො ව ආචරියො සමාදුපෙති. "සඤ්ච
 සමාදුපෙති"නි යං අන්තවාසිං සමාදුපෙති. "සො ව සමාදු
 පිතො"නි යො ව එවං සමාදුපිතො අන්තවාසිකො¹ යථා ආචරි
 යෙන සමාදුපිතං තථත්තාය පටිපජ්ජති. "සඤ්ච තො"නි
 තයො පි තෙ². එත් හි ආචරියො සමාදුපිතත්තා අපුඤ්ඤං පස
 වති. සමාදින්නන්තවාසිකො සමාදින්නත්තා. පටිපන්නකො පටි
 පන්නත්තා. තෙන වුත්තං "සඤ්ච තෙ ඛත්තං අපුඤ්ඤං පස
 වතති"නි එතෙත්තපායෙන සබ්බවාරෙසු අන්තො වෙදිතබ්බො.

අපිවෙත්. "ඤ්ඤපටිපන්නො"නි කාරණපටිපන්නො. "ඤ්ඤ.
 ආර්ථෙය්හි"නි කාරණං නිප්ථාදෙය්හි. "චිත්තං ආර්ථෙය්හි"නි
 අත්තනො දුක්ඛතිබ්බත්තකං චිරියං කාමෙති. වුත්තං හෙතං.
 "දුරක්ඛාතෙ හික්ඛවෙ ධම්මවිනයෙ යො ආරද්ධිවිරියො සො දුක්ඛං
 විහරති යො කුසිතො සො සුඛං විහරති"නි. එවං අනිය්සාතික
 සාසනං දය්සෙය්හි ඉද්දති නිය්සාතිකං දය්සෙන්නො "ඉධ පන
 වුත්තං සත්ථා ව හොති සමාසවිවේදයා"නි ආදිමාහ. තත්
 "නිය්සාතිකො"නි මහාත්ථාය ඵලත්ථාය ව නිය්සාති. "චිත්තං
 ආර්ථෙය්හි"නි අත්තනො සුඛතිප්ථාදකං චිරියං ආර්ථෙය්හි. වුත්තං
 හෙතං: "සුඛක්ඛාතෙ හික්ඛවෙ ධම්මවිනයෙ යො කුසිතො
 සො දුක්ඛං විහරති යො ආරද්ධිවිරියො සො සුඛං විහරති"නි.
 ඉති භගවා නිය්සාතිකසාසනෙ සමාපටිපන්නස්ස කුලපුත්තස්ස
 පසංසං දය්සෙය්හි පුත්ත දෙසනං වඩ්ඩින්නො "ඉධ වුත්තං සත්ථා ව
 ලොකෙ උද්දාදි"නි ආදිමාහ. තත් "අපිඤ්ඤාපිනාත්ථා"නි අබොධි
 තත්ථා³. "නිසසාහපද්ධතා"නති තසංගපද්දෙ⁴ හි කතං. සබ්බ
 සබ්බාතිකං කතං න හොතිති අන්තො. සංගපද්දගතනිපි⁵ පාසො.
 තසංගපද්දෙසු ගතං, න එකසංගප්පත්තනි අන්තො. "සප්පාච්ඡිති
 ඤා"නති නිය්සාතිකං. "සාවදෙව මනුස්සකි"නි දෙවලොකතො ව
 යාව මනුස්සලොකා සුප්පකාසිතං. "අනුගාමො හොති"නි අනු

1. සි. I. II. III. යථාව.
2. සි. I. II. III. සමාදුපිතො.
තෙත්ත අන්තවාසිකෙත්ත.
3. සි. I. II. තයොතෙපි.
4. ම. තත්ථව.

5. ම. අපිඤ්ඤාපිනත්තාතිඅබොධිත්තා.
& සි. I. II. III. අබොධිත්තා.
6. ම. සබ්බසංගපද් & සි. I. සංගපද්.
7. ම. සබ්බසංගපද්ගතනිපි.
8. ම. තසංගසංගපද්.

තාපකරො හොති. “සන්තං ව නො ලොකෙ”ති ඉදං තෙසං අනු
තප්පතාකාරදස්සනන්තං. වුත්තං. “අනුනුගප්පො”හොති”ති
සන්තරං ආගමි සාවකෙති යං පත්තබ්බං තස්ස පත්තතතා අනු
තාපකරො න හොති. “සෙට්ඨො”ති ටීරො. ථෙරකාරකෙති
බලවති සම්මතනාගතො. රත්තසද්දුති ආදීති. වුත්තන්තොති.
“එතෙති ටෙට්ඨි”ති එතෙති හෙට්ඨා වුත්තෙති. “පත්තප්පොගතෙති
මා”ති වතුති යොගෙති බෙමිත්තා, අරහත්තං. ඉධ යොගතෙතිමං
නාම. තං පත්තාති අන්තො. “අලං සම්මතානුං සද්ධම්මස්සා”ති
සමුත්ථා ගතිත්තතා අස්ස සද්ධම්මං සමොආවිත්තානුං සමන්තං.
“බුහම්මාට්ඨිනො”ති බුහම්මවරියවාසං වසමානා අරියස්සාවතා, “සාම
සොතිනො”ති සොත්තං පත්තා. ඉද්ධසෙට්ඨමාති ආදීති මහාපරි
තිබ්බානෙ වින්තරිතානෙව. “ලාභගහසසගහප්පත්ත”න්ති ලාභගහං
වෙව යසගහං ව පත්තං. “සන්ති බො පන මෙ වුදු එතරති
පෙඨ ගිහ්ඤු සාවසා”ති සාරිපුත්තමොග්ගලානාදස්සො ථෙරා.
“ගිහ්ඤුතිසො”ති බෙමාපෙරි උපපලවණ්ණෙ පෙරි ආදස්සො. “උපා
සසා සවසා ගිති බද්දාච්ඡට්ඨසනා බුහම්මාට්ඨිනො”ති විත්තගහපති
ගන්තකඉලවකාදස්සො. “සාමසොතිනො”ති වුලඋපනාථපිණ්ඩික
මහාඅනාථපිණ්ඩිකාදස්සො. “බුහම්මාට්ඨිතිසො”ති නන්දමනාදස්සො.
“සාමසොතිතිසො”ති වුපුත්තතරාදස්සො. “සබ්බාකාරසමප්පත්ත”න්ති
සබ්බකාරණසම්පත්තං. “ඉද්දංපමිත”න්ති ඉද්දං මෙව බුහම්මවරියං.
ඉද්දමෙව බවමං සමො තෙතුනා නයෙන වදමානා වදෙයස්සං.
“උද්දසො සුද්ද”න්ති උද්දසො සුද්දං. “පස්සං න පස්සති”ති
පස්සන්තො න පස්සති. සො කීර ඉමං පස්සං මහාජනං පුට්ඨි.
තෙති න ජනාම ආවරිය කපෙති නොති වුත්තො ආහ. ගමිතිරො
අයං පස්සො ආහාරස්සපායෙ සති ථොතං වින්තත්තා සත්තා
කපෙතුන්ති. තතො තෙති වත්තාරො මසෙ මහාසකකාරෙ කතෙ
තං පස්සං කපෙන්නො “කිසුට්ඨි පස්සං තපස්සති”ති ආදිමාහ.
“ගඤ්ඤා සාවුභිසිගාස්සා”ති සුච්ඡිතිසිත්තස්ස තිවිණස්ස. සුච්ඡිතිසුච්ඡි
තිර තලං පස්සොගති, ධාරා න පස්සොගතිති අයමෙත්ථ අන්තො.

“සබ්බගමම සමාගමමා”ති සබ්බතත්තා සමාගතත්තා. “අප්පෙඨන
අන්තං ව්‍යාසුඤ්ඤනං ව්‍යාසුඤ්ඤන”න්ති අන්තෙන සහ අන්තං ව්‍යාසුඤ්
ඤන සහ ව්‍යාසුඤ්ඤනං සමානෙනෙනෙතිති අන්තො; “සබ්බාසි
ගාබ්බ”න්ති ව්‍යාසුඤ්ඤනං සප්ඤ්ඤාසිත්තබ්බං. “සමසිද්ධං බුහම්මට්ඨි
ම”න්ති යථා ඉදං සකලං සාසන බුහම්මවරියං. “ගාත්‍රමෙ”ති තත්‍ර සත්ත
මඤ්ඤා තස්ස වා හාසිතෙ. “අප්පෙඨනෙ මිච්ඡාගණ්ණාති ව්‍යාසුඤ්
ඤාති ම මිච්ඡාගණ්ණෙති”ති “වත්තාගෙ සතිපට්ඨානා”ති එත්ථ
ආරම්භං සතිපට්ඨානානි අන්තං ගණ්ණාති. සතිපට්ඨානා

1. නානුතප්පො.

3. ම. ඉම.

4. ම. උද්දසොසුද්ද.

2. ම. තිතිසොත්තාපත්තො.

ස. I. II & III. උද්දසොසුද්ද.

නීති ව්‍යාකෘත. රෙපෙති. “ඉමයං නුමො¹ ආවුසො අත්ථො”² නි සති
 යෙව සතිපට්ඨානනාති අත්ථො වත්තාරෙ සතිපට්ඨානාති. කිනනුමො
 ඉමාති ව්‍යාකෘතාති? උදුනු වත්තාරි සතිපට්ඨානාති? එතාති වා
 ව්‍යාකෘතාති? කතමාති? ඔපාසිකතරුනිති. ඉමයං අත්ථො
 කතමාති ව්‍යාකෘතාති උපපත්තතරුනි අලලිකතරුනි. “ඉමෙසං³
 ව්‍යාකෘතානා”⁴ නති වත්තාරෙ සතිපට්ඨානාති ව්‍යාකෘතානං සතියෙව
 සතිපට්ඨානනාති. කිනනුමො අයං අත්ථො උදුනු ආරම්භං සති
 පට්ඨානනාති? එසො අත්ථොති? “ඉමයං වො ආවුසො අත්ථො”⁵ නි
 ආරම්භං සතිපට්ඨානනාති ඉමයං අත්ථො. “යාවෙව එතාති”⁶ නි
 යාති ව එතාති⁷ මයා වුත්තාති. “යොවෙව⁸ එසො”⁹ නි යොවෙව
 එස මයා වුත්තො. “යො නෙව උයොදෙවනෙබ්බො”¹⁰ නි තුලෙහි
 තාව සමා අත්ථො ව සමමව්‍යාකෘතෙ ව ආතබ්බං. සො පන
 නෙව උයොදෙවනෙබ්බො, න අපසාදෙවනෙබ්බො. “සංඝඤ්ඤ
 නෙබ්බො”¹¹ නි ජනාපෙතනෙබ්බො. “නායං ව අත්ථො”¹² නි සතියෙව
 සතිපට්ඨානනාති අත්ථො ව. “නෙසංඝඤ්ඤ ව්‍යාකෘතානා”¹³ නති සති
 පට්ඨානාති ව්‍යාකෘතානං “නිසංඝාතිසා”¹⁴ නි නිසංඝාතිසං ධාරණං.
 ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතනෙබ්බො “නාදිසං”¹⁵ නති
 නුමාදිසං. “අසුසෙසා”¹⁶ නති අත්ථො උපෙතං, අත්ථො විඤ්ඤා
 තාරං. “ව්‍යාකෘතානෙසං”¹⁷ නති ව්‍යාකෘතෙහි උපෙතං. ව්‍යාකෘතානං
 විඤ්ඤාතාරං. එවං. එතං හික්ඛුං පසංසථ. එසො හි හික්ඛු න
 නුමානං සංවකො නාම බුද්ධො නාම එස වුත්තුති. ඉති හග්ගා
 බ්‍රහ්මසුතතික්ඛුං අත්තනො ආනෙ ධරෙසි. ඉදං නිකායෙ පි උත්තරි
 තරං දෙසනං වඩ්ඪිතොයා “නවො අගං වුත්තු”¹⁸ නි ආග. තත්ථ
 දිට්ඨිමමිකා ආසවා නාම ඉධලොකෙ පච්චයගෙනු උපපජ්ජනකා
 ආසවා. සම්පට්ඨිකා ආසවා නාම පරලොකෙ හණ්ඩගෙනු
 උපපජ්ජනකආසවා. “සංවණ්ණා”¹⁹ නි යථා තෙ නපට්ඨනාති එවං පි
 දහනාය. “පට්ඨානාසා”²⁰ නි මුලසාතෙන පට්ඨනනාය. “අලං වො
 නං සාවදෙව සිත්තං පට්ඨානාසා”²¹ නි තං නුමානං සිත්තං පට්ඨ
 සානාය සමන්තං. ඉදං වුත්තං හොති. යං වො මයා විචරං
 අනුඤ්ඤං තං පාරුපිත්වා දප්පං වා මානං වා කුරුමානා විහ
 රිය්ඨාපාති න අනුඤ්ඤං. තං පන පාරුපිත්වා සිතපට්ඨානාදිනී
 කත්වා සුඛං සමණ්ඩමං යොනිසොමනසිකාරං කරිය්ඨාපාති
 අනුඤ්ඤං. යථා ව විචරං එවං පිණ්ඩපාතාදයො. අනුපදවණ්ණනා
 පනෙත්ථ විසුද්ධිමයෙහි වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතනෙබ්බො. “සුඛලලිකානු
 සොග්”²² නති සුඛං අලලිකානුසොගං²³, සුඛසෙවනාතිවුත්තනාති
 අත්ථො. “සුඛෙති”²⁴ නි සුඛිතං කරෙති. “පිණ්ඩ”²⁵ නි පිණ්ඩිතං ථුලං

1. ම. කි. නුමො.

2. සි. II. III. ඉමෙසං. වා.

3. ම. යානෙව එතාති.

4. සි. I. III. යෙසෙව.

5. ම. උයොදෙවනෙබ්බො.

6. ම. සුඛලලිකානුසොගං.

කරෙති. “අට්ඨිකමමො”¹ නි නට්ඨිකසභාවා. “ජීවහා හො අප්ථි”² නි යං යං ඉච්ඡන්ති තං තං කප්ථන්ති,³ කදුචි මිග්ගං කප්ථන්ති කදුචි ඵලං කදුචි නිබ්බානන්ති අභිප්පාසො. “ජානගා”⁴ නි සබ්බසුද්ධපසුද්ධෙක ජනනෙතන. “පසාගා”⁵ නි පසුච්චි වසනුති පසාගෙනතන. “ගමිතිරහනමො”⁶ නි ගමිතිරහමො අනුපට්ඨෙයිං. “සුචිචාගො”⁷ නි සුචුචිචාගො. “ඵචමෙව චො ආමුසො”⁸ නි ඵචං විණාසවො අභවෙඛං නවට්ඨානාති අජ්ඣාවට්ඨං. තඤ්ඤා අජ්ඣාවාපො⁹ අවලො අසමපවෙයි. තත්ථ සසුච්චිව පාණං ජීවහා වොරෙපනාදිසු සොකාපනාදයොපි අභබ්බා. “සගානිධිකාරණං ඝාණමි පටිභුසුච්ඡා”¹⁰ නති වජ්ජිකාමෙ ව තිලෙසකාමෙ ව සංතිධිං කච්චා පටිභුසුච්ඡා. “සෙසාපාපි පුබ්බෙ අභාගිකාමුසො”¹¹ නි යථා පුබ්බෙ ගිතිභුතො පටිභුසුච්ඡා ඵචං පටිභුසුච්ඡා අභවෙඛං. අභාරමජ්ජෙච්ච වසනා ගි සොකාපනාදයො ව යාවජ්චං ගිතිවසසුච්ඡෙන න තිට්ඨන්ති, විණාසවො පන අරහතං පච්චාම මුත්තසාමුතො පටිතිබ්බාති වා පබ්බජති වා වානුමමහාරුජ්ජිකාදිසු කාමාවචරදෙවෙසු මුත්තතමපි න තිට්ඨති, කසමා? විචෙකට්ඨා තස්ස අභාවා. භුමමදෙවෙ¹² පන සිතො අරහතං පච්චාපි තිට්ඨති තස්ස චසෙක අයං පසුභො ආගතො භික්ඛාදෙසතො පතස්ස භික්ඛාගාවො වෙදිතබ්බො.

“අතිරක්ඛ”¹³ නති අතිරං අපට්ඨෙච්ඡදං මහතං. “නොවෙච්චො අභාගන”¹⁴ නති අනාගතං පන අභිනං ආරබ්භ ඵචං න පසුභු පෙති. අතිතමෙව මසුභු සමණො ගොතමො ජනාති, න අනාගතං. තථා සිස්ස අතිතෙ අද්ධච්ඡට්ඨ¹⁵ සතජාතකානුස්සරණං පසුභුයති. අනාගතෙ ඵචං ඛත්තං අනුස්සරණං න පසුභුයති ඉමමත්ථ. මසුභුමානා ඵචං වදෙය්ගං. “නාසිදං කිංසු”¹⁶ නි අනාගතෙ අපසුභුපනං කිනනුබො. “කථං සු”¹⁷ නි නෙතන නුබො කාරණෙන. අජානනෙතො ඥෙව නුබො අනාගතං නානුස්සරති, අනනුස්සරිතුකාමතාය නානුස්සරති. “අසුභුච්චිතිගතෙහි සුභං”¹⁸ දස්සනෙහි නි පච්චිකං විස කච්චා දස්සනසමත්තාය දස්සන භුතෙත සුභෙන. අසුභුච්චි විහිතකෙත සුභෙන, අසුභු ආරබ්භ පටිභෙතන. අසුභුච්චිතකං අසුභු ආරබ්භ පටිභත මාතං සුභංදස්සනං සම්භාවෙතබ්බං¹⁹ පසුභුපෙතබ්බං මසුභුනති. තෙහි වරතො ව තිට්ඨතො ව සුත්තස්ස ව ජාගරස්ස ව සත්තං සම්භං සුභංදස්සනං පට්ඨපට්ඨිතං. මසුභුනති, තාදිසං ව සුභං නාම තප්ථි, තස්මා යථර්ථ ව බාලා අව්‍යානතා ඵචං මසුභුනති වෙදිතබ්බො. “සගානුසාදි”²⁰ නි පුබ්බෙතිවසානුස්සති සමපග්ගතං.

1. ම. කප්ථනා.

2. ම. අජ්ඣාවාපො.

3. ම. අදව්‍යතනාවෙ.

4. ම. ජතන.

5. ම. සුභංගන.

6. ම. සභාගෙතබ්බං.

“සාවනානං කබ්බති”¹ යි යතතකං ඤාතුං ඉච්ඡති, තතතකං ජාතියා මිති ඤාණං පෙසෙති. අථස්ස දුබ්බලපතනපුටෙ පක්ඛන්දනාරමො විය අපට්ඨතං. අතිවාරිතං ඤාණං ගච්ඡති, තෙන යාවනකං ආකබ්බති තාවතකං අනුස්සරති “බොධිජ”² නති බොධිමුල ජාතං. “ඤාණං උපපජ්ජති”³ යි චතුමග්ගඤාණං උපපජ්ජති. “අග මහතිමා ජාති”⁴ යි තෙන ඤාණෙන ජාතිමුලස්ස පතිතතතා පුන අයමනතිමා ජාති. “නපට්ඨති පුනබ්බතො”⁵ යි අපරමපි ඤාණං උපපජ්ජති. “අනිඤ්ඤං”⁶ නති න ඉධිලොකත්වං වා පරලොකත්වං වා නිසසිතං. “නගං නාඨාගගො ව්‍යාකරොති”⁷ යි තං භාරත යුද්ධසිතාගරණසද්ධං අනියානික කථං තථාගතො න කපෙති. “භූතං ගච්ඡං අනිඤ්ඤං”⁸ නති රාජකථාදි තීරමානකථං. “කාලඤ්ඤා නාඨාගගො භොති”⁹ යි කාලං ජානාති. සහෙතුකං සකාරණං කතා යුගතපසුතතකාලෙයෙව කපෙති. “නිසංඛං නාඨාගගොති චුම්බති”¹⁰ යි යථා යථා ගදිතබ්බං තථා තපෙව ගදනතො, දකාරස්ස තකාරං කතා තථාගතොති චුම්බති අතො. “දිට්ඨි”¹¹ නති රූපායතනං. “සුඤ්ඤ”¹² නති සද්දායතනං. “මුඤ්ඤ”¹³ නති පඤ්ඤා ගතෙ.¹⁴ තබ්බතො ගතියායතනං රසායතනං පොඨිබ්බායතනං. “විඤ්ඤාන”¹⁵ නති සුඛදුක්ඛාදි ධර්මායතනං.¹⁶ “පතන”¹⁷ නති පරියෙසිතී වා අපරියෙසිතී වා පතනං. “පටිසෙසිත”¹⁸ නති පතනං වා අපතනං වා පරියෙසිතං. “අනුච්චිතං මහසා”¹⁹ යි විතෙතන අනුසවරිතං. “නාඨාගගොති අභිසම්බුද්ධ”²⁰ නති ඉමිනා එතං දසොසි, යං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස නිලං පිතකන්ති ආදි රූපාරමමණං චක්ඛුවාසෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සතෙතා ඉමසමිං බණේ ඉමං නාම රූපාරමමණං දිස්වා සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣිමෙනො වා ජාතොති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං, යථායං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සදෙව කස්ස ලොකස්ස භෙරිසද්දො මුනිබ්බසද්දොති ආදි සද්දාරමමණං සොතවාසෙ ආපාථං ආගච්ඡති. මුලගතො තවගතොති ආදි ගතො රමමණං සාණවාසෙ ආපාථං ආගච්ඡති. මුලරසො ඛනිරසොති ආදි රසාරමමණං ජිව්හාවාසෙ ආපාථං ආගච්ඡති. කතබ්බං මුදුකන්ති ආදි පඨවිධාතු තෙජෝධාතු වායොධාතු භෙදං පොඨිබ්බා රමමණං කායවාසෙ ආපාථං ආගච්ඡති. අයං සතෙතා ඉමසමිං බණේ ඉමං නාම පෙඨිබ්බාරමමණං පුබ්බා සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣිමෙනො වා ජාතොති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං, තථායං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස සුඛදුක්ඛාදිභෙදං ධර්මාරමමණං මනොවාසෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සතෙතා ඉමසමිං බණේ ඉමං නාම ධර්මාරමමණං විජානිතා සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣිමෙනො වා ජාතොති

1. මු. මුනා පඤ්ඤා.

2. සි I. II. & III. ධර්මාරමමණං.

සබ්බං තං තථාගතස්ස ඵලං අභිසම්බුද්ධං. යං හි චුඤ්ඤාමෙකං සත්තාතං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං, තත්ථ තථාගතෙන අදිට්ඨං වා අසුතං වා අමුතං වා අවිඤ්ඤානං වා නත්ථි, ඉමස්ස පන මහාජ නස්ස පරියෙසිත්වා පතතම්පි අත්ථි පරියෙසිත්වා අපතතම්පි අත්ථි අපරියෙසිත්වා පතතම්පි අත්ථි අපරියෙසිත්වා අපතතම්පි අත්ථි, සබ්බම්පි තං තථාගතස්ස අපතතං නාම නත්ථි ඤාණෙන අසම්පී කතං, තස්මා තථාගතොති චුට්ඨති. යං යථා වා ලොකෙන ගතං තස්ස තපෙව ගතතො තථාගතොති චුට්ඨති. පාළියං පන අභි සම්බුද්ධතාති චුතතං, තං ගතස්සදාන ඵකත්ථං. ඉමිනා තසෙත සබ්බ වාගෙසු තථාගතොති නිගමනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. තස්ස යුතති බ්‍රහ්මජාලෙ තථාගතස්සදුට්ඨත්ථොරෙ චුතතායෙව. ඵලං අතතනො අස මිතං අනුතතරතං සබ්බඤ්ඤාතං ධම්මරාජභාවං කපෙත්වා ඉදුති පුට්ඨමණ්ඩ්‍රාගමණාතං ලද්ධිසු මයා අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං නාම නත්ථි සබ්බං මම ඤාණස්ස අනෙතායෙව පරිවතනතිති සිහනාදං නදනොතා “යාතං චො පනෙනං චුඤ්ඤා විජ්ජති”ති ආදිමොග.

තත්ථ “නාමාගතො”ති සනෙතා. “න ගතං ආවුසො අත්ථ සංඛිතං”ති ඉධ ලොකපරලොකං අත්ථසංඛිතං න නොති. “න ධම්මසංඛිතං”නති නවලොකුතතර ධම්මනිසිත්තං න නොති. “න ආදිබ්‍රහ්මවර්ගස්ස”නති සික්ඛාතය සම්ගහස්ස සකලසංසාරබ්‍රහ්ම චරියස්ස ආදිභූතං න නොති. “ඉදං දුක්ඛතාති චො”ති ආදිසු තණ්හා ධූපෙත්වා අවසෙසා තෙභුමිනා ධම්මා ඉදං දුක්ඛතාති ව්‍යාකතං. තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභාවිතා ජනිතා තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති ව්‍යාකතං. උභිතනං අපචතති දුක්ඛනිරෝධොති ව්‍යාකතං. දුක්ඛපරිජාතනො සමුදයපජ්ඣනො නිරෝධසච්ඡිකරණො අරිය මග්ගො දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපද්ධති ව්‍යාකතනති. “ඵතං හි ආවුසො අත්ථසංඛිතං”නති ආදිසු ඵතං ඉධ ලොකපරලොක අත්ථ සන්තිසිත්තං නවලොකුතතරධම්මනිසිත්තං සකලසංසාර බ්‍රහ්මචරි යස්ස ආදිපට්ඨානං පුබ්බධ්මනිති අයමත්ථො. ඉදුති යං තං මයා තව්‍යාකතං තං අජාතනෙතන තව්‍යාකතනති මා ඵලං සඤ්ඤාමිතංසු; ජාතනෙතාව අතං ඵලං ඵතස්මිං ව්‍යාකතෙපි අත්ථො නත්ථි ත ව්‍යා කරිං. යං පන යථා ව්‍යාකතබ්බං තං මයා ව්‍යාකතමෙව්‍යාති සිහනාදං නදනොතා පුත “යෙපි තෙ චුඤ්ඤා”ති ආදිමොග: තත්ථ දිට්ඨියොව දිට්ඨිනිසංඝො. දිට්ඨිනිසිත්තකා දිට්ඨිගතිකාති අත්ථො. “ඉදමෙමි සම්ම”නති ඉදමෙව දස්සනං සම්මං. “මොගමඤ්ඤා”නති අඤ්ඤාතං වට්ඨනං මොගං. “අග්ගසෘජො”ති අගයං කතො. “යනු”ති තෙසු සමණ්ඩ්‍රාගමණෙසු. “අත්ථි චොඉදං ආවුසො චුට්ඨති”ති ආවුසො යං භූමොති සත්තනො අතතා ව ලොකොවාති චුට්ඨති, ඉදං අත්ථි නුචො උදසු නත්ථි ඵලමතනෙත පුට්ඨාමිති අත්ථො. “සඤ්ච මො මො ඵමමොගංසු”ති යං පන තෙ ඉදමෙව සම්මං මොගමඤ්ඤානති

වදනති තං තෙසං නානුජානාමි. “පඤ්ඤානාමි”¹ නි දිට්ඨි පඤ්ඤානාමි. “සමසම”² නති සමෙකු ඤාණෙන සමං. “යදිදං අබි පඤ්ඤානාමි”³ නි යා අයං අබිපඤ්ඤානාමි නාම. එත ආගමෙව හි හිතො උත්තරිතරෙ න මයා සමො අනි. තත් යඤ්ච චුත්තං “පඤ්ඤානාමි”⁴ නි යඤ්ච අබිපඤ්ඤානාමි”⁵ නි උභයමෙනං අත්තො එතං හෙදතොති පඤ්ඤානාමි අබිපඤ්ඤානාමි වයං හොති. තත් පඤ්ඤානාමි නාම දිට්ඨිපඤ්ඤානාමි. අබිපඤ්ඤානාමි නාම ඛනිපඤ්ඤානාමි ධාතු පඤ්ඤානාමි ආයතනපඤ්ඤානාමි ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤානාමි සච්චපඤ්ඤානාමි පුගලපඤ්ඤානාමි එවං චුත්තං ඡපඤ්ඤානාමියො. ඉධ පත “පඤ්ඤානාමි”⁶ නි එතාපි පඤ්ඤානාමි වෙව අබිපඤ්ඤානාමි ව අබිපෙථා. “අබි පඤ්ඤානාමි”⁷ නි එතාපි භගවා හි පඤ්ඤානාමියාපි අනුත්තරෙ අබි පඤ්ඤානාමියාපි අනුත්තරෙ. තෙනාහ: “අගමෙව තත් හිතො යදිදං අබිපඤ්ඤානාමි”⁸ නි. “පභානාමා”⁹ නි පජහනත්. “සම නික්කමාමා”¹⁰ නි තස්සෙව වෙවචනං. “දෙසිතා”¹¹ නි කපිතා. “පඤ්ඤානාමි”¹² නි අපිතා. සතිපට්ඨානභාවනාය හි සනවිතිබෙහං කතා සබ්බධමෙව සු යථාචරො¹³ දිට්ඨිසු “සුද්ධසංඛාර පුඤ්ජායං නසිධ සත්තුපලබ්භනි”¹⁴ නි සනතිට්ඨානතො සබ්බදිට්ඨිනියායානං පභානං හොතිති. තෙන චුත්තං “දිට්ඨිනියායානං පභානාය සම නික්කමාය එවං මයා චත්තොරෙ සතිපට්ඨානා දෙසිතා පඤ්ඤානාමි”¹⁵ නි සෙසං සබ්බත් උත්තාතත්මෙවංති.

පාසාදික සුත්ත වණ්ණනා.

එවමෙසුත්තනති ලක්ඛණසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තාන පද වණ්ණනා. “වතනිංසිමානි”¹ නි වතනිංස ඉමාති. “මහාපුරිසලක්ඛණානි”² නි මහාපුරිසව්‍යඤ්ජනානි මහාපුරිසලක්ඛණානි මහාපුරිස නිමිත්තානි අයං මහාපුරිසොති සඤ්ජානනකාරණාති, “යෙහි සමන්තාගතස්ස මහාපුරිසස්සා”³ නි ආදි මහාපදනෙ විජාරිත නයෙනෙව වෙදිතබ්බං. බාහිරකාපි ඉසයො ධාරෙනති නො ව ඛො ජානනති ඉමස්ස කමස්ස කතත්තා ඉමං ලක්ඛණං පටිලභතිති. කසමා ආහ? අවුප්පත්තියා අනුරූපත්තා. ඉදං හි සුත්තං අවුප්පත්තිකං. සා පතස්ස අවුප්පත්ති කත් සමුට්ඨිතා? අනෙතාගාමෙ මනුස්සානං අත්තරෙ. තද්ධ කිර සාවචි වාසිනො අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු ව ගෙහවාරෙසු ව සන්ඨාගාරදීසු ව නිසිදිත්වා කථං සමුට්ඨාපෙසු: භගවතො අසිති අනුච්ඡාදනානි ව්‍යාමප්පත්තානිංසවරලක්ඛණානි යෙහි ව භග වතො කායො සබ්බථාලිපුලො විය පාරිච්ඡත්තකො විකසිතමිව කමලවනං නානාරත්ත විවිත්තං විය සුවණ්ණතොරණං තාරාමරිව

විදුරවම්ම භගතතලං ඉතොවිතො ව විධාවමානා විජ්ජදමානා ජබ්බණ්ණරසමිත්තො විසාරජ්ජනො¹ අතිවිශ සොභති. භගවතො ව ඉමිනා නාම කමමන ඉදං ලක්කවණං තිබ්බත්තනති කපිතං නජී,යාගු උපාංකමත්තමපි කවච්ඡ්භත්තමත්තං වා පුබ්බ ඩිත්තපච්චයා එව². උපාජ්ජතිති භගවතා වුත්තං, කීනත්තුවො සත්ථා කමම අකාසි යෙනස්ස ඉමාති ලක්කවණාති තිබ්බත්තාතිති. අපායස්වා ආනන්ද අනෙතාගාමෙ වරනො, ඉමං කපාසලාපං සුත්වා කතභත්ත කීවෙවා විහාරං ආගතත්වා සඤ්චිත්තං කත්වා වජ්ඣත්වා සීතො මයා භනො අනෙතාගාමෙ එකා කපා සුත්වාති ආහ. තතො භගවතා කිං තෙ ආනන්ද සුත්තති වුත්තෙ සබ්බං අරොවෙසි. සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා පරිවාරෙත්වා නිසිත්තභික්ඛු ආමනෙත්වා “චතතිංසිමාති භික්ඛවෙ මහාපුරිසස්ස මහාපුරිසලක්කවණාති”ති පටි පාටියා ලක්කවණති දසෙත්වා යෙන කමමන යං තිබ්බත්තං තස්ස දස්සත්තං එවමානා “පුරිමං ජාති”නති අදිසු පුබ්බෙ තිවුත්තවත්තො³ ජාතවසෙන ජාතීති වුත්තා, තපා භවතවසෙන භවොති, තිවුත්ත වසෙන ආලයවෙතින වා නිසෙත්තොති. තිණ්ණමපි පදානං පුබ්බෙ තිවුත්තවත්තසත්තානෙ සීතොති අත්තො.

ඉදාති යස්වා තං ඛතිසත්තානං දෙවලොකාදිසුපි පවත්තති. ලක්කවණතිබ්බත්තන සමත්ථං පන කුසලකමමං තත්ථ න සුකරං. මනුස්ස ගුතස්සෙව සුකරං. තස්වා යපාභුතෙන තෙන යං කමමං කතං තං දසෙත්තො “පුබ්බෙ මනුස්සගුතො සමානො”ති ආහ. අකාරණං වා එතං, හජී අස්ස මග මතිස වානරාදි භූතොපි හි මහාපුරිසො පාරමිත්තො පුරෙතිගෙව, යස්වා පන එවරුපෙ අත්තභාවෙ සීතෙන කතකමමං න සකකා සුඛෙන දීපෙත්තුං. මනුස්සභාවෙ සීතෙන කතකමමං පන සුඛං දීපෙත්තුං. තස්වා “පුබ්බෙ මනුස්සගුතො සමානො”ති ආහ. “දලහසමාදුතො”ති පිරගහණො, “කුසලසුඛමෙමසු”ති දසකුසලධම්මපථෙසු. “අවජ්ජිතසමාදුතො”ති නිව්වලගහණො අනිවත්තිතගහණො, මහාසත්තස්ස හි අකුසල කමමතො අග්ගිං පත්වා කුසකුටපත්තං විශ ව්චනං පතිකුටති. කුසලං පත්වා විතානං විශ පසාරියති. තස්වා දලහසමාදුතො හොති අවජ්ජිතසමාදුතො. න සකකා තෙනපි සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙණ වා බ්‍රහ්මිනා වා කුසලසමාදුතං විසාරජ්ජෙත්තුං. තජීමාති වජ්ඣති: “පුබ්බෙ කීර මහාපුරිසො කලුන්දක යොතියං තිබ්බත්ති. අප්ථ දෙවෙ වට්ටෙ මහොසො ආගතත්වා කුලාවකං ගහෙත්වා සමුද්දමෙව පවෙසෙසි. මහාපුරිසො පුත්තකෙ තිකරියාමිති තගුට්ඨං තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සමුද්දතො උදකා ඛති ඛිපති⁴ සත්තමෙ දිවසෙ සකෙකා අවජ්ජිතා තත්ථ ආගමම කිං කරොසිති පුච්ඡි. සො තස්ස අරොවෙසි. සකෙකා මහාසමුද්දතො උදකස්ස දුත්තිකරණීයභාවං කපෙසි. ඛොධිසත්තො තාදිසෙන

1. ම. බ්‍රවනො. 2. ම. එවං. 3. ම. කමම. 4. ම. ඛිපි.

කුසිතෙත සද්ධිං කපෙතුමපි ත වට්ඨති මා ඉධ තිට්ඨාති අපසාදෙසි.
 සකෙකා අනොමපුරිසෙන ගතිතගගණං. න සකකා විසාරා
 පෙතුනති තුවෙයා තස්ස පුත්තනෙ අනෙතො අදසි. මහාජනක
 කාලෙපි මහාසමුද්දං තරමානො කසමා මහාසමුද්දං තරසිති දෙව
 තාය පුට්ඨො පාරං ගන්තො කුලසත්තකෙ රට්ඨි රජං ගහෙතො
 දුතං දුතුං තරමිති අංග. තතො දෙවතාය මහාසමුද්දෙ ගමිතෙ
 වෙව පුට්ඨලො ව කදා නං තරියාහිති පුට්ඨො¹ අංග. තවෙව
 සො මහාසමුද්දසදිසො මය්ගං පත අජ්ඣාසයං අංගම වුද්දකමාතිකා
 විය බායති, තිං යෙව මං දකඛියාසි සමුද්දං තරිතො සමුද්දපාරතො
 ධනං අංගරිතො කුලසත්තකෙ රට්ඨි රජං ගහෙතො දුතං දද
 මානතති. දෙවතා අනොමපුරිසෙන ගතිතගගණං. න සකකා
 විසාරාපෙතුනති බොධිසත්තං ආලිඛිති: හරිතො උය්‍යානෙ
 නිපජාපෙසි. සො ඡිත්තං උය්‍යාපෙතො දිවසෙ දිවසෙ පඤ්ඤා².
 සතසගස්සපට්ඨමාගං කතො අපරභාගෙ නිකම්ම පබ්බජිතො.
 එවං මහාසතො න සකකා කෙතවි සමණෙත වා-පෙ-බුහමුතා
 වා කුසලසමාදුතං විසාරාපෙතුං. තෙන වුත්තං “දලකසමාදුතො
 අහොසි කුසලෙසු ධම්මෙසු අවජිතසමාදුතො”ති. ඉදති යෙසු
 කුසලෙසු ධම්මෙසු අවජිතසමාදුතො අහොසි තෙ දසෙසු “කාය
 සුවරිතෙ”ති අදිමාග; “දුනිසංචිතාගෙ”ති එත් දුතමෙව දිශ්‍ය
 නවසෙන දුනිං. සංචිතාගකරණවසෙන සංචිතාගො. “සිලසමාදු
 නෙ”ති පඤ්ඤාසිල දසසිල වතුපාරිසුද්ධිසිල පුරණකාලෙ. “උපසා
 සප්පවාගෙ”ති වාතුද්ධිකාදිගෙදස්ස උපසාසපස්ස උපවසනකාලෙ.
 “මනෙතසාධානා”ති මාතුකාතබ්බවතෙන; සෙසපදෙසුපි එසෙව
 තයො. “අඤ්ඤානරඤ්ඤානරසු වා”ති අඤ්ඤාසුච ඵවරුපෙසු.
 “අධිකුසලෙසු”ති එත් අත් කුසලා අත් අධිකුසලා, සබ්බපි
 කාමාවචර කුසලා කුසලා නාම. රූපාවචරා අධිකුසලා. උගොපි
 තෙ කුසලා නාම අරූපාවචර අධිකුසලා. සබ්බපි තෙ
 කුසලා නාම, සාවකපාරමි ඤ්ණපටිලාභ පට්ඨයා කුසලා අධිකුසලා.
 තෙපි කුසලා නාම පට්ඨකබොධිපටිලාභපට්ඨයා කුසලා අධි
 කුසලා. තෙපි කුසලා නාම සබ්බඤ්ඤානඤ්ණපටිලාභපට්ඨයා
 පත කුසලා ඉධ අධිකුසලාති අධිපෙටතා. තෙසු අධිකුසලෙසු
 ධම්මෙසු දලකසමාදුතො අහොසි අවජිතසමාදුතො. “කුසලතා
 උපචිතතා”ති එත් සතිට්ඨි කතං කතමෙව, අභිණ්ණ කරණෙන
 පත උපචිතං. හොති. “උය්‍යනිගතතා”ති පිණ්ඩිකතං රුසිකතං
 කම්මං උය්‍යනතතති වුට්ඨති. තයො උය්‍යනතතතාති වදනො
 මයා කතකම්මස්ස වකකවාලා අතිසම්බාධං හවග්ගං අතිනිවං. එවං
 මෙ උය්‍යනතං කම්මතති දසෙයති. “විසුලතා”ති අපමාණතා
 ඉමිතා අනතං අපමාණං මයා කතකම්මතති දසෙයති. “අධි

ගණනානි”¹ නි අභිගවති. අසෙසෙති දෙවෙති අතිරෙකං ලභනීති අන්තො. “පටිලභනී”² නි අභිගවති. “සබ්බාවනෙතති පාදතලෙති”³ නි ඉදං. “සමං පාදං භූමියං නික්ඛිපති”⁴ නි එතස්ස වින්දාර වෙතං. තත් “සබ්බාවනෙතනි”⁵ නි සබ්බපදෙසවනෙතනි, න එතෙත පදෙසෙන පඨමං චූසති න එතෙන පච්ඡා, සබ්බ භව පාදතලෙති සමං චූසති, සමං උද්ධරති. සවෙපිති තථාගතො අනෙකසතපොර්ඪං නරකං අක්කමිස්සාමිති පාදං අතිනිගරති තාවදෙව නිත්තං ණානං වාතපූරිතා විශ කම්මාරහස්සා උන්ත මිත්වා පඨවිසමං භොති. උන්තතථානවෙසි අනෙතා පටිසති. දුරෙ අක්කමිස්සාමිති අතිනිගරන්තස්ස සිතොරුපමාණොපි පබ්බතො සුසෙදිතවෙතතබ්බුරෙ විශ නමිත්වා පදසමිපං ආගවති. තථාහිස්ස යමකපාටිකාරියං කත්වා යුගකිරපබ්බතං අක්කමිස්සාමිති පාදෙ අතිනිගවෙ පබ්බතො ඔනමිත්වා පාදසමිපං ආගතො. සො තං අක්කමිත්වා දුතියපාදෙන තාවතීංසභවනං අක්කමි. නති වක්කලකවණ්ණ පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං විසමං භවිත්වා සකෙකාති. බාණ්ණ වා කණ්ටකො වා සකකර වා කඨලා වා උච්චාරපස්සාව බෙලසිඬිකාණිකාදීති වා පුරිමතරං වා අපගවති. තත් තන්තව වා පඨමං පටිසන්ති. තථාගතස්ස හි සීලතෙජෙන පුසෙසුතෙජෙන ධම්මතෙජෙන දසතනං පාරමිතං ආනුභාවෙන අයං මහාපඨවි සමො මුදුපුප්ථානිකිණ්ණො භොති. “සාගරපටිසන්ත”⁶ නති සාගර සීමං, නති තස්ස රජ්ජං කණ්ටතස්ස අන්තර රුකෙඛා වා පබ්බතො වා නදී වා සීමා භොති. මහාසමුද්දෙව සීමා, නෙත චූතනං “සාගරපටිසන්ත”⁷ නති, “අබ්ලමනිමිත්තමකණ්ටක”⁸ නති තිව්වොරං; වොර හි බරසමස්සවෙන්න බිලා, උපද්දව පච්චයවෙන්න නිමිත්තා, විජ්ඣිතවෙන්න කණ්ටකාති චූචිතනි. “ඉද්ධ”⁹ නති සමිද්ධං. “චීත”¹⁰ නති සබ්බසමතතියං ථාලි චූලං. “බෙම”¹¹ නති නිබ්බයං. “සුම”¹² නති නිරුපද්ධං. “කිරබ්බුද”¹³ නති වොරඅබ්බුදරතිතං; ගුබ්බගුබ්බං හුත්වා වරනෙතති වොරෙති විරතිතනති අන්තො. “අවික්කමිණිණො”¹⁴ නි¹ අවික්කමි² නිණො; නව තං නොවි ණාතතො වාලෙතුං සකෙකාති. “පච්චජජිකෙතා”¹⁵ පි පටිපක්ඛං ඉවත්නෙතන. “පච්චාමිනෙතනා”¹⁶ නි පටිවිරුද්ධෙන අමිත්තෙන; උභයවෙපතං සපත්තවෙවතං. “අබ්බන්තරෙති”¹⁷ නි අනෙතා උට්ඨිතෙති රහාදීති. “බාහිරෙති”¹⁸ නි සමණාදීති. තථා හි තං¹⁹ දෙවදත්තකොකාලිකාදයො සමණොපි සොණ්දණ්ඩකුට්ඨනාදයො බ්‍රාහ්මණොපි සක්කසද්දිසා දෙව තාපි සත්තවස්සාති අනුබ්බමානො මාරෙපි බ්‍රහ්මාදයො බ්‍රහ්මානොපි වික්කමිත්තුං²⁰ නාසක්ඛිංසු. එතතාවතා භගවතා කම්මසද්ධ

1. සි. I. II & III. අවික්කමිණිණො.

3. ම. න.බාහිර.

2. ම. අක්කමිණිණො.

4. සි. I. II & III. මික්කමෙතතු.

බොවිත්වා තෙලෙන මකෙකත්වා නානපාකාරකං අනන්තං ඛජ්ජකං¹ දත්වා පරියොසානෙන අනෙකසුපං අනෙකවාඤ්ජනං පණීතං භොජනං අදුසි. පානං දෙනෙතා අමපානාදි අට්ඨවිධං පානං අදුසි. වන්තං දෙනෙතා න සුද්ධවන්තමෙව අදුසි, එකපට්ටි දුපට්ටාදිපභොගකකං පන දත්වා සුචිං අදුසි. සුඛතං අදුසි. සුත්තං වට්ටෙසි. සුචිකල්මකරණවිධානෙන හික්ඛුතං ආසනානි යාගුහතතං පාද මකඛණං පිට්ඨිමකඛණං රජනං පණ්ඩුපලාසං රජනදොණිකං අනත්ත මසො විවරරජනකපටියකාරකමපි අදුසි. “සාන”නති උපාහතං, තං දෙනෙතා උපාහනත්ථිකං උපාහනදණ්ඩකං මකඛණ තෙලකං හෙට්ඨා වුත්ථාතිව අනන්තාදීති තසෙසව පරිවාරකත්වා අදුසි.

මාලං දෙනෙතාපි න සුද්ධමාලමෙව² අදුසි. අථ බො නං ගතෙති මිසෙසත්වා හෙට්ඨිමාති වත්තාරි තසෙසව පරිවාරකත්වා අදුසි. බොධිවේනියආසනපොත්ථකාදි³ පූජනත්ථාය වෙච වේනිය ඝරපූජනත්ථාය ව ගතිං දෙනෙතාපි න සුද්ධගතිමෙව අදුසි. ගතිපිංසනකාතිසද්දය වෙච පක්ඛිපනකභාජනෙන ව සද්ධිං හෙට්ඨිමාති පඤ්ච තසා පරිවාරකත්වා අදුසි. වේනියපූජාදීනං අත්ථාය හරිතාලමනොසිලාචිනපිට්ඨාදිවිලෙපනං දෙනෙතාපි න සුද්ධ විලෙපනමෙව අදුසි. විලෙපනභාජනෙන සද්ධිං හෙට්ඨිමාති ජ තසා පරිවාරකත්වා අදුසි. “සෙසො”ති මඤ්චපිට්ඨං, තං දෙනෙතාපි න සුද්ධමඤ්චපිට්ඨමෙව අදුසි. කොජවකමලපච්චත්ථ රණමඤ්චපටිපාදකෙහි සද්ධිං අනත්තමසො මඛකුත⁴ සොධන දණ්ඩකෙ හෙට්ඨිමාති ව සත්ත තසා පරිවාරකත්වා අදුසි. ආච සථං දෙනෙතාපි න ගෙහමිත්තමෙව අදුසි. අථ බො නං මාලා කල්මලතාකල්ම පතිමණ්ඩිතං සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපිට්ඨං කාරෙත්වා හෙට්ඨිමාති අට්ඨ තසා පරිවාරකත්වා අදුසි. “පදිපෙසො”නති දීපතෙලං, තං දෙනෙතා වේනියඛගණෙ බොධියඛගණෙ ධම්ම ඝවණගෙහෙ⁵ වසනගෙහෙ පොත්ථකවාචනට්ඨානෙන ඉමිනා දීපං ජාලාපෙථාති න සුද්ධතෙලමෙව අදුසි. වට්ටිකපල්ලකතෙලභාජනාදිහි සද්ධිං හෙට්ඨිමාති නව තසා පරිවාරකත්වා අදුසි. “සුචිහත්තනගණති”ති සුචිහත්තඅනතරුති. “ශජාහො”ති අහි සිත්තා. “පහොතිසො”ති භොජනා. “කුමාග්”ති රුජකුමාර. ඉධ කමමං නාම සපරිවාරං දුතං, කමමසනිකමං නාම සපරිවාරකත්වා දුතං අදුසිති. තං ඉමිනා කාරණෙන සදෙවකො ලොකො ජානාතුහි නිබ්බතතං වක්කලක්ඛණං. ලක්ඛණං නාම තදෙව වක්කලක්ඛණං. ආභිසංසො මහාපරිවාරතා. “තපෙත්තං වුච්චති”ති ඉමා තදත්ථ පරිදීපනා ගාථා වුච්චන්ති. දුට්ඨා හි ගාථා

1. සි. I & II. අනන්තරඛජ්.

3. සි. I, II & III. පොත්ථකාදිසු.

2. සි. I, II & III. සුමනමාලාදිමාලමෙව.

4. ම. මකුඬ.

5. ම. ධම්මසවණගෙහෙ.

කොනකි, තදන්තපරිදිපනා ව විසෙසන්තපරිදිපනා ව. තන්ත පාලිභාගත මෙව අන්ත පරිදිපනා තදන්තපරිදිපනා නාම. පාලියං අනාගතං අන්ත පරිදිපනා විසෙසන්තපරිදිපනා නාම. ඉමා පන තදන්ත පරිදිපනා. තන්ත “පුරෙ”ති පුරෙබ්බ. “පුරන්ත”ති තණ්හාව වෙවචනං. “පුරිමාසු ජාතිසු”ති ඉමිසා ජාතියා පුරෙබ්බ කත කම්මපටිකෙව්වදිපනා. “උරෙබ්බග්ගිභාගාසකසාසනුදනො”ති උරෙබ්බ ගහගස්ස ව උතතාසහගස්ස ව. අපනුදනො. “උසුකො”ති අබ්බිකො. “සනුකුසලකම්ම”ති සතොත සතොත පුකුසල කමෙවන තිබ්බතතං එකෙකං ලකම්මං. එවං සතොත සො කොච්චි බුද්ධා භවෙය්සාති න රොවසිංසු. අතනොසු පන චක්කවාලෙසු සරෙබ්බ සතතා එකෙකං කම්මං සතකම්මං කමෙය්සං. එතතෙකති ජනෙති කතකම්මං. බොධිසතොතා එකොච්චි එකෙකං සතකම්මං කම්මා තිබ්බතොතා තසවා සනුකුසලකම්මොති ඉමිත්තං. රොවසිංසු. “මනුසාසුරසතොතකම්මො”ති මනුසාව අසුරසතොත ව රකම්මං ව. “අනොති”ති පටිසන්තිතො සරසවුනියා අනොතො. ඉධ කම්මං නාම පාණාතිපාතා විරති. කම්මසරිකම්මං නාම පාණාතිපාතං කමෙය්සා පදසද්ධිවණ්හයා අගග්ගපාදෙති¹ අකම්මනා ගනාති පරං ඝාතෙනාති² අප්පෙ ඉමිනා කාරණෙන තෙසං තං කම්මං ජනො ජනාතුති අතොතවිබ්බපාද වා බිති විබ්බපාද වා උකකුටිකපාද වා අගග්ගපාදෙති³ පාණාතිකොති⁴ වා භවනාති. අගග්ගපාදෙති ගනාති පරස්ස අමාරිතභාවං පන තපාගතස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනාතුති ආයතපණ්ණි මහාපුරිසලකම්මං තිබ්බතනාති. තපා පරං ඝාතෙනා උතතතොසෙන ගව්ජනා⁵ අකුසල පසංසානාතිති මිතතා ගනාති පරං ඝාතෙනාති. අප්පෙ තෙ එවම්මෙ ගනාති පරං ඝාත සිංසුති තෙසං තං කම්මං ඉමිනා කාරණෙන පරෙ ජනාතුති බුරු වා වාමනා වා පිසසප්පි වා භවනාති. තපාගතස්ස පන එවං ගනාති පරෙසං අසාතිතභාවං ඉමිනා කාරණෙන සදෙවකො ලොකො ජනාතුති බ්‍රහ්මරුප්පතතමහාපුරිසලකම්මං තිබ්බතනාති.

තපා පරං ඝාතෙනා ආවුඛං වා බ්‍රහ්මරං වා ගණ්ණිනී බ්‍රහ්මකතතන්ත පරං ඝාතෙනාති, තෙ එවං තෙසං පරස්ස ඝාතීත භාවං ඉමිනා කාරණෙන ජනො ජනාතුති රස්සබ්‍රහ්ම වා රස්ස හන්තා වා විබ්බබ්‍රහ්ම වා එණගන්තො වා භවනාති, තපාගතස්ස පන එවං පරෙසං අසාතිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනාතුති දිසබ්‍රහ්මහාපුරිසලකම්මං තිබ්බතනාති. ඉද මෙත්ත කම්මසරිකම්මං, ඉදමෙව පන ලකම්මතතයං ලකම්මං නාම දිසාසුකභාවො ලකම්මොතිසංසො. “මරණවිබ්බසතතො”ති

1. 3. අගග්ගපාදෙති. 2. 3. පාතෙනාති. 3. 3. I, II. ගව්ජනං.

එනම් මරණසංඛාතො වධො=මරණවධො, මරණවධතො හයං= මරණවධහයං. තං අත්තතො, “ඡන්තිත්වාපච්චිවිරතො පරමමරණා ඤා”ති යථා මඤ්ඤා මරණතො හයං මම ජීවිතං පියං එවං පරෙ සමපිති ඤාත්වා පරමමරණතො පච්චිවිරතො අභොසි. “සුවට්ඨිතො නා”ති සුවිඤ්ඤාන. “සගගමාගමා”ති සගගං ගතො¹ “වුට්ඨිස පුනාපිධාගතො”ති වට්ඨිත්වා පුන ඉධාගතො. “දීඝපාසණ්ඨිතො”ති දීඝපණ්ඨිතො, “බ්‍රහ්මාචරිය”ති² බ්‍රහ්මා විය සුවට්ඨි උජ්. “සුභු ජො”ති සුභුරුභුජො. “සුසු”ති මහලුකනාලොපි තරුණ රුජො. “සුසණ්ඨිතො”ති සුසණ්ඨාතසම්පන්නො. “මුද්දකලුණංඛුලියසංඝා”ති මුදු ව තලුණං ව අභිභුලියො අසං³. “නිඛි”ති නිඛි. “පුට්ඨිසවරගාලකඛණ්ඨි”ති පුට්ඨිසවරගා අගාලකඛණ්ඨි. “විරංසපනාඤා”ති විරං යාපනාග. දීඝාසුකභාමාග. “විරං සපෙති”ති විරං යාපෙති. “විරතාරං පබ්බජ්ජති සදි තභො නි”ති තභො හි විරතාරං යාපෙති යදි පබ්බජ්ජති අනේවා. “සප සති වසිද්ධිභාවනාඤා”ති වසිද්ධිතො හුත්වා ඉද්ධිභාවනාග යාපෙති. “ඤානාන”නති රසසම්පන්නානං. “බාදනීයාන”නති ආදිසු බාදනීයානි නාම පිට්ඨිබජ්ජකාදීනි. “භොජනීයානි”ති පඤ්ච භොජනීයානි. “සාසනීයානි”ති සාසිතබ්බාති සපටිතවතීතාදීනි. “ලොභනීයානි”ති නිලොභිතබ්බාති පිට්ඨිපායාසාදීනි. “පානා නි”ති අධි පානකානි.

ඉධ කම්මං නාම කප්පසතසහසංඝාධිකානි වත්තාරි අසබ්බසා නිපි දින්නං ඉදං පණ්ණිතභොජනදුතං. කම්මසරිකම්මං නාම ලුඛභො ජනෙ කුච්ඡිගහෙ ලොහිතං සුස්සනි මංසං මිලායති, තයමා ලුඛ දුගතා සත්තා ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ලුඛභොජනස්ස දින්න භාවං ජනො ජානාතුති අපාමංසං අපාලොහිතං මනුස්සපෙතා විය දුලලහනනාපානා භවන්ති. පණ්ණිතභොජනෙ පන කුච්ඡිගහෙ මංස ලොහිතං වසිති පරිපුණ්ණකායා පාසාදිකා අභිරුපා දස්සනීයා භොජනි, තයමා තථාගතස්ස දීඝරත්තං පණ්ණිතභොජනදුගතත්තං සදෙවතො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතුති සත්තුස්සදමභා පුරිසලකඛණං නිබ්බත්තති ලක්ඛණං නාම සත්තුස්සදලකඛණමෙව. පණ්ණිතලොහිතා ආනිසංසො “බජ්ජභොජ්ජමඵලෙසසාසිත”නති බජ්ජකං ව භොජනං ව ලොහනීයඤ්ච. සායනීයඤ්ච “උත්තමගතරස දුගතො”ති උත්තමො අග්ගරසදුගතො, උත්තමානං වා අග්ගරසානං දුගතො. “සත්තමුස්සදෙ”ති සත්තං ව උස්සදෙ. “තදධිප්පොග ඤා”නති බජ්ජභොජ්ජාදි ජෙතකං. තෙසං ලාභසංවත්තනිකනති අනේවා. “පබ්බජ්ජමිවා”ති පබ්බජ්ජමානොපි ව. “තදධිගව්ඡති”ති තං අධිගව්ඡති. “ලාභී රුත්තම”නති ලාභී උත්තමං. දුගතනාති

1. සි. “සමගග මගමා”ති සමගගං ගතො. 2. ම. බ්‍රහ්මාචරිය සුජ්ජති.

3. සි. I. II & III. අභොති මුදුකලුණංඛුලියති.

ආදිසු එකවේවා දුනෙතෙව සංගණනිකබ්බො හොති, තං දුනෙත සංගණෙහි. පබ්බජිතානං පබ්බජිතපරික්ඛාරං, ගිහිනං ගිහිපරික්ඛාරං අදාසි. “භෙසසවාමනා”¹ ති එකවේවා හි අයං දුතබ්බං නාම දෙති, එතෙත පන වචනෙත සබ්බං මනෙතිතා නාසෙති, කීං එතස්ස දුතනති වතතා හොති. එකවේවා අයං කීංවාපි දුතං තදෙති, කප්පෙනතා පන භෙලෙන විය මනෙති, එසො දෙතු වා මා වා වචනමෙවස්ස සහස්සං අගඝඨිති වතතා හොති. එවරුපො පුග්ගලො දුතං න පච්චාසිංසති, පියවචනමෙව පච්චාසිංසති. තං පියවචනෙත සබ්බගෙහි. “අත්ථවජ්ජාසා”² ති අත්ථසංවර්ධනකරාය. එකවේවා හි නෙව දුතං න පියවචනං පච්චාසිංසති අත්තනො හිතකතං වුඤ්ඤිකතමෙව පච්චාසිංසති. එවරුපං පුග්ගලං ඉදං තෙ කාතබ්බං ඉදං තෙ න කාතබ්බං. එවරුපො පුග්ගලො සෙවි තබ්බො එවරුපො න සෙවි තබ්බොති එවං අත්ථවර්යාය සංග හෙසි. “සමානාත්තනාසා”³ ති සමානකසුඛදුක්ඛාභාවෙන. එකවේවා හි දුතාදිසු එකමපි න පච්චාසිංසති, එකාසතෙ නිසජ්ජං එකපලලභෙක සයනං එකතො භොජනනති එවං සමානසුඛදුක්ඛතං පච්චාසිංසති, තත්ථ ජාතියා හිනො භොගෙන අබිකො දුස්සඛගහො හොති, තති සක්කා තෙන සද්ධිං එකපරිභොගො කාතුං තථා අකසිර මානෙ ව සො කුජ්ඣති. භොගෙන හිනො ජාතියා අබිකොපි දුස්සඛගහො හොති, සො හි අහං ජාතීමාති භොගසම්පන්නෙත සඬිං එකපරිභොගං ඉච්ඡති තස්මිං අකසිරමානෙ කුජ්ඣති. උභොගිපි හිනො පන සුසඛගහො හොති. තති සො ඉතරෙත සඬිං එක පරිභොගං ඉච්ඡති, න අකසිරමානෙ කුජ්ඣති. උභොගි සද්දිසොපි සුසඛගහො යෙව. භික්ඛුසු දුස්සිලො දුස්සඛගහො හොති, තති සක්කා තෙන සඬිං එකපරිභොගො කාතුං, තථා අකසිරමානෙ කුජ්ඣති. සීලවා සුසඛගහො හොති, සීලවා හි අද්දියමානෙපි අකසිරමානෙපි න කුජ්ඣති, අඤ්ඤං අත්තනා සඬිං පරිභොගං අකරොත්තමපි න පාපකෙත විතෙතන පස්සති, පරිභොගොපි තෙන සඬිං සුකරො හොති. තස්මා එවරුපං පුග්ගලං එවං සමානාත්තතාය සබ්බගෙහි. “සුසඛගිහිනාස්ස හොනති”⁴ ති සුසඛගිතා අස්ස හොනති. දෙතු වා මා වා දෙතු, කරොතු වා මාවා කරොතු, සුසඛගිතාව හොනති. “නගිජ්ජනති”⁵ ති න භිජ්ජනති. යදස්ස දුතබ්බං හොති තද්දෙති. ඉදති මඤ්ඤ නත්ථි තෙන තදෙති. කීං මයං දදමානමෙව උපඨ භාම. අදෙනතං අකරොත්තං න උපඨභාමාති එවං විතෙතනති. ඉධ කමමං නාම දීඝරතනං කතං දුතාදිසඛගකමමං, කමමසරික්ඛකං නාම යො එවං අසඛගාගතො හොති සො ඉමිනා කාරණෙත තස්ස අසඛගාගකතාවං ජනො ජානාතුති එඛගත්ථාදෙවෙව හොති, විසමසීතාවයව¹ ලක්ඛණො ව, තථාගතස්ස පන දීඝරතනං සබ්බගාගක

භාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනානුති ඉමාති චෙ ලක්කිණාති තිබ්බතතති. ලක්කිණං නාම ඉදමෙව ලක්කිණවයං සුසංඝතිපපරිජ්ජනා ආනිසංසො, “කපිසා”ති කරිනා, “චපිසා”ති වරිනා, “අනචමනොනා”ති අනවඤ්ඤාතෙන, “අනපචාදෙනා”ති පි පාඨො, න අපමාදෙන න¹ දීනෙන න ගබ්බි²තෙනාති අනෙතා, “චපිසා”ති වරිනා, “අභිරුචිරසුවගගු³දය්‍යානොසා”නති අති රුචිරං ව සුපාසාදිකං සුවගුං ව⁴ සුසුජෙකං දය්‍යතොයසං ව දදබ්බ සුත්තං, “සුකුමාරො”ති සුට්ඨ සුකුමාරො, “පජිජ්ජාය්‍යාවො”ති පරිජ්ජනො අය්‍යාවො වචනකරො, “විධෙසසා”ති කතතබ්බා කතතබ්බෙසු යථාරුචිං විබේතබ්බො,⁵ “මඛිම”නති මග්ගං ඉමං, “සිසවදං ගිතසුචගං ජිගිසමානො”ති පියවාදෙ හුනා ගිතං ව සුබඤ්ච පරිසෙසමානො, “වචනපතිකරය්‍යාගිපසසනනා”ති වචනපති⁶ කරා අය්‍ය අතිපසනනා, “බමමානුබමම”නති බමමං ව අනුබමමං ව, “අනුපසංගිත”නති ඉධලොක පරලොකත්තිසිතං, “බමමුපසංගිත”නති දසකුසලකමමපථතිසිතං, “බහුජනං නිදංසෙසි”ති⁷ බහුජය්‍ය නිදංසනතථං කපෙසි,⁸ පාණි⁹ත”නති සත්තානං, අගොති ආදීති සබ්බාති අඤ්ඤමඤ්ඤචෙවචනාති.

ඉධ කමමං නාම දීඝරත්තං භාසිතා උද්ධං ගමනීයා අනුපසංගිතා වාචා, කමමසරිකකිකං නාම යො ඵවරුපං උග්ගතවාචං න භාසති සො ඉමිනාය්‍ය කාරණෙන උග්ගතවාචාය අභාසනං ජනො ජනානුති අධොගතසංඛිපාදෙ¹ව ගොති අධොගතලොමො²ව, තථා ගතය්‍ය පන දීඝරත්තං ඵවරුපාය උග්ගතවාචාය භාසිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා ලක්කිණෙන ජනානුති උය්‍යඛිපාද ලක්කිණඤ්ච උද්ධගලොමලක්කිණං ව තිබ්බතතති, ලක්කිණං නාම ඉදමෙව ලක්කිණවයං, උත්තමභාවො ආනිසංසො, “ඵජස”නති භණ්ණෙනා, “බහුජනං නිදංසෙසි”ති බහුජනය්‍ය ගිතං, දය්‍යෙසි, “බමමසාගං”ති බමමදුතයඤ්ඤං, “උබ්බමුපසංගිතලොමවාසසො”ති සො ඵස උද්ධං උග්ගතලොමවා ගොති, “පාදගණසීඅනු”ති පාදෙ ගොථකා අහෙසුං, “සාමුසංගිතා”ති සුට්ඨ සංගිතා, “මංසලොගිතාපිතා”ති මංසෙන ව ලොගිතෙන ව ආවිතා, “නපෙචාභවා”ති තචෙන පරිසොනද්ධා ගුලො, “චජති”ති ගච්ඡති, අනොමගිකො මො”ති අනොමගිකාරි සෙට්ඨවිකාරි, “සිප්පංවා”ති ආදිපු සිප්පං නාම චෙ සිප්පාති ගිතං ව සිප්පං උක්කං ව සිප්පං, ගිතං නාම සිප්පං නළකාරසිප්පං කුමහකාරසිප්පං පෙසකාරසිප්පං නභාපිත සිප්පං, උක්කං නාම සිප්පං ලෙඛා මුද්දා ගණනා, “විජජා”ති අති

1. ම. අනපමාදෙනාපි.

2. ම. න ගබ්බි.

3. ම. වග්ග.

4. ම. විධාතබ්බො.

5. ම. අනුමසි.

6. ම. සොතිති.

7. ම. සිති.

8. ම. කපෙසි.

9. ම. අබ්බාසබ්බ.

විජයාදී අනෙකවිධා. “වරණ” නම් පංචසිලං දසසිලං පානීමොක්ක සංවරසිලං. “සමම” නම් කමමසාකතජානන පඤ්ඤා, “කිලිසංස ඤා” නම් කිලිමෙය්‍යං. අනෙකවාසිකවතනං නාම දුක්ඛං තං තෙසං මා විරං අහොසිති විනෙකසි.

“රාජරහානී” ති රඤ්ඤා අනුරූපානි ගථිඅයාදීනි තානිගෙව රඤ්ඤා සෙතාය අගගුහතතා රාජරහානීනි¹ චුළුනති. “ගුණපභොගානී” ති රඤ්ඤා උපභොගපරිභොග හණ්ඩානි වෙව සහනරතතානි ව. “ගුණචුළුපිකානී” ති රඤ්ඤා අනුචුළුපිකානි, තෙසං යෙව සබ්බසං ඉදං ගගනං. “සමණාරහානී” ති සමණානං අනුරූපානි විවරාදීනි. “සමණධර්මානී” ති සමණානං කොට්ඨාසගුහා වතස්සො පරිසා. “සමණුපභොගානී” ති සමණානං උපභොගපරිකාරා. “සමණචුළුපිකානී” ති තෙසඤ්ඤාව අධිවචනං.

ඉධ පන කමමං නාම දීඝරතනං සකකච්චං සිප්පාදිවචනං. කමම සරිකඛං නාම යො ඵලං සකකච්චං සිප්පං අවාචෙතො අනෙක වාසිකෙ උකතුටිකාසන ජඩ්ඝපෙසනිකාදීහි කිලිමෙති තස්ස ජග්ග මංසං ලිඛිතා පතිතං විය හොති. තපාගතස්ස පන සකකච්ච පාවිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා භාරණෙන ජනාතුති අනු පුබ්බං උග්ගතවධසීතං ඵණ්ජඩ්ඝලකඛණං නිබ්බතති. ලකඛණං නාම ඉදමෙව ලකඛණං. අනුචුළුපිකලාභිතා ආතිසංසො. “සදුප සාධායා” ති² යං සිප්පං කස්සචි උපසාතාය න හොති. “කිලිසං නී” ති කිලිමස්සති. “සුචුළුපිකා වොස්ථා” ති සුචුළුපිකාවෙන පරියොනථා, කිං පන අඤ්ඤාන කමෙතන අඤ්ඤං ලකඛණං නිබ්බතති? න නිබ්බතති. යං පන නිබ්බතති තං අනුචුළුපිකා හොති. තස්මා ඉදං චුළුපිකා. “සමණංවා” ති සමිතපාපට්ඨන සමණං වා. “බ්‍රාහ්මණංවා” ති බ්‍රාහ්මපාපට්ඨන බ්‍රාහ්මණං. “මහා පඤ්ඤා” ති ආදිසු මහාපඤ්ඤාදීහි සමනනාගතො හොතිති අනෙකා. තඤ්ඤං මහාපඤ්ඤාදීනං නානතනං. “තථ කතමා මහාපඤ්ඤා, මහනෙත සීලකතෙති පරිගණනීති මහාපඤ්ඤා, මහනෙත සමා ධිකතෙති පඤ්ඤාකතෙති විමුක්තිකතෙති විමුක්තිඤ්ඤාදස්සනකතෙති පරිගණනීති මහාපඤ්ඤා. මහනතානි ඨාතාට්ඨානානි. මහාවිහාර සමාපතතියො. මහනතානි අරියසම්මානි. මහනෙත සතිපට්ඨානෙත. සමමපට්ඨානෙත. ඉට්ඨපදං මහනතානි ඉඤ්ඤානි බලානි. බොජ්ඣංගිකානි. මහනෙත අරියමග්ගෙත. මහනතානි සාමඤ්ඤාඵලානි. මහාඅභිඤ්ඤායො මහනතං පරමත්ථං නිබ්බාණං පරිගණනීති මහාපඤ්ඤා. කතමා පුථු පඤ්ඤා, පුථුතානාකතකෙසු ඤාණං පවතතීති පුථුපඤ්ඤා. පුථු තානා ධාතුසු. පුථුතානා ආයතනෙසු. පුථුතානා පච්චිකම්මප්පාදෙසු ව පුථු තානා සුඤ්ඤාතමනුපලබ්ධිසු. පුථු තානා අනෙසු. ධමමෙසු.

1. ම. අභිගඤ්ඤානා රාජරහානීනි. 2. සී. 1, II, යතුපඤ්ඤා.

තිරුතනිසු, පටිභානෙසු, පුටු නානාසීලකඩනෙසු, පුටු නානා සමාධි පඤ්ඤා, විමුතති විමුතතිඤ්ඤාණදස්සනකඩනෙසු, පුටු නානා ආනාආනෙසු පුටු නානා විහාරසමාපතනිසු, පුටු නානා අරියසංවේදිසු, පුටු නානා සතිපඨානෙසු, සමමප්පධානෙසු, ඉද්ධිපාදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු, බලෙසු, බොජ්ඣංගිකෙසු, පුටු නානා අරියමයෙකසු, සාමඤ්ඤාද්වේසු, අතිඤ්ඤාසු, පුටු ජ්‍යෙෂ්ඨාසාරණං ධම්මෙ සමතිකකමම පරමන්තරිබ්බානෙ ඤ්ඤාණං පවතනතීති පුටු පඤ්ඤා.

කතමා භාසු පඤ්ඤා? ඉධෙකවෙවා භාසු¹ බහුලො වෙදබහුලො භූමිබහුලො පාමුජ්ජබහුලො සීලං පරිපුරෙති. ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපුරෙති. භොජනෙ මනතඤ්ඤාතං, ඡගරියානුශෝභං, සීලකඩකං, සමාධිකඩකං, පඤ්ඤාකඩකං, විමුතතිකඩකං, විමුතතිඤ්ඤාණදස්සනකඩකං. පරිපුරෙතීති භාසු පඤ්ඤා, භාසුබහුලො-පෙ-පාමුජ්ජ බහුලො ආනාආනං පටිවිජ්ඣතීති භාසු පඤ්ඤා, භාසුබලො විහාර සමාපතනියො පරිපුරෙතීති භාසු පඤ්ඤා, භාසුබහුලො අරියසංවේදී පටිවිජ්ඣති. සතිපඨානෙ සමමප්පධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, ඉන්ද්‍රියානි, බලානි, බොජ්ඣංගානි, අරියමයං භාවෙතීති භාසු පඤ්ඤා, භාසුබහුලො සාමඤ්ඤාද්වේසානි සචරිකාරොති, අතිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති භාසු පඤ්ඤා භාසුබහුලො, වෙද භූමි පාමුජ්ජ බහුලො පරමන්තරිබ්බානං සචරිකාරොතිති භාසු පඤ්ඤා. කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිංචි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං යං දුරෙ සනතිනෙ වා සබ්බං තං රූපං අතීව්වතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො ඛිප්පං, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, යා කාපි වෙදනා, යං කිංචි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං තං විඤ්ඤාණං අතීව්වතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, චක්ඛු-පෙ-ජර්මරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අතීව්වතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, රූපං අතීතානාගත පච්චුප්පන්නං අතීව්වං බයඤ්ඤා දුක්ඛං භයඤ්ඤා අනත්තං අසාර කඤ්ඤාති භූලසිත්ථා තීරසිත්ථා විභාවසිත්ථා විභූතං කත්වා රූප නිරුද්ධෙ තිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, වෙදනා, සඤ්ඤා, සම්චාර, විඤ්ඤාණං චක්ඛුං, ජර්මරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අතීව්වං බයඤ්ඤා-පෙ-විභූතං කත්වා ජර්මරණනිරුද්ධෙ තිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං-විඤ්ඤාණං චක්ඛුං-පෙ-ජර්මරණං අතීව්වං සබ්බං පටිව්ව සමුප්පන්නං බයධම්මං, වයධම්මං, විරුධධම්මං, නිරුද්ධධම්මකති භූලසිත්ථා තීරසිත්ථා විභාවසිත්ථා විභූතං කත්වා ජර්මරණනිරුද්ධෙ තිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

කතමා තිකබපඤ්ඤා? බිප්පං කිලෙසෙ ජිනුතිති තිකබපඤ්ඤා, උප්පත්තං කාමචිතකකං නාධිවාසෙති උප්පත්තං ව්‍යාපාදචිතකකං උප්පත්තං විභිංසාවිතකකං උප්පත්තානුප්පන්න පාපකෙ අකුසලෙ ඛිමෙම උප්පත්තාං රහං දෙසං මොහං කොධං උප්පාතං මිත්තං පලාසං ඉස්සං මච්ඡරියං මායං සායේය්‍යං ථව්‍යං සාරව්‍යං මානං අති මානං මදං පමාදං සබ්බෙ කිලෙසෙ සබ්බෙ දුච්චරිතෙ සබ්බෙ අති සම්ඛාරෙ සබ්බෙ හවගාමිකෙ කමෙම නාධිවාසෙති පජ්ඣති විජ්‍යාදෙන ව්‍යන්තී කරෙති අනගාමං ගමෙතිති තිකබපඤ්ඤා එකස්මිං ආසනෙ චතතායෙ අරියමග්ගෙ චතතාරිච සාමඤ්ඤාඵලානි වතස්සො පටි සම්බද්ධො ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා ගොතති සචරිකතා එස්සිතා පඤ්ඤායාති තිකබපඤ්ඤා.

කතමා තිබ්බෙධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකචෙවා සබ්බසම්ඛාරෙසු උබ්බෙග ඛුත්තලො ගොති උත්තාසඛුත්තලො උක්කණ්ඨාඛුත්තලො අරතීඛුත්තලො අනතීරතී ඛුත්තලො ඛිතිච්චො න රමති සබ්බසම්ඛාරෙසු අතිබ්බිඤ්ඤා පුබ්බං අප්පදුත්තිපුබ්බං ලොභකකිං නිබ්බිජ්ඣති පදුලෙතිති තිබ්බෙ ධිකපඤ්ඤා අතිබ්බිච්චපුබ්බං අප්පදුත්තිපුබ්බං දොසකකිං මොහකකිං කොධං උප්පාතං-පෙ-සබ්බෙ හවගාමිකෙ කමෙම නිබ්බිජ්ඣති පදු ලෙතිති තිබ්බෙධිකපඤ්ඤා.

“සබ්බජිනං උපාසිනා”ති පණ්ඩිතං පබ්බජිතං උපසංකම්පිතා පසිරුපාසිතා “අද්ධන්තරො”ති යථා එකෙ රක්ඛගවෙසිනො උපා රම්භවිත්තතාය දෙසං අබ්හන්තරං කතා නිසංමයනති එවං අති සාමෙති අත්ථං අබ්හන්තරං කතා අත්ථුගතං කථං නිසංමයි උපධාරයි. “පටිලාභගතො”ති පටිලාභතතාය ගන්තන.¹ “උප්පාදතිමිත්තනොවිදු”ති උප්පාදෙ ව නිමිත්තෙව ඡෙකා. “අවෙච්චෙදකඛනී”ති ඤාති පස්සියති. “අද්ධානුසිඤ්ඤ”පටිග්ගෙසු වා”තියෙ අත්ථානුසංගෙනපු පරිග්ගතා අත්ථානත්ථං පරිග්ගාගතාති ඤාණාති, තෙසුති අත්ථා. “අනෙකාධිකො”ති න අනාගාමි මග්ගෙන කොධස්ස පතිනන්තා, අප්චො සවෙච්ච මෙ කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය බිප්පමෙව නං පටිවිජ්‍යාදෙය්‍යනති එවං අනෙකාධි වසිකතං.² “නාභිසජ්ජී”ති කුටිලකණ්ටකො විය තත්ථ තත්ථ වමමං කුදන්තො විය න ලග්ගි. “න කුප්පි න ව්‍යාපජ්ජ”ති ආදිසු පුබ්බුප්පත්ති කො කොපො, තතො බලවතරෙ ව්‍යාපාදො, තතො බලවතර පතිත්ථි යනා, තං සබ්බං අකරොන්තො න කුප්පි න ව්‍යාපජ්ජ, තපතිත්ථි “අප්පච්චම”නති දොමනස්සං. “න පාඨාකාසී”ති න කායචිකාරෙන න වච්චිකාරෙන වා පාකචමකාසී, ඉධ කමමං නාම දීඝරත්තං අනෙකාධිතතා.³ වෙච්ච සුබ්බමත්ථරණාදි දුතං ව, කමමසරිකකං නාම

1. ම. කතන.

2. සී. 1. II. & III. අනුසුඤ්ඤා.

3. ම. කතන.

4. ම. අකොඨකතා.

කොධතායා හි ඡවිවණේණං ආවිලො හොති මුඛං දුග්ගසිං,
 වත්ථව්ඡාදකසද්දිසං ව මණ්ඩනං නාම නත්ථි. තස්මා සො
 කොධතො වෙව වත්ථව්ඡාදනානඤ්චි අදාතා සො ඉමිනා කාරණේ
 නස්ස ජනො කොධතාදිභාවං ඡනාතුඤ්චි දුබ්බණේණං හොති
 දුස්සණොතො. අක්කොධතස්ස පන මුඛං විරොවති ඡවිවණේණං
 විපට්ඨිදති. සත්තා හි වතුභි කාරණෙහි පාසාදිකා හොතති
 ආමිසදුන්නෙත වා වත්ථදුන්නෙත වා සමමජ්ජනෙත වා අක්කො
 ධතතාය වා. ඉමාති ව චිත්තාරිපි කාරණාති දීඝරත්තං තථාග
 තෙන කතානෙව, තෙනස්ස ඉමෙසං කතභාවං සද්දෙවකො
 ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ඡනාතුඤ්චි සුවණ්ණවණ්ණං මහාපුරිස
 ලක්ඛණං තිබ්බතති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං, සුමු
 මත්ථරණාදිලාභිතා ආතිසංසො. “අභිවිසජ්ජි”ති විස්සජෙයි.
 “මුඛිමිවසුරො අභිවස්ස”නති සුරො වුවවති දෙවො. මහා පඨවි.
 අභිවස්සතො දෙවො විග. “සුරවරගණෙව ඉඤ්ඤ”ති
 සුරතං වරතණෙ ඉඤ්ඤ විග. “අපබ්බජ්ජමිප්”නති හිතිභාවං
 ඉවජ්ජනො. “මහතිං මහි”නති මහතං පඨවි. “අව්ඡාදනවස්ථ
 මොක්ඛපාපුරණාන”නති අව්ඡාදනානඤ්චි වත්ථනඤ්චි උත්තම
 පාපුරණානං ව. “පනාසො”ති විනාසො. “මාගරමි පුත්තෙහි
 සමානෙතා අහොමි”ති ඉමං කමමං රජෙජ්ජනිට්ඨිතෙන න
 සක්කා කාතුං¹ තස්මා බොධිසත්තොපි රජ්ජං කාරයමානො
 අනො ව නගරෙ වතුක්කාදිසු වතුසු නගරවාරෙසු බිහිතගරෙ
 වතුසු දිසාසු ඉමං කමමං කරෙථාති මනුස්සෙ ධපෙයි. තෙ
 මාතරං කුඨිං මෙ පුත්තො පුත්තං න පස්සාමිති² විලපනති.
 පරිගෙසමානං දිස්වා එහි අමම පුත්තං දක්ඛසිති තං ආදාය
 ගන්ත්වා නභාපෙත්වා³ භොජෙත්වා පුත්තමස්සා පරිගෙසිත්වා
 දස්සෙතති, එසනසො සබ්බත්ථ. ඉධ කමමං නාම දීඝරත්තං
 ඤාතිතං සමබ්බිභාවකරණං, කමමසරිකකං නාම ඤාතසොති⁴
 සමබ්බිභුතා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වජ්ජං පච්ඡාදෙතති. කිඤ්චාපිති
 තෙ කලහකාලෙ කලහං කණෙනති එකස්ස පන දෙසෙ
 උපානොත අඤ්ඤං ඡනාපෙත්තුං න ඉවජ්ජති. අයං නාම එකස්ස
 දෙසොති වුත්තෙ සබ්බෙ උට්ඨිසිත්වා කෙන දිට්ඨං කෙන සුත්තං
 අමාකං ඤාතිසු එවරූපං කතො නාම නත්ථි. තථාගතෙන
 ව ඤාති⁵ සබ්බභං කණෙනෙන දීඝරත්තං ඉදං වජ්ජපච්ඡාදන
 කමමං නාම කතං ගොති. අපස්ස සද්දෙවකො ලොකො ඉමිනා
 කාරණෙන එවරූපස්ස කමමස්ස කතභාවං ඡනාතුඤ්චි කොසො
 හිතවත්ථගුත්තලක්ඛණං තිබ්බතති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව
 ලක්ඛණං, පනුතපුත්තතා ආතිසංසො. “වස්ථව්ඡාදිස”නති වත්ථන
 ඡදෙතබ්බං වත්ථගුත්තං. “අමිත්තතාපනා”ති අමිත්තානං තාපනා

1. ම. සත්තාකාතුං. 2. ම. නතාපෙත්වා. 3. ම. ඤාතකෙහි. 4. ම. තං ඤාති.

“භික්ඛු පිති ජානනා”ති භික්ඛුතස්ස සතො පිතිජනනා.
 “සමං ජානාති”ති අයං තාරුකකසමො අයං පොකවරසාති සමොති
 එවං තෙන තෙන සමං ජනාති. “සාමං ජානාති”ති සයං
 ජනාති. “පුට්ඨං ජනාති”ති අයං සෙට්ඨසමතොති පුට්ඨං
 ජනාති. “පුට්ඨසම්පෙසං ජානාති”ති මුත්තං මාසෙත සමං අකත්තා
 ගුණවිසිට්ඨස්ස විසෙසං ජනාති. “අසමිදමරහති”ති අයං
 පුට්ඨො ඉදං නාම දුතං මාතං සකකාරං අරහති. “පුට්ඨ
 සම්පෙසකොති පුපර අපෙසාසි”ති පුට්ඨවිසෙසං ඤාත්වා කාරකො
 අපෙසාසි, යො යං අරහති තස්සෙව තං අදාසි. යොති කතාපණ්ණා
 රහස්ස අඛිං දෙති සො පරස්ස අඛිං නාසෙති, යො වෙ කතා
 පණ්ණ දෙති සො අතතතො කතාපණ්ණං නාසෙති. තස්ම ඉදං
 උභයමපි අකත්තා යො යං අරහති තස්ස තදෙව අදාසි. “සද්ධා
 ඛන”තති අදිජු සමපතතිපටිලාභවෙතින සද්ධාදිතං ඛනතාවො
 වෙදිතවෙති. ඉධ කමමං නාම දිසරතං පුට්ඨවිසෙසං ඤාත්වා
 කතං සමනභකමමං. කමමසරිකකං නාම තදස්ස කමමං සදෙවතො
 ලොභො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතුති ඉමාති වෙ ලකඛණාති
 තිබ්බතතනාති. ලකඛණං නාම ඉදමෙව ලකඛණවයං. ඛනසමපතති
 ආතිසංසො. “කුලිසා”ති¹ කුලසිත්තා. “පට්ඨිසා”ති පටිවිචිතිත්තා.
 “මහාජනසමනන”තති මහාජනසමනතං. “සමෙකමාසනා”ති
 සමං පෙකමාසනො. “අභිතිපුණ්ණමනුජ”ති අභිතිපුණ්ණ සුමුමපඤ්ඤ
 ලකඛණපාටකා මනුස්සා. “බහුච්චා”ති² තිති තදරහාති”ති³ බහු
 ච්චාති⁴ තිතිතං අනුච්චිකාති පටිලහති. “දහතෙ සුසුකුමාතෙ”ති
 අයං දහතෙ කුමාතෙ. “පටිලහිංසු”ති පටිලහිස්සතිතිව්‍යාකාසුං.
 “මුච්චිසා”ති⁵ රඤ්ඤා. “සොගතකමසාමො”ති බෙම
 කාමො. “පඤ්ඤා”ති කමමස්ස ආපඤ්ඤාය. ඉධ කමමං නාම
 මහාජනයස්ස අත්තකමමතා. කමමසරිකකං නාම තං මහාජනයස්ස
 අත්තකමමතාය වසිතිමෙව පච්චාසිංසිතභාවං. සදෙවතො ලොභො
 ඉමිනා කාරණෙනස්ස ජනාතුති ඉමාති සමනතපරිපුරුති අති
 නාති තිඤ්ඤ ලකඛණාති තිබ්බතතනාති. ලකඛණං නාම ඉදමෙව
 ලකඛණතතයං. ඛනාදිවෙව සද්ධාදිති ව අපරිහාති ආතිසංසො.
 “සද්ධාසා”ති ඔකපපතසද්ධාය පසාදසද්ධාය. “සිලෙනා”ති
 පඤ්චවිලදසසිලෙන. “සුතනා”ති පරිගතසිසවණෙන. “බුද්ධි
 සා”ති එතෙසං බුද්ධියා, කිනති එතෙති වසෙස්සත්තති එවං
 විතෙතසිති අපෙතා. “බෙමමනා”ති ලොකියබමෙන. “බහුච්චි
 සා”ති අඤ්ඤාදිපි බහුති උතතමගුණෙති. “අසහානබමම
 ත”තති අසහනබමමං.⁶ “සමාභිවාහනිසො”ති යථා භිලප්ඵමතතමපි

1. සි. I. II & III. කුලසාසිති

3. ම. බහුච්චිවසිතිතං, අරහාතිති.

2. සි. I & II. ච්චිතා. [ම. කුලසාසිති.

4. සි. III. පටිලහිංසු පටිලහිංසු.

5. ම. අපරිහානබමමතනති, අපරිහිතබමම.

ඒ වග්ගො යෙවං සබ්බස්මිං ඵරති ඵං. සමා හුක්ඛා වග්ගාති. ඉධ කමමං නාම අවිභෙදනකමමං. කමමසරිකකං නාම පාණ්ණාදීති පහාරං ලද්ධස්ස තත්තත්තං ලොභිතං සණ්ඨාති ගණ්ඨි ගණ්ඨි හුක්ඛා අනෙතාව පුබ්බං ගණ්ඨාති, අනෙතාම භිජ්ජති, ඵං. සො බහුරෙණො හොති, තථාගතෙන පන දීඝරත්තං ඉමං ආරෙගකරණං කමමං කතං. තදස්ස සද්දෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ඡත්තාතුති ආරෙගකරං රසගහසග්ගිලක්ඛණං තිබ්බත්තති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අප්පාබාධතා ආතිසංඝො, “මරණවග්ගො”ති ඵතං මාරෙට්ඨ ඵතං ඤාතෙට්ඨාති ඵං. ආනතෙත්ත මරණ වධෙන. “උබ්බාධනායා”ති බ්බත්තාගාරප්පවෙසනෙන “නවවිසම”නති කකකට්ඨකො විශ අකඛිති නිගරිතා න කොධවෙසන පෙකඛිතා අහොසි. “නව විසාති”ති වඛකඛිකොට්ඨා පෙකඛිතාපි නාහොසි. “නව පන විවෙශා පෙකඛිතා”ති විවෙශා පෙකඛිතා නාම යො කුරුක්ඛිතා යද්ද නං පරො ඔලොකෙති තද්ද නිමිලනී¹ න ඔලොකෙති පුත ගච්ඡන්තං. කුරුක්ඛිතා ඔලොකෙති ඵවරුපො නාහොසි. “විතෙය්” පෙකඛිතා”තිපි පාඨො අගමෙවන්තො. “උජ්ජං තථාපසම” මුදුමන්තො”ති උජ්ජමන්තො හුක්ඛා උජ්ජං පෙකඛිතා අහොසි. යථා ව උජ්ජං තථා පසමං⁴ විපුලං විත්තං පෙකඛිතා අහොසි. “පිසදස්සන්තො”ති පියාගමානෙති පසිඤ්ඤාතො. ඉධ කමමං නාම දීඝරත්තං මහාරත්තස්ස පියවකුක්ඛා ඔලොකනකමමං. කමමසරිකකං නාම කුරුක්ඛිතා ඔලොකෙනො කාණො විශ කාකකඛි විශ හොති. වඛකඛි පන ආවිලකඛි ව හොතිගෙව, පසන්නාපිත්තස්ස පන ඔලොකායතො අකඛිතං පඤ්ච වණ්ණො පසාදෙ පඤ්ඤායති. තථාගතො ව තථා ඔලොකෙති. අථස්ස තං දීඝරත්තං පියවකුක්ඛා ඔලොකිතභාවං සද්දෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ඡත්තාතුති ඉමාති තෙත්තසමපති කරුති වෙ මහාපුරිසලක්ඛණාති තිබ්බත්තන්ති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණවයං. පියදස්සන්තො ආතිසංඝො.

“අභිසොගිතො”ති ලක්ඛණසන්තො යුත්තො. “බහුජන පුබ්බඛගමො අනායාසී”ති බහුජනස්ස පුබ්බඛගමො අහොසි, ගණ පෙට්ඨකො, තස්ස දිට්ඨානුගතිං අඤ්ඤා ආපජ්ජංසු. ඉධ කමමං නාම පුබ්බඛගමතා. කමමසරිකකං නාම යො පුබ්බඛගමො හුක්ඛා දුතාදීති කුසලකමමාති කරොති සො අමඛදාසුතො සිසං උක්ඛි පිත්තා පිතිපාමොරේත්ත පරිපුණ්ණසිංහො විවරති මහාපරිසොව⁵ හොති. තථාගතො ව තථා අකාසි. අථස්ස සද්දෙවකො ලොකො

1. ම. නිමිලෙනි.

2. ම. විතෙය්.

3. සි. I & II. පසමං.

4. ම. වහොති.

5. ම. මහාපුරිසොව.

ඉමිනා කාරණෙන ඉමං පුබ්බධගමකමං ජනානුති උණ්ඨිසසීස ලකඛණං නිබ්බත්තති. ලකඛණං නාම ඉදමෙව ලකඛණං, මහාපරි වාරතා¹ ආතිසංසො. “බහුනතංගෙය්‍යනී”ති බහුජනස්‍ය හවිස්සති. “පටිගොභිසා”ති වෙය්‍යාවච්චකාරා, එතස්‍ය බහු වෙය්‍යාවච්චකාරා හවිස්සන්තීති අනෙථා. “අභිහරන්ති නදු”ති දහරකාලෙයෙව නදු එවං ව්‍යාකරොන්ති. “පාටිහාරක”නති වෙය්‍යාවච්චකරහාවං. “මිසමි”ති විනතවයි. “උපට්ඨන්ති”ති අර්ක්‍යාසං අනුවත්තති. ඉධ කමමං නාම දීඝරතං සච්චකථනං, කමමසරිකකං නාම දීඝරතං අවෙර්ක්‍යකථාය පරිසුද්ධකථාය කපිතභාවමස්‍ය සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනානුති එකෙකලොම ලකඛණං ව උතනාලකඛණං ව නිබ්බත්තති. ලකඛණං නාම ඉද මෙව ලකඛණවයං, මහාජනස්‍ය අර්ක්‍යාසංයනුකුලෙන අනුවත්තතතා ආතිසංසො.

“එකෙකලොමුපටිඨං ගත”නති එකෙකෙහි ලොමෙහි උපට්ඨන සරිරො² “අභෙජ්ජපටිගො”ති අභිජ්ඣිතබ්බපරිසො, ඉධ කමමං නාම දීඝරතං අපිසුණවායාය කථනං, කමමසරිකකං නාම පිසුණවායාය කීර සමය්‍යහාවං භිද්දන්තො දන්තා අපරිපුණණා වෙච්ඡොන්ති විරලා ව. තථාගතස්‍ය පත දීඝරතං අපිසුණ වාචනං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනානුති ඉදං ලකඛණවයං නිබ්බත්තති. ලකඛණං නාම ඉදමෙව ලකඛණවයං අභෙජ්ජපරිසතා ආතිසංසො. “වතුණෙදසා”ති වත්තාරොදස වත්තාරිසං, “ආදෙය්‍යවාසො ගොනී”ති ගභගබ්බවචනො ගොනී. ඉධ කමමං නාම දීඝරතං අඵරුසවාදිතා, කමමසරිකකං නාම යෙ ඵරුසවාසො ගොන්ති තෙ ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ජිව්‍යං පරිවතෙතනිථො ඵරුසවාසාය කපිතභාවං ජනො ජනානුති බද්ධි ජිව්‍යා වා ගොන්ති ශුලුහජිව්‍යා වා මිජ්ඣා වා මමමනා වා, යෙ පත ජිව්‍යං පරිවතෙතනිථො පරිවතෙතනිථො ඵරුසවාසං න වදන්ති තෙ බද්ධිජිව්‍යා වා ශුලුහජිව්‍යාවා මිජ්ඣා වා න ගොන්ති, මුදු තෙසං ජිව්‍යා ගොනි රත්තකමිලවණණා ජිව්‍යා වා, කසමා; තථාගතස්‍ය දීඝරතං ජිව්‍යං පරිවතෙතනිථො පරිවතෙතනිථො ඵරුසවාසාය අකපිතභාවං සදෙ වකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනානුති පනුතජිව්‍යාලකඛණං නිබ්බත්තති. ඵරුසවාසං කපෙන්නානං ව සද්දෙ භිජ්ජති, තෙ සද්දගෙදං කනිථො ඵරුසවාසාය කපිතභාවං ජනො ජනානුති ජිත්තස්‍යරා වා ගොන්ති භිත්තස්‍යරා වා කාකස්‍යරා වා, යෙ පත සරහෙදකරං ඵරුසං වාචං න කපෙන්නි තෙසං සද්දෙ මධුරො ව ගොනි පෙමණීයො ව, තසමා තථාගතස්‍ය දීඝරතං සද්දගෙදකරාය ඵරුසවාසාය අකපිතභාවං සදෙ වකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනානුති බ්‍රහ්මස්‍යරලකඛණං නිබ්බත්තති. ලකඛණං නාම ඉදමෙව ලකඛණවයං, ආදෙය්‍යවචනතා

ආතිසංඝො “උබ්බාධික”නති අනෙකාසසුත්තතතො ආබාධිකරං.
 “බ්‍රහ්මජනපමදදන”නති බ්‍රහ්මජනානං පමදදනිං. “අබාලං ගිරං
 ඝො හගග්ගිථරුඝ”නති එතං අකාරො පරතො හග්ගිසදදන
 සොජ්ජතබ්බො. “බාලං”නති බාලං බලවතිං අතිථරුඝං. බාලං
 ගිරං ඝො තඅගග්ගිති අගමෙතං අතො. “සුඝඤ්චික”නති සුවුද්‍රපෙම
 සතිතං. “සබ්බල”නති මුද්‍රකං. “වාචා”ති වාචායො. “කණ්ණ
 සුඛා”ති කණ්ණසුඛායො. “කණ්ණසුඛ”නතිපි පාඤා. යථා
 කණ්ණානං සුඛං හොති එවං එරෙතීති අතො. “වෙදසථා”ති
 වෙදසථා “බ්‍රහ්මසාරක”නති බ්‍රහ්මසාරකං. “බ්‍රහ්මො බ්‍රහ්ම”නති
 බ්‍රහ්මජනං බ්‍රහ්ම. “බ්‍රහ්මං බ්‍රහ්ම”නතිපි පාඤා. බ්‍රහ්මජනං බ්‍රහ්මනති
 අතො. “අප්පබ්බසංඝො” හොති”ති ගුණතො වා ඤාණතො වා පබ්බ
 සංඝො වා වෙදො අසසකුතෙය්‍යො, ඉධ කම්මං තාම පලාපකථාය
 අකථනං, කම්මසරිකම්මං තාම යෙ තං කප්පනති තෙ ඉමිනා කාර
 ණෙන තෙසං හනුතං වාලෙඤ්චා වාලෙඤ්චා පලාපකථාය කපිතභාවං
 ජනො ජනානුති අනෙකාපට්ඨිහනුතා වා වංකහනුතා වා පබ්බාර
 හනුතා හොනති, තථාගතො පන තථා ත කප්පෙයි, තෙනස්ස
 හනුතං වාලෙඤ්චා වාලෙඤ්චා දීඝරතං පලාපකථාය අකපිතභාවං
 සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජනානුති පිහහනු
 ලක්ඛණං තිබ්බතතති. ලක්ඛණං තාම ඉදමෙව ලක්ඛණං, අප්ප
 බ්බසංඝො ආතිසංඝො.

“අවිකිණ්ණවචනව්‍යාප්තො වා”ති අවිකිණ්ණවචනානං විශ
 පුරිමබොධිසත්තානං වචනං ව්‍යාප්තො අස්සාති=අවිකිණ්ණවචන
 ව්‍යාප්තො. විදුගමථ චරතරහනුත්ථාමලත්ථා”ති විහි විහි ගච්ඡතිති-
 දිදුගමො, විහි විහිති වතුහි වතුප්පදනං චරතරහං සිහස්සෙව
 හනුතාමෙලත්ථාති අතො. “මනුජ්ඣමසනි”ති මනුජානං අධිපති.
 “තථෙත්ථා”ති තථාසභාවො. “සුචිප්පිමාණ”ති පරිසුද්ධි
 පරිවාරො. ඉධ කම්මං තාම සම්මාජිවිතා, කම්මසරිකම්මකඤ්චා නාම
 යො විසමෙත සම්මාලිංචිජ්වෙත ජිවිතං කපොති තස්ස දන්තාපි
 විසමා හොනති දුරාපි කිලිංගා, තථාගතස්ස පන සමෙත සුද්ධා
 ජ්වෙත ජිවිතං කපිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා
 කාරණෙන ජනානුති සමදන්තලක්ඛණකඤ්චා සුසුකදුරුලක්ඛණකඤ්චා
 තිබ්බතතති. ලක්ඛණං තාම ඉදමෙව ලක්ඛණමයං, සුචිප්පිවාරතා
 ආතිසංඝො. “අවස්සජි”ති පහායි. “නිදිවපුරවරසමො”ති නිදිව
 පුරවරෙන සකෙතන සමො. “ලපනි”නති මුඛජං, දන්තනති
 අතො. “දිජසමසුකසුචිසොහනදන්තා”ති වෙ වාපර
 ජාතතතා දිජනාමතා සුකතා සුචි සොහතා වා දන්තා අස්සාති-
 දිජසමසුකසුචිසොහනදන්තා. “නම් පඤ්ඤාදදන”නති ඝො

1. ම, බලවතිං අතිථරුඝං බාලංගිරං.

3. ම, සියො.

2. ම, එරෙතී.

4. ම, දුගමො.

5. සි, I, II & III. භූදන්තාහි.

තස්ස වක්කවාලපරිච්ඡින්නො ජනපදෙ තස්ස අඤ්ඤාන තුදනං පිට්ඨා වා ආබාසො වා නත්ති. “තිනමපිච ඛුජ්ජනසුඛං වරනති”ති ඛුජ්ජනා සමානසුඛද්වක්කා හුත්වා තස්මිං ජනපදෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤාස්සා භිතමෙව සුඛඤ්ච වරනති. “විජාපො”ති විගතපාපො. “විගතදරථකිලමපො”ති විගතකාශිකදරථකිලමපො. “වලබ්බකලිකිලෙසමපනුදෙති”ති¹ රුහාදීමලානඤ්චව රුහාදිබ්බලානං වදෙස කලීනඤ්ච සබ්බකිලෙසානඤ්ච අපනුදෙති. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානමෙවාති.

ලකඛණසුත්ත වණ්ණනා නිට්ඨානා.

3. 31.

එවමෙමසුත්තනි සිභාලකසුත්තං.² තත්ත්වායං අනුත්තානපද වණ්ණනා. “වෙලුවනෙ කලඤ්ඤානිවාපො”ති වෙලුවනනි තස්ස උය්‍යානස්ස නාමං, තං කිර වෙලුහි පරික්ඛින්නං අහොසි. අධාරස හන්තෙ ව පාකාරෙන යොපුරට්ඨාලසුත්තං නිලොභාසං මනෝ රමං තෙන වෙලුවනනි වුවවති, කලඤ්ඤානානං වෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තෙන කලඤ්ඤානිවාපොති වුවවති. පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤාතරො රාජ තත්ථ උය්‍යානෙ කිලනත්ථං ආගතො සුරාමදෙන මනෙතා දිවා නිද්දං ඔක්කමි. පරිජනොපියස්ස සුත්තො රාජති පුප්ථඵලාදිහි පලොභිසමානො ඉත්තොවිතො ව පක්කාමි, අථ සුරාගන්තො අඤ්ඤාතරසමා සුසිරරුක්කා කණ්ණසපො නික්කමිත්වා රඤ්ඤා අභිච්ඡවො ආගච්ඡති, තං දිස්වා රුක්කදෙවතා රඤ්ඤා ජීවිතං දමිති කලඤ්ඤාවෙසෙන³ ආගන්ත්වා කණ්ණමුලෙ සලුමකාසි. රාජා පටිවුජ්ඣි, කණ්ණසපො නිවතෙනා. සො තං දිස්වා ඉමාය කාල කාය මම ජීවිතං දින්නාති කාලකානං තත්ථ නිවාපං පට්ඨපෙසි. අභයඝෝසනං ව ඝෝසාපෙසි. තස්වා තං තථොපාභුති කලඤ්ඤා නිවාපොති සබ්බං ගතං. “කලඤ්ඤා”ති හි කාලකානං එතං නාමං. “නෙත ඤ්ඤා පනි සමසෙතා”ති යස්මිං සමයෙ භගවා රාජගහං ගොවරගාමං කන්ධා වෙලුවනෙ කලඤ්ඤානිවාපෙ විහරති තෙන සම යෙන. “සිභාලකො ගහපතිපුත්තො”ති සිභාලකොති තස්ස නාමං. ගහපතිපුත්තොති ගහපතිස්සපුත්තො=ගහපතිපුත්තො. තස්ස කිර පිතා ගහපතිමහාසාලො, නිද්දතිත්වා ථපිතා තස්ස ගෙගෙ වත්තාලිසංඛිත කොපියො අත්ති, සො භගවති නිට්ඨං ගතො උපාසකො සොතා පනෙතා, ගරියාපියස්ස සොතාපනතායෙව, පුත්තො පත අස්සදොධා අප්පසනෙතා, අථ තං මාතාපිතරො අභික්කණං එවං ඔවදන්ති “තාත සත්ථාරං උපසඞ්කම ධම්මසෙතාපතිං මහාමොග්ගලානං මහාකස්සපං අසිතිමහාසාවතො උපසඞ්කමා”ති, සො එවමාග තත්ති

මම කුමනාකං සමණානං උපසඛකමනාකිව්වං සමණානං සන්ධිකං
 ගඬාං හි වන්දිතබ්බං හොති ඔනමිත්වා වන්දනාසංසිට්ඨි රුජ්ඣි
 ඡන්ද්‍රකාඨි බරාති හොනති, භූමියං නිසීදිතබ්බං හොති. තත්ථ
 නිසිනනාසං වත්ථාති කිලියසන්ති ජීරනති, සමිපෙ නිසිනනකාලතො
 පට්ඨාය කථාසල්ලාපො හොති තයමිං සති විසංසො උපපජ්ජති,
 තතො තිමනෙනාචා විවරපිණ්ඩපාතාදිති දුතබ්බාති හොනති.
 එවං සනෙත අපේථා පටිභායති. තප්පි මග්ගං කුමනාකං සමණානං
 උපසඛකමනාකිව්වනති. ඉති තං යාවජ්චං ඔවදනතාපි මාතා
 පිතූරො සාසනං උපනෙතුං නාසකංසු. අප්පං පිතා මරණමිඤ්ඤව
 නිපනෙතා මම පුතතසං ඔවාදං දුතුං වට්ටතිති විනෙතචා පුත
 විනෙතයි. “දිසා තාත නමස්සාහි”ති එවමස්ස ඔවාදං දස්සාමි, සො
 අත්ථං අජානනෙතා දිසා නමස්සියාති. අප් නං සත්ථා වා සාවකා
 වා පසිඤ්ඤා කිං කරොසිති පුච්ඡියානති, තතො මග්ගං පිතා
 දිසා නමස්සානං කරොතිති මං ඔවදිති වකති, අප්පං තෙ න
 කුග්ගං පිතා එතා දිසා නමස්සාපෙති, ඉමං පත දිසා නමස්සාපෙ
 තිති ධම්මං දෙසියානති. සො බුද්ධසාසනෙ භූණං ඤාතො පුඤ්ඤ
 කම්මං කරියානති. අප් නං ආමනනාපෙත්වා “තාත පාතොව
 වුට්ඨාය ඡ දිසා නමස්සෙය්‍යාසි”ති ආහ. මරණමිඤ්ඤව නිපනනාසං
 කථා නාම යාවජ්චං අනුසාරණීයා හොති. තයමිං සො ගහපති
 පුතෙතා තං පිතුවචනං අනුසාරනෙතා තථා අකාසි. තයමිං
 “කාලසෙව උට්ඨාය රුජ්ගතා තිකබ්බිත්වා”ති ආදිවුතනං.

“පුප්පිකා”ති බුද්ධසා, ඉද්දති තා දස්සෙතො “පුරුජිමං දිස”නති
 ආදිමාහ. “පාටිසි”ති න තාව පටිපෙට්ඨා, පටිසිසාමිති තිකබ්බනතො
 පත අනතරාමග්ගෙ වතතමානොපි එවං වුච්චති. “අද්දසා භො ගඬ
 වා”ති න ඉද්දනෙව අද්දස පවුලිසසමයෙපි බුද්ධවිකවුතා ලොකං
 වොලොකෙනෙතා එවං දිසා නමස්සාමානං දිසා අජ්ජාහං සිභාල
 කසං ගහපතිපුතතසං ගිහිවිතයං සිභාලොවදසුතතනං කපේස්සාමි
 මහාජ්ජාසං සා කථා සඵලා ගවිසාති ගනනබ්බං මයා තත්ථාති,
 තයමිං පාතොව තිකබ්බිත්වා රුජ්ගතං පිණ්ඩාය පාටිසි, පටි
 සනෙතාව නං තපේව අද්දස, තෙන වුතනං. “අද්දසා භො ගඬවා”ති.
 “එතද්දමොවා”ති සො කීර අවිදුරෙ සීතලපි සත්ථාරං තපස්සාති. දිසා
 වෙචි නමස්සාති. අප් නං ගඬවා සුරියරසමිසල්පස්සාන විකසමානං
 මහාපසුමං විය මුඛං විවරිත්වා “කිනචු තිං ගහපති පුතතා”ති
 අදිකං එතං වචනං අපොච. “යථා කථං පත ගනෙතා”ති සො කීර
 නං ගහවිසො වචනං පුත්වා විනෙතයි: යා කීර මම පිතරු ඡ දිසා
 නමස්සිතබ්බාති වුතතා, න කීර තා එතා, අඤ්ඤා කීර අරියසාව
 නෙත ඡ දිසා නමස්සිතබ්බා, ගජ්ජාහං අරියසාවනෙත නමස්සි
 තබ්බා දිසායෙව පුච්ඡිත්වා නමස්සාමිති, සො තා පුච්ඡෙතො
 “යථා කථං පත ගනෙතා”ති ආදිමාහ. තත්ථ “ඤ්ඤා”ති තිසාත

මතකය. “කම්මපසා” යනි ඉදමෙව පුච්ඡාපදං. “කම්මකිලෙසා” යනි තෙති කමෙති සත්තා නිලියන්තනි තසමා කමමකිලෙසාති චුවෙතනි. “ඨාතෙති” යනි කාරණෙති. “අපාසමුඛාති” යනි විනාසමුඛාති. “සෙසා” යනි සො සොතාපනො අරියසාවකො. “චුද්දසපාසකාපගතො” යනි එතෙති චුද්දසති පාපකෙති ලාමකෙති අපෙතො. “ඡද්දිසා පටිච්ඡාදි” යනි ඡද්දිසා පටිච්ඡාදෙනො. “උභොලොකවිපසායා” යනි උභිකුණං ඉධිලොකපරලොකානං විජිතතත්තං. “අසංවෙව ලොකො ආරද්ධො භොති” යනි එවරුපසාති ඉධ ලොකෙ පඤ්ච වෙරුනි න භොනති තෙ තස්ස අයං වෙව ලොකො ආරද්ධො භොති පරිතොසිතො වෙව නිපථාදිතො ව, පරලොකෙපි පඤ්ච වෙරුනි න භොනති තෙනස්සව පරලොකො ආරුධිතො භොති, තසමා සො කායස්ස භෙද පරමමරණං සුභතිං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති. ඉති භගවා සංඛෙපෙනෙව මානිකං ංපෙත්වා ඉද්දති තමෙව විත්ථාරෙනො. “කතමස්ස වතනා රො කම්මකිලෙසා” යනි ආදිමාහ. “කම්මකිලෙසො” යනි කමං ව තං නිලෙසසමපසුත්තතතො නිලෙසො වාති=කම්මකිලෙසො, සංකිලෙසොගෙවති පාණං හතති තිකකිලෙසො නභතති. තසමා පාණාතිපාතො කම්මකිලෙසොති වුත්තො. අදින්නාදුතාදිසුපි එසෙව තයො, “අපාසර” යනි අපරමපි තදත්පරි දිපකමෙව ගාථාඛනිකං ආවොචාති අත්ථො. “පාපකම්මං කරොති” යනි ඉදං භගවා යසමා කාරකෙ දයසිතෙ අකාරකො පාකවො භොති තසමා පාපකම්මං නකරොතිති මානිකං ංපෙත්වාපි දෙසතා කුසලතාය පමමතරං කාරකං දයෙස්සෙනො ආහ. තත්ථ “ඡද්දගතිං ගච්ඡන්තො” යනි ඡද්දෙන පෙමෙන අගතිං ගච්ඡන්තො අතත්තබ්බං කරොත්තො, පරපදෙසුපි එසෙව තයො. තත්ථ යො අයං මෙ මිත්තො වා සමගතො වා සන්දිට්ඨො වා ඤාතකො වා ලඤ්ඤං වා මෙ දෙතිති ඡද්දවසෙන අස්සාමිකං සාමිකං කරොති අයං ඡද්දගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කමං කරොති නාම. යො අයං මෙ වෙරිති පතතිවෙර වසෙන වා තංඛණුප්පන්නකොඛවසෙන වා සාමිකං අස්සාමිකං කරොති අයං දෙසාතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කමං කරොති නාම. යො පන මන්දත්තා මොමුහත්තා යං වා තං වා වත්ථා අස්සාමිකං සාමිකං කරොති අයං මොහාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කමං කරොති නාම. යො පන අයං රාජවල්ලභො වා විසමතිසිත්තො අතත්පමි මෙ කරෙය්‍යාති භිත්තො අස්සාමිකං සාමිකං කරොති අයං හයාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කමං කරොති නාම යො පන යංකිඤ්චි භාජෙනො අයමෙව සන්දිට්ඨො වා සමගතො වාති පෙමව සෙන අතිරෙකං දෙති අයමෙව වෙරිති දෙසවසෙන උ්භතකං දෙති, යො මොමුහත්තා දින්නාදිනං අජනමානො කස්සව උ්භතං කස්සව අධිකං දෙති අයං පන ඉමගමිං අදිගමානෙ මග්ගං අතත්පමි කරෙය්‍යාති භිත්තො කස්සව අතිරෙකං දෙති, සො වතුබ්බිබොසි යථානුක්කමෙන ඡද්දගතිආදීති ගච්ඡන්තො පාපකං

කරෙයි නම්. අරියසාවනෝ පන ජීවිතකඩය පාපුණ්ණෙනාපි ඡන්දගති
 ආදීති න ගව්නි, තෙන වුතතං. “ඉමෙහි වතුහි ආනෙති පාපකං කමං
 න කරොති”ති. “කිහිසති ගායා සංඝො”ති තස්ස අගතිගාමිනෝ
 කිත්තිගසොපි පරිවාරයසොපි නිනිගති පරිගායති. “සුරාමෙරසමජ්ජ
 මොදධ්මානානුසොගො”ති එත් සුරාති පුළුසුරා පිළිසුරා ඔදනසුරා
 කිණ්ණසංයුතතා සංභාර සංයුතතාති පඤ්චසුරා. “මෙරය”නති පුළු
 සුවො එලාසුවො මධ්වාසුවො ගුලාසුවො සමාරසංයුතතාති පඤ්ච
 ආසවා, තංසබ්බමිදිදකරණවසෙන මජ්ජං. “මොදධ්මාන”නති පමොද
 කාරණං. යාය වෙතනාය තං මජ්ජං පිටනති තස්සායෙනං අභිවචනං.
 “අනුසොගො”ති තස්ස සුරාමෙරයමජ්ජපමොදආනස්ස අනුඅනුගොගො
 පුතපුතකාරණං. යසමා පන එතං අනුයුතතස්ස උපපනනාවෙව
 ගොගා පරිගායනති අනුපනනා ව නුපපජ්ජනති තස්මා “ගොගානං
 අපායමුව”නති වුතතං. “මිකාලවිසිඛාවජිසානුසොගො”ති අවෙ
 ලාය විසිඛාසු වරියානුයුතතා. “සමජ්ජාගිවරණ”නති සමජ්ජාදි
 දස්සනවසෙන සමජ්ජාගමනං. “ආලස්සානුසොගො”ති කායාලසි
 තාය යුතතපසුතතා. එවං ඡන්තං අපායමුවානං මාතිකං ධජෙතො
 ඉදුති තාති විහජ්ජෙනා “ඡ වො මෙ ගහපතිපුතත ආදීතවා”ති
 ආදිමාග. තත් “සංදිට්ඨිකා”ති සාමං පසිතබ්බා, ඉධ ලොක
 ගාරිති. “බන්ධනි”ති ධනගාති. “කලගප්පබ්බිති”ති වාමාකල
 ගස්ස වෙව හත්පරාමාසාදිකායකලගස්ස ව වසිති. “ගෙගානාං ආස
 ගාන”නති තෙසං තෙසං අකකිරොගාදීනං වෙතතං. “අකිත්ති
 සංජනනි”ති සුරං පිටිතො මාතරං පහරනති පිතරමපි, අඤ්ඤමපි
 බහුං අවතතබ්බං වදනති අකාතබ්බං කරෙන්නති තෙන ගරගමපි
 දණ්ඩමපි හත්පාදදිජෙදමපි පාපුණ්ණනා ඉධ ලොකෙපි පරලො
 කෙපි අතිතති පාපුණ්ණනති. ඉති තෙසං සා සුර “අතිතතිසංජනනි”
 නාම ගොති. “කොපිනනිදංසනි”ති ගුග්ගං ආනං හි විවරියමානං.
 ගිරිං කොපෙති විනාසෙති, තස්මා කොපිතනති වුවවති. සුරමද
 මතතාව තං තං අභිතං විවරිතො විවරනති, තෙන තෙසං සා සුර
 කොපිතස්ස නිදංසනතො “කොපිනනිදංසනි”ති වුවවති. “පඤ්ඤාය
 දුබ්බලිකරණි”ති සාගතතෙරස්ස විශ් කමමස්සකපඤ්ඤා දුබ්බලං
 කරෙති, තස්මා “පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණි”ති වුවවති. මහපඤ්ඤා පන
 දුබ්බලං කාතුං න සකෙකාති. අභිගතමග්ගානං හි සා අනෙතා
 මුට්ඨමෙව නපපිසති. “ජට්ඨං පද”නති ජට්ඨං කාරණං “අත්තා
 පිස්ස අගුතෙනා ගොති අරනිගිණො”ති අවෙලාය වරනෙතා හි
 බාහුකණ්ටකාදීතිපි අකකමති අතිනාපි යකාදීතිපි සමාගව්නි,
 තං තං ආනං ගව්නිති ඤාතො වෙරිනොපි තං නිලිපිතො ගණනති
 වං ගතනතිවා, එවං අත්තාපිස්ස අගුතෙනා ගොති අරනිගිණො.
 පුතකදුරපි අමානං පිතා අමානං සාමි රතති වරති කිමංග
 පන න මයංගි ඉතිස්ස පුතතගිතරෙපි හරියා පි බිහිපත්තං
 කතො රතති වරනතා අනාගමසනං පාපුණ්ණනති. එවං පුතතදුරෙ

පියා අග්‍රතෙතා අරක්කිතො හොති. “සංසන්ධාය” නම් තස්ස සප්තතද්‍රපරිජනස්ස රතනි. වරණභාවං. ඤාතී වොරං සුඤ්ඤං. ගෙහං පටිසිඤ්ඤා යං ඉච්ඡනාති තං හරනාති, එවං සංපතොයාමපියං අග්‍රතතං අරක්කිතං. හොති “සංකිශ්ණො ච හොති” නි අඤ්ඤාති කතපාපකමෙමසුපි ඉමිතා තතං හවියාතිති සංකිතබ්බො හොති. යස්ස යස්ස සරවාරෙන ගාති තත්ථ යං අඤ්ඤාත වොරකමම. පරද්‍රිකකමම. වා තතං තං ඉමිතා තතනාති වුතෙන අග්‍රතං අසනනමපි අසමි. රුහති පතිට්ඨාති. “බහුනනං ච දුක්ඛධම්මානං” නම් එතතකං දුක්ඛං එතතකං දෙමනස්සනාති වතත්‍රං න සක්කා, අඤ්ඤාසමිමපි පුග්ගලෙ අසති සබ්බං විතාලවාරිමි අහරිතබ්බං හොති. ඉති සො බහුනනං දුක්ඛධම්මානං පුරකකතො පුරෙගාමි හොති. “කු ඤාමම” නම් කසමි ණානෙ තවතාටකාදි තවමං අත්ථි පුච්ඡිතා යමමි. ගාමෙ වා නිගමෙ වා තා අත්ථි තත්ථ ගනනබ්බං හොති තස්ස සො තවමදස්සනං ගමියාමිති අජ්ජ වත්ථ ගතමාලාදිති පටියාදෙනාසොච සකලදිවසමපි කමමචෙජ්ඣෙ හොති, තවම දස්සනෙන එකාගමපි විහතීගමපි තත්ථෙව හොති. අථ වුට්ඨි සමපතනියාදිති ලභිතාපි වප්පාදිකාලෙ වප්පාදිති අකරොනනස්ස අනුප්පතනා හොගා නුප්පජ්ජනාති, තස්ස බහිගතභාවං ඤාතී අනා රතෙක ගෙහෙ වොරං යං ඉච්ඡනාති තං කරොනාති, තෙනස්ස උප්පතනාපි හොගා විතස්සනාති. “කුහිත” නම් අදිසුපි එසෙව තයො. තෙසං නානාකරණං බ්‍රහ්මජලෙ වුතතමෙව.

“ජස්ස චෙර” නම් ජිතමයාති පරිසමජේඛි පරස්ස සාවකං වා වෙඨනං වා ගණනාති සො පරිසමජේඛි මෙ අවමානං කරොසි හොතු සිත්ඤාපෙය්‍යාමි තනති තත්ථ චෙරං. බිකිති, එවං ජිතනෙතා ජයංචෙරං පසවති. “ජිඤ්ඤා” නි අඤ්ඤාත ජිතො සමානො යං තෙන තස්ස වෙඨනං වා සාවනො වා අඤ්ඤං වා පන තීරඤ්ඤාසුචණ්ණාදිවිතතං ගතිතං, තං අනුසොචති, අහොසි වත මෙ තං තත්ථිති තප්පවටියා සොචති එවං ජිතො විතතමනු සොචති. “සභාගනස්ස චිචනං නරුහති” නි විනිච්ඡයට්ඨානෙ සක්කිපුට්ඨස්ස සතො වචනං නරුහති, න පතිට්ඨාති. අයං අකමි සොහොති දුතකරො මා තස්ස වචනං ගණතිත්ථාති වතතාරො හවනති. “මිතනාමච්චානං පටිභුතො හොති” නි තං හි මිතනා මච්චා එවං වදනති ‘සමම’ තමපි නාම කුලපුතෙනා දුතකරො ජිණ්ණතිත්තකො හුතී විවරසි, න තෙ ඉදං ජාතිගොතතානං අනුරුපං ඉතො පට්ඨාය මා එවං කරෙය්‍යාසි’ නි සො එවං වුතෙනාපි තෙසං චචනං න කරොති. තතො තෙන සමි. එකතො නතිඑනති න නිසිදනති, තස්ස කාරණං සක්කිපුට්ඨාපි තකථෙනති, එවං මිතනා මච්චානං පරිභුතො හොති. “ආවාග මිවාගනානං” නම් ආවාගනා

තාම යෙ යස්ස සරතො දුරිකං ගතෙතු කාමා, විවාහකා නාම
 යෙ යස්ස ගෙහතො දුරිකං දතුකාමා. “අප්පට්ඨො භොති”¹ ති අතිවර්තො
 හොති, “නාලං දුරභරණාසා”² ති දුරභරණත්ථාය න සමත්තො.
 එතස්ස ගෙහෙ දුරිකා දිනනාපි එතස්ස ගෙහතො ආගතාපි අවෙගති
 එව පොසිතබ්බො හවිස්සති යෙව. “බුහුනා”³ ති අකබ්බිතතා.
 “සොණබ්බා”⁴ ති ඉතිසොණො හතතසොණො පුච්ඡොණො මුලක
 සොණො “පිපාසා”⁵ ති පානසොණො. “නේකතිනා”⁶ ති පතිරූප
 කොත වඤ්චිතතා. “වඤ්චතිනා”⁷ ති සමමුඛා වචනාහි වඤ්චතිකා.
 “සාහසිනා”⁸ ති එකාගාරිකාදිසාහසකමමකාරිනො. “නායස්මිත්තා
 භොති”⁹ ති තෙ අස්ස මිත්තා හොනති, අඤ්ඤති සපුරිසෙති
 සද්ධිං නරමති හඬමාලාදීහි අලං කරිත්තා වරසයනං ආරොපිත
 සුකරො ගුප්තාපමිව තෙ පාපමිත්තෙයෙව උපසඛිකමති. තස්මා
 දිවෙසි වෙච ධ්වෙව සමපරායෙව බහුං අනත්ථං තිගමති. “අතිසිතාහති
 කමිං නි සරොති”¹⁰ ති මනුස්සෙහි කාලස්සෙව වුට්ඨාය එහි හො
 කමමනනං ගමන්මාති වුත්තො අතිසිතං තාව අවසීති හිජ්ජනති විශ
 ගමන්ති තුලෙහ පච්ඡා ජාතිස්සාමිති අග්ගිං තප්පනො තිසීදති තෙ
 ගනත්තා කමමං කණෙනති ඉතරස්ස කමමං පරිහායති. “අතිඋණ”¹¹ තති
 ආදිසුපි එසෙව තයො. “භොති පානසබ්බා නාමා”¹² ති එකවෙට්ඨා
 පානට්ඨානෙ සුරුගෙහෙයෙව සභායො හොති. “පනනසබ්බා”¹³ පි
 පාසො, අගමෙවත්තො. “සමමිසසමමිසො”¹⁴ ති සමම සමමාති වදනො
 සමමුඛෙයෙව සභායො හොති පරමමුඛෙ වෙරිසදිසො ඔතාරමෙව
 ගමෙසති. “අප්පට්ඨ පානෙසු”¹⁵ ති තපාරූපෙසු කිවෙට්ඨසු
 සමුප්පනොසු. “වෙරපසසගො”¹⁶ ති වෙරබහුලතා. “අනිසංඝා”¹⁷ ති
 අනත්ථකාරිතා. “සුකදර්ශනා”¹⁸ ති සුච්ඡිකදර්ශනා, එභුමච්ඡර්ශ
 නාවො. “උදකමව ඉණං විහාහති”¹⁹ ති පාසාණො උදකං විශ සංසී
 දනොතා ඉණං විහාහති. “රතතිනුට්ඨානදංශසිනා”²⁰ ති රතතිං
 අනුට්ඨානසිලෙන. “අතිසාසමිදං අනු”²¹ ති ඉදං අතිසායං ජාතනති
 යෙ එවං වත්තා කමමං න කරොනති. “ඉති විශ්වට්ඨකමමනො”²² ති
 එවං වත්තා පරිවච්ඡතකමමනො. “අනිසංඝ විහාහති”²³ ති එව
 රූපෙ පුග්ගලෙ අනිසංඝා අතිකකමනති තෙසු න තිට්ඨනති. “නිණ්ණ
 ගිණ්ණ”²⁴ ති නිණ්ණොපි උත්තරිං. “සො සුඛං නි විහාහති”²⁵ ති සො
 පුරිසො සුඛං නජ්ඣති. සුඛසමබ්බිතෙයව හොති. ඉමිනා කපා
 මිණ්ණන ඉමමත්ථං දස්සෙති, ගිහිභුතෙන සතා එතතකං කමමං
 න කතතබ්බං කරොත්තස්ස වබ්බි නාම නත්ති ඉධ ලොකපරලොකෙ
 ගරහමෙව පාපුණාතිති. ඉද්දති යො එවං කරොතො අනත්තො
 උපපජ්ජති අඤ්ඤති වා පත යාති කාතිවි හයාති යෙ කොචි
 උපද්දවා යෙ කොචි උපසග්ගා සබ්බෙ තෙ බාලං නිස්සාය

1. ම. ධර්මකති, ග.

2. ම. දෙසිකා.

3. ම. වෙරපසසගොති.

උපපජ්ජාති, තසම ඵරුපා බාලා න සෙවිතබ්බාති. බාලෙ මිත්ත පතිරුපකෙ අමිතෙත දසෙසායුං. “වත්තාරොවෙ ගහපතිපුත්ත අමිත්තා”ති ආදිමාන. තත්ථ “අඤ්ඤාදඤ්ඤාගණො”ති සංයං තුවර්තනො ආගන්තො ඵකංසෙත යංකිඤ්ඤි හරතියෙව. “වෙට්ඨපරමො”ති වචන පරමො වචනමිත්තෙනෙව දයකො කාරකො විය හොති. “අනුපට්ඨ භාණ්ණි”ති අනුපට්ඨං හණ්ණි. “අපාසකභාණො”ති භොගානං අපාසෙසු සභායො හොති. ඵචං වත්තාරො අමිතෙත දසෙසායුං පුත තත්ථ ඵකෙකං වතුති කාරණෙහි විහරිතො “වතුති බො ගහපති පුත්තා”ති ආදිමාන. තත්ථ “අඤ්ඤාදඤ්ඤාගරො හොති”ති ඵකංසෙත භාරකොයෙව හොති. සභායස්ස ගෙහං ඊතත්තනො ආගන්තො තිවත්ථසාටකාදීනං වණ්ණං භාසති, සො අතිවිය තං සම්ම ඉමස්ස වණ්ණං භාසතිති අඤ්ඤං නිවාසෙතිං තං දෙති. “අපෙසන බහුමිච්ඡති”ති යං කිඤ්ඤි අපපතං දායං තස්ස සත්තිකා බහුං පථෙති. “ගසස්ස කිවචං කාරොති”ති අත්තනො හසෙ උපපතො තස්ස සංයං දුසො විය හුත්වා තං තං කිවචං කාරොති. අයං සබ්බද න කාරොති හසෙ උපපතො කාරොති න පෙමෙ තාති. අමිතෙතා නාම ජාතො, “සෙවති අත්ථකාරණො”ති මිත්ත සත්ථව්වසෙත නසෙවති අත්තනො අත්ථමෙව පට්ඨාසිංසනො සෙවති. “අතිතෙන පට්ඨසාරති”ති සභායෙ අංගෙන හිසො වා පරෙ වා න ආගතොසි අවතානං ඉමස්මිං වාපර සස්සං අතිවිය නිපට්ඨනා බහුති සාලියවසීජාදීති ධපෙතිං මයං ඔලොකෙතො නිසිද්වන අජ්ජ පන සබ්බං ඛණ්ණං ඵචං අතිතෙන සබ්බණ්ණාති. “අනාග තෙනා”ති ඉමස්මිං වාපර අවතානං සස්සං මනාපං හවිස්සාති ඵල භාරහරිතා සාලිජාදයො සස්ස සබ්බගෙ කතෙ තුවතානං සබ්බතං තායුං සමත්ථං හවිස්සාමාති ඵචං අනාගතෙන සබ්බණ්ණාති. “තිරණ්ණෙහො”ති හත්ථිබනෙවො අස්සපිට්ඨෙ වා නිසිතො සභායං දිස්වා ඵහි හො ඉධ නිසිදාති වදති, මනාපං සාකටං නිවාසෙතිං සභායකස්ස වත මෙ අනුචර්ඡිතො අඤ්ඤං පන මයං තජ්ජිති වදති ඵචං තිරණ්ණෙත සබ්බණ්ණාතිනාම. “පට්ඨපපෙතස්ස කිවෙට්ඨ චාසනං දසෙසාති”ති සකපෙත මෙ අපෙතිං වුත්තෙ වකකමස්ස හිත්තං අකෙධා හිත්තොති ආදීති වදති. “පාපකම්පස්ස අනුජානාති”ති පාණාතිපානාදිසු යං කිඤ්ඤි කාරොමාති වුත්තෙ සාධු සම්ම කරෙ මාති අනුජනාති. කල්යාණෙපි ඵසෙව තයො. “සභාසො හොති”ති අසුකට්ඨානෙ සුරං පිට්ඨනාති ඵහි තත්ථ ගච්ඡාමාති වුත්තෙ සාධුති ගච්ඡති, ඵසෙවතයො සබ්බත්ථ. “ඉති විඤ්ඤායො”ති මිත්තපතිරුපකා ඵතෙති ඵචං ජාතිත්වා. ඵචං තසෙවිතබ්බෙ පාපමිතෙත දසෙසායුං ඉද්දත් සෙවිතබ්බෙ කල්යාණමිතෙත දසෙසානො පුත “වත්තාරො මෙ ගහපති පුත්තාති”ආදිමාන.

තත් “සුභද්”ති සුඤ්ජරහදයා, “පමනතං රකකති”ති මජ්ඣං පිටිච්ඡා භාමමජ්ඣෙඛි වා භාමවායෙරෙ වා මග්ගෙ වා නිපනතං දිඤ්චා ඵලං නිපනතං කොච්ඡෙදව නිවාසනපාපුරණං වා හරෙය්‍යාති සමීපෙ නිසිදිච්චා පබ්බදධිකාලෙ ගහෙතියා ගවජති. “පමනතං ආර්තොයා”නති සහායො ඛතිගතො වා හොති සුරං පිටිච්චා වා පමනොගෙහං අනාරකං කොච්ඡෙදව යං කිංඤ්චි විතතං හරෙය්‍යාති ගෙහං පටිසිච්චා තස්ස ධනං රකකති. “භික්ඛස්සා”ති කිංචිවිදෙව හගෙ උපපන්නො මා භාසි මාදිසෙ සහායෙ සිතෙ කිං භාසෙති තං හගං හරන්නො පටිසරණං හොති. “ගාද්දිගුණං හොති”නති කිවච්චකරණීයෙ උපපන්නො සහායං අත්තනො සන්තිකං ආගතං දිඤ්චා වදති-කසමා ආගතොසිති? රාජකුලකමමං අපථිති. කිං ටුච්ඡං චට්ටතිති. එකො කහාපණොති. නගරෙ කමමං නාම එකකතා පණො. න නිපථර්ථති වෙ ගණ්හාසිති ඵලං යත්තකං වදති තතො විගුණං දෙති. “ගුණමයං ආවික්ඛති”ති අත්තනො ගුණං නිගුණිතුං යුත්තකථං අඤ්ඤස්ස අකපේච්චා තස්සව ආවික්ඛති. “ගුණමයං පටිගුණති”ති උපතං ගුණං අත්තං යථා අඤ්ඤා න ජනාති ඵලං රකකති. “ආපදසු න විජහති”ති උපපන්නො ගගෙ න පරිච්චජති. “ජිවිතමපිස්ස අත්තොයා”ති අත්තනො ජිවිතමපි තස්ස සහායස්ස අත්තං පරිච්චත්තමෙව හොති. අත්තනො ජිවිතං අගණෙතියාපි තස්ස කිවච්චං කරොතියෙව. “පාපා නිවායෙති”ති අමෙකසු පස්සන්නෙසු තිං ඵලං කාතුං න ලහසි. පඤ්චවෙරුති දසඅකුසලකමමපථෙ මා කරොතිති නිවායෙති. “කල්‍යාණෙ නිවෙසෙති”ති කල්‍යාණකමෙව තිස්ස සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු දසකුසලකමමපථෙසු වත්තස්ස දුතං දෙති පුඤ්ඤකමමං කණ්ඩං ධම්මං සුභාසිති ඵලං කල්‍යාණෙ නිගොජෙති. “අසුභං සාවෙති”ති අසුභපුත්තං සුමුමං නිපුණං කාරණං සාවෙති. “සග්ගස්ස මග්ග”නති ඉමං කමමං කතො සග්ගෙ නිබ්බත්තනනිති ඵලං සග්ගස්ස මග්ගං ආවික්ඛති. “අගමෙග්ගස්ස නිග්ගති”ති තස්ස අගමෙව අවබ්බියා පුත්තදුරස්ස වා පරිජනස්ස වා තථාරූපං පාරිජ්ඤාදා දිඤ්චා වා සුච්චා වා න නඤ්ඤති අත්තමනො හොති. “කමෙතියා”ති වබ්බියා, තථාරූපස්ස සස්සාදිසමපනතිං වා ඉස්සරියපටිලාහං වා දිඤ්චා වා සුච්චා වා නඤ්ඤති අත්තමනො හොති. “අවණ්ණං හණ්මානං නිවායෙති”ති අසුකො විරූපො න පාසාදිකො දුජ්ජාතිකො දුස්සීලොති වා වුත්තෙව ඵලං මා හණ්ණි. රූපවාච සො පාසාදිකො ව සුජාතො ව සීලසමපන්නො වාති ආදිවචනෙති පරං අත්තනො සහායස්ස අවණ්ණං හණ්මානං නිවායෙති. “වණ්ණං හණ්මානං පසංඝති”ති අසුකො රූපවා පාසාදිකො සුජාතො සීලසමපන්නොති වුත්තෙව අහො සුච්චි වදසි සුභාසිතං තස්ස ඵලමෙවෙතං එසපුරිසො රූපවා පාසාදිකො සුජාතො සීලසමපන්නොති ඵලං අත්තනො සහායස්ස පරං වණ්ණං හණ්මානං පසංඝති. “ජලං අග්ගිච්ච

භාසනී” ති රතනි පබ්බතමන්තෙ ජලමානො අග්ගි විය විරෝවති.
 “භොගෙ සංභරමානස්සා” ති අත්තානම් පරම් අපිලෙකි:
 ධම්මෙත යමෙත භොගෙ සංවිධේස්සන්තස්ස¹ රාසිකරොන්තස්ස.
 “සමරසෙසාම ඉපිසෙකො” ති යථා සමරෙ පුප්ථානං වණ්ණගතිං.
 අභෙයං තුණ්ණිනපි පකෙඛිපි රසං ආහරිතො අනුපුබ්බෙත
 වක්කපමාණං මධුපටලං කරොති, එවං අනුපුබ්බෙත මහන්තං.
 භොගරාසිං කරොන්තස්ස. “භොගා සංගතිවයං සනති” ති තස්ස
 භොගා නිවයං ගච්ඡන්ති, කථං! අනුපුබ්බෙත උපවිකාති සංවදාය
 මානො වම්මිකො විය. තෙතාහ “වම්මිකො වුච්ඡියාති” ති යථා
 වම්මිකො උපවියති එවං නිවයං යනති අපේ. “සමාගන්තො” ති
 සමාගරිතො. “අලමිතො” ති යුත්තසභාවො සමපේ. වා පරි
 යත්තරුපො සරවාසං සංඝපෙත්තුං, ඉද්දති යථා සරවාසො සණ්ඨ
 පෙතෙබ්බො තථා ඔවදන්තො “වතුධා විහරෙ භොගෙ” ති ආදිමාහ.
 තත් “සවෙ මිත්තානි ගන්තති” ති සො එවං විහරෙත්තො මිත්තානි
 ගන්ති නාම අහෙජ්ජමානාති ධම්මෙත්තුං සකෙකාති න ඉත්තරෙ.
 “ඵලෙකානි භොගෙ භුක්ඤ්ඤා” ති එකෙත කොට්ඨාසෙත භොගෙ
 භුක්ඤ්ඤාය. “මිති කම්මං පසොජ්ජෙ” ති මිති කොට්ඨාසෙති කති
 වණ්ණජාදි කම්මං පසොජ්ජෙය. “වතුත්තං ව නිධාපෙසො” ති වතුත්තං
 කොට්ඨාසං නිධාපෙත්වා² ධම්මෙය. “ආපදස්ස හමිස්සති” ති කුලානං
 හි න සබ්බ කාලං එකසද්දිසං වත්තති කදපි රුජාදිවසෙත ආපදපි
 උපපජ්ජන්ති තස්මා එවං උපපත්තාස්ස ආපදස්ස හමිස්සති එකං
 කොට්ඨාසං නිධාපෙය්සාති ආහ. ඉමෙස්ස පත වතුස්ස කොට්ඨා
 සෙස්ස කතර කොට්ඨාසං ගහෙත්වා කුසලං තාතබ්බන්ති, භොගෙ
 භුක්ඤ්ඤායාති වුත්තං කොට්ඨාසං, තතො ගහෙත්වා භික්ඛුනම්පි කපණ්ති
 කාදිතම්පිද්දනං දතබ්බං පෙසකාරනභාපිතාදිතං වෙත්තං දතබ්බං.

ඉති හගවා එත්තකෙන කථාමග්ගෙන එවං ගහපතිපුත්තස්ස අරිය
 සාවකො වතුති කාරණෙහි අකුසලං පභාය ජ්ඣි කාරණෙහි
 භොගානං අපායමුඛං වජේත්වා සොලස මිත්තානි සෙවත්තො
 සරවාසං සණ්ඨපෙත්වා දුරභරණාදිති කරෙත්තො ධම්මකො ආජි
 වෙත ජිවති දෙවම්බුස්සානං ව අන්තරෙ අග්ගිකවිත්තො විය විරෝව
 තිති, වජේත්වාධම්ම වජේත්තං සෙවිතබ්බං සෙවත්තං ව ඔවාදො
 දත්වා ඉද්දති නම්හිතිබ්බං ජද්දිසා දස්සෙත්තො. “කථං ව ගහපති
 පුත්තා” ති ආදිමාහ. තත් “ජද්දිසා පටිච්ඡාදි” ති යථා ජ්ඣි දිසාහි
 ආගමනකහයං න ආගච්ඡති ඛෙමං භොගි නිබ්බයං, එවං විහ
 රත්තො ජද්දිසා පටිච්ඡාදිති වුච්ඡති. “පුරුජම්මා දිසා මානාපිග්ගෙ
 වෙදිගබ්බා” ති ආදිස්ස මානාපිග්ගෙ පුබ්බපකාරිතාය පුරුජම්මා
 දිසාති වෙදිගබ්බා. ආවරියා දක්ඛිණෙය්සතාය දක්ඛිණා දිසාති.

පුතකුණු පිටිසිතො අනුබන්ධනවසෙක පවර්මා දිසාති, මිත්තාමච්චා-
 යත්තා සො මිත්තාමච්චා නිසාය තෙ තෙ දුක්ඛවිසෙසෙ උත්තරති
 තත්තා උත්තර දිසාති. දුග්ගමකරු පාදමුලෙ පතිට්ඨනවසෙක
 කෙටිසිමා දිසාති. සමිණ්ඩාගමණා ගුණෙති උපරි සිත්තාචෙත උපරිමා
 දිසාති චෙදිතබ්බා. “භග්ගො භග්ගො භග්ගො”ති අහං මාතා පිතුති
 ඵදදුඤ්ඤං පාඨෙය්වා තත්පාදෙ වඩෙය්වා මුඛෙන සිද්ධාණිකං අප
 නෙය්වා නතාපෙය්වා මණෙය්වා භග්ගො භග්ගො ජග්ගිතො, ස්වාහං
 අජ්ජ තෙ මහලුකෙ පාදබොවන නතාපන යංගුහතකුණාදිති
 හරිසාමි. “කිච්චං භග්ගං භග්ගො”ති අහං අත්තනො කමං
 ඵපෙය්වා මාතාපිතුතං රුජ්තුලාදිසු උප්පන්නං කිච්චං ගන්තො
 හරිසාමි. “කුලවංසං සංඝපෙය්වාමි”ති මාතාපිතුතං සත්තකං
 චෙත්තවජ්ඣතිරඤ්ඤසු වණ්ණාදිං අවිනාසෙය්වා රක්ඛනෙතාපි කුල
 වංසං සංඝපෙති නාම. මාතාපිතෙර අධිමිතිවංසතො හාරෙය්වා¹
 ධම්මකප්පෙස ඵපෙනෙතාපි කුලවංසෙක ආගතාති සලාකහතො
 දීති අනුපවර්ජිතො පවෙනෙතොපි කුලවංසං සංඝපෙති නාම.
 ඉදං සකියාය වුත්තං “කුලවංසං සංඝපෙය්වාමි”ති. “දුශ්ඡර්පමිපඡර්පා
 මි”ති මාතාපිතෙර අත්තනො ඔවාදෙ අවත්තමානෙ මිට්ඨාපටි
 පනෙත දුරකෙ විනිවර්ගං පත්වා අපුත්තකෙ කුරෙතති. තෙ
 දුග්ගරුහා න භොතති, ඔවාදෙ වත්තමානෙ පන කුලසත්තකසා
 සාමිකෙ කුරෙතති, අහං එවං වත්තිසාමිති අධිප්පායෙක දුග්ගරු
 පටිපඡර්මිති වුත්තං. “දුශ්ඡර්පං අනුපදෙය්වාමි”ති තෙසං පත්ති
 දුතං කත්වා තතිගදිවසාදිතො පටිඨාය දුතං අනුපදෙය්වාමිති.
 “පාපා නිවාරෙතති”ති පාණාතිපාතාදිතං දිට්ඨධම්මිකං සමප්පසිකං
 ආදිතවං වත්වා තාත එවරුපං මා කර්මිති නිවාරෙතති. කතමපි
 ගරහතති. “කුලායාණේ නිවෙසෙතති”ති අනාපටිභිකිකො විග
 ලංඡං දත්වාපි සිලසමාදානාදිසු නිවෙසෙතති. “සිප්පං සිකුඛාපෙතති”ති
 අත්තනො ඔවාදෙ සිත්තාචං ඤාත්වා වංසාගතමුද්ගණනාදි
 සිප්පං සිකුඛාපෙතති. “පට්ඨරුපෙය්වා”ති, කුලසිලරුපාදිති අනු
 රුපෙත. “සමිණ්ඩාගුණාදිසංඝාදෙතති”ති සමිණ්ඩාගුණං දෙතති.
 තත් නිවෙසමයො කාලසමයොති චෙ සමයො, සමයෙදෙතතිනාම
 උට්ඨාය සමුට්ඨාය ඉමං ගණන අයං තෙ පරිබ්බයො භොතු ඉමිනා
 කුසලං කුරෙතිති දෙතති. කාලසමයෙ දෙතති නාම සිඛාභපන
 ආවාහවිවාහාදිසමයෙ දෙතති. අපිච්ච පවර්මකාලෙ මරණමඤ්ච
 තිප්පත්තසා ඉමිනා කුසලං කුරෙතිති දෙතනාපි සමයෙ දෙතති
 නාම. “පට්ඨකුණා භග්ගා”ති යං පුරුජමිදිසතො භග්ගං
 ආගමෙය්වා යථා තං නාගමෙති එවං පිහිතා භොතති. සචෙති
 පුත්තා විප්පට්ඨත්තො අසු මාතාපිතෙර දුග්ගරුකලතො පටිඨාය
 ජග්ගනාදිති සුප්පට්ඨත්තො එතෙ දුරකා මාතාපිතුතං අප්පති

රූපානි එතං භයං ආගවේත්ථය පුතතා සමමා පටිපන්නා මාතා පිතරෙ ජප්පටිපන්නා මාතාපිතරෙ පුතතානං නානුරූපානි එතං භයං ආගවේත්ථය උභොසු විපට්ඨපනෙනසු දුට්ඨමපි තං භයං ගොති. සමමාපටිපනෙනසු සබ්බං නාගොසිති. තෙන වුත්තං. “පටිච්ඡන්තා ගොති ඛෙමා අප්පට්ඨයා”ති. එවං ච පන වත්ථා භගවා සිඤාලකං එතදවොච “න ඛො තෙ ගහපතිපුත්ත පිතා ලොකසමමතං පුරුෂිමං දිසං නමස්සාපෙති මාතාපිතරෙ පන පුරුෂිමා දිසා සදිසෙ කත්වා නමස්සාපෙති, අයං හි තෙ පිතරු පුරුෂිමා දිසා අකතාතා නො අඤ්ඤති. “උට්ඨානෙනා”ති ආසනා උට්ඨානෙන. අනෙතවාසිකෙන හි ආවර්ගං දුරතොච ආගව්ඡන්තං දිස්වා ආසනා උට්ඨාය පච්චුග්ගමනං කත්වා හත්තො භණ්ඩං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීද්දපෙත්වා විජ්ජපාදධොවනමකන්තාති කාතබ්බාති, තං සන්ධිය වුත්තං උට්ඨානෙනාති. “උපට්ඨානෙනා”ති දිවසස්ස තිකඛන්තං උපට්ඨානගමනෙන, සිප්පං ගණන්තකාලෙ පන අවස්ස කමෙව ගන්තබ්බං ගොති. “සුසුසුසාසා”ති සද්දගිත්වා සවණෙන, අසද්දගිත්වා සුණ්ණෙනා හි විසෙසං නාබ්ගව්ඡති. “පාට්ඨියාසා”ති අවසෙස වුද්දකපාරිවර්ගාය, අනෙතවාසිකෙන හි ආවර්ගස්ස පාතොච උට්ඨාය මුඛොදකං දන්තකට්ඨං දත්වා භත්තකිම්බකාලෙපි පානියං ගහෙත්වා පච්චුපට්ඨාදිති කත්වා වන්දිත්වා ගන්තබ්බං කිලිට්ඨවත්ථා දිති ධොවිතබ්බාති සායං තහානොදකං පච්චුපට්ඨාපෙතබ්බං අපාසුක කාලෙ උපට්ඨාතබ්බං පබ්බජිතෙනාපි සබ්බං අනෙතවාසිකවත්තං කාතබ්බං. ඉදං සන්ධිය වුත්තං. “පාරිවර්ගායා”ති. “සකඝවච. සිප්ප පටිග්ගහනෙනා”ති සකඝවච. පටිග්ගනං නාම ථොකං ගහෙත්වා බහුවාරෙ සජ්ඣායනකරණං එකපදමපි විසුද්ධිමෙව ගහෙතබ්බං. “සුමිනිතං විනෙන්නති”ති එවං තෙ නිසීදිතබ්බං එවං ණාතබ්බං එවං බාදිතබ්බං එවං භුඤ්ජිතබ්බං පාපමිත්තා වජේජ්ජතබ්බා කල්‍යාණ මිත්තා ඤෙවිතබ්බාති එවං ආචාරං සික්ඛාපෙන්නා විනෙන්නති. “සුග්ග හිනං ගාහාපෙන්නති”ති යථා සුග්ගහිතං ගණ්ණාති එවං අත්ථොච ව්‍යඤ්ජනංච සොධෙත්වා පයොගං දස්සෙත්වා ගණ්ණාපෙති. “මිත්තා මවෙචසු පටිසාදෙනති”ති අයං අමහාකං අනෙත වාසිකො ව්‍යුත්තො බහුස්සුතො මයා සමසමො එවං සලලකෙධයාපානි එවං ගුණං කපේත්වා මිත්තාමවෙචසු පටිට්ඨාපෙන්නති. “දිසාසු පටිත්තාණං කණෙන්නති”ති සිප්පං සික්ඛාපණෙනෙවස්ස සබ්බදිසාසු රත්ඛං කණෙන්නති. උග්ගහිතසිප්පො හි යං යං දිසං ගන්ත්වා සිප්පං දස්සෙති තත්ථ තත්ථස්ස ලාභසකකාරෙ උප්පජ්ජති සො ආවර්ගෙන කතො නාම ගොති, ගුණං කපේන්නොපිස්ස මහාජනො ආවර්ගපාදෙ ධොවිත්වා වසිත අනෙතවාසිකො වත අයනති පඨමං ආවර්ගස්සෙව ගුණං කපේන්නති. චුග්ගලොකප්පමාණොපිස්ස ලාභො උප්පජ්ජමානො ආවර්ගසන්නකොච ගොති. අපිච යං විජ්ජං පරිජිජිත්වා ගව්ඡන්තං අවවිගං වොරු න පස්සන්නති.

අමනුස්සා වා දිසජ්ඣි අදයො වා න විගෙඨෙනති, තං සික්ඛා පෙනතාපි දිසායුපරිත්තනාණං කරොනති, යං වා සො දිසං ගතො හොති තතො කඛ්ඛං උපපාදෙත්වා අත්තනො සන්තිකං ආගත මනුස්සො එතිස්සං දිසායං අමානං අනෙත්වාසිකො වසති නස්ස ච මග්ගං ච ඉමග්ගිං සිපො නානාකරණං නජී, ගච්ඡ්ථ තමෙව පුච්ඡ්ථාති එවං අනෙත්වාසිකං පග්ගණන්තාපි තත්ථ ලාභසක්කා රුප්පත්තියා පරිත්තනාණං කරොනති නාම, පතිට්ඨං කරොනතිති අනේවා. සෙස මෙත්ථ පුරිමනගෙනෙව යොජෙතබ්බං.

තතිශ්චිසාවාගෙ “සමමානනාසා”ති දෙවමානෙ තිස්සමානෙති එවං සමාචිතකථා කථනෙන “අනවමානනාසා”ති යථා දසකමම කරදයො විගෙඨෙත්වා කපේනති එවං හිලෙත්වා විමානෙත්වා අකථ නෙන. “අනිතිවිජිසාසා”ති තං අතික්කමිත්වා බති අඤ්ඤාය ඉත්තියා සද්ධිං පරිවරනො අතිවරති නාම, තථා අකරණෙන. “ඉසසජිගෙවොස්සගෙනා”ති ඉජ්ජියො හි මහාලතාය සදිසංපි ආභරණං ලභිත්වා හත්තං විවාරෙත්වා අලහමානා කුර්ඤ්ඤාති, කචචුජං ගන්තේ ධපෙත්වා තච රුපියා කරෙහිති හත්තගෙගෙ විස්සට්ඨා සබ්බං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං නාම හොති, එවං කරණෙනාති අනේවා. “අලංකාරානුපදනෙනා”ති අත්තනො විභවානුරූපෙන අලංකාරදුතෙන. “සුසංවිහිතකමිත්තනා”ති යාගුහත්තපචනකාලා දිති අනතික්කමිත්වා තස්ස සාමුකං කරණෙ සුට්ඨසංවිහිතකමිත්තනා. “සුසංගහිත පජිත්තනා”ති සමමානනාදිති වෙව පගෙණකපෙසනා දිති ච සබ්බතිතපරිත්තනා. ඉධ පරිත්තනො නාම සාමිකස්සාවෙව අත්තනො ච ඤාතිත්තනො. “අනිතිවිජිණි”ති සාමිකං මුඤ්ඤිත්වා අඤ්ඤං මතසාපි ත පනේනති. “සමගත”නති කසිවණිජ්ජාදිති කත්වා ආභතං ධනං. “දක්ඛා ච හොති”ති යාගුහත්තසංචාදනාදිසු ඡෙතා තිපුණා හොති. “අනලසා”ති තික්කකාසජ්ජා, යථා අඤ්ඤා කුසීතා තිසිත්තවට්ඨානෙ තිසිත්තාව හොනති සීතවට්ඨානෙ සීතාව, එවං අනුත්වා විපථාරිතෙන විතෙත්ත සබ්බං කිවං කිපථාදෙති. සෙසමිධාපි පුරිමනගෙනෙව යොජෙතබ්බං.

චතුත්ථිසාවාගෙ. “අවිසංවාදනනාසා”ති යස්ස යස්ස නාමං ගණගති තං න විසං වාදෙත්වා ඉදලපි අමානාකං ගෙගෙ අජී, ඉදලපි අජී, ගෙගෙත්වා ගච්ඡාතිති එවං අවිසං වාදෙත්වා දුතෙන. අපරපජා වස්ස පටිපුජෙත්නති”ති සහායස්ස පුත්තධිතරෙ පජ නාම. තෙසං පන පුත්තධිතරෙ ච තත්තුපනත්තකා ව¹ අපරපජ නාම. තෙ පටිපුජෙත්නති කෙළායන්ති මමායන්ති මහිලකාලාදිසු තෙසං මහිලාදිති කරෙන්නති. සෙසමිධාපි පුරිමනගෙනෙව යොජෙතබ්බං. “සථාබලං කමිත්තසංවිධානෙනා”ති දහරෙහි කාතබ්බං.

මහලුකෙහි, මහලුකෙහි වා කාතබ්බං දහරෙහි, ඉප්පිති කාතබ්බං පුරිසෙහි, පුරිසෙහි වා කාතබ්බං ඉප්පිති අකාරෙතො තස්ස බලානු රූපෙනෙව කමන්ත සංවිධානෙන. “භත්තවෙගනානුපද්ගනනා”¹ ති අයං බුද්ධකපුත්තො අයං එකවිභාරිති තස්ස අනුරූපං සලුකෙබ්බො භත්තදුනෙන වෙව පරිබ්බයදුනෙන ව. “භිලානුපට්ඨා නෙතා”² ති අථාසුකතාලෙ කමමං අකාරෙතො සප්පායගෙසජ්ජාදිති දුතො පටිප්ඨගනෙන. “අව්ජ්ජිකානං රසානං සංවිභාගෙනා”³ ති අව්ජ්ජියෙ මධුරරසෙ ලභිතො සයමෙව අබාදිතො තෙසමිති තතො සංවිභාගකරණෙන. “සමසෙ වෙධාය්ගෙනනා”⁴ ති කිට්ඨසමයෙ ව කාලසමයෙ ව වොස්සජ්ජෙන. කිට්ඨසමයෙ වොස්සජ්ජනං නාම සකලං දිවසං කමමං කතෙන්නා කිලමනාති තස්ස යථා න කිලමනාති එවං වෙලං ඤාතො විස්සජ්ජනං. කාලසමයෙ වොස්සගො නාම ඡත්තකබ්බතනිලාදිසු අලංකාරභණ්ඩකං බාදනීයභොජනීයාදිති දුතො විස්සජ්ජනං. “දිනනාදුසිතො”⁵ ති වොරිතාය යං කිඤ්චි අභ ගෙතො සාමිකෙහි දින්නස්ස එව ආදායිතො. “සුඤ්ඤාසමිකාරකා”⁶ ති කිං එතස්ස කමෙතන කතෙතන න මයං කිඤ්චි ලභාමාති අනුජ්ඣා සිත්වා තුට්ඨගදාය යථා තං කමමං සුකතං හොති එවං කාරකා. “කිත්තිවණ්ණභග්”⁷ ති පටිසමජ්ඣෙ කපාය සමපත්තාය කො අමානං සාමිකෙහි සදිසො අත්ති මයං අත්තතො දුසභාවමිති න ජානාම තෙසං සාමිභාවමිති න ජානාම එවං නො අනුකම්පනාත්ති ගුණකපාභාරකා. සෙසමිධාපි පුරිමිතයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

“මෙතෙතනි කායසමමනා”⁸ ති ආදිසු මෙතනවිතතං පට්ටපස් පෙතො කතාති කායකමවාදිති මෙතතාති නාමාති වුට්ඨනාති. තත්ථ භික්ඛු නිමනෙතස්සාමිති විහාරභමනං බමමකරකං ගහෙතො උදක පරිස්සාවතං පිට්ඨිපටිකමමං පාදපටිකමවාදිකරණං ව මෙතතං කාය කමමං නාම. භික්ඛු පිණ්ඩාය පටිසෙ දිස්වා සකකම්බං යාගුං දෙද එ භත්තං දෙදාති ආදිවචනඤ්චව සංගුකාරං දුතො බමමසවණං සකකම්බ පටිසභාරකණාදිතිව මෙතතං වටිකමමං නාම. අමානං කුලුපකපේරු අවෙරු භොනතු අබ්බසාපජ්ඣාති එවං විත්තතං මෙතතං මනො කමමං නාම. “අනාචමමාරකායා”⁹ ති අපිතිතවාර තාය. තත්ථ සබ්බවාරති විවරිතොපි සිලවත්තානං ආදායකො අකා රකො පිතිතවාරකොයෙව. සබ්බවාරති පත පිදගිතොපි තෙසං දායකො කාරකො විවට්ටාරකොයෙව. ඉති සිලවත්තෙසු ගෙහ වාරං ආගතෙසු සත්තංයෙව තත්ථීති අවතො දුතබ්බං. එවං අනා වට්ටාරතා නාම හොති. “ආමිසානුපද්ගනනා”¹⁰ ති පුරෙ භත්තං පරිභුඤ්ජිතබ්බකං ආමිසං නාම, තස්සා සිලවත්තානං යාගුභත්ත සමපාදනෙතාති අපෙතො. “කල්යාණේහි මනස්ස අනුසම්පන්නා”¹¹ ති සබ්බ සත්තා සුඛි භොනතු අරෙහා අබ්බසාපජ්ඣාති එවං හිතපර

ණෙනු අපිව උපසාකානං ගෙගං අඤ්ඤා සීලවනෙන සමුග්ගවාරි
ගහෙනා පටිස්සන්තාපි කල්පාණෙන වෙතසා අනුකමෙපනති නාම.
“සුනං පටිසොද්දෙහති”ති යං තෙසං පකතියා සුතං අපි තස්ස
අත්ථං කපෙතා කම්බං විනොදෙනති. තථතතාය වා පටිපජ්ජාපෙනති.
සෙසම්බාපි පුරිමතයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

“අලමසෙට්ඨා”ති පුත්තදරහරණං කතා අගාරං අරක්ඛාවසන
සමත්තො. “පණ්ඩිතො”ති දිසානමස්සනට්ඨානෙ පණ්ඩිතො හුත්වා.
“සණ්ඨො”ති සුමුමන්දස්සනෙන සණ්ඨවාචා භණ්ණෙන වා සණ්ඨො
හුත්වා. “පටිගාණවා”ති දිසානමස්සනට්ඨානෙ පටිගාණවා හුත්වා.
“කිවානවුතති”ති තිවවුතති. “අත්ථදෙඛා”ති ඵලහරතීතො.
“උට්ඨානිපකා”ති උප්පානවිට්ඨසම්පන්නො. “අනිලසො”ති
තිකෙකාසරො. “අවජිද්දවුතති”ති තිරන්තරකරණවසෙක අවණති
වුතති. “මෙඛාමි”ති ධානුපාතතිසං පඤ්ඤාය සමන්තාගතො. “සංභා
ගසො”ති වතුති සංගහවජ්ජුති සංගාගකො. “මුත්තකරො”ති මිත්ත
ගවෙසනො. “චද්දඤ්ඤා”ති පුබ්බකාරිනා වුත්තවචනං ජානාති. සභා
යස්ස සරං ගතකාලෙ මස්සං සභායකස්ස වෙසිතං දෙප සාවකං දෙප,
මනුස්සානං භත්තවෙත්තං දෙපාති වුත්තවචනමනුස්සරන්තො තස්ස
අත්තන්තො භගගං ආගතස්ස තත්තකං වා තතො අතිරෙකං පටි
කත්තාතිඅත්තො. අපිව සභායස්ස සරං ගත්තො ඉදං නාම ගණ්ඩස්සා
මිති ආගතං සභායකං ලජ්ජාය වදිතුං අසකෙකානනං අනුවාරිතමපි
තස්ස වාචං ඤාතො යෙනත්තෙක සො ආගතො තං නිපට්ඨාදෙනො,
වද්දඤ්ඤානාම. යෙන යෙන වා පත සභායස්ස උභං භොති ඔලො
කෙත්වා තං තං දෙනොපි වද්දඤ්ඤායෙව. “නොත්තා”ති තං තං අත්ථං
දස්සෙනො පඤ්ඤායෙනො නෙතිති තෙනා, විවිධාති කාරණාති
දස්සෙනො නෙතිති=තෙනා, විනෙතිති=විනෙතිනා. පුත්තපුත්තං නෙතිති=
අනුපෙනා. “නත්ථනත්ථා”ති තස්මිං තස්මිං පුග්ගලෙ. “රථස්සාණිව
යාසගො”ති යථා ආණ්ඩාසතිසෙව රථො යාති අසති න යාති, එවං
ඉමෙපු සංගහෙපු සතිසෙව ලොකො වත්තති අසති න වත්තති,
තෙන වුත්තං “එතෙ ඛො සංගහා ලොකෙ රථස්සාණිව යායතො”ති.
“මානං පූජං වා නමානා පුත්තකරණං”ති යදි මානා එතෙ සංගහෙ
පුත්තස්ස නකරෙය් පුත්තකාරණං මානං වා පූජාවා න ලභෙය්.
“සංගහා එතෙ”ති උපයෝගවචනෙ පච්චත්තං. “සංගහෙ එතෙ”ති
වා පාඨො. “සමසෙකවුතති”ති සමො පෙක්ඛන්ති. “මාසංසා ච
භවන්ති”ති පසංසතිසා ව භවන්ති. ඉති භගවා යා දිසා සක්ඛාය තෙ
භගපති පුත්තා පිසා තෙ ආභ “දිසා නමස්සිතබ්බාති” ඉමා තා ඡද්දසා,
යදි නිං පිතුච්චනං කරොසි ඉමා දිසා නමස්සාති දස්සෙනො සීගා
ලස්ස පුච්ඡාය ධර්මා දෙසනං මත්ථකං පාපෙත්වා රුර්ගහං පිණ්ඩාය
පාමිසි. සීගාලකොපි සරණෙපු පතිට්ඨාය වත්තාමිසකොට්ඨකං
බුද්ධිසාසනෙ විනිට්ඨො පුඤ්ඤකම්මං කතො භගපරායනො අහොසි.

ඉමසමිං ව පන සුතෙත යං ගිනිති කතතබ්බකමං නාම නං අන
විතං නනී, ගිනිවිතයෝ නාමායං සුතතනො; තත්ථා ඉමං සුතියං පා
නුසිට්ඨං තථා පටිපඤ්ඡමානස්ස වුද්ධියෙව පාවිකඩා; නො පරිහානීති.

සිහාලකසුතතවණ්ණනා නිසිනා.

3. 32.

එවලෙමසුතනනි අපානාවියසුතතං. තත්ථායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.
“වතුද්දිසං ජක්ඛං ධිපෙට්ඨා”ති අපුරසෙතාය නිවාරණං. සකකස්ස
දෙවොනමිඤ්ඤස්ස වතුසු දිසාසු අරතං ධිපෙට්ඨා. “භුමං ධිපෙට්ඨා”ති
බලගුමං ධිපෙට්ඨා. “ඛවරණං ධිපෙට්ඨා”ති වතුසු දිසාසු දිසාරකකිකෙ
ධිපෙට්ඨා. එවං සකකස්ස දෙවරාජස්ස සාරකං සුසංවිතිතං. කතො
අපානාවතගරෙ නිසිනාසතතවුද්ධි අරබ්බ ඉමං පරිතතං.
බුද්ධියා යෙ සත්ථුබලෙම අණං අමානං ව රජ අණං ව න
සුණනනි තෙසං ඉදං විදං ව කරියාමාති සවණං. කතො අතතනො
වතුද්දිසාසු. “මහතියා ව යකබ්බෙතාය”ති අදිති වතුසි සෙතාති
අරතං. සංවිදතිතො අභික්කනතාය රතතියා-පෙ-එකමතතං. නිසි
දිංසු “අභික්කනතාය රතතියා”ති එත්ථ අභික්කනතසද්දෙ බෙසුඤ්ඤ
රාහිරූපඅභ්‍යන්තමොදකාදිසු දිස්සති. තත්ථ “අභික්කනතා හතෙත රාහිරූ
තිකබ්බෙනො පඨමො යාමො විරතීසිනො. භික්ඛුසමෙසා උද්දිසතු
හතෙත හභවා භික්ඛුතං පාතිමොක්ඛ”නනි එවමාදිසු බෙසෙ දිස්සති.
“අයං ඉමෙසං වතුතං පුග්ගලානං අභික්කනතතරො ව පණිත
තරො වා”ති ඉට්ඨෙවමාදිසු සුඤ්ඤෙර.

“කො මෙ වතුති පාදුති ඉද්ධියා යසසා ජලං

අභික්කනෙනත වණ්ණෙන සබ්බා ඔහායං දිසා”ති.

එවමාදිසු අභිරූපෙ. “අභික්කනතං හො හොතම අභික්කනතං
හො හොතමා”ති එවමාදිසු අභ්‍යන්තමොදනෙ. ඉධ පන බෙසෙ. තෙන
අභික්කනතාය රතතියා පරිකම්භාය රතතියාති වුතතං. හොති.
“අභික්කනතවණ්ණනා”ති ඉධ අභික්කනතසද්දෙ අභිරූපෙ. වණ්ණ
සද්දෙ පන ජිවිත්ථිකුලවග්ගකාරණ සංඛාතපමාණ රූපායතනාදිසු
දිස්සති. තත්ථ “සුවණ්ණවණ්ණණ්ඩ හභවා”ති එවමාදිසු ජිවියා. “කද
සඤ්ඤාලො¹ පන තෙ ගහපති සමණස්ස හොතමස්ස වණ්ණනා”ති
එවමාදිසු ථුතියං. “වතාදොමෙ හො හොතම වණ්ණනා”ති එවමා
දිසු කුලවග්ගෙ. “අථ කෙනත්ථ වණ්ණෙන ගතියෙතො”ති වුච්චති”ති
එවමාදිසු කාරණෙ. “මහතං හතීරාජවණ්ණං අභිනිවමිතිතො”ති
එවමාදිසු සණ්ඨාතෙ. “තයො පතතස්ස වණ්ණනා”ති එවමාදිසු
පමාණෙ. “වණ්ණණා ගතියා රසො ඔජ”ති එවමාදිසු රූපා

ගතතො. සො ඉධ ඡට්ඨියා දට්ඨබ්බො. තෙන අභිකක්ඛනවග්ගොනා අභිරුපඡ්චිති වුතතං හොති. “කෙවලකප්ප”නති එත්ථ කෙවල සද්දො අනවසෙස යෙභුග්ග අව්‍යාමික්ඛානතිරෙකදලාත්ථවිසංයොගාදි අනෙකන්තො. තථාහිස්ස- “කෙවලපට්ටුණ්ණං පට්ටුඤ්ඤං. චුග්ගම චරිය”නති එවමාදිසු අනවසෙසන්තො. “කෙවලකප්පා ච අභිග මිගධා පසුතං බාදනීයං හොජනීයං ආදාය අභිකක්ඛමිදුකාමා හොනතී”ති එවමාදිසු යෙභුග්ගතො. “කෙවලස්ස දුක්ඛකඩ්ඪස්ස සමුදයො හොති”ති එවමාදිසු අව්‍යාමිස්සකතො. “කෙවලං සඤ්ඤා මත්තං නුත අගමායස්මා”ති එවමාදිසු අනතිරෙකතො. “ආයස්සතො අනුරුඤ්ඤා බාහිකො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඛ්ඤ හෙදාය ධිතො”ති එවමාදිසු ගාලාත්ථතො, “කෙවලි වුසිතවා උත්තම පුරිසොති වුව්වතී”ති එවමාදිසු විසංයොගො. ඉධ පනස්ස අනව සෙසන්තො අධිපෙට්ඨො. කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දගත වොගාර කාලපඤ්ඤානතිජේදන විකප්පලෙසමත්තගාචාදි අනෙකන්තො. “තථා හිස්ස ඔකප්පනිය”මෙතං හොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සමාසවුබ්බස්සා”ති එවමාදිසු අභිසද්දගතන්තො. “අනුජනාම භික්ඛවෙ පඤ්චති සමණකප්පෙති ඵලං පට්ඨසද්දකු”නති එවමාදිසු වොගාරො. “යෙන පන සුදං තිව්වකප්පං විහරාමි”ති එවමාදිසු කාලො. “ඉච්චායස්මා කප්පො”ති එවමාදිසු පඤ්ඤානති. “අලඛිතතා කප්පිතකෙසමස්ස”ති එවමාදිසු ඡේදනං. “කප්පති වඛ්ඤාලකප්පො”ති එවමාදිසු විකප්පො. “අත්ථි කප්පො තිපජ්ඣකු”නති එවමාදිසු ලෙසො. “කෙවලකප්පං වෙලුවනං. මහාසෙත්ථා”ති එවමාදිසු සමන්තගාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තගාවො අන්තොති අධිපෙට්ඨො. තස්මා කෙවල කප්පං ගිජ්ඣකුට්ඨනති එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො ගිජ්ඣකුට්ඨනති එවමන්තො දට්ඨබ්බො. “ඛ්ඤාසෙත්ථා”ති වත්ථමාලාලඛිතාර සරීර සමුට්ඨිතාය ආගාය එරිත්ථා, වජ්ඣමා විග්ගසුරියො විග්ග ඵකොගාසං එකපජ්ජාතං කරිත්ථාති අන්තො. “එකමන්තංතිසිද්ධං”ති දෙවනානං දසබලස්ස සන්තිකෙ තිසිට්ඨානං නාම නබ්බු. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පටිත්තගාරවච්ඡෙතොති තිසිද්ධං. “වෙස්සවණො”ති කීඤ්චාපි වත්තාරො මාරුත්තො ආගතො, වෙස්සවණො පන දස බලස්ස විස්සාසිකො කප්පවත්තො ව්‍යන්තො සුසිකම්මො. තස්මිං වෙස්සවණො මාරුත්ත ගගවන්තං එතදවොච. “උලාඤ”ති මහෙ සක්ඛා, ආනුභාවසප්පනා. “පාණාතිපානා වෙරමණ්ණො”ති පාණාතිපාතෙ දිට්ඨධම්මකසම්පරුධිකං ආදීතවං දණ්ණොති තතො වෙරමණ්ණො ධම්මං දෙසෙති. සෙසෙසුපි එසෙවනයො. “තත්ථ සද්ධති උලාඤ සක්ඛා නිවාසිතො”ති තෙසු සෙතාසතෙසු සන්ති උලාඤ යක්ඛා තිබ්බාචාසිතො. “ආවානාටිය”නති ආවානාටිකගෙර බබ්බතො එවං නාමං. කිං පන ගගවතො අපච්චිකඩ්ඪවෙමා නාම

අළුතින්? නැති. අප කසමා වෙසාවණෝ “උග්‍රාණ්ඩාතු හතෙත හග වා”¹ නි අහ? මනාසකරණන්. සො හි හගවනනං ඉමං පරිත්තං සාවෙද්ධං මනාසං කාරෙතො ඵවමාහ. සජ්ඣ කපිතෙ ඉමං පරිත්තං ගරු හවිසානිති පි අහ. “චාසුමිභාණියා”² නි ගමනට්ඨානාදිසු වතුසු ඉරියංපථෙසු සුඛවිහාරය “මහබ්‍රමනායා”³ නි න විපසිසෙව චක්ඛමා, සත්තපි බුධා චක්ඛමනො, තත්තා ඵකෙකස්ස බුධස්ස ඵතාති සත්ත සත්ත නාමාති ගොනති. සබ්බෙපි බුද්ධා චක්ඛමනො, සබ්බෙ සබ්බභූතානුකම්පිනො, සබ්බෙපි නිහත කිලෙසතො නතාතකා⁴, සබ්බෙ මාරසෙතපමද්දිනො. සබ්බෙපි වුසිතවනො, සබ්බෙ විමුත්තො, සබ්බෙ අංගො රංසිතං නික්ඛන්තො අභිග්ගො, න කෙවලං ව බුද්ධානං ඵතානෙව සත්ත නාමාති. “අසංවෙය්‍යාති නාමාති සගුණෙන මහෙසිනො”⁵ නි වුත්තං. වෙසාවණෝ පන අත්තනො පාකට්ඨාමවසෙන ඵවමාහ “නෙ ජනා”⁶ නි ඉධ ඛිණ්ඨාසවා ජනාති අඛිපෙපා. “අපිසුණා”⁷ නි දෙසනා සිසමත්තමෙතං, අමුසා අපිසුණා අථරුසා මත්තභාණිනොති අත්තො. “මහත්තා”⁸ නි මහත්තභාවං පත්තා. මහත්තාතිපි පාඨො. මහත්තාති අත්තො “විතසා රද්ද”⁹ නි තිස්සාරද්ද විගතලොමහංසා. “තිග්”¹⁰ නි මෙත්තාථරණෙන හිතං. “සං නිමසසනි”¹¹ නි ඵත්ත යනති නිපාතමත්තං. “මහත්ත”¹² නි මහත්තං, අයමෙව ඵා පාඨො, ඉදං වුත්තං ගොති. යෙවංපි ලොකෙ¹³ කිලෙසනිබ්බාණෙන නිබ්බුතා යථාභූතං විපසිසුං. විජ්ජාදිගුණ සම්පත්තං ව හිතං දෙවමනුස්සානං ගොතමං නම්ස්සනති තෙජනා අපිසුණා. තෙසම්පි නමඤ්ඤිති අට්ඨකථායමපන “තෙජනා අපිසුණා”¹⁴ නි තෙ බුද්ධා අපිසුණාති, ඵලං පස්මාය ගාථාය බුද්ධානං ගෙව වණ්ණො නකතො, තත්තා පස්මගාථා සත්තන්තං බුද්ධානං වසෙන වුත්තා.

දුතියගාථාය “ගොතම”¹⁵ නි දෙසනාමුඛමත්තමෙතං, අයම්පි පන සත්තන්තංගෙව වසෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා, අයං ගෙත්ත අත්තො. ලොකෙ පණ්ණිතා දෙවමනුස්සා යං නම්ස්සනති ගොතමං තස්ස ව තතො සුරිමානං ව බුද්ධානං නමඤ්ඤිති. “සෙසා උග්ගච්ඡති”¹⁶ නි යතො ධාතතො උදෙති. “ආදිවෙමා”¹⁷ නි අදිති යා පුත්තො, වෙව චිත්තමත්තං වා ඵතං සුරියසද්දස්ස. මහත්තං මණ්ඩලමස්සාති=මණ්ඩලී මහා. “යස්සමුග්ගච්ඡමානස්සා”¹⁸ නි යමති උග්ගච්ඡමානෙ. “සංවට්ඨිති නිරුජ්ඣති”¹⁹ නි රත්ති අත්තරධායති. “යස්සමුග්ගගො”²⁰ නි යස්මි උග්ගගො. “රහදෙ”²¹ නි උදකදෙහො. “නාඨා”²² නි යතො උග්ගච්ඡති සුරියො තස්මි ධාතෙ. “සමුදෙ”²³ නි ගො ගො රහදෙති වුත්තො. සො න අඤ්ඤා අථවො “සමුදෙ සමිතොදෙසා”²⁴ නි විසවොදෙසො, සරිතා නාතප්පකායා නදියො අස්ස උදකෙ පට්ටාති වා සරිතො

1. ම. සබ්බෙ නතාතකිලෙසතො නතාතකා.

3. ම. විගතො.

2. ම. යෙවංපි නිබ්බුතා ලොකෙති.

ම. I & II. වපතො.

දකො. “එවං නං නානු ජානානි”¹ නි තං රහදං තත්ථ එවං ජානානි. කීනති ජානානි “සමුද්දෙසරිතොදකො”² නි එවං ජානානි. “ඉභො”³ නි සිතෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා. “ජභො”⁴ නි අයං මහාජතො. “ඵකාමා”⁵ නි ඉන්ද්‍රියාමෙත එකතාමා. සබ්බෙසං කීර තෙසං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤා නාමෙමෙව නාමමකංසු. “අසිති. දසඵකාමා”⁶ නි එකතවුති ජනා. “ඉන්ද්‍රියාමා”⁷ නි ඉන්ද්‍රිය ඵවං තාමා. “බ්‍රහ්මං ආදිවච්චනුත”⁸ නති කිලෙසනිද්දපගමෙන¹ විබ්‍රහ්මං. ආදිවෙත පත සමානගොත්තතාය ආදිවච්චනුතං. “කුසපලන සමෙකසි”⁹ නි අතවජේත නිපුණෙත වා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤෙත මහාජතං ඔලොකෙසි. “අමනුස්සාපි නං වන්දනා”¹⁰ නි අමනුස්සාපි තං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤෙත ජනං ඔලොකෙසිති වන්දා වන්දනා. “සුනං ගෙන. අභිණ්ණසො”¹¹ නි එතං අමෙහගි අභිකවණං සුතං. “ජිනං වන්දාම ගොතමං ජිනං වන්දාම ගොතම”¹² නති අමෙහගි පුට්ඨා ජිනං වන්දාම ගොතමෙන වදනා. “සෙත පෙතාපමුච්චනා”¹³ නි පෙතා නාම කාල කතා තෙ යෙන දිසාභාගෙන නිහරියනතුති වුච්චනා. “පිපුණා පිපුණි මංසිකා”¹⁴ නි පිපුණාවා වා වෙව පිපිමංසං වාදනා විශ පරමවුච්චා ගරභකා ව. එතෙව යෙන නිහරියනතුති වුච්චනා. සබ්බපිභෙතෙ දක්ඛිණ වාජෙන නිහරිතො දක්ඛිණතො නගරස්ස ඩස්සනතු වා ජිජ්ජනතු වා හඤ්ඤනතු වාති එවං වුච්චනා. “ඉභො සා දක්ඛිණා දිසා”¹⁵ නි යෙන දිසාභාගෙන තෙ පෙතා ව පිපුණාදිකා ව නිහරියනතුති වුච්චනා ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා, ඉතො සිතෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා. “කුමභණ්ඩාන”¹⁶ නති තෙ කීර දෙවා මහො දරු භොනති, රහස්සභගමපි ව තෙසං කුමො විශ මහන්නං භොති. තඛො කුමභණ්ඩාති වුච්චනා. “සන්ථ ප්‍රොග්ගච්ඡති සුජිසො”¹⁷ නි. යඛො දිසාභාගෙ අන්ධං ගච්ඡති. “සෙතා”¹⁸ නි යෙන දිසාභාගෙන. “මහාගෙරු”¹⁹ නි මහාසිතෙරුපබ්බතතරුජා. “සුදස්සනො”²⁰ නි සොවණ්ණම යත්තා සුන්දරදස්සනො. සිතෙරුස්ස ගි පාවිතපස්සං රජතමයං, දක්ඛිණපස්සං මණ්ඩමයං, පච්ඡමපස්සං එලිකමයං, උත්තරපස්සං සොවණ්ණමයං. තං මනුඤ්ඤදස්සනං භොති. තත්ථො යෙන දිසා භාගෙන සිතෙරු සුදස්සනොති අයමෙත්ථ අන්ධො. “මනුස්සා නානු ජානානි”²¹ නි තත්ථ උත්තරකුරුමති මනුස්සා ජායනති. “අමමා”²² නි වන්දාගරණ පානභොජනාදිසුපි මමෙතවිරුතිතා. “අපරිග්ගහා”²³ නි ඉන්ද්‍රියපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහා. තෙසං කීර අයං මයං හරියාති මමතං න භොති. මාතරං වා භගිතිං වා දිස්වා ඡන්දරුගො න උපපජ්ජති. “නසි භිකෂාති නංගලා”²⁴ නි නඛලාතිපි තත්ථ කසිකමමං කාරිස්සාමාති න වෙතතං නියනති. “අකට්ඨිපානිමං”²⁵ නති අතපෙ භූමිභාගෙ අරඤ්ඤා සයමෙව ජතං. “නණ්ඩුලපථල”²⁶ නති තණ්ඩු ලාව තස්ස ඵලා භොනති. “කුණ්ඩිබ්බෙර පට්ඨානා”²⁷ නි උක්ඛලියං

1. ම. ගමනෙ නා විබ්‍රහ්මං.

ආකිරිණා නිලුම්බනාරෙන අභිනා පවිණා, තත් කිර ජොති පාසානා නාම හොනති. අථඛො තෙ තයො පාසානෙ ධපෙණා තං උක්කලිං ආරෙපෙනති, පාසානෙති තෙජො සමුට්ඨතිණා තං පවති. “**භග්ගො භුඤ්ජනති භොජනී**”නති තතො උක්කලිතො භොජන මෙව භුඤ්ජනති, අඤ්ඤා සුපො වා වාඤ්ජනං වා න භොති. භුඤ්ජනානං විතතානුකුලොයෙවස්ස රහො භොති. තෙ තා ධානං සමපතතානං දෙනතියෙව, මච්ඡිරිගච්ඡතං නාම න භොති. යෙ ව බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදයොපි මග්ගිකා තත් භනතො පිණ්ඩ පාතං ගණ්හනති. “**භාවිං එකමුරං ඤාමා**”ති භාවිං ගනහතො එකමුරං වාගතං කතො තං පිට්ඨං අභිරුක්ඛා, තත් වෙස්සවණස්ස පරිවාරං යකඛා. “**දිසොදිසං අනුසන්ති**”ති තාය තාය දිසාය වරනති. “**පසුං එකමුරං ඤාමා**”ති ධපෙණා භාවිං අවසෙසමපි චතුපද ජාතිකං පසුං එකමුරවාහනමෙව කතො දිසොදිසං අනුයනති. “**ඉප්පිවාහනං ඤාමා**”ති යෙතුයෙන ගබ්හිති මාතුගාමං වාහනං කතො තස්සා පිට්ඨං නිසිදිතො වරනති. තස්සා කිර පිට්ඨමිතමිතුං සහති. ඉතරං පන ඉතියො යානෙ යොජෙතති. “**පුට්ඨවාහනං ඤාමා**”ති පුරිසෙ ගහෙණො යානෙ යොජෙතති, ගණ්හනතා ව සමමා දිට්ඨිකෙ ගහෙතුං න සකෙකානති. යෙතුයොන පච්චන්තමිලක්ක වාසිකෙ ගණ්හනති. අඤ්ඤාතරෙපි කිරෙත්ථ ජනපදෙ¹ එකස්ස ථෙරස්ස සමිපෙ නිසිදිතො නිද්දයති ථෙරෙ උපාසක අතිවිය නිද්දයසිති පුච්ඡි, අජ්ඣ භුනෙත සබ්බරතති. වෙස්සවණදසෙති කිල මිතොමතීති ආහ. “**කුමාරිවාහනං ඤාමා**”ති කුමාරියො ගහෙණො එකමුරවාහනං කතො රථෙ යොජෙතති. කුමාරවාහනෙපි එසෙව තයො. “**පමාග් නස්ස ගජ්ජනො**”ති තස්ස රඤ්ඤා පරිවාරිකා. “**භජ්ජියානං අස්සසාන**”නති න කෙවලං ගොයානාදීනියෙව භජ්ජි අස්සයානාදීනිපි අභිරුහිතො විවරනති. “**දිබ්බං ඤානං**”නති අඤ්ඤාමපි නෙසං බහුවිධං දිබ්බයානං උපට්ඨිතමෙව භොති. එතාති තාව නෙසං උපකප්පතයානාති. තෙ පන පාසාදෙ වරසයනමති නිපන්තා යෙව පිට්ඨකසිවිකාදිසු ව නිසිත්තාපි විවරනති. තෙත චුත්තං. **සාසාදු සිව්නා වෙවොති.** “**මහාරාජස්ස සසසසිනො**”ති එවං ආනු තාවං පතතස්ස යසසිනො මහාරජස්ස එතාති යානාති නිබ්බත්තනති. “**නස්ස ච නගග් අසු අත්තලිකෙබ්බ සුමාපිනා**”ති තස්ස රඤ්ඤා ආකාසෙ සුට්ඨමාපිතා එතෙ ආවානාවාදිකා නගග් අනෙසුං. නගග්ති භවිංසුති අනෙථ. එකං කියා නගරං ආවානාවා නාම ආසි. එකං පරකුසිතාවා නාම. එකං තාවපුරියා නාම, එකං පරකුසිතනාවා නාම. “**උත්තරෙග්ග කපිවනෙතා**”ති තග්ගිං ධනො උජ්ඣං උත්තරදිසායං කපිවනෙතා නාම අඤ්ඤා නගරං. “**ජනොග්ග මපරෙණවා**”ති එතස්ස අපරභාගෙ ජනොග්ගා නාම අඤ්ඤා නගරං.

“ජීවිංජිවක¹සද්දොස්සා”²හි ජීවං ජීවං¹හි එවං විරචනානං, ජීවජීවක සකුණානමි එත්ථ සද්දො අත්ථි. “උට්ඨම³චිතතකා”⁴හි උට්ඨෙති විතො⁵ උට්ඨෙති විතො⁵හි එවං වසාමානා උට්ඨවචිතතක සකුණාපි තත්ථ විවරන්ති. “කුකුඨකා”⁶හි චතකුකකුටකා. “කුලිරකා”⁷හි සුවණ්ණකකකටකා. “චනෙ”⁸හි පද්මවතෙ. “පොකබරසානකා”⁹හි පොකබරසානකා නාම සකුණා. “සුකසාලිකසද්දොස්සා”¹⁰හි සුකානං සාලිකානං ච සද්දො එත්ථ. “දණ්ඩානවකානිවා”¹¹හි මනුස්සමුඛසකුණා, තෙ කිරි මිති ගන්ධෙති සුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙනා එකං පොකබරපහනං අකකමිත්වා අතන්තරෙ පොකබරපතො සුවණ්ණදණ්ඩං නිකම්පන්තා විවරන්ති. “සොහති සබ්බකාලංසා”¹²හි සා පොකබරණී සබ්බකාලං සොහති. “කුචෙරනලිනී”¹³හි කුචෙරස්ස නලිනී පද්මසරභුතා සා ධරණී නාම පොකබරණී සද්දං නිරන්තරං සොහති. “සංසා කාසාපි”¹⁴හි ඉදං වෙස්සවණො ආවානාපියං රකං නිට්ඨපෙත්වා තස්සා පරිකමමං දස්සන්තො ආහ. තත්ථ: “සුගහතිතා”¹⁵හි අත්ථව්‍යඤ්ඤාසු පරිසොධෙත්වා සුට්ඨ උග්ගතිතා. “සමනතා පටිසාපුතා”¹⁶හි පදව්‍යඤ්ඤානං අභාපෙත්වා පරිපුණ්ණං උග්ගතිතා. අත්ථමි පාලිමි විසංවාදෙත්වා සබ්බසො වා පත අපගුණං කත්වා ගණනාසස්ස හි පරිත්තං තෙජ්වන්තා න හොති. සබ්බසො පගුණං කත්වා ගණනාසස්සෙව තෙජ්වන්තං හොති. ලාභගෙන උග්ග හෙත්වා ගණනාසස්සාපි අත්ථං න සාධෙති. නිස්සරණපතො ධත්වා ඉමං පරිත්තං මෙත්තං පුරෙවාරිකං කත්වා ගණනාසස්සෙව අත්ථාය හොතිති දස්සෙති.

“සකම්පමාණෙ”¹⁷හි යකම්පරිවාරකො. “චක්ඛංවා”¹⁸හි සරවක්ඛං. “වාසංවා”¹⁹හි තත්ථ නිබ්බට්ඨවාසං. “සමිති”²⁰නති සමාගමනං. “අනි චක්ඛ”²¹නති න ආවාහසුත්තං. “අචිචක්ඛ”²²නති න විවාහසුත්තං. තෙන සහ ආවාහවිවාහං න කරෙය්‍යනති අත්ථො. “අත්තනාගිපපිපුණ්ණාගි”²³හි කලාරකම් කලාරදන්තාහි එවං එතෙසං අත්තභාවං උප තෙත්වා චුත්තාහි පරිපුණ්ණව්‍යඤ්ඤානාහි පටිභාසාහි පටිභාසෙය්‍යං. යකම්පකොසෙහි නාම අකොසෙය්‍යනති අත්ථො. “විතනමි පතන”²⁴නති හිකමුනං පතනසද්ධිසමෙව ලොභපත්තං හොති. තං සිසෙ නිකමුජ්ජනං යාව ගලවාටකං හවිස්සති. අථ නං මජ්ඣෙ අයොඛිලෙන ආකොටෙතති. “චණ්ඩා”²⁵හි කොධනා. “රුද්දා”²⁶හි විරුද්ධා. “රහසා”²⁷හි කරණ්ණුත්තරියා. “නෙව මහාග්ග්ගනං ආදි යනති”²⁸හි වචනං න ගණන්ති. ආණං න කණෙනති. “මහාග්ග්ගනං, පුට්ඨකාන”²⁹නති අට්ඨවිසති යකම්පෙනාපතීතං. “පුට්ඨ කාන”³⁰නති යකම්පෙනාපතීතං යෙ අමනුස්සා තෙසං. “අව රුද්ධා නාමා”³¹හි පට්ඨාමිත්තා වෙරිතො. “උජ්ඣාසෙගබ්බ”³²නති

1. ම. ජීවජීව.

2. සි. II & III. මධ්‍යම.

3. ම. විකා.

4. ම. විකානි.

5. ම. පරිසාපුට්ඨ.

පරිත්‍යං වත්වා අමනුස්සං පටික්ඛමාපෙත්‍යං අසකෙකානෙතන ඵතෙසං යතඛානං උජ්ඣාපෙතබ්බං, එතෙ ජනාපෙතබ්බාති අනේවා. ඉධ පන පරිත්‍යංසං පටික්ඛමං කපේතබ්බං. පඨමමෙව හි ආචාරිකාපිටකසූත්‍රං න භණ්ණිතබ්බං, මෙතනසූත්‍රං ධර්මසූත්‍රං රතනසූත්‍රානර්ථ ඉමානි සත්‍යාංගං භණ්ණිතබ්බාති, සචෙ වුඤ්ඤාති සුඤ්ඤං නො චෙ වුඤ්ඤාති ආචාරිකාපිටකසූත්‍රං භණ්ණිතබ්බං. තං භණ්ණෙතන ව භික්ඛුනා පිට්ඨං වා මංසං වා න බාදිතබ්බං. සුසානෙ න වසිතබ්බං. කසමා? අමනුස්සං ඔතාරං ලභනාති. පරිත්‍යංකරණවිද්‍යානං හරිත්‍යු පලිත්‍යං.¹ නායෙරත්‍යා තත් පරිසුද්ධං ආසනං පඤ්ඤපෙත්‍යා නිසීදිතබ්බං. පරිත්‍යංකාරකො භික්ඛු විහාරතො සරං නෙතෙතති ඵලකාමුඛෙති පරිවාරෙත්‍යා නෙතෙතබ්බං. අබ්බොකාසෙ නිසීදිත්‍යා නවත්තබ්බං, වාරවාතපානානි පිදුහිත්‍යා නිසිනෙතන ආමුඛගතේති සමපරිවාරිතෙන මෙතනවිත්‍යං පුරෙවාරිකං කත්‍යා වත්තබ්බං. පඨමං සිත්ඛාපදාති ගාගාපෙත්‍යා සීල පතිවිතිත්‍යං පරිත්‍යංකාතබ්බං. එවමි මොවෙත්‍යං අසකෙකානෙතන විහාරං නෙත්‍යා චෙතිස්සගතෙ නිපජ්ජාපෙත්‍යා ආසනපුජං තායෙරත්‍යා දීපෙ ජලාපෙත්‍යා චෙතිස්සගතෙ සමමජ්ජිත්‍යා මඛලගාරා වත්තබ්බං. සබ්බසන්තිපාතො සොසෙතබ්බො, විහාරස්ස උපවතෙ ජෙට්ඨකරුතෙත්‍යා නාම භොති තත් භික්ඛුසමෙසා තුල්‍යාකං ආගමිතං පතිමානෙ තීති පතිතිතබ්බං, සබ්බසන්තිපාතවිද්‍යානෙ අනාගතං නාම න ලබ්බති. තතො අමනුස්සගතිතකො තිං කොනාමොති පුච්ඡිතබ්බො. නාමෙ කපිතෙ නාමෙනෙව ආලපිතබ්බො. ඉත්ථං නාම තුග්ගං ගතිමාලාදිසු පතති ආසනපුජං පතති පිණ්ඩපාතෙ පතති, භික්ඛුසමෙසන ගුග්ගං පණ්ණාකාරන්ද්‍රිය මහාමඛලගාරා වුත්‍යා, භික්ඛුසමෙස ගාරවෙන එතං වුඤ්ඤාතිති මොවෙතබ්බො. සචෙ පන න වුඤ්ඤාති දෙවතානං ආරෙවෙතබ්බං තුල්‍යෙ ජනාථ අගං අමනුස්සො අමානං වචනං න කරෙති මගං බුද්ධිආණං කරිස්සාමාති පරිත්‍යංකාතබ්බං. එවං තාව ගිහිනං පටික්ඛමං.

සචෙ පන භික්ඛු අමනුස්සංග ගතිතො භොති ආසනාති ඛොවිත්‍යා සබ්බසන්තිපාතං සොසෙත්‍යා ගතිමාලාදිසු පතති. දත්‍යා පරිත්‍යං භණ්ණිතබ්බං, ඉදං භික්ඛුනං පටික්ඛමං. “වික්ඛාදිතබ්බං”නති සබ්බසන්තිපාතං සොසෙත්‍යා අභිවිසති යතබ්බෙතාපතයො කදිතබ්බො. “චිද්වික්ඛබ්බං”නති “අගං යතෙත්‍යා ගණ්ණාති”ති ආදි භණ්ණෙතන තෙති සද්ධිං කපේතබ්බං. තත් “ගණ්ණාති”ති සරිරෙ අභිවුඤ්ඤාති. “ආවිසති”ති තස්සෙව වෙච්චනං. අථවා ලග්ගති න අපෙතිති වුත්‍යං භොති. “භෙගසෙති”ති උපපන්නා රෙගං වසෙත්තො බාධති. “චිගෙගසෙති”ති තස්සෙව වෙච්චනං. “ගිංසති”ති අපපමංසලොභිතකං කරෙතො උත්තංසෙති. “විගිංසති”ති තස්සෙව වෙච්චනං.

1. සී. I. II. III, හරිකුපත්තං.

2. ම. අපමාදගාගො.

“නමුඤ්චනී”¹ නි අපමාරභාගො² හුන්වා මුඤ්චිත්වං න ඉවත්ති. එවං එතෙසං විරවිතබ්බං, ඉදානි සෙසං එවං විරවිතබ්බං තෙ දසෙස්සානං “කතමෙසං යකකාන” නති ආදිමාන. තත් “ඉන්ද්‍රිය සොමො”³ නි ආදීති තෙසං කාමාති. තෙසු, “වෙසාමිනො”⁴ නි වෙසාමිතතපබ්බතවාසිකො යකෙකා, “සුගතිනො”⁵ නි සුගතිරවාසියෙව. “නිදිනොති ව මන්දිකො”⁶ නි හිරිතෙතති ව මන්දියො ව. “මන්මානිවගේදිකො”⁷ නි මන්ති ව මන්ති ව වරෙව දිකොව, “අප්පාසෙට්ඨකොසො”⁸ නි තෙති සහ අඤ්ඤා සෙට්ඨකො නාම. “ඉමෙසං සකඛානං-සප-උපකාසෙකබ්බි”⁹ නති අයං යකෙකා ඉමං තෙතෙති විගෙතෙති නමුඤ්චනීති එවං එතෙසං යකකෙසොපනිතං ආරොවෙතබ්බං. තතො තෙ තිකුචු සමෙකා අත්තතො ධම්මආණං කතෙති මයමපි අවහානං යකබරු ආණං කතෙමාති උපසුකකං කට්ඨකානති. එවං අමනුස්සානං ඔකාසං න භවිස්සති. බුද්ධිසාවකානං ඵාසුචිතාදෙ භවිස්සතිති දසෙස්සො “අයං ඛො සා මාරිස ආවානාටියා රතනා”¹⁰ නි ආදිමාන. තං සබ්බං තතො පරඤ්ච උත්තානත්තමෙවාති.

ආමානාපිස සුත්තවණ්ණනා නිවසිතා.

3. 33

එවමෙම සුත්තනි සබ්බිතිසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා, “වාටිකං වරමානො”¹ නි නිබද්ධවාරිකං වරමානො. තදා කිර සන්ධා දසසහස්සවකකවාළෙ ඤාණජලං පත්තිති ලොකං වොලොකයමානො පාවානගරවාසිනො මලුරුපේ දිස්වා ඉමෙ රුජනො මයං සබ්බඤ්ඤාතඤාණජලස්ස අනො පඤ්ඤානති කිනනුබොති ආවරෙජනො රුජනො එකං සන්ධාරං කාමරසුං, මගි ගතෙ මඛලං භණ්ඩපෙස්සනති, අහං තෙසං මඛලං වන්ධා උග්ගොපේති තිකුචුසබ්බස්ස ධම්මකථං කතෙතිති සාරිපුත්තං වකවාමි සාරිපුත්තො නිති පිටකෙති සමමසිති වුද්දසපඤ්ඤාධිකෙත පඤ්ඤාසහස්සෙත පතිමණ්ඩලා තිකුචුසබ්බස්ස සබ්බිතිසුත්තං නාම කතෙස්සති. සුත්තතතං ආවරෙජනා පඤ්චතිකුචුසතානි සහපටිසම්පදාති අරහත්තං පාපුණ්ණනාති ඉමමත් දිස්වා වාරිකං පකානො. තෙත වුත්තං “මලලසු වාරිකං වරමානො”² නි. “උබ්බතං”³ නි තස්ස කාමං, උච්චතො වා එවං වුත්තං. “සන්ධාරං”⁴ නි තගරමජෙකි සන්ධාරසාලා, “සමණො වා”⁵ නි එත් යමා සරවත්ති පටිග්ගහකාලෙ යෙව දෙවතා අත්තතො විසතට්ඨානං ගණනාති තස්මා දෙවෙන වාති අවන්ධා “සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා කොතවි වා මනුස්ස භූතො”⁶ නි වුත්තං. “සෙත භගවා ගොනුපසංඛිතං”⁷ නි භගවතො ආගමනං සුත්වා අලෙහති ගන්තාපි න භගවා ආනිතො දුතං පෙසෙතිපි න පකෙකාසාපිතො සයමෙව පන මහාතිකුචුසබ්බ

පටිවාණ අභිභාසං වසන්ධානං සම්පන්නං. අවෙහති ව සන්ථා
 භාරසාලා කාරිතා, එන්ධ මයං දසබ්බං අනෙතො මහිලං හණා
 පෙය්‍යාමාති විනෙතනො උපසබ්බමිසු. “**ඥාන සන්ථාභාරං නොනුප
 සබ්බමිසු**”¹ති තං දිවසං කීර සන්ථාභාරෙ විතතකම්මං තිට්ඨාපෙනො
 අට්ටකා බුද්ධතමතො භොනති. බුද්ධා නාම අරඤ්ඤාඤාසං
 අරඤ්ඤාමා අනෙත භාමෙ වසෙය්‍යං වා නො වාති තසමා භගවතො
 මනං ඡන්තිවා පටිප්ඤ්ඤාමාති විනෙතනො තෙ භගවතං උප
 සබ්බමිසු. ඉද්දති පන මනං ලභිතො පටිප්ඤ්ඤාමා යෙන
 සන්ථාභාරං තොනුපසබ්බමිසු. “**සබ්බසන්ථා**”²ති යථා සබ්බං
 සන්ථං නොති එවං. “**ඥාන භගවා නොනුපසබ්බමිසු**”³ති එන්ධ
 පන තෙ මලලරුඡනො සන්ථාභාරං පටිප්ඤ්ඤා නගරවිවිසොපි
 සම්මජ්ජාපෙනො බජෙ උසාපෙනො ගෙහවාලෙ පුණ්ණසට්ඨෙ ව
 කදලියො ව ඤපෙනො සකලකගරං දීපමාලාහි විප්පකිණ්ණතාරකං
 විය කතො බිරප්පකෙ දාරකෙ බිරං පායෙථ දහරකුමාලෙ ලහුං
 ලහුං භොජෙනො සයාපෙථ උට්ඨාසදං මා කරිත් අජ්ජ එකරත්ති.
 සන්ථා අනෙතා භාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා
 භොනතිති භෙරිං වරාපෙනො සං දණ්ඩකදිපිකා ආදාය යෙන
 භගවා තොනුපසබ්බමිසු. “**භගවග්ගාං ඥාන පුරකභවතො**”⁴ති භගවතං
 පුරතො කතො. තන්ධ භගවා භික්ඛුනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච
 මජ්ඣෙකි නිසින්නො අතිවිය විරොවති, සමන්තපාසාදිකො සුවණ්ණ
 වණ්ණො අභිරුපො දස්සනියො පුරත්තිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණ
 රත්ති උට්ඨාහිතො අසීතිහන්ධානං ගණහති, පච්ඡිමකායතො දකඤ්ඤ
 හන්ධතො වාමහන්ධතො සුවණ්ණවණ්ණරත්ති උට්ඨාහිතො අසීති
 හන්ධානං ගණහති. උපරිමකෙසත්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසා
 වතෙතති⁵ මොරගිවවණ්ණරත්ති උට්ඨාහිතො ගගනතලෙ අසීති
 හන්ධානං ගණහති. හෙට්ඨා පාදතලෙ පචාලවණ්ණරත්ති උට්ඨාහිතො
 සතපඨවිං අසීතිහන්ධානං ගණහති. එවං සමන්තො අසීතිහන්ධ
 මතං ණං ඡබ්බණ්ණබුද්ධරත්තියො විජ්ජාතමානා විප්පඤ්ඤානා
 විබාවන්ති සබ්බෙ දිසාභාසා සුවණ්ණවම්පත පුපෙඨති විකතිරිය
 මානා විය සුවණ්ණසට්ඨො තිකඛන්ත සුවණ්ණරසධාරති සිඤ්ඤා මානා
 විය පසාරිතසුවණ්ණපට්ටපරික්ඛිතො විය වෙරම්බවාන සමුද්ධත
 කිංකිණිකකණ්ණිකාරපුප්ඵවුණ්ණසමාකිණ්ණො විය විප්පකාසන්ධි,
 භගවතොපි අසීතිඅනුච්ඡාදකව්‍යාමප්පහා වන්ති.සවරලකඛණ
 සමුජ්ජලං සරිරං සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං විකසිතමව
 පද්මමනං සබ්බඵාලිපුලො විය යොජනසතිකො පාරිවජ්ජනකො
 පටිපාටියා ඤපිතානං වන්ති.සච්ඡුතං වන්ති.සසුරියානං වන්ති.ස
 චක්කචන්තිනං වන්ති.සදෙවරුඡනං වන්ති.සමභාලුගමානං සිරියා
 සිරිං අභිභවමානං විය විරොවති. පටිවාලෙනො නිසින්නාහිකබ්බපි

1. ම. පුරකභවතො.

2. ම. වට්ටති,

සබ්බව අපිච්ඡාදාසනාදායා පටිවිතතා අසංසංඛාදායා අරභවිවිතා වතනාගේ වචනකම්මා වොදකා පාපගර්භිනො සිලසම්පන්නා සමාහි සම්පන්නා-පෙ-පඤ්ඤා විමුක්ති විමුක්තිඤ්ඤාදසානසම්පන්නා තෙති පරිවාරිතො භගවා රතතකම්මලපරිකම්මතො විය සුවණ්ණකම්මෙති රතතපදුම්මවතසංකම්මප්ඤ්ඤා විය සුවණ්ණකම්මා වා පවාරුච්ඡිකා පරිකම්මතො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොවිත්ථා අසිඛිමහාපෙරපි තා මෙසවණ්ණං පංසුකුලං පාරුපිත්ථා මණ්ඩවම්මවම්මිතා විය මහා නාගා පරිවාරසිංසු වනතරුගා භිත්තකිලෙසා විජටිතජරා ජිත්ත බන්ධනා කුලෙ වා ගණේ වා අලග්ගා ඉති භගවා සං විතරුගො විතරුගෙහි විතරුගො විතරුගෙහි විතමොහො විතමොහෙහි නිත්තණ්ණො නිත්තණ්ණෙහි නිකම්මලෙසො නිකම්මලෙසෙහි සංවුද්ධො ඛුද්ධස්සුභවුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතො විය කෙසරං කෙසර පරිවාරිතො විය කණ්ණිකා අට්ඨකාගසගස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දනො නාගරුඡ නවුතිගංසගස්සපරිවාරිතො විය ධත රට්ඨො ගංසරුඡ සෙනඛගපරිවාරිතො විය වකකවතති මරුගණ පරිවාරිතො විය සකෙකා දෙවරාඡ බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය භාරිතො මහාබ්‍රහ්මා අසමෙත බ්‍රහ්මවෙසෙත අපරිමාණෙන බ්‍රහ්ම විලාසෙන තායං පරිසරිති නිසිනො පාවෙය්‍යතෙ මලෙල බහුදෙව රතති ධම්මො කථාය සද්දසොධා උය්‍යොජෙසි එත්ථ ව ධම්මිකථා තාම සත්ථාගාරඅනුමොදන පටිසංස්ථානා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා.

තද භි භගවා ආකාසගංගං මතාරෙනො විය පඨවොජං ආකාසිනො විය මහාජලිත්ථ මත්තෙ ගගෙනි වාලෙනො විය යොජනියම්බුගණං වකකයනොත පිලෙත්ථා මධුපානං පායමානො විය පාවෙය්‍යකානං මල්ලානං හිතස්සවාහං පකිණ්ණකකථං කපෙසි. “තුණ්හිභුනං තුණ්හිභුනං”නති යං යං දිසං අනුච්ඡිලො කෙති තත්ථ තුණ්හිභුනමෙව “අනුච්ඡිලොකෙත්ථා”ති මංසවකක්ඛනා දිබ්බවකක්ඛනා වාහි වීඨි වකක්ඛනි තතො තතො විලොකෙත්ථා මංස වකක්ඛනා හි තෙසං බහිද්ධා ඉරියාපථං පරිග්ගාගෙසි, එකභිකක්ඛණාපි ගෙත්ථ තෙව ගත්ථකුකකුචං න පාදකුකකුචං අහොසි. න කොචි සිසම්මකම්පිත කථං කපෙසි තතිද්දයනො නිසිදි සබ්බ නිහි සිකාහි සිකම්මා නිවාතෙ දිපසිඛා විය නිච්චලා නිසිදිංසු ඉති තෙසං ඉමං ඉරියාපථං මංසවකක්ඛනා පරිග්ගාගෙසි. ආලොකං පන වසිසිත්ථා දිබ්බවකක්ඛනා තෙසං ගද්දරුථං දිසා අබ්බන්තරගතං සිලං ඔලොකෙසි, අනෙකසකානං හිකක්ඛනං අනොකුච්ඡියං ජලමානං පදිපං විය අරහතකුපගං සිලං අද්දස. අරභවිපසාකා හි තෙ හිකක්ඛනං ඉති තෙසං සිලං දිසා ඉමෙ හිකක්ඛනං මංගං අනුච්ඡි කාහි වකක්ඛනලෙසු නිමිත්තං ධපෙත්ථා හිකක්ඛනසංගං ඔලොකෙත්ථා ආයස්මත්තං සංරිප්පත්තං අමනෙතසි. “පිට්ඨි මෙ ආතිලාසති”ති කත්ථා ආතිලාසති? භගවතො හි ඡබ්බසාහි මහාපට්ඨානං පද්ධන්තං

මහතනං කායදුක්ඛං අහොසි. අප්පං අපරහංගෙ මහලුකකාලෙ පිට්ඨිවානො උපපජ්. “සංඛ්‍යාපිං පඤ්ඤපෙඤා”¹ති සන්තංගාරංගා නිර ඵකපසෙසං නෙ රුතනො කපපියමිඤ්ඤකං පඤ්ඤපෙඤං. අපෙඤා නාම සන්තං නිපජේය්‍ය්‍යාති, සන්තං වතුති ඉරියාපජෙති පරිභුතනං ඉමෙසං. මහපථලං හවිසාතිති තත්ථ සංඛ්‍යාපිං. පඤ්ඤ පෙඤා නිපජ්. “ගාගං කාලකිංසා”²ති යං වතුතබ්බං තං සබ්බං හෙට්ඨා චුත්තමෙව. “ආමනෙතඤ්ඤ”³ති හණ්ඨනාදි චූපසමකරං සවාක්ඛාතං ධම්මං දෙසෙසුකාමො ආමනෙතඤ්ඤ. “ගාගං”⁴ති තසම්. ධම්මෙ, “සංඛ්‍යාපිතබ්බං”⁵නති සමග්ගෙහි ගාගිතබ්බං. ඵකවළනෙහි අවිරුද්ධවළනෙහි හවිතබ්බං.⁶ “හවිවදිතබ්බං”⁷නති අනෙථ වා ව්‍යඤ්ජනෙ වා විවාදෙ න කාතබ්බො. “ඵසෙසා ධම්මො”⁸ති ඵකකං දුක්ඛකාදිවළනෙහි බහුධා සාමග්ගිරසං දෙසෙසුකාමො පඨමං නාව ඵකො ධම්මොති ආහ. “සබ්බං සත්තං”⁹ති කාමහවාදිසු සඤ්ඤා හවාදිසු ඵකවොකාරභවාදිසු ව සබ්බහවෙසු සබ්බං සත්තං. “ආහ රජ්‍යකිංසා”¹⁰ති ආහාරනො සීති ඵකෙසංගි=ආහාරරජ්‍යකිංසා. ඉති සබ්බසත්තානං සීතිහෙතු ආහාරො නාම ඵකො ධම්මො අමහාකං සන්තාරං යථාවතො ඤ්ඤා සමදුක්ඛානො ආචුසොති දීපෙති. නත්ථ ඵචං සනෙත යං චුත්තං “අසඤ්ඤසත්තා දෙවං අහෙතුකා අනාහාරා අප්පංගා”¹¹ති ආදීනං විරුජ්ඣතිති ඉදම් න විරුජ්ඣති. නෙසං හි කුතං ආහාරෙ හොති. ඵචං සනෙතපි “වත්තාරො මෙ හික්ඛවෙ ආහාරා භුතානං වා සත්තානං සීතියා සමහවෙසීනං වා අනුග්ගහය, කතමෙ වත්තාරො කබලිං¹²කාරො ආහාරො ඔලා රිකො වා සුමුමො වා ඵසො දුතියො මනොසංවේතනා තතියා විඤ්ඤාණං වතුත්”¹³නති ඉදං විරුජ්ඣතිති ඉදම් න විරුජ්ඣති. ඵකසම් හි සුත්තෙ නිපජියායෙන ආහාරලක්ඛණං ව ධම්මො ආහාරාති චුත්තා, ඉධ පන පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති චුත්තා. සබ්බධම්මානං හි පච්චයො ලද්ධං වට්ටති, සො ව යං යං ඵලං ජනෙති තං ආහරති නාම තස්මා ආහාරොති චුච්චති. තෙනෙ වාහ. “අවිජ්ජංපහං”¹⁴ හික්ඛවෙ සාහාරං වදම් නො අනාහාරං කො ව හික්ඛවෙ අවිජ්ජංය ආහාරො, පඤ්ඤනිවරණානිස්ස වචනියා. පඤ්ඤනිවරණෙපහං හික්ඛවෙ සාහාරෙ වදම් නො අනාහාරෙ. කො ව හික්ඛවෙ පඤ්ඤනිවරණානං ආහාරො, අයොනිසො මනිසි කාරොතිස්ස වචනිය”¹⁵නති. අයං ඉධ අබ්පෙඤා, ඵකසම් හි පච්ච යාහාරෙ හතීනෙ පරියා යාහාරොපි නිපජියායාහාරොපි සබ්බං හතීනොව හොති. තත්ථ අසඤ්ඤාහවෙ පච්චයාහාරො ලබ්භති. අනුප්පනෙතපි චුදෙධි තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා වාසොකසිංහපරි කම්මං කන්ධා වතුත්ථකුතං නිබ්බන්ධනා තතො චුච්චාය ධි විත්තං ධි වනෙතං විත්තං විත්තස්ස නාම අහාරොයෙන ව සාධු

1. ම. හණ්ඨකබ්බං. 2. සි. I. II. ඵකදුක්ඛ. 3. ම. කසිද්ධි. 4. ම. අවිජ්ජංපහං.

විතතං හි නිසංසං වධබන්ධාදිපච්චයං දුක්ඛං උපපජ්ජති විතො අසති
 නන්තොතනති බන්ධං රුපිං උපපාදෙත්වා අපරිනිණ්ණකානා කාලං
 කත්වා අසඤ්ඤාහවෙ නිබ්බන්ධනාති, යො යස්ස ඉරියංපථො මනුස්ස
 ලොකෙ පණ්ණිතිතො අහොසි සො තෙන ඉරියංපථෙන නිබ්බන්ධනා
 පඤ්ඤාකප්පසත්තාති සිතො වා නිසිනෙනා වා තිප්පෙනා වා හොති,
 එවරුපානමපි සත්තානං පච්චයාභාරො ලබ්භති, තෙති යං කුසානං
 භාවෙත්වා නිබ්බන්ධා තදෙව තෙසං පච්චයො හොති, යථා ජියං
 වෙගෙන බිත්තසරො යාවජියං වෙගො අත්ති තාව ගච්ඡති එවං
 යාව කුසානපච්චයො අත්ති තාව නිව්ඨන්ති, තස්මිං නිසිතෙ බිණ්
 වෙගො සරො විශ පතති, යෙන පනෙනෙ තෙරසිකා තෙව
 වුට්ඨානඵලපජ්ජි න පුඤ්ඤඵලපජ්ජිති, වුත්තා තෙසං කො ආභා
 රොති, තෙසං කල්මමෙව ආභාරො, කිං පඤ්ඤාආභාරා අත්ති,
 පඤ්ඤා න, පඤ්ඤාති ඉදං නවත්තබ්බං, නනු පච්චයො ආභාරොති
 වුත්තමෙතං තස්මා යෙන කල්මක තෙ තීරයෙ නිබ්බන්ධා තදෙව
 තෙසං සිති පච්චයන්තා ආභාරො හොති, යං සන්ධාය ඉදං වුත්තං
 “තව තාව කාලං කරොති යාව න තං පාපකල්මං වෘන්ති හොති”ති
 කබලිඛකාරආභාරං, ආරබ්භාපි චෙත්ථ විවාදෙ න කාතබ්බො, මුඛෙ
 උපපජ්ජනබෙලොපි හි තෙසං ආභාරකිව්චං සාධෙති, බෙලොපි
 තීරයෙ දුක්ඛවෙදනියො හුත්වා පච්චයො හොති සග්ගෙ සුඛවෙද
 නියො, ඉති කාමහවෙ තිප්පරියායෙන වත්තාරො අභාරා රුපාරුප
 හවෙත්ථ ඛපෙත්වා අසඤ්ඤාං සෙසානං තයො, අසඤ්ඤානං වෙච්ච
 අවසෙසානං ච පච්චයාභාරොති ඉමිනා ආභාරෙන සබ්බෙ සත්තා
 ආභාරසිතිකාති එවං පඤ්ඤං කපෙත්වා අයං ඛො ආවුසොති
 එවං නියාතනමපි අත්ති, අත්ති ඛො ආවුසොති අනුදායරණමපි¹
 අකත්වා සබ්බෙ සත්තා සබ්බාරසිතිකාති දුතියං පඤ්ඤං විසංජෙජ්ජි,
 කස්මා පන න නියාතෙසි න උද්ධරි, තත්ථ තත්ථ නියාතිය
 මානෙපි උද්ධරියමානෙපි පරියාපුණ්ණං වාවෙත්ථං ච දුක්ඛං හොති,
 තස්මා ටෙ එකාබද්ධො කත්වා විසංජෙජ්ජි, ඉමස්මිං විසංජනෙ
 හෙට්ඨා වුත්තපච්චයො ච අග්ගතො ඵලස්ස කරණතො සබ්බරණ්ණො
 සබ්බාරොති වුත්තො, ඉති හෙට්ඨා ආභාරපච්චයො කපිතො, ඉධ
 සබ්බාරපච්චයොති අගමෙත්ථ හෙට්ඨිමතො විසෙසො, හෙට්ඨා තිප්පරියා
 යාභාරො ගතිතො, ඉධ පරියායාභාරොති, එවං ගතිතෙ විසෙසො
 පාකප්පො හවෙත්ථ, තොව ගණ්ණිංසුති මහාසීවන්තො ආහ, ඉන්ද්‍රිය
 බද්ධස්ස පච්චයො ලද්ධං වට්ටති විනා පච්චයෙන ඛවෙට්ඨා නාම
 තත්ති, තත්ථ අතින්ද්‍රියබද්ධස්ස තිණරුක්කලතාදීනං පඨවිරසො
 ආපොරසො ච පච්චයො හොති දෙවෙ අවස්සන්නති හි තිණදීති
 මිලායනති වස්සන්නෙ පන හරිතානි හොනති ඉති තෙසං පඨවිරසො
 ආපොරසො ච පච්චයො හොති, ඉන්ද්‍රියබද්ධස්ස අවිජ්ජාතණ්ණො

කමිං. ආභාරෙති එවමාදයො ඉති හෙට්ඨා පච්චයොව ආභාරෙති කපිතො, ඉධ සබ්බාරොති අයමෙත්ථ විසෙසො. “අයං භො ආවුසො”ති ආවුසො අමතාකං සන්ධාරා මහාබොධිමණෙති නිසිද්ධො සං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤොන සච්ඡිකත්වා අයං එකධමෙමා දෙසිතො, යත් එකධමෙම ධුමෙහති සබ්බෙහෙව සභ්භාසිතබ්බං න විවදිතබ්බං. “යථා ඉදං බ්‍රහ්මවස්ස”නති යථා සභ්භාසමානානං තුමානං ඉදං සාසනබ්‍රහ්මවර්ගං අද්ධනිගං අයං විරට්ඨිතිකං, එකොති භික්ෂුතො “අපි භො ආවුසො එකො ධමෙමා සමද්දක්කාතො, කතමො එකො ධර්මො? සබ්බෙ සත්තො ආහරට්ඨිතිකා, සබ්බෙ සත්තො සබ්බාරට්ඨිතිකා”ති කපිතෙ තස්ස කථං සුමා අඤ්ඤා කපෙස්සති, තස්සපි අඤ්ඤාති එවං පමරාකථානිසාමෙත ඉදං බ්‍රහ්මවර්ගං විරං තිට්ඨමානං සදෙවතස්ස ලොකස්ස අන්ධං භිතං හවිස්සතිති එකක වසෙස ධමවසෙසාපති සාරිපුත්තපෙත්ථෙරෙ සාමග්ගිරසං දසෙස්සිති.

එකකං නිවිසිනං.

ඉති එකකවසෙස සාමග්ගිරසං දසෙස්සවා ඉදති දුකවසෙස දසෙස්සවා පුත දෙසනං ආරභි. තත්ථ නාමරූපදුකෙ-“නාම”නති වත්තාරෙ අරූපිතො ඛන්ධා තිබ්බාණ්ඤා. තත්ථ වත්තාරො ඛන්ධා නාමතථෙට්ඨන නාමං. “නාමතථෙට්ඨන”ති නාමකරණථෙට්ඨන, යථා හි මහාජනසමමතත්තා මහාසමමතස්ස මහාසමමතොති නාමං අහොසි, යථා මාතාපිතරො අයං තිස්සො නාම හොතු පුස්සො නාම හොතුති එවං පුත්තස්ස කිතතිමනාමං කරෙන්නති. යථා වා ධම්ම කපිතො විතගධරොති ගුණතො නාමං ආගල්ඡති, න එවං වෙද නාදිතං. වෙදනාදයො හි මහාපඨවිආදයො විග අත්තො නාමං කුරොන්නාව උපපජ්ජති, තෙසු උපපන්නාසු තෙසං නාමං උපපන්නමෙව හොති, තති වෙදනං උපපන්නං තිං වෙදනා නාම හොතිති කොපි ගණති, නවස්සා නාමගහණකිව්වං අපි. යථා පඨවියා උපපන්නාය තිං පඨවි නාම හොතිති නාමගහණ කිව්වං නපි. වක්කවාලසිකෙරුමති වජ්ජිමුත්ථිගනකවතෙතසු උපපන්නාසු තිං වක්කවාලං නාම තිං නකවතනං නාම හොතිති නාම ගහණ කිව්වං නාම නපි. නාමං උපපන්නමෙව හොති. ඔප පාතිකා නිප්පත්ති. එවං වෙදනාය උපපන්නාය තිං වෙදනා නාම හොතිති නාමගහණකිව්වං නපි, තාය උපපන්නාය වෙද නාති නාමං උපපන්නමෙව හොති. සඤ්ඤාදිසුපි එසෙවනගො. අතිතෙපි හි වෙදනා වෙදනායෙව, සඤ්ඤා-සබ්බාරා-විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණමෙව. අනාගතෙපි පච්චුපපන්නෙපි. තිබ්බාණං පත සද්ධි තිබ්බාණමෙව. ඉති නාමතථෙට්ඨන නාමං. නම තථෙට්ඨන වෙත්ථ වත්තාරො ඛන්ධා නාමං, තෙපි ආරම්භණංහිමුඛං නමනති, නාමථෙට්ඨන

සබ්බමි නාමං. චත්තාරොපි බන්ධා ආරම්භේ අඤ්ඤාමඤ්ඤා නාමෙනාති. තිබ්බාණං ආරම්භාධිපති පච්චයතාය අත්තති අතචජ්ඣ ධම්මෙ නාමෙනි. “රූප”නති චත්තාරො මහාභූතා වතුනනං. ම මහාභූතානං උපාදයරූපං. තං සබ්බමි රූපපතමොන රූපං. සෙසවිජාරකතා විපුද්ධිමයෙහි වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බා. “අච්ඡිජ්ජා”ති දුක්ඛාදිපු අඤ්ඤාණං, අයමිපි විජාරතො විපුඛිමයෙහි කපිතායෙව. “භවනාණං”ති භවපජානා. යථාහ: “තජ්ඣ කතමා භවතණ්ඨා යො භවෙසු භවච්ඡ්ඤා”ති ආදි. “භවදිසි”ති භවො වුවවති සස්සතං, සස්සතවසෙන උපපජ්ජනදිසි, සා “තජ්ඣ කතමා භවදිසි? භවිස්සති අත්තා ව ලොකො වාති යා ඵවරූපා දිසි දිසි ගත”නති ආදිතා නයෙන අභිධම්මෙ විජාරිතා. “විභවදිසි”ති විභවො වුවවති උච්ඡේදං. උච්ඡේදවසෙන උපපජ්ජනදිසි. සාපි: “තජ්ඣ කතමා විභවදිසි? න භවිස්සති අත්තා ව ලොකොවාති යා ඵව රූපා දිසි දිසිගත”නති ආදිතා නයෙන තත්තෙව විජාරිතා. “අභිජි ක්ක”නති “යං න තිරියති. තිරිසිතබ්බතා”ති ඵවං විජාරිතා තිලලජ්ජතා. “අනෙකාත්තප්ප”නති “යං නමත්තපති මත්තපිතබ්බතා”ති ඵවං විජාරිතො අභායතනආකාරො. “තිජි ච මත්තප්පං චා”ති “යං තිරියති තිරිසිතබ්බතා මත්තපති මත්තපිතබ්බතා”ති ඵවං විජාරිතාති තිරිමත්තප්පාති. අපිච්ඡේද අජ්ඣත්තසමුච්ඡාතා තිජි. බතිභා සමුච්ඡාතං මත්තප්පං. අත්තාධිපතෙය්සා තිජි ලොකාධි පතෙය්සා මත්තප්පං. විජාරකථා පනෙත්ථ සබ්බාකාරෙන විපුද්ධි මයෙහි වුත්තා. “දෙවචස්සතා”ති දුක්ඛං. චචො ඵතයමි. විපට්ඨකුල ශාතිමති විපට්ඨතිකසානෙ අනාදරෙ පුග්ගලෙති දුබ්බචො, තස්ස කමමං=දෙවචස්සතා, තස්සභාවො=දෙවචස්සතා. විජාරතො පනෙසා: “තජ්ඣ කතමා දෙවචස්සතා සහධම්මෙහි වුවමානෙ දෙවචස්සතාය”නති අභිධම්මෙ ආගතා, සා අත්තො සබ්බාරක්ඛන්ධො හොති, වතුනනං ව¹ බන්ධානං ඵකොනාකාරෙන පචග්ගතං. ඵතං අධිවචනනති වදනති. “පාපමිත්තනා”ති පාපා අස්සභාදයො පුග්ගලා ඵතස්ස මිත්තාති=පාපමිත්තො. තස්ස භාවො පාපමිත්තතා. විජාරතො පනෙසා: “තජ්ඣ කතමා පාපමිත්තතා යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සභා දුග්ගිලා අපඤ්ඤා මච්ඡරිතො කදරියා දුපඤ්ඤා යා තෙසං සෙවනා තිසෙවනා සංසෙවනා හජ්ජා සමාජ්ජා හතති සමාහතති තංසමපවඛිතතා”ති ඵවං ආගතා. සාපි අත්තො දෙවචස්සතා විශ දඨබ්බා. සොවචස්සතා ව කල්යාණමිත්තනා ව වුත්තපට්ඨකති නයෙන වෙදිතබ්බා. උභොපි පනෙතා ඉධ ලොකීයලොකුත්තර මිස්සකා කපිතා. “ආපගති කුසලනා”ති “පඤ්ඤා ආපතතිකබ්බා ආපතතියො, සත්තපි ආපතතිකබ්බා ආපතතියො, යා තාසං ආපතතිනං ආපතතිකුසලතා පඤ්ඤා පජ්ජනා”ති ඵවං වුත්තො

ආපතතිකුසලතාවො. “ආපතතිවුට්ඨානකුසලතා”¹ති “යා තාති ආපතතිති වුට්ඨාන²කුසලතා පඤ්ඤ පජානනා”³ති එවං වුත්තා සහ කම්මවායං ආපතතිති වුට්ඨානපරිච්ඡේදජානනපඤ්ඤ. “සමාපතතිකුසලතා”⁴ති “අප්පි සම්පත්තා සම්පත්තා සමාපතති අප්පි අප්පි තත්තා අප්පිවාරා⁵සමාපතති, යා තාසං සමාපතතිනං සමාපතති කුසලතා පඤ්ඤ පජානනා”⁶ති එවං වුත්තා සහ පරිකම්මෙන අප්පඤ්ඤ පරිච්ඡේදජානනා පඤ්ඤ “සමාපතතිවුට්ඨානකුසලතා”⁷ති “යා තාති සමාපතතිති වුට්ඨානකුසලතා පඤ්ඤ පජානනා”⁸ති යථා පරිච්ඡින්නසම්මවිසේනෙන් සමාපතතිතො වුට්ඨානසමත්තා, එතත්තං ගතො සුරියො වුට්ඨානසමාප්ති වුට්ඨානකාලපරිච්ඡේද කරණ පඤ්ඤ. “බාලකුසලතා”⁹ති අධාරසංඛ්‍යායො-විකල්පාදි පෙ-මනො විඤ්ඤාණධාතු, “යා තාසං බාලතං බාලකුසලතා පඤ්ඤ පජානනා”¹⁰ති එවං වුත්තා අභාරසන්නං බාලතං සංඝාවපරිච්ඡේදිනා සම්මං ධාරණ සම්මසනපරිච්ඡේදපඤ්ඤ. “මහසිකාරකුසලතා”¹¹ති “යා තාසං බාලතං මහසිකාරකුසලතා පඤ්ඤ පජානනා”¹²ති එවං වුත්තා තාසංයෙව බාලතං සම්මසනපරිච්ඡේදපච්චේදකම්මං පඤ්ඤ. “ආයතනකුසලතා”¹³ති වාදසංයතනාති-විකල්පාදි-පෙ-බලිමා යතනං, “යා තෙසං ආයතනානං ආයතනකුසලතා පඤ්ඤ පජානනා”¹⁴ති එවං වුත්තා වාදසන්නං ආයතනානං උග්ගහමනසි කාර ජානනපඤ්ඤ. අපිච්ච බාලකුසලතාපි උග්ගහමනසිකාර සම්මං සම්මසන පරිච්ඡේද පච්චේදකම්මෙසු වට්ඨති, මහසිකාරකුසලතාපි ආයතනකුසලතාපි. අයමපනෙන් විසේසො-සම්මං උග්ගහපච්ච වේදකම්මොලොකියා. පරිච්ඡේදො ලොකුත්තරො. සම්මසන මහසිකාර ලොකියලොකුත්තරම්මසකා. “පට්ඨවසවුප්පාදකුසලතා”¹⁵ති අපිච්චා පච්චයා සම්මාර-පෙ-සමුදයො නොතිති “යා තත් පඤ්ඤ පජානනා”¹⁶ති එවං වුත්තා වාදසන්නං පච්චයාකාරානං උග්ගහාදි වසේන පච්චයා පඤ්ඤ. “ආයතනකුසලතා”¹⁷ති යෙ යෙ බලිමා යෙසං යෙසං බලිමානං හෙතුපච්චයා උපාදය¹⁸ තං තං ආයතනති “යා තත් පඤ්ඤ පජානනා”¹⁹ති එවං වුත්තා වකුට්ඨෙව වජ්ජිං කච්චා රූපං ආරම්භං කච්චා උපපන්නස්ස වකුට්ඨිඤ්ඤාණස්ස²⁰ වකුට්ඨරූපං ආයතනං වෙච්ච කරණං වාති එවං ආයතනපරිච්ඡේදකම්මත්තං පඤ්ඤ. “අධිකානකුසලතා”²¹ති යෙ යෙ බලිමා යෙසං යෙසං බලිමානං න හෙතු න පච්චයා²² උපාදය තං තං අයතනති “යා තත් පඤ්ඤ පජානනා”²³ති එවං වුත්තා වකුට්ඨෙව වජ්ජිං කච්චා රූපං ආරම්භං කච්චා සොතවිඤ්ඤාණාදීති න උපපජ්ජති තස්මා තෙසං න ආයතනා කරණනති එවං අයතනපරිච්ඡේදකම්මත්තං පඤ්ඤ. අපිච්ච එතස්මිං දුෂ්ඨ “කිත්තාවතා පන ගතො ආයතනාකුසලො භික්ඛුති අලං චිත්තායාති, ඉධානන්ද භික්ඛු අයතනමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨි

1. ම. ආපතතිවුට්ඨාන.

2. ම. අපිච්චාදි.

3. ම. උපාදය.

4. ම. වකුට්ඨිඤ්ඤාණ කායස්ස.

5. ම. පච්චයා.

සමපනෙනා පුග්ගලො කඤ්චි සඛාරං නිව්වනො උපගච්ඡෙය්‍ය
නෙතං. ධානං විජ්ජනීති පජානාති ධානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජනී යං.
පුට්ඨජ්ජනො කඤ්චි සඛාරං නිව්වනො උපගච්ඡෙය්‍ය.”¹ නි ඉමිනාපි
සුතෙතන අන්තො වෙදිතබ්බො. “අජ්ජව”නති හොමුතතවංකතා
විඤ්චංකතා නඛගලකොට්ඨඛිකතාති තයො අතජ්ජවා. එකච්චො හි
තිකුට්ඨ පඨමවගෙ එකච්චිසත්තියො අනෙසනාසු ජසු ව අගොවරෙසු
වරති, මජ්ඣිම පට්ඨම වගෙසු ලජ්ජ කුකුලවචකො සිකඛාකාමො
හොති, අයං හොමුතතවංකතා නාම, එකො පඨමපට්ඨමවගෙ
වතුපාරිසුද්ධිසිලං පුරෙති ලජ්ජ ව කුකුලවචකො සිකඛාකාමො
හොති, මජ්ඣිමවගෙ පුරිමසදිසො, අයං වඤ්චඛිකතා නාම. එකො
පඨමවගෙපි මජ්ඣිමවගෙපි වතුපාරිසුද්ධිසිලං පුරෙති ලජ්ජ
කුකුලවචකො හොති, පට්ඨමවගෙ පුරිමසදිසො, අයං නඛගල
කොට්ඨඛිකතා නාම. එකො සබ්බවෙපතං වඛිකතං පහාය නිසු
වගෙසුපි පෙසලො ලජ්ජ කුකුලවචකො සිකඛාකාමො හොති, තස්ස
යො සො උජ්ඣාවො ඉදං අජ්ජවං නාම. අභිධම්මෙපි චුතතං.
“තත්ථ කතමො අජ්ජවො, යො අජ්ජවො අජ්ජවතා අජ්ජමතා
අවංකතා අකුට්ඨතා අයං චුච්චති අජ්ජවො”ති. “ලජ්ජව”නති
“තත්ථ කතමො ලජ්ජවො, යො හිරියති හිරිසිතබ්බතං, හිරියති පාප
කාතං අකුසලානං ධම්මානං සමාපතතියො අයං චුච්චති. ලජ්ජවො”ති
එවං චුතෙතො ලජ්ජභාවො. “ඛිකතී”ති “තත්ථ කතමා ඛිකතී, යා
ඛිකතී ඛම්මතා අභිව්‍යාසනතා අවඤ්චිකතා අසුරොපො අතත
මතතා විතතස්සා”ති එවං චුතතා අභිව්‍යාසනඛිකතී. “සොරවම”නති
“තත්ථ කතමං සොරවමං, යො කාසිකො අවිනිකතමො වාවසිකො
අවිනිකතමො කාසිකාවාවසිකො අවිනිකතමො, ඉදං චුච්චති සොරවමං.
සබ්බොපි සිලසංවරෙ සොරවම”නති එවං චුතෙතා සුරතභාවො.
“සාඛලා”නති “තත්ථ කතමං සාඛලාං, යා සා වාවා වඤ්චා එළකා¹
කකකසා එරුසා පරකවුකා පරාහිසජ්ජනී කොධසාමනතා අසමාධි
සංවතනතිකා තථාරූපිං වාවං පහාය, යා සා වාවා තෙලකා
කණ්ණසුඛා පෙමණීයො හදයංගමා පොරී බහුජනකතනා බහුජන
මනාපා තථාරූපිං වාවං භාසිතා හොති, යා තත්ථ සණ්ඨවාවතා
සබ්බවාවතා අඑරුසවාවතා ඉදං චුච්චති සාඛලා”නති එවං චුතෙතා
සමොද්² චූදුකභාවො.

“පටිසන්ධියො”ති අයං ලොකසත්තිවාසො ආමසෙත ව ධම්මෙ
තවාති වීති ජිද්දො. තස්ස තං ජිද්දං යථා න පඤ්ඤායති එවං.
පිඨස්ස විග පච්චන්දරණෙන ආමසෙත ව ධම්මෙත ව පටිසන්ධියො.
අභිධම්මෙපි චුතතං. “තත්ථ කතමො පටිසන්ධොරො, වෙ පටිසන්ධර
ආමසපටිසන්ධොරෙ ව ධම්මපටිසන්ධොරො ව, ඉධෙකච්චො පටිසන්ධොරකො

පඤ්ඤා සමපෝච්ඡාදාං ආකාරං ගහෙතො පුනපුන¹ පවතෙතතබ්බස්ස සමපස්ස නිමිත්තත්වසෙත සමප්ථනිමිත්තං. පග්ගහනිමිත්තොපි එසෙව තසො. පග්ගහො විරියං. අවිසෙකපො එකගතො. ඉමෙහි පන සති ව සමපජ්ඣාදාදා, පටිසම්බාහබ්බාදාදා භාවනාබ්බාදාදා සතිබ්බාදාදා සමාධිබ්බාදාදා සමපෝච්ඡාදාදා ව විපස්සනා ව සමප්ථනිමිත්තාදාදා පග්ගහ නිමිත්තාදාදා පග්ගහො ව අවිසෙකපොචානි ඡගි දුකෙහි පරතො සීලදිට්ඨිපථපදාදුකෙත ව ලොකීයලොකුතකරමිත්තං ධර්මා කපිතො.

“සීලවිපතනී”ති “තත්ත කතමා සීලවිපතනී, කායිකො විනික්කමො -පෙ-සබ්බමපි දුස්සීලාං සීල විපතනී”ති එවං වුත්තො සීලවිනාසකො අසංවරෙ. “දිට්ඨිවිපතනී”ති “තත්ත කතමා දිට්ඨිවිපතනී, තත්ති දිනනං තත්ති සිට්ඨිනති එවං. ආගතො සමාදිට්ඨිවිනාසිකා මිථ්‍යා දිට්ඨි. “සීලසමපදා”ති “කායිකො අවිනික්කමො”ති එවං. පුබ්බෙ වුත්තසොරවමෙව සීලස්ස සමපාදනතො² පරිපුරණතො සීල සමපදාති වුත්තං. එත්ථ සබ්බොපි සීලසංවරෙ සීලසමපදාති ඉදං මානසිකස්ස³ පරියාදානත්ථං වුත්තං. “දිට්ඨිසමපදා”ති “තත්ත කතමා දිට්ඨිසමපදා, අත්ති දිනනං අත්ති සිට්ඨිං-පෙ-සබ්බකතො පවෙදෙනතීති යා එවරුපා පඤ්ඤා පඡනනා”ති එවං. ආගතං දිට්ඨිපාරිපුරිභූතං ඤාණං. “සීලවිපුඤ්ඤි”ති විපුඤ්ඤිං පාපෙත්තුං සමත්ථං සීලං. අභිධමෙම පනායං. “තත්ත කතමා සීලවිපුඤ්ඤි කායිකො අවිනික්කමො කායිකාරාම සිකො අවිනික්කමො, අයං වුට්ඨති සීලවිපුඤ්ඤිති”ති එවං. විභතො, “දිසිවිපුඤ්ඤි”ති විපුඤ්ඤිං පාපෙත්තුං සමත්ථං දස්සනං. අභිධමෙම පනෙතං. “තත්ත කතමං දිට්ඨිවිපුඤ්ඤි කමමස්සකතං ඤාණං සම්මානුලොමිකං ඤාණං මග්ගසමබ්බස්ස ඤාණං ඵලසමබ්බස්ස ඤාණං”නති එවං වුත්තං. එත්ථ තිවිධං දුට්ඨරිතං අත්තනා කතමපි පරෙත කතමපි සකං නාම ත හොති අත්ථසඤ්ඡාතො, සුචරිතං සකං නාම. අත්ථන නතොති එවං. ඡනනං කමමස්සකං ඤාණං නාම. තසමිං ධර්මා බහුං වට්ඨාමි කමමං ආයුභිත්වා සුඛතො සුඛතො ව අරහත්තපත්ත ගණනා විනිවිත්තො. විපස්සනාඤාණං පන වට්ඨිසම්මාදාදා අනුලොමෙති. පරමත්ථසම්මාදාදා න විලොමෙතීති සම්මානුලොමිකඤාණනති වුත්තං. “දිසිවිපුඤ්ඤි ඛො පන යථා දිට්ඨස්ස ව පඨාන”නති, එත්ථ “දිසිවිපුඤ්ඤි”ති ඤාණදස්සනං කපිතං. “සථාදිසියං ව පඨාන”නති තං සමපසුත්තමෙව විරියං. අපිච්ඡා පුරිමපදෙත වතුමග්ගඤාණං. පච්ඡිමපදෙත තං සමපසුත්තවිරියං. අභිධමෙම පන “දිට්ඨිවිපුඤ්ඤි ඛො පනාති යා පඤ්ඤා පඡනනා අමොහො ධර්මවිවයො සමාදිට්ඨි යථා දිට්ඨස්ස ව පඨානනති යො චෙතසිකො විරියාරමො සමමා වායාමො”ති එවං අයං දුකො විභතො.

“සංචෙතො ව සංචෙජ්ඣියෙසු ධානෙසු”ති එත්ථ “සංචෙතො”ති ජාතිභයං ජරුභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං. එවං ජාතිආදීති භයතො දසොණ්‍යො. “සංචෙජ්ඣියං ධානං”නති ජාති ජරු ව්‍යාධි මරණං, එතාති ව්‍යාධාරී ජාතිදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛනති එවං සංචෙ ලුප්පනතිකාරණතො සංචෙජ්ඣියං ධානනති වුත්තාති. “සංචිගග්ගම යොගිතො පඛානං”නති එවං සංචෙගජ්ඣියං උපාය පඛානනති. “ඉධ භික්ඛු අනුප්පනනානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය ඡන්දං ජනෙති”ති එවං ආගතවිරියයොනං අබිවචනං. “අසප්පාදා ව කුසලෙසු ඛණ්ඩෙසු”ති යා කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසප්පාදාසු භියොසාකමසතා යාති සමඛිතිභූතො පුග්ගලො සීලං පුරෙත්වා ක්කානං උප්පාදෙති ක්කානං ලභිත්වා විපස්සනං ආරභති ආරද්ධිවිපස්සනො අරහතං අගමෙත්වා අනතර වොසානං නාපජ්ජති. “අප්පච්චාතිනා ව පඛානිසම්”නති “යා කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සක්කවච්ඡිදියතා සාතවච්ඡිදියතා අවච්ඡිතච්ඡිදියතා අනොලිතවුත්තා අතික්ඛිතධුරතා ආසෙවනා භාවනා ඛුත්තිකමම”නති එවං වුත්තා රත්තිඤ්චං ඡකොධාසෙකකො ජගරියානුයොගවසෙක ආරඥො පඛානසම් අරහතං අප්පාදා අතිවත්තනතා. “චිත්තං”ති තියො වීජ්ජා. “චිත්තනි”ති චෙ විමුත්තියො විත්තසු ව අබිමුත්තං නිබ්බාණඤ්ච. එත්ථ ව අට්ඨ සමා පතතියො නිවරණාදීති සුච්ඡිමුත්තතො අබිමුත්තා නාම, නිබ්බාණං සබ්බ සබ්බතො මුත්තතො විමුත්තතී වෙදිතබ්බං. “ඛණ්ණො”නති කිලෙසකකරෙ අරියමග්ගෙ යො. “අනුප්පාදෙ යො”නති පටිසංචිතසෙක අනුප්පාදභූතෙ තං තං මග්ගවජ්ඣිකිලෙසානං වා අනුප්පාදපරියොසානෙ උප්පන්නෙ අරියඵලෙ යො. තෙනෙවාහ : “ඛෙය ඩුග්ගං”නති මග්ගසමබ්බිසු යො. “අනුප්පාදෙ යො”නති ඵලසමබ්බිසු යො. “ඉමෙ වො ආවුසො”ති ආදි අයං වො ආවුසොති එකතො වුත්තනෙයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති පඤ්ච භිංසාය දුක්ඛානං වසෙක පෙණෙ සාමග්ගිරසං දසොසිති.

දුක්ඛං නිවර්තනං.

ඉති දුක්ඛවසෙක සාමග්ගිරසං දසොසිතො ඉද්දති තික්ඛවසෙක දසොසිතං පුත දෙසනං ආරභි. තත්ථ ලුබ්භතීති=ලොභො. අකුසලඤ්ච තං මුලඤ්ච=අකුසලානං වා මුලනති=අකුසලමුලං. දුක්ඛතීති=දුග්ගො. මුග්ගතීති=මොග්ගො. තෙසං පටිපක්ඛවසෙක අලොභාදයො වෙදි තබ්බා. දුච්ඡිවර්තනාති දුරුපාති වා වර්තනාති=දුච්චිවර්තනාති. කාය දුරුපරතං කායතො වා පචත්තං දුච්චිවර්තනාති=කායදුච්චිවර්තනං. සෙසෙසු ඵලසමබ්බිසු. සුච්ඡිවර්තනාති සුඤ්ඤති වා වර්තනාති=සුච්චිවර්තනාති, වෙපි වෙතෙ තිකා පණ්ණාසකා වා කමමප්පෙති වා

කපේතබ්බා. පණ්ණාසකයා තාව කායවාසේ පඤ්ඤාතනසිකතාපදස්සා විනිකක්කමො කායදුච්චරිතං. අවිනිකක්කමො කායස්සචරිතං. චච්චාසේ පඤ්ඤාතනසිකතාපදස්සා විනිකක්කමො චච්චුච්චරිතං. අවිනිකක්කමො චච්චුච්චරිතං. උභයන්තර පඤ්ඤාතනස්සා විනිකක්කමො මනොදුච්චරිතං. අවිනිකක්කමො මනොස්සචරිතං. අයං පණ්ණාසකයා. පාණාතිපාතාදයො තියෙස්සා වේතනා කායවාසේ චච්චාසේ උපපන්නා කායදුච්චරිතං. චතෙස්සා බ්‍රහ්මාදාදිවේදනා චච්චුච්චරිතං. අභිජ්ඣාචාසාපාදො මච්ඡාදිට්ඨිති තයො වේතනා සමපයුත්තධම්මා මනොදුච්චරිතං. පාණාතිපාතාදිති විරමනනස්සා උපපන්නා තියෙස්සා වේතනාපි විරතියොපි කායස්සචරිතං. බ්‍රහ්මාදාදිති විරමනනස්සා ච තියෙස්සා වේතනාපි විරතියොපි චච්චාසේ උපපන්නා චච්චුච්චරිතං. අනභිජ්ඣා අචාසාපාදො සමච්ඡාදිට්ඨිති තයො වේතනා සමපයුත්තධම්මා මනොස්සචරිතනති. අයං කම්මපථ කථා. කාමපටිසංයුතො. විතකෙතො ආම විතකෙතො, චාසාපාද පටිසංයුතො විතකෙතො චාසාපාදවිතකෙතො, විහිංසාපටිසංයුතො විතකෙතො විහිංසා විතකෙතො. තෙසු වේ සතෙතස්ස සංඛාරස්ස උපපජ්ජති. කාමවිතකෙතොති පියෙ මනාපෙ සතෙත වා සංඛාරෙ වා විතකෙතනාස්ස උපපජ්ජති. චාසාපාද විතකෙතො අපටියෙ අමනාපෙ සතෙත වා සංඛාරෙ වා කුඤ්ඤාති මලොකනකාලොතො පටියං යාව විනාශො උපපජ්ජති. විහිංසා විතකෙතො සංඛාරස්ස න උපපජ්ජති. සංඛාරෙ හි දුක්ඛාපෙතබ්බා නාම නන්ති ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤානතු වා උච්ඡිජ්ජනතු වා විනාශනතු වා මා වා අහෙසුනති විනාශනාලො පන සතෙතස්ස උපපජ්ජති. තෙකම්මපටිසංයුතො විතකෙතො තෙකම්මවිතකෙතො සො අසුභපුබ්බභාගෙ කාමාවච්චරෙ භොති. අසුභජ්ඣානෙ රූපාවච්චරෙ, තං ක්කානං පාදකං කත්වා උපපනනමග්ගථලකාලෙ ලොකුත්තරෙ. අචාසාපාදපටිසංයුතො විතකෙතො අචාසාපාද විතකෙතො, සො මේතො පුබ්බභාගෙ කාමාවච්චරෙ භොති. මේතජ්ඣානෙ රූපාවච්චරෙ, තං ක්කානං පාදකං කත්වා උපපනනමග්ගථලකාලෙ ලොකුත්තරෙ. අවිහිංසාපටිසංයුතො විතකෙතො අවිහිංසාවිතකෙතො, සො කරුණාපුබ්බභාගෙ කාමාවච්චරෙ, කරුණජ්ඣානෙ රූපාවච්චරෙ, තං ක්කානං පාදකං කත්වා උපපනනමග්ගථලකාලෙ ලොකුත්තරෙ. යද අලොභො සිසං භොති. තද ඉතරෙ වෙ තදන්ධිකා භවනති යද මේතො සිසං භොති. තද ඉතරෙ වෙ තදන්ධිකා භවනති, යද කරුණො සිසං භොති තද ඉතරෙ වෙ තදන්ධිකා භවනති. කාමසංකප්පාදයො චුත්තනගෙතෙව චුත්තො. දෙසනාමත්තමේව භොති. අන්තො පන කාමවිතකාදිනං ව කාමසංකප්පාදිනං නානාකරණං නන්ති.

කාමපටිසංයුතො සඤ්ඤා ආමසඤ්ඤා, චාසාපාදපටිසංයුතො සඤ්ඤා චාසාපාදසංඤ්ඤා, විහිංසාපටිසංයුතො සඤ්ඤා විහිංසාසංඤ්ඤා, තාසම්මි කාමවිතකාදිනං වීග උපජ්ජනාකාරෙ වෙදිතබ්බං.

තංගමපසුත්තංගෙවති එතා නෙකබ්බමසංඝද්දෙයොපි නෙකබ්බම
 විතතතාදි සමපසුත්තංගෙව, තසමා නාසමපි තපෙව කාමාවචරාදි
 භාවො වෙදිහබ්බො. කාමධාතු ආදිසු “කාමපට්ඨසංයුතො තපෙකො
 විතතතො මිථ්‍යා සංකප්පො අයං වුව්වති කාමධාතු සබ්බපි
 අනුසලා ධම්මා කාමධාතු”ති අයං කාමධාතු. “ව්‍යාපාදපට්ඨසංයුතො
 තපෙකො විතතතො මිථ්‍යා සංකප්පො අයං වුව්වති ව්‍යාපාදධාතු,
 දසසු ආසාතවට්ඨසු විතතො ආසාතො පටිසාතො අනන්ත
 මතො විතතො”ති අයං ව්‍යාපාදධාතු. “විහිංසාපට්ඨසංයුතො
 තපෙකො විතතතො මිථ්‍යා සංකප්පො අයං වුව්වති විහිංසාධාතු,
 ඉභ්බකවෙවො පාතිතා වා ලොඛ්‍යා වා දුෂ්ඨා වා සප්පෙත
 වා රජ්ජයා වා අසද්ධා රජ්ජයා රජ්ජයා සප්පෙත විභෙදයා”ති අයං
 විහිංසාධාතු. භූත වෙ කපා සබ්බසංකප්පො ම අසමන්තො ව,
 තපං කාමධාතුයා ගතිතාය ඉතරා වෙපි ගතිතා ව හොනති,
 තතො පත තිගරිතො අයං ව්‍යාපාදධාතු අයං විහිංසාධාතුති
 දුෂ්ඨාති අයං සබ්බසංකප්පො නාම. කාමධාතුං තපෙතො
 පත හභවා ව්‍යාපාදධාතුං ව්‍යාපාදධාතුධාතො විහිංසාධාතුං
 විහිංසාධාතුධාතො සප්පෙතො අවසෙසං කාමධාතුනාමාති තපෙ
 සිති අයං අසමන්තංකප්පො නාම. නෙකබ්බමධාතු ආදිසු “නෙකබ්බම
 පට්ඨසංයුතො තපෙකො-පෙ-අයං වුව්වති නෙකබ්බමධාතු, සබ්බපි
 අනුසලා ධම්මා නෙකබ්බමධාතු”ති අයං වුව්වති නෙකබ්බමධාතු,
 “අව්‍යාපාද පට්ඨසංයුතො තපෙකො-පෙ-අයං වුව්වති අව්‍යාපාදධාතු,
 යා සප්පෙත සමන්තං මිථ්‍යා වෙතො විමුක්ති”ති අයං අව්‍යාපාදධාතු.
 “අවිහිංසා පට්ඨසංයුතො තපෙකො-පෙ-අයං වුව්වති අවිහිංසාධාතු,
 යා සප්පෙතසු කරුණා වෙතො විමුක්ති”ති අයං අවිහිංසාධාතු. ඉධාපි
 වුත්තනසෙතෙව වෙ කපා වෙදිතබ්බො. අසමන්තං තපෙකො ධාතුසොති
 අසද්ධපි සුඤ්ඤතවෙතං තිස්සො ධාතුසො. තසු “තපංකතමං
 කාමධාතු ගෙට්ඨනො අවිචිතියං පරියන්තං කරිතො”ති එවං
 වින්දිතො කාමහවෙ කාමධාතු නාම. “ගෙට්ඨනො වුග්ගෙයොකං
 පරියන්තං කරිතො ආකාශානඤ්ඤායතනුපයෙ දෙවෙ පරියන්තං
 කරිතො”ති එවං වින්දිතො පත රූපාරූපභවා ඉතරා වෙ
 ධාතුසො, ධාතුයා අගතධාතංගමාගි හවෙත පටිච්ඡිද්ධබ්බං,
 හවස්ස අගතධාතො ධාතුයා පටිච්ඡිද්ධබ්බං. ඉධ හවෙත
 පටිච්ඡිද්ධ කපිතො. රූපධාතු ආදිසු රූපාරූපධාතුසො රූපාරූප
 භවාසෙව. තිරොධධාතුයා තිබ්බොණං කපිතං. භිතාදිසු “භිතා
 ධාතු”ති වාදසඅනුසලවිතතුපාද, අවසෙසො හෙතෙසො ධම්මා
 මජ්ඣිමාධාතු, තවලොකුත්තරා ධම්මා පණ්ණාසාධාතු. “නාමධාතු”ති
 පඤ්ඤාමග්ගිකො රාගො. රූපාරූපභවෙසු පත රාගො කිංක
 තිකන්ති සංයොගදිව්ඪිසංගතො රාගො හව්වසෙත පත්තොව හව
 තණ්හා. උපෙත්තදිව්ඪිසංගතො රාගො විහව්වණො, අපිච්ඡිද්ධ
 පටිච්ඡිද්ධතණ්හාවං නෙකතණ්හා කාමධාතුනාම. යථංහ.

“තථ කතමා භවතණ්හා භවදිට්ඨිසහගතො රාගො විතතස්ස සාරාගො අයං වුච්චති භවතණ්හා, තථ කතමා විභවතණ්හා උච්චේදදිට්ඨිසහගතො රාගො භවචසෙන පඤ්ඤා විතතස්ස සාරාගො අයං වුච්චති විභවතණ්හා, අවසෙසා තණ්හා කාමි තණ්හාති, පුන කාමතණ්හාදිසු - පඤ්ඤාමගුණිකරාගො කාමි තණ්හා, රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො ඉතරා ඓති තණ්හා, අභිධමම පනෙතා “කාමධාතුපටිසංයුතතා - පෙ - අරූපධාතුපටිසංයුතතා”ති එවං විජ්ජාරිතා, ඉමිනා වාසරන කිං දසෙසසි, සප්පෙට්ඨි තෙභුමිකා ධම්මා රජනියවේදන තණ්හා වජ්ජුකාති, සප්පෙට්ඨි තණ්හා කාමතණ්හාය පටිසංදිට්ඨිතා තතො නීහරිතා ඉතරා ඓති තණ්හා දසෙසසි, රූපතණ්හාදිසු රූපභවෙ ඡන්දරාගො රූපතණ්හා, අරූප භවෙ ඡන්දරාගො අරූපතණ්හා, උච්චේදදිට්ඨිසහගතො රාගො නිසරාධතණ්හා,

“සංයෝජ්ජනතිකෙ” වට්ටසම්මං, යොජ්ජනති බ්බන්තීති සංයෝජ්ජනීති, සති රූපාදිභෙදෙ කායෙ දිට්ඨි, විජ්ජමානා වා කායෙ දිට්ඨිති සංකප්පායදිට්ඨි, විවිතනෙතා එතාය කිච්ඡති ත සකෙකාති සන්තිට්ඨාතං කාතුනති විචිකිච්ඡා, සිලඤ්ඤා වතඤ්ඤා පරාමසතිති සිලබ්බතාසත්ථායො, අන්තො පන “රූපං අත්තනො සමනුපසානති”ති ආදිනා තයෙන ආගතා විසතිවජ්ජුකා දිට්ඨි සකප්පායදිට්ඨි නාම, “සන්තරි කඛ්ඛති”ති ආදිනා තයෙන ආගතා අත්තවජ්ජුකා විමති විචිකිච්ඡා නාම, “ඉධෙකවෙච්චා සිලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි සිලවතෙන සුද්ධිති සිලං පරාමසති වතං පරා මසති සිලබ්බතං පරාමසති යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත”න්ති ආදිනා තයෙන ආගතො විපරිජෙසගාගො සිලබ්බතපරා මාසො නාම,

“නුයො ආසවා”ති එත්ථ විරපරිවාසියවේදන වා අස්ස වතවේදන වා ආසවා, තත්ථ “පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි ත පඤ්ඤා යති අවිජ්ජාය ඉතො පුප්පෙට්ඨි අවිජ්ජා නාහොසි අප්පච්ඡාසමග්ගිති, පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි තපඤ්ඤායති භවතණ්හාය - භවදිට්ඨියා ඉතො පුප්පෙට්ඨි භවදිට්ඨි නාහොසි අප්පච්ඡාසමග්ගි”ති එවං තාව විරපරිවාසියවේදන ආසවා වෙදිතබ්බා, වකුචුතො රූපෙ සවති අස්සවති සන්තරි පටිගතති සොතතො සද්දො සංඤ්ඤා ගතෙති ජිට්ඨාතො රසෙ කායතො ජොට්ඨිප්පෙට්ඨි මනතො ධම්මෙ සවති අස්සවති සන්තරි පටිගතතිති එවං අස්සවතවේදන ආසවා වෙදි තබ්බා, පාළියං පන කත්ථි ඓති ආසවා ආගතා “දිට්ඨිධම්මිකාව ආසවා සමපරිසිකා ව ආසවා”ති, කත්ථි “තයොමෙ භික්ඛවෙ ආසවා කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො”ති තයො, අභිධමම තෙතෙව දිට්ඨිසවෙන සද්ධිං වතතායෙ, නිසෙට්ඨිකපටිසංයො

“අපි භික්ඛවෙ ආසවා නිරයගාමිනියා’ අපි ආසවා නිරවණ්‍යා
 ගොතීගාමිනියා, අපි ආසවා පෙතතිවිසයගාමිනියා, අපි ආසවා
 මුහුසාලොකගාමිනියා, අපි ආසවා දෙවලොකගාමිනියා”නි එවං
 පඤ්ච ඡක්කතිපාතෙ ආනුෂංගස්ස සුතෙන “අපි භික්ඛවෙ ආසවා
 සංවර පහාතබ්බා, අපි ආසවා පටිසෙචනා පහාතබ්බා, අපි
 ආසවා පරිචජ්ජනා පහාතබ්බා, අපි ආසවා අධිවාසනා පහා
 තබ්බා, අපි ආසවා විනොදනා පහාතබ්බා, අපි ආසවා භාවනා
 පහාතබ්බා”නි, එවං ඡ. සබ්බාසවපරියායෙ තෙසෙව දස්සනාපහා
 තබ්බෙති සද්ධිං සත්තං. ඉමස්මිං පන සමගිතිසුතෙන තයො.
 තත්ථ “යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො”නි එවං. චුතෙනා පඤ්ඤාම
 ගුණිකරණො ඤාමාසමො නාම. “යො භවෙසු භවච්ඡන්දො”නි
 එවං. චුතෙනා සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො භවච්ඡෙත වා පත්තා
 භවාසමො නාම. “දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං”නති ආදිනා තයෙන ආගතා
 අවිජ්ජා අවිජ්ජාසමො නාමාති.

කාමභවාදයො කාමධාතුආදිවසෙත චුත්තායෙව. කාමෙසනා
 දිසු “තත්ථ කතමා කාමෙසනා යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො
 කාමජෙක්ඛාසානං අයං චුච්චති කාමෙසනා”නි එවං. චුතෙනා කාම
 ගවෙසනරාගො ඤාමෙසනා නාම. “තත්ථ කතමා භවෙසනා
 යො භවෙසු භවච්ඡන්දො භවජෙක්ඛාසානං අයං චුච්චති භවෙසනා”නි
 එවං. චුතෙනා භවගවෙසනරාගො භවෙසනා නාම. “තත්ථ කතමා
 බ්‍රහ්මචරියෙසනා සස්සතො ලොකොති වා-පෙ-නෙව ගොති න ත
 ගොති තථාගතො පරමමරණාති වා යා එවරුපං දිට්ඨිගතං විපරි
 යෙසගාගො අයං චුච්චති බ්‍රහ්මචරියෙසනා”නි එවං. චුත්තා දිට්ඨි
 ගතිකසමමතස්ස බ්‍රහ්මචරියගවෙසනා දිට්ඨි බ්‍රහ්මචරියෙසනා
 නාම. න කෙවලං ව භවරාගදිට්ඨියො එව තදෙකට්ඨං. කමමපි
 එසනායෙව. චුත්තං භෙතං. “තත්ථ කතමා කාමෙසනා කාම
 රාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකමමං වචිකමමං මනොකමමං.
 අයං චුච්චති ඤාමෙසනා.

“තත්ථ කතමා භවෙසනා භවරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං
 කායකමමං වචිකමමං මනොකමමං අයං චුච්චති භවෙසනා, තත්ථ
 කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා අපකාශාතිකා දිට්ඨි තදෙකට්ඨං අකුසලං
 කායකමමං වචිකමමං මනොකමමං අයං චුච්චති බ්‍රහ්මචරියෙ
 සනාති. විඛාසු “කථං විධං සීලවත්තං වදන්ති කථං විධං පඤ්ඤ
 වත්තං වදන්ති”නි ආදිසු ආකාරසංඝාතං විඛා නාම. “එක
 විධෙන ඤාණවත්තු විවිධෙන ඤාණවත්තු”නි ආදිසු කොට්ඨාසො
 විඛා නාම. “සෙය්‍යො හමස්මි”නි විධා”නි ආදිසු මානො විඛා
 නාම. ඉධ සො අධිපෙතො. මානො හි සෙය්‍යාදිවසෙත

විධානතො' පිබ්බාති වුවහි. "සෙය්‍යොගමසමි"ති ඉමිනා සෙය්‍ය සදිසසිනානං වසෙන තයො මානා වුත්තා. සදිසසිනෙසුපි එසෙ වනසො. අයං හි මානො නාම සෙය්‍යොස්ස තිවිධො, සදිසස්ස තිවිධො හිතස්ස තිවිධොති නවවිධො භොති. තත් "සෙය්‍යොස්ස සෙය්‍යො ගමසමි"ති මානො රුජ්ඣනෙඤ්ච පබ්බජිතානෙඤ්ච උප්පජ්ඣති, රුජා හි රට්ඨිත වා ඛනෙන වා වාහනෙන වා නො මයා සදිසො අජීනි එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි සීල බුච්ඡාදිති නො මයා සදිසො අජීනි එතං මානං කරොති. "සෙය්‍යොස්ස සදිසොගමසමි"ති මානොපි එතෙසංගෙව උප්පජ්ඣති. රුජා හි රට්ඨිත වා ඛනෙන වා වාහනෙන වා අඤ්ඤාදරුජ්ඣ හි සද්ධිං මයං කිං නානාකරණනති එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි සීලබුච්ඡාදිති අඤ්ඤාදන භික්ඛුනා මයං කිං නානා කරණනති එතං මානං කරොති. "සෙය්‍යොස්ස හිතො ගමසමි"ති මානොපි එතෙසංගෙව උප්පජ්ඣති. යස්ස හි රඤ්ඤා රට්ඨිත වා ඛතවාහනා දිති වා අතිමනුකි² භොතති, සො මයං රුජාති ඵෙභාරමුඛ මත්තකමෙව කිං රුජා නාම අහනති, එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි අප්පලාභසකකායෙ අහං ධම්මකපිකො බහුසුත්තො මහා ථෙරොති කපාමත්තකමෙව කිං ධම්මකපිකො නාමාහං කිං බහුසුත්තො කිං මහාථෙරො යස්ස මෙ ලාභසකකායෙ තජීති එතං මානං කරොති. සදිසස්ස සෙය්‍යො ගමසමිති මානාදයො අමච්චා දිනං උප්පජ්ඣති. අමච්චො වා හි රට්ඨිතො වා භොගගාන වාහනාදිති. නො මයා සදිසො අඤ්ඤා රුජපුරිසො අජීනි වා මයං අඤ්ඤාති සද්ධිං කිං නානාකරණනති වා අමච්චොති නාම මෙව මයං සාසවජාදතමත්තවටි මෙ තත් කිං අමච්චො නාමා හනති එතෙ මානෙ කරොති. ගිහස්ස සෙය්‍යො ගමසමිති මානාදයො දසාදිනං උප්පජ්ඣති, දසො හි මාතිතො වා පිතිතො වා නො මයා සදිසො අඤ්ඤා දසො නාම අජී අඤ්ඤා ජිවිතුං අසකෙකානතා කුච්ඡිතෙකු දසා ජාතා අහං පත පවෙණි අභ තත්තා සෙය්‍යොති වා පවෙණිඅභතභාෂෙවන උභතො සුද්ධිකද සත්තන අසුකදසෙන නාම සද්ධිං කිං මයං නානාකරණනති වා කුච්ඡිවසෙනාහං දසව්‍යං උපගතො මාතාපිතිකොට්ඨො පත මෙ දසව්‍යානං තත් කිං දසො නාම අහනති වා එතෙ මානෙ කරොති. යථා ව දසො එවං පුකකුසවණ්ඩාලාදයොපි එතෙ මානෙ කරොතිතියෙව. එතව සෙය්‍යොස්ස සෙය්‍යො ගමසමිති වා සදිසස්ස සදිසො ගමසමිති වා ගිහස්ස හිතො ගමසමිති වා ඉමෙ තයො මානා යාථා ව මානා නාම අරහත්තමග්ගවර්කා. සෙසා ජ මානා අයාථා ව මානා නාම, පඨමමග්ගා වර්කා. "කසො අද්ධා"ති තයො

තාලා “අතීතො අද්ධා”ති අදිසු වෙ පරියායා-සුත්තනනපරි
 යාමො අභිධම්මපරියායො ච සුත්තනනපරියායොන පටිසංකීර්ණො
 පුඤ්ඤ අතීතො අද්ධා නාම. වුත්තො පච්ඡා අනාගතො අද්ධා
 නාම. සහ වුත්තිපටිසංකීර්ණදත්තනතරං පච්චුප්පනො අද්ධා නාම. අභි
 ධම්මපරියායොන තීසු බණ්ණසු භග්ගතො උද්ධං අතීතො අද්ධා
 නාම, උප්පාදතො පුඤ්ඤ අනාගතො අද්ධා නාම, බණ්ණතො
 පච්චුප්පනො අද්ධා නාම.

අතීතාදිභෙදො ච නාම අයං ධම්මානං ගොති න කාලස්ස,
 අතීතාදිභෙදො පන ධම්ම උපාදාය ඉධ පරමන්වතො අවිජ්ජ
 මානොපි කාලො භවතෙව වොහාරෙන වුත්තොති භවදිත්තබ්බො.
 “නාසං අනා”ති නාමො කොට්ඨාසො “කායබ්බතස්ස අනෙතො
 ජීරති”ති අදිසු හි අනෙතො. “ඵසෙවනො දුක්ඛස්සා”ති අදිසු
 පරිගාමො අනෙතො. “අනන්තිදං තික්ඛවෙ ජීවිතාන”නති ඵන්ථ
 ලාමකභාවො අනෙතො. “සක්කායො වො ආවුසො පඨමො
 අනෙතො”ති අදිසු කොට්ඨාසො අනෙතො. ඉධ කොට්ඨාසො
 අබිජ්ජානො. “සක්කායො”ති පඤ්චුප්පාදත්තනා. “සක්කායසමුද
 ගො”ති භවතං තිබ්බතතිකා පුරිමතණො. “සක්කායසීලි
 ගො”ති උතීණණං අප්පච්චතීගුතං තිබ්බාණං. මග්ගො පන
 තීරෙධාධිගමස්ස උපායතො තීරෙධෙ ගතිතෙ ගතීතොවාති
 භවදිත්තබ්බො. “දුක්ඛි දුක්ඛානා”ති දුක්ඛගුණා දුක්ඛා. දුක්ඛ
 ඡවදනායෙතං නාම. “සංඛාරදුක්ඛානා”ති සංඛාරභාවෙන
 දුක්ඛා. අදුක්ඛමසුච්චවදනායෙතං නාම. සා හි සංඛිතතො
 උපාදර්ශභග්ගපිට්ඨිතා, තස්මා අඤ්ඤදුක්ඛසභාවපිරිහතො සංඛාර
 දුක්ඛාති වුත්තො. “චිප්පිනාමදුක්ඛානා”ති විපරිනාමෙ දුක්ඛා
 සුච්චවදනායෙවෙතං නාම. සුච්චස්ස හි විපරිනාමෙ දුක්ඛං උපාජ්ජති
 තස්මා සුචං විපරිනාමදුක්ඛාති වුත්තං. අපිච ධර්මපඤ්ඤා දුක්ඛ
 ඡවදනං සුච්චවදනඤ්ඤා සංඛිපි තෙභුමිකා ධම්මා “සංඛිපි සංඛාර
 දුක්ඛා”ති වචනතො සංඛාරදුක්ඛාති භවදිත්තබ්බො. “මිච්ඡන්ත
 ඤායො”ති මිච්ඡා සභාවො හුත්වා නියතො. නියත මිච්ඡාදිට්ඨියා
 සද්ධිං ආනන්තරියකමමෙස්සතං නාම. සම්මා භාවෙ නියතො
 සම්මන්තනීයො. චතුත්තං අරියමග්ගානං එතං නාම. “න
 නීයො”ති අනීයතො. අවසෙස ධම්මානං එතං නාම. “නායො
 නාමා”ති “තමකිකාසෙ සමොගො අවිජ්ජාසො මහාගයො”ති
 වචනතො අවිජ්ජා තමො නාම. ඉධ පන අවිජ්ජාසොන විවික්ච්ඡා
 වුත්තො. “ආරමා”ති ආගමම. “සංඛිපි”ති කංඛං උපාදෙති.
 “චිප්පිච්ඡති”ති විචිතතො කිච්ඡං ආපජ්ජති, සන්තිට්ඨාතුං
 නසංකොති. “භාග්ගිච්චති”ති තත්ථ අබ්බිච්චිතුං නසංකොති.
 “නසංකිච්ඡති”ති තං ආරමාන පසාදං අරෙපෙතුං නසංකොති.
 “අරමෙකිච්ඡති”ති ත රක්ඛිතබ්බාති. තීසු වාරෙසු පච්චෙකං රක්ඛි

කිවම. නැති. සබ්බානි සත්තං එව රක්ඛිතානිති දිපෙති. “නුච්ඡි
නාථාගතස්ස”¹ ති ඉදං නාම මෙ සහසා උප්පන්නං කායදුච්චරිතං.
ඉමාහං යථා මෙ පරෙ න ජනනාති තථා රක්ඛාමි පටිච්ඡාදෙමිති
එව. රක්ඛිතබ්බං නත්ති තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං. සෙසෙසුපි
එජෙවනතො. කිං පන සෙසබ්බිණ්ණසවානං කායසමාවාදයො
අපරිසුද්ධාති? නො අපරි සුද්ධා. න පන නාථාගතස්ස විශ
පරිසුද්ධා අප්පසුතබ්බිණ්ණසවො හි කිඤ්චාපි ලොකවජ්ජං. නා පජ්ජති
පණ්ණෙතතිං පන අහොවිද්දතො විහාරකාරං කුටිකාරං සහකාරං.
සහසෙසයනාති එවරුපා කායවාසෙ අපතතිතො අපජ්ජති.
සඤ්චරිතො පදසොධමම. උතතරිංජපඤ්චාවං භූතායෙවනනාති
එවරුපා ච්චිවාසෙ අපතතිතො අපජ්ජති. උපතික්ඛිතතසාදිංන
වසෙක මනොවාසෙ රුපියපටිග්ගතණ්ණපතති. අපජ්ජති. ධම්ම
සෙකාපති සද්දිසස්සාපි හි බිණ්ණසවස්ස මනොවාසෙ සඋපාරග්ගවසෙක
මනොදුච්චරිතං උපපජ්ජති එව. වාතුමච්ඡද්දිසමිති-පඤ්චති හික්ඛු
සතෙති සද්ධිං සාරිපුත්තමොග්ගලොනා නං පණ්ණාමිකාලෙ තෙසං
අත්ථාය වාතුමෙග්ගසෙති සකෙකති හගවති ඛමාපිතෙ පෙණෙ
හගවතා “කිනාති තෙ සාරිපුත්තඅභොසි මයා හික්ඛුසෙසෙ පණ්ණාමි
තෙ”ති පුට්ඨා අහං පරිසාය අව්‍යතනභාවෙන සත්ථාරං පණ්ණාමි
තො ඉතො දුති පට්ඨාය පරං න ඔවදිස්සාමිති විහතං උප්පාදෙත්වා
අහං එවං බො මෙ හතෙන අහොසි හගවතා හික්ඛුසෙසෙ පණ්ණාමිතෙ
අප්පොසුකෙකාදුති හගවා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුතො විහ
රිස්සාති මගමපිදුති අප්පොසුකො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුතො
විහරිස්සාමාති. අර්හස්ස තස්මිං මනොදුච්චරිතෙ උපාරග්ගං අයෙ
පෙනො සත්ථා අහං “අහමෙති තිං සාරිපුත්ත පුත්තපි එවරුපං
විතතං උප්පාදෙත්වා”නාති එවං “පරං න ඔවදිස්සාමි නානුසංසිස්සාමි”ති
තකකිතමතතමපි පෙරස්ස මනොදුච්චරිතං නාම ජානං. හගවතො
පන එහතකමපි නත්ති. අනවජ්ජියමෙනා සබ්බඤ්ඤාතං පත්තස්ස
දුච්චරිතං න හවෙය්‍ය. බොධිසත්තභූමියං සිත්තස්ස ජබ්බස්සාති
පට්ඨානං අනුසුඤ්ඤානාස්සාපි පනස්ස නාහොසි. උදරවජ්ජියා පිට්ඨි
කණ්ඩකං අලලීනාය කාලකතො සමණො භොතමොති එවං.
දෙවතානං විමිතියා උප්පජ්ජමානායපි සිද්ධිත්ථ කත්තං කිලමසි
සකස්ස භොතෙ ව භුඤ්ජිතුං පුඤ්ඤාතිවි කාතුනති මාරෙතපි පාපි
මිතා වුච්චමානස්ස භොතෙ භුඤ්ජිස්සාමිති විතක්ඛමතතමපි න
උප්පජ්ජ. අර්හං මායෙ බොධිසත්තකාලෙ ජබ්බස්සාති වුද්ධි කාලෙ
එකං වස්සං අනුබ්බන්ධා කිඤ්චි වජ්ජං අපසුන්ධා ඉදං වන්ධා පක්ඛාමි.

“සත්තවස්සාති හගවිතතං”¹ අනුබ්බන්ධං² පදපදං

මිතාරං නාගිහවජ්ජියං සවුද්ධාස්ස සතිමතො”ති.

වෘතරසි, සො කසා වචනං අනාදිසිතා ගව්නිඵ්ඵ, සා පුරතො අට්ඨාසි අථ නං කුර්ක්කිතා අයං මග්ගං පුරතො තිට්ඨතිති පාදෙන පහරිතා පතිතං අනතරං කතා අගමාසි, මානා උට්ඨතිතා මාදිසාය මාතරි ඵ්ඵරුපං කමමං කතා ගතස්ස තෙ ගතට්ඨානෙ සුඛං ගවිස්සාතිති ඵ්ඵ සස්සද්දි නාම න පුත්තාති ආහ, තස්ස නාචං ආරුග්ගා ගව්නිතො සත්තමෙ දිවසෙ නාචා අට්ඨාසි, අථ තෙ මනුස්සා අභිං ඵ්ඵ පාප පුරිසො අජි සලාකං දෙට්ඨාති සලාකා දිගමානා තස්සෙව තිත්තවත්තුං පාපුණ්ඤ්ඤි, තෙ තස්ස උඵලං දත්වා සමුදෙදු පක්ඛිපිංසු, සො ඵ්ඵකං දීපං ගන්වා විමානපෙතීති සභිං සමපතති, අනුභවනොතා තාහි පුරතො පුරතො මා අගමාසිති වුවමානොපි තද්දිගුණං තද්දිගුණං සමපතති, පස්සනොතා අනුපුබ්බෙන බුරවක්ක ඛරං ඵ්ඵකං අද්දස තස්ස තං වක්කං පදුමපුප්ඵං විග උපට්ඨාසි, සො තං ආහ හමොහා ඉදං තයා පිලක්ඛිතපදුමං මග්ගං දෙහිති න ඉදං සාමි පදුමං බුරවක්කං ඵ්ඵතන්ති සො වසෙඤ්ඤි මං තිං කිං මයා පදුමං න දිට්ඨිපුබ්බන්ති වත්වා තිං ලොභිතවන්තං විලිච්චිතා පිලක්ඛි පදුම පුප්ඵං මග්ගං න දුකුකාමොති ආහ, සො විනොතසි අගමපි මයා කතසද්දිසං කමමං කතා තස්ස ඵ්ඵලං අනුභවිතුකාමොති, අථ නං හන්ද රෙති වත්වා තස්ස මන්තකෙ වක්කං පක්ඛිපි තෙන වුත්තං.

“වතුබ්බි අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨතිව සොලස,

සොලසාතිව බතතිංස අජිච්ඡං වක්කමාසදෙ,

ඉච්ඡාගතස්ස පොසස්ස, වක්කං හමති මන්තකෙ”ති.

“ගහපති”ති පන ගෙහසාමිකො වුවවති, සො මාභුගාමස්ස සයන වන්තලඛිකාරදි අනුපපදුනෙන බහුපකාරෙ තං අතිවරනොතා මාභුගාමො නිරයාදිසු තිබ්බතති, තස්මා සොපි පුරිමනසෙනෙව අනුදහනට්ඨෙන ගහපතාගතීති වුත්තො තත් වන්ථි.

තස්ස පබ්බථිකාලෙ සොතාපනනස්ස උපාසකස්ස හරියා අතිවාරං වරති, සො තං පව්වක්කතො දිස්වා කයමා ඵ්ඵං කරෙසීති ආහ, සවාහං ඵ්ඵරුපං කරෙමි අයං මෙ සුතඛො විලුපමානො බාදතුති වත්වා කාලං කතා කණ්ණමුණ්ණිකදහෙ වෙමාතිකපෙති හුත්වා දිවා සමපතති, අනුභවති රතති, දුක්ඛං බාරණසිරුරු මිගවං වරනොතා අරඤ්ඤං පවිසිතා අනුපුබ්බෙන කණ්ණමුණ්ණිකදහං සමපතොතා තාග සභිං සමපතති, අනුභවි, සා තං වසෙඤ්ඤි රතති, දුක්ඛං අනුභවති, සො ඤාත්වා කත්තුං නුඛො ගව්නිති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගන්වා අවිදුරෙ සිතො කණ්ණමුණ්ණිකදහො තිත්ත මිතා තං පටපටන්ති බාදමානං ඵ්ඵකං සුතඛං දිස්වා අසිනා වෙධා ඡින්දි, ථෙ අහෙසුං, පුත්තපි ඡිනෙන වත්තාරෙ පුත්තපි ඡිනෙන අට්ඨ පුත්තපි ඡිනෙන සොලස අහෙසුං, සා කිං කරෙසි සාමිති ආහ, සො කිංඉදන්ති ආහ, සා ඵ්ඵං අකතා බෙලපිණ්ඩං භූමියං නුට්ඨතිතා

ඡන්දානි, එවමෙව. කසිණපරිකාව. කණ්ණකායා පභුණඡන්දානං පච්චෙකකිත්තං ව සද්දණ්ඩපසුත්තංපි භාවනා භොති. තෙන වුත්තං භාවනාමයො තොරණාපිති තත්ථ දුතමයාදිසු දුතං ආරබ්භ දුතමයිකිව්ව යා උපපජ්ඣති වෙතනා සඤ්ඤවතනා වෙතසිත්තතං අයං වුව්වති දුතමයො පුඤ්ඤාභිසංඛාරො. සීලං ආරබ්භ-භාවනා ආරබ්භ භාවනමයිකිව්ව යා උපපජ්ඣති වෙතනා සඤ්ඤවතනා වෙත සිත්තතං අයං වුව්වති භාවනාමයො පුඤ්ඤාභිසංඛාරොති. අයං සංඛෙධපදෙසනා. විවරදිසු පන චතුසු පච්චයෙසු රූපාදිසු වා ඡසු ආරම්භණෙසු අනතාදිසු වා දසසු දුතවත්තිසු තං තං දෙනතං තෙසං උපපාදනතො පටිථාය පුබ්බභාගෙ පරිව්වාහකාලෙ පච්ඡා සොමනස්සවිතෙතන අනුස්සරණෙ වාති තිසු කාලෙසු පවත්නා වෙතනා දුතමයො නාම. සීලපුරණත්ථාය පන පබ්බජිත්තාමිති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජ්ජන්තස්ස මනෝරථං මත්තං පාපෙත්වා පබ්බජිතො වතමති සාධු සුච්ඡිති ආවජේජ්ජන්තස්ස පාඨිමොක්ඛං සංවරන්තස්ස විවරදයො පච්චයෙ පච්චෙකකිත්තං ආපාථ ගතෙසු රූපාදිසු චක්ඛුමාරුදිති සංවරන්තස්ස ආජිවං සොධෙත්තස්ස ව පවත්නා වෙතනා සීලමයො නාම. පටිසම්බද්ධං වුත්තෙන විපස්සනාමයෙන “චක්ඛුං අනිව්වතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙනත්තං-පෙ-මනං රූපෙ ධම්මෙ චක්ඛු විඤ්ඤාණං මනො විඤ්ඤාණං චක්ඛුසම්පයං-මනොසම්පයං-චක්ඛුසම්පයං. වෙදනං මනොසම්පයං. වෙදනං රූපඤ්ඤා-පෙ-ජ්ඣමරණං අනිව්වතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙනත්තං පවත්නා වෙතනා භාවනා මයා නාම”ති අයං විජාරකථා. අපුඤ්ඤා ව සො අභිසංඛාරොව්වති= අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො. වාදසඅකුසලවිත්තසම්පසුත්තානං වෙතනානං එතං අධිවචනං. වුත්තමිවෙතං. “තත්ථ කතමො අපුඤ්ඤාභි සංඛාරො අකුසලවෙතනා කාමාවචරං අයං වුව්වති අපුඤ්ඤාභි සංඛාරො”ති. ආනෙඤ්ජං නිව්වලං සන්තං විපාකභූතං අරූපමෙව¹ අභිසංඛාරොති ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො චතුත්තං අරූපාවචරකුසල වෙතනානං එතං අධිවචනං. යථා. “තත්ථ කතමො ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරො කුසලවෙතනා අරූපාවචරං අයං වුව්වති ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරො”ති.

පුත්තලතතිකෙ, සත්තවිධො අරියපුත්තලො තියොසො සික්ඛා සික්ඛාතීති=සෙවො. බිණ්ණසවො සික්ඛිතසික්ඛත්තා පුත්තං න සික්ඛ තීති=අසෙවො. පුත්ථජ්ජනො සික්ඛාති පරිබාහිරත්තා තෙවසෙවො නාසෙවො. ථෙරහතීකෙ ඡතිමහලලකො ගිහි ඡතිථෙරෙරෙ නාම. “චත්තාරෙ මෙ භික්ඛවෙ ථෙරකරණීයා ධම්මා, ඉධ භික්ඛවෙ ථෙරෙ සීලවා භොති බ්‍රහ්මස්සුතො භොති චතුත්තං ක්කානානං ලාභී භොති ආසවානං බයා-පෙ-උපසම්පජ්ජ විහරති ඉමෙ බො

එළු හි අපවිතිවෙසනාවලාවාහි සිලමයෙ. පකතිපකතබහුමොද නාති දාතමයෙ. දෙසනාසවණාති භාවනාමයෙ දිට්ඨිජ්ජුගතං නිසුපි සබ්බතං. හව්ඨති. “වොදනාවඤ්ඤා”ති වොදනාකරණාති “දිට්ඨිසා”ති මංසවකවුනා වා දිබ්බවකවුනා වා විනික්කමං දිසා වොදෙති.

“සුසෙය්‍යා”ති පකතිසොතෙන වා දිබ්බසොතෙන වා පරසා සුසො වොදෙති. “පටිසංඛිතාසා”ති දිට්ඨිපරිසංඛිතෙන වා සුතපරි සංඛිතෙන වා මුතපරිසංඛිතෙන වා වොදෙති. අයමෙත්ථ සබ්බෙපො. විත්ථොරො පන සමන්තපාසාදිකාය වුත්තනසෙතෙව වෙදි තබො. “නාමුපසහතිසො”ති කාමුපසෙවනා කාමපටිලාභා වා. “පටිවුපෙසිතාසාමා”ති නිබ්බානාමා නිබ්බාරමණං. “සෙය්‍යාපාපි මනුසා”ති යථා මනුසා, මනුසා හි නිබ්බෙය්‍යෙව වජ්ජුග්ගිං වසං වතනනති. යථා පටිබ්බාපිතා හොනති සතපි සහසාපි දඬාපි මාතුභාමං අනෙත්වා නිබ්බාහොගං භුඤ්ඤාති. එතෙව දෙවො නාම වතුදෙවලොකවාසිනො. තෙපි නිබ්බවජ්ජුග්ගිංයෙව වසං වතනනති. එතෙව විනිසාතිනා නාම තෙරසිකෙ ඤාපෙත්වා අවසෙසා. මව්ඨකව්ඨපාදයොපි හි නිබ්බවජ්ජුග්ගිංයෙව වසං වතනනති. මවෙත් අත්තනො මව්ඨිතිසා කව්ඨපො කව්ඨ පිතිසාති. “නිමිතිත්වා නිමිතිත්වා”ති නිලපිතාදිවසෙත යාදිසං යාදිසං අත්තනො රූපං ඉව්ඨනති තාදිසං තාදිසං නිමිතිත්වා. අයසමනො අනුරුඤ්ඤා පුරනො මනාපකාසිකා දෙවතා විග. “නිමිතානර්ථ”ති එවං සං නිමිතෙ නිමොනෙ රති එතෙසනති= නිමොනරති. “පරනිමිතිනාමා”ති පරෙති පරෙති නිමිතකාමා. තෙසං හි මනං ඤාත්වා පරෙ යථාරූපිතං කාමභොගං නිමිතනති තෙ තත්ථ වසං වතනනති, කථං පරසා මනං ජනනති. පකති සෙවනවසෙන; යථාහි කුසලො සුදො රඤ්ඤො භුඤ්ඤානසං යං යං සො බහුං ගණනාති තං තං තසා රූවලාති ජනාති; එවං පකතිසා. අභිරූපිතාරමණං ඤාත්වා තාදිසකංයෙව නිමිතනති, තෙ තත්ථ වසං වතනනති, මෙට්ඨං සෙවනති. කෙපි පන පෙර හසිතමනෙතන ඔලොකිතමනෙතන අලිඛිතමනෙතන ව තෙසං කාමකිවං. ඉඤ්ඤාති වදනති. තං අධිකථාය එතමපන තත්ථි පටික්ඛිතං. තති කායෙන අප්පසන්නසා පොඨබ්බං. කාමකිවං සාධෙති. ඡන්තමපිති කාමාවචරනං කාමා පාකතිකා එව, වුත්තමපි වෙතං:-

ඡ එතෙ කාමාවචර සබ්බකාමසමිද්ධිනො,
සබ්බසං එකසබ්බානං අයුං¹ හව්ඨි කිත්තකනති.

“සුමුපසහතිසො”ති සුමපටිලාභා. “උප්පාදෙත්වා උප්පාදෙත්වා සුමං විහරන්ති”ති තෙ හෙට්ඨා පඨමජ්ඣානසුමං නිබ්බතෙතත්වා උපරි විපාකජ්ඣාන සුමං අනුභවනති අත්ථො. “සුමෙත අභිසංඝා”ති

විපදීය්” නම් අඤ්ඤාතාචාර්ය ජනකීවම්පරියොසානපතොසු ධර්මසු ඉන්ද්‍රියං අරහත්තඵලඤ්ඤාණයොතං අභිවචනං. මංගවක්ඛුං චක්ඛු පසාදො දිබ්බවක්ඛුං ආලොකනීයසිත්තඤ්ඤාණං. පඤ්ඤාවක්ඛුං ලොකීය ලොකුත්තරපඤ්ඤා. අභිසිලසික්ඛාදිසු අභිසිලඤ්ඤා තං සික්ඛි තබ්බතො සික්ඛා වානි=අභිසිලසික්ඛා. ඉතරයම් වගෙපි එසෙවනගො. තත්ථ සිලං අභිසිලං විතං අභිචිත්තං, පඤ්ඤා අභිපඤ්ඤාති අයං භෙදො චෙදිතබ්බො. සිලං නාම පඤ්චසිල දසසිලානි, පාතිමොක්ඛා සංවරෙ අභිසිලං. නාම, අධ්මසමාපත්තියො චිත්තං. විපස්සනා පාද කාට්ඨිකානං අභිචිත්තං. කමසංකතඤ්ඤාණං පඤ්ඤා විපස්සනා පඤ්ඤා අභිපඤ්ඤා. අනුප්පනොපි හි බුද්ධිපාදෙ පවත්තනීති පඤ්චසිල දසසිලානි සිලමෙව. පාතිමොක්ඛසංවරසිලං බුද්ධිපාදෙදගෙව පවත්තනීති අභිසිලං. විතපඤ්ඤාසුපි එසෙවනගො. අපිච නිබ්බාණං පඨයනොතන සමාදිනනං පඤ්චසිලං දසසිලමපි අභිසිලමෙව. සමාපනනා අධ්මසමාපත්තියොපි අභිචිත්තමෙව. සබ්බං වා ලොකීය සිලං සිලමෙව. ලොකුත්තරං අභිසිලං. විතපඤ්ඤාසුපි එසෙව නගො. භාවනාසු බිණ්ණසවස්ස පඤ්චවාරිකකායො කායභාවනා නාම. අධ්මසමාපත්තියො විතතභාවනා නාම. අරහත්තඵලපඤ්ඤා පඤ්ඤාභාවනා නාම. බිණ්ණසවස්ස හි එකනොතනෙව පඤ්චවාරික කායො සුභාවිතො භොති. අධ්මසමාපත්තියො වස්ස න අඤ්ඤාසං විග දුබ්බලා තස්සෙව ච පඤ්ඤා භාවිතා නාම භොති. පඤ්ඤා චෙත්සලලපත්තියා, තස්මා එවං වුත්තං. අනුත්තරියෙසු විගස්සනා දස්සනානුත්තරියං. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං. ඵලං විමුත්තා නුත්තරියං. ඵලං වා දස්සනානුත්තරියං. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං. නිබ්බාණං විමුත්තානුත්තරියං. නිබ්බාණං වා දස්සනානුත්තරියං. තතො උත්තරිං හි දධ්මබ්බං නාම නජී. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං, ඵලං විමුත්තානුත්තරියං, අනුත්තරියනති උත්තමං. ජෙට්ඨක සමාධිසු පඨමජ්ඣානසමාධි සවිතක්ඛසව්වාරෙ. පඤ්ඤානගෙන දුති යජ්ඣානසමාධි අවිතක්ඛසව්වාරමගො. සෙසො අවිතක්ඛඅව්වාරෙ. සුඤ්ඤානාදිසු තිව්ධා කථා අංගමනතො සගුණතො අරමමණතොති, අංගමනතො නාම එකො භික්ඛුඅනත්තතො අභිනිවිසිත්වා අනත්තතො දිස්වා අනත්තතො වුට්ඨාති. තස්ස විපස්සනා සුඤ්ඤානා නාම. කස්මා අසුඤ්ඤාතාකාරකානං කිලෙසානං අභාවා විපස්සනා අංගමනෙන මග්ගසමාධි සුඤ්ඤාතො නාම භොති, මග්ගාගමනෙන ඵලසමාධි සුඤ්ඤාතො නාම. අපරෙ අනිවට්ඨතො අභිනිවිසිත්වා අනිවට්ඨතො දිස්වා අනිවට්ඨතො වුට්ඨාති. තස්ස විපස්සනා අනිමිත්තා නාම භොති. කස්මා නිමිත්තකාරක කිලෙසාභාවා, විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි අති මගො නාම භොති. මග්ගාගමනෙන ඵලං අනිමිත්තං නාම. අපරො දුක්ඛතො අභිනිවිසිත්වා දුක්ඛතො දිස්වා දුක්ඛතො වුට්ඨාති, තස්ස

විපස්සනාඅප්පඤ්චිනා නාම හොති. කසමා පඤ්ඤිතාරකතිලෙසාභාවා. විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි අප්පඤ්චිතො නාම හොති. මග්ගාගමනෙන ඵලං අප්පඤ්චිතං නාමාති අයං අගමනතො කථා.

මග්ගසමාධි පත රාගාදීනි සුඤ්ඤතං, සුඤ්ඤතො, රාගනිමිත්තාදීනං අභාවා අනිමිත්තතා. රාගපඤ්ඤිතාදීනං අභාවා අප්පඤ්චිතොති. අයං සග්ගණතො කථා. තිබ්බාණං රාගාදීනිසුඤ්ඤතතො රාගාදීනිමිත්තපඤ්ඤිතං ව අභාවා සුඤ්ඤතඤ්ඤව අනිමිත්තං. ව අප්පඤ්චිතඤ්ඤව, තද්දරමමණො මග්ගසමාධි සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො අප්පඤ්චිතො අයං ආරමමණතො කථා.

“සොපමස්සානි”ති සුවිභාවකරා සොචෙය්‍යපටිපද්‍ය ධර්මා. විජ්ජාරො පනෙත්ථ “තත්ථ කතමං කායමොනෙය්‍යං පාණාතිපාතා චෙරමඤ්ඤි”ති ආදිනා තයෙන චුත්තානං තිණණං සුවරිත්තානං වසෙන චෙදිතබ්බො. “මොනෙය්‍යානි”ති මුනිභාවකරා මොනෙය්‍යපටිපද්‍ය ධර්මා, තෙසං විජ්ජාරො “තත්ථ කතමං කායමොනෙය්‍යං තිවිධිකාය දුච්චරිතස්ස පභාණං කායමොනෙය්‍යං තිවිධිකාය සුවරිතං කායමොනෙය්‍යං කායාරමමණෙ ඤ්ඤං කායමොනෙය්‍යං කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං කායපරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායසමිං ඡන්දරාගපභාණං කායමොනෙය්‍යං කායසබ්බාරකිණ්දොධා චතුත්ථානසමාපතති කායමොනෙය්‍යං. තත්ථ කතමං වට්ඨිමොනෙය්‍යං වතුබ්බිධවට්ඨිදුච්චරිතස්ස පභාණං වට්ඨිමොනෙය්‍යං වතුබ්බිධවට්ඨිසුවරිතං වාචාරමමණං ඤ්ඤං වාචා පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො වාචසමිං ඡන්දරාගපභාණං වට්ඨිසබ්බාර කිණ්දොධා දුතියඤ්ඤානසමාපතති වට්ඨිමොනෙය්‍යං. තත්ථ කතමං මනොමොනෙය්‍යං තිවිධිමනොදුච්චරිතස්ස පභාණං මනොමොනෙය්‍යං තිවිධිමනො සුවරිතං මනාරමමණං ඤ්ඤං මනොපරිඤ්ඤා සහගතො මග්ගො මතසමිං ඡන්දරාගපභාණං විතතසබ්බාරකිණ්දොධා සඤ්ඤවෙදධිතකිණ්දොධසමාපතති මනොමොනෙය්‍යෙනති. කොසලෙසු ආයොති වඩ්ඪි, අපායොති අවඩ්ඪි, තස්ස තස්ස කාරණං උපායො, තෙසං පඤ්ඤානා කොසලං විජ්ජාරො පත විහරෙග චුත්තොගෙව චුත්තං හෙතං:-

“තත්ථ කතමං ආයකොසලං, ඉමෙ මෙ ධර්මෙ මනසි කරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධර්මා න උපපජ්ජන්ති උප්පන්නා ව කුසලා ධර්මා තිරුජ්ඣන්ති, ඉමෙ වා පත මෙ ධර්මෙ මනසි කරෙතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධර්මා උපපජ්ජන්ති උප්පන්නා ව කුසලා ධර්මා භීයොනාභාවාය චෙසුල්ලාය භාවනාය පාරිසුරියා සංවත්තන්ති. යං තත්ථ පඤ්ඤා පඤ්ඤානා සමොදිට්ඨි ඉදං චුච්චති ආයකොසලං.

තනි කතමි. අපායකොසලං, ඉමෙ මෙ ධෛර්ව මිනසි කණේතො අනුපපන්නාවෙව කුසලා ධර්මා න උපපජ්ජන්ති උපානතා ව කුසලා ධර්මා නිරුජ්ඣන්ති ඉමෙ වා පන මෙ ධෛර්ව මිනසි කණේතො අනුපපන්නාවෙව අකුසලා ධර්මා උපපජ්ජන්ති උපානතා ව අකුසලා ධර්මා භියෝසාභාවාය චෙත්සුල්ලාය භාවනාය පාටිපුරියා සංවිතතනති, යා තනි පඤ්ඤා පඤ්ඤා සමාදිට්ඨි ඉදං වුවච්ඡි අපායකොසලං. සබ්බාදපි තත්පාය පඤ්ඤා උපායකොසලං”න්ද ඉදංපන අව්වාසිකකිවෙව වා හයෙ වා උපපන්න තස්ස තස්ස තිතිවන්නන්. ආනුපපත්තියා කාරණජනනවසෙතෙව වෙදිතබ්බං.

“මදු”නි මජ්ඣිමනිකායෙහි පවත්නාමානා තෙසු අහං නිණේතො සට්ඨං වා සත්තනිං වා වස්සානි අතිකක්කන්තානි නමෙ හරිට්ඨක බණ්ඩවි බාදිතපුබ්බං, ඉමෙ පනඤ්ඤා අසුකං නාම ධානං රුජ්ඣි භෙසජ්ජං වා බාදුමානි විචරන්ති, කො අඤ්ඤා මාදිසො නිරෝතො නාමානි එවං මාන කරණං ආරොග්ගමිදෙදු. මහලුකකාලෙ පුඤ්ඤං කරියොම දතරමහ තාවාති යොබ්බතො ධර්මා මානකරණං යොබ්බන මදෙදු. විරං ජිවිං විරං ජිවමි විරං ජිවියොමි සුඛං ජිවිං සුඛං ජිවමි සුඛං ජිවියොමිති එවං මානකරණං ජිවිතමිදෙදු. අධිපතෙයෙසු අධිපතිතො ආගතං අධිපතෙයො. එතතකමිපි සිලෙන සමාධිතා පඤ්ඤාය විමුක්තියා නමෙ එතං පතිරුපනති එවං අතතානං අධි පතිං ජෙට්ඨකං කතො පාපස්ස අකරණං අතතාධිපතෙයො නාම. ලොකං අධිපතිං කතො අකරණං ලොකාධිපතෙයො නාම ලොකානුතර ධර්මං අධිපතිං කතො අකරණං ධර්මාධිපතෙයො නාම. “කප්ථාමසු ඤා”නි කප්ථාකරණානි. “අනීශං වා අදබ්බාන”න්ති අනිතබ්බතෙයො.¹ අනිතබ්බතෙයො අනෙවා. අපිව “යං තිතබ්බෙ රුපං අනිතං නිරුද්ධං විපරිතතං අභොසිති තස්ස සබ්බා අභොසිති තස්ස පඤ්ඤානති අභො සිති තස්ස සමඤ්ඤා න තස්ස සබ්බා හවියොනීති න තස්ස සබ්බා අපි”නි එවං ආගතෙන නිරුත්තරපථසු තෙනතපෙත්ව අනෙවා වෙදිතබ්බං. “විජ්ජා”නි තමවිජ්ඣනවෙට්ඨන, විදිතකරණවෙට්ඨනපි විජ්ජා, පුබ්බතවෙට්ඨනානුස්සන්ධි ඤාණං හි උපපජ්ජමානං පුබ්බතවෙට්ඨනං ඡාදෙත්වා සිතං තමං විජ්ඣති. පුබ්බතවෙට්ඨනං ව විදිතං කණේ තිති විජ්ජා, වුත්තපපාතඤ්ඤාණං වුත්තපපිතනිව්ඡාදකං තමං විජ්ඣති තඤ්ච විදිතං කණේතීති විජ්ජා. ආසවානං බයෙඤ්ඤාණං වතුසථව් ඡාදකං තමං විජ්ඣති වතුසථව්ච වෙට්ඨනං විදිතං කණේතීති විජ්ජා. විහාරෙසු අට්ඨසමාපත්තියො දිබ්බො විහාරො. වතස්සො අපමඤ්ඤා ටුහමවිහාරො. එලසමාපත්තියො අරියො විහාරො. පාරිභාෂිතො කෙවට්ඨසු තෙන විත්ථාරිතතෙව. “ඉමෙ චො ආවුසො”නි ආදිසු වුත්තනසෙතෙව යොජෙතබ්බං. ඉති සමසට්ඨියා තික්කානං වසෙන අසිතිසතපඤ්ඤා කප්පෙනතො පෙරෙ සාමග්ගිරසං දස්සෙයිති.

නිසං. නිවර්ණං.

ඉති තිකාවසෙක සාමග්ගිකං දසෙය්‍යං ඉදං චතුක්කාවසෙක දසෙය්‍යං පුන දෙසකං ආරම්භං තත්ථ සතිපට්ඨානචතුක්කං පුබ්බ විජාරිතමෙව. සමමපාධං තචතුක්කං “ජන්දං ජනෙති”ති “යො ජන්දො ජන්දිකතා කතතුක්කතා කුසලො ඛමමච්ඡන්දො”ති එවං වුත්තං කතතුක්කමතං ජනෙති. “චායමති”ති වායාමං කරොති, “විසිසංආරභ ති”ති විරියං ජනෙති. “චිත්තං සංග්ගංගාති”ති චිත්තං උපත්තමොති. අයමෙත්ථ සංග්ගපො, විජාරො පන සමමපාධං විභජෙත ආගතො ගෙව. ඉද්ධිපාදෙසු “ජන්දං නිස්සංග පවතෙතා සමංගි-ජන්දසමංගි. පධානගුතා සංඛාරා=පධානසංඛාරා. “සමන්තාගතා”නති තෙති ඛමමෙති උපපතං. ඉද්ධියා පාදං ඉතිගුතං වා පාදන්ති=ඉද්ධිපාදං. සෙසෙ සුපි එසෙවනගො. අයමෙත්ථ සංග්ගපො, විජාරො පන ඉද්ධිපාද විභජෙත ආගතොගෙව. විසුද්ධිමග්ග පතස්ස අන්තො දීපිතො, ක්කානකපාටි විසුද්ධිමග්ග විජාරිතාව.

“දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාසා”ති ඉමසමිංගෙව අත්තභාවෙ සුඛ විහාරත්ථං. ඉධ ඵලසමාපත්තිඤ්ඤානාති ඛිණ්ණසමය්‍ය අපරභාගෙ තිබ්බත්තිතඤ්ඤානාති ච කට්ඨතාති. “ආලොකසංඤ්ඤං මනසි කගෙති”ති දිවං වා රත්තං වා සුරියපජ්ජාතචන්දමණිආදීනං ආලොකං ආලොකෙති මනසි කරෙති. “දිට්ඨසංඤ්ඤං අභිධිඤ්ඤාති”ති එවං මනසි කතා දිවංගි සංඤ්ඤං ගෙපෙති. “සථා දිවං ගාථාරතති”නති යථා දිවං දිට්ඨො ආලොකො තපෙව. තං රත්තං මනසි කරෙති. “සථා රතතිං ගාථා දිවං”ති යථා රත්තං ආලොකො දිට්ඨො එවමෙව. දිවං මනසි කරෙති. “ඉති විච්ඡෙධනි චෙතසා”ති එවං අපිති තෙතා විතෙතන. “අපිතිතෙතනිද්ධනා”ති සමන්තතො අනදොධන. “සසංභාස”නති සමභාසං. “ඤ්ඤාදග්ගනාපටිලාභාසා”ති ඤ්ඤා දග්ගනාපටිලාභත්ථං. ඉමිනා කිං කට්ඨතං, මිඳුචිතොදන්ආලොකො කට්ඨතො පරිකට්ඨ ආලොකො වා. ඉමිනාපි කිං කට්ඨතං ගොති. ඛිණ්ණ සමය්‍ය දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤාණං තසමිං වා ආගතොපි අනාගතොපි පාදනඤ්ඤාන සමාපත්තිමෙව සක්ඛියං “සප්පභාසං විගතං භාවෙති”ති වුත්තං. “සති සමපජ්ඤ්ඤා”ති සග්ගතාතිකස්ස සතිසමපජ්ඤ්ඤාසා අත්ථං. “විදිතා වෙදනා උපපජ්ජන්ති”ති ආදීප්ත ඛිණ්ණසමය්‍ය වන්ත්‍රං¹ විදිතං ගොති. ආරම්භං විදිතං වන්ත්‍රාරම්භං විදිතං, වන්ත්‍රාරම්භවිදිතතාය එවං වෙදනා උපපජ්ජන්ති එවං තිට්ඨන්ති එවං නිරුඤ්ඤන්ති. ත්ඤ්ඤාතො වෙදනා එව ඉධ වුත්තා සංඤ්ඤාදයොපි අවුත්තා වෙතනාදයොපි විදිතාව උපපජ්ජන්තිමෙව තිට්ඨන්තිව නිරුඤ්ඤන්තිව. අපිච්ඡෙදනාය උපපාදො විදිතො ගොති උපට්ඨානමපි විදිතං ගොති. අපිඤ්ඤාසමුදයං වෙදනාසමුදයං තණ්හාසමුදයං කාමසමුදයං එසංසමුදයං වෙදනාසමුදයං. තිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාකම්භස්ස සමුදයං පස්සති. එවං වෙදනාය උපපාදො විදිතො

හොඳි. කථා වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොඳි. අතිවිමනො මනසිකරෙතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොඳි. දුක්ඛිතො මනසි කරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොඳි. අනත්තතො මනසි කරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොඳි. එවං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොඳි. ඛයතො භයතො සුඤ්ඤතො ජනාති. කථා වෙදනාය අත්භමො විදිතො හොඳි. අවිජ්ජාතිරොධා වෙදනා තිරොධා -පෙ- එවං වෙදනාය අත්භමො විදිතො හොඳි. ඉමිනාපි නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො “ඉත් රූප”නති ආදි චුත්තනාය මෙව. “අසං ආවුසො සමාධිතාමනා”ති අයං ආසවානං ඛයඤ්ඤාය පාදකඤ්ඤානසමාධිතාවනා, “අපමඤ්ඤා”ති පමාණං අග හෙතො අසෙසපරිණවසෙන අප්පමඤ්ඤාව අනුපදවණ්ණනාපත භාවනා සමාධිවිධානං ව එතාසං විසුද්ධිමග්ගෙ විජාරිතමෙව. අරූපකථාපි විසුඤ්චිමග්ගෙ විජාරිතාව. “අපයොනාති”ති අපයොයාති “සංඛාසා”ති ඤ්ඤේන ඤාතො “පටිසෙච්ඡති”ති ඤ්ඤේන ඤාතො සෙවිතබ්බසුත්තන මෙව සෙවති. තස්ස ව විජාරො “පටිසංඛායොතිසො විචරං පරිභුඤ්ජති”ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො “සංඛාසෙතං අධිවාසෙති”ති ඤ්ඤේන ඤාතො අධිවාසෙතබ්බසුත්තනමෙව අධිවාසෙති. විජාරොප නෙත්ථ “පටිසංඛායොතිසො ඛමො හොඳි සිතස්සා”ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. “පටිමෙජ්ජති”ති ඤ්ඤේන ඤාතො පරිවජෙත්ථං සුත්ත මෙව පරිවජෙත්ථ. තස්ස විජාරෙ “පටිසංඛායොතිසො වණ්ඨං ගජිං. පරිවජෙත්ථ”ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. “මනොදෙති”ති ඤ්ඤේන ඤාතො මනොදෙතබ්බමෙව මනොදෙති හුදකිනීගරති අනෙතො පටිසිත්ථං නදෙති. තස්ස විජාරො “උප්පනං කාමවිතකකං තාධි වාසෙති”ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. “අජිසමංසා”ති අරියානං වංසා. යථාති බත්තයවංසො බ්‍රාහ්මණවංසො වෙස්සවංසො සුද්දවංසො සමණවංසො කුලවංසො රාජවංසො එවං අයමි අට්ඨමො අරිය වංසොති අරියතනති අරියපවෙණි නාම හොති. සො ඛො පනායං වංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගක්ඛාදිනං කාලානුසාරිකගක්ඛාදයො විය අගගමකඛායති. නෙ පන තෙ අරියායෙසං එතෙ වංසාති. අජිසා චුච්චනති බුද්ධා ව පවෙච්ඡබුද්ධා ව තථාගතසාවකා ව එතෙසං අරියානං වංසාති= අරියවංසා, ඉතො පුබ්බෙ හි සත්භසංසකප්පාධිකානං චතුනනං අසඤ්ඤායානං මත්තෙ තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො සරණඞ්කරො දීපඞ්කරොති වත්තාරො බුද්ධා උප්පනනා, තෙ අරියා තෙසං අරියානං වංසාති=අරියවංසා. තෙසං බුද්ධානං පරිකිබ්බොණතො අපරිභාගෙ එකං අසඤ්ඤායං අධික්ඛමිත්වා නොණ්ඨසෙඤ්ඤා නාම බුද්ධො උප්පන්නො-පෙ-ඉමයමි. කප්ප කකුසන්ධො කොණ්ඨගමනො කස්සපො අව්භාකං ගගවා ගොතමොති වත්තාරො බුද්ධා උප්පනනා තෙසං අරියානං වංසාති= අරියවංසා.

අපි ව අතිතානාගත පවුලපනතානං සංවික්‍රමදා¹ පවෙතනමුදා
 බුද්ධාචාරානං අරියානං වංසාති අරියවංසං. නෙ වො පනෙනෙ
 අභගඤ්ඤා අග්ගාති ජාතිතබ්බං. ජනගඤ්ඤා දීඝරතතං පවතතාති
 ජාතිතබ්බාති. වංසඤ්ඤා වංසාති ජාතිතබ්බං “පොරණං”ති න අපු
 තුපපතතිකා. අසං කිණ්ණං අවිකිණ්ණං අපපතීතා. අසංකිණ්ණපුබ්බං
 අතිතවුද්ධොති තසංකිණ්ණපුබ්බං. කිං ඉමෙහිති න අපතීතපුබ්බං “න
 සංකිණ්ණං”ති ඉද්දතිපි න අපතීතතරි. “නසංකිණ්ණං”ති අනාගත
 වුද්ධොතිපි න අපතීතසිසතරි. යෙ ලොකෙ විඤ්ඤා සමණ්ණාභමණා තෙති
 අපපතිකුට්ඨා. සමණෙති බ්‍රාහ්මණෙති විඤ්ඤාති අතිජීතා අගරහිතා.
 “සනතුට්ඨො නොති”ති පවෙතසනොසවසෙන සනතුට්ඨො නොති.
 “ඉතිජීතො නොති”ති න ජුලසුමුලුචපණීතවිරජිණ්ණානං
 සෙන කෙනවි, අප වො යථාලද්ධාදීනං ඉතරිතරෙන යෙන කෙනවි
 සනතුට්ඨො නොතිති අනෙතො. විවරසමිං හි තයො සනතොසං යථාලාභ
 සනතොසං යථාබලසනතොසං යථාසාරුපසනතොසොති, පිණ්ඩ
 පාතාදිසුපි එසෙවනගො තෙසං විජාරිකපා සංඝඤ්ඤාපලෙ වුතත
 නගෙනෙව වෙදිතබ්බං, ඉති ඉමෙතගො සනතොසෙ සකිංස සනතුට්ඨො
 නොති ඉතරිතරෙන යථා ලද්ධාදිසු යෙනකෙනවි විවරෙන සනතුට්ඨො
 නොතිති වුතතං. එත්ථ ව විවරං ජාතිතබ්බං විවරවෙතතං ජාති
 තබ්බං පංසුකුලං ජාතිතබ්බං විවරසනතොසං ජාතිතබ්බං විවරපටි
 සඤ්ඤාතතාති බ්‍රහ්මානාති ජාතිතබ්බාති. “විවරං ජාතිතබ්බං”තති
 වොමාදිති ජ විවරාති දුකුලාදිති ජ අනුලොමවිවරාති ව ජාතිතබ්බාති,
 ඉමාති වාදසාති කපපියවිවරාති. කුසවිවරං² වාකවිවරං² එලකවිවරං
 කොසකමලං වාලකමලං පොඤ්ඤාමමං උපුකපකං රුකකදුස්සං
 ලතාදුස්සං එරකදුස්සං කදලිදුස්සං වෙලුදුස්සංනති එවමාදිති අකපපිය
 විවරාති. “විවරවෙතත”තති සංඝනොවා ගණනොවා ඤාතිනොවා
 මිත්තනොවා වා අතතනොවා වා ඛනෙන පංසුකුලඤ්ඤාති එවිං උපපජ්ජ
 නතො ජ වෙතතාති. අධිකතඤ්ඤා මාතිකානං වසෙන අධි වෙතතාති
 ජාතිතබ්බාති. “පංසුකුල”තති සොසාණිකං පාපණිකං රජියං
 සංඝාරකුට්ඨං සොභියං සිතානං තිත්ථං ගතපව්වංගතං අග්නිදුක්ඛං
 නොබාසිතං උපවිකබාසිතං උඤ්ඤාබාසිතං අනතවජ්ජනං දසවජ්ජනං
 ඛජාතවං ජුපං සමණවිවරං සංචුද්දියං ආභිසෙකියං පටිකං වාසා
 තවං ඉද්ධිමයං දෙවදත්තියනති තෙවිසති පංසුකුලාති වෙදිතබ්බාති,
 එත්ථ “සොභිය”තති ගබ්බමිලකරණං. “ගතපව්වංගත”තති මහක
 සරිරං පාරුපිතා සුසානං නෙත්වා ආතිතවිවරං, “ඛජාතව”තති
 ඛජං උසාපෙත්වා තතො ආතිතං-“ජුප”තති වමමකෙ සුජ්ජතවිවරං.
 “සංචුද්දිය”තති සංචුද්දිවිති එලං පාපිතං. “පටික”තති පඤ්ච
 ගවජනෙති වෙරහගෙති පාසාණෙති කොට්ටනිං පාරුත
 විවරං. “ඉද්ධිම”තති එහිතිකුට්ඨවරං, සෙසං පාකවමෙව. “විවර

1. ම, I I I III. සංඝඤ්ඤා.

2. ම, විර.,

සංකතාසංඝෝ¹ති විසති විවර සන්තොසො. විවරේ විතක්කසන්තොසො
 ගමනසන්තොසො පරිභොගසන්තොසො පටිලාභසන්තොසො,
 මිත්තපට්ඨකභණ්ඩසන්තොසො ලොපුපට්ඨවජ්ජනසන්තොසො යථා
 ලාභසන්තොසො යථාබිලසන්තොසො යථාසාරාපකසන්තොසො
 උදකසන්තොසො ධොවනසන්තොසො කරණසන්තොසො පරි
 මොණ්ණසන්තොසො සුත්තසන්තොසො සිබ්බකසන්තොසො රජන
 සන්තොසො කප්පසන්තොසො පරිභොගසන්තොසො වික්ඛජ්ජන
 සන්තොසො සන්තිධිපට්ඨවජ්ජනසන්තොසොති. තත්ථ සංවකාජිනා
 භික්ඛුනා තෙමොසං තිබ්බොවාසං වසිති, එකමොසමත්තං විතක්කකතුං
 වට්ටති, සො හි පටොරොති විවරමොසෙ විවරං කෙරොති පංසු
 කුලිකො අද්ධමිසෙතෙව කෙරෙති ඉති මොසද්ධමොසමත්තං විතක්කනං
 විතක්කසන්තොසො. විතක්කසන්තොසෙත පන සත්තුචේතන
 භික්ඛුනාපාචිතබ්බකිරුට්ඨසිත්ත පංසුකුලිකපෙරුසදිසෙත ගවිතබ්බං,
 පෙරෙ කිර වෙතියපබ්බකවිහාරෙ වෙතියං වැද්දි. විනොසි
 මිත්තං විවරං ජිණ්ණං බහුත්තං වසනට්ඨානෙ ලභිත්තාමිති. සො
 මහාවිහාරං භන්තො සඛ්ඤ්ඤෙරං දිත්ථො වසනට්ඨානං පුට්ඨො තත්ථ
 වුත්ථො පුත්ථදිවසෙ විවරං අදාය අංකන්තො පෙරං වැද්දි. පෙරෙ
 කිං අවුසොති අංග ගාමවාරං ගන්තං ගමිත්තාමිති, අභවංවුසො
 අංගමිත්තාමිති සංඛු ගන්තංති ගච්ඡන්තො මහාබොධිවාරකොට්ඨකෙ
 ඨති, පුඤ්ඤවත්තානං වසනට්ඨානෙ මිනංපං ලභිත්තාමිති විනොසි
 අපරිසුද්ධො මෙ විතක්කොති තතොව පටිතිවත්ති, පුත්ථ දිවසෙ
 අවබ්භංගන සමිපතො. පුත්ථදිවසෙ මහාවෙතියං උත්තරවාරකො
 තපෙච පටිතිවත්ති, වතුත්ථදිවසෙපි පෙරං සන්තිකං අගමොසි.
 පෙරෙ ඉමිත්තං භික්ඛුනො විතක්කො න පරිසුද්ධො ගවිත්තංති
 විවරං ගහෙති, තෙන සද්ධිංගෙව පඤ්ඤං පුට්ඨමොනො ගාමිං
 පාටිසි. තඤ්ඤා රත්තං එතො මිත්තංගො උච්චාරපලිබ්බද්ධො සංවසෙ
 ගෙව වට්ටං කති, තං සඛ්ඤ්ඤෙරං තෙ ඡෙතසි පංසුකුලිකපෙරෙ
 තං තිලමිත්තොති සමපරිකිණ්ණං දිත්ථො අඤ්ඤාපිං පග්ගහෙසි. මහා
 පෙරෙ කිං අවුසො සඛ්ඤ්ඤෙරංගො අඤ්ඤාපිං පග්ගණොසිති. තාඨං
 ගන්තං සඛ්ඤ්ඤෙරංගො¹ අඤ්ඤාපිං පග්ගණොමි මිත්තං පිතුදස
 බලංගො පග්ගණොමි පුණ්ණද්දියං සරිරං පාරාපිති, ඡතිතිපංසුකුලං
 කුච්චමිත්තපංණකෙ විබුතිති, සුසානතො ගණනෙතන දුක්ඛාරං
 කතං ගන්තංති. මහාපෙරෙ පරිසුද්ධො විතක්කො පංසුකුලිකොති
 විනොසි. පංසුකුලිකපෙරෙපි තතමිංගෙව එතෙ සිතො විපස්සනං
 වෙඤ්ඤාති, තිණ්ණි එලාති පණ්ණං තං සංවතං ගහෙති, විවරං
 කති, පාරාපිති, පාචිත බ්බකිරුට්ඨං භන්තො අත්තඵලං අරහත්තං
 පාපුණ්ණි. විවරත්ථංග ගච්ඡන්තංගො පන තත්ථ ලභිත්තාමිති අවිනොසිති
 කමිට්ඨානසිසෙතෙව ගමිතං ගමිතසන්තොසො නාමි. පරිභො

1. සඛ්ඤ්ඤෙරංගො.

තාම, දුස්සං පත ලභිනිසුසුතං වා සුචිං වා කාරකං වා අලභනෙන න
 ඵප්පතුං. වට්ඨති ලභනෙන න වට්ඨති. කතමපි සචෙ අනෙතවාසි
 කාදිනං දුකුකාමො හොති තෙ ච අසනතිනිතා යං ච ආගමිතා
 ඵප්පතුං. වට්ඨති. ආගතමතෙතසු දුතබ්බං දුතුං අසකෙකානෙන න
 අබ්බිතාතබ්බං. අඤ්ඤාමිං විචරෙ සති පට්ඨන්තරණමපි අබ්බිතාතුං
 වට්ඨති. අනබ්බිතමෙව හි සනතිං හොති අබ්බිතං න හොතිති
 මහාසිවොන්තරෙ ආග. අයං සනතිං පරිවර්තනසනොප්පාදො නාම.
 විස්සජේරනෙන න පත මුඛං ඔලොකෙනා න දුතබ්බං සාරණියධිමෙව
 ඵඤා විස්සජේරනබ්බතති අයං විස්සජ්ජනසනොප්පාදො නාම. විචර
 පටිසංයුතතාති බුතබ්බාති නාම පංසුකුලිකබ්බං චෙව තෙවිචරිකා
 ගඤ්ඤා. තෙසං වින්තරකථා විසුද්ධිමග්ගතො චෙදිතබ්බා. ඉති විචර
 සනොප්පාදො අරියවංසං පුරයමානො භික්ඛු ඉමාති චෙ බුතබ්බාති
 පුරෙති හොපෙති. ඉමාති හොපෙනො විචරසනොප්පාදො අරිය
 වංසෙන සනතුට්ඨො හොති. “චණ්ණවාදි”ති එකො සනතුට්ඨො
 හොති සනොප්පාදො වණ්ණං න කපෙති, එකො නසනතුට්ඨො
 හොති සනොප්පාදො වණ්ණං කපෙති එකො තෙව සනතුට්ඨො
 හොති න සනොප්පාදො වණ්ණං කපෙති එකො සනතුට්ඨො ව
 හොති සනොප්පාදො වණ්ණං කපෙති, තං දසෙසතුං ඉතින්තරිචර
 සනතුට්ඨො ච වණ්ණවාදිති වුතං. “අනෙකසන”නති දුතෙසපතෙන
 ගමනානුයොගපතෙදං නානප්පකාරං අනෙකසනං. “අප්පති
 රූප”නති අයුතං. “අලභංවා”ති අලභිනි. යථා එකච්චො
 කථනතුට්ඨො විචරං ලභියාමිති පුඤ්ඤවනෙනති භික්ඛුහි සද්ධිං.
 එකතො හුඤා කොගඤ්ඤං කතෙතො උතතසති පරිතසසති
 සනතුට්ඨො භික්ඛු එවං අලභො ච විචරං න පරිතසසති. “ලභංවා”ති
 ධිමෙවන සමෙන ලභිනි. “අනපිනො”ති විගතලොභධිකො.
 “අමුච්ඡිනො”ති අබ්බතතතණ්ණාය මුච්ඡං අනාපනො. “අනප්පක
 පතො”ති තණ්ණාය අනොන්තරො අපරියොනද්ධො. “ආදිහව දසසා
 වි”ති අනෙකසනාපතියං ච ගතිතපරිහොගෙව ආදිතවං පසාමානො.
 “නිසාරණසඤ්ඤා”ති යාවදෙව සිතසං පටිසාතායාති වුතනතිසං
 රණමෙව ජානෙනො. “ඉන්තරිචරසනතුට්ඨො”ති යෙන කෙනවි
 විචරසනතුට්ඨො. “නෙවනතානං උග්ගාගෙති”ති අගං පංසුකුලිකො
 මයා උපසම්පදමාලෙසෙව පංසුකුලිකබ්බං ගතිතං කො මයා සදිසො
 අපිති අතතුකකායනං න කතෙති. “නිසරං චමෙහති”ති ඉමෙ
 පතඤ්ඤා භික්ඛු න පංසුකුලිකා වා පංසුකුලිකමතතමපි එතෙසං
 නපිති වා එවං පරං නවමෙති. “සො හි නන්තර දුකෙවා”ති
 යො තමං විචරසනොප්පාදො වණ්ණවාදිතාදිසු දුකෙවා ඡෙකො
 වෘතෙනො. “අභිලභො”ති සාතවකිරියාය ආලසියවිරිතො. “සමප
 ඡිනො පතිග්ගතො”ති සමපඡනො පඤ්ඤායෙව සතියා ව
 යුතෙනො. “අපිනංගෙ සිනො”ති අරියවංසෙ පතිට්ඨිතො. ඉන්තරි
 භරෙන පිණ්ඩපාගෙති වා”ති යෙන කෙනවි පිණ්ඩපාගෙන. එන්

පරිගණනාණරූභනමතතං ගණනාබ්බං, අයං පරිමාණසන්තොසො
 නාම, ජ්ඣවර්තය පරිවිනොදනං ඉදමෙතං නිසාරණනති එවං පරි
 භුඤ්ජනං පරිභොගසන්තොසො නාම. තිදුහිත්ථි, තිදුහිත්ථි න
 පරි භුඤ්ජනබ්බං අයං සනතිධිපරිවජ්ජන සන්තොසො නාම. මුඛං
 අනොලොකෙත්ථි සාරතියධිවෙව ධීතෙන විසාජේතබ්බං අයං
 විසාජ්ජනසන්තොසො නාම. පිණ්ඩපාතපරිසංයුතතාති පන පඤ්ච
 බුතඛයාති පිණ්ඩපාතිකඛයං සපදනවාරිකඛයං එකාසතිකඛයං පත්තං
 පිණ්ඩකඛයං බලපවර්තාභතතිකඛයනති තෙසං වින්දාරකපා විසුද්ධි
 මග්ගෙ වුත්තා, ඉති පිණ්ඩපාතසන්තොසමභාඅරියවංසං පුරයමානො
 හිංකු ඉමාති පඤ්ච බුතඛයාති ගොපෙති. ඉමාති ගොපෙතො
 පිණ්ඩපාතසන්තොසමභාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො නොති වණ්ණවා
 දිති වුත්තත්තෙතෙව වෙදිතබ්බාති “සෙනාසනො”ති ඉධ
 සෙනාසනං ජාතිතබ්බං සෙනාසනවෙත්තං ජාතිතබ්බං සෙනාසන
 සන්තොසො ජාතිතබ්බො, සෙනාසනපරිසංයුතතං බුතඛයං ජාති
 තබ්බං, තත්ථ සෙනාසනනති මංවො පිඨං හිසි ධිවොගතං විහාරෙ
 අභිසංයොගො පාසාදද්ද හමිථිං ගුහා ලෙතං අට්ටො මාලො වෙලු
 ගුලෙමා රුක්ඛමුලං යත්ථ වා පන හිංකු පරික්කමනති. ඉමාති
 පණ්ණරස සෙනාසනාති “සෙනාසනවෙත්ත”නති සංඝතො වා ගණ
 නොවා ඤාතිතොවා මිත්තතොවා අත්තතොවා ධිතෙන පංසු
 කුලං වාති ජ වෙත්තාති. “සෙනාසනසන්තොසො”ති සෙනාසනෙ
 විතක්කසන්තොසාදයො පණ්ණරසසන්තොසො, තෙ පිණ්ඩපාතෙ
 වුත්තත්තෙතෙව වෙදිතබ්බො, සෙනාසනපරිසංයුතතනති පන පඤ්ච
 බුතඛයාති ආරඤ්ඤකඛයං රුක්ඛමුලිකඛයං අබ්බොකාසිකඛයං
 සොසාභිකඛයං යථාසන්තතිකඛයනති තෙසං වින්දාරකපා විසුද්ධි
 මග්ගෙ වුත්තා, ඉති සෙනාසනසන්තොසමභාඅරියවංසං පුරයමානො
 හිංකු ඉමාති පඤ්ච බුතඛයාති ගොපෙති. ඉමාති ගොපෙතො
 සෙනාසනසන්තොසමභාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො නොති. ධිලාන
 ආවවයො පන පිණ්ඩපාතෙතෙව පවිට්ඨො තත්ථ යථාලාභයථාබල
 යථාසාරූපසන්තොසෙතෙව සන්තුසිතිබ්බං, තෙසජ්ජිකඛයං
 භාවනාරම්භඅරියවංසං හජ්ජි. වුත්තමිවෙත්තං :-

පඤ්ච සෙනාසනෙ වුත්තා පඤ්ඤආභාරතිසිතිතා,
 එකො විරියසංයුතො වෙ ව විවරතිසිතිතාති.

ඉති ආයසමා ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තතෙත්ථෙ පඨමිං
 පන්දරයමානො විය සාගරකුච්ඡිං පුරයමානො විය ආකාසං
 වින්දාරියමානො විය ව පඨමිං විවරසන්තොසඅරියවංසං කපෙත්ථි
 වජ්ඣං උට්ඨාපෙතො විය සුරියං උලංසෙතො විය ව දුතියං
 පිණ්ඩපාතසන්තොසං කපෙත්ථි, සිතෙරුං උක්ඛිපතොවිය ව
 තතියං සෙනාසනසන්තොස අරියවංසං කපෙත්ථි ඉදුති සහස්සකය
 පතිමණ්ඩලං වතුත්ථං භාවනාරම්භං අරියවංසං කපෙත්ථි පුත්තවපරං

රමිනි. කතම. එකබවම. භාවෙනො රමනි? කායභ්‍යාසනි. සාත
සහගතං. ඉමං එකබවම. භාවෙනො රමනි, කතම. එකබවම. පජ
භනො රමනි? අසමිමානං. ඉමං. එකබවම. පජභනො රමනි.
කතමෙ ඵෙ ධම්මෙ -පෙ- කතමෙ දසධම්මෙ භාවෙනො රමනි,
දසකසිණ්ණායකානි ඉමෙ දස ධම්මෙ භාවෙනො රමනි, කතමෙ
දසධම්මෙ පජභනො රමනි? දසමිච්ඡන්ත ඉමෙ දසධම්මෙ පජ
භනො රමනි, එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරමො භොති"නි.
එවං දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තනතපරියායෙන කපේතබ්බො,
මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තනත පරියායෙනාති "එකායනො
අයං භික්ඛවෙ-පෙ-යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සනිමත්තාය
අතිස්සිතො ව විහරති නව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති එවමපි භික්ඛවෙ
භික්ඛු භාවනාරමො භොති භාවනාරතො පභාණාරාමො භොති
පභාණරතො.

"පුතව පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු භව්තො වා භව්තං මිති පජනාති
-පෙ- පුතව පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙය්‍යථාපි පසෙය්‍යස්ස සරිරං
සිව්විකාය ඡබ්බිතං. පුතීති චුණ්ණකජනාති සො ඉමමෙව
කායං උපසංහරති අයමපි ඛො කායො එවං ධම්මො එවංභාවි
එතං අනතීතොති, ඉති අජ්ඣිතං වා කායෙ කායානුපය්‍යි විහරති
එවමපි ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරාමො භොති"නි. එවං මජ්ඣිම
නිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තනතපරියායෙන කපේතබ්බො. "අතිධම්ම
නිද්දෙසපරියායෙනා"ති "සබ්බෙපි සබ්බතෙ ධම්මෙ අතිච්චතො
දුක්ඛතො රොගතො ගණිතො -පෙ- සබ්බිලෙසිකබ්බමතො
පසංනො රමනි, එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරමො භොති"නි.
එවං නිද්දෙසපරියායෙන කපේතබ්බො. "හෙව අභ්‍යානං උඤ්ඤං
සෙති"ති අජ්ජ මෙ සට්ඨං වා සත්තනිං වා වය්‍යානි අතිච්චං දුක්ඛං
අතතොති විපසංනාය කම්මං කරොන්තස්ස හො මයං සද්දිසො
අජ්ඣිති එවං අත්තුකකංසනං නකරෙති. "න පරං චමෙභනී"ති අතිච්චං
දුක්ඛනති විපසංනාමත්තමපි නජ්ඣිති. ඉමෙ විසංඨිකම්මට්ඨානා
චරතීති එවං පරමවතනං න කරෙතිති. සෙසං චුත්තනස්මෙව.

"පඤ්ඤානී"ති උත්තමවිරියනි. "සංවරප්පඤ්ඤාන"නති චක්ඛා
දීති සංවරනතස්ස උපපනනවිරියං. "පඤ්ඤානපඤ්ඤාන"නති කාම
විතකකාදයො පජභනතස්ස උපපනනවිරියං. "භාවනාපඤ්ඤාන"නති
ඛොජ්ඣෙය්‍ය භාවෙනතස්ස උපපනනවිරියං. "අනුරකම්මණ්ණපඤ්ඤාන"නති
සමාධිනිමිත්තං අනුරකනතස්ස උපපනනං විරියං. "විචේකනිසී
ස"නති ආදිපු විචේකො විරාගො නිරෝධොති තිණ්ඨිතිබ්බාණස්ස
නාමාති. තිබ්බාණං හි උපබ්බිචේකනතා විචේකො තං ආගමම
රුහාදයො විරජ්ජනනීති=විරාගො. නිරුජ්ඣනනීති නිරෝධො තස්මා
විචේකනිසීතනති ආදිපු ආරමභ්වසෙන වා අබ්ගනනබ්බවසෙන

ව: තිබ්බාණ්ඩියිනිනිනි අපේ. “වෙවාසසංඝපටිඤ්ඤාමි”නා¹ එන්ද්වෙ වෙවාසසංඝා පටිච්චාසංඝාසංඝා ව පක්ඛන්ද්වෙවාසසංඝා ව. තන්ද්විපසංඝා තද්ධිගවසෙත නිලෙසෙ ව බුද්ධි ව පටිච්චජනිති සංවිච්චාසංඝාසංඝා. මෙයා ආරම්භවසෙත තිබ්බාණ්ඩියි පක්ඛන්ද්වෙවාසසංඝා. තන්ද්වෙවාසසංඝා පටිඤ්ඤාමිනා² යපාහාපියමානො සතිසංඝායාසංඝා වෙවාසසංඝාපටිඤ්ඤාමිනි විපසංඝාහාවනං ව මග්ගහාවනං ව පාපුණාති. එවං තං හාපෙතිති අගමෙත් අපේ. සෙසපදෙසුපි එසෙවනෙය. “භද්දික”නා³ ලද්ධිකං. සමාධිතිමිත්තං වුච්චති අට්ඨකසංඝාදිවසෙත අභිගතො සමාධියෙව. “භද්දික”නා⁴ සමාධිපාටිපක්ඛිකාවෙව රුගද්ධි මොග්ග සොමෙතො රක්ඛති. එන්ද්ව අට්ඨකසංඝාදිකා පදෙසුච්ච සංඝාදි වුත්තා, ඉමිසං පන ආනෙ දසපි අසුභාති වින්දාපෙති: කපෙතබ්බාති. තෙසං වින්දාපෙති විසුද්ධිමග්ග වුත්තොසෙව.

“බුද්ධි සංඝ”නා⁵ එකපටිච්චවසෙත වතුසච්චවසෙව සංඝං. වතුසච්චවසෙතෙර නිරොධසච්චනාති බුද්ධි සංඝං ව, යපාහ: “තන්ද්විකතමි බුද්ධි සංඝං වතුසු මග්ගසු වතුසු ඵලසු සංඝං. “අනිග්ග සංඝ”නා⁶ වත්තාටි සච්චාති පටිච්චෙකතො දිව්වා යපා ඉද්ධි එවං අනිග්ගපි අනාගතෙපි ඉමෙව පද්ධතකතො දුක්ඛසච්චං අගමෙව තණ්හා සමුදයසච්චං. අගමෙව නිරොධො නිරොධසච්චං අගමෙව මෙයා මග්ගසච්චනාති. එවං තස්ස සංඝස්ස අනුගතියං සංඝං. තෙතොහ: “සො ඉමිනා බුද්ධිවත සංඝෙතා දිව්වෙන පතෙතා විදිතෙත පටිඤ්ඤා ගාලෙතා අතිතානාගතෙත යං තෙති”ති. “සංවිච්චාසංඝ”නා⁷ පරෙසං විතපටිච්චෙද්ධි සංඝං. යපාහ: “තන්ද්විකතමි පටිච්චෙද්ධි සංඝං ඉධ භික්ඛු පරසත්තානං පරපුග්ගලානං වෙතසං වෙතො පටිච්ච පජානාති”ති වින්දාපෙතබ්බං. ආපෙති: පන ඉමාති තිඤ්ඤා සංඝාති අවසෙසං සමමුතිසංඝං නාම යපාහ: “තන්ද්විකතමි සමමුතිසංඝං ආපෙති: බුද්ධි සංඝං ආපෙති: අනිග්ග සංඝං ආපෙති: පටිච්චෙද්ධි සංඝං අවසෙසං සමමුතිසංඝං”නා⁸. දුක්ඛ සංඝාදිති අරහතො පාපෙති: එකස්ස භික්ඛුනො තිග්ගමිතං. වතු සච්චකමට්ඨානං කපිතං. තන්ද්වෙ සච්චාති වට්ඨං. වෙ විවට්ඨං. වට්ඨ අභිතිවෙසො හොති නො විවට්ඨං. චිත්ත සච්චසු ආවර්ග සත්තකෙ පටිගතියං උග්ගතෙති: කමං කරෙති චිත්ත සච්චසු නිරොධසච්චං නාම ඉට්ඨං කතො මනාපං මග්ගසච්චං නාම ඉට්ඨං කතො මනාපනාති සච්චවසෙත කමං කරෙති. චිත්ත සච්චසු උග්ගත පටිපුච්චා සච්චාධාරණ සමග්ග පටිච්චෙද්ධි වට්ඨාති. චිත්ත සච්චපටිච්චෙද්ධි තිඤ්ඤා නිව්ච්චවසෙත පටිච්චජනිති. එතං ආරම්භ වසෙත වෙ සච්චාති දුද්ධසත්තා ගමතිරාති. වෙ ගමතිරත්තා දුද්ධසාති.

“සොනාපතනියඩ්ඛානි” යනි සොනාපතනියා අඩනානි. සොනා පතනිමිත්තයා පටිලාභකාරණානිති අනේ. “සපුප්පියසංසෙසො” යනි බුද්ධාදිනං සපුප්පියානං උපසංකම්මිකා සෙවනං. “සද්ධම්මසවණ” නති සප්පායයා තෙපිටකබලමයා සවණං. “සොතිසොමනිසිකාරො” යනි අතිව්වාදිවසෙතමනසිකාරො “බම්මානුබම්මපටිපතනි” යනි ලොකුත්තර බලමයා අනුබලමභූතාය පුබ්බහානපටිපතනියා පටිපජ්ජනං. “අනෙවබ්බ පසාදෙනා” යනි අවලප්පසාදෙන. “ඉතිපි සො හගවා” යනි ආදිති විසුඬු මිත්ත විජාරිතානි. එලබාතුආහාරවතුක්කානි චුත්තානන්දානෙව. අපි වෙත් පුබ්බසංඝිතවත්ථුවසෙත ඔලාරිකසුමුතා වෙදිතබ්බං. “විඤ්ඤාණධර්මියො” යනි විඤ්ඤාණං එතාසු තිට්ඨතීති විඤ්ඤානධර්මියො ආරම්භණධර්මියවසෙත එතං චුත්තං. “රුප්පසං” නති රූපං උපගතං හුත්වා, පඤ්චවොකාරහවයමිං හි අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං රූපකබ්බං තිත්තාය තිට්ඨතී තං සක්ඛියෙතං චුත්තං. “රුපාරම්භණ” නති රූපකබ්බකියොවරං, රූප පතීටිතං හුත්වා, “නිසු පසෙවන” නති ලොභාද්වයතං සමපසුත්තාය නන්දියා උපසිත්තං හුත්වා. ඉතරං උපනිත්තාය කොටියා. “චුද්ධා විරුළුති. වෙසුලං ආපජ්ජති” යනි සට්ඨිමපි සත්තනිමපි වය්‍යානි එවං පවත්තමානං චුද්ධා විරුළුති. වෙසුලං ආපජ්ජති. වෙදනුපායාදීසු එසෙවනසො. ඉමෙහි පත තීති පදෙහි වතුචොකාරහවෙ අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං චුත්තං. තස්ස යාමතාසුකං පවත්තනවසෙත චුද්ධා විරුළුති. වෙසුලං ආපජ්ජනා වෙදිතබ්බං. වතුක්කවසෙත පත දෙසතාය අගතතතා විඤ්ඤාණුපායනානි න චුත්තං. එවං චුච්චමානො ව “කතමනුචො එත් භමවිඤ්ඤාණං කතමං විපාකවිඤ්ඤාණං” නති සමෙමානො භාවෙය්‍ය තස්මාපි න චුත්තං. අගතීගමනානි විජාරිතානෙව. “විමුරහෙතු” යනි තත් මනාපං විවරං ලභිත්තාමිති විවරකාරණං උපාරජ්ජති. “ඉති හවාහවහෙතු” යනි එත් ඉතීති නිදස්සනනේ නිපාතො. යථා විවරාදිහෙතු එවං හවාහවහෙතූනිපි අනේ, හවා හවානි වෙත් පඤ්ඤිත පඤ්ඤිතතරුනි තෙලමුටුථාණිකාදීනි අධිප්ප තානි, ඉමෙසං පත වතුතනං තණ්හුප්පාදනං පහානන්දාය පටිපාටියා වත්තාරො අරියවංසා දෙසිතානි වෙදිතබ්බං. පටිපදාවතුක්කං හෙවං චුත්තමෙව. අත්තමාදීසු පඨානකරණකාලෙ සිතාදීනි තම=මතීති අත්තමා. බමිතීති=බමා. ඉත්ථිදමනං උපානතං කාමවිතක්කං නාධිවසෙතීති ආදිනා නයෙන විතක්කසමථං. “බම්මපදනි” යනි බලමකොට්ඨසානි. අනාතිජක්ඛා බම්මපදං නාම අලොභො වා අලොභසිසෙත අධිගතකිංසා විපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බාණානි වා. අව්‍යාපාදෙ බම්මපදනාම අකොපො වා මෙතතසිසෙත අධිගතකිංසාදීනි වා සම්මාසනි බම්මපදනාම සුපට්ඨිතසති වා සතීසිසෙත අධිගතකිංසාදීනි වා. සම්මාසමාධිබම්මපදං නාම අවිභ්වංසපතනි වා අවිභ්වංසපතනිවසෙත අධිගතකිංසා විපස්සනා මග්ගඵල නිබ්බාණානි වා දසඅසුභවසෙත වා අධිගතකිංසාදීනි. අනාතිජක්ඛා

බම්බසදං වතුමුහුම්මිතාරවසෙන අබ්බතාති. අම්බසදං බම්බසදං දසානුස්සයි ආතාරෙ පටිකක්ඛුලසංඝාදවසෙන අබ්බතාති. සමමා සඬී බම්බසදං දසකසිණ්ණආතාපානවසෙන අබ්බතාති. සමමා සමාධි බම්බසදනාති බම්බසමාදනෙසු පඨමං අපේලකපටිපදං දුතියං තිබ්බකිලෙසස්ස අරහත්තං ගතෙත්තුං අසන්නානාස්ස අයු මුඛස්සාපි රුද්දතො පටිසු දුටුමුහුම්මිතාරවරණං තතියං කාමෙසු පාතබ්බතා ව. වතුත්ථං වත්තාරෙ පච්චයෙ අලභමානස්සාපි ක්කානට්ඨස්සාතා වසෙන සුඛසමබ්බිතො සාසනමුහුම්මියං “බම්බකඛ්ඤා”ති එත්ථ ගුණවේවා බබ්බවේවා. “සීලකඛ්ඤා”ති සීලගුණො. එත්ථව ඵල සීලං අබ්භෙදපතං. සෙසපදෙසු ඵලසෙවනසො. ඉති වතුසු පි ආනෙසු ඵලමෙව වුත්තං.

“බලානි”ති උපත්ථග්ගතවේගන අකම්මියවේගන වා බලානි. තෙසං පටිපසෙකඛි නොසප්පාදිති අකම්මතීයතා වෙදිතබ්බො. සබ්බො තිපි සමාධිට්ඨස්සාතාමග්ගවසෙන ලොකීයලොකුත්තරතෙව කපි තාති. “අබ්බිඨානානි”ති එත්ථ අබ්බිති උපසංගමත්තං, අත්තො පන තෙත වා තිට්ඨනාති තත්ථ වා තිට්ඨනාති ආනමෙව වා තං තං ගුණාධි කාතං පුරිසානනාති=අබ්බිඨානං. පඤ්ඤව අබ්බිඨානං=පඤ්ඤාබ්බිඨානං එත්ථව පඨමෙන අග්ගඵලපඤ්ඤා දුතියෙන වට්ඨසම්මං. තතියෙන ආමිස පරිව්වාසො. වතුත්තො කිලෙසුපසමො කපිතොති වෙදිතබ්බො. පඨමෙන වා කම්මස්සකපඤ්ඤා විපස්සනාපඤ්ඤවා ආදිං කත්ථා ඵල පඤ්ඤා කපිතා, දුතියෙන වට්ඨසම්මං ආදිං කත්ථා පරමත්ථසම්මං. තිබ්බාණං, තතියෙන ආමිසපරිව්වාසං ආදිං කත්ථා අග්ගමග්ගන කිලෙසපරිව්වාසො. වතුත්තො සමාපත්තිවිකම්මිතෙ කිලෙසෙ ආදිං කත්ථා අග්ගමග්ගන කිලෙසපුපසමො. පඤ්ඤාබ්බිඨානෙනව ඵලකෙන අරහත්තඵලපඤ්ඤා කපිතා, සෙසෙහි පරමත්ථසම්මං. සම්මාබ්බිඨා නෙන වා ඵලකෙ පරමත්ථසම්මං කපිතං, සෙසෙහි අරහත්තපඤ්ඤාති. මුඛිකාභයත්තේ ආහ : පඤ්ඤව්වාසකරණාති මහාපදෙසකථාය විත්ථා පිත්තානෙව. “කුණ්ණ”නාති කාලකං දසඅකුසලපට්ඨකම්මං. “කුණ්ණ විපාක”නාති අපායෙ නිබ්බන්ධනතො කාලකට්ඨපාකං. “සුඤ්ඤා”නාති පණ්ණරං කුසලකම්මපට්ඨකම්මං. “සුඤ්ඤා විපාක”නාති සග්ග නිබ්බන්ධන තො පණ්ණරිපාකං. “කුණ්ණසුඤ්ඤා”නාති මිසසකකම්මං. “කුණ්ණ සුඤ්ඤා විපාක”නාති සුඛදුක්ඛවිපාකං, මිසසකකම්මං හි කත්ථා අකුස ලෙත තිරිඡ්ඡානසොතිසංමුහුරුතත්ථිඨානාදිසු උපපෙතො කුසලෙත පවත්තො සුඛං වෙදියති, කුසලෙත රුජ්ජුලෙපි නිබ්බන්ධනො අකුස ලෙත පවත්තොසු දුක්ඛං වෙදියති “අකුණ්ණං අසුඤ්ඤා”නාති කම්මකම්ම යකරං වතුමග්ගසද්ධං අබ්භෙදපතං. තං හි යදිකණ්ණං ගවේයන කණ්ණ විපාකං දදෙය්ග යදි සුක්කං ගවේයන සුක්කවිපාකං දදෙය්ග උභය විපාකස්ස පන අදනතො. අකණ්ණසුක්කවිපාකත්තො අකණ්ණං අසුක්කනාති අග්ගමත්ථ අත්ථො. “සම්මාකරණික”ති පච්චකම්මකරණෙන

වෙව පව්ලාගෙන ව සවර්තාතබ්බා, “වක්ඛුනා”ති දිබ්බවක්ඛුනා. “සාසෙය්‍යා”ති සහජාතනාමිකාගෙන. “පඤ්ඤායා”ති අරහත්ත ඵලඤ්ඤාගෙන. “ඔසා”ති වට්ඨමිං සතොත ඔහන්තති ඔසිදුපෙතනිති ඔසා. තත් පඤ්ඤාමානුෂ්ටිකො රුහො සාසමාසෙය්‍යා. රූපාරූපභවෙසු ත්‍යදරුහො භවමාසෙය්‍යා. තථා ක්‍යාතනිකතතිසංසාරදිට්ඨිසහගන්තොව රුහො. වාසට්ඨිදිට්ඨියො දිට්ඨිමාසෙය්‍යා. වට්ඨමිං යොජෙතතිති=යොගො තෙ ඔසා විස වෙදිතබ්බා. විසං යොජෙතතිති=විසංයොගො. තත් අසුභජ්ඣාතං කාමියොගවිසංයොගො තං පාදකං කත්වා අබ්ගන්තො අනාගාමිමිත්තො ඵකන්තොතෙව සාවුසොගවිසංයොගො නාම. අර හත්තමිත්තො භවසොගවිසංයොගො නාම. සොතාපතතිමිත්තො දිට්ඨිසොගවිසංයොගො නාම. අරහත්තමිත්තො අවිජ්ජාසොගවිසංයොගො නාම. ගන්තවසෙන ගන්තො. වට්ඨමිං නාමිකායඤ්ඤාව රූපකායඤ්ඤාව ගන්තී බ්බති පට්ඨුකුතිති සාසංගන්තො. “ඉදං ඝට්ඨාගිතිවෙසෙය්‍යා”ති ඉදමෙව සවං මොක්ඛඤ්ඤානති ඵවං පවන්තො දිට්ඨි තිවෙසෙය්‍යා. “උපාදානානි”ති ආදානාති ගහණාති. “සාමො”ති රුහො සො යෙව ගහණපෙත උපාදානනති=කාමුපාදානං. “දිට්ඨි”ති මිච්ඡාදිට්ඨි සාපි ගහණවෙත උපාදානනති=දිට්ඨිපාදානං ඉමිනා සුගිති ඵවං සිලබ්බතාතං ගහණං=සිලබ්බභූපාදානං. “අත්තා”ති ඵතෙන වදති වෙව උපාදිගති වානි අත්තවාදුපාදානං. “යොතිසො”ති කොට්ඨාසා. අනෙඤ්ච ජාතාති=අනුඤ්ජා. ජලාබ්‍රමති ජාතාති=ජලාබ්‍රමි. සංසෙදෙ ජාතාති=සංසෙදජා. සංසෙදගමිං පුතිමච්ඡාදිසු ව තිබ්බත්තො තං ඵතං අබ්වචනං. වෙතෙන ආගන්තො උපාතිතා විගාති=බ්‍රහ්ම භාවිතා. තත් දෙවමිත්තසොසු සංසෙදජමිපපාතිකාතං අගං විසෙසො. සංසෙදජ මිත්‍ය දහරු හුත්වා තිබ්බත්තනති, මිපපාතිකා සොළඝ වස්සදෙසුසිකා හුත්වා. මිත්තසොසු හි භූමමදෙවෙසු ව ඉමා ව තසොපි යොතිසො ලබන්තති. තථා තිරච්ඡාතෙසු සුපණ්ණතොදිසු. වුත්තං හෙතං: “තත්‍ර භික්ඛවෙ අනුච්ඡාදි සුපණ්ණො අනුච්ඡෙව නාගෙ ගරන්ති, න ජලාබ්‍රමෙ, න මිපපාතිකෙ”ති. වාතුමමාරුජිකතො පට්ඨාය උපරිදෙවා මිපපාතිකාගෙව. තථා තෙරසිකා. පෙතෙසුපි ව තසොපි ලබන්තති. ගබ්භාවක්ඛනනතියො සමපසාදනියෙ කවිතාගෙව. අත්ත ලාභපව්ලාගෙසු පඨමො බිබ්බාපදෙසිකවසෙන වෙදිතබ්බා. දුතියො මරබ්බාදිති සාතියමිනා උරබ්බාදිවසෙන. තතියො මනොපදෙසිකවසෙන. වතුන්තො වාතුමමාරුජිකෙ උපාදාය උපරි සෙසදෙවතො වසෙන. කෙවිති දෙවා තෙව අත්තසඤ්චිතතාය රමන්ති න පර සංවෙතනාය.

“දන්තිණාවසුඤ්ඤායා”ති දන්තබ්බතො දන්තිණො විසුජ්ඣනති මහපථලා නොනති ඵතාතිති=දන්තිණාවසුඤ්ඤායා නාම “දුශ්සංගො විසුජ්ඣති නො පටිගන්තාසංගො”ති යත් දුශ්සංගො සිලවා නොති බ්‍රමෙමිත උප්පන්නො දෙය්‍යබ්බමං දෙති පටිගන්තාගන්තො දුසිලො අගං

දක්‍ෂිණං වෙසනතරමභාරුප්පං දක්‍ෂිණං සදිසා “පටිග්ගාහකපණ්ණා විසුජ්ඣති නොදුග්ගපණ්ණා”ති යත් පටිග්ගාහකො සිලවා හොති දුග්ගො දුග්ගිලො අධිවෙමනුප්පනතං දෙති අයං දක්‍ෂිණං වොරභාතකායං දක්‍ෂිණංසදිසා. “නෙවදුග්ගපණ්ණා විසුජ්ඣති නො පටිග්ගාහකපණ්ණා”ති යත් උභො දුග්ගිලො දෙග්ගධිවෙමාපි අධිවෙමන නිබ්බන්ධනා. විපරිග්ගාගෙන චතුෂ්ථො වෙදිතඤ්ඤා.

“සංඝභවදුක්ඛි”ති සංඝභකාරණාති. තාති ගෙට්ඨා වුත්තානෙව. “අනුපිණ්ණෙවාරා”ති අනරියානං ලාමකානං වොභාරා. “අපිණ්ණෙවාරා”ති අරියානං සපුරිසානං වොභාරා “දිට්ඨිමාදිකා”ති දිට්ඨං මිග්ගං ඵලං වාදිතා. ඵත් ව තං තං සමුට්ඨාපකවෙතනාවසෙක අන්තො වෙදිතඤ්ඤා. අත්තන්තපාදිසු පඨමො අවෙලුකො, දුතියො ඔරබ්භිකාදිසු අඤ්ඤාතරො. තතීහො යඤ්ඤාතරකො. චතුෂ්ථො සාසනෙ සමාපට්ටනෙතා. අත්තතිතාය පට්ටනතාදිසු පඨමො සො සයං සිලාදිසම්පන්නො පරං සිලාදිසු තමාදුපෙති අයසමා වක්ඛාලිපෙතරො විය දුතියො සො අත්තනා න සිලාදිසම්පන්නො පරං සිලාදිසු සමාදුපෙති අයසමා උපනන්තො විය. තතීහො නෙවත්තනා සිලාදිසම්පන්නො න පරං සිලාදිසු සමාදුපෙති දෙවදන්තො විය. චතුෂ්ථො සො අත්තනා ව සිලාදිසම්පන්නො පරං ව සිලාදිසු සමාදුපෙති අයසමා මහාකායපා විය.

තමාදිසු “කමො”ති අකිකාරහුතො, “කම්පණ්ණො”ති තම මෙව පරං අයතං ගති අයාති=තමපරායතො. ඵලං සබ්බපදෙසු අන්තො වෙදිතඤ්ඤා. ඵත් ව පඨමො නිවෙ වණ්ණාලාදි කුලෙ දුර්විකෙ භික්ෂුතභාවෙ නිබ්බන්ධනා නිශ්චිතො දුර්විතාති පරිපුරෙති. දුතියො තපාවිකො හුත්වා නිශ්චිතො සුචරිතාති පරිපුරෙති. තතීහො ඔලාරිකෙ බහතියාදිකුලෙ බහවත්තපානෙ සම්පත්තන්තභාවෙ නිබ්බන්ධනා නිශ්චිතො දුර්විතාති පරිපුරෙති. චතුෂ්ථො තාදිසො ව හුත්වා නිශ්චිතො සුචරිතාති පරිපුරෙති. “සමණ්ණිමලො”ති සමණ අවලො මහාතරො පදසනීමිත්තං. සො සොතාපන්නොති වෙදිතඤ්ඤා. සොතාපන්නො හි චතුස්ථි වානෙති ඉන්ද්‍රියලො විය පරප්පාදෙති අකම්පියො අවලසංඝාය සමන්තාගතොති සමණ්ණිමලො, වුත්තවපි වෙතං: “කතමො ව පුග්ගලො සමණ්ණිමලො ඉධෙකවෙවා පුග්ගලො තිණ්ණං සංගොජ්ජානං පරික්ඛයං”ති විජ්ජාතරො. රුහදෙසානං පත තනුත්තං සකදුකාමි සමණ්ණිමලො නාම. තෙතාග: “කතමො ව පුග්ගලො සමණ්ණිමලො ඉධෙකවෙවා පුග්ගලො සකිදෙව ඉමං ලොකං අගන්තො දුක්ඛස්සන්තකරෙති අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණ්ණිමලො”ති. රුහදෙසානං පත අභාවා ඛිප්පමෙව පුප්පියාතිති අනාගාමි සමණොනං පුණ්ඩ්‍රිකො නාම. තෙතාග: “කතමො ව පුග්ගලො සමණ්ණිමලො ඉධෙකවෙවා පුග්ගලො පඤ්චන්තං ඔරමාගි යානං-පෙ-අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණ්ණිමලො”ති. අරහා පත

සංඛිතව පිහිටි ස්වභාවයෙන් අනෙකුත් සමස්තසුඛමාලෝකනාමි. තෙතනාමි : “කතමො ච පුග්ගලො ආසවානං ඛයං-උපසම්පජ්ජ විහරති අයං වුවවති පුග්ගලො සමණෙසු සමණසුඛමාලෝකි.”නි. ඉමෙ ඛො ආවුසොති ආදිවුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති සම්පඤ්ඤාසං වතුකකානං වසෙන වෙපඤ්ඤාසතාති කපෙතොතො ජෙතෙර සාමග්ගිරසං දසොසිති.

වතුකකං නිවසිතං.

ඉති වතුකකවසෙන සාමග්ගිරසං දසොසිතො ඉදං පඤ්ඤාක වසෙන දසොසිතං පුත දෙසනං ආරභි තත් පඤ්ඤාක වසෙන සුරුපකඛකො ලොකිතො සෙසා ලොකිතලොකුත්තරා. උපාදා තකඛකො ලොකිතො. විජාරතො ඛකිකථා විසුද්ධිමයෙන වුත්තා. පඤ්ඤාකමගුණා හෙතා විජාරිතාව. සුත්තදුක්ඛකතාරීති ගතතබ්බාති ගතිතො. “නිරසො”ති තිරසොදො. සහොකාසෙන ඛකා කපිතා, තතොපරෙසු තිසු තිබ්බතතඛකාව වුත්තා. වතුජෙ ඔකා සෙපි ආවාසෙ මච්ඡරියං=ආවාසමච්ඡිසං. තෙන සමනාගතො හිකු ආගතතුකං දිසවා එත් වෙතිසංසා වා සමසංසා වා පරික්ඛාසෙ ධර්මතොති ආදිති වතො සබ්බිකමපි ආවාසං න දෙති සො කාලං කතො පෙතො වා අජගෙර වා හුතො තිබ්බතතති. කුලෙ මච්ඡරියං=කුලමච්ඡිසං. තෙන සමනාගතො හිකු තෙති තෙති කාරණෙති අත්තතො උපධාරකකුලෙ අඤ්ඤාසං පවෙසමි නිවාසෙති, ලාභෙ මච්ඡරියං=ලාභමච්ඡිසං. තෙන සමනාගතො හිකු සංඝිකමපි ලාභං මච්ඡරියංතොතො යථා අඤ්ඤා න ලභතති එවං කරොති. වණ්ණමච්ඡරියං=වණ්ණමච්ඡිසං. වණ්ණෙති වෙත් සර්වණ්ණොපි ගුණවණ්ණොපි වෙදිතබ්බො. පරියතතිබ්බෙ මච්ඡරියං=බම්මමච්ඡිසං. තෙන සමනාගතො හිකු ඉමං බම්මං පරියාපුණ්ණිතො එසො මං අභිභවිසාතිති අඤ්ඤාසං න දෙති සො පත බම්මානුගතෙන වා පුග්ගලානුගතෙන වා න දෙති න තං මච්ඡරියං. විධනං නිවාසෙතති පරිසොනධානති=නිවරණානි, කාමච්ඡෙදා නිවරණප්පතො අරහත්තමග්ගවජ්ඣො. කාමරහානුසංයොජනප්පතො අනාගාමිමග්ගවජ්ඣො. පිහං විත්තගෙලඤ්ඤං මිද්ධං ඛකිතතගෙලඤ්ඤං. උග්ගමපි අරහත්තමග්ගවජ්ඣො. තථා උද්ධමං කුකකුචං අනාගාමිමග්ගවජ්ඣො. විවිකිච්ඡා පඨමමග්ගවජ්ඣො.

“සංඝොපනානි”ති. බකිනාති, තෙති පත සදොසු පුග්ගලෙසු රුපාරුභගවෙ තිබ්බතතා සොතොපනාසකදායමිතො අනොතා බද්ධා බති සසිතා නාමි. තෙසං හි කාමගවෙ බකිනං කාමගවෙ අනාගාමිතො බති බකිනා අනොතා සසිතා නාමි. තෙසං හි රුපාරුභගවෙ බකිනං කාමගවෙ සොතොපනාසකදායමිතො අනොතා බද්ධා

අනෙකුත් සංඛිතා නාම. රූපාරූපභවේ අකාශාමිනො ඛනිඛද්ධා ඛනිසභිතා නාම. ඛිණ්ණසභො සංඛිතා අඛනිතො. සික්ඛිතඛිං පදං= සික්ඛාපදං. සික්ඛානොට්ඨාසොති අනෙකුත්. සික්ඛාය වා පදං=සික්ඛා පදං, අඛිතිතාධිපඤ්ඤාසික්ඛාය අඛිගමුපාසොති අනෙකුත්. අයමෙත්ථ සභෙධපො. වින්දාරතො පන සික්ඛාපදකථා විගඛිතපකාරණෙ සික්ඛා පදවිගඛිත අංගතායෙව. “අභවෙධො ආවුසො ඛිණ්ණසභො භික්ඛු සංවිච්ච පාණ්”තති ආදි දෙසනාසිසමෙව. සොභාපත්තාදයො පන අභවෙධො, පුපුර්ජනඛිණ්ණසභානං නිසුපසංසන්ථි ඵලං වුත්තං. පුපුර්ජනො නාම ගාරයො මාතුසාතාදීතිපි කතෙති ඛිණ්ණසභො පන පාසංසො සංවිච්ච කුන්ධිපිලුකසාතාදීතිපි න කතෙතිති. ව්‍යස නෙසු: විශස්සතීති=ව්‍යසනං, නිසුඛං ඛිතසුඛං ඛිතං විද්ධංසෙතිති අනෙකුත්. ඤාතිනං ව්‍යසනං=ඤාතිව්‍යසනං. වොරණගව්‍යසනං, රාජවොරදිවසෙති සොග විතාසොති අනෙකුත්. රණගො ඵල ව්‍යසනං=රණගව්‍යසනං. රණගො හි ආරොග්‍යං ව්‍යසනං විතාසෙතිති ව්‍යසනං. සීලස්ස ව්‍යසනං=සීල ව්‍යසනං. දුස්සීලස්සතං නාමං. සමමාදිට්ඨං විතාසමාතො උපපත්තා දිට්ඨි ඵල ව්‍යසනං=දිට්ඨිව්‍යසනං. ඵත්ථ ව ඤාතිව්‍යසනාදීති තිණ්ණෙතෙව අකුසලාති න තිලකඛිණ්ණතාති. සීලදිට්ඨිව්‍යසනවයං අකුසලං තිලකඛිණ්ණතං. “තෙතෙව පනාවුසො සත්තා ඤාතිව්‍යසනගෙතුචා”ති ආදිමාග. “ඤාතිසමපද”ති ඤාතිනං සමපද පාරිපුරි බහුභාවො. භොගසමපදයපි ඵසෙවනසො. ආරොග්‍යස්ස සමපද=ආරොග්‍යසමපද. පාරිපුරි. දීඝරත්තං අරොග්‍යං. සීලදිට්ඨිසමපදසුපි ඵසෙවනසො. ඉමාපි ඤාතිසමපදදයො නො කුසලා න තිලකඛිණ්ණතා. සීල දිට්ඨිසමපද කුසලා තිලකඛිණ්ණතා “තෙතෙව පනාවුසො සත්තා ඤාති සමපද ගෙතුචා”ති ආදිමාග. සීලවිපතති සීලසමපතති කථා මහාපරි නිබ්බූතෙ වින්දාරිතාව. “මොදග්ගනා”ති වන්දනාදස්සනා ආපතති සන්දස්සනා සංවාසපටිකෙධපො සාමිවිපටිකෙධපොති වතුති වොදනා වන්දති වොදනමානෙන. “කාලොක වක්ඛාමි නො අකාලොක”ති ඵත්ථ වුදිකස්ස කාලො කට්ඨොක වොදකස්ස, පරං වොදෙනෙනති පරිසරණෙක වා උපොසථපචාරණගෙක වා ආසනසාලා භොජනසාලා දීප්ඵ වා න වොදෙනඛිං. දිව්‍යාධික නිසිත්තකාලො “කතෙරායසමා ඔකාසං අහං ආයසමනං වන්දකාමො”ති ඵලං ඔකාසං කාරෙණි වොදෙනඛිං. පුග්ගලං පන උපපටිකිති: සො ලොලපුග්ගලො අතුතං වන්දා භික්ඛුනං අයසං ආරොවෙති සො ඔකාසකමමං විතාපි වොදෙනඛිං. “ඤාතො”ති තවෙත්ථ සභාවෙන. “සඤ්ඤාතො”ති මට්ටන මුදුකෙන. “අත්ථසංභිතො”ති අත්ථසාමතාය නිත්තාම තාය උපපතෙන. “පඨානිකංගාති”ති පඨානං වුච්චති පදනං, පඨානමස්ස අත්ථි=පඨානියො, පඨානියස්ස භික්ඛුනො අභිතානිති=පඨානියභිතාති. “සද්ධො”ති සද්ධාය සමන්තාගතො, සං පනෙසා ආගමනසද්ධා අභිගමන සද්ධා ඔකපනසද්ධා පතාදසද්ධාති වතුඛිං. 95

තත් සබ්බඤ්ඤාබෝධිසත්තානං සද්ධා අභිනිතාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා ආනමනිසද්ධා නාම. අරියසාවකානං පටිවෙධෙන අධිගතත්තා අධිගම සද්ධා නාම. බ්‍රහ්මාධිමො සබ්බසාති වුත්තෙත අවලභාවෙන ඔක්කප්පනං ඔක්කප්පනිසද්ධා නාම. පසාදුප්පත්ති පසාදසද්ධා නාම. ඉධ ඔක්කප්පනසද්ධා අධිප්පත්තා. “බොධි” නති වතුමග්ගඤ්ඤං, තං සුප්පට්ඨිද්ධං තථාගතෙත නාති සද්දහති. දෙසනාසිසමෙවෙනං ඉමිනා පත අබ්බතති සුප්පට්ඨි රතනෙත්‍ර සද්ධා අධිප්පත්තා. යස්ස හි බ්‍රහ්මාදිසු පසාදෙ බලවා තස්ස පාධානං විරියං ඉජ්ඣති “අප්පාඛාසද්ධා”ති අරෙතො. “අප්පානංගො”ති නිද්දුක්කො. “සමිවෙසාකිනිසා”ති සමිප්පාකිනියා. “ග්ගඤ්ඤා”ති කමමජතෙජ්ජධාතුයා. “නාතිසිසාස නාමවුත්තාසා”ති අතිසිතගහණිකො හි සිතහිරු නොති, අවවුත්තගහණිකො උණන හිරු නොති තෙසං පාධානං න ඉජ්ඣති. මජ්ඣිමනිකායෙ ඉජ්ඣති, තෙතානං. “මජ්ඣිමාය පාධානකම්මායා”ති. “සථානුනං අත්තානං ආවිසත්තා”ති යථාභූතං අත්තනො අගුණං පකාසෙතා. “උදසන්ධි ගාමිනිසා”ති උදයඤ්ඤි අත්තමනඤ්ඤි ගතතුං පරිච්ඡිද්දුං සමන්ත්තං. එතෙන පඤ්ඤාසලකම්මං පරිග්ගාහකං උදයව්‍යයඤ්ඤං වුත්තං. “අභිසායා”ති පරිසුද්ධාය “නිබ්බන්ධිකායා”ති අතිබ්බධි පුබ්බලොගකම්මාදයො නිබ්බන්ධිකායං සමන්ත්තං. “සමමාදුක්කම්මස ගාමිනිසා”ති තදබ්බවසෙන කිලෙසානං පභිතත්තා යං දුක්කං බියති තස්ස දුක්කස්ස බයගාමිනියා, ඉති සබ්බෙතිපි ඉමෙහි පදෙහි විපක්කපාපඤ්ඤාව කපිතා. දුප්පඤ්ඤාය හි පාධානං න ඉජ්ඣති. “සුද්ධායාසා”ති සුද්ධා ඉධ ආවසිංසු ආවසනති ආවසිස්සනති වාති සුද්ධාවාසා. “සුද්ධා”ති කිලෙසමලරිතා, අනාගාමි බිණ්ණවො. අවිහාති ආදිසු යං වත්තබ්බං තං මහාපදානෙ වුත්තමෙව. අනාගාමිසු ආයුනො මජ්ඣං අනතික්කම්මො අනතරව කිලෙසපරිනිබ්බානං අරහත්තං පනෙතා අනන්තපටිනිබ්බාසී නාම. මජ්ඣං උපහව අතික්කම්මො පනෙතා උපහවමපටිනිබ්බාසී නාම. අසබ්බාරෙන අප්පයොගෙන අකිලමනෙතා සුබෙන පනෙතා අසබ්බාර පටිනිබ්බාසී නාම. සසබ්බාරෙන සප්පයොගෙන කිලමනෙතා දුක්කෙන පනෙතා සසබ්බාරපටිනිබ්බාසී නාම ඉමෙ වත්තාරෙ පඤ්ඤා සුද්ධා වාසෙසු ලබ්බනති. “උදධං ගොගො අකනිධිගාමි”ති එත්ත පත වතුක්කං වෙදිතබ්බං. යො හි අවිහතො පට්ඨාය වත්තාරෙ දෙව ලොකෙ සොබෙත්වා අකනිධිං ගතත්වා පරිනිබ්බායති අයං උධං ගොගො අකනිධිගාමි නාම. යො අවිහතො පට්ඨාය දුතියං වා තතියං වා වතුත්තං වා දෙවලොකං ගතත්වා පරිනිබ්බායති අයං උධං ගොගො න අකනිධිගාමි නාම. යො කාමගවතො අකනිධිවෙසු නිබ්බතතිත්වා පරිනිබ්බායති අයං න උධං ගොගො අකනිධිගාමි නාම. යො කෙට්ඨා වතුසු දෙවලොකෙත්‍ර තත්ත තත්තව නිබ්බතතිත්වා පරිනිබ්බායති අයං න උධං ගොගො න අකනිධිගාමි නාමාති.

අයං පන විසෙසො, “සමාධිනිමිතන” නති අට්ඨකිංසාය ආරම්භෙසු අඤ්ඤාතරෙ සමාධියෙව සමාධිතිමිතනං. “සුභගතිනං ගොති” ති ආදිසු ආචරිතසනතිනෙක කම්මට්ඨානං උග්ගණනෙන්තන සුට්ඨගතිනං ගොති. “සුමුක්ඛාසි නාන” නති සුට්ඨ උපධාරිතං. “සුසංවිමුඛං සෙඤ්ඤාය” ති පඤ්ඤාය සුට්ඨ පච්චකං කතං. “භග්ගං ඛෙමම” ති තග්ගි කම්මයාන පාලිධරෙව “විමුක්ඛපටිසංචයියා” ති විමුක්ඛ විච්චති අරහතං තං පරිපාචෙතති ති විමුක්ඛපරිපාචිතියා. “අනිච්ච සෙඤ්ඤා” ති අනිච්චානුපය්‍යනාඤ්ඤා උපනත සෙඤ්ඤා. “අනිච්ච දුක්ඛසෙඤ්ඤා” ති දුක්ඛානුපය්‍යනාඤ්ඤා උපනත සෙඤ්ඤා. “දුක්ඛ අනිතතසෙඤ්ඤා” ති අනතතානුපය්‍යනාඤ්ඤා උපනත සෙඤ්ඤා. “පහානසෙඤ්ඤා” ති පහානානුපය්‍යනාඤ්ඤා උපනත සෙඤ්ඤා. “විශ්ග සෙඤ්ඤා” ති විශ්ගානුපය්‍යනාඤ්ඤා උපනත සෙඤ්ඤා. “ඉමෙ වො ආවුසො” ති ආදිවුත්තතයෙතෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ජබ්බිසතියා පඤ්ඤාකානං වසෙස තිංසසතං පඤ්ඤා¹ කප්පෙන්තා ථෙරෙ සාමග්ගි රසං දයොසිති.

සෙඤ්ඤානං නිවසිතං.

ඉති පඤ්ඤාකවසෙස සාමග්ගිරසං දයොසිතා ඉදුති ජනකවසෙසන දයොසිතං පුත්ත දෙසනං ආරම්භං තත් “අජකිතනිකානි” ති අජකිතන අජකිතතිකාති. “බ්‍රාහ්මනි” ති තතො අජකිතතතො බ්‍රාහ්මනාති, විත්ථාරතො පන ආයතනකථා විසුද්ධිමග්ගෙක තිතිතා. “විඤ්ඤාණ කායා” ති විඤ්ඤාණසමුහා. වකුච්චිඤ්ඤාණ” නති වකුච්චපභාදනිසිතං කුහලාකුහලවිපාකවිඤ්ඤාණං. එසතයො සබ්බන්. “වකුච්චසම්මතයො” ති වකුච්චසනතිසිතො සම්මතයො. සොතසම්මතයොදිසුපි එසෙවතයො. “මග්ගසම්මතයො” ති ඉමෙ දස සම්මතයො ධර්මතො සෙසො සබ්බො මුත්තො සම්මතයො නාම. වෙදනාජකකම්මි එතෙතෙව තයෙත වෙදිතබ්බං.

“රුපසෙඤ්ඤා” ති රුපං ආරම්භං කතා උපනත සෙඤ්ඤා එතෙ නුපායෙත සෙසාපි වෙදිතබ්බං. වෙතනා ජනකපි එසෙවතයො. තථා තණ්හාජනෙක “අගාරවො” ති ගාරවරිච්චිතො. “අපපටිසංයො” ති අපපටිසංයො² අනිච්චිතති එත්ත පන ගො තිකුච්ච සන්ථරි ධර මානෙ තිසු කාලෙසු උපට්ඨානං න යාති සන්ථරි අනුපාහනෙ වඛක මනෙත සඋපාහනො වඛකමති නිච්ච වඛකමෙ වඛකමනෙත උච්ච වඛකමෙ වඛකමති ගෙට්ඨා වසනෙත උපරි වසති සන්ථරි දයොතට්ඨානෙත උච්චාදොසෙ පාරුපති ජතතං ධාරෙති උපාහනං ධාරෙති තතා යති උච්චාරං වා පය්‍යාවං වා කණ්ඩං. පරිනිබ්බුතො වා පන චෙතියං වන්දිතං න ගච්ඡති වෙතියයො පඤ්ඤානට්ඨානෙත සන්ථරි දයොතට්ඨානෙත වුත්තං සබ්බං කණ්ඩං අයං සන්ථරි අගාරවො නාම. ගො පන

1. සි, I & II. තිංසසත පඤ්ඤා.

2. ම. අපපටිසංයො.

බමමසවණේ සුමේඛ සකකවම. න ගව්න්ති සකකවම. බමම. න සුණාති සමුලපනනා නිසිදති සකකවම. න ගණනාති න වාලෙති අයං බමම අභාරවො නාම. යො පන පෙරෙන භික්ඛුනා අනර්ථිවොති බමම. දෙසෙති නිසිදති පඤ්ඤා කපෙති බුද්ධෝ භික්ඛු සට්ටනෙනා ගව්න්ති නිධාති නිසිදති දුස්සපලානිකං වා කුරෙති. සඛිසමපේඛ උභො අංසෙ පාරුපති ඡතනුපාගතං බාරෙති අයං සඛිස අභාරවො නාම. එකභික්ඛුගම්මි හි අභාරවෙ කතො සඛිස අභාරවො කතොව හොති. නිසොයා සිකවා පන අපුරයමානොව සිකවාය අභාරවො නාම. අපාමාදලකණං අනනුමුඛමානො අපාමාදෙ අභාරවො නාම. දුට්ඨමි පටිසන්ථාරං අකරෙතො පටිසන්ථාරෙ අභාරවො නාම. ඡ ගාරවා චුත්තපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා. “සොමනස්ස පිච්චානි”ති සොමනස්ස සමපයුත්තා විවාරා. “සොමනස්ස ධ්වංගිනි”නති සොමනස්ස කාරණභූතං. “උපවිමර්නි”ති විතකෙකත විතකෙකත්ථා විවාරෙන පරිවර්තෙති. එසතොයෙ සබ්බත්ථ. “දෙමනස්ස පටිවාරා”පි එවමෙව. වෙදිතබ්බා. තථ උපෙක්ඛුපටිවාර. ඡ සාරතීයබ්බමා හෙට්ඨා විත්ථාරිතා. “දිඝිසාමඤ්ඤගණො”ති ඉමිනා පන පදෙන කොසමක සුතෙන පඨමමෙයො කටිනො, ඉධ වත්තාරෙපි මග්ගා. “පිච්චාද මුලානි”ති විවාදස්ස මුලානි. “කොඛණො”ති කුර්ඬකලකඛණෙන කොටෙන සමන්තාගතො. “උපනාගි”ති වෙරඅපටිතිස්සග්ගලකකිණෙන උපනාගෙන සමන්තාගතො. “අභිග්ගාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සාන”නති විතතං භික්ඛුනං විවාදෙ කථං දෙවමනුස්සානං අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති. කොසමකකඛනිකෙ විග්ගෙ විසු භික්ඛුස්ස විවාදං ආපනොක්ඛ තසමිං විහාරෙ තෙසං අනොවාසිකා විවදන්ති. තෙසං ඔවාදං ගන්තනො භික්ඛුනිසඛිසා විවදති. තතො තෙසං උපධ්වාකා විවදන්ති. අථ මනුස්සානං ආරකඛදෙවතා වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තත්ථ බමමවාදීනං ආරකඛදෙවතා බමමවාදීනියො හොන්ති. අබමම වාදීනං අබමමවාදීනියො, තතො ආරකඛදෙවතානං මිත්තා භූමො දෙවතා භිජ්ජන්ති එවං පරමපරාය යාව බුගමලොකා ඨපෙත්වා අරිය සාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. බමමවාදීනි පන අබමමවාදිනො ව බහුත්තරා හොන්ති. තතො යං බහුතෙති ගතිතං තං තව්න්ති බමම. විස්සපේත්ථා බහුත්තරාව අබමමං ගණන්ති. තෙ අබමමං පුරකත්ථා විවරන්තා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති, එවං විතතං භික්ඛුනං විවාදෙ දෙවමනුස්සානං අභිතාය දුක්ඛාය හොති.

“අජකතං චා”ති කුමනානං අබන්තතරපරිසාය. “බභිද්ධා”ති පරෙසං පරිසාය “මිකති”ති පරෙසං ගුණමකත ලකඛණෙන මකෙතින සමන්තාගතො. “පලාගි”ති යුගභාගලකඛණෙන පලාගෙන සමන්තාගතො. “ඉක්ඛුකි”ති පරසකකාරාදීනි ඉස්සායනලකඛණාය ඉස්සාය සමන්තාගතො. “මච්ඡි”ති අවාසමච්ඡරියාදීනි සමන්තාගතො. “සඤ්ඤා”ති ඤාණවිකො. “මසාමි”ති කතපාපපටිච්ඡාදකො.

“පාච්ඡිකවිග්ගො”හි අසත්තසංඝරාජනිවර්තනො දුසසිලො. “මිඛ්ඤ්ඤි”හි තප්පිකවාදී අසත්තවාදී අනිරිතවාදී. “සංඤ්ඤිපරාමාසි”හි සංයං දිට්ඨිමෙව පරමසති. “ආබානානානි”හි දුලභානි. “දුසසිකියානානි”හි න සක්කා නොති සතිතං නියායාපෙත්තුං. “පඨිපිඛායා”හි පඨිඛායායා. “ආපෙසායායා”හි ආබන්ධායායා. “නෙපෙසායායා”හි පරිපෙසායායා. “ව්‍යාපෙසායායා”හි විප්පෙසායායා. “ආකාසායායා”හි අසම්ප්පායායා. “විඤ්ඤානායායා”හි විජානනායායා. “නිසංසාරණිකායායා”හි නිසංසාරණිකායායා. “පටිසංසාරණිකායායා”හි පටිසංසාරණිකායායා. “මානෙවනානිසංසාරණිකායායා”හි යසමං අභුතං ව්‍යාකරණං ව්‍යාකරණනි තසමා මා ඵලං හණ්ඨි වතනෙබ්බං. “සද්දං මෙතනා මෙතනා විමුච්ඡති”හි යං අයං මෙතනා මෙතනා. විමුච්ඡති ව්‍යාපාදයා ඉදං නිසංසාරණං ව්‍යාපාදනො නිසංසාරණි අපෙත්තං. යො පන මෙතනාය නික වතුකකප්පානතො වුට්ඨිතො සබ්බසංඝමසිත්ථො තතියමග්ගපත්තො පුන ව්‍යාපාදො නප්පිති තතිය ඵලෙන නිබ්බාණං පසාදිති. තසං විතතං අව්වනතනිසංසාරණං ව්‍යාපාදයා ඵලෙනුපාසෙන සබ්බප්පං අපෙත්තං මෙතනෙබ්බං.

“අනිමිතනා මෙතනා විමුච්ඡති”හි අරහත්තඵලසමාපත්ති. සාති රාගනිමිතතාදිනං මෙව රුපනිමිතතාදිනං ව නිව්චනිමිතතාදිනං අභාවා අනිමිතතාති වුත්තා. “නිමිතනානුසාරි”හි වුත්තප්පතෙදං නිමිතතං අනුසාරිති=නිමිතතානුසාරි. “අසම්මි”හි අසම්මානො. “අසම්මිකමග්ගි”හි පඤ්ඤානු ඛෙදානු අයං නාම අතං අසම්මි ඵලතාපනා, අරහත්තං ව්‍යාකරණං නොති. “විචිකිච්ඡා කප්පං කප්පං සල්ලාපං”නති විචිකිච්ඡාභුතං කප්පං කප්පං සල්ලාපං. “මානෙවනානිසංසාරණිකායායා”හි සපෙතෙ පඨමමග්ගවජ්ඣා විචිකිච්ඡා උපපජ්ඣති අරහත්තව්‍යාකරණං. මිඛ්ඤ්ඤි නොති. තසමා මා අභුතං හණ්ඨි වාසෙනෙබ්බං. “අසම්මානානුසාරිකමග්ගි”හි අරහත්තමග්ගා, අරහත්තමග්ග ඵලපෙත්තං හි නිබ්බාණං දිට්ඨං පුන අසම්මානො නප්පිති අරහත්ත මග්ගො අසම්මානසම්මානානොති වුත්තා. “අනුත්තරිකානි”හි අනුත්තරාති පෙත්තකාති, දයානෙත්ත අනුත්තරියං=දයානානුත්තරියං, සෙසප්පෙදපි ඵලපෙත්තයො. තත්ථ හන්තිරුපාදිනං න දයානානුත්තරියං. නිව්චනි සද්ධායා පන නිව්චනි පෙත්තමග්ගෙදං දසබලයා වා හිකුලසබ්බසංඝ වා කසිතඅප්පහනිමිතතාදිනං වා අඤ්ඤාතරදයානං දයානානුත්තරියං නාම. ඛතතියාදිනං යුග්ගකප්පං සඵලං න සඵලානුත්තරියං. නිව්චනි සද්ධායා පන නිව්චනිපෙත්තමග්ගෙදං නිසංසාරණං වා රතනානං යුග්ගකප්පං සඵලං නෙපිටකයා වුච්චිතයා වා සඵලං සඵලානුත්තරියං නාම. මහිරතනාදිලාභො න ලාභානුත්තරියං, සත්තවිධඅරියධර්මලාභො පන ලාභානුත්තරියං නාම. හන්තිරුපාදිසිකමග්ගං න සිකානුත්තරියං. සිකානුත්තරියං පරිපුර්ණං පන සිකානුත්තරියං නාම. ඛතතියාදිනං පාරිවරියං න පාරිවරියානුත්තරියං, හිණ්ණං පන රතනානං පාරි

වරියා පාර්වරියානුතනරියා නාම. බතතියාදිතං ගුණානුසාරණං නානුසානානුතනරියං, තිණණං පත රතතානං ගුණානුසාරණං අනුසානානුතනරියං නාම.

අනුසානියෝව අනුසානිට්ඨානාති නාම. “වුද්ධානුසානී”ති වුද්ධ ගුණානුසාරණං, එවං අනුසාරතො හි පිති උපපජ්ජති සො තං පිතී. බයතො වයතො ව පට්ඨපෙතො අරහතං පාපුණාති, උපචාර කම්මට්ඨානං නාමෙතං ගිහිනම්පි ලබ්‍හති, එසතයො සබ්බථ. විතාර කථා පතෙත්ථ විසුද්ධිමයෙහ වුයතනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

“සතතවිහාර”ති බිණාසවය්‍ය නිව්විහාර. “වකුට්ඨා රුපං දිට්ඨා”ති වකුට්ඨාරුරුමණෙ අපාථතෙන තං රුපං වකුට්ඨ විඤ්ඤ ණෙන දිට්ඨා, ජවතකකිණෙ ඉට්ඨි අරජ්ජෙනා නෙව සුමිතො නොති අතිට්ඨි අදුස්සෙනා න දුමමෙනා, අසමපෙකකිණෙ මොහං අනුපාදෙනා උපෙබනො විහරති. මජ්ඣිමනිකායෙ සතියා යුතතතා සමයො. සමපජනෙන යුතතතා සමපජනො. සෙසපදෙපි එසෙව නයො. ඉති ජසු වාරෙසුපි “උපෙබනො විහරති”ති ඉමිනා ජසුබ්බ පෙකකි කපිතා. “සමපජනො”ති වචනතො පත වතාරි ඤාණසමප යුතතවිතතාති ලබ්‍හතති. “සතත විහාර”ති වචනතො අට්ඨපි මහා විතතාති ලබ්‍හතති. “අරජ්ජෙනා අදුස්සෙනා”ති වචනතො දස විතතාති ලබ්‍හතති සොමනස්ස කථං ලබ්‍හතීති වෙ? අසෙවනතො ලබ්‍හති “අතිජාතියො”ති ජතියො. “කණ්ණාතිජාතියො සමා නො”ති කණ්ණ නිවෙ කුලෙ ජාතො හුත්වා. “කණ්ණං ඛම්මං අතිජාතී”ති කාලකං දස දුග්ගිලං ඛම්මං පසවති කණ්ණි, සො තං අතිජාතී නිරයෙ නිබ්බතතති. “සුක්ඛං ඛම්මං”නති අහං පුබ්බෙපි පුඤ්ඤානං අකතතතා නිවෙකුලෙ නිබ්බතතො ඉදුති පුඤ්ඤා කරියාමිති පුඤ්ඤ සබ්බාතං පණ්ණිරං ඛම්මං අතිජාතී. සො තෙන සයෙහ නිබ්බතතති. “අකණ්ණං අසුක්ඛං නිබ්බාණ”නති නිබ්බාණං හි සෙව කණ්ණං හවෙය්‍ය කණ්ණවිපාකං දදෙය්‍ය, සෙව සුක්ඛං සුක්ඛ විපාකං දදෙය්‍ය, විතතම්පි අපපදනතො පත අකණ්ණං අසුක්ඛතති වුතතං. නිබ්බාණඤ්ච නාම ඉමමි. අතෙ අරහතං අධිපොතං. තං හි කිලෙසනිබ්බාණෙනා ජාතතතා නිබ්බාණං නාම. තං එස අතිජාතී පසවති කණ්ණි “සුක්ඛාතිජාතියො සමානො”ති සුක්ඛ උට්ඨ කුලෙ ජතො හුත්වා, සෙසං වුතතනෙයෙනෙව වෙදි තබ්බං. “නිබ්බෙබ්බාතිසා”ති නිබ්බෙබ්බො වුච්චති නිබ්බාණං, තං හජ්ජාති උපහව්ජනතීති නිබ්බෙබ්බාතිසා. අතිවිසඤ්ඤාදයො පවතෙ වුතතා, තිණ්ඩානුපය්‍යනාඤ්ඤෙ සඤ්ඤාතිරොධසඤ්ඤා නාම. ඉමෙ බො අවුසොති අදිවුතතනෙයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති වාචිසතියා ජක්ඛානං වසෙන බතතියසතං පඤ්ඤා කපෙතො පෙරො සාමග්ගි රසං දසොසිති.

ජක්ඛං නිසිතං.

ඉති ජක්ඛවග්ගෙන සාමග්ගිරසං දුග්ගෙඤ්ඤා ඉද්දති සත්තකවග්ගෙන දුග්ගෙඤ්ඤා පුත දෙසනං ආරභී තත්ථ සථපතති පටිලාභවෙයින සඬාච ධනං=සඬාධනං. එසතගො සබ්බත්ථ පඤ්ඤාධනමපනෙත්ථ සබ්බගෙසං, පඤ්ඤාය හි එතො තිණ්ණි සුවරිතාති පඤ්චසිලාති දසසිලාති පුරෙඤ්ඤා සත්තුපයො භොතති. සාවකපාරමිඤ්ඤං පවෙවකබොධිඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤා තඤ්ඤං ව පටිවිජ්ඣතති. ඉමංසං සමපතතිනං පටිලාභකරණංතො පඤ්ඤාධනනති වුත්තං. සත්තපි ඡෙතාති ලොකීයලොකුත්තරමිග්ග තාණොව කපිතාති. බොජ්ඣංගකථා කපිතාව.

“සමාධිපටිකඛාරා”ති සමාධිපටිවාරා. සමාදිට්ඨාදීති වුත්තත්ථා ණව. ඉමෙපි සත්තපටිකඛාරා ලොකීයලොකුත්තරාව කපිතා අසතං ධම්මා අසත්තා වා ධම්මා ලාමකා ධම්මාති=අසබ්බමි. විපරියයෙන සද්ධම්මා වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ වුත්තානත්ථමෙව. සද්ධම්මෙපු පන සද්ධා දගො සබ්බෙපි විපක්ඛකග්ගෙව කපිතා. තෙසුපි පඤ්ඤා ලොකීයලොකුත්තර, අයං විගෙසො. සපුරිසානං ධම්මාති=සපුරිසබ්බමි. තත්ථ සුත්ත ගෙග්ගාදිධම්මං ජනාතීති=බමඤ්ඤා. තස්ස තග්ගෙව භාසිතස්ස අත්ථං ජනාතීති=අසමඤ්ඤා. එතතකොමහි සිලෙන සමාධිතා පඤ්ඤායාති එවං අත්තානං ජනාතීති=අත්තඤ්ඤා. පටිග්ගණපටිගොගෙසු මත්තං ජනාතීති=මත්තඤ්ඤා අයං කාලො උදෙසාය අයං කාලො පටි පුච්ඡාය අයං කාලො යොගස්ස අධිගමායාති එවං කාලං ජනා තීති=කාලඤ්ඤා. එත්ථ ව පඤ්චවස්සාති උදෙසස්ස කාලො, දසපටි පුච්ඡාය ඉදං අතිසම්මාධං දස පන වස්සාති උදෙසකාලො. විසති පටිපුච්ඡාය, තතොපරං යොගෙ කමමං කාතබ්බං. අට්ඨවිධං පටිසං ජනාතීති=සමිගඤ්ඤා. සෙවිතබ්බා සෙවිතබ්බපුග්ගලං ජනාතීති=පුග්ග ලඤ්ඤා. “තිද්දස¹ වඤ්ඤාති”ති තිද්දසාදිවඤ්ඤා¹ තිද්දසො¹ හික්ඛු තිබ්බිසො තිත්ඨිංසො තිව්චත්තාප්පිසො තිපඤ්ඤාසො හික්ඛුති එවං වචනකාරණාති. අයං කීර පඤ්ඤා තිත්ථිකසමෙය² උපපන්නො. තිත්ථිකා හි දසවස්සකාලෙ මතං තිග්ගසං තිද්දසො¹ති. වදන්ති සො කීර පුත දසවස්සො න භොති. න කෙවලඤ්ඤා දසවස්සොපි තවවස්සොපි -පෙ- එකවස්සොපි න භොති. එතෙනෙව නගෙන විසතිවස්සාදිකාලෙපි මතං තිබ්බිසො තිත්ඨිංසො තිව්චත්තාප්පිසො තිපඤ්ඤාසොති වදන්ති, අයස්මා ආනන්දො ගාමෙ විවරන්නො තං කථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා ආහා: “න ඉදං ආනන්ද තිත්ථිකානං අධිවචනං මම සාසනෙ ඛිණ්ණසවස්සොතං අධිවචනං. ඛිණ්ණසවො හි දසවස්සකාලෙ පටිතිබ්බුතො පුත දසවස්සො න භොති න කෙවලඤ්ඤා දසවස්සොව තවවස්සොපි-පෙ-එකවස්සොපි න කෙවලඤ්ඤා එකවස්සොව එකාදසමාසොපි, එකමාසිකොපි එක දෙවසිකොපි එකත්රිසුත්තකොපි න භොති. කස්මා පුත පටිසන්ධියා

1. සි. II III, තිද්දස.

2. සි. I II & III, තිත්ථිකසමංගෙව.

අභාවා, නිබ්බිසාදීසුපි එසෙවනගො. ඉති හගවා මිම සාසනෙ විණාස විරෙහොතං අබිවචනනති වන්තා යෙති කාරණෙති සො නිද්දසො හොති තාති දසෙහොං සත්තනිද්දසවන්ති දෙසෙසි.

පේශෙති තවෙව දෙසනං උබරිත්වා සත්ත නිද්දසවන්ති දසෙහොතො “ඉධාට්ඨසො හික්ඛු සික්ඛාසමාදුතො”ති ආදිමාහ. තත් “ඉධා”ති ඉමිත්ථිං සාසනෙ. “සික්ඛාසමාදුතො නිබ්බජ්ජෙද්දා හොති”ති සික්ඛාත්තායසා පුරෙණ බලවච්ඡෙදා හොති. ආසනිඤ්ඤ සික්ඛාසමාදුතො අවිගත පෙමො”ති අතාගතෙ පුනරිවසාදීසුපි සික්ඛාපුරණෙ අවිගතපෙමෙ තෙව සමත්තාගතො හොති. “ඛමමනිසන්තිසා”ති ධම්මනිසාමිත්තං. විපසානායෙතං අබිවචනං. “ඉට්ඨාපිනාසො”ති තණ්හාපිතයතෙ. “පටි සල්ලාශෝ”ති එනිහාවෙ. “විට්ඨිසාරමෙක”ති කාගිකවෙතසික්ඛා විරියසා පුරණෙ. “සනිනෙපසක්ක”ති සනියා වෙව නිපක්ඛාවෙව “දිසිපටිපට්ඨ”ති මහාදසානෙ. සෙසං සබ්බත් වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං.

සඤ්ඤාසු, අසුභානුපසානාසද්දණ සඤ්ඤා=අසුභසඤ්ඤා. ආදී නවානුපසානාසද්දණ සඤ්ඤා=ආදීනිමසඤ්ඤා නාමි. සෙසා හෙට්ඨා වුත්තා එව. බලසත්තක විඤ්ඤාණවසීතිසත්තක පුග්ගලසත්තකාති වුත්තනගාතෙව. අප්පභිතථෙවන අනුසෙන්නිති=අනුසෙය්. එමගතො කාමරුහොව කාමරාගානුසෙය්. එසත්තො සබ්බත්. සංයොජන සත්තකං වුත්තාතත්තෙව අබිකරණසමපේසු අබිකරණාති සමෙන්නි වුපසමෙන්නිති=අබිකරණසමපා. “උප්පනනුප්පනනාග”නති උප්පනනා නං උප්පනනානං. “අබිසාරණාන”නති විවාදාබිකරණං. අනුවාදාබි කරණං ආපත්තාබිකරණං කීව්වාබිකරණනති ඉමෙසං වතුත්තං. “සම ඨාස වුපසමාසා”ති සමප්පත්තෙව වුපසමෙන්නි ව “සමමුඛා විනාසො දුගානෙකා-පෙ-නිණ්වට්ඨාරණො”ති ඉමෙ සත්ත සමපා දතබ්බා. තත්තායං විනිවර්ජයනගො. අබිකරණෙසු තාව ධෛර්මාති වා අධෛර්මාති වා අධාර්මාති වන්ති විවදන්තානං හික්ඛුතං යො විවාදෙ ඉදං විවා දාබිකරණං නාමි. සීලවිපත්තියා වා ආචාර දිට්ඨි ආජිවිපත්තියා වා අනුවදන්තානං යො අනුවාදෙ උප්පදන්තා වෙව වොදන්තා ව ඉදං අනුවාදාබිකරණං නාමි. මානිකාය අගතො පඤ්ඤා විගඤ්ඤ වෙති සත්තපි ආපත්තික්ඛා ඉදං ආපත්තාබිකරණං නාමි. සබ්බසා අපලො කනාදීනං වතුත්තං කම්මානං කරණං ඉදං කීව්වාබිකරණං නාමි. තත් විවාදාබිකරණං විනි සමපෙති සමමති සමමුඛා විනාසෙත ව යෙභු යසසිකාය ව සමමුඛා විනාසෙතෙව සමමානං යසමිං විහාරෙ උප්පනනං තසමිංයෙව වා අඤ්ඤත්තෙව වා වුපසමෙත්තං ගච්ඡන්තානං අනුතරමිගෙහ වා යත් ගන්ත්වා සබ්බසා නියාති තං තත් සබ්බසා වා, සබ්බ වුපසමෙත්තං අසබ්බසානෙත තත්තෙව උබ්බාතිකාය සමමත පුග්ගලෙති වා විනිවර්ජනංසමමති. එවං සමමභිනෙ ව පත තසමිංයා සබ්බ සමමුඛතා ධම්මසමමුඛතා විනසමමුඛතා පුග්ගලසමමුඛතා අයං සමමුඛා

විනායො නාම. තත්ථ ච කාරකසංඝසංඝ සංඝසංඝාමග්ගිවසෙන සමමුඛි
 භාවො සංඝසමමුඛතා. සමෙතබ්බස්ස වජ්ජනො භූතතා ධර්මසමමුඛතා.
 යථා තං සමෙතබ්බං තප්ථව සමමසනං විනයසමමුඛතා. සොච විචද්දති
 යෙනවචද්දති තෙසං උභින්නං අත්තපථවජ්ජිකානං සමමුඛිභාවො පුග්ග
 ලසමමුඛතා. උබ්බාතිකාය වූපසමනෙ පනෙත්ථ සංඝසමමුඛතා පරිභ
 යායති. එවං තාව සමමුඛා විනයෙතෙව සමමති. සචෙ පනෙවමපි ත
 සමමති අථ නං උබ්බාතිකාය සමමතා භික්ඛු න මගං සකෙකාම වූපසම
 භූතති යං සංඝසංඝෙව නිශාදෙනති¹ තතො සමෙකො ජඤ්ඤිතසමනතා
 ගතං භික්ඛුං සලාකගාභාපකං සමමනතිතො තෙන ගුලකක විචටක²
 සකණ්ණජප්පකෙසු නිසු සලාකගාභෙසු අඤ්ඤාතරවසෙන සලාකං
 ගාභෙතො සනතිපතිතාය පරිසාය ධර්මවාදීනං යෙභ්බයාතාය යථා
 තෙ ධර්මවාදීනො වදන්ති එවං වූපසනතං අභිකරණං සමමුඛා විනයෙ
 නව යෙභ්බයාසිකාය ව වූපසනතං භොති. තත්ථ සමමුඛා විනයො වුත්ත
 නයො එව. යමපන යෙභ්බයාසිකා කමමස්ස කරණං අයං යෙභ්බයා
 සිකා නාම. එවං විවාදාභිකරණං විති සමප්ථති සමමති. අනුවාදාභි
 කරණං චතුති සමප්ථති සමමති, සමමුඛා විනයෙතෙව සතිවිනයෙතෙව
 අමුලභවිනයෙතෙව තස්ස පාපියාසිකාය ව. සමමුඛා විනයෙතෙව සමම
 මානං සො ච අනුවාදාභි යංච අනුවාදාභි තෙසං වචනං සුත්තං සචෙ කාචි
 ආපනති තත්ථී උභො ධර්මාපෙතො සචෙ අත්ථී අයං නාමෙත්ථ ආපනතිති
 එවං විතිච්ඡිතං වූපසමමති. තත්ථ සමමුඛා විනයලක්ඛණං වුත්තනාය
 මෙව. යද්ද පන ඛණ්ඩසමස්ස භික්ඛුනො අමුලිකායසීලවිපතතියා අනුබංසි
 තස්ස සතිවිනයං යාවමානස්ස සමෙකා ඤාතතිචතුත්ථෙන කමෙමන
 සතිවිනයං දෙති, තද්ද සමමුඛා විනයෙතෙව සතිවිනයෙතෙව වූප
 සනතං භොති. දිනෙන පන සතිවිනයෙ පුත තස්මිං පුග්ගලෙ
 කස්සචි අනුවාදෙ න රුහති. යද්ද උමමතකො භික්ඛු උමමාදවසෙන
 අස්සාමණ්ණෙන අජ්ඣාචාරෙ සරතා යස්මිං එවරුපිං ආපනතිනති භික්ඛුති
 වොදියමානො උමමතකෙන මෙ ආවුසො එවං කතං නාහං තං
 සරමිති හණ්ණෙනාපි භික්ඛුති වොදියමානො ච පුත අවොදනත්ථාය
 අමුලභවිනයං යාවති, සමෙකා වස්ස ඤාතතිචතුත්ථෙන කමෙමන අමුලභ
 විනයං දෙති, තද්ද සමමුඛා විනයෙතෙව අමුලභවිනයෙතෙව වූපසනතං
 භොති. දිනෙන ච පන අමුලභවිනයෙ පුත තස්මිං පුග්ගලෙ කස්සචි
 තප්පථවයානුවාදෙ න රුහති. යද්ද පාරාජිකෙන වා පාරාජිකසා
 මණ්ණෙන වා වොදියමානස්ස අඤ්ඤාතරවසෙන පච්චරතො පාපුස්සනත
 තාය පාපියස්ස පුග්ගලස්ස සවායං අච්ඡින්නමුලො හවිස්සති සමමා
 වත්තිතො මසාරණං ලභිස්සති, සචෙ ජිත්තමුලො අයමෙවස්ස නාසනා
 හවිස්සතිති මඤ්ඤමානො සමෙකා ඤාතතිචතුත්ථෙන කමෙමන තස්ස
 පාපියාසිකං කණෙති, තද්ද සමමුඛා විනයෙතෙව තස්ස පාපියාසිකා
 යව වූපසනතං භොතිති එවං අනුවාදාභිකරණං චතුති සමප්ථති

1. ම. නිශාදෙනති.

2. ම. විචටක.

සමමති, ආපනතාධිකරණං නීති සමපේති සමමති සමමුඛාවිනයෙ නව පටිඤ්ඤාතකරණෙන ව තිණවන්දාරනෙනව. තස්ස සමමුඛාවිනයෙතෙව වුපසමො නපී. යද් පන එකස්ස වා භික්ඛුනො සන්තිකෙ සමසගණමජේඛි වා භික්ඛු ලුත්තං ආපතනිං දෙසෙති තද් ආපනතාධිකරණං සමමුඛාවිනයෙනව පටිඤ්ඤාතකරණෙනව වුපසමමති. තත්ථ සමමුඛාවිනයෙ නාව යොව දෙසෙති යස්ස ව දෙසෙති තෙසං සමමුඛිභාවො පුත්තලසමමුඛතා, සෙසං වුත්තනයමෙව, පුත්තලස්සව ගණස්සව දෙසනකාලෙ සමසමමුඛතා පරිභාගති. යා පනෙත්ථ අහං හතෙතා ඉත්ථං නාමි ආපතනිං ආපනෙනාති ව අම පස්සාමීති ව පටිඤ්ඤාතය පටිඤ්ඤාය ආයතිං සංවරෙත්තාසීති කරණං නං පටිඤ්ඤාතකරණං නාමි, සමසාදිසෙසෙ පරිවාසාදියොවතා පටිඤ්ඤාතා පරිවාසාදිතං දතං පටිඤ්ඤාතකරණං නාමි, වෙපකඛන්තා පන භණ්ඩානකාරකා භික්ඛු බහුං අස්සාමණ්ණං අස්සාමරිත්ථිං පුත ලජ්ඣි බමෙම උපපනෙත සමෙ මයං ඉමාති ආපතනිති අඤ්ඤමඤ්ඤං කාරෙස්සාම සියංපි තං අධිකරණං කක්ඛලතතාය සංවතෙත්තාසාති අඤ්ඤමඤ්ඤං ආපතනියා කාරාපනෙ දෙසං දිස්වා යද් තිණ වන්දාරකමමං කතෙත්ති තද් ආපනතාධිකරණං සමමුඛාවිනයෙනව තිණවන්දාරනෙනව සමමති. තත්ථ යත්තකා හත්ථපාසුපගතා නමෙතං බමතීති එවං දිට්ඨාවිකමමං අකත්වා නිද්දමි මහකතතා භොත්ති සමෙබ්බං රූපෙනිං පුලුවජ්ජං ව ගිතිපටිසංපුත්තඤ්ඤා සබ්බං පතතියො උට්ඨහන්ති. එවං ආපනතාධිකරණං නීති සමපේති සමමති. කීව්වාධිකරණං එකෙන සමපේත සමමති, සමමුඛාවිනයෙනෙව. ඉමාති වත්තාරි අධිකරණාති යථාරූපං ඉමෙති සත්තති සමපේති සමමතති. තෙන වුත්තං. “උපපනුප්පනස්සානං අධිකරණානාං සමථාය වුපසමාය සමමුඛා විනයො දුතඤ්ඤා-පෙ-තිණවන්දාරණො”ති අය මෙත්ථ විනිව්ජ්ජනසො වින්දෙර පන සමථකවතකෙ ආගතොගෙව, විනිව්ජ්ජොපිස්ස සමනතපාසාදිකායං වුත්තො. “ඉමෙ ඛො ආවුසො”ති ආදිවුත්තනයෙනෙව යොජේතබ්බං. ඉති වුද්දස්සනතං සත්ත කාතං වසෙත අට්ඨනවුති පඤ්ඤා කපේනතා පෙරෙර සාමගිරිසං දස්සෙසීති.

සත්තනං ගිහිතං.

ඉති සත්තකවසෙත සාමගිරිසං දස්සෙත්වා ඉද්ධි අට්ඨකවසෙත දස්සෙත්වා පුත දෙසනං ආරභී. තත්ථ “මිව්ජ්ජනා”ති අයොපාචා මිව්ජා සභාවා. “ඉමිමත්තා”ති යොපාච සමමාසභාවා. “කුසිනවස්සුති”ති කුසි තස්ස අලසස්ස වන්දුති, පතිට්ඨාසෙකාසජ්ජකාරණානීති අපෙත්ථ. “කම්මං කත්තබ්බං භොතී”ති විවරවිවාරණාදිකමමං කාතබ්බං භොතී. “නාවිජිසං ආරගතී”ති දුට්ඨමට්ඨ විරියං නාරගතී. “අප්පගගස්සා”ති ක්වානවිපස්සනාමිග්ගඵලබමස්ස අප්පත්තස්ස පතතියා, “අනගිම ගස්සා”ති තස්සෙව අනගිගතස්ස අධිගමිත්ථාය. “අසව්ච්ඡාකගස්සා”ති

තසෙය්ව අපච්චිකකතකසස ඝට්ඨකරණන්ථාය. “ඉදංඝඨම”නති ඉදං හන්දුහං නිපජ්ජාමිති එවං මසිදනං පඨමං කුසිතවත්ථ, ඉමිනාතසෙන ඝඛන්ථ අන්තො වෙදිතබ්බො. “මාසාපිනං මඤ්ඤ”ති එන් පන මාසාපිනං නාම තිත්තමාසො, යථා තිත්තමාසො ගරුකො හොති, එවං ගරුකොති අධිප්පායො. “හිලානා වුට්ඨිතො හොති”ති හිලානො හුත්වා පච්ඡා වුට්ඨිතො හොති. “ආරමහ වඤ්ඤ”ති විරිය කාරණාති. තෙසමපි ඉමිනාව නසෙන අන්තො වෙදිතබ්බො. “දුන වඤ්ඤ”ති දුතකාරණාති. “ආසජ්ජදුනං දෙති”ති වන්තා දුතං දෙති, ආගතං දිස්වා තංමුත්තතං යෙව නිසිදපෙත්වා සක්කාරං කත්වා දුතං දෙති. දස්සාමි දස්සාමිති න කිලමති. ඉති එන් ආසදනං දුතකාරණං හොති. “හයං දුතං දෙති”ති ආදිප්පි හයාදිති දුතකාරණානිති වෙදි තබ්බොති. තන්ථ හයං නාම අයං අදයකො අකාරකොති ගරහ හයං වා අපාගහයං වා. “අදුඤ්ඤම”ති මයං පුබ්බෙ එස ඉදං නාම අදුසිති දෙති. “දස්සාමි මෙ”ති අනාගතෙ ඉදං නාම දස්සානිති දෙති. “සාහුදුන”නති දුතං නාම සාහු පුන්දරං බුද්ධාදිති පණ්ණිනෙති පසන්ථති දෙති “විත්තාලාකාරං විත්තපට්ඨකාරං දුතං දෙති”ති සමථිපසංකාරාචාරකසස අලාකාරන්ථං වෙව පරිවාරන්ථං දෙති. දුතං හි විත්තං මුද්දං කරොති යෙන ලද්ධං හොති සොපි ලද්ධං මෙනි මුද්ද විත්තො හොති, යෙන දින්නං සොපි දින්නං මයාති මුද්දවිත්තො හොති ඉති උභිතනමපි විත්තං මුද්දං කරොති තෙනෙව “අදනතදමනං දුත”නති වුච්චති! යථාහ :

“අදනතදමනං දුතං දුතං ඝඛන්ථ සාධකං¹

දුතෙන පියවායාය උතනමනති නමනතිවා”ති

ඉමෙසු පන අට්ඨස්ස දුතෙසු විත්තාලාකාරදුතමෙව උත්තමං. “දුනුසත්ථතිසො”ති දුතපච්චයා උපපත්තියො “දුහති”ති ධරෙති. “අබ්බිධානි”ති තසෙය්ව වෙච්චනං. “භාසෙති”ති වදෙති. “හිනෙ පිමුත්ත”නති හිනෙසු පඤ්ඤා කාමගුණෙසු විමුත්තං. “උත්තමං අභාසිත”නති තතො උපරි මයාචලන්ථාය අභාසිතං, “සංවත්තති”ති යං පණ්ඨන්තො කුසලං කතං තන්ථ තන්ථ නිබ්බතනන්ථාය සංවත්තති. “විගණ්ණො”ති මෙගහන වා සමුච්ඡින්නරාගසස තත්ථුපපත්තියා සමාපත්තියා වා විකම්මිතරාගසස දුතමත්තතෙව හි මුග්ගලොකෙ නිබ්බතතිතුං න සක්කා දුතං පන සමාගිවිපසංකාරාචාරකසස අලාකාර පරිවාරෙ හොති තතො දුතෙන මුද්දවිත්තො මුග්ගවිහාරෙ හාවෙත්වා මුග්ගලොකෙ නිබ්බතති. තෙන වුත්තං “විතරගසස නොගරගසස”ති. ඛතතියානං පරිසංවිතතිසප්පිනා. සමුගොති අන්තො. එසත්තො ඝඛන්ථ. ලොකසස ඛමමං ලොකඛමමං, එතෙති විමුත්තො නාම තන්ථ. බුද්ධානමිති හොනති යෙව වුත්තමපි වෙතං! “අට්ඨමෙ තිත්ඛමෙ ලොකඛමමං ලොකං අනුපරිවත්තනති ලොකො ව අට්ඨලොකඛමමෙමි

අනුපරිච්ඡිතය"යි. "ලොභොඅලොභො" යි ලාභෙආගතෙ අලොභො ආගතො යෙවාති වෙදිතබ්බො. යසාදිසුපි එසෙවතයො. අතිභාගතන විමොඛකථා හෙට්ඨා කපිතායෙව. "ඉමෙ ඛො ආවුසො" යි ආදිවුත්ත තයෙතෙව යොජෙතබ්බො. ඉති එකාදසනතං අට්ඨකානං වසෙන අට්ඨාසිති පඤ්ඤා කපෙන්නො ථෙරො සාමග්ගිරසං දසෙසාසිති.

අට්ඨකං නිබ්බිතං.

ඉති අට්ඨවකසෙන සාමග්ගිරසං දසෙසාසිති ඉද්දති නවකවසෙන දසෙසාසුං පුත දෙසනං ආරභී, තත්ථ "ආශාතවස්සුති" යි ආශාත කාරණං නි "ආශාතං බන්ධිති" යි කොපං උපාදෙති, "සංකුභොජ්ඣ ලබ්භා" යි තං අනන්තරණං මා අභොසීති එතස්මිං පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධං පරො නාම පරස්ස අත්තනො විත්තරුපියා අනන්තං කරෙතීති එවං විත්තතො ආශාතං පරිවිනො දෙති. අථවා සවාහං පරිකොපං කරෙය්‍යං තං කොපකාරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බනති අත්ථො. "කුතො ලාභා" යි පි පාඨො. සවාහං එත්ථ කොපං කරෙය්‍යං තස්මිං මෙ කොප කාරණෙ කුතො ලාභා-ලාභා නාම කෙ සිසුතති අත්ථො. ඉමස්මිංව අත්ථෙ තතති නිපාතමහතමෙව හොති. "සත්තාවාසා" යි සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො. තත්ථ සුඛවාසාපි සත්තාවාසො පිච අසබ්බකාලිකතො පත නගතිතා. සුඛවාසාපි බුද්ධානං බන්ධා වාරට්ඨානසදිසා. අසභ්බෙය්‍යකපෙප බුද්ධස්ස අනිබ්බතනොපු තං ණං සුඤ්ඤං හොති. ඉති අසබ්බකාලිකතො නගතිතා. සෙසමෙත්ථ යං වහතබ්බං තං හෙට්ඨාවුත්තමෙව අක්කණේසු "බසමිථොව දෙස සති" යි වතුසච්චධමෙමො දෙසීයති. "බසමිථො" යි කිලෙසුපසමි කරෙ. "පඨිනිබ්බාණිකො" යි කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බාණො වතො. "සමෙබ්බාධනාමි" යි වතුමග්ගඤ්ඤපරිවෙධයාමි. "අඤ්ඤ ඤර" නති අසඤ්ඤහවං අරුපහවං වා. "අනුපුබ්බවිහාර" යි අනුපරි පාටියා සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරා. "අනුපුබ්බවිහාරා" යි අනුපරිපාටි නිරෝධා. ඉමෙ ඛො ආවුසොති ආදි වුත්තතයෙතෙව යොජෙතබ්බො. ඉති ඡතනං නවකානං වසෙන වතුපණ්ණාසපඤ්ඤා කපෙන්නො ථෙරො සාමග්ගිරසං දසෙසාසිති.

නවකං නිබ්බිතං.

ඉති නවකවසෙන සාමග්ගිරසං දසෙසාසිති ඉද්දති දසකවසෙන දසෙසාසුං පුත දෙසනං ආරභී. තත්ථ "නාඨකරණා" යි "ස නාඨා භික්ඛවෙ විහරථ මා අනාඨා, දස ඉමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා නාඨකරණා" යි එවං අක්කාතා අත්තනො පට්ඨාකරා ධම්මා. "කල්‍යාණ මිත්තො" යි ආදිසු සීලගුණසම්පන්නා කල්‍යාණො අස්ස මිත්තාති=කල්‍යාණමිත්තො. තෙවස්ස ණානනිසර්ථදිසු සහ අයතනො සහා

යාති=කල්‍යාණිකතායො. විනේයන චෙව කායෙන ච කල්‍යාණ මිනෙතස්ස එව සමථවෙකො ඔනතොති=කල්‍යාණි සමථවෙකො. “සුඛං චොපකාමී”ති සුඛෙන වත්තබ්බො හොති. සුඛෙන අනුසාසිතබ්බො. “ඛෙමො”ති සාලොහන ඵරුසෙන කකඛලෙන වුවවමානො ඛමති න කුප්පති “පදංකිණිග්ගාතිඅනුසාසනී”නති යථා එකච්චො ඔවදිග මානො වාමනො ගණයාති වා පටිපථරති වා අසුණනො වා ගච්ඡති එවං අකකිං ඔවදථ ගනන අනුසාසථ තුලෙහස්ස අනොවදනොස්ස නො අඤ්ඤා ඔවදිග්ගාති පදකිණං ගණගති. “උච්චොච්චාති”ති උච්චාති ව අච්චාති ව “කිංකරණියාති”ති කිං කරෙමිති එවං වත්තා කතඛකමොති, තත්ථ උච්චකමොති නාම: විවරග්ග කරණං රජනං චෙධිසෙසුධාකමං උපොසථාගාරචෙතිගසරබොධිගසරස්ස කතතඛකනති එවමාදි. අච්චකමං නාම පාදබොවන මකඛනාදි වුද්දකතමං. “කතුූ පාසාසා”ති තත්ථුපගමිතියා. “අලංකාතු”නති කාතුං සමන්තො හොති “අලංසංචිඛාතු”නති විචාරෙතුං සමන්තං. ඛමෙව අග්ග කාමො සිනෙහොති=ඛමකාමො. තෙපිටකං බුද්ධිවචනං පියායතිති අන්තො. “පිඨසමුද්දහායො”ති පරගමිං කප්පෙන සකඛවං. සුණාති සගංච පරෙසං දෙසෙතුකාමො හොතිති අන්තො. “අභිධම්මඅභිවිනශෙ”ති එන්ධම්මො අභිධම්මො විනයො අභිවිනශොති වතුකං චෙදිතබ්බං. තත්ථ “ඛමො”ති සුත්තනනපිටකං. “අභිධම්මො”ති සත්තප්පකරණාති. “විනශො”ති උභයොච්ඡිතං. “අභිධම්මො”ති ඛකිකපට්ඨාරු. අථවා සුත්තනනපිටකපි අභිධම්මපිටකපි ඛමෙව එව. මග්ගපට්ඨාති අභිධම්මො. සකලං විනයපිටකං විනයො. කිලෙසවුපසමිකාරණං අභිවිනයො. ඉති සබ්බගම්මපි එන්ධම්මෙව අභිධම්මෙව විනයො අභිවිනයො ව “උලාරපාමුප්පො”ති බහුලපාමුප්පොහොතිති අන්තො. “කුසලෙසු ඛමෙමස්ස”ති කාරණන්තෙ හුමං. වතුහුමකසු ලබ්බකාරණා. තෙසං අභිගමන්තො අතිකිත්තධුරෙ හොතිති අන්තො. කසිණදසකෙ සකලථෙසින කසිණාති, තං අරමමණානං ඛමොනං ඛෙත්තථෙසින වා අභිධ්මානථෙසින වා. අගතනාති වා. “උඛ”නති උපරිගග්ගනලා හිමුඛං. “අඤ්ඤා”ති හෙව්ඨා හුමිතලාහිමුඛං.

“තිපිග්ග”නති ඛෙත්තමණ්ඩලමිව සමන්තා පටිච්ඡිද්ධිං. එකච්චොති උද්ධමෙව කසිණං වච්ඡිති, එකච්චො අඤ්ඤා එකච්චො සමන්තතො තෙන තෙන වා කාරණෙන එවං පසාරෙති අාලොකමිව රුපදග්ගන කාමො. තෙන වුත්තං, “පඨවිකසිණමෙකො සඤ්ඤානාති උද්ධං අඤ්ඤා තිට්ඨ”නති. “අච්ච”නති ඉදං පන එකග්ග අඤ්ඤාභාවානුපගමි තත්ථං වුත්තං. යථාති උදකං පටිච්චිග්ග සබ්බදිසාස්ස උදකමෙව හොති න අඤ්ඤං. එවමෙව පඨවිකසිණං පඨවිකරණමෙව හොති. තත්ථි තග්ග අඤ්ඤාකසිණසමග්ගදෙති, එසතගො සබ්බන්තං. අප්පමාණනති ඉදං තග්ග ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්ඤාතග්ග සකලමෙව ඵරති න අගමග්ගාදි, ඉදවච්ඡිනති පමාණං ගණගතිති.

තීනි. විඤ්ඤාණකසිඤ්ඤානවි වෙත් කසිඤ්ඤායාපිමාකාසෙ කසිඤ්ඤායාපි මාකාස වසෙන තත් පවත්නවිඤ්ඤාණෙ උදා. අධො තිරියතා වෙදි තබබා. අයමෙත් සඤ්ඤපො. කමමධානභාවනානසෙන පනෙ තානි පඨවිකසිඤ්ඤානි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තානෙව.

කමමපථෙසු කමමානෙව දුග්ගතිසුගතිතං පඨභුතතතා කමමපථා නාම. තෙසු පාණාතිපාතො අදින්නාදුතං මුසාවාදදයො ව වත්තාණෙ බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතා ඵව. කාමෙසුමිච්ඡාවාණෙති ඵත් පත “කාමෙසු”ති මෙප්පිතසමාවාණෙසු මෙප්පිතවැජ්ඣසු වා. “මිච්ඡාවාණ”ති එකතතතිඤ්ඤො ලාමකාවාණ. ලකඤ්ඤො පත අසද්ධාමාසිප්පා සෙන කායවාරපවත්තා අගමනියධානවිනිකකමවෙත්තා කාමෙසු මිච්ඡාවාණ. තත් අගමනියධානං නාම පුරිසානං තාව මාතු රක්ඛිතා පිතුරක්ඛිතා මාතාපිතුරක්ඛිතා භාතුරක්ඛිතා භගිතිරක්ඛිතා ඤ්ඤතිරක්ඛිතා භොත්තරක්ඛිතා ඛමමරක්ඛිතා ඝරකඛා සපරිදණ්ඩාති. මාතුරක්ඛිතාදයො දස, ඛතකක්ඛිතා ඡන්දවාසිනි භොගවාසිනි පට වාසිනි ඔදපත්තකිනි ඔගතවුමවං දුසි ව භරියා කමමකරිව භරියා ඛජ්ඣවං මුත්‍රතතිකාති ඵතා ඛතකක්ඛිතාදයො දසාති විසති ඉප්පිසු විතතං ඝරකඛසපරිදණ්ඩානං දසනනඤ්ච ඛතකක්ඛිතාදිතනනි වාද සතතං ඉප්පිතං අඤ්ඤෙ පුරිසා, ඉදං අගමනියධානං නාම. සොප තෙස මිච්ඡාවාණ සිලාදිගුණරහිතෙ අගමනියධානෙ අපසසාවජේ. සිලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජේ. තස්ස වත්තාණෙ සමාරා අගම නියවජ්ඣ තස්මිං සෙවනවිතතං සෙවනපයොගො මග්ගන මග්ග පටිපත්ති අභිවාසනතති. එතො පයොගො සහස්සිකොඵව. අභිජ්ඣා යතිනි=අභිජ්ඣා. පරභණ්ඩාතිමුඛි සුඛා නනතිතතතාය පවත්තතිති අප්ථො. යා අගො වත ඉදං මමස්සාතිඵවං පරභණ්ඩාතිජ්ඣායනලකඤ්ඤා. අදින්නාදුතං විය අපසසාවජේ. මහාසාවජේ ව. තස්සා වෙ සමාරා පරභණ්ඩං අත්තනො පරිනාමනඤ්ච. පරභණ්ඩවජ්ඣකෙති ලොභෙ උප්පන්නෙපි ත තාව කමමපථෙ කමමපථභෙදෙ භොති, යාව අභො වත ඉදං මමස්සාති අත්තනො න පරිනාමෙති. භික්ඛුමං ව්‍යාපාදය තීනි=ව්‍යාපාදෙ. සො පරිනාමාය මනොපදෙසලකඤ්ඤා. ඵරුස වාචා විය අපසසාවජේ. මහාසාවජේ ව. තස්සා වෙ සමාරා පරභණ්ඩො ව තස්ස ව විනාසවිනාය ව. පරභණ්ඩවජ්ඣකෙති කොචෙ උප්පන්නෙපි ත තාව කමමපථභෙදෙ භොති යාව අභො වතායං උච්චිජේය්‍ය විනසෙසය්‍යාති තස්ස විනාසං නවිනෙතති. යථාභුතගහ ඤාභාවෙන මිච්ඡාපස්සාතිනි=මිච්ඡාදිට්ඨි. සා නඤ්ච දින්නතති අදිනා නසෙන විපරිතදය්‍යනලකඤ්ඤා. සමථප්පලාපො විය අපසසාවජේ. මහාසාවජේ ව. අපිච්ච අනියතා අපසසාවජේ නියතා මහාසාවජේ. තස්සා වෙ සමාරා වජ්ඣනොව ගතිතාකාරවිපරිතතා යථා ව තං ගණ්හති තථාභාවෙන තස්සපට්ඨානනති ඉමෙසමපන දයනතං අභුසල කමමපථානං ඛමමනො කොට්ඨාසතො ආරමමණතො වෙදනාතො

මූලයොති පඤ්චකානායෙරති විනිවේශයං වෙදිකබ්බං, තත් “ධම්මෙතො”ති එතෙසු හි පටිපාටියං සත්තවෙතනං ධම්මංවි නොනති. අභිඤ්ඤාදයො තයො වෙතනං සම්පයුතනං, “කොට්ඨාසෙනො”ති පටිපාටියං සත්ත මිවන්දිට්ඨි වාති ඉමෙ අට්ඨ ධම්මං කම්මපථංව නොනති නොමූලාති. අභිඤ්ඤාව්‍යාපාදු කම්මපථං වෙව මූලාති ව. අභිඤ්ඤා හි මූලං පඤ්ඤා ලොභො අකුසලමූලං නොති. ව්‍යාපාදෙ දෙසො අකුසලමූලං නොති. “ආරම්භෙනො”ති පාණ්ඩිපානො ජීවිතින්ද්‍රියාරම්භෙනො සබ්බාරම්භෙනො නොති, අදිනනාදුතං සත්තාරම්භං වා සබ්බාරාරම්භං වා, මිවන්දිවාරො ජොට්ඨබ්බවසෙක සබ්බාරාරම්භෙනො, සත්තාරම්භෙනොතිපි එතෙ, මුසාවාදෙ සත්තාරම්භෙනො වා සබ්බාරාරම්භෙනො වා, තථා පිසුණො වාචා, ඵරුසා වාචා සත්තාරම්භංව, සම්පප්පලාපො දිට්ඨිසුතමුතවිඤ්ඤකවසෙක සත්තාරම්භෙනො වා සබ්බාරාරම්භෙනො චා, තථා අභිඤ්ඤාව්‍යාපාදෙ සත්තාරම්භෙනංව, මිවන්දිට්ඨි තෙභුමිකධම්මවසෙක සබ්බාරාරම්භෙනො, “වෙදනානො”ති පාණ්ඩිපානො දුක්ඛවෙදනො නොති, කිඤ්චාපි හි රුජනො වොරං දිස්වා හසමානාපි “භවිත් තං සාතෙතො”ති වදනති, සත්තිට්ඨාපකවෙතනං පත දුක්ඛසම්පයුතනංව නොති, අදිනනාදුතං තිවෙදනං, මිවන්දිවාරො සුඛමිඤ්ඤාතවසෙක විවෙදනො, සත්තිට්ඨාපකවිතෙතං පත මිඤ්ඤාතවෙදනං න නොති, මුසාවාදෙ තිවෙදනො, තථා පිසුණොවාචා, ඵරුසා වාචා දුක්ඛ වෙදනං, සම්පප්පලාපො තිවෙදනො, අභිඤ්ඤා සුඛමිඤ්ඤාතවසෙක විවෙදනං, තථා මිවන්දිට්ඨි, ව්‍යාපාදෙ දුක්ඛවෙදනො, “මූලෙනො”ති පාණ්ඩිපානො දෙසමොභවසෙක විමූලකො නොති, අදිනනාදුතං දෙසමොභවසෙක වා ලොභමොභවසෙක වා, මිවන්දිවාරො ලොභමොභවසෙක, මුසාවාදෙ දෙසමොභවසෙක වා ලොභමොභවසෙක, වා තථා පිසුණො වාචා සම්පප්පලාපො ව, ඵරුසා වාචා දෙසමොභවසෙක, අභිඤ්ඤා මොභවසෙක එකමූලා තථා ව්‍යාපාදෙ, මිවන්දිට්ඨි ලොභමොභවසෙක විමූලාති.

පාණ්ඩිපානාවෙරමණී ආදිති සමාදාන සම්පත්ත සමුච්ඡේදවිරතිවසෙක වෙදිකබ්බංති, ධම්මෙනො පත එතෙසුපි පටිපාටියං සත්තවෙතනාපි වට්ටනති, විරතියොපි අනෙක තයො වෙතනං සම්පයුතනංව, “කොට්ඨාසෙනො”ති පටිපාටියං සත්ත කම්මපථංව නොමූලාති අනෙක තයො කම්මපථං ව මූලාති ව, අනභිඤ්ඤා හි කම්මපථං පඤ්ඤා ලොභො කුසලමූලං නොති අව්‍යාපාදෙ අදෙසො කුසලමූලං සම්මාදිට්ඨි අමොභො කුසලමූලා, “ආරම්භෙනො”ති පාණ්ඩිපානාදිතං ආරම්භෙනෙව එතෙසං ආරම්භෙනාති විනික්ඛමිතබ්බෙනොසෙව හි වෙර මණිතාම නොති යථා පත තිබ්බාණාරම්භෙනො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජ්ඣති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදි ආරම්භොපෙතෙක කම්මපථා පාණ්ඩිපානා දුස්සිලාදිති පජ්ඣනතිති වෙදිකබ්බං, “වෙදනානො”ති සමෙබ්බ සුඛවෙදනං වා නොනති මිඤ්ඤාතවෙදනං වා, කුසලං පඤ්ඤා හි දුක්ඛ

වෙදනං නාම නච්ඡි “මුලතො”ති පටිපාටියා සත්ත ඤාණ සම්පයුත්ත විතෙතන විරම්භනායා අලොභඅදොසඅමෝහවසෙන තිමුලා හොනති. ඤාණවිපසයුත්තවිතෙතන විරම්භනායා විමුලාති අනභිජ්ඣා ඤාණ සම්පයුත්තවිතෙතන විරම්භනායා විමුලා හොති, ඤාණවිපසයුත්තන එකමුලා, අලොභො පන අත්තනාව අත්තනො මුලං න හොති, අව්‍යාපාදෙපි එසෙව නයො. සමමාදිට්ඨි අලොභාදොසවසෙන විමුලාති.

“අභිසංවාසා”ති අරියා එව වසිංසු වසනති වසියානාති එතෙසුති= අරියවාසා. “පඤ්චඛණ්ඩපසාදිණො”ති පඤ්චති අවෙගති විපසයුත්තො හුත්වා ඛිණ්ඤාසවො අවසි වසති වසියාති, තඤ්ඤා අයං පඤ්චඛණ්ඩපසාදි ණත්තා අරියයා වාසත්තා අරියවාසොති වුත්තො. එස නයො සබ්බන්ත. “එවං ථො ආවුසො ගිහිභු ජලඛණසමන්තානො හොති”ති ජලඛණු පෙක්ඛාය සමන්තාගතො හොති. ජලඛණුපෙක්ඛා නාම කෙති? “ඤාණාදයො ඤාණ”නති වුත්තෙත කිරියතො වත්තාරි ඤාණසම්පයුත්තවිත්තාති ලඛනති. ‘සත්තවිහාරො’ති වුත්තෙත අවංචිතා විත්තාති ‘රජ්ජන දුස්සනං නච්ඡි’ති වුත්තෙත දස විධතාති ලභනති. සොමනස්සං ආසෙවනවසෙන ලඛනති. සත්තාදෙක්ඛනිවෙගසාති ඛිණ්ඤාසවයා ගි තිසු වාරෙසු සබ්බ කාලෙ සති ආරක්ඛනිවං සාධෙති තෙතෙවයා “වරතො ව තිඨතො ව සුත්තංසා ව ජාගරස්සා ව සත්තං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චි පට්ඨිතං හොති”ති චුච්චති. “සුප්පසමණ්ඩ්‍රාගමණාන”නති බහුත්තං සමණ්ඩ්‍රාගමණානං. එන්ත ව සමණාති පබ්බජ්ජපත්තා. මුග්ගමණාති හොවාදිතො. “සුප්පසමෙවමඤ්ඤානි”ති බහුති පෑවියෙක්ඛා සච්චාති. ඉදමෙව දස්සනං සච්චං. ඉදමෙව දස්සනං සච්චනති පාරිසෙක්ඛා ගතිතාති බහුති සච්චානිති අන්තො. “භුත්තානි”ති නිගටාති. “පඤ්ඤානි”ති සුච්චි නිගටාති. “වත්තානි”ති විසාධටාති. “වත්තානි”ති වමිතාති. “මුත්තානි”ති ජිනනබ්බිතාති කතාති. “පඤ්ඤානි”ති පජ්ජිතාති. “පට්ඨිතානි”ති යථා න පුත්ත විත්තං ආරොහනති එවං පට්ඨිසාප්පතාති. සබ්බානෙව තාති ගතිතගහණස්ස විසාධටානාව වෙච්චතාති. “සමවසෙසෙට්ඨිසනො”ති එන්ත “අවසා”ති අනුතා “සච්චා”ති නිසාධටා. සමවා අවයා සච්චා එසනා අස්සාති සමවසෙසෙට්ඨිසනො; සමවා¹ විසාධටා සබ්බ එසනොති අන්තො. “ගුණ විත්තං විමුත්ත”නති ආදිති මග්ගස්ස කිච්චිප්ථනති කටිතා. “රුහො මෙ පඨිණො”ති ආදිති පච්චවෙක්ඛණ්ණං එලං කටිතං.

“අසෙඛා සමමාදිට්ඨි”ති ආදයො සබ්බපි එලසම්පයුත්තබ්බො එව. එන්ත ව සමමාදිට්ඨි පමමාඤාණනති විසු ආනෙහසු පඤ්ඤාව කටිතා. “සමමාදිට්ඨන”ති ඉමිනා පන පදෙන වුත්තාවසෙසා එලසම්පනති බ්බමා සඛගතිතාති වෙදිතබ්බා. “ඉමෙ ඛො ආවුසො”ති ආදි වුත්ත නයෙතෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ජිනනං දසකානං වසෙන සමසට්ඨි පඤ්ඤා කපෙන්නො ථෙරො සාමග්ගිරං දස්සෙයිති.

දසකං නිවසිතං.

ඉධ පත ධ්වං පඤ්ඤා සමොධානෙන නබ්බා. ඉම සමිං හි සුත්තෙ ඵකක වසෙත චෙ පඤ්ඤා කට්ඨා. උත්තවසෙත සත්තති, තිත්තවසෙත අසීති සත්තං. වතුකකවසෙත චෙ සත්තාති, පඤ්චකවසෙත තිංසසත්තං. ජිකක වසෙත බත්තිංසසත්තං. සත්තකවසෙත අට්ඨනවුත්ති. අට්ඨකවසෙත අට්ඨාසීති. නවකවසෙත වතුපණ්ණාසං. දසකවසෙත සමසට්ඨිති ඵලං සහස්සං. ටුඤ්ඤ පඤ්ඤා කට්ඨා. ඉමිං හි සුත්තනතං ධ්වංසනිං තෙපිටතෙ බුද්ධිවචනෙ අඤ්ඤා සුත්තනතො ඵලං බහුපඤ්ඤ පතිමණ්ඩනො නට්ඨි. භගවා ඉමිං සුත්තනතං ආදිතො පට්ඨාය සකලං සුත්තං විනේනයි: ‘ධම්මසෙතාපති සාරිපුත්තො බුද්ධිබලං දීපෙතී අපඨතිවනතිංසං සිහනාදං නදති, සාවකභාසිතොති වුත්තෙ ඔකපපනා න භොති, ජිනභාසිතොති වුත්තෙ ඔකපපනා භොති, තස්මා තං ජිනභාසිතං කතො දෙවමනුස්සානං ඔකපපනං ඉමසමිං සුත්තනතෙ උපපාදෙස්සාමි’ති. තතො වුට්ඨාය සාධුකාරං අදාසි. තෙන වුත්තං:- “අථවො භගවා වුට්ඨිතිච්චා ආයස්මනතං සාරිපුත්තං ආමනේනයි-සාධු සාධු සාරිපුත්ත, සාධු ඛො තිංසං සාරිපුත්ත හික්කුතං සමිතිපරියායං අභාසි”ති. තත් “සමිතිපරියායං” නති සාමග්ගියා කාරණං. ඉදං වුත්තං භොති: “සාධු ඛො තිංසං සාරිපුත්ත මම සබ්බඤ්ඤාසුඤ්ඤාන සංසද්දෙතී හික්කුතං සාමග්ගිකාරණං”¹ අභාසි”ති “සමනුඤ්ඤා සංසද්දා අභොසි”ති අනුමොදනෙන සමනුඤ්ඤා අභොසි. ඵත්තකෙන අයං සුත්තනතො ජිනභාසිතො නාම ජිතො. දෙසනා පරියොසානෙ ඉමිං සුත්තං මනසිනරොත්තො තෙ හික්කු අරහත්තං පාපුණ්ණිසුති.

සමිතිසුත්තවග්ගොනා

ති ට්ඨි තා.

“ඵවමෙසුත්ත” නති දසුත්තරසුත්තං. තත්තං අපුබ්බපදවග්ගොනා. “ආවුසො හික්කිවො”ති සාවකානං ආලපනමෙතං. බුද්ධා හි පරිඝං ආමනත්තමානා “හික්කිවො”ති වදන්ති. සාවකා සත්ථාරං උච්චාරිතෙ ධ්වංසනාමාති සත්ථි ආලපනෙන අනාලපිච්චා “ආවුසො”ති ආලපනති. “තෙන හික්කු”ති තෙ ධම්මසෙතාපතිං පරිවාරෙතී නිසිතනතික්කු. තෙ පත තෙ හික්කුති? අනිබද්ධවාසා දිසංගමනීයා හික්කු. බුද්ධි කාලෙ චෙ වාරෙ හික්කු සන්තිපත්තති. උපකට්ඨිවස්සුපනාසික කාලෙ ව පවාරණකාලෙ ව. උපකට්ඨිවස්සුපනාසිකාය දසපි විස නිව්ඨි තිංසමි වත්තාලියමි පඤ්ඤාසමි හික්කු වග්ගවග්ගා හුත්තා කමට්ඨානත්ථාය ආගමන්තති භගවා තෙති සද්ධිං. සමොදිත්තා කසමා හික්කිවෙ උපකට්ඨිවස්සුපනාසිකාය විවර්ථාති පුච්ඡති. අථ තෙ භගවා කමට්ඨානත්ථාය ආගතමහ, කමට්ඨානං නො දෙපාති

යාවනති. සන්ධා තෙසං වරියවසෙන රාගවරිතස්ස අසුභකම්මට්ඨානං දෙති. දෙසවරිතස්ස මෙතනා කම්මට්ඨානං. මොහවරිතස්ස උද්දෙසො පරිපුච්ඡා කාලෙන ධම්මසවනං. කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා ඉදං ඥාණං සප්පායනති ආවිකති. විතැක්ඛවරිතස්ස ආනාපානසති කම්මට්ඨානං දෙති. සද්ධාවරිතස්ස පසාදනිය සුත්තනෙතන බුද්ධි සුඛොධි. ධම්මසුඛම්මනං. සබ්බසුප්පට්ඨපනතිඤ්ච පකාසෙති. ඤාණ වරිතස්ස අනිච්ඡාදිපටිසංයුතෙන ගම්හිරෙ සුත්තනෙතන කපෙති. තෙ කම්මට්ඨානං. ගහෙත්වා සවෙ සප්පායං. හොති තජේව වසනති, නොවෙ හොති සප්පායං සෙතාසනං. පුච්ඡන්ති ගච්ඡන්ති. තෙ තත්ථ වසනතා තෙමාසිකං පටිපදං. ගහෙත්වා ආතප්පනතා වායමිනතා සොතාපනතාපි හොනති සකද්දගාමිනොපි අනාගාමි නොපි අරහනතාපි. තතො වුත්ථවස්සා පවාරෙත්වාච සඤ්ච සනතිකං ගතත්වා-හගවා අහං. තුම්භාකං සනතිකෙ කම්මට්ඨානං. ගහෙත්වා සොතාපනතිථලං පතෙතා අහං අග්ගථලං අරහනතනති පටිලද්ධං ගුණං ආරෙවෙනති. තත්ථ ඉමෙ භික්ඛු උපකට්ඨාය වස්සපනාසි කාය ආගතා ඵලං. ආගතත්වා ගච්ඡන්තො පන භික්ඛු හගවා අග්ග සාවකානං සනතිකං පෙසෙති. යථාහ: “අපලොකෙථ පන භික්ඛවෙ සාරිපුත්තමොග්ගලානෙ”ති. භික්ඛු ව චද්දන්ති: “කිං නුඛො මයං හතො අපලොකෙම සාරිපුත්තමොග්ගලානෙ”ති. අථ තෙ හගවා තෙසං දස්සන්තො උයොසජෙති. “සෙවෙථ භික්ඛවෙ සාරිපුත්ත මොග්ගලානෙ හජථ භික්ඛවෙ සාරිපුත්තමොග්ගලානෙ පණ්ණිතා භික්ඛු අනුග්ගාහකා¹ සමුග්ගවාරිතං, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ජනෙනති ඵලං. සාරිපුත්තො, සෙය්‍යථාපි ජාතස්ස ආපාදෙනා ඵලං. මොග්ගලානො, සාරිපුත්තො භික්ඛවෙ සොතාපනතිථලෙ විනෙති මොග්ගලානො උත්තමජේ”ති. තද්දපි හගවා ඉමෙහි භික්ඛුහි සද්ධං. පටිසන්ථාරං කත්වා තෙසං භික්ඛුනං ආසයං උපපරික්ඛන්තො ඉමෙ භික්ඛු සාවක විනෙය්‍යාති අදදුස. සාවකවිනෙය්‍යා නාම යෙ බුද්ධානම්ච ධම්මදෙස නාය බුරුක්ඛනති සාවකානම්ච. බුද්ධවෙනෙය්‍යො පන සාවකා ඛොධෙඤ්ඤං න සනෙකානති. සාවකවෙණෙය්‍යභාවං පන ඵතෙසං ඤාත්වා කතර භික්ඛුනො දෙසනාය බුරුක්ඛස්සන්ති ඔලොකෙන්තො සාරිපුත්තස්සාති දිස්වා ථෙරස්ස සනතිකං පෙසෙසි. ථෙරෙ තෙ භික්ඛු පුච්ඡ: සඤ්ච සනතිකං ගතත්ථ ආවුසොති? අම ගතම්භ, සන්ථාරං පන තුම්භාකං සනතිකං පෙසිතාති. තතො ථෙරෙ ඉමෙ භික්ඛු මග්ගං දෙසනාය බුරුක්ඛස්සන්ති, කිදිසා නුඛො තෙසං දෙසනා වට්ඨ තිති විනෙතනෙතො-ඉමෙ භික්ඛු සමග්ගාරම්භ, සාමග්ගිරසස්ස දීපිකා තෙසං දෙසනා වට්ඨතිති සනතිට්ඨානං කත්වා තථාරූපං දෙසනං දෙසෙතුකාමො “දසුත්තරං පවක්ඛාමි”ති ආදිමංග. තත්ථ දසදස² මාතිකං ථෙරෙත්වා විහත්තොති දසුත්තරෙණ. එකකතො පට්ඨාය යාව

දසකා ගතොතිපි දසුත්තරො. එතෙකකම්මං පසෙබ්බ දස දස පඤ්ඤා විසෙසිතාතිපි දසුත්තරො. තං දසුත්තරං. “පට්ඨකඛාමි”ති කප්පෙය්‍යාමි. “බුමම”තති සුත්තං. “තිබ්බොණ්ණපනාතිසා”ති තිබ්බොණ්ණපට්ටලාභන්ධං. “දුක්ඛකුසලාතිසා”ති සකලෙය්‍ය වට්ටදුක්ඛකියං පරියන්තකරණන්ධං. “සබ්බගුණසමාවතා”නති අභිජ්ඣාකායගන්ධාදීතං සබ්බගන්ධාතං පමොවතං. ඉති ථෙරො දෙසනං උච්චං කුරෙතොතා භික්ඛුතං තන්ධං පමං ජනෙතොතා එවමෙතං උග්ගතෙතබ්බං පරියාපුණ්ණිතබ්බං ඛාරෙතබ්බං වාපෙතබ්බං මඤ්ඤිකානති වතුති පදෙති වණ්ණං කප්පෙයි. “එකායනො අගං භික්ඛවෙ මෙය්‍යො”ති ආදීනා තයෙන තෙසං තෙසං සුත්තානං භගවා විශං. තන්ධං “බහුකාණො”ති බහුපකාරො. “භාපෙතපෙබ්බො”ති වසෙතපෙබ්බො. “පට්ටෙඤ්ඤාසො”ති තිති පරිඤ්ඤාති පරිජනිතපෙබ්බො. “පභානාපෙබ්බො”ති පභාණානුපය්‍යනාය පජනිතපෙබ්බො. “භානාභාගිසො”ති අපායගාමි පරිභානාය සංවත්තනකො. “විසෙසසභාගිසො”ති විසෙසගාමි විසෙසාය සංවත්තනකො. “දුප්පට්ඨිදො”ති දුප්පට්ඨකකරො. “උසොදෙතපෙබ්බො”ති නිප්පාදෙතපෙබ්බො. “අභිසෙඤ්ඤාසො”ති ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිජානිතපෙබ්බො. “සච්ඡිකාසපෙබ්බො”ති පට්ඨකං කාතපෙබ්බො. එවං සබ්බන්ධං මාතිකාසු අන්ධො වෙදිතපෙබ්බො.

ඉති අයසමා සාරිපුත්තො යථා නාම දසෙබ්බා වෙච්ඡාතො සමුච්ඡිභූතො වෙච්චං මුලෙ ඡෙත්වා නිග්ගමිං කත්වා දසවා බණ්ණි කත්වා එකමෙකං බණ්ණිං ගිරගිරං කරොතොතා එලෙහි, එවමෙවං තෙසං භික්ඛුතං සපායදෙසනං උපපරික්ඛිත්වා දසවා මාතිකං ධූපෙත්වා එතෙකකොට්ඨාසෙ එතෙකපදං විහර්තොතා “කතමො එතො බමෙමා බහුකාණො අප්පමාදෙ කුසලෙසු බමෙමසු”ති ආදීනා තයෙන දෙසනං වින්ධෙරතුං ආරදො. තන්ධං “අප්පමාදෙ කුසලෙසු බමෙමසු”ති සබ්බන්ධං උපකාරකං අප්පමාදං කප්පෙයි. අගං හි අප්පමාදෙ නාම සීලපුරණ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ භොජනෙ මහතඤ්ඤා තාය ජාගරියානුයොගෙ සත්තසු බමෙමසු විපය්‍යනා ගබ්බං ගණ්ණං පනෙ අන්ධපට්ඨමතිදදිසු සීලකඩ්ඪාදි පඤ්චබමකවනෙකසු ආනා ආනෙ මහාවිහාරසමාපත්තියං අරියසමෙවසු සතිපට්ඨානාදිසු බොධිපක්ඛියෙසු විපය්‍යනාඤ්ඤාදිසු අධ්මසු විජ්ජාසුති සබ්බසු අනවජ්ජවෙධන කුසලබමෙමසු බහුපකාරො. තෙතෙතව භගවා “යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා-පප-තථාගතො තෙසං අග්ගමන්ධාගති, එවමෙව බො භික්ඛවෙ යෙ තෙති කුසලා බමමා සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමුලකා අප්පමාදසමොසරණා අප්පමාදෙ තෙසං බමමානං අග්ග මික්ඛායති”ති ආදීනා තයෙන හන්තිපදාදිති ඔපවෙමති උපමෙතොතා සඤ්ඤාත්තනිකායෙ අප්පමාදවග්ග නානප්පකාරං ථෙවමෙයි. තං සබ්බං එකපදෙතෙව සබ්බතෙත්වා ථෙරො “අප්පමාදෙ කුසලෙසු බමෙමසු”ති ආහං බමමිපදෙ අප්පමාදවග්ගතොපි වග්ග බහුකාරකා

දිපෙතබ්බා. අපෙසාකච්ඡන්දාපි දිපෙතබ්බො, අපෙසාකර්ජාපි නිත්‍රොධි සාමණේරස්ස “අපාමාදෙද අමතපද”නති භාටං සුඤ්ඤා ඵලං-තිට්ඨානාන මයං. තයා තෙපිටකං බුද්ධිවචනං කපිතනති සාමණේරෙපසිදිඤ්ඤා වතුරසිති විහාරසහස්සාති කාරෙසි ඉති ථාමසමපන්නාන භික්ඛුනා අපාමාදස්ස බහුකාරතා තිති පිටකෙති දිපෙඤ්ඤා කපෙතබ්බො.

යං කිඤ්චි සුතතං වා භාටං වා අපාමාදදිපතන්තං ආහරන්තො අට්ඨානෙ ධුමා ආහරසි අනිකේන පකකන්තොසිති න වත්තබ්බො. ධම්මකපිකස්සෙවෙත්ථ ථාමො ව බලඤ්ඤා පමාණං. “සායගොසා සනි”ති ආනාපානං වතුඉරියාපටො සතිසමපජ්ඤාදං බතතිසාකාරො වතු ධාතුච්චන්තං දසඅසුභා නවසිවපිකා චුණ්ඤ්ඤාමනසිකාණෙ තෙසා දිසු වත්තාරි රුපජ්ඣානානිති ඵත්ථ උප්පත්තසතියං ඵතං අභිවචනං. “සායගොසා”ති ධුමා වතුත්ථානං අඤ්ඤාත්ථ සායගො ගතා හොති සුබසමප්පත්තා. තං සන්ධියෙන චුතතං. “සායගො උපාදානිසො”ති ආසවානඤ්ඤා උපාදානානඤ්ඤා පට්ඨයභුතො. ඉති තෙභුමකධම්මෙව නියමෙති. “අසමිමාසො”ති රුපාදිසු අසමිමාසො මානො “අසොනිසොමනසිකාරො”ති අතිවෙව නිවචනති ආදිනා නයෙන පටිත්තො උප්පට්ඨිතසිකාරො. විපරියායෙන යොතිසො මනසිකාණෙ වෙදිතබ්බො. “ආනානිසොනිසොනිසො සොධි”ති අඤ්ඤාත්ථ මහානානාරං ඵලං ආනානාරිකො වෙතො සමාධි නාම. ඉධ පන විපස්සනානන්තරෙ මහො විපස්සනාය වා අනන්තරතො අනන්තො වා අනන්තරං ඵලදායකතං ආනන්තාරිකො වෙතොසමාධිති අභිපෙපතො. “අඤ්ඤා සො”නති අඤ්ඤාත්ථ ඵලපඤ්ඤා අඤ්ඤා සො නාම. ඉධ පට්ඨවෙකභිං පඤ්ඤා අභිපෙපතො. “ආහාරවසිතිකා”ති පට්ඨවසිතිකා “අසං ඵණා ධම්මො”ති යෙන පට්ඨයෙන නෙ තිට්ඨනති අයං ඵණො ධම්මො ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා අභිඤ්ඤා අභිඤ්ඤායා. අඤ්ඤා වෙතොවිමුතති”ති අරහතඵලවිමුතති. ඉමසමි වාගෙ අභිඤ්ඤා ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා කපිතා, පරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා, පභාතබ්බසමිකානබ්බති පභාණ පරිඤ්ඤා ව “දුප්පට්ඨිසො”ති ඵත්ථ පන මහො කපිතො. “සමිතිකානබ්බ”නති ඵලං කපිතං. මහො ඵකසමිතියෙව පදෙ ලබති. ඵලං පන අනෙ කෙසුපි ලබතිසෙව. “භුතො”ති සභාවතො විජ්ජමානා. “නව්ජා”ති යාථා. “නව්ජා”ති යථා චුතතා තථාසභාවා. “අවිනව්ජා”ති යථා චුතතා න තථා න හොනති. “අනිඤ්ඤා”ති චුතතපාකාරතො න අඤ්ඤා. “සමිති නව්ජාගෙන අභිසමුද්ධා”ති තථා ගෙනෙව බොධිපලලභික තිසිදිඤ්ඤා තෙභුනා කාරණෙන සයමෙව අභිසමුද්ධා ඤ්ඤා විදිතා සමිතිකා. ඉමිනා පෙරෙ ඉමෙ ධම්මා තථාගෙන අභිසමුද්ධා, අතං පන භුමාකං රඤ්ඤා ලෙඛ වාචක සදිසොති ජිනසුතනං දස්සෙන්නො ඕකප්පතං ජනෙසි. “ඉමෙ වෙ ධම්මො බහුකාරො”ති ඉමෙ වෙ සතිසමපජ්ඤාධම්මා සිලසුර ඤාදිසු අපාමාදෙ විග්ග සබ්බත්ථ උපකාරතා භිතාවතා. “සමිතිකා ව

විසංසන්නා චා”ති ඉමෙ චෙ සං ගීති සුත්තෙ ලොකීය ලොකුත්තරං කථිතා. ඉමසමිං දුස්සත්තරසුත්තෙ පුබ්බභාගා කථිතා. “සත්තානං සංකිලෙසාය සත්තානං විසුද්ධියා”ති අයොතිසොමනසිකාණේ භෙදා චෙව පච්චයො ව සත්තානං කිලෙසාය යොතිසොමනසිකාණේ විසුද්ධියා තථා දෙවච්චයන්තාය පාපමිත්තතා සංකිලෙසාය සොචචයන්තා කල්‍යාණමිත්තතා විසුද්ධියා. තථා තිණේ අකුසලමූලාති තිණේ කුසල මූලාති චත්තාණේ යොගා චත්තාණේ විසංයොගා පඤ්චවෙතොබ්ලා පඤ්චිත්තියාති ඡ අභාරවා ඡ භාරවා සත්ත අසද්ධමො සත්ත සද්ධමො අභි කුසිතචත්තියා අභි අරහචත්තියා නව අසාතචත්තියා නව අසාතපටිචිතයා දසඅකුසලකමමපථා දසකුසලකමමපථාති එවං පභෙදා ඉමෙ චෙ ධම්මා දුප්පටිවිද්ධාති වෙදිතබ්බා.

“සංඛිධා ධාතු”ති පච්චයෙහි කතා පඤ්චකඩකා. “අසංඛිධා ධාතු”ති පච්චයෙහි අකතං තිබ්බාණං. “විජ්ජා ව විමුත්තා චා”ති එත්ථ විජ්ජාති තිසංසා විජ්ජා “විමුත්තා”ති අරහත්තඵලං. ඉමසමිං චාණේ අභිඤ්ඤාදිති එකසද්ධිසානෙව. උප්පාදෙතබ්බපදෙ පන මග්ගො කථිතො. සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං. “කාමානමෙතං නිසාරණං යදිදං නෙක්ඛමම”නති එත්ථ “නෙක්ඛමම”නති අනාගාමිමග්ගො අධිපෙපතො, සො හි සබ්බසො කාමානං නිසාරණං යදිදං ආරුප්පනති එත්ථ ආරුප්පපි අරහත්තමග්ගො පුන උප්පතති නිවා රණතො සබ්බසො රූපානං නිසාරණං නාම නිග්ගමො. තස්ස නිසාරණනති ඉධ අරහත්තඵලං නිරොධොති අධිපෙපතං. අරහත්ත ඵලෙන හි නිබ්බාණේ දිට්ඨො පුන ආයතීං සබ්බසංඛාරා න භොනති අරහත්තං සබ්බසංඛාරනිරොධාය පච්චයත්තා නිරොධොති වුත්තං. “අභිගං සංඤ්ඤාණං”නති අභිගං සාරමමණං ඤ්ඤාණං. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. ඉමසමිට්ඨි චාණේ අභිඤ්ඤාදියො එකකසද්ධියා යෙව. දුප්පටිවිජ්ජිපදෙ පන මග්ගො කථිතො. සච්ඡිකාතබ්බ පදෙ ඵලං.

“චන්තාපි චක්ඛානි”ති එත්ථ චක්ඛං නාම දුරුවක්ඛං රත්ත චක්ඛං. ධම්මචක්ඛං ඉරියාපථචක්ඛං සමපත්තිචක්ඛානති පඤ්චවිධං. තත්ථ “යං පතිදං සමම රථකාර චක්ඛං ඡහි මාසෙහි නිට්ඨිතං ඡාරභතුනෙහි”ති ඉදං දුරුවක්ඛං. “පිතරා පච්චතති චක්ඛං අනුප්ප වෙනෙති”ති ඉදං රත්තචක්ඛං. “මයා පච්චතති චක්ඛං”නති ඉදං ධම්මචක්ඛං. “චතුරක්ඛං නච්චාර”නති ඉදං ඉරියාපථ චක්ඛං. “චන්තාරිමාති හික්ඛෙව චක්ඛාති යෙහි සමන්තාගතානං දෙව මනුස්සානං චතුරක්ඛං පච්චතති”ති ඉදං සමපත්තිචක්ඛං. ඉධාපි එතදෙව අධිපෙපතං.

“පතිරුප්පදෙසවාසො”ති යත්ථ චන්තසො පරිසා සන්ධිස්සනති එව රුපෙ අනුච්ඡිතෙ දෙසෙ වාසො. “සප්පුගිසුපස්සො”ති බ්‍රහ්මදීතං සප්පුරිසානං අපස්සයනං සෙවනං හජනං. “අත්තසම්මාපණ්ඩි”ති

අත්තනෝ සමමා රූපනං සචෙ පුබ්බෙ අස්සඤ්ඤාති සමනනාගතො
 තොති තානි පතාය සඤ්ඤා පතිට්ඨාපනං. “පුබ්බෙ ච කතාසුඤ්ඤා
 නා”ති පුබ්බෙ උපවිතකුසලතා. ඉමෙ වෙත්ථ පමාණං. යෙන හි
 ඤ්ඤාසමපසුත්තවිනෙත්තන කුසලකමමං කතං හොති තඤ්ඤා කුසලං
 තං පුරිසං පතිරුපදෙසෙ උපනෙති. සපුරිසෙ හන්තෙති. සො එව ව
 පුග්ගලො අත්තනානං සමමා රූපෙති. චතුසු ආහාරෙසු පරිමො ලොකී
 යොව අවසෙසා පන තිණී සබ්බිති පුජෙත ලොකීයලොකුත්තර
 මිස්සකාකරිතා. ඉධ පුබ්බහාගෙ ලොකීයාව. කාමයොගවිසංයො
 ගාදයො අනාගාමි මහාද්වසෙත වෙදිතබ්බා. භානහාගියාදිසු
 පරිමස්ස කුසලානා ලාභී කාමසහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා සමුදා
 වරනති භානහාගියො සමාධි තදනුබමමතා සති සන්තිට්ඨති සීති
 හාගියො සමාධි. අවිතකුසලහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා සමුදාවරනති
 විසෙසහාගියො සමාධි නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා සමුදා
 වරනති විරාගපසංහිතො නිබ්බෙධහාගියො සමාධිති ඉමිනා
 නයෙන සබ්බො සමාපත්තියො විජ්ජරෙත්වා අත්තො වෙදිතබ්බො,
 විසුද්ධිමග්ගොපනස්ස විනිවර්තකථා කපිතාව.

ඉමසමමපි වාරෙ අභිඤ්ඤාදයො එකසද්ධිසාව. අභිඤ්ඤාපදෙ
 පනෙත් මග්ගො කපිතො. සවර්තකාතබ්බපදෙ එලං. පිතිඵරණතාදිසු
 පිති. ඵරමානා උපපජ්ජතිති විසු කුසලානසු පඤ්ඤා පිතිඵරණතා
 නාම. සුඛං ඵරමානා උපපජ්ජතිති තිසු කුසලානසු පඤ්ඤා සුඛ
 ඵරණතා නාම. පරෙසං වෙතො ඵරමානා උපපජ්ජතිති වෙතො
 පරිමපඤ්ඤා වෙතොඵරණතා නාම. ආලොකඵරණෙ උපපජ්ජතිති
 දිබ්බවකපුපඤ්ඤා අලොකඵරණතා නාම. පච්චෙකකණ්ණිකා පච්ච
 චෙකකණ් නිමිත්තං නාම. චුත්තමපිවෙතං “විසු කුසලානසු පඤ්ඤා පිති
 ඵරණතා. තිසු කුසලානසු පඤ්ඤා සුඛඵරණතා. පරවිනෙත පඤ්ඤා
 වෙතොඵරණතා. දිබ්බවකපු ආලොකඵරණතා. හමා තමාසමාධිමා
 චුට්ඨිතස්ස පච්චෙකකණ්ණිකා පච්චෙකකණ්නිමිත්තං”නති තත්ථව
 පිතිඵරණසුඛඵරණතා වෙ පාදා විශ්. වෙතොඵරණ ආලොක
 ඵරණතා වෙ හත්ථා විශ්. අභිඤ්ඤාපාදකඤ්ඤානං මජ්ඣිම
 කායො විශ්. පච්චෙකකණ් නිමිත්තං සීහං විශ්. ඉති ආයස්මා
 සාරිපුත්තත්තෙරො පඤ්ඤාබ්බිකං සමමාසමාධිං. අභ්ගපඤ්ඤාබ්බිකාපනනං
 පුරිසං විශ් කතා දයෙස්සි. “අයං සමාධි පච්චුප්පනනසුඛො වෙවා”ති
 ආදිසු අරහත්තඵලසමාධි අභිපොතො. සො හි අපටිතපටිතකකණේ
 සුඛතතා පච්චුප්පනනසුඛො පුරිමො පුරිමො පච්චිමස්ස පච්චිමස්ස
 සමාධිසුඛස්ස පච්චිමතතා ආයතිංසුඛවිපාකො. කිලෙසෙහි ආර
 කතතා අජිග්ගො, කාමාමිස වට්ටාමිස ලොකාමිසානං අභාවා නිශ්
 මිග්ගො. බුද්ධාදිහි මහාපුරිසෙහි සෙවිතතතා අකාපුරිසෙහිවිතො. අභ්ග
 සත්තතාය ආරමමණ්ණසත්තතාය පබ්බකිලෙසදරුපනතතායව සතෙතො.
 අතපාතීයවෙදින පඤ්ඤා, කිලෙසපටිපාස්සභීයා ලද්ධතතා කිලෙස

පටිපටස්සභිතොවං වා ලභිතො පටිපටස්සභිලභො. පටිපටස්සභං පටිපටස්සඤ්ඤි තිති ඉදං අත්තො ඵකං. පටිපටස්සඤ්ඤි කිලෙසෙ න වා අරහතා ලභිතො පටිපටස්සඤ්ඤිලභො. ඵකොදිභාවෙන අධිගතත්තො ඵකොදිභාවමෙව වා අධිගතත්තො ඵකොදිභාවාධිගතො. අපභුණ්ණසංවත්තොධි විග්ගසංඝර්ණ සප්පයොගෙන විනොතන පච්චිකාධිමෙව නිග්ගහන කිලෙසෙ වාගෙත්වා අනාගතත්තො නව සංඝර්ණර නිග්ගහනවාගිත වතො. තව සමාධිං සමාපජ්ජන්තො තතො වා වුට්ඨතන්තො සතිවෙපුලුල්ලපත්තො සතොව සමාපජ්ජති සතො වුට්ඨංගි. යථා පටිච්ඡිකාකාලවසෙක වා සතො සමාපජ්ජති සතො වුට්ඨංගි, තස්මා යදෙත්ථ අයං සමාධි පච්චුල්ලපත්තස්ස වෙව අයං තිස්සෙ සුඛ විපාකොති ඵං. පච්චෙවකම්මානස්ස පච්චත්තංගෙව අපර පච්චයඤ්ඤං උපපජ්ජති තං ඵකමග්ගං. ඵකත්තො සෙසෙසුපි ඵව මිමෙති පඤ්ඤති පච්චෙවකම්මානඤ්ඤංගි අයං සමාධි පඤ්ඤාණිකො සම්මාසමාධිති වුත්තො. භූමිසම්මං වාගෙ විසෙසභාගිගපදෙ මග්ගො කපිතො. සච්ඡිකාතඛිපදෙ ඵලං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

ජකෙක සබ්බං වුත්තානත්තමෙව. දුප්පටිච්ඡිකාපදෙ පනෙත්ථ මග්ගො කපිතො. සෙසං පුරිමසදිසං. “සම්මප්පඤ්ඤාය සුද්ධියා හොනති”ති හෙතුනා තයෙන විපස්සනාඤ්ඤාන සුද්ධියා හොනති. “කාමා”ති වද්දුකාමා ව කිලෙසකාමා ව. වෙපි සපරිද්දාගපෙධන අභිකාරකාසු විග්ගසුද්ධියා හොනති. “විවෙකානිනා”නති නිබ්බාණ නිත්තං. “පොණිං පබ්බාර”නති නිත්තසෙසාවෙනං වෙවචනං. “චෛනිකාන”නති තිග්ගතිහුතං. තිත්තණ්හනති අත්තො. කුතො සබ්බසො අසච්චියානිගෙති ධම්මෙති සබ්බෙති හෙතුමකධම්මෙතිති අත්තො. ඉධ භාවෙතඛිපදෙ මග්ගො කපිතො. සෙසං පුරිමසදිස මෙව. “ආදිච්ඡාමමිසකාස පඤ්ඤාය”ති සිත්තාත්තංගසභගස්ස මග්ගමුහමවරියස්ස ආදිභුතාය පුබ්බභාගෙ තරුණත්තවිපස්සනා පඤ්ඤාය. අට්ඨභිතිකස්ස වා මග්ගස්ස ආදිභුතාය සම්මාදට්ඨිපඤ්ඤාය. “තිබ්බ”නති බලවං. “තිරොගතප”නති හිරි ව ඔත්තපඤ්ඤි. “පෙම”නති ගෙහසිතපෙමං. “ගාරපො”ති ගරුචිත්තභාවො. ගරු භාවතිගං හි උපතිස්සාය විහරතො කිලෙසා න උපපජ්ජති. ඔවාදුත්ත සංඝතිං ලභති, තස්මා තං තිස්සාය විහාරෙ පඤ්ඤපටිලාභස්ස පච්චයො හොති. අත්තඤ්ඤස්ස යස්මා පෙතා අසුරතං ආවාග විවාගං ගච්ඡති තස්මා පෙතති විසෙසෙනව අසුරතායො ගතිතොති වෙදිතබ්බො.

“අපට්ඨස්සා”ති යත්ත පච්චයපටිච්ඡා අධිගමපටිච්ඡා පරි යත්තඅපටිච්ඡා බුත්තභගපටිච්ඡාති වත්තාගෙ අපට්ඨස්සා. තත්ත පච්ච යපටිච්ඡා බුත්තා දෙතෙන අපං ගණ්හාති අපං දෙතෙන අපං තරං වා ගණ්හාති නවා ගණ්හාති න අනවසෙසගාති හොති. අධි ගමපටිච්ඡා මජ්ඣනිකපෙරෙ විග්ග අත්තතො අධිගමං අපඤ්ඤායං ජාතිත්ථං නදෙති. පරියත්තඅපටිච්ඡා තෙට්ටකොපි සමානො න බුත්තසුත්තොවං ජානාපෙත්තුකාමො හොති සානෙතක තිස්සත්තෙරෙ

විය. බුද්ධත්වයෙන් බුද්ධත්වයට පත්වීමට අනෙකුත් ජාතියකු තෙදෙනි වෙ හානිකරවරප්පු රෙදිකරණයෙන් විය. වස්ත්‍ර විසුද්ධියෙන් කපිතං. “අයං ධම්මං” නි එවං සත්‍යයක් නිගමනෙන් ව පව්වයට විය නොහැකි මතකයක් සහිත ව අපවිත්‍රය පුනරුත්තර අයං නවලොකුත්තර බවමයා සමපජ්ජනි නො ව මිනිස්සුය. එවං සබ්බත්තං සොප්පකම්බං. “සහසුඛස්ස” නි වතුසු පව්වයෙහි නිති සත්‍යයෙහි සත්‍යවන්න. “පටිච්චසංසාරං” නි කායවිතතඋපධිවිවේකෙහි විවිධත්වය. තත්ත්වය විවේකය නාම ගණසංඛ්‍යාවකි. විනෝදයා අධි අරමන වස්ත්‍ර වසෙන එකිනෙක. එකිනෙකමනෙන් පන කමම. න නිපජ්ජනිති කසිණකරිකමම. කළු අධිසමාපත්තියෙහි නිබ්බන්ධනි, අයං විතතවිවේකය නාම. සමාපත්ති මනෝවිකල්ප කමම. න නිපජ්ජනිති ක්‍රියාං පාදකං කළු සබ්බාදර සමමිති සහ පටිසම්භවනි අර හතතං පාපුණ්‍යානි අයං උපධිවිවේකය නාම. තෙතංග හතව. “කායවිවේකයෙහි වචනකවිකල්පයාං තෙතකවිකල්පයාං, විතතවිවේකයෙහි පරිසුද්ධිවිතතයාං පරිමේදයාදි පත්‍යයාං, උපධිවිවේකයෙහි නිරුපධිතං පුනරුත්තරං විසම්බර්ගතයාං” නි. “සබ්බානිසාරාමස්ස” නි ගණසංඛ්‍යාවකි කාය වෙව කිලෙසසංඛ්‍යාවකි වර්තමාන. “අරද්ධ විජි සස්ස” නි කාසිකලෙහි කපිටියවසෙන අරද්ධවිජියස්ස. “උපධි සංඝාතියස්ස” නි වතුසු පව්වයෙහි උපධිවිකල්පය. “සමානි භාසා” නි එකකවිතතය. “පසුඤ්චයො” නි කමමස්ස පසුඤ්චයො පසුඤ්චයො. “නිපසුඤ්ඤා” නි විතතමානතණ්ඩාදි පසුඤ්ඤා. ඉධ භාවෙතබ්බපදෙ මස්සා කපිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

“සිලවිසුඛි” නි විසුඛි. පාපපතුං සමත්තං. වතුපාරිසුද්ධිසිලං. “පාරිසුද්ධි සබ්බානිසංඛ්‍යා” නි පරිසුද්ධිසංඛ්‍යා පටිපත්තිය. “විතත විසුඛි” නි විපස්සනාය පදවිකල්පයාං අධිපත්‍යසමාපත්තියො. “දීඨි විසුඛි” නි සප්පච්චයානාම රුපදස්සනං. “නාබ්බාධිතාරනිවිසුඛි” නි පව්වයාකාරඤ්ඤාං අභිතතයෙහි පව්වයවසෙන ව බවයා පවත්නානි පස්සනො කම්බං. විතරති. “මහාමහාසංඝාදස්සනවිසුඛි” නි භාසාදස්සන මස්සනා, විජිපටිපත්තං උදයබ්බයඤ්ඤාං මස්සනා එවං මස්සනා සංඝාදස්සනං. “පටිපද්ධස්සනවිසුඛි” නි රටවිනිතෙ වුච්ඡානසාමිති විපස්සනා කපිතො. ඉධ තරුණවිපස්සනා. “ඤ්ඤාසංඝාත විසුඛි” නි රටවිනිතෙ මස්සනා කපිතො. ඉධ වුච්ඡානසාමිති විපස්සනා. එතං පන සත්‍යපි විසුද්ධියො විතරෙන විසුඛිමස්සනා කපිතො. “පසුඤ්ඤා” නි අරහත්තඵලපසුඤ්ඤා. විමුක්තඵල අරහත්තඵලවිමුක්තියෙව. “බාහුනානිතතං පටිවච උපපජ්ජනි පස්සනානිතතං” නි වස්සාදි බාහුනානිතතං පටිවච වස්සනමත්තොදි නානිතතං උපපජ්ජනිති අනෙක. “පස්සනානිතතං පටිවච” නි වස්සනමත්තොදි නානිතතං පටිවච “වෙදනානිතතං” නි වස්සනමත්තොදි වෙදනානිතතං. “සංඝාදස්සනානිතතං පටිවච” නි කාසිකලෙහි කපිතො. “සංඝාදස්සනානිතතං” නි කාසිකලෙහි කපිතො. “සංඝාදස්සනානිතතං” නි කාසිකලෙහි කපිතො. “සංඝාදස්සනානිතතං” නි කාසිකලෙහි කපිතො.

භග්නං පටිච්ච උපපජ්ජති ඡන්දනානග්නා”නති සංකප්පනානග්නා රූපෙ ඡන්දෙ සද්දෙ ඡන්දෙති එවං ඡන්දනානග්නං උපපජ්ජති. “පටිලා භග්නානග්නා”නති ඡන්දනානග්නාය රූපපරිලාභො සද්දපරිලාභොති එවං පරිලාභනානග්නං උපපජ්ජති. “පටිසෙසභානානග්නා”නති පරිලාභනානග්නාය රූපපරිසෙසනාදිනානග්නං උපපජ්ජති. “ලාභ භානග්නා”නති පරිසෙසනා නානග්නාය රූපපරිලාභාදිනානග්නං උපපජ්ජති. සඤ්ඤාසු “මජ්ඣිමසඤ්ඤා”ති මරණානුපය්‍යනාඤ්ඤා සඤ්ඤා. “ආභාතෙ පටිකානුලසඤ්ඤා”ති ආභාරං පරිගණනාග්නං උපපන්නසඤ්ඤා. “සබ්බලොභො අභග්ගිතසඤ්ඤා”ති සබ්බසම්මතෙව උක්කණ්ඩනාග්නං උපපන්නසඤ්ඤා. සෙසං ගෙට්ඨා කපිතාසෙව.

ඉධ බහුකාරපදෙ මග්ගො කපිතො. සෙසං පුරිමසද්ධිසමෙව. “නිජ්ජරවඤ්ඤා”ති නිජ්ජරණකාරණාති. “මිච්ඡාදිට්ඨිතිජ්ජිණ්ණො භොති”ති අයං ගෙට්ඨා විපය්‍යනායපි නිජ්ජනනා එව පඨිනා කයමා පුත ගතිතාති, අසමුච්ඡිතාග්නා. විපය්‍යනාය හි කිඤ්චොපි ජිනනා න පත සමුච්ඡිතා මග්ගො පත උපපජ්ජිතා තං සමුච්ඡන්දති න පුත වුට්ඨාතුං ඡෙදති තයමා පුත ගතිතා. එවං සබ්බපදෙසු නයො තෙතනෙබ්බා. එතච සමමාදිට්ඨිපච්චයා චතුසංසිධමො භාවනා පාරිපුරිං ගව්ඡන්ති. “කතමෙ චතුසංසි? සොතාපතති මග්ගකවණ්ණ අධිමොක්ඛයෙති සද්ධිඤ්ඤායං පරිපුරෙති. පග්ගහයෙති න විරිධිඤ්ඤායං පරිපුරෙති. අනුසාරණයෙති සතිඤ්ඤායං පරිපුරෙති. අවිනෙක පයෙති සමාධිඤ්ඤායං පරිපුරෙති. දය්‍යනෙති පඤ්ඤාඤ්ඤායං පරිපුරෙති. විජානනෙති මිතිඤ්ඤායං. අභිනන්දනෙති සොමනසසිඤ්ඤායං. පචතසකතති අධිපතෙය්‍යයෙති ජිවිතඤ්ඤායං පරිපුරෙති -පෙ-අරහත්තඵලකවණ්ණ අධිමොක්ඛයෙති සතිඤ්ඤායං. පචතසකතති අධිපතෙය්‍යයෙති ජිවිතිඤ්ඤායං පරිපුරෙති. එවං චතුසු මග්ගසු චතුසු ච එලෙසු අට්ඨ අට්ඨ සුචා චතුසංසිධමො පාරිපුරිං ගව්ඡන්ති.

ඉධ අභිඤ්ඤායපදෙ මග්ගො කපිතො. සෙසං පුරිමසද්ධිසමෙව. ඉධ ඵලා පඤ්ඤා සමොධානෙතබ්බා. දසනෙ සතපඤ්ඤා කපිතා, ඵලානෙ ව නවනෙ ව සතං. උනෙ ව අට්ඨනෙ ව සතං. තිනෙ ව සතනනෙ ව සතං. චතුනෙ ව ඡනෙ ව සතං. පඤ්චනෙ පඤ්ඤා භාති අද්ධිමොති පඤ්ඤාසතාති කපිතාති භොතති.

ඉදමෙවෙව අයංගමා සාරිපුතො අතමනාතෙ හිකුලායංගමොතො සාරිපුතග්ගා භාසිතං අභිනන්දන්ති. සාධු සාධුති අභිනන්දනො සිරසා සමපට්ඨිංසු. තාය ව පත අතමනාය ඉමෙමෙව සුතං ආචර්මානා පඤ්ඤාසතාපි තෙ හිකුල සත පටිසම්මද්ධි අනාඵලෙ අරහත්තෙ පටිච්චිංසුති.

සුමභලවිලාසිනියා දිසතිනාසෙධිකායං
දසුනතරසුනතවණ්ණ, නිට්ඨිනා.

එකාදසමං.

නිට්ඨිනා ව පාරිකවග්ගවණ්ණනාති

එකතාවතා ව.

ආයාචිතො සුමධගලපරිවේණකීවාසිනා පිරගුණෙන
දායානාගසඛිතතේරෙන ථෙරවංසකියෙන,
දිසාගමවරයා දසබලගුණගුණපරිදීපනස්ස අට්ඨකථං
යං ආරභිං සුමධගලවිලාසිනීං නාම නාමෙන

සා හි මහාට්ඨකථාය සාරමාදාය නිසිතා
එසා එකාසිතිපමාණාය පාළියා භාණවාසෙරහි,
එකුනසංඛිතතො විසුද්ධිමයො භාණවාසෙරහි
අත්ථපකාසනන්ධාය අගමානං කතො යසො.

තසමා තෙන සහායං අට්ඨකථා භාණවාසගුණනාය
සුපරිමිතපරිවර්තනං වතනාට්ඨිකතං භොති,
සබ්බං වතනාට්ඨිකසතං පරිමාණං භාණවාසෙනා එවං
සමයං පකාසයන්ති මහාවිහාරෙ නිවාසිතං.

මුලකට්ඨකථා සාරමාදාය මයා ඉමං කතේතොනන
යං පුඤ්ඤමුපවිතං තෙන භොතු සබ්බො සුඛි ලොකොති.

පරම විසුද්ධිසද්ධිබුද්ධිවිජය පතිමණ්ඩිතෙන සීලවාරජ්ච මදද
වාදි ගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයනතර ගහනජෙකා භාගණ
සමතේන පඤ්ඤවේයසත්තිය සමනතාගතෙන තිපිටකපරිශතතිපස
භෙදෙ සාට්ඨකපේ සප්පසාසනෙ අප්පටිගතඤ්ඤාණප්පහාසෙන මහා
වේයසාකරණෙන කරණසම්පන්නිජනිත සුබවිනිශ්චත මුද්ධෙරුරු
වචන ලාවණරුසුතෙන සුතනමුහුතවාදිනා වාදිවරෙන මහා
කවිනා ජලිභිඤ්ඤදිපටිසම්බද්ධප්පහෙදගුණ¹ පටිමණ්ඩිතෙ උතතරි
මනුස්සබ්බෙම අප්පටිගත බුද්ධිනං ථෙරවංසපාදිපානං ථෙරුනං මහා
විහාරවාසිනං වංසාලඛිතාරභුතෙන විපුලවිසුද්ධිබුද්ධිනා බුද්ධි භො
සොති ගරුභි ගතිතනාමධෙයොගෙන ථෙරෙන කතා අයං සුමධගල
විලාසිනී නාම දීඝනිකායට්ඨකථා.

නාව හිට්ඨතු ලොකසමිං ලොකනිත්ථරතෙසිනං
දසෙන්නති කුලපුත්තානං නයං දිට්ඨි විසුද්ධියා,
යාව බුද්ධොති නාමෙපි සුද්ධිවිතතස්ස භාදිනො
ලොකමහි ලොකජෙට්ඨස්ස පවත්තති මහෙසිනොති.

හිට්ඨිනාව දිඝනිකායස්සත්ථ වණ්ණනා.

1. ම. පභින්නපටිසම්බද්ධ පරිවාර ජලිභිඤ්ඤදිප්පහෙදගුණ.

සුමංගලවිලාසිනී නාම දීඝනිකායට්ඨකථාය

සංවණ්ණිතපදනං අනුකතමණිකා.

INDEX.

පිට්ඨකානි.		පිට්ඨකානි.	
අකථා	117	අකෙකාඛනො	680
අකට්ඨිඤ්ඤා	117	අකඛං	63
අකට්ඨපානිමං	703	අකඛමං	748
අකට්ඨපානො	630	අකඛරං උපතිබ්බතතං	631
අකණ්ඩකා	209	අකඛරිකා	63
අකරණං	326	අකඛානො	263
අකරණීයා	358	අකඛිනො	197
අකණ්ඩා	630	අනුද්දවකාසො දස්සනාය	198
අකණ්ඩං අසුකකං	749	අනුද්දවකාසො	200
අකණ්ඩං අසුකකං නිබ්බාණං	760	අඛණ්ඩානි	370
අකට්ඨකපි	147	අඛමිමානං ආහ ඛමිනී	607
අකට්ඨිකපි	92	අඛිලං	493
අකඛිරලාභී	553	අඛිලමිනිමිතතමකණ්ඩකං	671
අකාපො	475	අභවිනො	742
අකාමකානං	200	අභමා භො භිං	108
අකාමා ව්‍යාකාතභොධා	184	අභරු	176
අකාලො භො මහාලී	219	අභරවො	757
අකිට්ඨකාරී අස්ස	208	අභරෙ වසනො මස්සං	506
අකිට්ඨලාභී	653	අභ්‍යඤ්ඤා	734, 739
අකිතතිසංජනනී	689	අභ්‍යඤ්ඤං	592
අකිලතතකායා	291	අභ්‍යඤ්ඤං අකඛරං	630
අකුප්පං ඤ්ණං	774	අභ්‍යඤ්ඤං වාහං	601
අකුප්පං චෙතො විමුත්ති	774	අභ්‍යඤ්ඤක	631
අකුසලපි	82	අභ්‍යප්පතතා ව නොති	
අකුසලං කුසලසම්බන්ධං	229	භාරප්පතතා ව	609
අකුසලසම්බන්ධං	611, 625	අභ්‍යං පාපෙතු	608

පිටිබිකානි.		පිටිබිකානි.	
අග්ගභිජ.	60	අව්වාදෙසි	628
අග්ගලං	176	අව්වාදෙති	397
අග්ගි	727	අව්විඤ්චිකා	699
අග්ගිකො	587	අවේන	154
අග්ගිකො වා	374	අවේනාදිකා	396
අග්ගිකොමං	67	අප්පකාම	68
අග්ගිපඤ්චිකො අංගි කුස		අප්පකාමානු	96
පනතපට්ඨකො	474	අප්පකානො	471
අග්ගකා	294	අප්පක	232
අග්ගං	276	අප්පකාකම්ප	232
අග්ගං	471	අප්පකො	101
අසා	289	අප්පකොපි නාම ලිඛිතං	
අසාචිකො	411	සෙකාපති	697
අසිකුසො	500	අප්පකපාචෙණි	64
අසෙකකොව අසිකං	305	අප්පකකො	164
අසිකච්ඡා	67	අප්පකකාය	194
අසිකරසි	500	අප්පකං	718
අසිකුලිං ථොඤ්ඤං	377	අප්පකකායං පටිතිබ්බකො	
අසිකසු	196	සමකො සොකමො	420
අප්පකාකා	249	අප්පකකං	127
අප්පකං	657	අප්පකකං වා	758
අප්පකාකාකං	589	අප්පකකං අරුපසංඝදේ	352,390
අප්පකපට්ඨිකා	252	අප්පකකා බිතිධා වා	551,553
අප්පකපසංකො	237	අප්පකකාරකො	387
අප්පකලකො	231,693,605	අප්පකකං රුපසංඝදේ	390
අප්පකලො	287	අප්පකකානිකානි	757
අප්පකලො ව සකොකා පාටික		අප්පකසාසි	319
සුකොකා	597	අප්පකපකො	606
අප්පකකානිධා	530	අප්පකවසාසි	298
අප්පකකා බ්බකා වාටි	530	අප්පකවසිකා	621
අප්පකකායොගකො	530	අප්පකසංයං	605
අප්පකොක	78	අප්පකසංයො	172
අප්පකො	165	අප්පකසංයං අද්විතීයං	466
අප්පකාසංයං	401	අප්පකසංයං	317
අප්පකා ව අනෙකො	492	අප්පකාකාරකා	401
අප්පකානි	631	අප්පකපකා	265
අප්පකායං රසායං		අප්පකසංයං	342
සංචිකාකො	698	අප්පකං	64,70,232
අප්පකායං අප්පකො	33	අප්පකලිං පකොකො	203

පිට්ඨකොති.		පිට්ඨකොති.	
අඤ්ඤායනො	263	අට්ඨපුරිසභූමියො	114
අඤ්ඤමඤ්ඤායා	30	අට්ඨමල්ලපාමොක්ඛා	418
අඤ්ඤතරෙපි ඥො	101	අට්ඨති අභිතති	210
අඤ්ඤතරෙ	237	අට්ඨාදසති වජ්ඣති	74
අඤ්ඤතරං මොක්ඛතො		අට්ඨානමෙතං අනවකාසො	467
අමනෙතසි	263	අට්ඨානකුසලතා	715
අඤ්ඤතරඅඤ්ඤතරෙසු ව	670	අට්ඨං පට්ටමෙවකඛති	646
අඤ්ඤතරෙත සමාධිතා	503	අට්ඨිතධම්මො	666
අඤ්ඤතරෙ ථෙරනාමිකො		අට්ඨිතෙත්තසති හික්ඛුසතෙති	95
හික්ඛු	731	අට්ඨිතෙත්තසාති හික්ඛුසතාති	277
අඤ්ඤති ජිහ්වො	603	අථෙඨා	197,207
අඤ්ඤතරයා	317	අභිකට්ඨා	617
අඤ්ඤතා විහරියාමි	532	අභුමිනෙතසු	126
අඤ්ඤතරසමිං වා	125	අභුත	750
අඤ්ඤවිතිතනෙතා ඤාණදයා		අභුතං	375
භණ්ණ	666	අතකඤ්ඤවචරා	71
අඤ්ඤත්තු උපල්පනාය	358	අතකඤ්ඤවචරෙ	314
අඤ්ඤත්තු මිත්තෙදය	358	අතච්ඡං	41
අඤ්ඤපාතිපි මෙතො	82	අතඤ්ඤො	649
අඤ්ඤදත්තු	79	අතරමානො	176
අඤ්ඤදත්තුතරෙ භොති	692	අතිව්‍යා දිපටියානති	618
අඤ්ඤ	583	අතික්කමම ව	646
අඤ්ඤ ව	246	අතිවිනො තෙ භොතති	202
අඤ්ඤ ව මල්ලිකා	244	අතිප්පතො ඥො	590
අතඤ්ඤතඤ්ඤායාමිති ඤ්ඤො	733	අතිවිකාලො	194
අඤ්ඤතා වි ඤ්ඤො	733	අතිවෙලං	80
අඤ්ඤතානට්ඨි	611	අතිසංගමිදං අනු	691
අඤ්ඤපෙඤො වා	412	අතිරුචිරසු වග්ගදයානෙය්‍යං	677
අඤ්ඤ ඤ්ඤො	733	අතිසිතනතිකමමං න කණති	691
අඤ්ඤ ව	262	අතිමානී	607
අඤ්ඤපි කිර භො සතති		අතීතො අද්ධා	725
සතතා	290	අතීරකං	665
අඤ්ඤවා	71	අතීතානාගතපට්ටනෙන අභෙඨ	
අඤ්ඤතෙත ව තාති	310	විනෙතනුං	210
අඤ්ඤත	556	අතීතෙන පටිසංසාරති	692
අට්ඨියාමි	256	අනුලං ව සමභවං	387
අට්ඨනො	192	අනොනමනො	300
අට්ඨතිකො	221	අතනතිලම්භානුයොගං	653
අට්ඨපදං	82	අතනකාණෙ	113

	පිටිබිකානි
අත්තදිපා	380,613,621
අත්තනා	54
අත්තනා අපාසිකොපි අපරිපුර	
මානො	190
අත්තපටි ලාභො	249
අත්තපටිසංවේදිනො	756
අත්තමනා තෙ භික්ඛු	92
අත්තමනො	588,605
අත්තමනා වාසෙට්ඨාරවජා	633
අත්තසරණො	380,613
අත්තසමභවං	387
අත්තවාදුපාදනං	750
අත්තා	85,750
අත්තානුක්කංසෙති	606
අත්තානුසිට්ඨිපු පරිග්ගහෙසුච්ච	680
අත්තානං	607
අත්තානඤ්චිථාති	617
අත්තානං විසාසෙ සමේක්ඛිය	600
අත්තාපියං අගුත්තො හොති	
අරක්ඛිතො	689
අත්තාතිපි පරිපුණ්ණොති	708
අභ්චරියං	676
අත්තමං	77
අත්තෙධං	699
අත්ති පන රුජඤ්ඤපරියාගො	586
අත්තවාදී	57
අත්තසංගිතං	57,514,753
අත්තස්ස විඤ්ඤපනීයං	198
අත්තං අවිනති මානවෙ	691
අත්තිකාගොති වා පනස්ස	553
අත්ති වෙවෙත්ථ උත්තරිං	255
අත්තිත්ථෙව සස්සතීයමං	75
අත්තිවෙවෙත්ථ උත්තරිං කර	
භේයං	254
අත්ති ඛො ඉදං ආවුසො වුවන්	667
අත්ති පන හො	215
අත්ති පන හො හොතම	214
අත්තිපෙතං	664
අත්තිපු ජානෙසු	691

	පිටිබිකානි.
අත්තිපසංගිතං	677
අත්තෙත අත්තං වාසඤ්ඤනෙත	
වාසඤ්ඤනං	667
අත්තො හික්ඛවෙ විපසි	
ඛොධිසත්තො	284
අත්ත කිංගිං පන වො	263
අත්ත කිං වරති	639
අත්තො	418
අත්තො ආනන්දපුත්තදෙව්	
අයුති පමජ්ජනි	448
අත්තො සගවා	177,184
අත්තො හික්ඛවෙ	308,615
අත්තො රාජ	102
අත්තො සත්තො දෙවනම්මෙදො	
-පෙ-වේදියතො පබ්බතො	
පවුට්ඨාසි අතිරිච්ඡිතාසත්තො	439
අත්තො වුද්දො සම්මුද්දො	660
අත්ත ව පන	514
අත්තඤ්ඤතරෙ සත්තො	78
අත්ත නිග්‍රොධං පරිබ්බාජකං	609
අත්ත පට්ඨාදම්මානං ආසනං	
හොති	468
අත්ත ව පනානං තවදුම්	226
අත්තමෙ ආරෙච්ඡෙය්‍යාසි	615
අත්තාගු නාහසා නාහා වෙසාලා	
සග තට්ඨකා	490
අත්තාගු හරගො දෙවො	492
අත්තාගු සගභූදෙවො	492
අත්තාපරං	688
අත්තාගං ඉත්තර පජා	457
අත්තිසො	630
අත්තොනෙත	54
අත්තො සෙට්ඨස්සකො සග	708
අත්තො	514
අත්තො	298
අත්තොනං ආනන්ද	407
අත්තොගමානො	607
අත්තොග	409
අත්තො	615

පිටස්ඛකානි.	පිටස්ඛකානි.
අනගාරියං 80	අනාදිතවදයාචිනො 265
අනගාරියං පබ්බජ්ජය්‍යං 126	අනාගතෙන 692
අනච්ඡරියං 451	අනාගාමිතා 583
අනච්ඡරියා 315	අනාදිතවදයාචි 606
අනාඤ්ඤාපණෙනා 742	අනා 37
අනඤ්ඤාපා 774	අනාමනෙතාමා 378
අනඤ්ඤාසරණ 613	අනාචචාරතාය 697
අනඤ්ඤා 289	අනාචතතිධමමා 221, 375
අනතිච්චරියාය 697	අනාචිලො 157
අනතිචාරිණී 697	අනාසවං 493
අනතතමනා 40, 174	අනාසවා අනපධිකා 651
අනතතාධිනො 148	අනිකකුප්පනො 366, 757
අනන්තා 691	අනිච්ච සඤ්ඤා 86
අනන්තසංහිතං 653, 666	අනිච්චා 153
අනබ්බතයා 764	අනිච්චු-පෙ-ධමමා 757
අනනාතරු 626	අනිච්ච උක්ඛසඤ්ඤා 347
අනනාතරං අබාහිරං 379	අනිච්චං-පෙ-වොතිණ්ණං 259, 727, 229
අනනු තපෙපා නොති 663	අනිච්චයනං 116
අනනු බොධා 338, 375	අනිච්චයනං 116
අනනුසුතෙසු 311	අනිමිතත වෙතො විමුතති 759
අනපඤ්ඤානෙකා 378	අනිමිතා 117
අනභ්ගකම්මානාමා 227	අනිමිතා 117
අනභිජ්ඣාධමමපදංකාම 747	අනිමිතා 68
අනභිතඤ්ඤා 113	අනිසාරණපඤ්ඤා 255, 606
අනභිභූතො 79	අනිසාරණා ව විහරති 551
අනභිසම්මතච්චි 452	අනු 258
අනභිසම්මතමානො 188, 631	අනු-පෙ-තස්සති 348
අනභිසාරති 74	අනු-පෙ-සමාපතති 245
අනභිසාරම 40	අනු-පෙ-පටිඤ්ඤානො 173
අන 37	අනුකමා 308
අනසවාසණ 354, 586	අනුකමං උපාදාය 397
අනරිය වොහාරු 749	අනුකුලසඤ්ඤති 213
අනරියං 652	අනුගණනො 113
අනලසො 647, 693, 742	අනුචක්ඛමිංසු 623
අනවජ්ජසුඛං 127	අනුඤ්ඤාය 507
අනවමනෙතා 677	අනුට්ඨිතා 384
අනවසො 173	අනුතපෙපානොති 662
අනවමානතාය 697	අනුතතරියාති 754
අනසතං 620	අනුතතරියං 642

පිටිබිකානි	
අනුතතරේ සහිතාම විජයෝති	
පිතං. බා. රෙහිනී	91
අනුතතරං.	560
අනුතතරං. සමවාසලොධං.	640
අනුචුතිංසු	230
අනුබමමවාරිනො.	386
අනුතෙනා.	699
අනුපකකුලෙයා.	197
අනුපකකුලෙයා.	204
අනුපදනති	630
අනුපබ්බජංසු	309
අනුපසුඤ්ථ	408
අනුපරියාය පථං.	639
අනුපසම් සංවතනනිකො	654
අනුපහවම	587
අනුපාදං විමුක්තො. හිකවෙව	
තථාගතො.	77
අනුපුබ්බ නිරොධා.	766
අනුපුබ්බවිහාර	766
අනුපාතනං. හගවතා.	662
අනුපාතනො.	116, 187
අනුපාදා.	55
අනුපාදා.	70
අනුපාදවෙවෙත්ත	589
අනුපාතනසද්දෙවො.	626
අනුපාදෙ. ඤාණං.	714
අනුපාදෙ. භූ.	209
අනුපාතනා.	581
අනුපාතනා. කුසලානං.	582
අනුපට්ඨානා.	692
අනුපට්ඨං. නාම මල්ලානං.	
නිගමො.	590
අනුමතා මයා.	187
අනුමතිපකා.	210
අනුමිති	194
අනුමොදිනි.	354
අනුපුතො.	626, 756
අනුපොයාය	756
අනුපොයො.	58, 74, 646, 689

පිටිබිකානි.	
අනුරකකිණපායානං.	744
අනුරකකි.	746
අනුලොමපටිලොමං.	353
අනුලොමං.	348
අනු විවරිතං. මිත්තං.	666
අනු විලොකෙනා.	710
අනු විලොකෙනා. පරිසං.	203
අනුසයා.	762
අනුසාරිතො.	180
අනුසාරිකානි.	283
අනුපසාදො.	326
අනුපවාදො.	326
අනෙක-පෙ-නිවාසං.	76
අනෙක-පෙ-පකාසිනො.	169
අනෙක-පෙ-පරිසං.	389
අනෙකවාදා. නානාවාදා.	
වො. දෙවානම්ඤ්ඤ ලොකො.	530
අනෙක පරියායොන	28, 692
අනෙකභානො. සම්පාදි.	501
අනෙකවිහිතං.	454
අනෙක විහිතං. පුබ්බෙතිවාසං.	75
අනෙකවිහිතානි.	74
අනෙකසතං. බතතිපරිසං.	389
අනෙකසහසං.	598
අනෙකං. සිතා.	249
අනෙපො.	417
අනෙලකං.	628
අනෙලලොය	198
අනෙසතං.	742
අනොත්තපං.	614
අනොමිතිකමො.	677
අනො-පෙ-සාලානං.	397
අනො-පෙ-සසතං.	399
අනො-පෙ-විහරති.	81
අනො-පෙ-මනනම්.	367
අනොගානිකාය	608
අනොමනනානෙව	604
අනොරමාසි.	615
අනොරං.	211

පිටුවකිනි.		පිටුවකිනි.	
අනන්‍ය	364, 674	අපරනතකපටිකා	84
අනන්‍යකථා	38	අපර පඤ්චස්‍ය පටිපූජෙනි	697
අනන්‍යකථා විපකථා	240	අපරපඤ්චස්‍ය	195
අනන්‍ය ව-පෙ-නාලිඤ්ඤං	26	අපර-පෙ-විදිතා	77
අනන්‍යාපරි නිබ්බාසි	754	අපරපි තිස්සො ඛානුස්‍යො	721
අනන්‍යයකරණ	260	අපරමට්ඨාති	370
අනන්‍යලිකවර්	78	අපරිශ්‍යාහා	703
අනන්‍ය	,,	අපරිතස්‍යං	348
අනන්‍ය නන්තිකා	81	අපරිපක්‍කං පරිපාචෙති	115
අනන්‍යමෙවනතමානවති	532	අපරිමාණ වණ්ණණා	202
අනන්‍ය පුරගතො	307	අපරිස්‍යො නදොති	737
අනන්‍යවාසිකමත්තා	610	අපරිස්‍යොසිත සංඛ්‍යාපෙසා	532
අනන්‍යා	73	අපරිසාවවරමපන මං කණ්ණථ	610
අනන්‍යා-පෙ-පෙසාසිති	152, 318	අපරෙන සමස්‍යෙන	313
අනන්‍යා ජනස්මිං	616	අපවදති	204
අනන්‍යාඤ්ඤිකතා	90	අපවිඤ්ඤා	589
අනන්‍යා ස්‍යාසනා අනන්‍යා		අසාදෙතබ්බං	112
පරිස්සාසනා	578	අපසාදෙසි	404
අනිකාර තිමිසා	289, 629	අපානසනා	233
අනිකාර	239	අපාපුරෙරකොණ	201
අනිකාසර	169	අපායමුඛාති	188, 688
අනිකාසර	627	අපාය සහායො	608
අනිකාසර භූතායං අනන්‍ය		අපායො	339
බාසි අංශොසනා උදපාදි	503	අපාරුතකර	209
අනිවෙණි	664	අපාරුතා	320-457
අනි	249	අපි-පෙ-පරෙසං	40
අනාහං	67	අපි-පෙ-සියා	347
අනාදිසු	65	අපිච්ඡෙතං	236
අනිදෙවරජ මහාසුදස්සනො		අපිනුඛො තන්ථ	347
සද්ධං වතුරබ්බිතිස්‍යා සෙසනාය	436	අපිනු තාති	589
අනිස්‍යෙ ඤාණං	745	අපිනුකුලෙහි පරෙසං	40
අනිස්‍ය	74	අපිනුස්‍යා	187
අප-පෙ-ගොතම	266	අපිපුටංසෙනා	202
අපකකමෙව	592	අපිස්සු	315
අපකකං තපරිපාචෙනාති	587	අපුබ්බං අවරිමං	653
අපඤ්ඤානා ගොති	69	අපෙතෙතයස්‍ය කාදිසු	618
අපද්‍රව්‍යං පඤ්ඤාසිත්ථ	631	අපෙති	404
අපනුජ්ජ	462	අප-පෙ-ගොතො	239
අපබ්බමිච්ඡං	681	අපකසිතෙතං	266
අපරත්ථං	179		

පිටිබිකානි.	පිටිබිකානි.
අප්පකා වත මේ සතොතා 501	අප්පකාරානි 588
අප්පව්වය 680	අප්ප. 42
අප්පව්වයො 40	අප්පංවා 119,126
අප්පඤ්ඤානං 355,361	අප්පංවා හිසොසා 273
අප්පට්-පප-අතො 346	අප්පට්ඨිතකතං 249
අප්පට්භුලසඤ්ඤි	අප්පාතමොකා 253,754
තත්ථවිහරති 651	අප්පාබාධං 253
අප්පට්තොකාසිචා 113	අප්පාබාධො 754
අප්පට්ඨං 729	අප්පට්ඨකා 658
අප්පට්ඨුයනලො 4 7	අප්පට්ඨකා 777
අප්පට්ඨානිකාච පටානකමි. 719	අප්පට්ඨො 404
අප්පට්ඨිතතො හොති 367	අප්පොසකවාච අප්පලාභාච 476
අප්පට්ඨෙට්ඨා 338,375	අප්පොත ඛුමුච්ඡිති 692
අප්පතිරුපං 742	අප්පොච්ඡාම 603
අප්පතිසොසා 757	අප්පොච්ඡාම සියං 260
අප්පතකසා 764	අප්පොසුකකතාය 316
අප්පධංසිකොකොති 685	අප්පොසුකකතා 386
අප්පමඤ්ඤ 738	අබාලහගිරං සො තහණ්ඨි
අප්පමාදෙ 74	ඵරුසං 685
අප්පමාදෙ කුසලෙසු ධම්මෙසු 773	අමුග්ගවරියං 54
අප්පමහතං 42	අබ්සාපජ්ඣං 233
අප්පමහතං-පප-	අබ්සාසෙකසුඛං 127
සිලමහතං 45	අබ්බඤ්ඤංසු 412
අප්පමහතා 408	අබ්බානාරානං 68
අප්පමහො 237	අබ්බානාරානි 357
අප්පමාදං 645	අබ්බානාරෙති 671
අප්පමාදෙන සමපාදෙථ 416	අබ්බාකුට්ඨො 202
අප්පමාදෙ 74	අබ්බාචිකානිති 601
අප්පමාණසඤ්ඤි 84	අබ්බුග්ගතො 103
අප්පමාණං 387	අබ්බුග්ගඤ්ඤි 470
අප්පමාණංති 390	අබ්බුඤ්ඤං 70
අප්පමාණෙන 409	අබ්බොකාසං 146
අප්පමාණං 289	අබ්බොකාසෙ 605
අප්පරජකුඤ්ඤා 317	අබ්බොකාසෙ චබ්බමිති 623
අප්පරජකා 317	අබ්බොකාසො 125
අප්පරජකො 317	අබ්බොකාසොපබ්බජ්ජා 125
අප්පසංග්ගකාමො 240	අභවෙනසා නාදුති 693
අප්පසංග්ගති 603	අභවො 66
අප්පසංග්ග කාමො 605	අභි-පප-කොති 134

පිට්ඨකිකාති.	
අභි-පට-පරිභොගෙති	147
අභි-පට-සෙසු	176
අභි-පට-ගොතම	217
අභි-පට-ගොතමො	213
අභි-පට-උදපාදි	244
අභි-පට-නානි	390
අභික්කන්තාය රතනියා	458
අභික්කන්තතරං	119,257
අභික්කන්තතරඤ්ච පණ්ණික	
තරඤ්ච	119
අභික්කන්තවණ්ණ	700
අභික්කන්තා	372
අභික්කන්තන පටික්කන්තන	128
අභික්කම	106
අභික්කමථ	411
අභික්කණං භාසෙය්‍යාසි	658
අභිජාතියො	760
අභිජාතාසිනොචං	111
අභිජ්ඣං ලොකෙ	147
අභිජ්ඣා	547,768
අභිජ්ඣාව්‍යාපාදෙද	618
අභිසුද්ද	221
අභිසුද්දතස්සා	176
අභිසුද්දතාඅභිසුද්දතා	282
අභිසුද්දය සමෙධාධාය	477
අභිසුද්දය චරිතචා	221
අභිසුද්දයො	773
අභිණංසනනි පාතා	355,380
අභිඛමෙපිටකං	11,13
අභිඛමෙම අභිචිතයෙ	767
අභිඛමෙමො	11,767
අභිතඤ්චා	354
අභිතඤ්චා	588
අභිතඤ්චා	92
අභිතඤ්චාචමච	387
අභිතනි සුභං	154
අභිතනි සුභං	85
අභිතිප්‍රණං මනුජා	682
අභිතිප්‍රණං මනුජා	
තස්සගගවණොලාභො	662

පිට්ඨකිකාති.	
අභිතිප්‍රණං සිලොභො	465
අභිතිබ්බතෙතනි	606
අභිතිමනෙතනොමපිකං	118
අභිතිවජෙජ්ජයොසි	617
අභිතිවිසිසා මොගරනනි	530
අභිතිලකෙතනො	303
අභිතිගරනි	153
අභිපාකිරනනි	401
අභිභුය්‍ය	390
අභිභුසමාචං	22,71
අභිභු	79
අභියාතුකාමො	354
අභියොගිනො	683
අභිරතො පටිවෙකෙ	118
අභිරද්ධො	588
අභිරුපා	99,442
අභිරුපො	198
අභිවදන්ති	503
අභිවජ්ජයා	298
අභිවජ්ජා	67
අභිවිතයො	767
අභිවිසජ්ජ	681
අභිසජ්ජා	180
අභිසසුද්දනිරොධෙ	241
අභිසසුද්දනි	151
අභිසමපරායං	450
අභිසමුද්ධා	774
අභිසමුද්ධො	275
අභිසමොසි	469
අභිගටං	231
අභිගරනනිතද	684
අභිති	241
අභුතං-පට-නබ්බං	40
අභෙජ්ජපරිභො	684
අමච්චා	186,209
අමච්චා පාරිසජ්ජා	617
අමසුද්දස්සා	588
අමසුද්දි	600
අම	

	පිටස්ඛකානි.
අම්මකයා වාරා	320
අම්මකයා	457
අම්මකං මුනි ජිහිංසානො	501
අම්මෙතකයාතා	618
අම්මොකොති	587
අමනුස්සා-පෙ-විහෙයං	202
අමනුස්සාතදස්සනං	488
අමනුස්සානං	644
අමනුස්සාපි තං වන්දනාති	703
අමමා	703
අමරාවිකේඛපං	82
අමරාවිකේඛපිකා	82
අමගග්ගත	560
අමාගං හිකුබු	256
අම්මතතාපත	681
අමුච්ඡිනො	742
අමුත්තුදමාගරා	66
අමුත්තාගච්ඡා	66
අමුත්තාසිං එවනනාමො	650
අමොස	476
අමම-පෙ-විනිසාරෙති	177
අමබකායා	377
අමබ්බෙය්පනමාණ්ණපවා	177
අමබපාලිවනෙ	377
අමබරඅමබරවතිණො	706
අමබලච්ඡිකා	32,207
අමබවනං	398
අමබවනෙ	226
අමබසංඝානාමමුඛාණ්ණ	
කාමො	496
අමබං-පෙ-වනාකරොති	112
අමහාකඤ්චනො	411
අමහාකංවුද්ධා	427
අමෙතව-පෙ-සෙසයුං	229
අමෙතව-පෙ-සෙසයුං	230
අමෙතපි-පෙ-උපනිශා	194
අමෙතා	672
අයං-පෙ-පුතඛතවො	294
අයමනතිමාජාති	665
අයමහගම්	754

	පිටස්ඛකානි.
අයමිදමරහති	682
අයමෙත්ථධම්මතා	288
අයමෙව	580
අයමෙවඅරිණො	230
අයමපිබොකාණො-පෙ -	
එතං අනතීනො	556
අයං	588
අයං-පෙ-අනුපපතො	38
අයං-පෙ-සමාසමුද්ධා	102
අයං-පෙ-පට්ඨදා	166
අයං-පෙ-මහාතිසංසතරංවා	214
අයං-පෙ-හොතු	220
අයං-පෙ-අවොච	243
අයං-පෙ-විමොකෙති	352
අයංආවුසෙසසමාධිකාවතා	738
අයංඋද්ධංසොනො ත	
අකතිට්ඨකාමි	754
අයංඑකොධම්මො	774
අයංබොආවුසො	713
අයංබොවුගමණ්	217
අයංබොමණ්	164
අයංචතුත්ථා	644
අයංචෙවළොකොආරද්ධා	
හොති	688
අයං තතියා	844
අයං තතියො සංගතවාදො	651
අයං තාතා	173
අයං තෙසං අඤ්ඤාතරෙ	603
අයං දුක්ඛතීරෙයො	166
අයං දුතියා	644
අයං ධම්මො	778
අයං පඨමා	643
අයං පඨමාදස්සන සමාපතති	645
අයං පඨමො චෙතො ඛිලො	755
අයං වාණො	250
අයං වුවචති හික්ඛවෙ	
සමාස සමාධි	383
අයං වුවචති හො අරිණො	
සමාස සමාධි	456
අයං සඛිකාං ධම්මො	33

පිට්ඨකානි.	
අයංගි-පෙ-තික්ඛුසඛසද්ධි	34
අයො	586
අයොතිසො	587
අයොතිසො මනසිකාසර	774
අයා ප්‍රභා	180
අරතෙකයනාති	725
අරසුසුගතොවා රුක්ඛමුල	
ගතොවා සුසුසුගා	
රතතොවා	549
අරසුසු	146
අරසුසු රුක්ඛමුලං	146
අරසුසු වතපථොති	586, 603
අරණිසහිතං	587
අරහතං	237
අරහතා	33
අරහං	20, 626
අරහං-පෙ-වජ්ජෙද	175
අරහං සමණො	592
අරහනති	120
අරහනෙතව දක්ඛණො	601
අරහනෙතසු තාදිසු	501
අරහං සබ්බකාරපටිපුරිතං	436
අරිට්ඨකාව රෙජා ව	492
අරිට්ඨො	706
අරිට්ඨොනෙමි	705
අරියකනෙතති	376
අරියබලමං	454
අරියසඛං	1
අරියසඛානං	375
අරියසිලි	201
අරියසා සිලකකිකා	254
අරියවංසා	738
අරියවංසෙසිතො	742
අරියවාසා	770
අරියවොහාර	759
අරියං	234
අරියා	370, 657
අරියානං සුභාසිතාති	506
අරියා පරමා	234
අරියාය	754

පිට්ඨකානි.	
අරිසෙ	615
අරිසො	580, 776
අරිසො අට්ඨබ්බිකොමසො	643
අරුපි-පෙ-පසුසුපෙතති	84
අරුපිං ඛො	247
අරුපි	346
අරෙසො	84
අලඨ-පෙ-උපසමපදං	237
අලඨ ඛො	413
අලඨු	322, 323
අලඨං ව	742
අලමනෙතා	694
අලමඨදසකරෙ	468
අලමනො	649
අලමපනෙය්‍ය	618
අලසකෙන	594
අලං	392
අලං කාතුං	767
අලං කාරුත්‍රපදනෙන	697
අලං සමකවාතුං සභාමය්‍ය	663
අලං වොතං යාවදෙවසිතය්‍ය	
පටිසාතාය	669
අලං සංවිධාතුං	767
අවසුක්ඛා	476
අවණණං හණමාණං	
තිවාසෙති	693
අවඤ්ඤාසමාදිනො	684
අවයා	770
අවරුඬානාම	706
අවලොකෙථ	377
අවසා අබලා අවිරිසා	113
අවසිණ්ණථ ඵනො	506
අවයාජී	387, 685
අවයාජීඉති	387
අවිකිණ්ණ වචනව්‍යප්පථො	685
අවිකම්මහිසො	671
අවිජ්ජා	714
අවිජ්ජායොගවිසං යොගො	748
අවිසුසුපි තථ	662
අවිතථො	774

	පිට්ඨකානි.
අවිනිපාත බලමො	221, 376
අවිමුත්තං	560
අවිමය්‍යං	706
අවිසරී	463
අවිසං-පෙ-ප්‍රාකය්‍ය	55
අවිසං වාදනකාය	697
අවිසාරදො	372
අවිහඤ්ඤාමානො	378
අවිහිංසා	308, 717
අවිහිංසාඛානු	721
අවිහිංසාවිතකෙතො	720
අවිවිමඤ්ඤා පුට්ඨො හවිසාති	620
අවිතරුණා	418
අවුසිතවා-පෙ-පන	178
අවෙච්ච දකඛනි	680
අවෙච්චපසාදෙන	376, 457, 746
අවෙරං	233
අවෙරු	514
අවොච	396
අව්‍යාතො	587
අව්‍යාපජ්ඣා	514
අව්‍යාපාදඛානු	721
අව්‍යාපාදවිතකෙතො	720
අව්‍යාපාදොධම්මපදංකාම	748
අව්‍යාවචා	408
අථෙහයානි	265
අසකකච්චං	589
අසච්ඡිකතය්‍ය	754
අසඤ්ඤාසතො	83
අසඤ්ඤාභව්‍යා	114
අසඤ්ඤාවාදො	85
අසඤ්ඤා	85
අසතො	601
අසනෙත්ත	298
අසද්ධම්මො	761
අසනියා ඵලනායියා	392
අසනිවිතකකං	605
අසනනං	561, 567
අසනනුට්ඨිතා ච කුසලෙසු	
බලමෙසු	719

	පිට්ඨකානි.
අසපතො	514
අසමා ව දුට්ඨෙය්‍යමා	492
අසමාහිතං	560
අසමපජ්ඤා	717
අසමපජානො	643
අසමපායනො	596
අසමමාසාය	582
අසයකරො	667
අසලුපිනෙත	417
අසහනෙත්ත	589
අසහනධම්මතං	682
අසහිතනො	66
අසංකිණ්ණපුබ්බො	739
අසංඛතාඛානු	775
අසංඛාරපරිනිබ්බාසි	754
අසං වුත්තා	289
අසං සට්ඨා	465
අසංභාරියා	627
අසාතං ඵෙදසිතං	678
අසාරදානි	539
අසිනෙ	139
අසිතිවය්‍ය සහසායු	
නෙසු-පෙ-මෙතෙතයො	620
අසුබසහිතානි	589
අසුචිසංඛාතො	586
අසුඤ්ඤා ලොකො	
අරහනොති අය්‍ය	413
අසුභසඤ්ඤා	762
අසුරදානවෙගසා	491
අසනාථ පිට්ඨ කාදථ	411
අයම්	759
අයම්මානසමුය්‍යානො	759
අයම්මානො	774
අයම්මිංචවනෙ	184
අය්‍යපුට්ඨත	18
අය්‍යවනො	317
අය්‍යාදං	77
අය්‍යාමි	620
අය්‍යාරොහා	110
අය්‍යාලෙසි	449

	පිටුවකිනි.
අසොසපාතනා	605
අසුතං සාවෙති	693
අසුමුඛා	200
අසොසි සිඛො අභගග්‍යො	
අනුපාතනා	271
අසොසි	172, 412, 698
අගමිත්‍රසංසාමි	610
අගමියා මාතාපිතරො ජනාමි	204
අගමෙව ඵඤ්ඤා	234
අගමෙව තඤ්ඤා	234
අගමෙව භිශ්‍යා	234
අගංඛො පත ගතනා	531
අගංච වතචිති	408
අගං භික්‍ෂුසංඝං	379
අගංගි අතපාමනියං	76
අගංගි වත නො	630
අභිතාය දුක්ඛාය	
දෙවමිත්‍රසංසාමි	768
අභිරිකං	714
අභිං කරණං උච්චරෙය්‍ය	164
අභිංසාය	672
අහු	105
අහු බන්ධිවාදො	427
අහුදෙව හයං	105
අහුවතනො	630
අභොදුපච්චයා	241
අභො නුතභග්‍යො අභොනුත	
සුගතනො	242
අභොනුත	242
අභොයසෙක්ඛා	213
අභොරසං	630
අභොචත	194, 578
අභොචතමාරිසං	467
අභොසුඛං අභොසුඛං	733
අභාසං	62
අභාසංඛාදු	759
අභාසංඛංචායනනුපතො	8
අභාසං	116
අභිභෙදණං	309

	පිටුවකිනි.
අභොසෙවසි	595
අභොසෙවසි	176
අභග්‍යාග්‍යං ඉමං බම්මසමයං	484
අභග්‍යාග්‍යං මාරිසං	607
අභග්‍යාග්‍යං කල්පිං ගිලිති	588
අභග්‍යාග්‍යං චො තාතාති	174
අභ පඤ්චසිඛොවෙව	490
අභග්‍යාග්‍යං	754
අභග්‍යාග්‍යං ජනාති	645
අභග්‍යාග්‍යං චොචො	194
අභග්‍යාග්‍යං	196
අභග්‍යාග්‍යං	112
අභග්‍යාග්‍යං යසස්සිතො	492
අභග්‍යාග්‍යං විචක්ඛණං	493
අභග්‍යාග්‍යං මනුජ්ඣානං	492
අභග්‍යාග්‍යං මනුජ්ඣානං	492
අභග්‍යාග්‍යං මනුජ්ඣානං	766
අභග්‍යාග්‍යං	40-619
අභග්‍යාග්‍යං මනුජ්ඣානං	766
අභග්‍යාග්‍යං	601
අභග්‍යාග්‍යං	177
අභග්‍යාග්‍යං	619
අභග්‍යාග්‍යං	379
අභග්‍යාග්‍යං	232
අභග්‍යාග්‍යං	126
අභග්‍යාග්‍යං	386
අභග්‍යාග්‍යං	485
අභග්‍යාග්‍යං	659
අභග්‍යාග්‍යං	611
අභග්‍යාග්‍යං	701
අභග්‍යාග්‍යං	645
අභග්‍යාග්‍යං	495
අභග්‍යාග්‍යං	74, 645
අභග්‍යාග්‍යං	755
අභග්‍යාග්‍යං	237, 545, 546, 547
අභග්‍යාග්‍යං	545
අභග්‍යාග්‍යං	396
අභග්‍යාග්‍යං	307
අභග්‍යාග්‍යං	64

	පිට්ඨකයානි.
ආදාසපඤ්ඤා	70
ආදිව්වචනා	532
ආදිව්වචනානං	70
ආදිවෙවා	702
ආදිතත	105
ආදිතොව තෙසං අපරදාං	242
ආදිවුගමවරියං	605
ආදිවුගමවරියකාය පඤ්ඤාය	777
ආදිසති	266
ආදිතව	77, 321, 351, 506,
ආදිතවදසාංචි	742
ආදිතවසඤ්ඤා	762
ආදෙය්‍යවෙවා හොති	684
ආදෙවො	578
ආදෙසනවිධාසු	644
ආධානගාති	608, 759
ආධිපතෙය්‍යසංවත්තතිකං	398
ආනන්තරිකො වෙතොසමාධි	774
ආනන්ද 4, 5, 6, 7, 5, 8, 278,	
	329, 371
ආනන්දජනනි මම	500
ආනන්දජන්තරයා	2, 3, 4, 10
ආතිසංඝො	673
ආනුප්‍රබ්‍තිකථං	105, 320
ආනුභි	672
ආපතතිකුසලතා	714 715
ආපදසු න විජගති	693
ආපදසු ගමිසාති	694
ආපාඨකතිසාදි හොති	607
ආපාදෙය්‍ය	587
ආපාසිකා	472
ආපාසිකා තිවුතවුගමලොකා	473
ආපොච්ඡෙදො පඨවි ච	
තෙජො වායො තදගමුං	492
ආපොඨානු	769
ආබාසිකං	148, 308, 586
ආබාසො	378
ආභාසාර	350
ආභාස නානුභොතති	289

	පිට්ඨකයානි.
ආභාසාදිති	146
ආමිකධඤ්ඤාපටිකාගණං	58
ආමිකමංසපටිකාගණං	58
ආමිතායතං	209
ආමිතොසි	409, 502, 711
ආමිසපටිසන්ධාරණ	717
ආමිසසන්ධිති	61
ආමිසානුපාදනෙන	698
ආයතං	619
ආයතනකුසලතා	715
ආයතනපණ්ණාසතිසු	643
ආයතනානං පටිලාභො	576
ආයතපණ්ණි	299
ආයතිඤ්ඤා සිකාසමාදාන	
අධිගතපෙමො	762
ආයතීං සංවරය	165
ආයමුඛං	163
ආයසමන්තං අනුරුද්ධං	418
ආයසමන්තං චුන්දකං	398
ආයසමා	329, 584
ආයසමා උද්ධි	658
ආයසමා ගවචෙති	589
ආයසායාය	408
ආයාවතති	264
ආයාමො	371
ආයාසො	578
ආයුක්කයා වා පුඤ්ඤාක්කයා වා	78
ආයුතො සංභානි	577
ආයුං භික්ඛා අමානුස්සනති	631
ආරක්කාධිකරණං	342
ආරකකා	342
ආරතාවා	233
ආරඤ්ඤාකෙසු	362
ආරභිතිතා	236
ආරභිතිරියා	315, 649, 652, 778
ආරභවො දලො හොථ	475
ආරමා	725
ආරමා	54
ආරොපිතො තෙ වාදො	66 659

පිටිබ්බකානි.		පිටිබ්බකානි.	
ආරේගණියං	104	ආසනංවා උදකං වා	187
ආලපනෙනන පන	407	ආසනිං	294, 638
ආලයරතා	315	ආසයං	599
ආලයරමා	315	ආසවා	722
ආලයසමුදිතා	315	ආසවානං ඛයඤ්ඤකය	156
ආලසානුසයංගො	689	ආසාව පන ඡෙ සනතිට්ඨති	451
ආලුච්ඡකාරකං උපකක්‍රමිංසු		ආසාදනා	600
පරිභුඤ්ජතුං	628	ආසාදිලහසෙ	596
ආලොකිනෙ විලොකිනෙ	134	ආසිනෙනාදකානි චට්ඨමානී	588
ආලොකනිසිත්තඤ්ඤං	734	ආසිතිකො	379
ආලොකසඤ්ඤං	737	ආසිදිත්ථා	286
ආලොපො	60	ආතාරට්ඨිතිකා	711, 774
ආචට්ඨානති	406	ආතාරෙ පටිකකුලසඤ්ඤා	779
ආචට්ටො අසානාවට්ටො	187	ආනුතියො	116
ආචවා තිවුතා ඔට්ඨවා		ආනුනෙය්‍යග්ගි	727
පරිසොනඥා	286	ආලාරිකා	110
ආචරණා	286	ආලාරෙ	396
ආචසථාගාරං	371	ආලිඤ්ඤං	176
ආචාසමච්ඡරියං	752	ආලිච්ඡෙසසාම	423
ආචට්ටො අසා අනාවට්ටො	187	ඉඛ්‍ය	346, 604
ආචාගණං	69	ඉච්චෙන සොළසසකසා	489
ආචාගවිචාගකානං	690	ඉච්ඡා	620
ආචුතසුත්තං	154	ඉච්ඡා උපපජ්ජති	578
ආචුඛං	68	ඉච්ඡාය	578
ආචුසො	42	ඉච්ඡාපිනසො	762
ආචුසොභික්ඛවෙ	771	ඉච්ඡා විච්ඡා පරිභෙදනාව	473
ආචිඤ්ඤායාම	599	ඉච්ඡානඛලෙ විහරති ඉච්ඡා	
ආචිච්ච රභොච	366	නඛල චකසණ්ඨ	170
ආචිසති	707	ඉච්ඡායාප්තො	271
ආසජ්ඣ ආසජ්ඣ	194	ඉට්ඨා	265
ආසජ්ඣ දුකංදෙති	765	ඉතරිතරවිචරසනතුට්ඨියා	742
ආසඤ්ඤා	63	ඉතරිතරෙන විචරෙන	737
ආසඤ්ඤාපඤ්ඤාමා	116	ඉතරිතරෙන පිණ්ඩපානෙනච	742
ආසනා ඡෙ එතං ගචං		ඉති අජ්ඣාතනංවා	557, 553, 554,
ගොතමො පට්ඨපට්ඨානං		551, 556, 559, 560, 565,	
බාගරතු	206	567, 576, 583	
ආසනාමේතං උට්ඨානං	206	ඉති අජ්ඣාතනංවා කාසො	550
ආසනෙකපි නිමිනෙත්තයාම	118	ඉති ඉමානි	210
ආසනෙන	189	ඉති චො භෙ	592.

	පිටිබිකානි
ඉතිව නෙසං නොති	514
ඉතිනෙසං නාමි	491
ඉති තත් මහාසෙසනො	
තණ්හසෙතං අපෙසසි	494
ඉති පටිසංවිකල්පි	125
ඉතිපි නෙ විතතං	256
ඉතිපි ගජි	585
ඉතිපිසොභගවා-පෙ-භගවා	103
ඉතිපෙතං අභුතනති	40
ඉතිපෙතං භූතං	42
ඉතිරූපං	313, 565
ඉතිරූපස්ස සමුදයො	313, 565
ඉතිරූපස්ස අත්ඛ්‍යමො	565
ඉතිවාහි හිකල්පෙ	53
ඉතිවිඤ්ඤා	692
ඉතිවිස්සංඛිකමමනෙතං	691
ඉතිවෙදනා	313
ඉතිවෙදනාය සමුදයො	313
ඉති සා දිට්ඨි	348
ඉතිසිලං	371
ඉතිහතෙ උභො	
අචරිතනෙතවාසි	30
ඉතිහාසපඤ්චමානං	173
ඉතො	703
ඉතොඛිතිථා	413
ඉතොභිසො උතතරිතරං	609
ඉතොසත්තං	451
ඉතො සා දක්ඛිණාදසා	703
ඉතත්තං අගච්ඡනති	627
ඉත්තනං	79, 345
ඉත්තනාය	344
ඉතිකපං	65
ඉතිකුමාරිකපටිඤ්ඤා	58
ඉතිවිතතං විරාචෙතා	504
ඉතියාව	630
ඉතියාවා ඉතියං කට්ඨං	187
ඉතිලක්ඛණාදිති	68
ඉතිවාහනංකතා	704
ඉත්තනෙ	85

	පිටිබිකානි
ඉදපාච්චයනා පටිච්ච	
සමුප්පාදො	315
ඉදපාච්චයා කිර මෙ	248
ඉදමකඛාතං	756
ඉදමකඛාතං සකකායස්ස	
නිසාරණං	756
ඉදමචොච	122
ඉදමචොච භගවා	91, 450
ඉදමචායාම	265
ඉදමස්ස නොති සිලස්මි	127
ඉදමාසනං	591
ඉදමෙව සචං	607
ඉදමෙව සචං මොසමඤ්ඤා	530
ඉදමපි	578
ඉදමපි මෙ තස්මි	607
ඉදමපිස්ස නොති සිලස්මි	127
ඉදං අඤ්ඤාතරං	373
ඉදං උපසම්පජ්ජ	266
ඉදං කුසලං	455
ඉදං කුසලනති යථාභූතං	
තප්පාත්තානි	82
ඉදං නෙසං නොති අසකයමි	451
ඉදං දුක්ඛං	248
ඉදං දුක්ඛනති යථාභූතං	
පජ්ජානාති	576
ඉදං චොතං	617
ඉදං චොභිකල්පෙව හිකල්පනො	
ආයුස්මි	621
ඉදං හිකල්පෙව පථමං ථාතං	75
ඉදං නසුකරං අභාරං අජ්ඣා	
වසනා	126
ඉදං පථමං	765
ඉදංහර	66
ඉධං	386, 671
ඉධිඤ්ඤාව	663
ඉධිපත්‍රතාය	463
ඉධිපාටිකාරියං	591
ඉධිපාද	463
ඉධිමනෙතා	489

පිට්ඨකානි.

ඉද්ධිවිකුබ්බකතාය	453
ඉද්ධිවිධං	454
ඉද්ධිවිධාදි	155
ඉද්ධිවිසම්මතාය	453
ඉධං	120, 187, 543, 762
ඉධංගච්ඡ	66
ඉධානිලොඛකපය්‍යි	608
ඉධබ්‍රුහිධිරා	472
ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු	548
ඉධ මහාරාජ භික්ඛු සන්තුභො	
භොති	142
ඉධ සකසඤ්ඤාදි භොති	244
ඉධ ලොකෙ අපභාසිවර්තඤ්ච	646
ඉධලොකෙ පභිට්ඨිතඤ්ච	646
ඉධෙව	531
ඉන්ද්‍රභිල	485
ඉන්ද්‍රසංලග්‍රහාය	496
ඉන්ද්‍රියසංවරාය	528
ඉන්ද්‍රියානං	450
ඉන්ද්‍රියානං පරිපාඨනා	577
ඉන්ද්‍රියානි	116
ඉන්ද්‍රියානි රක්ඛනානි පණ්ණිනා	484
ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහතවාසරා	126
ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහතවාසරා	
භොජනෙ මහතඤ්ඤා	649
ඉබ්‍යා	178
ඉච්චන	625
ඉමමෙවකායං	151, 554
ඉමිසානුබො ආවුසො අත්ථසා	664
ඉමිසා වෙය්‍යාකරණසා	658
ඉමිසා පත වෙය්‍යාකරණසා	92
ඉමං පඤ්ඤාං අඤ්ඤාදි සමණ	
බ්‍රාහ්මණ	111
ඉමං පරිගායං	591
ඉමං භික්ඛවෙ චතුර්ථං මහා	
පසෙදසං ඛාසරය්‍යාප	394
ඉමං ලොකං	376
ඉමාබො විතතා	251
ඉමානි තෙ දෙව	447

පිට්ඨකානි.

ඉමායව ආනන්ද උභතො	
භාගවිමුක්තියා	353
ඉමායව කසාප මතතාය	233
ඉමායව කසාප සීලසම්පදාය	233
ඉමිනා	107
ඉමිනාඋපසමෙත	108
ඉමිනා මයං	79
ඉමිනාපසෙකන	197
ඉමිනාමහං එවජානාමි	75
ඉමෙ බො ආනන්ද අට්ඨකෙතු	389
ඉමෙ බො ආවුසො	712
ඉමෙ බො තෙභික්ඛවෙ	78, 86
ඉමෙ දිට්ඨිච්ඡානා	76
ඉමෙ බො ධම්මා	349
ඉමෙ පඤ්ඤානිවරණං	
අපභාසිණ	148
ඉමෙ භො කසාප චන්ද්‍රිම	
සුරියා	585
ඉමෙසං හෙදාය	55
ඉමෙසං ව්‍යඤ්ඤානාන	664
ඉමෙසං යක්ඛානං-පෙ-	
උජ්ඣාපෙතබ්බං	708
ඉමෙසංගි ආනන්ද	416
ඉමෙසු බො ආනන්ද විසු	
කාලෙසු	397
ඉමෙ සුභද්ද	413
ඉමෙහි බො වාසෙච්ඡා වතුගි	
මණ්ඩලෙහි	632
ඉමෙහි වතුගි	211
ඉසාරියවොය්‍යායෙතන	697
ඉසාරාමච්ඡරිය සංයෝජනා	514
ඉසාරාමච්ඡරියං	607
ඉසුසුති	758
ඉසුසුති භොති මච්ඡරි	807
උකතච්ඡා අජ්ඣාචසති	171
උකතණ්ණික පරිතය්‍යනා	471
උකතාපාඨනා	68
උකතාසිත්තා	176
උකතාසු ධාරියමානාසු	104

	පිට්ඨකයානි.
උක්කුජේරය	195
උක්කුචිකපට්ඨානං	232
උභෙක්කාටනං	59
උක්කිණ්ණපට්ඨානසු	192
උග්ගමිනං	69
උග්ගාරාජපුත්තං	110
උග්ගගිවං	191
උග්ගරතනං	588
උචාරපසාරවකමම	140
උච්චාවචානී	767
උච්චාසයනං	58
උච්චසු	479
උච්චදනාදි	64
උච්චිතනභවනෙතනිකො	
-පෙ-කායො	90
උච්චජුරාමි	354
උච්චදං	85
උජුජාතිකො	610
උජුඤ්ඤයං	237
උජුපිට්ඨනිකවාද	30
උජුං කායං පඨිඛායං	146
උජුං තථා පසචමුද්‍රමනො	683
උජුච්චග්ගතගරකො	410
උජුකාපෙතඛං	706
උජුකායනති	418
උච්චවිචිතතකා	706
උච්චානෙතන	696
උච්චායාසනං	436
උච්චති	318
උභ්භං	304
උභ්භිසසිසො	304
උභෙත	442
උත්තමග්ගරසදායකො	675
උත්තරකාතාම	593
උත්තරිමත්‍රස්සාධමම	255, 591
උත්තරිතරඤ්ඤපඤ්ඤතතරංච	158
උත්තරිතරං පජානාති	90
උත්තරිං අකාචිතං	765
උත්තරිං අභිඤ්ඤායං	
නදි	643, 652

	පිට්ඨකයානි.
උත්තරුත්තරං පඤ්ඤපඤ්ඤතං	641
උත්තරෙන කපිවනෙන	704
උත්තරෙන සෙතව්‍යං	585
උත්තරෙන මිත්තං කට්ඨං	262
උත්තානමුඛං	202
උත්තාසගයං	672
උදකධාරං	293, 424
උදකමිව ඉණං විශාහති	691
උදකසාලකෙ	424
උදකං අච්චුග්ගමම තිට්ඨනති	318
උදකානුගතකාති	162
උදපාදි	33, 208, 269, 271
උදයන් භාමිතියං	754
උදයබ්බයානුපයයි	312
උදරාවදෙහකං	755
උදුකං උදුකෙසි	99 107, 386
උදුගරති	379
උදුලොමි	63
උදුස්සකටං	231
උදුස්සොකා	586
උද්ධිස්සති	186
උදුග්ග	293
උදුග්ගවෙතියං	384
උදුග්ගා නො වාචෙකුකාමො	610
උද්ධග්ගලොමො	301
උද්ධග්ගිකා	111
උද්ධවකුකුකුචං	147
උද්ධමාසතතිකා	84
උද්ධරිකා ථලෙ පඨිට්ඨාපිනො	262
උද්ධං	767
උද්ධංසොනො අකතිට්ඨගාමි	754
උද්ධග්ගිකා	671
උද්ධමාතකං	556
උතනාදිතියං	239, 603
උපකඤ්ඤනතිපි අපකඤ්ඤනතිපි	342
උපකපෙපසාමි	346
උපකකමංසු	618
උපකඛෙවං	207
උපට්ඨානො	404

පිටුවකිනාති.	
උපධ්‍යානො සනතිකාවචණො	254
උපධ්‍යානොන	696
උපධ්‍යානොති	365
උපධ්‍යානොති	778
උපධ්‍යානොති	696
උපධ්‍යානොති	502
උපධ්‍යානොති	758
උපධ්‍යානොති	631
උපධ්‍යානොති	186
උපධ්‍යානොති	79
උපධ්‍යානොති	450
උපධ්‍යානොති	494
උපධ්‍යානොති	99
උපධ්‍යානොති	434
උපධ්‍යානොති	258
උපධ්‍යානොති	687
උපධ්‍යානොති	684
උපධ්‍යානොති	
උපධ්‍යානොති	399
උපධ්‍යානොති	397
උපධ්‍යානොති	217
උපධ්‍යානොති	768
උපධ්‍යානොති	686
උපධ්‍යානොති	598
උපධ්‍යානොති	470
උපධ්‍යානොති	240
උපධ්‍යානොති	640
උපධ්‍යානොති	450
උපධ්‍යානොති	108
උපධ්‍යානොති	221
උපධ්‍යානොති	377
උපධ්‍යානොති	165
උපධ්‍යානොති	754
උපධ්‍යානොති	312
උපධ්‍යානොති	341
උපධ්‍යානොති	750
උපධ්‍යානොති	9
උපධ්‍යානොති	
උපධ්‍යානොති	163

පිටුවකිනාති.	
උපධ්‍යානොති	651
උපධ්‍යානොති	760
උපධ්‍යානොති	434
උපධ්‍යානොති	670
උපධ්‍යානොති	98, 672
උපධ්‍යානොති	121, 678
උපධ්‍යානොති	455
උපධ්‍යානොති	
උපධ්‍යානොති	86
උපධ්‍යානොති	578
උපධ්‍යානොති	228
උපධ්‍යානොති	260
උපධ්‍යානොති	582
උපධ්‍යානොති	
උපධ්‍යානොති	764
උපධ්‍යානොති	444
උපධ්‍යානොති	318
උපධ්‍යානොති	152
උපධ්‍යානොති	417
උපධ්‍යානොති	680
උපධ්‍යානොති	67
උපධ්‍යානොති	776
උපධ්‍යානොති	683
උපධ්‍යානොති	685
උපධ්‍යානොති	588
උපධ්‍යානොති	41
උපධ්‍යානොති	672
උපධ්‍යානොති	
උපධ්‍යානොති	674
උපධ්‍යානොති	672
උපධ්‍යානොති	708
උපධ්‍යානොති	677
උපධ්‍යානොති	152
උපධ්‍යානොති	587
උපධ්‍යානොති	197
උපධ්‍යානොති	353, 646
උපධ්‍යානොති	554
උපධ්‍යානොති	64
උපධ්‍යානොති	646

පිටුවකිනි.	පිටුවකිනි.
උභයමෙතං 531	එකනතසුඛං ලොකං ජාතං
උභයවෙසාකිණ්ණසු 626	පසං 249
වහතමානෙසු 626	එකපසිකො 232
උභයං සභාවිනො 220	එකභතතිකො 57
උමමාපුපථං 391	එකමතතානං 617
උමමාපුපථකිභාසිනො 492	එකමතතං 218, 329
උමමුජ්ජමානා උමමුජ්ජනති 90	එකමතතං අපනෙඤ්ඤා 258
උයෙසාධිකං 62	එකමතතං කිසිදී 195, 219
උරබ්බං 207	එකමංසබලිං 112
උරුද්දසථාදි 503	එකමිද්දං 112, 179, 223, 236, 358, 392, 592, 593,
උලලුමපතු හවං ගොතමො 267	එකවජ්ජො 255
උලුකපකතිකං 232	එකසාලකො 238
උලුමං 374	එකං 24
උය්‍ය නතතතා 671	එකංසභාවිනො 220
උය්‍යපෙඤ්ඤා 621	එකංසමයං 26
උය්‍යකො 674	එකංසිකා 249
උය්‍යකකං උදපාදි 497	එකංසෙත 697
උලාරං 638, 701	එකංසො ගතිනො 638
උලාරං 289, 452	එකංගාරිකං 112
උභවමෙතෙජ්ජං 485	එකංගාරිකො 232
එකවමසංසාධිකා 78	එකංගනො 534
එකවමං තපසිං ලුඛාජිවිං 227	එකංගනො අයං සිත්තිවෙ
එකවමං තපසිං නිරසෙ 235	මග්ගො 532
නිබ්බතතං පසංසම් 235	එකංලොපිකො 232
එකවමානං වෙදනානං 380	එකංහමිතං 556
එකවෙව ව දෙවං 349, 732	එකංතිකං 232
එකවෙව ව විනිසාතිකා 349, 732	එකිංසාපි දතති 232
එකසෙද්දව නුඤ්ඤා 245	එකිංසා ලොකධාතුයා 467, 653
එකනතසෙද්දි 84	එකුතපඤ්ඤා අජිවසනෙ 114
එකවාරං 639	එකෙ 73
එකවිනිකායා 594	එකෙකලොමුපවිතං ගතං 684
එකනතවජ්ජං 530	එකෙදකිභුතං 627
එකනතජෙට්ඨාසානා 530	එකෙදි 501
එකනතදුකති 84	එකෙදිගුණො 472
එකනතනිබ්බිදං 477, 531	එකෙ පනදෙවො 505
එකනතපරි පුණ්ණං 126	එකෙ බතිථා රූපාති 390, 391
එකනතවාදි 530	එක 530
එකනතසීලා 530	
එකනතසුඛි 84	

පිටුවකි.	
එකවිසයානිකා	78
එකවිසයානං වේදනානං	380
එකවේ ව දෙව්	349, 732
එකවේ ව විනිසානා	349, 732
එකවිං තපසිං ලබාජිවිං	227
එකවිං තපසිං නිරයෙ නිබ්බතං පසාමි	235
එකඤ්ඤව නු වො	245
එකනතඅප්පකාසානා	530
එකනතවිජ්ඣා	530
එකනතසඤ්ඤා	84
එකනතදුක්ඛි	84
එකනතනිබ්බිදාය	477, 531
එකනතසුඛි	84
එකනතවාද	530
එකනතපරිපුණ්ණං	126
එකනතපරිපුඤ්ඤා	126
එකනතසුඛං ලොකං ජානං	
	පසං 249
එකනතසීලා	530
එකනතලොමි	63
එකමනනං	218, 329,
එකමනනානං	417
එකමනනං අවිච්ඡි	107
එකමනනං අපනෙතා	258
එකමනනං නිසිදි	195, 219
එකමනනං නිසිදිංසු	701
එකමංසවජ්ඣං	112
එකමිදානං 112, 179, 236 358,	
	392, 592, 593
එකනාමා	703
එකචාරං	639
එකවිනිකාය	594
එකහතතිකො	57
එකසාලකො	238
එකපසාසකො	232
එකං	24
එකං සමයං	26
එකංසභාවිකො	220

පිටුවකි.	
එකංයෙන	597
එකංසිකා	249
එකංසො ගතිනො	638
එකංගාරිකං	112
එකංගාරිකො	232
එකංයනො	534
එකංයනො අයං හික්ඛවෙ	
	මහො 532
එකංලොපිකො	232
එකංහමිතං	556
එකංතිකං	232
එකිදං	618
එකිසාපි දතතිසා	232
එකිසා ලොකබාතුයා	467, 653
එකුතතිංසො වසයා	413
එකුතපඤ්ඤාඅජාථවසනෙ	114
එකෙ	73
එකෙකලොමුපචිතං ගතං	684
එකෙක හොතෙ භුඤ්ජයා	694
එකොදකිභුතං	627
එකොදි	501
එකොදි භුතො	472
එකො ධම්මො	711
එකො පත දෙවො	505
එකො බසිද්ධා රූපාති	
	පසංසි 390, 391
එජා	530
එඤ්ජඤ්ඤා	300
එතදවොච 204, 269, 591,	
	593, 603, 687
එතදවොචුං	186, 204, 225
එතදහොසි	239, 443, 447,
	483, 590, 599
එතපරමා	485
එතදනුත්තරියං හතොත	
	ආයතනපණ්ණාසකි 643
එතදනුත්තරියං හතොත	
	කුසලෙසු ධම්මෙසු 643
එතදනුත්තරියං හතොත	
	සත්තානං චුතුපපාතඤ්ඤා 661

පිටිබිකානි.		පිටිබිකානි.	
එතදුනුතරිය. හනන		එතෙව දෙවි නිට්ඨ	447
ඉද්ධිවිධාසු	651	එතෙසො	396
එතදෙව බහුලං	371	එථ ගණනථ බනිථ	494
එතමෙම අභිපජ්ඣිතං.	501	එරුතො මහානාමො	491
එතරගි වා	346	එවරුපං දෙමනස්සං න	
එතස්ස	271	සෙවිතබ්බං	520
එතස්ස ධම්මස්ස	338	එවරුපං සොමනස්සං	
එතාසං නුත හනන	220	සෙවිතබ්බං	519
එතාදිසි ධම්මපකාසනෙත්ථ	507	එවරුපං උපෙකකා න	
එතෙ අවිචා	472	සෙවිතබ්බං	524
එතෙ වඤ්ඤා ව රුජනො		එවරුපං උපෙකකා	
ගතිබ්බං සහ රුජ්ඣි	490	සෙවිතබ්බං	525
එතෙතෙනං.	86	එවරුපෙන කිර හො පුරිසො	
එතෙ මයං හගවතො.		අත්ථවරකෙන	194
හොතමං සරණං	268	එවරුපො ඛො රාජඤ්ඤා	
එතෙ මණ්ඩලමාලෙ දීපා		යඤ්ඤා	589
කායනති	106	එවමනුද්දසති	589
එතෙසං ධම්මානං.		එවමාණෙවෙසි	590
සච්ඡිකිරියාය	223	එවමාහ	76, 610
එතෙසං වා අඤ්ඤාතරෙන	96	එවමාහංසු	625, 667
එතෙසු යුත්තො අතිරාමගකා	473	එවමෙතං	248
එතෙති වෙසි	663	එවමෙතං භූතපුබ්බං	420
එතතකපරමාව මයං.	205	එවමෙතං බ්‍රාහ්මණ	204
එතතාවතා කාමවිතකකා	447	එවමෙව	91, 119
එතතාවතා ඛො	345	එවමෙව ඛො	550
එතතාවතා ඛො නිග්‍රොධ		එවමෙව ඛො ආවුසො	665
තපො ජගුච්ඡා අග්ගපාත්තා		එවමෙවං පාතුරහොසි	630
ව හොති සාරපත්තා ව	607	එවමො	175
එතං අනතීනො	556	එවමි	551
එතං බුද්ධානසාසනං	26	එවමි මෙ නො	82
එත්ථ	639	එවමි තෙ මනො	256
එත්ථ ආපො ව	259	එවමි සිකා	243
එත්ථ ව සිකමානො	472	එවමිදං පුඤ්ඤං පටිබ්බති	614
එත්ථ සීතො	472	එවමිදං පුඤ්ඤං	623
එත්ථ හො හොතම	263	එවමෙවසුතං	252, 433, 450,
එත්ථ පරියාපණණං	90		457, 622, 633
එත්ථ මයං අනස්සාමි	609	එවමෙවසුතං-පෙ-මෙලෙසු	
එත්ථ සිතාව	90	විතරති	590
එත්ථ සිතං එත්ථ බව්බභි.	153	එචං	20, 21, 26

පිටුවකිනි.	පිටුවකිනි.
එම. අඩුවා 449	එම. මිහිදියන 354
එම. අනායාසිකා 449	එම. මෙ පුතං 20, 25, 262, 354, 612
එම. අතිවිධා වෛ ආනන්ද 69	එම. විපාකො 256
සංඛාර 449	එම. විතකොප 268, 284
එම. අතිසම්පරයා 77	එම. විවුතනා 284
එම. වෙතසො පරිවිභවකො 165, 199, 217 603	එම. වුතො 91
උදපාදි 208	එම. වුතො දොණො 427
එම. වෛ ආවුසො කිකු 528	එම. වුතො සද්ධිකොති 390
ජලබ්‍රහ්මකායාගතො නොති 770	එම. සත්තං වෛ 366
එම. වෛ අතං භතො 246	එම. සත්තං 267
එම. වෛ මහාරජ 142	එම. සම්පදං 261
එම. වෛ මහාරජ කිකු 444, 475	එම. සිලා 283
සිලසම්පන්නො නොති 127	එම. සො තසම් රාතො 608
එම. වෛ මං නිමි. දෙවි 448	පරිපුද්ධො නොති 608
එම. ගතාති 110	එසම්මො අනුත්තරං 475
එම. ගතිකා 77	එසම්මො උජ්ජමො 475
එම. ගතිකා 76	එසාහං 159
එම. ගොවිනි ජාතාති 471	එසා ජතතා 219
එම. බමො 283	එසා කි තසා බමමො 672
එම. කන්දයං 501	එසිකට්ඨාති සිතො 75
එම. තං තත් ජාතතති 703	එසිකා 432
එම. පඤ්ඤා 284	එසො මහාරජ 107
එම. පටිපන්නො වී වෛ 528	එති නිමි සම්ම 445
එම. පරමට්ඨා 76	එති පාරාධාරං 265
එම. පසන්නො 416, 637	එති සංගතවිදි 201
එම. පොට්ඨපාද 245	මනප්පකසද්ධා 754
එම. හද්දන්ත වා 498	මනො 321
එම. හද්දන්තවාති වෛ 498	මනාරං 195
තාවතිසං 498	මනනාති 576
එම. හද්දන්තවාති වෛ ආනන්ද 445	මනනම් 285,
එම. හතොතති වෛ රජා 243	මනනවිදි වෛ නිකම්මො 343
මාගවො අජාතසත්ත 354	මනනො 357
වෙදෙගිපුත්තො ගතවතො 357	මනනො පසාදා 357
පමමසොසි 120	
එම. භාපි 558	
එම. භාවෙය් 583	
එම. මිනසිකරොප 256	
එම. මිහානුභාපි 354	
එම. මිහිදියන 282	

පිටුවක නි.	පිටුවක නි.
මනකාමුවං	180
මනවිතතපලිසාසු	192
මගමනං	69
මගභෙ තෙ ඵනුදරං	600
මසතරං	493
මසතරණංදිනී	18
මසතිණණං	493
මසා	750
මජ්ඣි	705
මට්ඨිඤ්ඤා	219
මණ්ඩපතනපාණිං	194
මතාරං	613
මතතපං	714
මතතාපං	457
මතතාපිනො	364
මදකකුමාසං	596
මදකකුමාසුපවයො	153
මද්දතා	304
මද්දතමනසා සුඤ්ඤා	488
මද්දතගග්ගා පාමොක්කා	493
මද්දතන වජ්ජන	152
මධුනාථ	587
මපපාතිනො	221
මපසමිනො	768
මපභාගාගා හවිසාගි	586
මපානහුනො	210
මභාසෙතො	468, 701
මරං	42
මරනො	309
මරමතනං	42
මරමතනනෙත	364
මරමාගියානං	221, 375
මරසං	374
මරසා මුඛනො ජනා	624
මරුභෙය්ගාම	604
මලොනෙථ	377
මවරණං ධූපභා	700
මවාරෙනො	404
මවාදිනා	597
මසකකන්තියා වා	
උග්ගුකෙකග්ගා	261
මසකතිනං	614
මසගිනං පටිමොක්කො	70
මසාට්ඨා	391
මතිතභායො	626
මතිනො	626
මලාරිකා	456
මලාරිකපාණං	90
කඛ්ඛිති	193, 725
කඛ්ඛිමානො	755
කඛ්ඛා	193, 416
කඛ්ඛාඛ්ඛමො	411
කඛ්ඛාමිතරණවිසුද්ධි	778
කච්චායනො	102
කච්චපලකඛණං	63
කඤ්ඤිකසන්තිහතනවො	300
කඤ්ඤිදෙව දෙසං	109
කඤ්ඤිදෙව මනනණං	191
කට්ඨිසු බිත්තානි	
ව නොණුපාති	600
කට්ඨකා	493
කථකා ව ගසග්ගිනො	493
කසීයා	63
කණං	232
කණාජනං	589
කණො	67
කණණකන්දල මිගද්දෙය	227
කණණජපතනං	69
කණණතෙලං	70
කණණසුඛා	56, 685
කණණිකාලකිඛණං	68
කණට්ඨාපග්ගාගිනො	232
කණං	749
කණං ධම්මං අභිජායති	760
කණං ජනෙසි	184
කණංවිපාකා	625
කණංවිපාකා	749
කණහසුක්කං	749

	පිටිවිකෘති.
කණ්ණු කකචිපාකං	749
කණ්ණු කකසපචිතං	641
කණ්ණා	625
කණ්ණාභිජාතිකො සමානො	760
කණ්ණායනොගමිතං	
හො ගොතම	180
කණ්ණ	625
කණ්ණා	624
කතකරණියො	626
කතතතා උපටිතතතා	670
කතපරපචාද්‍ය	83
කතපුඤ්ඤසි	409
කතමං පත තං බ්‍රාහ්මණ	
සීලං කතමා සා පඤ්ඤ	205
කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙ	51
කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙ	72
කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙ බම්බො	87
කතමෙ චතතායො	543
කතාවකාසා ගගචතා පඤ්ඤ	
පුච්ඡම මාරිසා	507
කතෙවා	691
කතං කරණියං	157
කතං ගොති උතතරිමනුසා	
බම්බො ඉද්ධිපාටිතාරියං	696
කප්ථ නු වො	267
කප්ථං ච මාණව භික්ඛු ඉන්ද්‍රි-	
-යෙසු ගුහතවායෙර ගොති	264
කප්ථං ජානෙමු තං මයං	471
කප්ථං වතෙතථ අඤ්ඤාථා	475
කප්ථං පත ගනෙත	408
කප්ථං පත ගනෙත දෙවතානං	
අධිපායො	418
කප්ථං භූතා පත ගනෙත	406
කප්ථං භූතා පත ගනෙත	
අයයො අනුරුද්ධො	
සලලකෙඛති	418
කප්ථං	666
කප්ථං අපරිපුණ්ණා	606
කප්ථනු වො	242

	පිටිවිකෘති.
කප්ථමාන	688
කප්ථාපාහතං	661
කප්ථාවන්චිති	736
කප්ථාසලලාපො	194
කදරියතා අතිමානො උසුයා	473
කද්ද සංසුලයා	502
කද්දචි	78
කන්තාරද්ධානමයං	148
කන්තා	265
කන්තූබ්වජ්ජ	99
කන්දනති	406
කන්දරං	146
කපණා	210
කපිසිසං	408
කප්ප	74
කප්පකා	110
කප්පා	384
කප්පාපෙත්වා	104
කප්පාවසෙසං වා	384
කප්පිකා	84
කප්පිතාති වො තෙ දෙව	
ගජයානාති යසාදති	
කාලං මඤ්ඤසි	104
කමනියො	434
කමකර	212
කමකරෙ	117
කමමං	363, 673, 673
කමමං කතතබ්බං ගොති	764
කමමිචිපාකරං	306
කමමරතා	363
කමමසරිකබො	673
කමොරමා	363
කමොරාමිතං අනුසුතතා	363
කමමාසං	370
කමොරපුතතතා	395
කමම ච අභිකමම ච	114
කමමකිලෙසා	688
කමමකිලෙසෙ	688
කමමලයාතර	490

පිටුවකි.	පිටුවකි.
කබලිකාරහකෙකා 85	කසවා 188
කයවිකකයා 58	කහං හු වො හහවා එතරති 497
කරතො 112	කහං පතසමම 107
කරතො වො මහාරුජ් 112	කංඛි අකංඛිං පරවෙදිසෙසු 472
කාරයතො 112	කං පත තිං 246
කරතො ත කරියති පාපං 112	කංස පාලෙ 151
කරණියෙත 218	කාකපෙය්‍යා 265
කරණියා 154	කාපොතකාති 116
කරහවි 78	කාදලිමිනපවරපච්චිකරණං 64
කරවිකහාණි 303	කාමච්ඡද්දං විරාජෙතා 327
කරියා 677	කාමච්ඡද්දං උපපාදෙ 561
කරෙතිකුටිකායං 269	තොති 265
කරෙතිමණ්ඩලමාලෙ 269	කාමගුණා 721
කරොමට්ඨාහාසෙ 428	කාමබාහු 721
කරුණජ්ඣානං කාසි 471	කාමබාහු 721
කරුණාබිමුද්ධො 472	කාමතණ්ඩා 342, 578, 721
කලමුක්කා 630	කාමතණ්ඩා 721
කලහපපවසිති 689	කාමහොභිනො 683
කලහො 342, 659	කාමහොභිතියො 663
කලෙබරස්ස නිකෙඛපො 577	කාමයොගවිසංයොගො 760
කලවිකතං 218	කාමරාගානුසයො 762
කලනනු වො තස්සොතං 226	කාමලාපිති 180
වචනාය 226	කාමවිතකකා 720
කලං හු තෙන 351	කාමසඤ්ඤ 243, 720
කලාණධමෙම 586	කාමසංයොජනවකිනාති 506
කලාණපටිහානො 650	කාමා 777
කලාණමිතොතො 766	කාමාහිගු 506
කලාණවාකකරණො 184, 198	කාමාවචරො 85
කලාණවාචො 198	කාමාසවා 166
කලාණසහායො 767	කාමාසවො 752
කලාණසප්පවචෙතො 767	කාමං මතසිකරෙතො 755
කලාණෙන මතසා 698	කාමුපාදිතං 760
අනුකම්පනති 693	කාමුපපතතිසො 732
කලාණෙ නිවෙසෙති 103	කාමුපසංතිතා 265
කලාණො 695	කාමුපසංතිතාති 220
කය්‍යකො 119	කාමෙ 765
කය්‍යවි 340	කාමෙසනා 723
කය්‍යපො 100, 227	කාමෙසු 768

පිටිබ්බකානි.		පිටිබ්බකානි.	
කාමෙසු කාමසුචලි		කිඛකරණියාති	767
කායානුයෝගං	652	කිඛකාරපටිස්සාචි	118
කාමෙසු මිච්ඡාචාරො	768	කිච්චං තෙසං කාරිස්සාමි	695
කාමො	750	කිච්ඡං	310
කාමොසෙසා	750	කිච්චෙතන	315
කායකමමචචිකමෙතන		කිඤ්චිනා	727
සමෙනාගතො කුසලෙන		කිණ්හා	178
පරිපුද්ධාජ්චො	126	කිත්තාවතා ච	345
කායගතො	750	කිත්තිවණ්ණාගර	698
කායගතාසති	774	කිත්තිසද්දො	103
කායපරිහාරිකෙන	144	කිත්ති තෙ ආනන්දසුතං	355
කායස්ස හෙද උද්ධං	90	කිත්ති අනාගතා ච	358
කායනුභ්	38	කිමචි ච	340
කායානුපසයි	544	කිමෙවිදං භවිස්සති	628
කායං චුගමිපුරෙහිතං	505, 507	කිලනෙතාසමි ආනන්ද	
කායිකං	578	කිපජ්ජස්සාමි	399
කායෙ	544, 765	කිලමපො	112
කායෙ කායානුපසයි	545, 546	කිලිස්සති	678
කායෙත	750	කිසමිවිදෙව පකරණෙ	187
කායෙත සංවුතො	118	කිලිස්සෙය්‍යං	618
කායො	758	කිං කාරිස්සාති සත්තාහො	611
කාරකාරතො	119	කිංකාරපටිස්සාචිනී	442
කාරගතො	112	කිං කුසලං	413
කාලකතං	308	කිං කුසලානුච්චි	413
කාලකඤ්ඤා මහාභිංසා	491	කිං ජෙ අමචපාලි	377
කාලකඤ්ඤා කා	594	කිංවිදෙව	607
කාලකිරියා	577	කිං තුණ්හි	102
කාලවාදී	56, 230	කිං පත භනෙන	247
කාලං කරෙති	292	කිං පත න කිරා	265
කාලඤ්චි සමයඤ්ච උපාදය	253	කිං පත මෙ භනෙන	593
කාලං මඤ්ඤයි	165	කිං පත සාරිපුත්ත යෙ තෙ	
කාලඤ්ඤා තපාගතො හොති	666	භවිස්සාති	638
කාලඤ්ඤා	761	කිං පතෙසො	307
කාලෙන	57, 649	කිං වණ්ණො කාරිස්සාති	204
කාලෙන කාලං	152, 617	කිං සබ්බං තපං ගරහිස්සාමි	229
කාමෙවයං	69	කිං සංයොජනා	514
කායායාති	126, 616	කිංසු නාමි	499
කායිකොසලෙසු	450	කිං හි පරො පරස්ස	260, 261
කාලාරම්භිකො	595	කිං හි පරෙ පරස්ස කාරිස්සාති	261
කාලාමො	396	කුකුභ්බා	706

පිටිවිකානි.		පිටිවිකානි.	
කුකකුටසලපානිකා	620	කුසලෙන සිලෙන	201
කුකකුරවතීකො	593	කුසලෙන සමෙකසි	703
කුට්ඨිපරිකාරිකොන	144	කුසලෙසු ධරෙවසු	147, 942,
කුට්ඨි. ඔකකමති	289		669, 767
කුඛිකතරකො	410	කුසලෙති සමනතානකො	434
කුකො. මුඛා	505	කුසලො ජකාති පාපකො	399
කුකකකො	63	කුකකා	66
කුකකවැලෙති	192	කුටො	58
කුද්දලපිටිකො	189	කුටදනොනො	207
කුපිතො	40	කුටවො	75
කුපිනො	179	කුටාභාරකාලායො	218
කුට්ඨානකපා	65	කුකුකලසාලා	241
කුට්ඨානකො	703	කුපධානො	64
කුට්ඨානකො	62	කොනවිදෙව කරණියෙන	197
කුට්ඨිපො. රාජකතිකො	489	කොනවි අසුචිකා	293
කුට්ඨිපො. රාජකතිකො		කොන සමකො. හො	
කොපාන සමිති. වනො	489	කොනසො සද්ධි. සලලපති	603
කුමාරකොපො	584	කොනවො. වාති පජ කුරුරු	472
කුමාරො	673	කොවටො	90, 255
කුමාරිකපසුකො	70	කොවලකපො	458, 701
කුමාරිවකනො. කනි	704	කොවලො	123
කුමාරෙ මුරපො. පතිටො. පෙසි	187	කොවලපරිපුණ්ණො	123
කුරුසු විකරති	321	කොසකමෙලො	232
කුලකුමාරියො	357	කොසකමෙලො	101
කුලපුතො	237	කොසමියු	615
කුලවංශො. සංඝපෙය්ගො	695	කොතිවි කොතිවි කිවකරණි	
කුලපරිවතකො. කුලපරි		යෙති	503
වතකො. ධරෙකො	411	කොලාසිකා	587
කුලාපකො	180	කො. වො. පන හො. ජානාති	
කුලිනියො	357	ජිවිතානො	475
කුලීරකා	706	කො. ව ජවෙ සිකාලො	600
කුලො	375	කො. වානො	600
කුලෙවරනලිති	706	කො. විතාමො	375
කුසමිරො	232	කො. අසු	600
කුසාවතිරාජධානි පමුඛාති	447	කො. වනො	758
කුසලනතිපි න භවිකති	618	කො. වනො. කොති උපකාති	607
කුසලකො	326	කො. වො. මො. සවර්ණ. නිකති	
කුසලසිලි	201	ව දෙකො	473
කුසලකො. ධරෙකො	456		

පිටිබිකානි.	පිටිබිකානි.
කිං හි පණ පරසා 260, 261	කුසලසා 326
කිං හි පණ පරසා කරියානි 261	කුසලසිලී 201
කුකුළුකා 706	කුසලසාධගමාය 456
කුකුළුපටාපානිකා 620	කුසලෙන සිලෙන 201
කුකුළුවනිකො 593	කුසලෙන සමෙකසි 703
කුච්ඡිපරිභාරිකො 144	කුසලෙසුඛමෙසු 147,642,669,767
කුච්ඡිං ඔක්කමනි 289	කුසලෙහි සමනතාගතසා 434
කුඛිනභරකො 410	කුසලො ජහානි පාපකං 399
කුතුහලසාලා 241	කුහකා 66
කුතො මුඛා 505	කුචං 68
කුතතකං 63	කුචදනො 207
කුතතවාලෙහි 192	කුචචෙඨා 75
කුඤ්ඤපිටිකං 189	කුචාගාරසාලායං 218
කුපිතා 40	කෙනවිදෙව කරණියෙන 197
කුපිතො 179	කෙනවි අසුචිතා 293
කුමගණිකානං 703	කෙන සමණො ගොතමො 603
කුමගුප්තා 62	සද්ධිං සලපති 603
කුමගධානකපා 65	කෙනාවටා වානි පඡ් කුරුරු 472
කුමහිණ රජගහිකො 489	කෙවට්ටා 90, 255
කුමහිණ රජගහිකො 489	කෙවලකපං 458, 701
සොපාග සමිතිං වනං 489	කෙවලං 123
කුමාරකසාපො 584	කෙවලපරිපුණ්ණං 123
කුමාර 673	කෙසකමලං 232
කුමාරිකපඤ්ඤං 70	කෙසකමලො 101
කුමාරිවාහනං කච්චා 704	කෙසමයුං 615
කුමාරෙ බුරපං පතිට්ඨාපෙසි 187	කෙහිවි කෙහිවි 503
කුරුසු විහරති 327	කිච්චකරණියෙහි 587
කුලකුමාරියො 357	කොලාසිකා 587
කුලපුතතා 237	කො බො පන ගො 475
කුලවංසං සංඝපෙසාම 695	ජානානි ජිවිතානං 600
කුලපරිවතතසො කුලපරි 411	කො ව ජවෙ සිගාලො 600
වතතසො ධපෙච්චා 411	කොටාහං 375
කුලාවතො 180	කොට්ඨා 600
කුලිඤ්ඤො 357	කොට්ඨා 375
කුලීරකා 706	කොට්ඨා 600
කුලං 375	කොට්ඨා 758
කුමාරකලිනි 706	කොට්ඨා කොති උපනාති 607
කුසවිරං 232	කොට්ඨා මොසවර්ජං 473
කුසාවතරජඛානිපමුඛානි 447	කොට්ඨා ව දෙබො 389
කුසලනතිපි න භවියානි 618	

පිටුවකිනි.		පිටුවකිනි.	
කොතෙවරේ මිය.		බනිබිජ.	60
දසිපුතෙතා:	186	බනිනං හෙදො	577
කොපන සිහනාදො	600	බනිනං පාතුනාමො	576
කොපිතනිදංසනී	689	බමනි	608
කොපෙනපි	687	බමො	748
කොපො	680	බමො	767
කොපං ව දොසං ව		බයෙ සොණං	719
අපපච්චයඤ්ච පානිකාසි	596	බයො	347
කොමාරිකා	587	බරයුරෙත	618
කොමුදිය	98	බරෙ	378
කොරකඛතියො	693	බලමුසිකායො	600
කොසනොතා කං පච්චාචිකඛසි	591	බලිකං	63
කොසලකා	218	බලු	172
කොසලෙසු	166	බාදනියානි	675
කොසිය	154	බාසිතෙ	139
කොසෙය්‍යං	63	බාජිවිබමාදාය	188
කොසොසිතෙ	193	බාජං විවිධං	188
කොසොසිතව්‍යාභුකො	300	බිබ්බාපදුසිකං	601
කොසි හනොත	236	බිබ්බාපදුසිකා ආලු ආලු	
කු අකොසි	396	මනොපදුසිකා	492
කු නවං	690	බිබ්බාපදොසිකා	80
බජ්ජමානං	566	බිණාකාමරතො	201
බජ්ජහොජ්ජමථලොය්‍යසාසිකං	676	බිණාජාති-පෙ-අබ්බසොසොසි	237
බණ්ඩනියං	276	බිණාජනි	166
බණ්ඩනාමි	370	බිණාපාය දුග්ගතිවිනිපාතො	376
බණ්ඩනි	688	බිණාසමො	626
බණ්ඩවං	576, 577	බිසිතබ්බං බිසෙය්‍ය	631
බතායං භික්ඛවෙ රජ	165	බුද්ධකගනො	11
බතනවිජ්ජා	67	බුද්ධකනිකායො	18
බතනිගමනාසාලං	410	බුද්ධමුඛං	628
බතනිගපරිසා	765	බුරපරිගනොතන	112
බතනියා	410	බුද්ධ	593
බතනියොපි තෙ	625	බුංසෙතොතා	179
බතනියො බතනියො තෙව		බෙතනං	58
දුතියං අකබරං	691	බෙමට්ඨිතා	209
බතනං අමනොසි	196	බෙමං	671
බතනි	716	බෙමෙ මිහදායෙ	320
බතනිබල සමාසිතා	475	බෙමියො තුසිතා යාමං	493
බතනි සොරෙව්‍ය නිවිට්ඨා	616	බො	172
බතනි පරමං තපො	326		

	පිට්ඨකයාති.		පිට්ඨකයාති.
චො පන	178	ගමනිරතනෙමි:	666
චොමි.	588	ගමනිරා:	71
ගග්ගරුය ජපාකබරණියානිරො	198	ගමනිරාචනාභයා:	331
ගජෙඛාදකං යමුනොදකෙන	462	ගමනිරො:	314, 458
ගච්ඡන්තො වා:	177	ගරභාය	208
ගච්ඡාමි	159	ගරභිතා:	448
ගණනා:	69	ගරුකරොනාති	356
ගණකමහාමිතතා:	617	ගරුතං දුරා:	619
ගණනාය වා:	651	ගහණියා:	443, 754
ගණ්ඨාති	707	ගහපතගති	728
ගණවර්ජයො:	101, 202	ගහපති	728
ගණනා:	110	ගහපතිනො:	119
ගණී	101, 203	ගහපතිනෙවසිතා:	598
ගණීභූතා:	196	ගහෙ	474
ගතනෙතා:	117	ගාමිකථාපි	65
ගතගොබ්බතං.	307	ගාමබමි:	54
ගතාසෙ	485	ගාමපට්ටනං.	588
ගතීං.	450	ගාමපදං.	588
ගතීං ව	228	ගාරභො:	777
ගතීමා:	650	ගාමිං එකවුරං කතා:	704
ගතන	140	ගිඤ්ඤාකාවසථො	375
ගපිනො:	606	ගිජ්ඣකුටෙව	354
ගතිතා:	265	ගිරාති	488
ගත්ථා:	760	ගිරිගුහං.	146
ගජන්තකරොනනා:	631	ගිරාතපට්ටයගෙහසජ්ජ	
ගමනියො චො පන		පරික්ඛායො	118
ගමපරුයො:	475	ගිරාතා වුට්ඨිනො:	379
ගකිං.	57	ගිරාතා වුට්ඨිනො භොති	765
ගකිබ්බකාසුපගනෙ වසිනෙ	505	ගිරානුපට්ඨානෙන	698
ගකිබ්බකායං පරිපුරෙනති	453	ගිහිකා පිතිජානතා:	682
ගකිබ්බා:	340	ගිතං.	191
ගකිබ්බානං ආගිපති	489	ගුතති	616
ගකිබ්බො:	490	ගුමබං උපෙත්ථා:	700
ගකිසමානතා:	628	ගුග්ගමිකා ආචිකති	693
ගකිසනාතිබ්බි	61	ගුග්ගමිකා පරිග්ගති	693
ගකිංඨ	256	ගුලවංගනාති	589
ගජනියාදකෙන	424	ගුලංගණිකජානා:	338
ගබ්බාචක්කනාතිපු	643	ගොතාණං	604
ගබ්බිතිගො:	625	ගොතාණං.	610
ගමිමි.	653	ගොවරාය පක්කමෙයං.	599

	පිටිවිකානි		පිටිවිකානි.
භොවිජර	613	වතනාරිමානි	407
භොණ්ණකො	63	වතනාරො	541
භොතමසාවකෙන	506	වතනාරො නං දෙවපුත්තො	293
භොතමසාසනානි	506	වතනාරො නං දෙවපුත්තො	
භොතමො	53	වතුද්දිසං රක්කංශ උප	
භොධාලකකණ්ණ	68	ගව්ඡනානි	290
භොපවුමො	304	වතනාරො ඉද්ධිපාද	642
භොපානසිවබ්බං	307	වතනාරො	
භොයුගෙහි	599	සතිපට්ඨානො	392, 642, 663
භොවිදෙදු	468	වතනාරො සම්මප්පධානො	642
භොවිදුස්සනුසංසකෙන	475	වතනාරිසං වස්සායුකො	620
භොසාලො	101	වතනාරිවකකානි	775
සට්ඨකො	63	වතනාරිසං ව ගරියො සාදිසියො	476
ඝංසව්ඡාදනපරමතංශ	118	වතුකුණ්ඩකො	593
ඝංසමෙසනො	631	වතුත්ථකිකො	
ඝංසිතාරුමේ	224	සමනනාරං ගගවො	
වකකරතනං	175, 434	පරිනිබ්බාසි	417
වකකවතනි	174	වතුත්ථං ව නිධාපෙඤ්ඤ	694
වකකවට්ඨිවතො	615	වතුද්දිසං රක්කං ස්පෙඨො	700
වකකානි	299	වතුචාරං අගාරං කට්ඨො	189
වකක්ඛං	312	වතුචාරං අගාරං කට්ඨො	
වකක්ඛිඤ්චපජානානි	566	අව්ඡනි	189
වකක්ඛනො	750	වතුරාසිනියො අංචාසසගස්සානි	325
වකක්ඛනො රූපං	127	වතුරොදස	684
වකක්ඛනො රූපං දිස්සා	760	වන්දග්ගාග	68
වකක්ඛපථසම්මං	452	වන්දනගණ්ණො	442
වකක්ඛපසාදෙදු	734	වන්දනො කාමසෙට්ඨො ව	
වකක්ඛමනො	485	කිනත්ථසංඝොතිඤ්ඤ ව	490
වකක්ඛමනො	428	වන්දංව	493
වකක්ඛමනාස්ස	702	වන්දස්සපනිසං දෙවො වන්දමාගු	
වකක්ඛමො	393	පුරකකච්චො	492
වකක්ඛමො පුරිසො	154	වන්දිමසුරියො	628
වකක්ඛවිඤ්ඤාණං	757	වම්මයොධිනො	110
වකක්ඛවිඤ්ඤායො	265	වරණං	678
වකක්ඛසම්මයො	342, 757	වරතං	613
වඛ්ඛි	262	වරවාදපමොක්කංශ	66, 659
වණ්ණං	179, 706	වරියො	677
වණ්ණාලං	62	වලකො	110
වතනානි	770	වවතනො	677

පිට්ඨකයානි.	පිට්ඨකයානි.
වචනනි 75	විරයාං භවං භවනන 240
වචනි ව උපපජ්ජනි ව 310	විරං දීඝමධානං 78
වචියා 677	විරං යපනාය 675
වචිය පුනරිධානනො 675	විවරසනොසො 739
වාතුමාසිනියා 98	විවරසෙතු 748
වාතුමමහාසුනිකො 85, 116	වුණ්ණකජානානි 556
වාතුයාමසංවරසංවුතො 117, 608	වුනි 677
වාතුරනො 174, 297	වුනිං ව 228
වාරිකං වරනි 309, 476	වුද්දසපාපනාපතො 688
වාරිකං වරමානො 167, 708	වුද්දසසතසකසානි 113
වාරිකා 196	වෙතනෙත භික්ඛුනා 254
වාරිකතං 618	වෙතසා වෙතො පරිවිතකකං 203
විඛතුලකං 63	වෙතසා වෙතො 203
විතතාරංසො 302	පරිවිතකක මද්දකය 203
විතකා 63	වෙතසො ආභොගො 86
විතතමතනො උජ්ඣමකංසු 484	වෙතසො උපකක්ඛිලොසා 640
විතතවිසුද්ධි 778	වෙතසො උපකක්ඛිලෙසො 639
විතතසෙතො 490	වෙතසිකං 256, 578
විතතං 734	වෙතසො උබ්බිලාචිතයනං 86
විතතං අභිනිගරනි 156	වෙතසො විනිබ්බා 755
විතතං ආරුබෙති 234	වෙතියං 596
විතතං පඤ්ඤානානි 582, 737	වෙතියවාරිකං ආභිඤ්ඤානා 407
විතතං පසිදෙය්‍ය 99	වෙතෙය්‍යං අභිසංඛිතෙය්‍යං 244
විතතං විපරිනාමිකං 501	වෙතොබ්බා 755
විතතං සමාධියති 161, 756	වෙතොවිමුතතී 221
විතතානි 506	වෙතොසමාධිං 75, 646
විතතානි නමනති	වෙලකා 110
තිවෙසනානි මාපෙසතුං 373	වොදනෙත 753
විතතාලඛනාරං විතතපරිකඛා	වොදනාවනුති 732
රතං දුකං දෙති 766	වොරකපා 65
විතොතා ව හත්ථි සාරිපුතො 248	ඡට්ඨංපදං 689
විත්‍යාපුපණ්ණො ඉති තෙසං	ඡද්දසා පටිවජාදි 688, 694
තාමං 491	ඡන්තංචායායතනානං 89
විරට්ඨිතිකං 392	ඡන්දකිදුකං 516
විරතරං පබ්බජ්ජනි	ඡන්දරාගො 341
යදි තනොති 676	ඡන්දසමාධිපධාන සංඛාර 453
විරපටිකං භවනන 503	ඡන්දං ජනෙති 581, 737
විරපබ්බජ්ජනා 362	ඡන්දගතිං භව්තනො 688
විරපබ්බජ්ජනො 101	ඡන්දා 341

පිට්ඨකයානි.	
ජෛදු වා රාගො වා	82
ජ ඵසායතනානි	89
ජමතිතතතං	105, 698
ජමා නිකායිණ්ණං	593
ජලාභිජාතියො	114
ජවද්දසානි	232
ජවිමංසලොගිතං	645
ජ සතානි	113
ජසහසාං ගොමවතා යකඩා	
නානතතවණ්ණිනො	489
ජසොවාභිජාතිසු	113
ජසු අජුතතිකාභිරෙසු	
ආයතනෙසු	565
ජිජෙජ්රං	599
ජිද්දං	370
ජිත්තපපඤ්ච	283
ජිත්තපපාතං පපතනති	406
ජිත්තවට්ඨමෙ	283
ජිනුතො	112
ජේතකුලාකාරාදයො	155
ජේතා ඛිලං	484
ජේතා පලිසං	484
ජේදනං	59
ජඛසා විහාරං	263
ජවවැඩුපමො මඤ්ඤ	
පටිභාසි	586
ජතපද කල්යාණී	249
ජතපදන්තවර්ගපාඨො	174, 297
ජතිනුං	507
ජතෙතසම්මං	187, 626
ජතෙතසො	490
ජතෙසුතා	495
ජතො	703
ජතොසම්පරෙත ව	704
ජයපරජයා	68
ජයං වෙරං	690
ජයංපෙතො	649
ජරා	576, 620
ජරා පඤ්ඤාසිංහනි, ව්‍යාධි	
පඤ්ඤාසිංහනි	308

පිට්ඨකයානි.	
ජරා මරණසා	310
ජලනතමිව වාරිතා	500
ජලමග්ගිසිඛාරිව	492
ජලං අග්ගිව භාසති	693
ජලාබුජ	750
ජගසි නො ගෙනෙ	
අමෙව ව කෙවලෙ	474
ජගරිතෙ	140
ජගරිතානුයොගමනුසුතො	649
ජතරූපං	58
ජතවද්දො	266
ජති	89, 669
ජතිජරාමරණීයා	611
ජතිධම්මානං	578
ජතිතාමා	493
ජතීතීරෙධා	340
ජතීමා	154
ජතීවාදෙ	188
ජතීවාදවිතිඛා	188
ජතියා බොසති	
ජරාමරණං ගොති	311
ජතතා	33, 666
ජතපද	209
ජතාමි ආවුසො	595
ජතාමි පසාමි	390
ජතියා	208
ජතීනාං පටිවිරතො	
පරමමරණං	675
ජනෙය්‍යාසි	603
ජලං	90
ජලනන්තවාදෙ	299
ජලියො	225
ජිසවජිතො	500
ජිගුච්ඡාමි	256
ජිණ්ණො	198
ජිතා වජිරතනො	491
ජිතො	690
ජිතං වජ්‍යං ගොතමං ජිතං	
වජ්‍යං ගොතමං	703
ජිනො	199

පිටිබ්බකාති.		පිටිබ්බකාති.	
ජයාය	587	සද්දයසා බ්වමසා	431
ජට්ඨාතින්ද්‍රදානං	69	සද්දයන විහරිණාමි	531
ජට්ඨා භතා අභි	665	ඵපෙනබ්බං ඵපෙනසුං	443
ජරණතා	576	ඵපෙනා චෙති	193
ජට්ඨාසා භතාමාර්ගවමසා		ඵති	643
අබ්බවතෙ	94, 95	ඵනං	57
ජට්ඨතා	64	ඵනං චො පතෙතං	80
ජට්ඨං ජට්ඨකසද්දෙත්ථ	706	ඵනකුසලතා	715
ජට්ඨිකං කපෙපති	581	ඵනාටුතං	614
ජට්ඨිතපරියාදතා	90	ඵනාති	407
ජට්ඨිත සම්බාරං	378	ඵනෙති	688
ජට්ඨිතවිට්ඨසා අත්ථාය	693	සිතතෙතා	117
ජට්ඨිතා චොරොපෙසිං	165	සිතියා	582
ජට්ඨිතෙ අපෙකබ්බං	448	සීතෙ	140
ජුතිමිතෙතා	489	සීතො භතාති	185
ජුගණං	70	චෙති	145
ජුතපමාදට්ඨානං	62	තක්කපරියාගතං	76
ජෙගුච්ඡා	586	තක්කරසා	370
ජොතිනාමා ච ආසවා	493	තක්කි	76
ජොතිපාලො	4 8	තයස	165, 624
ජොතිපාලසොච මාණ		තච්ඡතතා	609
වසා අනුසාසිතියා	468	තච්ඡාත්ථා	677
කාකරතා	499	තඤ්ච තථාගතො පජානාති	77
කාසි	499, 650	තඤ්ච පජානාති	351, 561
කුණං	246	තඤ්ච පජනාමි	601
කුණදසානවිසුද්ධි	778	තඤ්ච පජනතං ත පරමසාමි	601
කුණදසානපටිලාභාය	737	තඤ්ච පජනතං ත පරමසාමි	77
කුණදසානාය විතතං	153	තච්ඡා	774
කුණදසානාය විතතං		තච්ඡා	42
අභිනිගරති	153	තච්ඡං තථං	248
කුණං උපපජ්ජති	666	තඤ්ච සබ්බං අභිසද්දසා	488
කුණමෙව	416	තඤ්චායතනං ත	
කුණවාදෙන	596	පටිසං චෙදෙති	687
කුඤ්ඤා	86	ත ඤ්ඤා	67
කුඤ්ඤිපරිච්ඡො	119	ත ඤ්ඤාලප්පං	703
කුඤ්ඤිසම්පද්ධි	753	ත ඤ්ඤාලප්පො	630
කුණො	101	තණ්හා	341
කුණං ආරුභෙය්‍යාති	662	තණ්හා වසා සිකාමි	628
කුණපටිපතෙතා	662	තණ්හාසම්බව්‍යවිමුත්තා	530
කුණසා අධිගමාය	539	තතියම්ප චො	255

	පිටුවකිනි.
තඤ්ඤා භික්ෂුසංගහයො	455
තඤ්ඤා මේ ඉදං	420
තඤ්ඤා ආමිනකසී	488
තඤ්ඤා ආමිනකසී සන්ධා	488
තඤ්ඤා ව උත්තරිතරං	77
තඤ්ඤා නං	374
තඤ්ඤා පරං නං නුග්ගරති	80
තඤ්ඤා නිදානං	112, 147, 148
තඤ්ඤා ජය	705
තඤ්ඤා තලං	705
තඤ්ඤා භුඤ්ජනාති හොජනං	704
තඤ්ඤා සත්තං	451
තඤ්ඤා ලං	705
තඤ්ඤා ලං	705
තඤ්ඤා 28, 40, 242, 347, 351, 667	
තඤ්ඤා වෙ භුඤ්ජන අස්සප්	40, 41
තඤ්ඤා වෙ භුඤ්ජන අස්සප්-	
භුජිතා වං අනතකමනාවා,	
භුඤ්ජන අස්සප් වස්ස තෙන	
අනතරාසො	40
තඤ්ඤා	33
තඤ්ඤා සුදං සුපපිසො	
පරිබ්බාජනො	33
තඤ්ඤා භුඤ්ජන	40
තඤ්ඤා භුඤ්ජන අභුතං	
අභුතතො	40
තඤ්ඤා හික්කවෙ	87
තඤ්ඤා හික්කවෙ යෙ තෙ සමිණ	
ත්‍රිච්ඡන්දා සංගතවාද	88
තඤ්ඤා හික්කවෙ යෙ තෙ සමිණ	
ත්‍රිච්ඡන්දා සංගත වාද	
සංගතං අනතං නං ව	
ලොකඤ්ඤා පඤ්ඤා	
පෙතති වතුති වද්දුති,	
යෙ පි තෙ සමිණ	
ත්‍රිච්ඡන්දා එකව	
සංගතීනා	88
තඤ්ඤා හික්කවෙ	484
තඤ්ඤා තත්‍රාහිතන්දිති	578

	පිටුවකිනි.
තඤ්ඤා මං අඤ්ඤාතරො	
තප්පිගම්චාරි	236
තඤ්ඤා සුතකකතත	592
තඤ්ඤා වෙ	663
තඤ්ඤා තන්ද	346
තඤ්ඤා දං සුතතං ආවුතං	154
තඤ්ඤා මෙ භුඤ්ජනං	642
තඤ්ඤා පායායා	767
තඤ්ඤා කවෙ	241
තඤ්ඤා	117, 711
තඤ්ඤා අලමෙව	202
තඤ්ඤා එතකපරමි	205
තඤ්ඤා තෙගමි	209
තඤ්ඤා ඡන්දං ජනෙති	448
තඤ්ඤා පරිනිබ්බාසී	221
තඤ්ඤා සඤ්ඤා සම්මතකතං	
සම්මතං	519
තඤ්ඤා සංඛු නිසිතස්ස	663
තඤ්ඤා තඤ්ඤා	699
තඤ්ඤා සන්ධි උලාරං	
සන්ධි නිවාසිතො	701
තඤ්ඤා නිව්ච්චලං රුක්කං	705
තඤ්ඤා ව	218
තඤ්ඤා තං වුච්චති	672, 673
තඤ්ඤා තං	236, 340, 346
තඤ්ඤා තං ව පටිපට්ඨනති	235
තඤ්ඤා තන්ද	685
තඤ්ඤා	774
තඤ්ඤා ගත	120
තඤ්ඤා ගතෙ	600
තඤ්ඤා ගතො	667
තඤ්ඤා ගතස්ස	726
තඤ්ඤා ගතං තමස්ස නතං	460
තඤ්ඤා ගතං දස්සනං	405
තඤ්ඤා ගතස්ස සරිරං	402
තඤ්ඤා ගතෙක අභිසම්මුඛං	666
තඤ්ඤා ගතෙක සංඛං පටිලහති	135
තඤ්ඤා ගතො උපප්පති අරතං	
-පෙ-ත්‍රිච්ඡන්දාගතවා	120
තඤ්ඤා පිටිමෙතො	83

	පිට්ඨකයානි.
තථා පටිපථ්‍යු	662
තථාරූපං	76, 193
තථාරූපානං අරහතං	172
තථා සත්තං ණෙව	173
තථාහි පන මෙ සුඤ්ඤානං	588
තදුපමි.	319
තථෙව තං ණොති	645
තථෙව තං විපාකං	595
තථෙව ණො සිඤ්ඤානං අනදි	600
තදකල්ලං	348
තදණ්ණ	184
තදණ්ණ ණො පන	631
තදණ්ණ අතං භන්තං දිඤ්ඤානං	
අවිනිපාකො අවිනිපාකං	
සඤ්ජානාමි	451
තදඤ්ඤා	349
තදනුභංගනති	192
තදනුභංගනති	192
තදනුතතරං	237
තදනතරං පතිසල්ලිකා	499
තදබ්බවත්ති	675
තදන්තප්පාතකං	675
තදපි එකපට්ඨයා	88
තදපි තෙසං භවතං සමණං	
බ්‍රාහ්මණානං අජනතං	
අපක්‍යතං චෙදධිතං	
තණ්හාගතානං පටිනසිත	
විපථ්‍යදිතමෙව	87
තදවගරි	170
තදක්‍ය භගවතො බ්‍රහ්මා	597
තදහු	98
තදසි	417
තද ණො පට්ඨද්වනති	494
තදෙතරගි ධම්මසම්මතං	631
තදෙතරගි ණෙවසම්මතං	632
තද්දිගුණං ණොගං	698
තද්දිගුණං තද්දිගුණංගං	696
තපස්සිකාය	608
තපස්සිනො උපක්‍යතිලෙඝො	
ණොති	606

	පිට්ඨකයානි.
තපස්සි	606
තපස්සි.	227
තපං සමාදියති	606
තපෙන	116
තපොථිගුත්තං	605
තපොථිගුත්තං	234, 605
තපොපක්‍යමි.	231
තමතණ්ණ	380
තමපරංගෙනා	751
තමහං සපාසනති සපාසිලං	
පටිපුප්පස්සාමි	189
තමෙත මිත්‍රස්සා දිස්වා	631
තමෙව අන්තං	178
තමො	751
තමොක්ඛන්තො අවච්චං	316
තමති තමති සත්තනිකාණං	676
තයා සද්ධිං විපට්ඨතං	501
තයි ගටිතවිජන්තාසම්	501
තයිදං	179
තයිදං කිංසු	685
තයිදං බ්‍රහ්මවරියං	457
තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො	
පජනාති	76
තයො	724
තයො අනතො	725
තයො අංගවා	722
තයො තමා	725
තයො සබ්බාදා	729
තරණංග	610
තක්‍ය ව අන්තං	664
තක්‍ය එවං ජානන්තො එවං	
පක්‍යන්තො	156
තක්‍ය කාලකිරියා	711
තක්‍ය ව නගරං අනු	
අනතලික්ඛ සුමංපිතා	704
තක්‍ය තං විතතං	756
තක්‍ය තෙ අංගුලිකා ලංගං	662
තක්‍ය පඤ්චසූපාදිතක්ඛන්තසු	
උදයවයංහු පයස්සිනො	
විහරන්තො	318

පිටිබිඟුකානි.	
තඤ්ඤා යා පුරිමා කාමසඤ්ඤා	243
තඤ්ඤා ව අත්භගමි.	351
තඤ්ඤා ව සමුදයං.	351
තඤ්ඤාතං කල්පං වටිනාය	627
තඤ්ඤා කුලවෙරෙ මහාරුක්	705
තඤ්ඤා අයං පුරිසෙය	530
තඤ්ඤා ඉදං තෙවිජ්ජානං.	
වුහමණංතං	266
තඤ්ඤාතිහ තිං.	91
තඤ්ඤාතිහානඤ්ඤා	344, 347, 392
තඤ්ඤාතිහ තිං ඉමං ධම්මපරි	
සායං අත්ථජාලනාසිපි තං.	
බාසෙති	91
තඤ්ඤාතිහ අනඤ්ඤා	380
තඤ්ඤා තථාගතොති වුච්චති	666
තඤ්ඤා අනෙකබාහු නානා	
බාහුසමිං ලොකෙක යංයදෙව	
බාහුං	530
තඤ්ඤා ධම්මෙ	757
තඤ්ඤා ධම්මෙ අභිඤ්ඤා ඉසබ	
කච්චං ධම්මං ධම්මෙසු	
තිට්ඨමගමං.	641
තං අත්ථං විනාහිසිං තං අත්ථං.	
මනාහිසිං	452
තං කිං මඤ්ඤාසි	245
තං කිං මඤ්ඤාසි අමච්චං ඉබ	
රුක්	191
තං කිංග භෙතු	75, 79, 627
තං කිං මඤ්ඤාති භවං.	457
තං කුලෙත්ථ ලබ්භා	392, 766
තං ඓං පන	172
තං ඓං පන භගවතං.	103
තං ව පජානාමි	601
තං ව පජානතං ත පරමසංම	601
තං තෙ මයං පතිගණ්ඨාමි	165
තං දිවසං කතකිරියං පාකටං	
භොති	155
තං දෙවො පසිරුපාසතු	103

පිටිබිඟුකානි	
තං තදෙව ථාමසා පරාමසා	630
තං ධම්මං.	125
තං භගවා	643, 662
තං භගවතො	643, 662
තං භවතං.	173
තං මමෙයං උපාදානං සො	
මමෙයං විශාතො	83
තං වාචං.	597
තාමෙවසඤ්ඤා	245
තාණගෙවසි	185
තාදිසං.	664
තානි අභිතුය්‍ය	390
තානි වජ්ජානි	447
තාලසද්ද	411
තාවදෙව	612
තාවතං අභරියතං.	475
තාවතියංතං.	586
තාවතියංසෙති	373
තාසං දක්ඛිණමාදිසෙ	374
තාසංග මහතා භොතති	691
තිකිකි ඤ්ඤා	317
තිණං තිණං	691
තිණණ්ඩවිකිලෙත්ථං	147, 95, 466
තිණණ්ඩං මෙත්ථ කබ්බං	516
තිණ්ණාති සත්ථාති භවත්ථ	
පාතුභවිසානති	619
තිණ්ණං	610
තිණ්ණං තෙසං.	606
තිණ්ණං වෙදානං.	173
තිණ්ණං සංයොජනානං.	221
තිත්ථකෙරෙ	101
තිට්ඨතෙසා භවතං	340
තිට්ඨතනවටි වරතනවටි	157
තිතිකං	325
තිදිවපුරවරසමො	685
තිදිවුපපනො	505
තිඤ්ඤාමි	238
තිබ්බං.	777
තිබ්බං වධකවිතං.	619

පිට්ඨකානි.		පිට්ඨකානි.	
කිංඛි: අංක:පො: පවු		තුංගං ජවං.	587
පවසිතො හවිංසකි	619	තුලං	387
කිපාරිසකිංචාතා	433	තුලංකුටං.	58
කිච්චරු	490	තුලියස	682
කිරිවන්තකථං.	65	තුටං තුටං.	342
කිරියං.	220, 767	තුසිතා	738
කිරිව කාකි	232	තුලපිටුතො වා කප්පාස	
කිරිං කුච්ඡිතං.	291	පිටුතො වා	442
කිරොජනපද	201	තුලසන්තිතා	304
කිරො දුස්සොත මනෙතකි	191	තෙ අලාහා	398
කිරොරට්ඨං	201	තෙ ව අංචපාමකරුං සුච්චා	
කිරො රාජානොපි	587	බුද්ධස්ස සංඝනං.	488
කිරිං වණ්ණකුච්ඡිතස්ස	203	තෙ ව තෙවිජ්ජා	264
කිවිධං.	207	තෙ ව හොනෙතා	74
කිවිධෙත	729	තෙ වරන්ති	485
කිවිධෙත රුපසංඛ්‍යතො	729	තෙ ව සබ්බෙ අභික්කනෙත	
කිංසංචාරවාරං.	277	සභුද්දු දෙවෙ සමුග්ගතො	494
කිංසො විධා දෙදසසි	211	තෙ ජනා	702
කිංසෙ නිරයසතෙ	114	තෙජසි	705
කිණ්ණි	114	තෙජ්ජා ධාතු	759
කිහමිතං.	566	තෙ තං අනුචතතිස්සාමි	475
කිසි	675	තෙ තත්ථ	596
කුච්ඡකුච්චිව නං.	604	තෙ තථාගතස්ස සරිරං.	
කුච්ඡා	601	ඔකිරන්ති	401
කුණ්ඩලිකර පවසාන	703	තෙත	450
කුණ්ඨි අගෙසුං.	240	තෙත චො පන සමග්ගෙත	170, 176
කුණ්ඨි අගොසි	101, 185	තෙත චො පනාහං හනෙත	
කුණ්ඨි හාවෙ	140	සමග්ගෙත	502
කුණ්ඨි හාවෙත	445	තෙත හගවතා	33
කුණ්ඨි භූතො	610	තෙත මං සා පරිසා පරි	
කුණ්ඨි භූතොව නිසිනෙතා		හවෙසස	206
කොති	213	තෙත සුභිමදො	473
කුණ්ඨි භූතං කුණ්ඨිභූතං	107, 710	තෙතති	103, 119, 307, 308
කුතතං.	600	තෙතති හවං.	209
කුමගදොදුචස්ස තෙත		තෙතති හවං රුජා	209
අත්තරාගො	40, 41	තෙතති හො මමපි සුණංථ	199
කුමග බවත්ථ	624	තෙතති සමම සාරපි අලං.	
කුමග බවත්ථ හණ්ණ	588	දුතජ්ජ උය්‍යානභූමියා	307
කුමග පන සෙට්ඨමුපාසමානා	506	තෙතාගාප්‍රසො	226

පිට්ඨකයානි.	
තෙතෙව කරණියෙත	418
තෙත්ත පසඛකම්	594, 595
තෙත්ත පසඛකම් දිවා විහාරය	598
තෙ පරිබොජනා	609
තෙධ ගොතති මනොමියා	627
තෙ හිකුටු	613, 771
තෙ මානවකා හගවනතං	
ඵතදවොටු.	184
තෙ දිවෙඨව ධවෙම	110
තෙ මං තත්ථ	83
තෙ රට්ඨයා පබ්බජිතා	
හිමවනතපසො පොකබර	
ණියා තීරෙ	183
තෙරෙවසයිකාති	556
තෙලං	87
තෙ වත අඤ්ඤත්ත ඵසා	88
තෙව සත්තා සන්ධාවනති	75
තෙ විජ්ජනාථ හිකව්වො	488
තෙවිජ්ජා විපිනං	266
තෙවිජ්ජා ව්‍යසනං	266
තෙවිජ්ජා ජරිතං	266
තෙසඤ්ඤා ව්‍යඤ්ජනානං	664
තෙසඤ්ඤා මිජ්ඣතො අංග	
හාරිතො පරිවාරිතො	494
තෙ සබ්බකාමෙහි	445
තෙසං අත්තරායකරො	261
තෙසං පාතුරහු ඤාණං	488
තෙසං තෙසං	340
තෙසං හත්තන	505
තෙසං මායාවිතො දුසා අංග	
වඤ්ඤාතිකා සඨා	490
තෙ සබ්බෙහි ගතෙ ඵතද	
චොටු.	427
තෙසං සඛ්ඤානං ගණානං	
පටිසුඤ්ඤා	428
තෙසං වරුණාතිමානපච්චයා	630
තෙසං විපරිණාමඤ්ඤාථාගාවා	86
තෙසං චෙදදානා පච්චයා තණ්හා	89
තෙසං වුපසමො	417
තොදෙය්‍යපුත්තො	252

පිට්ඨකයානි.	
තොමරං	500
තිඤ්ඤාව හගවතො අංගො	
චෙහි	219
තිඤ්ඤාව තෙසං ඵතො	
වකුටුමා	249
තිලපි නාම	593
තිං පජ්ජනාති	688
තිං පජ්ජනස්ස රජ්ජන	473
තිං පිතා අහං පුත්තො	474
තිං මත්තානං පටිග්ගහෙතො	176
ථංකිලසෙය්‍යා	232
ථදොගා ගොති අතිමානී	607
ථතයං අංග පජ්ජනො	493
ථාමවතා	652
ථාලිපාකෙ	187
පීනං	147, 752
පීනමිද්ධං	147
ධුසොදකං	232
ධුත්තානීතාති	207
ථෙතො	55
ථෙරකාති ව වත්ථාති	589
ථෙරා	362
ථෙරෙ	3, 663
ථොමගන්ති	264
දකඛා ව ගොති	697
දකඛිණං	111, 112
දකඛිණං අනුපදස්සාමි	696
දකඛිණජනපදං	186
දකඛිණජනපදං ගන්තො චුගෙම	
මනන අධිසිතො රුජානං	
මකකානං උපසඛකම්භා	186
දකඛිණපො තගරස්ස	418
දකඛිණං	729
දකඛිණා විසුද්ධියො	750
දකඛිණා විසුද්ධියො නාම	750
දකඛිණෙය්‍යග්ගි	729
දකඛිණෙත දකඛිණං	418
දකඛිණෙත යඤ්ඤාථාචස්ස	213
දකඛිතාගෙ අපරුජ්ජනසඛං	484

පිටිබ්බකානි.	පිටිබ්බකානි.
දෛකබ්බ	493
දෛකබ්බ	161, 550
දෛකපරිසරය	307
දෛකපරිසරය	214
දෛකමානවිකානි ව	706
දෛකමානවිකා	212
දෛකමානවිකා	342
දෛකමාන	190
දෛකපරිසරය	116
දෛකපරිසරය	112
දෛකමානවිකා	621
දෛකමාන	232
දෛකමාන	610
දෛකමාන	267
දෛකමාන	67
දෛකමාන	610
දෛකමාන	445
දෛකමාන	672
දෛකමාන	112
දෛකමාන	53
දෛකමාන	63
දෛකමාන	211
දෛකමාන	773
දෛකමාන	492, 493
දෛකමාන	492
දෛකමාන	492
දෛකමාන	492
දෛකමාන	494
දෛකමාන	79
දෛකමාන	176
දෛකමාන	99, 442
දෛකමාන	172
දෛකමාන	407
දෛකමාන	198
දෛකමාන	407
දෛකමාන	765
දෛකමාන	734
දෛකමාන	208
දෛකමාන	765
දෛකමාන	180
දෛකමාන	165
දෛකමාන	200
දෛකමාන	344
දෛකමාන	682
දෛකමාන	669
දෛකමාන	639
දෛකමාන	627
දෛකමාන	639
දෛකමාන	70
දෛකමාන	320
දෛකමාන	210
දෛකමාන	445
දෛකමාන	670
දෛකමාන	765
දෛකමාන	730
දෛකමාන	675
දෛකමාන	765
දෛකමාන	210
දෛකමාන	320
දෛකමාන	695
දෛකමාන	750
දෛකමාන	70
දෛකමාන	225
දෛකමාන	699
දෛකමාන	110
දෛකමාන	148
දෛකමාන	212
දෛකමාන	180
දෛකමාන	58
දෛකමාන	117
දෛකමාන	617
දෛකමාන	685
දෛකමාන	666
දෛකමාන	195
දෛකමාන	664
දෛකමාන	83
දෛකමාන	472

පිට්ඨකයෝති.	පිට්ඨකයෝති.
දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරය 737	දිවාදිවය 602
දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරනං 653	දිවාසඤ්ඤං අභිට්ඨාති 737
දිට්ඨවාදිනා 751	දිවියා කායා 531
දිට්ඨි 750	දිසාඛාතො 68
දිට්ඨිජාලනාසිපි නං ධාතරති 91	දිසා සබ්බා ථුවා අහු 488
දිට්ඨිගතං 585	දිසාසු පරිභ්‍යාණං කතො නති 696
දිට්ඨිතිස්සයා 667	දිස්සනති ඛො පත 825
දිට්ඨිපටිවෙධෙ 762	දිසොදිසං අනුයනති 704
දිට්ඨිපාතො 647	දිස්වා 307
දිට්ඨිසොගවිසංයොගො 750	දිසාගමො 2
දිට්ඨිවිප්පුඤ්ඤා 718, 778	දිසාභිඥා 299
දිට්ඨිවිප්පුඤ්ඤා 718	දිසාතිකායො 11, 17
දිට්ඨිසම්පදා 718	දිසාපාසණතිකො 675
දිට්ඨිසාමඤ්ඤාගතො 371	දිසාමඤ්ඤා නිට්ඨති 79
දිට්ඨිසාමඤ්ඤාගතො 758	දිසරයො 258
දිට්ඨිපාදානං 750	දිසරතං විසුද්ධා ඛො අයං 607
දිට්ඨිවෙධ ධම්මෙ අභිසං 626	දිසසං අභිසං 78
දිට්ඨිත 732	දිසං වා අඤ්ඤානො 550
දිට්ඨිව ධම්මෙ 221, 237, 506	දුක්ඛාරං ගො ගොතම 233
දිට්ඨිසංයො 750	දුක්ඛං 578, 653
දිට්ඨිතො 599	දුක්ඛා 86
දිට්ඨිදාසිතො 698	දුක්ඛදුක්ඛතො 725
දිට්ඨිපාටිකං 64	දුක්ඛධම්මෙත 577
දිට්ඨිපුබ්බං 357	දුක්ඛදොමනස්සානං 537
දිට්ඨිපාදාසි 64	අත්ථිකමාය 537
දිට්ඨිනති 434	දුක්ඛතිරුධගාමිනී පටිපදා 248
දිට්ඨිං යානං 704	දුක්ඛතිරුධො 248
දිට්ඨිං ගමනා 261	දුක්ඛපටිකාසුලෙ 586
දිට්ඨිං හවා 261	දුක්ඛං ඛො 602
දිට්ඨිං නං හවානං 261	දුක්ඛං සමුදයං නිරුධං මග්ගං 195
අභිතිබ්බතතියා 401	දුක්ඛසමුදයො 248
දිට්ඨිති 401	දුක්ඛසමුදයසමාපතො 344
දිට්ඨිතිපි වජ්ජකපුරාණොති 402	දුක්ඛස්ස නතකතො 393
දිට්ඨිතිපි භුරියාති 402	දුක්ඛස්ස නතකතීරියො 773
දිට්ඨිතිපි සමාපතොති 402	දුක්ඛිතො 586
දිට්ඨිදිජාපකම් විප්පුඤ්ඤා 491	දුක්ඛිතො 148
දිට්ඨිති ව මනුස්සකොති ව 419	දුක්ඛිතං 308
තවෙවති 85	දුක්ඛිත අතතතසඤ්ඤා 757
දිට්ඨිති 85	දුක්ඛිතො 588

පිටිවිකානි.	පිටිවිකානි.
දුග්‍යතො	දෙවසුතො 490
දුරුතො	දෙවො 340
දුරුතං ඛො 347, 605	දෙවතං දෙවොනුභාවං 289
දුරිතො ඕකාතාධිගමො 455	දෙවතං වා දෙවතත්‍යං 340
දුර්දිග්‍යො අගොසි 445	දෙවොනුභාවං 452
දුර්ග්‍යො 71	දෙවො පඨමං පඨගණිකානි 292
දුර්ග්‍යො 314	දෙවොසුරසධ්‍යාමො 531
දුර්ග්‍යො 505	දෙවො 445
දුර්ග්‍යො 608, 759	දෙවොපි හිලෙකානි 506
දුර්ග්‍යො 774	දෙවො වස්‍යනො 396
දුර්ග්‍යො 773	දෙවො 152
දුර්ග්‍යො 659	දෙවො වා හවිස්‍යාමි 755
දුර්ග්‍යො 69	දෙවො මිඤ්ඤ 118
දුර්ග්‍යො 69	දෙසිතො 668
දුර්ග්‍යො 588	දෙසිතො පඤ්ඤාතො 414
දුර්ග්‍යො 411	දෙසිතො 115
දුර්ග්‍යො 659	දෙසිතො 547
දුර්ග්‍යො 606	දෙවොසුතො 714
දුර්ග්‍යො 71	දෙවොරිකා 617
දුර්ග්‍යො 314	දෙසිතො 99
දුර්ග්‍යො 499	දෙසො 719
දුර්ග්‍යො 398	දෙසො වා පටිසො වා 82
දුර්ග්‍යො 519	වට්ඨානුරුකපා 114
දුර්ග්‍යො 372	වට්ඨිපද 114
දුර්ග්‍යො 426	වහනිංසිමානි 668
දුර්ග්‍යො 58	වයකාරි 632
දෙවතායා 484	වයං ගාමිනී 697
දෙවතායා අභිකක්‍යනො තො 488	වයොන 342
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	වොර 457
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	විදුගම්වරතර හනුතො 686
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 231
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 556
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 443, 445
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 694
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 296
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 349
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 659
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 451
දෙවතායා භිකක්‍යො 488	මිලානි 174

	පිටුවකිනි.		පිටුවකිනි.
බහරවැසි:	489	බලමං පුජේනෙතා:	616
බහරවෙසි:	458	බලමං මානෙතෙතා:	616
බහජාති:	689	බලමං සකකරෙතෙතා:	661
බහුකං:	63	බලමා:	71
බහුග්ගහ:	10	බලමානුබලමං:	677
බහුපාකාරං:	426	බලමානුබලමපටිපත්ති:	748
බහුපාකාරං පරික්ඛිපාපෙතා:	426	බලමානුබලමපටිපත්තා:	386
බනෙතා සිනෙතිග්ගාම:	475	බලමානුබලමපටිපනෙතා:	403
බලමකායො:	627	බලමානුසාරි:	648
බලමකතිනි:	749	බලමාදසං:	376
බලමවකුං:	165, 195	බලමාපි මං තපපටිහත්ති:	379
බලමජලනාපි නං බාජෙරගි:	91	බලමාබිපනෙතෙතා:	616
බලමජක බලමතිමිතො:	627	බලමිකං:	118, 191
බලමඤ්ඤ:	761	බලමිකං බලමරුතං:	165
බලමට්ඨිතකං:	248	බලමිකං රකුඛාචරණගුත්තිං:	357
බලමදායාදද:	627	බලමිකා:	367
බලමතිගාමිතං:	248	බලමියා කපාය:	208, 347, 418
බලමකිසො:	639	බලමි:	289
බලමතිසනාතිගා:	762	බලමුපසංගිතං:	677
බලමපටිසනාජෙර:	717	බලමම:	672, 755
බලමපටිසංචෙදිනො:	756	බලමම ඤාණං:	747
බලමපදාති:	748	බලමම දෙසෙසායාමි:	360
බලමගුතො:	627	බලමමන:	176, 682
බලමමච්ඡරියං:	752	බලමමසු:	641
බලමමිතිතා:	457	බලමො:	159, 314, 767
බලමගාගං:	677	බලමො අරකතාමිව:	600
බලමරුජා:	174, 297	බලමො ව දෙසසති:	766
බලමය්ස අනු බලමං:	658	බාදුකුසලතා:	715
බලමය්ස ව සුබලමතං:	460	බාදුයො:	755
බලමය්ස වානුබලමං:		බාදුතාතතනං පටිවට්ඨ:	
ව්‍යාකරොනති:	227	උපාජ්ජති ඵසානාතතනං:	778
බලමවාදි:	57	බාරං:	152
බලමධුමජක බලමකෙකු:	616	බාජෙරගි:	57
බලමං:	1, 409, 616, 773	බාරණීයං:	397
බලමං අපවයමානො:	616	තිනිමා:	650
බලමං ගරුකරෙතෙතා:	616	තිරණු:	307
බලමං ව භික්ඛුසබ්බං ව:	159	තිතරං අදසි:	187
බලමං දෙසෙමි:	531	ධුතතා:	434, 691
බලමං තාමි පාසාදං:	445	මොපතං:	62

පිට්ඨකිකානි.	පිට්ඨකිකානි.
ධංසෙමි 255	න ඛො පනාහං 471
න අනෙකාසනාති 624	න ඛොපනෙතං ඉච්ඡාය 578
න අඤ්ඤාමඤ්ඤා	න ඛො මහාලී 221
ව්‍යාඛාසෙනති 117	න ඛො මෙ ගනෙත 111
න අඤ්ඤා විතතං උපභිපෙතති 261	න ගබ්භිනියා 231
න අත්තානං පාතුකාරිස්සති 658	න ගරුකරොනති 179
න අපවායනති 179	න ගරුපකාරිකාසු 192
න අභිඤ්ඤාය 248, 477	න ගාඛති 258
න අලමරියා 229	න ව කාමෙසු ගිණො 650
න අයසුමුඛා රුදමානා	න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපා 551
පරිකමමානි අකංසු 212	දිශති 685
න ආදිබ්‍රහ්මවරියකං 247, 667	න ව පග්ගරණී 162
න ආවුසො 416	න ව පන විවෙය්‍ය පෙකති 683
න ඉඤ්ඤානති 117	න ව විසටං 683
න උභංසොසො 754	න ව විසාබ්බි 683
න උභං සොසො න අකතිට්ඨි	න ව වෙගුති 648
ගාමි නාම 754	න ව සාරවහරු 694
න උපලිච්චති 300	න වස්ස කිඤ්චි සොගානං 148
න උපසමාය 248, 477	වයො 531
න එලකමනතරං 231	න වාහං නෙසං 220
න එවං සොති 379	න විරං තිණ්ණියාති 648
න එහි හදනතිකො 231	න වෙව මුසාවාදුපසංගිතං 394
න ඔක්කමිස්සට 343	න වෙව සුතො ඔතරනති 262
න කල්ලං තසෙසං 226	න වොදනාරහො 62
න කල්ලොපිමුඛා 231	න වට්ඨි 57
න කුතොපි හයං සමනුපස්සති	න වට්ඨිතවාදිතවිසුකදස්සනා 148
යදිදං සීලසංවරතො 127	න වර්ණදෙය්‍ය 507
න කුමතිමුඛා 231	න තත්ත කඛති කොපි 202
න කුලෙජේට්ඨාපවාසිතා 618	සාවකො 267
න කඛතතකොසො 68	න තං තත්තාවසිස්සති න තං 666
න කඛතතාති තාරකරුපාති 630	න තං තත්තාවට්ඨිති 90
න කඛතතාති පුරකඛතා 492	න තං දෙවං 106
න බමති 606	න තිට්ඨහදනතිකො 231
න ඛො අතං 255, 593	න ති අයං ලොකො 115
න ඛො අමඛට්ඨ 188	න ති ඉතො බභිද්ධා 76
න ඛො අතං මොසපුරිස	න ති වෙවෙත උතතරි 255
අරහත්තස්ස මච්ඡරායාමි 593	කරණියං 704
න ඛො ආනන්ද එත්තාවතා 403	
න ඛො එසො භික්ඛු පඤ්ඤා	
එවං පුට්ඨිතබ්බො 258	

	පිට්ඨකයානි.
නඤ්ඤානාගතස්ස	726
නඤ්ඤානි පුතබ්බාවො	666
නඤ්ඤානි දිනනං	151
නඤ්ඤානි පරලොකො	115
නඤ්ඤානි පුරිසකාරෙ	113
නඤ්ඤානි බලං	113
නඤ්ඤානි මාතා නඤ්ඤානි පිතා	116
නඤ්ඤානි විරියං	113
නඤ්ඤානි සත්තා ඔපපාතිකා	116
නඤ්ඤානි හායනවට්ඨිකා	116
නඤ්ඤානි කම්මං	70
නඤ්ඤානි ව	267
න ධර්මානි	316
න ධර්මානි	619
න ධර්මානි	247, 667
න ධර්මානි	364
න ධර්මානි	248, 477
න ධර්මානි	247, 477
න ධර්මානි	725
න ධර්මානි	247, 477
න ධර්මානි	578
න ධර්මානි	748
න ධර්මානි	756
න ධර්මානි	379
න ධර්මානි	393
න ධර්මානි	742, 746
න ධර්මානි	624
න ධර්මානි	106
න ධර්මානි	608
න ධර්මානි	680
න ධර්මානි	364
න ධර්මානි	703
න ධර්මානි	179
න ධර්මානි	648
න ධර්මානි	756
න ධර්මානි	618
න ධර්මානි	363
න ධර්මානි	608
න ධර්මානි	676
න ධර්මානි	231

	පිට්ඨකයානි.
න ධර්මානි	474
න ධර්මානි	588
න ධර්මානි	588
න ධර්මානි	588
න ධර්මානි	588
න ධර්මානි	179
න ධර්මානි	708
න ධර්මානි	231
න ධර්මානි	148
න ධර්මානි	262
න ධර්මානි	212
න ධර්මානි	613
න ධර්මානි	705
න ධර්මානි	292
න ධර්මානි	362
න ධර්මානි	471
න ධර්මානි	117
න ධර්මානි	755
න ධර්මානි	247, 477
න ධර්මානි	764
න ධර්මානි	711
න ධර්මානි	179
න ධර්මානි	423
න ධර්මානි	364
න ධර්මානි	662
න ධර්මානි	756
න ධර්මානි	193, 726
න ධර්මානි	596
න ධර්මානි	83
න ධර්මානි	248, 477
න ධර්මානි	532
න ධර්මානි	739
න ධර්මානි	739
න ධර්මානි	672
න ධර්මානි	766
න ධර්මානි	317
න ධර්මානි	470
න ධර්මානි	397
න ධර්මානි	110

පිටස්ඛකානි.		පිටස්ඛකානි.	
තභාපතං	64, 70	තාතිසජ්ජි	680
තභාපෙසුං	444	තාමගොපතං	180, 203
ත හි දෙවා	618	තාමඤ්ච රූපඤ්ච	258
ත හි පබ්බජිතො	325	තාමකඤ්ඤාච	264
ත හි පබ්බජිතො පරුපසානි	325	තාමනිසොන ආගඤ්ඤා	493
ත හි සංග්‍රහං	428	තාමරූපපච්චයා එසො	339
ත හෙතං ආවුසො අත්ථ		තාමරූපෙ වො සති විඤ්ඤාණං	311
සංතිතං	667	තාමං	713
ත හෙතං පොට්ඨපාද අත්ථ		තාමෙත වා ගොතෙතත වා	415
සංතිතං	247	තාලප්‍රයං	633
තලො රුඤ්	490	තාලං	117
තාගා පච්චොදෙතිනි	106	තාලං දුරභරණාය	691
තාගංගා භූමි	106	තාලං සල්ලාපාය	604
තාගං	493	තාගං තත්ථ	284
තාගාපලොකිතං	392	තාගං තං	395
තාගාවාසසතෙ	114	තාගං පොරොහච්චෙ රමෙ	473
තාගා සුපණ්ණා සරණමගංසු		තාගං ගද්දෙ වරෙය්‍යාගෙ	502
බුද්ධං	491	තාහු අඤ්ඤාසප්පංගො	417
තාගෙති	601	තීකති	69
තාගො සම්මාතිතතෙතො වා	500	තීකාමලාති	653
තාගො ව සද්දනගුණාති	506	තීකාගො බුද්දතො	18
තාතිසිතාය තාවිච්චිණ්ණාය	754	තීකාගො මජ්ඣිමො	18
තාප්භරණං	766	තීකෙතො	669
තාප්පතනියෙසු	659	තීකකුජ්ජිතං	169
තාප්පතනො	102	තීකබමති	643
තාදිකා	375	තීකණ්ණො	102
තාදිකෙ	375	තීකමනගරජතපදකාසු	65
තාදිකියා	450	තීකමො	593
තාගිමුච්චති	193, 725	තීගගණ්ණිකා	116
තාතතතතපං	68	තීග්‍රොධපරිමණිලො	302
තාතතතසද්දො	84	තීගෙකාසො	106
තාතාදිජගණාසුතා	705	තීසණ්ණි ව	490
තාතාමග්ගාති	264	තීව්ච්චනාති	213
තාතාවිතිතංග	554	තීව්ච්චො	80
තාතාමෙරජ්ජනාතං	196	තීව්ජරතනිසු	396
තානුපමෙව්ච්චයා	152	තීජ්ජරවජ්චති	779
තානුපපදෙය්‍යමානෙ	617	තීඛිංසිතබ්බං	261
තාපද්‍යනං පඤ්ඤායති	630	තීද්දසවජ්චති	761
තාපරං ඉත්ථතොය	157	තීද්ධිතාපං	587

පිටිමකානි.	පිටිමකානි.
නිබානවනි.	නිරබ්බදං 671
නිබානවනී 57	නිරයපාලෙසු 586
නිත්තමෙකො 194	නිරයං වා නිරව්ජාන 260
නිත්තාදි 453	නිරයො 752
නිපකො සකො 501	නිරුත්තරපථො 345
නිපට්ඨකාරං 626	නිරේධාය උපසමාය 477
නිපුණං 71, 83	නිරේධො 746
නිපුණො 314	නිරේධො නිරේධොති ඛො 312
නිපාඤ්ඤා 778	නිරේඛං 112
නිපුරිසෙති 307	නිවාතවුතති 699
නිපොසිකා 66	නිවාසමහිජානාමි 451
නිබ්බණ්පතතියො 773	නිවාසෙති 374
නිබ්බණ්සා සච්ඡිකිරියාය 539	නිවිට්ඨා 626
නිබ්බණ් පරමං 325	නිවිසති 578
නිබ්බණ් විමුක්තානුතරියං 734	නිවුතවුමලොකා 473
නිබ්බණ්සා 477	නිසජ් ඛො හගවා 38
නිබ්බාපෙසු 424	නිසන්ධියා 664
නිබ්බිදාය 477	නිසිනන 140
නිබ්බිතනාරූපා 659	නිසිනනා භොති 99
නිබ්බුතං 587	නිසිදානු හනනා හගවා ඉදමා 240
නිබ්බුථං 62	හනං පඤ්ඤාතං 240
නිබ්බුත්තමානාය 631	නිසිදනං 384
නිබ්බෙසියමානමෙව ඵලෙති 116	නිසිදි 932
නිබ්බෙසෙති වා සචෙ පභොසි 66	නිසාරණං 351
නිබ්බෙසෙති වා 659	නිසාරණං ව 77
නිබ්බෙධහානියා 760	නිසාරණ පඤ්ඤා 742
නිබ්බෙධිකාය 754	නිසාරාය 616
නිමිත්තණං 231	නිසාරණියා 755
නිමිත්තං 67	නිසාරණිය ධාතුයො 759
නිමිත්තානුසාරී 759	නිතිතදණ්ඩා නිතිතසන්ධො 53
නිමිත්තනා ආදියති 644	නිතියති තස්ස යසො 689
නිමොදෙති 180	නිතො 221
නිමොතරති 732	නිතනති වාසෙට්ඨ වදෙසි 264
නිමොතරතිනො ආලු අපාලු පරතිමිත්තා දසෙතො 493	නිතොණිකො නිතොති 263
නිමිතිනි 732	නිතොති 370
නියතිසමගතිහාපට්ඨණා 113	නිලනිදස්සනාති 391
නියතො 376	නිලනිසාසාති 391
නිරන්තකන 692	

පිටස්ථිතානි.	පිටස්ථිතානි.
නිලවණ්ණං 377	නො ව බො අධිකානං 617
නිලවණ්ණානි 391	නො ව බො දිබ්බානි සඤ්ඤානි 220
නිලවණ්ණං 377	නො ව බො සොභාබ්බං 235
නිලා 377	මඤ්ඤානි 665
නිලානි 391	නො වෙ බො අනාගතං 82
නිලාලභිකාරු 377	නොතිපි මෙ නො 82
නිවරණානි 752	නො නොතිපි මෙ නො 357
නුතනානි 770	නො පරිනාපෙය්‍යානි 592
නෙකතිකා 691	නො විසති 608
නෙකබ්බමධානු 721	නො හිතායාවතනි 245
නෙකබ්බම විතකකා 720	නො හෙතං හනොත 242
නෙකබ්බමං බො පත 756	පතකඤ්ඤා 233
නෙතා 699	පතතිකො 233
නෙතං ආනං විජ්ජති 192	පතති බො එසා 291
නෙතතතපතං 70	පතතියා සිලවතී 316
නෙපකකං 650	පතාසිනුං 102
නෙම 705	පකුඤ්ඤා 68
නෙමිතතිකා 66	පකකඤ්ඤාසි 185
නෙමියං සබ්බාකාර පරිපුරිතා 435	පකකං පටිවිරුලුතං 630
නෙමසද්දෙත තමා සමාධිමතං 503	පකකාමි 747
නෙලා 56	පකකිඤ්ඤානෙවොය්‍යා 110
නෙව අතිතංසෙ සමනු 461	පකකිනො 340
පසාම න පනෙතරති 746	පකකි සකුණං 588
නෙව අතතානං උකකංසෙති 393	පකකරනං 63
නෙව අතිනඤ්ඤාබ්බං 742	පවතො 112
නෙවතතානං උකකංසෙති 396	පවාරා තසා රාජිනො 591
නෙව දක්ඛිණානි 139	පවකකානො 348
නෙව දායකතො මිත්‍රජාති 751	පවතනං යෙව පරිනිබ්බායති 70
නො පරිතොගතතො 706	පවතනං යෙව සති උපට්ඨ 362
නෙව මහාරුජානං ආදියනති 85	පෙය්‍යානති 601
නෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤා 85	පවතනං යෙව නිබ්බුති විදිතා 653
නෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤා වාදො 495	පවතනං යොතිසො මනසිකාරු 506
නෙසං ලොමවි ඉඤ්ඤා 442	පවතනං වෙදිතබ්බං 671
නො අතිවාරි 601	පවතනං නතතබ්බං 529
නො අතයං ආපජ්ජති 624	
නො අපරිපුණ්ණාය 651	
නො අරියානි වුවති 651	

පිටුවකිනි.	
පව්වසිතා:	586
පව්වසිතො:	56
පව්වයො:	113
පව්වයොසුං:	498
පව්වාඡනො:	125
පව්වාහාසි:	184
පව්වාමිනෙතන:	671
පව්වට්ඨාසි:	612
පව්වද්වයනති:	311
පව්වපට්ඨිතකාමා:	732
පව්වපට්ඨනසු නිවට්ඨසු	
ව්‍යසනං දයොසනි	692
පව්වකා: ඉතිකො:	104
පව්වකා: ඉතිකො:	
ආරොපෙනි:	105
පව්වසනො: පකාසෙනති:	705
පව්වතිපාති:	117
පව්වතිපාතිනි:	442
පව්වහතනං:	146, 269
පව්වහතනිවට්ඨං:	36
පව්වමොමකිවට්ඨං:	37
පව්වමොපි:	264
පඤ්ඤාලිකාති:	264
පඡ:	121
පඡෙතිකාම:	588
පඤ්ඤාබ්‍යවිපට්ඨිකො:	770
පඤ්ඤාබ්‍යවි:	642
පඤ්ඤාසිංහනිබ්‍රහ්ම:	
ආමනෙතනසි:	498
පඤ්ඤාසුපාදානකිනෙතනසු:	565
පඤ්ඤාසි කාමිගුණෙති:	86
පඤ්ඤාසුපාදානති:	642
පඤ්ඤාසුපාදාන:	249, 668
පඤ්ඤාසුපාදාන:	668
පඤ්ඤාසුපාදානපට්ඨං:	345
පඤ්ඤාසුපාදාන:	668
පඤ්ඤාසුපාදාන ආසනෙ:	37
පඤ්ඤාසුපාදාන ආසනෙ නිසිද්දි:	38
පඤ්ඤා:	778
පඤ්ඤාපනං:	315

පිටුවකිනි.	
පඤ්ඤාපාදිපුරි:	611
පඤ්ඤාපාදිපුරි: වෙසුලලතනං:	249
පඤ්ඤාපෙනති:	74
පඤ්ඤාසු:	682, 750
පඤ්ඤාසු දුබ්බලිකරණි:	689
පඤ්ඤාසු දුබ්බලිකරණං:	640
පඤ්ඤාසුපට්ඨං:	345, 349
පඤ්ඤාසුපෙන:	778
පඤ්ඤාසුපෙනො:	365
පඤ්ඤාසුපිඤ්ඤා:	221
පඤ්ඤාසුපිඤ්ඤා:	352, 647
පඤ්ඤාසුපිඤ්ඤාසුපෙනං:	604
පඤ්ඤාපට්ඨිකානාති:	588
පඤ්ඤා: ව්‍යං පුට්ඨනති:	234
පඤ්ඤා: පුට්ඨ:	596
පට්ඨිකා:	63
පට්ඨාකං පට්ඨිකරණං:	658
පට්ඨ:	20
පට්ඨිකා:	63
පට්ඨිකාසුපාදාන:	586
පට්ඨිකාසුපාදානසුපාදාන විහරති:	651
පට්ඨිකාසුපාදාන: න සකෙතාම:	501
පට්ඨිකාසුපාදාන:	293
පට්ඨිකාසුපාදාන: විපුට්ඨිකාති:	
නො: දායකතො:	761
පට්ඨිකාසුපාදාන:	343
පට්ඨිකාසුපාදාන:	664
පට්ඨිකාසුපාදාන:	504
පට්ඨිකාසුපාදානසුපාදාන:	715
පට්ඨිකාසුපාදාන: හොති:	695
පට්ඨිකාසුපාදාන:	159
පට්ඨිකාසුපාදාන: සෙවති:	607
පට්ඨිකාසුපාදාන:	770
පට්ඨිකාසුපාදාන:	654
පට්ඨිකාසුපාදාන:	230
පට්ඨිකාසුපාදාන:	462
පට්ඨිකාසුපාදානසුපාදාන:	778
පට්ඨිකාසුපාදාන:	734
පට්ඨිකාසුපාදාන: ව්‍යං ආරංචනති:	235

පිට්ඨකානි.	පිට්ඨකානි.
පටිපනනා නොති 20	පණිතතරං 119
පටිප්‍රණාමෙත්වා 378	පණිතතරං 257
පටිභංසු 315	පණිතා 71
පටිභාණ්ඩා 699	පණිතො 314
පටිභොගියා 684	පණිතා ඩාතු 721
පටියාදෙනො 418	පණිතෙන 194
පටිලහති 671	පණිතකා 194
පටිලහිංසු 682	පණිතවෙදනියා 71
පටිලාභගෙන 680	පණිතවෙදනියො 314
පටිවසති 238	පණිතා 83
පටිවසනති 207	පණිතො 409, 639, 699
පටිවාතරූපා 669	පණ්ණමුසලා 631
පටිවිරතො 52	පතිගණාතු 165
පටිවෙඨො 654	පතිගණාමි තෙ අග්ගං යං චං ගොවිඤ්ඤ භාසසි 472
පටිසංඛාතබලං 717	පතිට්ඨාපෙය්‍ය 588
පටිසංචාරෙ 716	පතිමනෙතතුං 184
පටිසමමාදති 502	පතිමානෙතො 194
පටිසල්ලාණං 762	පතිරූපෙන 695
පටිසල්ලාතසාරූපානි 603	පතිරූපෙදසවාසො 775
පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො 284	පතිවට්ටසි 317
පටිසංවෙදෙසි 615	පතිසල්ලිකාය 310
පටිසංවෙදිකානති 88	පතිසල්ලිතො 602
පටිසෙවති 738	පතිසල්ලිතො භගවා 218
පටිසොතගාමිං 316	පතතකඛනෙති 610
පට්ඨපෙසි චො 444	පතතවිවරං අදාය 374
පඨමං 119	පතතයොගනෙකමි 663
පඨමජ්ඣානං 447	පතතං 666
පඨමාභිනිබ්බතො 350	පතතාලහතං 63
පඨමාභිසම්මුද්ධො 391	පභිනතතෙර 587
පඨමෙත වයසා 200	පදනො වෙය්‍යාකරණො 173
පඨමො ඔකාසාගිගමො 455	පදකම්ණං කචො පකාමි 165
පඨම්සඤ්ඤිතියො 405	පදකම්ණකාගි අනුසාසනී 767
පඨම්ඛාතු 769	පදබ්‍යඤ්ඤානානි 393
පඨම්කායො 117	පදසායෙව පවනෙතසි 194
පඨම් පඨම් කායං 116	පදහති 582
පණ්ණෙත 618	පදාති 116
පණ්ණිය 755	පදිපෙය්‍යං 673
පණ්ණිකමමං 70	පදුමං 162
පණ්ණියානි 588	පදෙසවතති 413

පිටිබිකානි		පිටිබිකානි.	
පදෙසෙසා	147	පමුදිතයා පිති	151
පබානං	74, 645	පයතං	191
පබානානි	746	පයෙසා තතතයා	628
පබානාය	755	පසිරුදහසි	461
පබානියංගානි	753	පසිරුපාසනති	705
පබානෙත්තු	648	පරතාමිති	502
පනඬිකලාපං	588	පරතිමත කාමා	732
පනායති	306	පරපුගලවිමුත්තිකුණ	650
පනාසො	681	පරමං	234
පනුණුණානි	770	පරමදිට්ඨධම්ම නිබ්බාණං	86
පනතානි	586, 603	පරමාය	442
පඤ්ඤා සයනාසනං	326	පරමාය පුජය	404
පඤ්ඤනං	618	පරමාය වණ්ණපොකවරතාය	198
පඤ්ඤනා	208	පරමුඛිං වා ආලිඝ්ඛයා	261
පපඤ්චසඤ්ඤා සඬානිදුනො	516	පරමාරං සංසතතා	264
පපඤ්චසඤ්ඤා සඬානි රෙඨ		පරලොකවජ්ජගගදයා	
සාරුපගාමිතිං	516	විනො	317
පපටිකපතතා නොති	608	පරසතතානං	256
පපාතසතානි	115	පරසෙනපාමද්දනා	175
පපාතා	116	පරං වමෙතති	606
පබ්බජති	80	පරං විශ මතතාය	236
පබ්බජනාය	208	පරාගුතරුපො	599
පබ්බජ්	615	පරාමසිතිං	632
පබ්බජිතං උපාසිතා	680	පරි	147
පබ්බජ්	236	පරික්ඛාරා	456
පබ්බජ්චට්ඨි ව	676	පරික්ඛාරා භවනති	210
පබ්බතං	146	පරික්ඛිණ්ණවසඤ්ඤාජනො	626
පබ්බතසඤ්ඤාප	157	පරිගහනො	342
පබ්බතවිසමං	619	පරිවාරිකා	503
පබ්බාජජසි	180	පරිතතානි	390
පහං	269	පරිතතානුදිට්ඨි අනුසෙති	346
පමතතයා සාපනෙයා	693	පරිදහාමි	448
පමතතං රක්ඛති	693	පරිදෙවො	578
පමාදට්ඨානං	689	පරිනිබ්බානි	633
පමාදමාපජ්ජති	606	පරිනිබ්බාණිකො	766
පමාදුඛිකරණං	372	පරිනිබ්බාණාය	610
පමුච්චෙ නිසිදි	398	පරිනිබ්බුතො	393, 610
පමුඤ්චනානු සද්ධා	320	පරිනිබ්බුතො භනෙතා	416
පමුච්චා	116	පරිපක්කං ථුයා ථුයා	
		වෘතති කණෙති	116

පිටිවිකෘති.		පිටිවිකෘති.	
පරිපූර්ණ	112	පරිපූර්ණ	123
පරිපාකං ආගමනා	587	පරිපූර්ණ වෙනසා පරිපූර්ණ	
පරිපාච්ඡාන	261	දූෂණක	152
පරිපූර්ණ	123	පරිහරිණය	620
පරිපූර්ණකොසකොට්ඨා		පරිහරිණයමි	557
භාණ 208		පරිහරිණය	305
පරිපූර්ණසම්පාදනපදා	606	පරිහාරපථ	63
පරිපූර්ණ	605	පරිහිතය	696
පරිපූර්ණය	624	පරිලාභනානතතං	779
පරිපූර්ණ	733	පරිලාභා	758
පරිපූර්ණ	151	පරිලාභය	631
පරිපථර්ත	151	පරිලාභය	325, 326
පරිපථර්ත	733	පරිලාභය	40, 41
පරිපථර්තසංකං පරිපථර්තසංකං	151	පරිලාභය	40
පරිබ්බාජකසතෙ	114	පරිලාභය	175, 298
පරිබ්බාජකය	802	පරිලාභය	146
පරිභාසාති පරිභාසය	706	පරිලාභය	758
පරිමිද්දනං	64	පරිලාභය	587
පරිමිද්දනං සතිං උපට්ඨපෙත්තං	147	පරිලාභය	146
පරිමිද්දනං සතිං	116	පරිලාභය නිසිදි	452
පරිමිද්දනං සතිං	67	පරිලාභය	62
පරිමිද්දනං	664	පරිලාභය	186
පරිමිද්දනං සතිං	759	පරිලාභය	773
පරිමිද්දනං සතිං	283	පරිලාභය	618
පරිමිද්දනං සතිං	202	පරිලාභය	188
පරිමිද්දනං සතිං	233	පරිලාභය	232
පරිමිද්දනං සතිං	340	පරිලාභය	398
පරිමිද්දනං සතිං	341	පරිලාභය	191
පරිමිද්දනං සතිං	779	පරිලාභය	484
පරිමිද්දනං සතිං	666	පරිලාභය	682
පරිමිද්දනං සතිං	466	පරිලාභය	778
පරිමිද්දනං සතිං	738	පරිලාභය	733
පරිමිද්දනං සතිං	86	පරිලාභය	192
පරිමිද්දනං සතිං	323	පරිලාභය	493
පරිමිද්දනං සතිං	732	පරිලාභය	631, 658
පරිමිද්දනං සතිං	761	පරිලාභය	235
පරිමිද්දනං සතිං	733	පරිලාභය	357
පරිමිද්දනං සතිං	151	පරිලාභය	617
පරිමිද්දනං සතිං	234	පරිලාභය	754

පිටුවකිනි.	පිටුවකිනි.
පසාදයොසි	499
පසිදනති	235
පසුං එකමුරං කතො	704
පසු කණකය මැදිය	494
පසු බො කිං උදුසි නපාන	
කසු අපිට්ඨකා	658
පසුතා	665
පසුති	291
පසු මොසපුරිස	591
පසුං න පසුති	663
පහාතබ්බො	773
පහාතසඤ්ඤා	757
පහාතපධානං	746
පහාතාය	668
පහාය	52, 681
පහිතතතා	408, 487
පහිතතෙනා	237
පහිණාති	770
පහිතගමනං	58
පහුතජ්ජෙනා	303
පහුතධතධඤ්ඤා	207
පහුතං සාපතෙයසං	213
පහුතං සාපතෙයසං අදාය	213
පහොසි	602
පමිපනනං	308
පමිසාර	601
පඤ්චකමමාති	114
පඤ්චබ්බිකසා	434
පඤ්ච ච කමමාති තිණි ච	
කමමාති	113
පඤ්ච ච කමමුතො සතාති	113
පඤ්චමතතාති හතති කාසතාති	104
පඤ්චමතතති හිකමු සතෙති	27
පඤ්චතතං කාමගුණානං	291
පඤ්චසිබො	452, 457
පංසුකුලං	739
පංසුකුලාති	232
පාතාරච්චරං	639
පාතාරසනී	639
පාචරියො	201
පාචලියාමෙ නගරං	373
පාචලියා මුලෙ	276
පාචකඩං	583
පාචකඩා	355
පාචකපුතෙනා	596
පාචහාරකං	684
පාණමිතිපාතයතො	112
පාණාතිපාතා විරමෙයසාමි	620
පාණාතිපාතා වෙරමණියා	701
පාණාතිපාතො	62
පාණිනං	677
පාණිනා තලමාහව	494
පාණිනා පහරිංසු	631
පාණියාරං	62
පාණුපෙතං	164
පාතව්‍යතං	631
පාතිමොකසංවරසංවුතො	126
පාතිමොකසංවරය	526
පාතිමොකෙව	326
පාතුරහෙසුං	628
පාතුරහොසි	258
පාදගණි අනු	677
පාදපච්ච	625
පාදපි	589
පාදුපසබ්බසා	506
පාදෙ පාදං	401
පානං	60
පානාති	675
පානියං ච පිපාසතො	500
පාපකමං කණති	688
පාපකමියා අනුජනාති	692
පාපකං	260
පාපකං දිට්ඨිගතං	594
පාපමිතතා	714
පාපමිතා	354
පාපසමච්චකා	354
පාපසායා	864
පාපා නිවාලෙති	688

පිට්ඨකානි.		පිට්ඨකානි.	
පාපා නිවාරණය	695	පිතරං තෙ සුමෙධසෙ	502
පාපිකානං	608	පිපාසා	434, 691
පාපිකො හවිසානි	179	පියදසානො	683
පාපිවෙණ	759	පියරූපා	265
පාපිවෙණ හොති	608	පියරූපානි	220
පාපිමයොගානි	506	පියවදං හිතසුඛතං ජීවිස	
පාපිමා	385	මානො	677
පාහතං	209	පියවාදිනී	442
පාහතං අනුප්‍රපාදෙතු	209	පියවාදි	118
පාමුඤ්	249	පියසමුද්‍රහාරෙ	767
පාමුඤ් ජායති	151	පියාපටියනිද්‍යනං	515
පාමොජ්ජං	455, 756	පියෙහි මනාපෙති	392
පායමානා	625	පියො මෙ හනෙත	108
පායාගා සහ සද්ධති	491	පිසුණං වාචං පහාය	65
පායෙතති	304	පිසුණං පිට්ඨි මංසිකා	703
පාරගා මහාපාරගා	493	පිණෙති	664
පාරගු	173	පිණෙතති	111
පාරං තරිතුකාමො	265	පිතානි	391
පාරිවරියං	504	පිති	249, 756
පාරිවරියාය	696	පිතිහතං	86
පාරිසර්ජා	186, 209	පිතිහතො	76, 627
පාරිසුද්ධි පබානියංගි	778	පිතිමනස්සකායොපය්‍යමහති	151
පාලිචං	577	පිතෙ	139
පාලාය කුසිනාරායං	419	පුනකුසො	396
පාලාරිකමඛවනෙ	255, 633	පුගලඤ්ඤ	761
පාවිසි	590, 687	පුගලපණ්ණනතිසු	646
පාවුලා	598	පුගලවෙමනතතා විදිතා	236
පාහංසා ව හවනති	699	පුච්ඡමහාරජ සද්දකඛිසි	109
පාසාද සිවිකා වෙව	704	පුජා ව හවිසානති පාසංසා	618
පාසාදිකා	99, 442	පුඤ්ඤාගා	457
පාසාදිකො	198	පුඤ්ඤානිසබ්බාරෙ	729
පාසාදෙ	659	පුට්ඨෙතදනං	373
පාසුතන	187	පුණ්ඩරිකා	152
පිඤ්ඤාකාදයො	232	පුණ්ඩරිකො	276
පිට්ඨිකො පිට්ඨිතො	260	පුණ්ණාය පුණ්ණමාය	99
පිට්ඨි මෙ ආගිලායති	710	පුත්තා ඉතිමනො	494
පිණ්ඩදායිකා	110	පුත්තාපි තස්ස	489
පිණ්ඩපාතපටික්කනතානං	269	පුත්තාපි තස්ස බහවො ඉන්ද	
පිණ්ඩපාතපටික්කනනො	146	තාමා මහබ්බලා	489

	පිටිබිකානි.
පුටු	488
පුටුකායා	514
පුටුකිත්තකරනං	202
පුටුදිසා	687
පුටුපළවකසව්වානි	770
පුටුපි	245
පුටුභූතං	386
පුටුසමණ්ණායමණ්ණානං	770
පුටුසිප්පායතනානි	110
පුන දෙවො හවිසාමි දෙව	
ලොකසමි උත්තමො	532
පුන පච්ඡා වමිසානි	392
පුනරුපු ව මෙ ලදො	531
පුබ්බණ්ණසමයං	374
පුබ්බනිමිතතං	258
පුබ්බන්තකපටිකා	73
පුබ්බන්තානු දිට්ඨිනො	74
පුබ්බපෙතකථා	66
පුබ්බභාගෙන ජානානි	645
පුබ්බභාසි	202
පුබ්බාරුමෙ මිහාරමාතු	
පාසාදෙ	622
පුබ්බුට්ඨාසිනී	442
පුබ්බුට්ඨාසි	117
පුබ්බෙ ව කතපුඤ්ඤා	776
පුබ්බන්තාපරං	617
පුබ්බනිවාසපටිසංසුතනා	269
පුරකකිනො	107
පුරතො පාතුරුතොසි	317
පුරන්තා	674
පුරන්ධිමෙන වෙසාලියා	596
පුරන්ධිමෙන යඤ්ඤවංචයා	213
පුරන්ධිමං දිසා මාතාපිතරෙ	
වෙදිතබ්බො	694
පුරිමඤ්ච දිසං රාජා ධත	
රජොධා තං පසාසති	489
පුරිමයාමිකිව්වං	36
පුරිමානි භනෙන	241
පුරිමානි භනෙන දිවසානි	
පුරිමතරානි	219

	පිටිබිකානි.
පුරිමානු ජාතිසු	674
පුරිමොපි	264
පුරිසකානං	706
පුරිසන්ධිමෙන	652
පුරිසධොරුග්ගන	652
පුරිසවරග්ගලකකණ්ණි	675
පුරිසවාහනං කන්ධා	704
පුරිසවිසේසකපෙර පුරෙ	
අනොසි	682
පුරිසං ජානානි	682
පුරිසෙසු	291
පුරෙ	674
පුරෙහත්තකිව්වං	36
පුරෙහිනො	468
පුඤ්ඤං	112
පුජිතා පුජයන්ති	374
පුජෙන්නති	356
පුනිති	566, 588
පුරණො	100
පෙකකං	62
පෙතං	308
පෙතනිකං	616
පෙතනිකෙ විසයෙ	613
පෙමනීයසාරො	305
පෙමනීයා	56
පෙමං	777
පෙය්‍යවාචෙන	676
පෙසලා	362
පෙසුඤ්ඤං	649
පෙසා	212
පෙසාකකරසාතකා	706
පෙසාකකරසාදි	170
පෙට්ඨිපාදෙ පරිබ්බාජනො	238
පෙණං පබ්බාරං	777
පෙට්ඨජ්ඣනිකං	652
පෙට්ඨානාභවිකා	578, 611
පෙට්ඨානාභවිකාය	362
පෙට්ඨාණං	625
පෙට්ඨාණං වජ්ජි ධම්මං	356

	පිටුවකිනි.		පිටුවකිනි.
පොරොන්දු	739	බහිෂ්කරණය	551, 553
පොරොන්දු	198	බහුකරණය	166
පොරොන්දු	56, 198	බහුකරණය	773
පොරොන්දු	587	බහුකරණය	166
එකම පොරොන්දු	112	බහුකරණය	56
එකම පොරොන්දු	445	බහුකරණය	56
එකම පොරොන්දු	677	බහුකරණය	683
එකම පොරොන්දු	179	බහුකරණය	685
එකම පොරොන්දු	55	බහුකරණය	461
එකම පොරොන්දු	232	බහුකරණය	101
එකම පොරොන්දු	116	බහුකරණය	677
එකම පොරොන්දු	60	බහුකරණය	677
එකම පොරොන්දු	778	බහුකරණය	450
එකම පොරොන්දු	755	බහුකරණය	372
එකම පොරොන්දු	253	බහුකරණය	688
එකම පොරොන්දු	702	බහුකරණය	685
එකම පොරොන්දු	386, 671	බහුකරණය	201
එකම පොරොන්දු	255	බහුකරණය	201
එකම පොරොන්දු	577	බහුකරණය	690
එකම පොරොන්දු	611	බහුකරණය	684
එකම පොරොන්දු	75	බහුකරණය	384
එකම පොරොන්දු	89	බහුකරණය	682
එකම පොරොන්දු	609	බහුකරණය	365, 386
එකම පොරොන්දු	630	බහුකරණය	682
එකම පොරොන්දු	625	බහුකරණය	264
එකම පොරොන්දු	178	බහුකරණය	391
එකම පොරොන්දු	208	බහුකරණය	116
එකම පොරොන්දු	59	බහුකරණය	357, 767
එකම පොරොන්දු	62	බහුකරණය	418
එකම පොරොන්දු	417	බහුකරණය	671
එකම පොරොන්දු	148	බහුකරණය	386
එකම පොරොන්දු	267, 599	බහුකරණය	308
එකම පොරොන්දු	622	බහුකරණය	148
එකම පොරොන්දු	749	බහුකරණය	685
එකම පොරොන්දු	758	බහුකරණය	378
එකම පොරොන්දු	456	බහුකරණය	453
එකම පොරොන්දු	258	බහුකරණය	589
එකම පොරොන්දු	352	බහුකරණය	67

පිටිමිකානි		පිටිමිකානි.	
බිජුකඩකලං	588	බ්‍රහ්මකුණා	627
බිජුබිජු	60	බ්‍රහ්මලොක	471
බිරුණ්‍යාමක	694	බ්‍රහ්මවර්ණ	198
බ්‍රහ්මකවුතා	317	බ්‍රහ්මවර්ණ	198
බ්‍රහ්මය අවර්ණං හාසනී	28	බ්‍රහ්මවිමානං	79
බ්‍රහ්මං ආදිවිබුද්ධිකං	703	බ්‍රහ්මයාරතනං	686
බ්‍රහ්මානුකූතී	760	බ්‍රහ්මයායුරු	303
බ්‍රහ්මයා	682	බ්‍රහ්මා	627
බ්‍රහ්මපසංඝිතා	499	බ්‍රහ්මාවිබ්‍රහ්මානං	476
බ්‍රහ්මා සො හගවා බොධාය	610	බ්‍රහ්මජ්ජග්ගො	301
බෙලට්ඨපුතො	102	බ්‍රහ්මකො පුතො	624
බෙලුච්ඡන්ද්‍රං	498	බ්‍රහ්මකොතො පුබ්බ	
බෙලුච්ඡන්ද්‍රවිණං ආදාය	498	නිමිතො	452
බෙඵච්ඡාමිකො	378	බ්‍රාහ්මණකුලා	624
බොජ්ඣනිකපු	567	බ්‍රාහ්මණකුලිනා	624
බොධාය	312	බ්‍රාහ්මණජට්ඨා	624
බොධිජු	666	බ්‍රාහ්මණමුණිලයා	632
බොධිරුක්ඛමුල	320	බ්‍රාහ්මණං වා	678
බොධිං	392, 754	බ්‍රාහ්මණං ආමිනොති	208
බ්‍රාහ්මද්වයං පතාය	147	බ්‍රාහ්මණං	770
බ්‍රහ්මකාසිකා	350	බ්‍රාහ්මණිකො	625
බ්‍රහ්මකායො	627	බ්‍රාහ්මණිං පජං	267
බ්‍රහ්මවර්යං	157, 386 506	බ්‍රාහ්මණෙන පොකාර	
බ්‍රහ්මවර්යං පතාසෙති	123, 126	සාතිනා	263
බ්‍රහ්මවර්යපරිකොසාන	237	බ්‍රාහ්මණපු	187
බ්‍රහ්මවර්යො	755	බ්‍රාහ්මණො	170
බ්‍රහ්මවර්යොසනා	723	බ්‍රහ්ම මනො	186
බ්‍රහ්මවර්යනිකො	663	බ්‍රුහ්මකු	186
බ්‍රහ්මවර්යො	663	හකාසං	593
බ්‍රහ්මවර්	54	හගවතා සභිං සමමාදිංසු	177
බ්‍රහ්මජු	624	හගවතො පුතො	627
බ්‍රහ්මජුලං	2	හගවතො පුරතොපාතුරංසු	483
බ්‍රහ්මජුකාසිපි නං ධාරෙති	91	හගවතො හාසිතං	92
බ්‍රහ්මජුලංදිකී	17	හගවතො සර්වං අධ්‍යාය	
බ්‍රහ්මකුණාසාධනා	231	සමං සුචිතතං විහරති	428
බ්‍රහ්මකුණාසා පජාය	201	හගවතො අභිවාදනා	
බ්‍රහ්මදායාදු	624	පදකාසිණං කතා	477
බ්‍රහ්මදෙයා	171, 172	හගවතං උද්දිකා	591
බ්‍රහ්මනිමිතා	624	හගවතං එතදවෙච්ච එවං	
		පසන්නා අහං හනනහගවති	633

	පිටිබිකානි.
භගවතානං කිත්තමාන	
රූපො	460
භගවතානං දසකතාය	661
භගවතානං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො	
අනුබ්බා භොනති භික්ඛුසංඝංව	30
භගවතානං ථෙව පුරකකිත්ථා	709
භගවතානං විජමානො	354
භගවතානං සරණං ගමිතං	159
භගවතානං සරණං ගමිතං	
බමෙඤ්ච	323
භගවා	26
භගවා ඵතදවොච	120
භගවා චෙව පසාති	
අමබ්බෙට්ඨා ව	185
භගවා පහුතං තිරඤ්ඤ	
සුචණ්ණං ඕහාය පබ්බට්ඨො	199
භගිති	502
භඤ්ඤමානො	92
භණ්ණිනං	659
භණ්ණං	308
භනො නෙසං භරිසාමි	695
භාතවෙතනං	209
භාතවෙතනානුපපදනො	698
භාතනාභිභාණං	447
භාද්දකපෙස	271
භාද්දසුභං	276
භාද්ද නාම සුරියවම්බසා	502
භාද්දිකං	747
භාද්දන	200
භාද්දානි පසාති	374
භානො කසාප	219
භානොති වා අයසමාති වා	415
භාමරසොච ඉරියනො	694
භාමුකනාතර	304
භයතජ්ජනා	212
භයදසොපි	126
භයසා කිවම්බං කාරොති	692
භයං	598
භවතණ්ණා	342, 714

	පිටිබිකානි.
භවතුපතති	506
භවද්ධි	714
භවනොති සමුභතා	375
භවනානං ථෙව වාහසා	475
භවමනු භවතානං ජෙතිපාලං	468
භවසංඛාරං	387
භවයොගවිසංයොගො	750
භවංති භොණදණ්ඩා උභතො	
සුජාතො	197
භවාසවො නාම	723
භවිසානති	317
භවෙන	693
භවෙසනා	723
භවො	66, 669
භවොසො	750
භසානතා	116
භාතිරිච	450
භාවනාමනාය	633
භාවනාපඨානං	748
භාවනාපාරිසුරියං	682
භාවනාබලං	717
භාවනාමයා තෙරසාපි	730
භාවිතා	384
භාවිං වා	346
භාවෙතබ්බො	773
භාවෙති	765
භාවෙසානති	366
භාවො	113
භාසති	410
භාසසු	11
භාසිතමනුභාසනති	92
භාසිතා ථො පනෙසා	385
භාසිතො	140
භාසිසාමි	120
භික්ඛිචෙව	73, 543
භික්ඛිචො ව	601, 602
භික්ඛු	543
භික්ඛුතිසො	663
භික්ඛුපරිසාආසංදං දසකතාය	409

පිටිබිකානි.	
හික්කුසඛසං අඤ්ඤා	
පණ්ණාසකො	108
හික්කුසඛසං	160
හික්කුසු පරිවසනාති	623
හික්කුසු සමිතිං වනං	489
හික්කුසු පෙ	659
හික්කුසු වං සංකාතං	55
හික්කුසු සංකාතං	494
හික්කුසු සංකාතං	386
හික්කුසු	693
හික්කුසු	106
හික්කුසු නං සංකාතං	
යකඩානං පසිරුපාසනි	489
හික්කුසු පසිරුපාසනි	488
හික්කුසු සංකාතං	682
හික්කුසු සංකාතං	637
හික්කුසු සංකාතං	277
හික්කුසු සංකාතං	255
හුඤ්ඤානි	370
හුඤ්ඤානි	148
හුඤ්ඤානි ව නාම	503
හුඤ්ඤානි	448
හුඤ්ඤානි ව සුකරමද්දවෙන	396
හුඤ්ඤානි	194
හුඤ්ඤානි හෙතෙ	600
හුඤ්ඤානි	396
හුඤ්ඤානි	207, 410
හුඤ්ඤානි වෙ	468
හුඤ්ඤානි	56
හුඤ්ඤානි	67
හුඤ්ඤානි	248
හුඤ්ඤානි වෙ	666
හුඤ්ඤානි	340, 417, 774
හුඤ්ඤානි	753
හුඤ්ඤානි වෙ	199
හුඤ්ඤානි පති අකං	474
හුඤ්ඤානි	70
හුඤ්ඤානි	67
හෙදො අනතරධානං	577

පිටිබිකානි.	
හෙරුකානං සෙව	600
හෙරුකානං නාමපිතං	
ආමනෙතසි	260
හෙරුකානං	172
හෙරුකානං	119
හෙරුකානං	622
හෙරුකානං	307
හෙරුකානං සංකාතං	694
හෙරුකානං	673
හෙරුකානං සංකාතං	694
හෙරුකානං	60
හෙරුකානං	676
හෙරුකානං අමතනඤ්ඤානං	717
හෙරුකානං	211
හෙරුකානං වෙ රඤ්ඤානං	208
මකුට්ඨකානං නාම මල්ලානං	
වෙතිසං	418
මකුට්ඨකානං	101
මකුට්ඨකානං	758
මකුට්ඨකානං පල්ලාසි	607
මකුට්ඨකානං	587
මකුට්ඨකානං	373
මකුට්ඨකානං	207
මකුට්ඨකානං	159
මකුට්ඨකානං	263
මකුට්ඨකානං හෙරුකානං	263
මකුට්ඨකානං	778
මකුට්ඨකානං 230, 312, 536, 541,	542
මකුට්ඨකානං පටිපදානුකර්මයං	734
මකුට්ඨකානං	610
මකුට්ඨකානං	577
මකුට්ඨකානං	157
මකුට්ඨකානං	593
මකුට්ඨකානං	342
මකුට්ඨකානං	758
මකුට්ඨකානං	606
මකුට්ඨකානං	123
මකුට්ඨකානං	11
මකුට්ඨකානං	18

පිටි බිතා: නි.		පිටි බිතා: නි.	
මැණිමය මැණිමය.	36	මනුෂ්‍යා: තනි ජායනති	703
මැණිමය: බා: හු	721	මනුෂ්‍යා: සුරසනතරකකසා:	674
මැණිමය: පි	264	මනෙසිකා:	63
මැණිමය මැණිමය: නගරයා		මනෙපදෙසිකා:	81
	හරිනි: 419	මනෙපදෙසසා:	619
මැණිමය: රෝ:	305	මනෙහා: වනි: නං:	803
මැණිමය: 380		මනෙහා: වනි: සේ:	406
මැණිමය: 225		මනෙහා: මයං:	164
මැණිමය: නා: ම විජ්ජා:	256	මනෙහා: මයං: ටො: අහං: හනෙතන	247
මැණිමය: මි: වරෙරුදි: සේ:	708	මනෙහා: මයං:	78
මැණිමය: කකි: දි: සු:	68	මනෙහා: මසයා:	85
මැණිමය: නකරු: ති: සේ:	155	මනෙහා: සම්මසයා:	757
මැණිමය: ම: ල	33, 418	මනෙහා: සම්මා: රු: පදෙසිකා:	645
මැණිමය: 57		මනෙහා: සම්ම:	172
මැණිමය: 650		මනෙහා: පදං:	191
මැණිමය: 761		මනෙහා: සම්ම: වි: නෙ:	617
මැණිමය: 326		මනෙහා: සම්ම:	184
මැණිමය: 594		මනෙහා: මනා: ව: ව: ව: හා: සම්ම:	649
මැණිමය: 42		මනෙහා: සම්ම: ටො: ද්වි: බි: බි:	476
මැණිමය: 670		මනෙහා: සු:	174
මැණිමය: 469		මනෙහා: සම්ම: ව: නෙ:	501
මැණිමය: 434		මනෙහා: සම්ම: ව: ප්ල: ප්ල: ග: සේ:	419
මැණිමය: 616		මනෙහා: සම්ම:	83
මැණිමය: 736		මනෙහා: සම්ම: සු: කරු: හනතං:	588
මැණිමය: 599		මනෙහා: සම්ම: ව: ම: සේ:	179, 180
මැණිමය: 379		මනෙහා: සම්ම: ව: සු: මහා: කසේ:	375
මැණිමය: 305		මනෙහා: සම්ම:	40
මැණිමය: 594		මනෙහා: ව: හි: කකි: සේ: ප: රේ:	
මැණිමය: 262		අව: සේ: සේ: හා: සේ: සේ: සු: 39	
මැණිමය: 178		මනෙහා: ව: හි: කකි: සේ: ප: රේ:	
මැණිමය: 737		ව: සේ: සේ: හා: සේ: සේ: සු: 41	
මැණිමය: 119		මනෙහා: සම්ම: සේ:	379
මැණිමය: 716		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම:	199
මැණිමය: 442		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම: වං: හන	
මැණිමය: 265		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම: වං: හන	
මැණිමය: 685		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම: වං: හන	
මැණිමය: 472		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම: වං: හන	
මැණිමය: 603		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම: වං: හන	
මැණිමය: 469		මනෙහා: සම්ම: ව: අරු: හා: ම: වං: හන	

පිටිබසිකානි		පිටිබසිකානි.	
මිසුරනොඤ්චාතිරුද	705	මහාපුරිසලකඩණානි	668
මිරණවඩගයනනනො	674	මහාබිකිනා	601
මිරණවඩෙන	683	මහාබ්‍රහ්මාභිතිට්ඨනී	494
මිරණසඤ්ඤා	779	මහාභූමිවාලො	386
මරියාදං රූපයනාම	631	මහාභොගො	198
මලබිලකලි කිලෙස		මහාමනිනෙදුන	1
මපනුදෙති	686	මහාරජකඩා	317
මලපුනෙනා	396	මහාරජා	120, 165
මලෙසු විහරති	590	මහාරාජනං පුරිසකානං	706
මසාණානි	232	මහාරාජයා යසසිනො	704
මහගගනං	560	මහාරජා යසසිනො	489
මහවිට්ඨජානුභාවෙන	104	මහාවනෙ	218, 478, 600
මහවිට්ඨ රජානුභාවෙන සොන		මහාවිජිතො	207
ජවකයා කොමාරහවයා		මහාවිදුහා	601
අමබවනං තෙන පායාසි	106	මහාවිදුහං	447
මහව්වා	104	මහාසමයො	484
මහතා හිකුසුලොකනසම්මං	27, 399	මහාසගනං	58
මහතියා ලිච්චි පරිසාය	219	මහිඤ්ඤිකො	445
මහතීං මහිං	681	මහිඤ්ඤිකො මහානුභාවො	387
මහතුපට්ඨානං	70	මහිමිං	677
මහතතං	702	මහිමිවසුරො අභිවයා	681
මහතතා	702	මහිපතියා	682
මහඤ්ඤො	197	මහෙසකකතරො	80
මහතතං ඤාතිසංඝං මනාය	199	මහෙසකෙතො	293
මහතතං වා	119	මං අවචගමො	165
මහපථලතරඤ්ච මහාතිසංඝ		මංජු	452
හරඤ්ච	214, 215	මං චෙ කුමාරං ජානනතී	471
මහලලකො	198, 199	මංසලොභිතාවිතා	677
මහාකපුනො	116	මා එවං	256
මහාකයාපඤ්ඤරො	9	මා එවං විතකකයිඤ්ඤ	256
මහාකයාපො	2	මා චො භූමො මංණවකා	187
මහාජනකායො	323	මාගධකා	218
මහාජනසමගගනං	682	මාගධෙන සෙතිසෙත	
මහානාගා	110	තිවතිසාරෙන	196
මහානුභාවො	445	මාගදො	85
මහානෙරු	703	මාගවිකයා	619
මහාපදෙසෙ	393	මා ව මයං කඤ්ඤි	619
මහාපුරිසලකඩණං	173	මාවගෙව කොට්ඨ	619
මහාපුරිසයා	174, 296		

පිට්ඨකානි.	පිට්ඨකානි.
මාතරවිජි පුනෙත්ත	මාගෙවං 331, 337
සමානෙතා අනෙය් 681	මාගෙවං අනන්ද අවච 410
මාතාපෙතනිකසමග්ගවො 85	මාගෙවං ඛො 308
මාතාපෙතනිකං 180	මගපකං 68
මාතුකුච්ඡිං මක්කමති 644	මගරඤ්ඤ 599
මාතුච්ඡා 619	මගලක්කණං 68
මාතුලාති 619	මගසඤ්ඤං 619
මාතුලායං 612	මගාරමාතා 623
මානකුටං 59	මිච්ඡානුනිසංකො 726
මානං පුජං වා න මාතා පුත්ත	මිච්ඡාතා 764
කරණං 699	මිච්ඡාආජ්චං 581
මානං සිතං වා 305	මිච්ඡාචාරෙ 768
මාතාතිමානජ්ඣිකානං 630	මිච්ඡාදිට්ඨි 618, 759, 768
මානිතා. මානසනති 374	මිච්ඡාදිට්ඨිකො 608
මානුසාපි 115	මිච්ඡාදිට්ඨි කමමසමාදාන 623
මානුසා මානුස්සත්තමා 492	ගෙතු 623
මා නො මයං පරපෙක්ඛා 506	මිච්ඡාදිට්ඨිනිජ්ජණණා ගොති 779
අනුභවා 506	මිච්ඡාධිමෙවා 618
මා පචතතිත්ථ 618	මිත්තකරො 699
මාපෙති ඛො 443, 445	මිත්තාමිච්චානං පරිභුතො 690
මා ගගවන්තං විගෙය්ඤ්ඤ 512	ගොති 690
මා ගවං ජෙජ්ඣිපාලො අනු 688	මිත්තාමිච්චමසු පටිඨාදෙනාති 686
සාසනියං පච්චව්‍යාහාසි 468	මිථුනං සමාදාය 632
මා සාධි මහාරාජ 106	මිථං 147, 762
මායා කුෂ්ඨෙසු චෙට්ඨෙසු 490	මිථාසුඛං 755
විට්ඨවච විට්ඨවො සගා 490	මිත්තකා ව යසසිකො 493
මායාවි 768	මුඛමුණ්ණකං මුඛාලොපනං 64
මාරණනතිකා 378	මුඛගොමං 67
මාරසෙතා අතික්කමි 494	මුඛං 147
මාරසෙතා අතික්කත්තා නෙ 495	මුඛලොකකො 118
විජානාරි තික්කවො 495	මුඛෙතෙව 593
මාරිසා 497	මුච්ඡි 606
මාරෙ 613	මුච්ඡිතා 266
මාරෙ පාපිමා 385	මුච්ඡිතො 608
මාලා 57, 64	මුඤ්ඤාමා ඉසිකං 154
මාලාකාරදයො 110	මුඤ්ඤාබබ්බජ්ඣතා 338
මා වත නො අනෙය් 596	මුඛසච්චං 717
මාසාවතං මඤ්ඤ 766	මුණ්ණකා සමණකා 178
මාගෙවනනියං චචනියො 769	මුත්තං 666

පිටිබිකානි.		පිටිබිකානි.	
මුනතා:වා:රෙ	231	මො:සො: හො:නි	250
මුනතා:නි	770	මො:ද:න:නි සහ හු:තෙ:නි	495
මුද: මො:ද:මා:නා:	209	මො:ද:මා:නා: අභි:කකා:මු.	489
මුද:	304	මො:ද:මා:නා: අභි:කකා:මු.	
මුද:ත:එ:ණ:හ:න:පා:දෙ:	299	හි:කකු:නං සමි:නිං ව:නං	490
මුද:ත:පු:ණ:බ:හු:ලි:ය්:ය්	675	මො:නො:ය්:න:නි	735
මුද:නි:ය්	317	මො:මු:නො:	83
මුද:මං:සා:නි	599	මො:ර:නි:වා:පො:	605
මුද්:	69	මො:නො:	719
මුද්:කා:	110	ය:කබ:ප:වා:රො:	706
මුද්:වා:සි:තො:නා:	127	ය:කබා:	340
මුනි:	387	ය:නො:බා:	185
මුස:නි	445	ය:ගො:ස	118, 603
මුසා:	601	ය:ජ:තං	211
මුසා:පි හා:සො:ය්	204	ය:ජ:තං හ:වං	211
මුසා:වා:ද:හ:ය් මුසා:වා:ද		ය:ජ:තං හ:වං රු:ජ	209
පරි:ජෙ:ගු:වත්,	82	ය:ජ:නො:නා:	112
මුසා:වා:දං ප:හා:ය්	54	ය:සු:ච්චි වො: තො එ:ව:මා:හං:සු	667
මුල:ස:වං	618	ය:සු:ච්චි:කා:ලො: ම:කා:රා:ජ	209
මුල:ජා:තා: ප:නි:ටි:තා:	627	ය:සු:ච්චි අ:වි:ත:කකං අ:වි:වා:රං	519
මුල:බි:ජං	60	ය:සු:ච්චි ස:වි:ත:කකං ස:වි:වා:රං	525
මුල:හෙ:ස:ජා:තං අ:නු:ප:ප:ද:නං	70	ය:සු:ච්චි	187
මුසි:ක:ව්:ජ:තං	67	ය:ට්ඨි:කා:ම:ය්:ය් මෙ ස:තො:	474
මුසි:ක:ව්:ජා:	67	ය:ත:තො:නා:	117
මුල:හ:ය්	169	ය:තො:	89
මෙ	20, 21	ය:තො උ:ග්ග:ව්:ජ:නි	702
මෙ:තං කා:ය:ක:මං	366	ය:තො වො: ආ:න:නු හි:කකු	351
මෙ:තං ක:රු:ණා: කා:බි:කා:	492	ය:තො වො: පො:ට්ඨි:පා:ද හි:කකු	244
මෙ:තං:සහ:ග:තො:න	447	ය:තො වො: හි:කබ:වෙ හි:කකු	89
මෙ:තං:ය වෙ:තො: වි:මු:ත:නි:ය්	287	ය:තො ව:නි:ම:සු:රි:ය්	
මෙ:තො:ත:න කා:ය්		උ:ග්ග:ව්:ජ:නි	285
ක:මෙ:තං	409, 698	ය:තො මෙ:සා: ප:ව:ය්:න:නි	705
මෙ:තො:ත:න ම:නො:ක:මෙ:තං	409	ය:තො:හං	413
මෙ:තො:ත:න ව:වි:ක:මෙ:තං	409	ය:නු:නි නා:ම	283, 307, 308,
මෙ:ප්:තා:	64	317, 605, 611, 631, 658	
මෙ:බා:වි	409, 631, 699	ය:න: ව ම:ග්ග:ව්:ජ:නි	264
මෙ:සු:තං	26	ය:න:වෙ:වා:ග්ග:ව්:ජ:නි සු:රි:ය්	703
මො:කබ:වි:තං	63	ය:න: ප:තා:ට්ඨි:ය්	347
මො:සම:සු:ච්චි	667	ය:න: හු:මා: ත:ද:ය්:නි	487

	පිටිබ්බකානි.
යන් මෙ වුසිතං පුරෙ	451
යන් සතෙතා පුපුජ්ජනා	476
යන් සීලං තන් පඤ්ඤා	204
යන්විජ්ජනා	353
යන්ඉදං භික්ඛවෙ මාරබ්	622
යන්සිදං බ්‍රහ්මවරියං	392, 663
යන්රිව් හඟවා	467
යන්	174, 687
යන් ඉදං බ්‍රහ්මවරියං	713
යන් කතං පතාහං හො තං	173
යන් කතෙත හණ්ණික	588
යන් ව අනුප්පනකායං	566, 567
යන් ව උප්පනකායං	566
යන් ව පභිකායං	566
යන් තං	594, 659
යන්තං ආපාසිකා	593
යන් තං පුබ්බකානං	617
යන් තං මාරෙත	611
යන් තං මාරෙත පරිසුට්ඨිත	
විතෙතා	385
යන් තෙ බ්‍රහ්මයා	117
යන් දිට්ඨිකා ව පටිකං	716
යන් දිවා තන් රතනිං	737
යන් බම්බං පටිකණ්ඩ	165
යන්හුච්චා ඉමිනි හතෙත	110
යන්හුසිට්ඨං තන් පටිපජ්ජ	
මානා	650
යන්පරිසං	453
යන් පාවුසානා මෙසසා	
ඵකගතෙතා සවිජ්ජනා	494
යන්පි මුනි තඤ්ඤාය පභි	
සමෙබ්බාධිමුත්තමිං	501
යන්බලං කමිනක සං	
විධානෙත	697
යන් හඟවා බම්බං දෙසෙති	642
යන්භීරතා	371
යන්භුවම්	71
යන්භුවම්	460
යන්භූතං අත්තානං ආවිකතා	754

	පිටිබ්බකානි.
යන් භූතං විදිනා	77
යන්මිතතං	378
යන් යන් ඥා පට්ඨාපාද	
තිරොධං පුසති	245
යන් යන් ව තෙ සන්ධාරා	
බ්‍රහ්මා දෙසිතො	662
යන් යන් වා පතකා කාසො	
පඤ්ඤිතො හොති තන්	
පඤ්ඤාති	553
යන් රතනිං තන් දිවා	737
යන්වජ්ජං	63
යන් වා	561
යන් වා තන් වා	202
යන්වාදි	465
යන් වා පතෙතෙ හොතෙතා	60
යන් සන්ධිකා	233
යන් සමණකා හොතමකා	594
යන් සමාගිතෙ විතෙත	75
යන් සුතං යන් පරිසත්තං	531
යන් සොණ්දණ්ඩා	
බ්‍රාහ්මණො සමණකා හොත	
මකා වණ්ණො හොති	202
යදහො	220, 451
යදහිජානං අඤ්ඤා	
සමණො වා	643
යදහිජානං අඤ්ඤා සමණො	
වා බ්‍රාහ්මණො වා	652
යදහිජානං තන්හතො	601
යදි එවං සතෙත	118
යදිවජ්ජං	353
යදිමෙ	608
යදිමෙ සත්තා	179
යදිදං	316, 358, 541
යදිදං අධිපඤ්ඤාති	668
යදිදං අධිමුත්ති	234
යදිදං අධිසීලං	234
යදිදං ඉද්ධිවිධාසු	652
යදිදං කුසලෙසු බ්‍රහ්මෙසු	643
යදිදං ජාති	340

පිට්ඨකයානි.	
යදිදං නාමරූපං	843, 344
යදිදං නාමරූපං සහ	
විඤ්ඤාණෙන	345
යදිදං පච්චන්තිකතො	27
යදිදං මෙතො වෙතො විමුත්ති	759
යදිදං වෙදනා	341
යද්දපසාතාය	678
යද්දති චූෂමණො එවමාහංසු	625
යතොති එකච්චං	229
යනනු නමයං	619
යනනු නාහං	118, 180
යනනු නාහං තෙසෙ ච මය්සු	
ව ඔහා රෙචා	126
යනනු නාහං ධම්මං දෙසෙය්සං	314
යපයති වසිද්ධිභාවනාය	675
යමපි ච්ඡ:	578
යසංගප්පතො	595
යසංචරතනිකං	398
යසංයනො	489
යසංයසො	494
යසංයසි	101
යසානිකකිණ්ණො	596
යසමිං ආනන්ද සමයෙ	347
යසො කසාපි	706
යසො චූග්ගච්ඡානසා	702
යසො චූග්ගතො	702
යසො තො	398
යසොන්දාය	237, 691
යසොද්ධි කාලං මඤ්ඤයි	104
යසොද්ධි නිං	165
යසො ද්ධි භවං ගොවිජෙන	
කාලං මඤ්ඤති	473
යසො	210
යසොසෙතාදිපජ	502
යසො මඤ්ඤමි සමයෙ	532
යං	78, 467, 577
යං ඉමෙසං	618
යං කෙරෙමයෙ	552
යං කාලමකරි	417

පිට්ඨකයානි	
යං ඛොපන	594
යං ච තද්දහං පච්චච	
උප්පජ්ඣති සංයොජනං	568
යං වෙ අවිතකකං අවිචාරං	519
යං තෙ ධම්මං	507
යං තෙත සමයෙත අජ්ඣා	
වසාමි	448
යං කමසානති	702
යං නො පසිරූපාසනො	99
යං පඤ්ඤං	413
යං පමාණකතං කමමං	267
යං පසානති	265
යං මම අසා	209
යං මහාවාතා	387
යං මෙ අති කතං පුඤ්ඤං	501
යං ලොකෙ පිසරූපං	
සාතරූපං	578
යං වා පන ගොතොතො පරෙ	
ගණවරියා	229
යං විඤ්ඤාසමි නුසුඤ්ඤානො	229
යං විපසි	271
යවායං	283
යාවකා	210
යාවෙච එතාති	664
යාවෙසං තෙසං සත්තානං	576
යාදිසතො එතෙසං සරෙ	389
යාදිසතො තෙසං වණ්ණො	389
යානසන්තිධම්මි	61
යානං	673
යානා පච්චාරෙතිනි	176
යාති වා පනඤ්ඤතිපි	110
යාතිකතා	384
යාමුතා ධනරට්ඨා ව	491
යායං තණ්හා	578
යායං දිට්ඨි	370
යා යෙව ඛො පනන්දාය	178
යාව ආලාභනා	116
යාව කිවඤ්ච	355
යාව ගමනිතො	301

පිට්ඨකිකානි.	
යංවණ්ණි තෙ ඉදං අපරඤ්චං	591
යංවණ්ණිදං	33
යංවණං කාභකි	666
යංවතා	603
යංවතා අභිවචනං	348
යංවතා අභිවචනපථො	349
යංවතා අරියං අංගතතං	373
යංවතා වණ්ණපථො	373
යංවිකිතා යාතංගු හුමි	176
යංවිකිච්ඡකං	363
යංවිතතානං න පඤ්ඤා	600
යංවද්දං	755
යංවද්දංගතං මහාපඤ්ඤාච	
සො හගවා	467
යංවදෙව	551
යංවදෙව මනුසොති	662
යංවදෙවමනුසොති සුථ	
කාසිතං	386
යංව මඤ්ඤා ඛතතියා	466
යංව සතතමා පිතා මහසුතා	197
යංව සතීසමලසබ්බපිරා	419
යංව සුපඤ්ඤාතතා මෙ තෙන	
හගවතා	453
යංගි තථාගතො වොතරති	
අපරමසං	252
සිට්ඨං	116
සුගතීරෙ	708
සුගං මිට්ඨං	396
සුතතං කිඤ්ඤා කවරෙණ්ණතා	500
සුඤ්ඤා	368
සුඤ්ඤාපි	65
සුචා	165
සුපො	620
යෙ අමිතසොක අච්චාසෙ තෙ	
පණ්ණිතතෙර	519, 525
යෙ ඉච්චිංසු තෙ අකංසු යෙ න	
ඉච්චිංසු න තෙ අකංසු, යං	
ඉච්චිංසු තං අකංසු, යං	
න ඉච්චිංසු න තං අකංසු	312

පිට්ඨකිකානි.	
යෙ ථස්ස	413
යෙ ගොතතපටිසාරිතො	187
යෙ වඤ්ඤා සද්ධා සහ	493, 494
යෙ ව මයං පුඤ්ඤ මනුසොති	606
යෙ ව ලොකිතවාසිතො	492
යෙවිමෙ	261
යෙ තථාගතො සංගං අභිඤ්ඤා	
සච්ඡිකතා පච්චෙදති	71
යෙ තරතති අණ්ණවං	375
යෙ තං උපජ්චතති	260
යෙ ධම්මා බ්‍රාහ්මණකරණං	266
යෙන	37, 376, 645, 703
යෙන අවෙලනො	596
යෙන ඉච්චිතඛතලං	170
යෙන ජාතාසි කල්‍යාණී	500
යෙන වාසුච්චිතාරාජතා	267
යෙන තෙ ඡ ඛතතියා	469
යෙන තෙ ඡ ඛතතියා	
තෙනුපසබ්බකම්	475
යෙන තෙ සිකුට්ඨ	176
යෙනතෙතං	451, 476
යෙන තිං	594
යෙන පුට්ඨජ්ජනො	45
යෙන පෙතා පට්ඨවතති	703
යෙන හගවා තෙනුපසබ්බකම්	107
යෙන හගවා තෙනුප	
සබ්බකම්.සු	708, 709
යෙන මණ්ඩලමාලයා වාරං	
තෙනුපසබ්බකම්	107
යෙන රෙණ්ණරාජ තෙනුප	
සබ්බකම්	471
යෙන සන්තොරං තෙනුප	
සබ්බකම්.සු	709
යෙන සඤ්ඤා සබ්බං	177
යෙන සඤ්ඤා සබ්බංසංසං	
ආජ්ඣිංසු	476
යෙ තාගරාජෙ සහසා ගරතති	491
යෙනායසමා ආතප්ප	660
යෙනාගං තෙනුපසබ්බකම්	597

	පිටිබිකානි.
යෙ පන තුණ්හිගුතා නිසිදිංසු	203
යෙපි තප්ප සත්තා	289
යෙභුගෙයන	78, 193, 404, 482
යෙ වො අතං කිත්තසියාමි	488
යෙසං	191, 377
යෙසං සො හවං ගොතමො	254
යෙසාතං හතෙත	531
යෙසිතා ගිරිගබ්ගරං	487
යෙහි	71
යෙහි කෙවි	407
යෙහි කෙවි හික්කවෙ	90
යෙහි සමනතාගතස්ස	174
යො ඉමෙසං	242
යොගකෙමකාමො	682
යොග්ගානි	588
යො ව සමාදුපිනො	662
යො ව සමාදුපෙති	662
යොවෙව එසො	664
යො තං හිංසති තං වාසරම්	474
යො දිසා අභිවස්සති	493
යොතිජාව සමානා	625
යොතිපමුඛසතසහස්සානි	113
යොතිසො	750
යොතිසො මතසිකාරං	310
යොතිසො මතසිකාරෙණ	748
යොතිසො මතසිකාරෙති	455
යො නෙසං සත්තො	631
යො පච්ඡිමකො	416
යො මම අනුකම්පකො	408
යො මෙ අහොසි අතීතො	
අත්තපට්ටිලාහො සෙව	
මෙ අත්තපට්ටිලාහො තස්මිං	
සමයෙ සචෙට්ඨා අහොසි,	
මොසො අනාගතො	
මොසො පච්චුප්පනො	250
යොහි කොවි හික්කවෙ	583
යො හි තප්ප දුක්ඛො	742
රක්ඛතෙතං	597
රක්ඛාපෙතති	192

	පිටිබිකානි.
රක්ඛාවරණගුතති	616
රක්ඛාවරණගුතතිං	118
රජතං	58
රජනීයං	285
රජනීයානි	220
රජනීයො	134
රජාපථො	125
රජොජලලබරෙණ	232
රජොජලලං	300
රජෙබාතුගො	114
රඤ්ජති	681
රඤ්ඤං නිග්ගානං හවිස්සති	68
රඤ්ඤ පසෙතදිනා කොස	
ලෙත දිනනං	171
රඤ්ඤ පසෙතදිනා කොස	
ලෙත දිනනං රජදායං	172
රඤ්ඤ මහාපතාදෙන කාරං	
පිනො	620
රත්තඤ්ඤ	663
රත්තඤ්ඤා	101, 362
රත්තාවසෙසං	418
රත්තිත්ථාන දාසිනා	691
රත්තිදිවො	630
රත්තුපරතො	57
රථකං	63
රථපාරෙපි	64
රථස්සාඤ්ච යායතො	699
රපිකා	110
රථ්ථපාරෙ	191
රහසා	179, 706
රමඤ්ඤං	99
රසග්ගසග්ගි	302
රසසම්පන්නා	628
රස්සං වා අඤ්ඤානො	550
රසායපථවිගං	630
රසිතානං	676
රහදො	702
රහදොපි තප්ප ධරනීනාම	705
රහොගතස්ස	310

පිටස්ඛකානි.	පිටස්ඛකානි.
රාගග්‍රහි	727
රාගවිතතං විමුක්තං	770
රාගද්‍යසපරෙතෙති	316
රාගද්‍යසමාහක්කයා	
සතිබ්බුතො	399
රාගද්‍යසමාහානං තනුතො	376
රාගරතො	316
රාගෙන බ්‍රහ්මච්ඡුවෙ	494
රාගො කිංකරිතං	727
රාජකතොරො	469
රාජකථා	66
රාජගෙන	94
රාජගෙන විහරති ජීවකස්ස	
කොමාරහව්වස්ස අබ්බවතො	94
රාජගෙන පාචිසි	612
රාජසෙසුසුති	191
රාජසෙසුසු	685
රාජද්‍යං	171
රාජගණිතං	191
රාජගොග්‍රහං	171
රාජ	95, 174, 705
රාජගාරකං	32
රාජා චක්කවත්ති	408
රාජානුච්ඡිකානි	678
රාජානුගාමො	105
රාජනො	673
රාජමච්ච පරිවුතො	99
රාජරහානි	678
රාජවරසෙසු	476
රාජා නොති චක්කවත්ති	174
රාජසිවති	615
රාජ්‍යපභොගානි	678
රාමණ්ණයානං	687
රාසිකො	209
රාසිවසිකො	119
රාහු ගඤ්චුපාගමුං	491
රිතනවරි පත්තං	706
රුක්කගතනං	619
රුක්කමුලං	145
රුක්කමුලෙ නිසිදි	419
රුද්‍යතොනං	200
රුඤ්ඤ	706
රුපකණ්ණො	341
රුපසෙසුසු	767
රුපං	714
රුපාරමණං	748
රුපිං	346
රුපි	85, 153
රුපි අත්තො	84
රුපි අත්තො නොති අරොගො	
පරමමරණ සෙසුසුතං	
පසෙසුසුපනති	84
රුපි වාතුමහා භුතිකො	153
රුපි රුපානි පස්සති	352
රුපුපාදනක්කො	578
රුපුපායං	748
රුපෙ	745
රුපෙ ව පජානාති	566
රෙ	194
රොගානං අංගතනං	689
රොදමානො අධොසි	408
රොපාපෙසි	444
ලක්කසෙසු	99
ලක්කණං	67, 673
ලජ්ජවං	716
ලජ්ජ	53
ලච්ඡිකා	180
ලඤ්ච	742
ලඤ්චකායො	462
ලපකා	66
ලපකජං	685
ලහෙථ පාමුජ්ජං අධිගමෙත්	
කොමනස්සං	147, 148
ලහෙත්තානං	236
ලව්භිතකාලාමසෙධො	493
ලහුසං	179
ලංඝනපපත්තො	595
ලංඝනසංඝනපපත්තං	663

පිටිබිකුනානි		පිටිබිකුනානි.	
ලංහනානතතං	779	වජ්ඣි	677
ලංහමච්ඡරියං	762	වජ්ජපාණී	186
ලංහසක්කාරසිලොකං	608	වජ්ජං	318
ලංහසක්කාර සිලොක		වජ්ජි	354
තිකතති නෙකතු	606	වජ්ජිකාමෙ	592
ලංහා	367, 398	වජ්ජිනං පටිබාහාය	373
ලංහිරුතතමං	676	වජ්ජිනං වජ්ජිවෙතිශානි	357
ලංහෙන ලංහං නිජ්ඣංගිතායෙ	66	වජ්ජපු	126
ලංහො	341	වඤ්චිතිකා	691
ලිතතං පරමෙන තෙජසා	588	වඤ්ඤා	117
ලුබ්භජ්ඣං	227, 607	වඤ්ඤා	75
ලෙතගවෙසි	185	වට්ටං වට්ටති	345
ලෙතනියානි	676	වඤ්ඤායං	587
ලොකකායිකා	66	වඤ්ඤා	210
ලොකතාරිකා	289	වඤ්ඤාපාකාරිකාය	442
ලොකධම්මා	765	වඤ්ඤාමච්ඡරියං	752
ලොකායතං	69, 173	වඤ්ඤාචන්තනායෙ ව	80
ලොකය ලොකුතාර පඤ්ඤා	734	වඤ්ඤාචන්තනා	489
ලොකො	546	වඤ්ඤාපාදි	742
ලොකො උපපජ්ඣති	120	වඤ්ඤාපෙ වඤ්ඤානා	630
ලොකො	247, 318	වඤ්ඤාසම්පන්නා	628
ලොමහංසො	105, 598	වඤ්ඤාසම්මි	621
ලොමහංසානි සම්මුතො	488	වඤ්ඤං	29
ලොහො	719	වඤ්ඤං ගණමානං පසංසති	693
ලොහො අලොහො	766	වඤ්ඤං සම්මා වදමානා	
ලොහො ව දොසො ව මදො ව		වදොයුං	71
මොහො	473	වඤ්ඤා	461
ලොලජාතිකො	628	වඤ්ඤාන වෙව යසසාව	407
ලොහං	588	වත	593
ලොහිවෙව්	260	වතපද්ධති	596
ලොහිත හොමං	67	වතන	115
වයු	434	වතනමානසා	617
වයු ව රජනීයො ව කම		වතනා ධම්මෙතො නන්ති	213
නීයො ව මදනීයො ව	436	වතාගුයො	193
වයුයොරො	305	වතාමාදියං	681
විචිකතං	63	වතාති අවජාදො	126
වචනපඨිකරණානිපසසන්නා	677	වජ්ඣ	68
වච්ඡපරමො	692	වජ්ඣකම්මං	70
වච්ඡතරසනානි	207	වජ්ඣකරා	384

පිට්ඨකානි.	පිට්ඨකානි.
වජ්‍රපරිකීරණං 70	වංසං 62
වජ්‍රවිජ්ජා 67	වා 40
වජ්‍රංවා 706	වාකවිරථලකවිජෙරසු 232
වජ්‍රිනී 373	වාවා 685
වදඤ්ඤා 699	වාවා විනෙකධපමා පඤ්ඤා 82
වදෙවන වා 208	වාවා සහති භොදකෙන 248
වදො 59	වාචිත මනු වාචෙනති 192
වදොභෙව 659	වාතාතපහතානි 588
වන ගහනං 619	වාතොව සෙද්ධං කතො 600
වන පථං 146	වාදානුපාතො 658
වනෙ 706	වාමොරා 601
වනෙ කාපිල වන්චෙව 488, 490	වායමති 582, 737
වතතානි 770	වායසවිජ්ජා 68
වජෙදු නෙ පිතරං හදෙදු	වායොධාතු 759
කිම්බරං සුරිය වච්චසෙ 499	වාලකමෙලං 232
වමනං 70	වාලචෙවධිරූපා 83
වමෙහනො 179	වාසංවා 706
වමමිකො වූපවිශ්‍යති 693	වාසුපගතස්ස 310
වයධම්මොනුපසයි වා 551	වාසෙධං භාරවාජ 623
වයො අනුප්පතො 101, 199	වාසෙධං භාරවාජානං 263
වරං වරං 599	වාසෙධං ආමනොති 624
වරුණා වරුණා දෙවා	විකතිකා 63
සොමො ව යස සා සහ 492	විකාලවිසිධාචරියානුයොගො 689
වරුණා සහ ධම්මො ව 492	විකීරණං 69
වලිතතවතා 577	විකකද්දිතබ්බං 707
වලිතතකසියා 501	විකතිතො 560
වචනතිනිත වකුමි 488	විගත කථං කථා 615
වසවතති 79	විගතකථං කථො 195, 466
වසි පිතා භූත හව්‍යානං 79	විගතදරථ කිලමිථො 686
වසුතං වාසචො සෙවෙධා	විගතවාපලො 201
සසෙකා පාග පුරිද්දෙදු 492	විගතමදෙ ධො පත 465
වසාකමමං වොසාකමමං 70	විගතා භිජෙකිත 147
වසාං වුත්තා 406	විගතො 263, 342
වසායතො පතායනති 705	විග්ගාතිකකථා 66
වසතිකං 306	විශාතා 756
වලවාරථ මාරුයා 176	විශාස සංවෙධා 599
වංක සසොවා අමුජෙජා 501	විවාරිතං 86
වංචනං 59	විවිකිවජ්ජි 193, 725
වාසඤ්ඤා 739	විවිකිවජ්ජි රිතනං 507

	පිටුවකිනි
විවිකිව්‍යා	722
විවිකිව්‍යා කථං කථාසලාපං	769
විවිකිකාලකං	192
විවිකික විජ්‍යා	67
විජ්‍යාවාසානි	603
විජ්‍යානාථ	488
විජ්‍යාමානා	625
විජ්‍යාපි	174
විජ්‍යෙ	112, 616
විජ්‍යා	455, 677, 719, 736
විජ්‍යා ව විමුක්ති ව	775
විජ්‍යාවරණ සම්පන්නා	187
විඤ්ඤාණකායා	767
විඤ්ඤාණවිකිතියො	748
විඤ්ඤාණසංඝාතං	648
විඤ්ඤාණධාතු	759
විඤ්ඤාණං	252
විඤ්ඤාණං	666
විඤ්ඤාපාස නිවාරණී	370
විඤ්ඤාපාසයා	452
විකක්ක නිද්දනා	516
විකක්කවිපාරිසද්දං	644
විකක්කිතං	86
විකක්කකායානි	645
විකුද්දනා	659
විතති	207
විතාරිකතතං	267
විතාරිකං	386
විදිඨා	34
විධා	723, 724
විධාසු	723
විධුරසංජිවං	276
විධිපායා	677
විභංගි	445
විකයවාදී	57
විකය පිටකං	12
විකයෙ	394
විකයෙ සන්දේශකානිකානි	393
විකයො	13, 767

	පිටුවකිනි.
විකයො විකයො	13
විකාසං	85
විකාසෙය්‍යාමි	354
විකිව්‍යා	516
විනිලකං	558
විනෙතා	699
විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජනා	
දෙමනසං	547
විනෙදෙති	738
විපක්කං	595
විපකෙය්‍ය	697
විපරිමාසො	69
විපරිනාම ධර්මො	86
විපරිතතා	449
විපරිනාම දුක්ඛතා	725
විපරිතො	601
විපයානා දයානානුතරියං	734
විපයානි	306
විපයානි	315
විපාපො	686
විප්‍රබ්බතං	556
විප්‍රබ්බකර්තං	556
විප්‍රලතා	670
විප්‍රකතා	38, 605
විප්‍රසන්නමිනාවිලා	488
විප්‍රසන්නා	154
විප්‍රලපනකායං	686
විහවතංගා	342, 578
විහවදිට්ඨි	714
විහවං	85
විහුසෙති	517
විමති	193, 415
විමලා	485
විමුච්චති	156
විමුක්තමිති ඤාණං නොති	156
විමුක්තකම්	156
විමුක්තං	550
විමුක්තානුතරියං	734
විමුක්තායතනානි	756

පිට්ඨකානි.		පිට්ඨකානි.	
විමුක්ති	719, 775, 778	විවෙකනිසයිතං	746
විමුක්තිපරිපාවනීයා	767	විවෙකනිනතං	777
විමොක්ඛකා	417	විවෙකො	746
විශතතා	385	විවෙවෙතු	260
විරජං	165	විසජ්ජලලාභී	375
විරජං කණ්ණානා	506	විසම ලොභො	618
විරතො විකාලභොජකා	57	විසවි	684
විරවිතබ්බං	707	විසවිජ්ජා	67
විරා	320	විසිඛාකථාපි	65
විරහසඤ්ඤා	757	විසුද්ධිමග්ගො	2
විරහා	506	විසුද්ධිමග්ගො	2
විරහාය	477	විසුක්කදස්සනං	57, 64
විරහො	746	විතෙසසාධිතො	773
විරාධනා	532	විසාධාරාය	198
විරිච්චමානො	396	විසාමෙඨා	452
විරියං ආරහති	552, 662 737	විසුත්තකමමනෙත	
විරියාරම්භ	762	පයොජේසුං	632
විරියෙන	378	විහඤ්ඤති	203
විරුද්ධිගබ්භකරණං	69	විගතෙන කප්පාසෙත	408
විරුපකො	458	විහරති	53, 94, 545, 546
විරුපරූපෙන	597	විහරමි	693
විරුලාපකා	468	විහරෙමු අවෙරිනො	514
විරුලොකා තං පසාසති	489	විහාරපච්ජායායං	219
විජෙර්වණෙපි	70	විහාරං	408
විලාතං	308	විහාරං පාවිසි	280
විජලපනං	57	විහාරො	176
විචට්ඨති	78	විහාසි	312
විචට්ඨනති	406	විහිංසති	707
විච්ඡෙද්ධා	600	විහිංසාධාතු	721
විච්ඡිද්ධං	69	විහිංසා විතනකා	720
විච්චි ගගවා මාරං	176	විහිංසා සඤ්ඤා	720
විච්චෙරග්ග	159	විහෙණෙති	707
විවාදමූලානි	758	විහෙසා චෙතා	376
විවාදො	342, 659	විතඤ්ඤා විතමුමා	631
විවාහණං	69	විතච්චිකං විශ	397
විවිච්චව භාමෙති	86	විතද්දසං	560
විවිතතං	145	විතමිලං	165
විවේකජිවිතිසුඛසුමුති සම්ම		විතමොගං	560
සඤ්ඤා භෙද වාග්ගිං සමගෙ		විතර්කස්ස	765
මොග්ගානි	243		

පිටස්ඛතානි.	පිටස්ඛතානි.
විතරායං	559
විතරායා	406
විතරායෙහ පක්කාමු	495
විතසාරද්ද	702
විතිසඤ්චරනෙත	155
විමංසානුවරිතං	76
විමංසි	76
විරහනරූපා	175
වීරා	175, 506,
විසති වස්සායුකා	620
විසෙදානුයසතෙ	114
වුච්චං	688
වුච්චාති	353
වුත්තවචනාපි තං	452
වුද්ධසීලෙන	198
වුද්ධියෙව	362, 371
වුද්ධියෙව ආනන්ද වජ්ජිනං	
පාවිකඛ්ඛා නො පරිහානි	355
වුද්ධි හෙසා මහාරාජ	
අරියස්ස විතයෙ	165
වුද්ධා විරුද්ධිං වෙසුලං	344
වුද්ධා විරුද්ධිං වෙසුලං	
ආපජ්ජති	748
වුද්දො	198, 199
වුසිතවතං	462
වුසිත වා	626
වුසිතං	157
වුසිතං වුත්තවරියං	157
වුපකට්ඨො	237
වෙකට්ඨො	233
වෙබ්බසානෙත	380
වෙඨකතතපස්සාති	192
වෙණ්ණු ව දෙවා	492
වෙතාලං	62
වෙදනං අජ්ඣවාසති	417
වෙදනං වා හි	346
වෙදනා	89, 647
වෙදනා නාතතතං	778
වෙදපට්ටො	452, 531
වෙදයථා	685
වෙදියතෙ පබ්බතෙ	496
වෙදෙහිපුත්තො	98
වෙදඤ්ඤ නාම සත්තා	659
වෙපවිතති සුචිතති ව	
පහාරාදෙ නමුච්චි සතා	491
වෙපුලුතං ව	611
වෙපුලුසා නිවෙසනං	489
වෙපුලාය	582
වෙයං ජනිතා	672
වෙරපාසඤ්ඤා	691
වෙරං න විගති	399
වෙලුපෙසිකාති	586
වෙලුවනෙ කලඤ්ඤ නිවාපෙ	686
වෙසාරජ්ජපතෙතා	195
වෙසාලියං	218
වෙසාලියං පිණ්ඩාය පාවිසි	380
වෙසාලියං විහරති	377
වෙසාලියං විහරති මහාවතෙ	
කුටාභාරසාලායං	218
වෙසාලිකො	458, 701
වෙසාමිතතා පඤ්චසතා	489
වෙසාමිතතො	708
වෙහාසයා තෙ වනමජ්ඣ	
පතො	491
වො	625
වොක්කවච තවහා	
බම්බා වතනති	662
වොක්කවච	261
වොච්ඡජ්ජස්සථ	344
වොදනං	69
වොදනියා	611
වොදනියා බම්බා	249
වොදසං ආපජ්ජති	606
වොහිඤ්ඤා මඤ්ඤ	83
වොසානං	364
වොස්සයා පරිණාමිං	747
වෘත්තා මෙ	347
වෘත්තොති මඤ්ඤති	600

පිටියිඛිකානි.		පිටියිඛිකානි.	
ව්‍යඤ්ඤාපෙතං	664	සකායා	179
ව්‍යනාතිකරොය	147	සකායා ව්‍යාභා	183
ව්‍යනාතිභූතං	777	සකාරකථං	167
ව්‍යසනෙන	577	සබ්බං	685
ව්‍යාකරොති	234	සබ්බලො	201
ව්‍යාපාදමානු	721	සග්ගකථං	321
ව්‍යාපාදවිකසකා	720	සග්ගමාගමා	676
ව්‍යාපාදසංඤ්ඤා	720	සග්ගසංවතනනිකා	111, 618
ව්‍යාපාදො	147, 619, 680, 768	සග්ගසංගමනං	693
ස ආවරිතකා	609	සඛිනමපති	290
සමුද්‍ය ජෙදවා සපජාපතිකා	506	සඛිනිනතිස්ස	231
ස උත්තරං	560	සඛිනිලොසිකා ධම්මා	611
සලියං	477	සඛිනිලොසසා	69, 321
සලපනිසසා භුතිපි	457	සඛිතාධානු	267, 776
සකණිකං	155	සඛිතධම්මා	587
සකණ්ඩකා	208	සඛිතානං	69
සකමපසුතා	209	සඛිතාරදුක්ඛතා	726
සකං ආවරිතකං	386	සඛිතාරානං ආදිතවං	322
සකං ධම්මං ගරහමානො	632	සඛිතති	113
ස කිං	379	සඛිතනිකාරාමසා	778
සකුණ්ඩිජා	67	සඛිතමම සමාගමම	663
සකුණං	268	සඛිතභා	729
සකෙ	613	සඛිතාධිතබ්බං	663, 711
සකෙ ආවරිතකෙ	604	සඛිතිතිපරිතායං	771
සකෙ ආවරිතකෙ තෙවිජ්ජකෙ		සඛිත සුප්පධාසි	506
පාවචනෙ	173	සඛිතපරිණායකා	362
සකකම්මං සිප්පපටිග්ගහනෙන	696	සඛිතපිතරො	362
සකකරොනාති	366	සඛිතා	196
සකකා පන ගනෙන අඤ්ඤාමපි		සඛිතාටිං පඤ්ඤාපෙතො	711
දිපෙධම්ම ධම්මෙම	119	සඛිතාතං ආපජ්ජනාති	588
සකකායදිට්ඨි	722	සඛිති	101, 196, 203
සකකායනිජරොධො	725	සඛිත කඛිධාති	756
සකකායසමුදයො	725	සඛිතපරිණොදපනං	326
සකකායං මනසිකරොතො	766	සඛිත අභාරං අජ්ඣාචකති	174
සකකායො	725	සඛිත ජොධානුමානං	264
සකකකස්ස	477	සඛිත ජගථ කාමාති	476
සකකකුමාරං	179	සඛිත තෙ අගරං	111
සකකකුලා පබ්බජිතො	172	සඛිත පභොසි	659
සකකපුත්තො	172	සඛිතවජ්ජන	112

පිටුවකිනාති.	පිටුවකිනාති.
සවව්වාදී	54
සවව්සකො	54
සවව්වා වයස සද්ධා ව	649
සවව්ව	672
සවව්වා හොඳි	250
සවව් කතා	221
සවව් කර්ණියා	749
සවව් කාතබ්බං	774
සවව් කාතබ්බං	773
සර්	501
සර්පාභි භූතං	185
සර්පිං	588
සර්ප්පයා	102
සර්ප්පයා	374
සර්ප්පයා පතබ්බං	664
සර්ප්පයා පපාදා	246
සර්ප්පයා පපාදා ව පත තෙ දෙව්	84
සර්ප්පයා කායා වචනාති	84
සර්ප්පයා	246
සර්ප්පයා වෙ පපාදා පාද	246
සර්ප්පයා නානාතං පටිච්ච	778
සර්ප්පයා නිරොධෙ	241
සර්ප්පයා නුච්චං	246
සර්ප්පයා පඨි	585
සර්ප්පයා වාදා	84
සර්ප්පයා	768
සර්ප්පයා හොඳි මායාපි	607
සර්ප්පයා නි	113
සර්ප්පයා දෙවනිකායා	493
සර්ප්පයා පඨි	239
සර්ප්පයා	631
සර්ප්පයා වාදා පටිච්චයනා	491
සර්ප්පයා	753
සර්ප්පයා	699
සර්ප්පයා බලප්පතානං	491
සර්ප්පයා විහාරා	760
සර්ප්පයා පුද්ගලකම්	674
සර්ප්පයා පුද්ගලකම්	674
සර්ප්පයා රකෙති වෙතසා	770
සතානුසාරී	665
සතං එකෙ සතසානං	488
සති	147
සති ණකපොදකං	171
සති නෙපකක	762
සති පට්ඨානං	541
සති පට්ඨානා	541, 640
සති පට්ඨානානි	663
සති පට්ඨානාති	80
සතිමා	545, 547, 650
සතියා විහිතා	508
සතිවා උපාදිසෙසෙ	583
සති සප්පජ්ජාය	737
සති සප්පජ්ජායන	
සති නතාගතො	126, 142
සති සප්පජ්ජායන	667
සති සප්පජ්ජායන	365
සති සප්පජ්ජායන	80
සතො	85, 377, 760
සතො ව නිපකො	650
සතො භික්ඛවෙ	377
සතො සප්පජ්ජායන	147, 284
සතො සප්පජ්ජායන	
සතො සප්පජ්ජායන	378
සතො සප්පජ්ජායන	
සතො සප්පජ්ජායන	386
සතො ව බ්‍රාහ්මණ මහාසාලෙ	470
සතො වුසාදෙ	675
සතො තතාය	84
සතො දෙව්	115
සතො තතං බොධිපකම්පානං	632
සතො නතං සෙවකායානං	117
සතො පුරොභිතසා	476
සතො පෙසාච	115
සතො බොධිසම්මාන සප්පජ්ජායන	640
සතොමං දිවසං	594
සතො රතන සම්මානාගතො	294
සතො සප්පජ්ජායන	115

පිටිබිකානි.	පිටිබිකානි.
සත්තසහස්සා සකඛා භූමමි:	සත්තනනනො:
කාපිලවත්ථා 488	සනංකුමානෙතිසෙසා ව 494
සත්තා 115	සනාහිකං 434
සත්තානං නානාධිවුත්තිකතා 34	සතිසංක්‍රාන්තවුහානං 173
සත්තානං විපුලායා 536	සතිදස්සනං 729
සත්තාවාසා 766	සනෙමිකං 436
සත්තාහං 610	සනෙමිකං සනාහිකං 434
සත්තිපස්සරං කට්ඨි:	සත්තපපච්චා 419
සත්තුස්සදං 171	සත්තමෙව 733
සත්තුස්සදො 301	සත්තරබාහිරං 152
සත්තුති 672	සත්තං 561, 567
සත්තනරකපපා 619	සත්තා 71, 349
සත්ති කච්චති 765	සත්තාකද්දෙවතා පඨවියං
සත්ති පසිදිං 611	පඨවිසංක්‍රාන්තියො 406
සත්තරාසං සත්තරං 229	සත්ති 73
සත්තරාවෙතාපි න	සත්ති කමමං 70
පුපෙත්ථයාථ 416	සත්ති ඛො පොට්ඨපාද 249
සද්දන්ධාවචනෙ 631	සත්ති ඛො පන මෙවුද්ද එත
සද්දන්ධ ස්වථ 408	රති පෙරා හිකු සාවකා 663
සද්දරං 611	සත්ති හිකුචෙ එතෙ
සද්දමත්තා හාරගජා 493	සමණ්ණාගමණං 72, 73
සද්දසස්ස සෙසෙය්‍යා ගමසම් 724	සත්තිමාරබ්බා 417
සද්දෙවකං 121	සත්තුට්ඨස්ස 778
සද්දෙවමත්තුස්සං 121	සත්තුට්ඨිනා 658
සද්දසං 560	සත්තුට්ඨා 127, 142
සද්දගගිච්චං 392	සත්තුට්ඨා හොති 739
සද්දං පුත්ති 644	සත්තා 314, 610
සද්ධමමසවණං 748	සත්තාහාරං 179, 708
සද්ධාය 682	සත්තසෙසා 211, 322
සද්ධාසිකා 686	සත්තසෙසා 206
සද්ධා විමුක්ඛතා 647	සත්තට්ඨා 378
සද්ධෙතා කුලපුත්තන 652	සත්තට්ඨිකා 689
සද්ධා 210, 753	සත්තට්ඨිපරාමාසි 608, 759
සද්ධමෙමා සත්තිරකතිනො 475	සද්ධාදෙය්‍යානි 60
සද්ධස්ස 407	සද්ධිං 27
සද්ධා 364	සද්ධිං අනෙතවාසිනා බ්‍රහ්ම
සද්ධා 187	දත්තන මාණ්ඩලෙන 27, 32
සද්ධාද්දං 171	සත්තානො 602
සත්තනතං 471	සත්තාපිතං 375

පිටුවකිනානි.	පිටුවකිනානි.
සංඛාරාදි. සංඛාරාදි. 375	සංඛාරාදි. පුලු 401
සංඛාරාදි. 112	සංඛාරාදි. නමයො 433
සංඛාරාදි. 557	සංඛාරාදි. නො අනාර්තසංඛාරාදි 779
සංඛාරාදි. බලි. සෙතො. 491	සංඛාරාදි. පුලු 117
සංඛාරාදි. පරි. 631	සංඛාරාදි. පුලු 117
සංඛාරාදි. පරි. 665	සංඛාරාදි. පුලු 117
සංඛාරාදි. පරි. 60	සංඛාරාදි. පුලු 315
සංඛාරාදි. පරි. 451	සංඛාරාදි. පුලු 371
සංඛාරාදි. පරි. 33	සංඛාරාදි. පුලු 709
සංඛාරාදි. පරි. 360	සංඛාරාදි. පුලු 351, 352
සංඛාරාදි. පරි. 418	සංඛාරාදි. පුලු 85
සංඛාරාදි. පරි. 355	සංඛාරාදි. පුලු 602
සංඛාරාදි. පරි. 38	සංඛාරාදි. පුලු 418
සංඛාරාදි. පරි. 33	සංඛාරාදි. පුලු 434
සංඛාරාදි. පරි. 151	සංඛාරාදි. පුලු 299
සංඛාරාදි. පරි. 266	සංඛාරාදි. පුලු 435
සංඛාරාදි. පරි. 672	සංඛාරාදි. පුලු 663
සංඛාරාදි. පරි. 729	සංඛාරාදි. පුලු 154
සංඛාරාදි. පරි. 737	සංඛාරාදි. පුලු 417
සංඛාරාදි. පරි. 386	සංඛාරාදි. පුලු 294
සංඛාරාදි. පරි. 250, 662	සංඛාරාදි. පුලු 264
සංඛාරාදි. පරි. 67	සංඛාරාදි. පුලු 469
සංඛාරාදි. පරි. 212	සංඛාරාදි. පුලු 151
සංඛාරාදි. පරි. 161	සංඛාරාදි. පුලු 671
සංඛාරාදි. පරි. 748	සංඛාරාදි. පුලු 729
සංඛාරාදි. පරි. 766	සංඛාරාදි. පුලු 113
සංඛාරාදි. පරි. 477	සංඛාරාදි. පුලු 638, 662
සංඛාරාදි. පරි. 370	සංඛාරාදි. පුලු 88
සංඛාරාදි. පරි. 304	සංඛාරාදි. පුලු 476
සංඛාරාදි. පරි. 773	සංඛාරාදි. පුලු 340
සංඛාරාදි. පරි. 85, 154	සංඛාරාදි. පුලු 492
සංඛාරාදි. පරි. 371	සංඛාරාදි. පුලු 53
සංඛාරාදි. පරි. 283	සංඛාරාදි. පුලු 113
සංඛාරාදි. පරි. 380	සංඛාරාදි. පුලු 113
සංඛාරාදි. පරි. 477	සංඛාරාදි. පුලු 113
සංඛාරාදි. පරි. 326	සංඛාරාදි. පුලු 113

	පිටිබ්බකානි.
සංඛිඛව ගොනනා සහිතා	428
සංඛිඛ වෙණුවනාමකා	491
සංඛිඛ සත්තා	113, 711
සංඛිඛසං සෙව ඉමෙසං කුල	
පුත්තානං	477
සංඛිඛනව අරහනෙතති	478
සංඛිඛාකුකං	444
සංඛාඤ්ඤානං දෙසෙති	123
සමුගමකං	121, 122
සභාගතස්ස වචනං තරුහති	691
සභාගගිස්සනති	619
සභාපුප්ඵිට්ඨා	606
සමකාරී	649
සමග්ගකරණී වාචං භාසිතා	56
සමග්ගනාදී	56
සමග්ගරනො	55
සමග්ගරුමො	55
සමග්ගා	355, 360, 428
සමග්ගාරුමො	55
සමඛිතිභූතො	86
සමඤ්ඤානිවරණං	689
සමණ්ඩකානි	678
සමණපද්ධමො	761
සමණමච්ඡො	751
සමණසුකුමාදො	752
සමණව්‍යාගමණකපණදානික	
වණ්ණිඛක යාවකානං	210
සමණව්‍යාගමණකපණදානික	
වණ්ණිඛක යාවකානං	
දානං දායා	621
සමණව්‍යාගමණං	73, 616
සමණං වා	678
සමණං වා ව්‍යාගමණං වා	99
සමණං	770
සමණානං පුණ්ඩරිකො	751
සමණානුච්ඡිකානි	678
සමණාරකානි	678
සමණුප්පභාගානි	678
සමණෙත වා	708

	පිටිබ්බකානි.
සමණො	52, 172
සමණොඛළු ගො ගොතමො	172
සමණො ගොතමො ඉමෙ	
ඛණ්ඩෙ අනවසසං පභාග	
වතතති; යං වා පත	
භොනනා පරෙ ගණවරියං	230
සමණොපි තත්ථ ත උප	
ලබ්බති	412
සමණොපි තත්ථි	413
සමතානි	628
සමතික්කමාය	668
සමතිතතිකා	265
සමතතානි	595
සමතතා පරියාපුතා	706
සමථනිමිග්ගං	718
සමථංය	610
සමථංය වුපසමාය	762
සමථො ව විපසානා ව	775
සමනුගාහති	229
සමනුගාහෙය්‍යං	83
සමනුසෙඤ්ඤා සත්ථා අනොසි	771
සමනුගාහති	229
සමනුගාහෙය්‍යං	83
සමනුසුඤ්ඤං	229
සමනුසුඤ්ඤෙය්‍යං	83
සමනෙත	617
සමතතා වතුරෙ දීසා	
දද්දලමානා අට්ඨංසු	490
සමතතා පරිවාරෙථ මා වෙ	
වුඤ්චිත්ථ කොචිතං	494
සමතතාගතං	453, 737
සමතතාගතා	442
සමතතාගතො	198
සමනෙතසි	193
සමපෙක්කනති	699
සමපටිනො	86
සමමනතවරි	672
සමග්ග	24

පිටිබිකානි	පිටිබිකානි.
සමයපථවාදකො නිද්දකාවිජර	සමාහිතා 48
එක සාලකො මලලිකාය	සමාහිතං 560
ආරුමෙ 238	සමාහිතො 387
සමයපථවාදකො 238	සමාහිතතතා 507
සමයං 24, 693	සමාහිතස්ස 778
සමයෙ දයජ්ජං නීයාදෙනති 695	සමිතීං 489
සමයෙ වොස්සගොනන 698	සමිපවාටී 254
සමයො දාති හදදනොන 491	සමිතිතං 192
සමවතනකබ්බො 302	සමුවච්ඡිස්සථ 343
සමවය සට්ඨසකො 770	සමුතොතජෙත්වා 206
සමවෙ පාතිනීයං 443, 754	සමුතොතජෙසි 212, 322
සමසම ඵලා 398	සමුදා ධම්මානුපස්සි 553
සමසමං 668	සමුදය ධම්මානුපස්සී වා 551
සමසමො 204	සමුදය වයධම්මානුපස්සි 551
සමං ජානාති 682	සමුදය වයධම්මානුපස්සී වා 559
සමං දෙවෙති 532	සමුදය සඤ්ජාති 261
සමං සලොතිතං 556	සමුදයං 89
සමාදපෙඨා 206	සමුදයො සමුදයොති ඛො 311
සමාදපෙසි 211 322	සමුදයච්ඡති 202
සමාදහංසු 484	සමුදවරනති 415
සමාදනගෙභු 614	සමුද්දකායිකා 66
සමාදය 126, 617	සමුද්දපරියනතං 615
සමාදයෙව පකකමති 144, 145	සමුද්දං අසුරසිතා 491
සමාදිනනාති 596	සමුද්දො 702
සමාදිසභු 255	සමුද්දො සරිතොදකො 702
සමාධිතිමිතතං 718	සමුපබ්බුලොකා 531
සමාධිපරික්ඛාර 456, 761	සමුගතභු 415
සමාධිබලං 717	සමුගතිස්සාම 208
සමාධිභාවනාතං 220	සමෙකබ්බිමානො 682
සමාධිසං වහනතිකානි 370	සමෙකකියානං 600
සමානතතතාය 676	සමෙවච 506
සමානා 179	සමෙති 409
සමානා මහා සමානා 492	සමොහං 560
සමාපජ්ජති 453	සමපජනකාරිකොති 128
සමාපතතිකුසලතා 715	සමපජානො 377, 545, 547, 644, 760
සමාපතතිවුට්ඨානකුසලතා 715	සමපජානො පතිස්සකො 742
සමාභිවාහනීයො 682	සමපජ්ජිතං 185
සමාරකං 121, 122	සමපතිජානො 293

පිට්ඨකිකානි.	පිට්ඨකිකානි.
සමපවාසරකා	194
සමපහංසෙසකා	206
සමපරුසිකා ආසවා	664
සමපහංසෙසසී	212, 322
සමප්පච්ඡිකං ආගච්ඡනති	201
සමප්පසලාපො	55
සමසනුලානං	33
සමොසො සරුචාසො	126
සමොහනං	64
සමොධගාමි	766
සමොධි චෙහවිසාති	531
සමොධිපථානුසාරිකො	506
සමොධියං	637
සමොධිපරයනො	376
සමොධිපරයනො	221
සමහතං	697
සමහතනා	378
සමහවං	387
සමෙහදං	619
සමහතනා	764
සමහතනනියනො	725
සමහනති	183
සමහදකුකුචිමුනෙතො	626
සමහදෙව	237
සමහපසකුකුකු පුද්දිකා හොති	777
සමහවොසාජ්ඣකා	468
සමහසද්දො	411
සමො	106
සමො ආජ්චෙන	581
සමොආජ්චො	221
සමොකමනෙතො	221
සමොතථාගනෙතො	
අභිසමුද්ධො	774
සමොද්ධි	221, 477
සමොද්ධිසා	457
සමොදුකකකය ගාමිනියා	754
සමොතනාය	697
සමොමතසිකාරො	646
සමොමතසිකාරො	74
සමො වාචා	221
සමොවායාමො	221
සමොවිහරෙය්‍යං	413
සමොසති	221
සමොසතිධම්මපදං	749
සමොසති ධම්මපදනනාම	748
සමොසමාධි	221
සමොසමාධිධම්මපදං	748, 749
සමොසමාධියති	466
සමොසමාපො	221
සමොසමාපො පහොති	457
සමොසමුද්ධො	33
සමොසමුද්ධො පසාරිකො	136
සමොසමොසො	691
සමොධා විතොයො දුතකො	
-පෙ-තිණවත්ථාරකො	762
සමමුඛිකාවමෙ නදදති	190
සමමුච්චිසාථ	343
සමමුලොකා කාලං කරොති	372
සමමොදකො	201
සමමොදනියං කථං	468, 469
සමමොදනියං කථං සාරානියං	254
සමමොදනියං කථං සාරා	
භූමියං විතිසාරෙකා	112
සමමොදමානා	428
සයනසනනිධිමති	61
සයමෙව සගවතො විතකො	
පජ්ජලි	424
සයමපටිහාණං	76
සයමපහා	78
සයං	221
සයං අභිකුකුකු සමුත්තකා	237
සයං අභිකුකුකු සමුත්තකා	
පමෙදෙති	122
සයං පරිකායං	457
සයං නොවාහි හොහො	
තම සයානෙන	177
සරණගමෙසී	185
සරණං ගතො	463

පිටස්ඛකානි.		පිටස්ඛකානි.	
සරපරිනතානං	68	සහිතලෙව	66
සරං	375	සහිතං මෙ	659
සරං කළාන හෙරවං	494	සහෙතු සප්පවටයා	242
සර්	115	සංකප්පනානතතං	778
සරුහං	559	සංකප්පනානතතං පටිච්ච	
සරුමහං	477	උප්පජ්ජති ඡන්දනානතතං	778
සරුමහං හො	469	සංකියො ව හොති	690
සරීරහසෙහ	428	සංකිරණං	19
සරීරං	555	සංකිලෙසිකා ධම්මා	149
සරීරං නික්කප්පෙය්	559	සංකිලනතා	179
සරීරෙනව අවසිසයිංසු	424	සංකුඥො අසංචිතං	495
සලලාහාරෙන	503	සංචලිබ්බිතං	126
සලාකහන්තං	63	සංචායෙනන	651
සලකතතියං	70	සංචාය	738
සලපිතපුබ්බං	389	සංචායමොද්දමා	467
සලෙච්චතා	658	සංචායෙතං අධිවාසෙති	738
සවණීයො	452	සංඛිතතං	560
සවෙ මිත්තානි ගන්තී	694	සංගම්ම සම්මාගම්ම	603
සසාතවාද්	74	සංගහවණ්ණිති	751
සසාතං	74	සංගහා ඵ්ණ	699
සසාතං අත්තානඤ්ච		සංගාහනො	699
ලොකඤ්ච	74, 75	සඤ්චිතතවිවරධාරණං	137
සහසසාමරණ්ඩ්‍රාගමණී	121	සංසංච ව සුප්පට්ඨතතී	460
සහන්තා	124	සංසො	160
සහධම්මිනො	505	සංජග්ගනතා	179
සහධම්මිනො	184, 658	සංජග්ගං අකංසු	248
සහධම්මිනො වාදානුවාදො	227	සංජාති	576
සහධම්මිනො	204, 386	සංගනෙති	606
සහලී ව	492	සංගමනො	398
සහව්‍යතං	79	සංගමස්ස	445
සහසාකාරො	60	සංගමෙ	672
සහස්සසහස්සෙව	373	සංගමෙන	112
සහස්සං අථ සත්තති	488	සංයුත්තතිකායං	11
සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානං	494	සංයුත්තතිකායො	18
සහස්සාරං	434, 435	සංයුත්තසම්මනො	18
සහස්සි ලොකධාතු	92	සංයොජනානි	722, 752
සහායකොපි හීනබ්බෙ සහාය		සංවට්ඨති	78
කස්ස ආරොචෙතු	416	සංවත්තති	766
සහායො හොති	692	සංවදනං	69

	පිටිකිකිකි.
සංවරපාමිකං	746
සංවරංග	664
සංවරිපි තිරුජකිති	702
සංවිග්ගං ව ගොතිසො	
පමානං	719
සංවිමානං	672
සංවිසායො	670
සංවෙජ්ඣියාති	407
සංවෙජ්ඣියංඝානං	719
සංවෙසො	719
සංසට්ඨං	454
සංසද්දති	602
සංසප්පති	698
සංසරනති	75
සංසරිතං	375
සංසාදදයාමි	604
සංසාරාති වතුද්දසා	451
සංසිද්ධිං විසාදං පාපුණ්ණති	266
සංසිද්ධති	666
සංසුද්ධගතමිණිකො	197
සංසෙදපා	750
සංකච්ඡං	604
සංකච්ඡා	389
සංකහකෙකා	232
සංකඛරපපහද්දනං	173
සංඛලාං	716
සංඛානගරකො	410
සංගරපරිගනනං	298, 671
සංවිජයායො	59
සං වොදනං	261
සංභාරං	588
සංභාති	232
සංතච්චියං	755
සංතසගගතං	774
සංතාගිරං තිසගග්ගා	489
සංතොදිකා	396
සංතං දෙසෙති	123
සංතං සබ්බසුඤ්ඤං	123
සංදිසිකො	71

	පිටිකිකිකි.
සංක්‍රිකපදං	120
සංක්‍රිකමිනුරකකා	602
සංක්‍රිකං උග්ගකෙකා	393
සංක්‍රිකං මතසිකරොති	119, 120
සංක්‍රි වො පන	172
සංක්‍රිකමිවරියං	308
සංක්‍රිමකාමුගෙම	467
සංක්‍රිරුපො	593
සංක්‍රිසංඝිකා	677
සංක්‍රිසමිකො	101
සංක්‍රිවාරිකො	596
සංපකෙකා	689
සංපදෙසං	57
සංපෙචා	362
සංපෙකෙකා පජකති	606
සංමකාමො	660
සංමඤ්ඤාථලං	11, 111
සංමඤ්ඤාසම්මානං	231
සංමං සාදෙමි	532
සංමං ජාතාති	682
සංමාකහකෙකා	232
සංමිච්චිකමං	626
සංමිච්චිපට්ඨනං	386
සංමිච්චිපට්ඨනනං	404
සංමුක්කංසිකා	195
සංගනිකාති	675
සංගංතනියමග්ගං	233
සංගිකො	139
සංරපිං ආමිනනං පෙකා	807
සංරපිව නෙකතාති ගතෙකා	484
සංරද්දෙවෙතිකො	358
සංරමකො	445
සංරප්පකමොග්ගලානං	277
සංලොප්පලං	326
සංලොපිකා	260
සංලං ව නවිරං පුලං	502
සංලාකියං	70
සංලිකං භාගං අනුපදග්ගාමි	631
සංලො	276

පිට්ඨකානි.	
සාවකානසඤ්ච චුග්ගලොක	
සහව්‍යතාය මග්ගසද්දෙසසි	476
සාවතෙක සාත්තෙක රතෙ	488
සාවඡ්‍යා	229
සාවච්ඡියං පටිවසති	253
සාවච්ඡියං විහරති	
ජෙතවනෙක අනාඨපිණ්ඩි	
කසු ආරාමෙ	238
සාසවා සලපසිකා	651
සාසවො උපාදානියො	774
සාහසිකා	691
සාහාරං	377
සාහුදානං	706
සිකාවතී සිකාවාපදෙසු	126
සිකවා එකා සඤ්ඤා	
උපපඡ්ඡන්ති	243
සිකවා සමාදානෙ තිබ්බජ්ජෙද්ද	
කොති	762
සිහාලකං යෙව	600
සිහාලකො ගහපතිපුතො	636
සිපාං	677
සිපාං සිකාවාපෙත්ති	695
සිප්පිසම්බුකා	157
සියාසම්පසාදෙ	428
සිරව්‍යායනං	70
සිරිංසපා	310
සිලොකමිත්‍රකසාංගි	487
සිවවිඡ්‍යා	67
සිවං	671
සිසවිජෙරවණං	70
සිඛතිවිණණං	398, 397
සිතවාට්ඨාරං උබ්බිඡ්ඡා	152
සිතෙ	442
සිතොදිකා	396
සිවපිකාය ඡබ්බිතං	555
සිලකථං	321
සිලකඛකිවග්ගො	2
සිලකඛකිවග්ගො මහා	
වග්ගො පාරිකවග්ගො	2

පිට්ඨකානි.	
සිලකඛකො	749
සිලපඤ්ඤාණං	204
සිලපට්ඨොකා	204
සිලපට්ඨොකාපඤ්ඤා	204
සිලපට්ඨාමිතො	371
සිලබ්බතපරමාසො	722
සිලබ්බතුපාදානං	750
සිලමත්තකං	42
සිලමයා	730
සිලවනොත්ත	374
සිලවනොති සමුග්ගවාරිති	
සාධාරණගොති	367
සිලවා	198, 201
සිලවිපත්ති	718
සිලවිපනො	372
සිලවිසුඛි	718, 778
සිලසම්පනො	126
සිලසමාදානෙ	670
සිලසම්පදා	718
සිලසාමඤ්ඤාගතා විහ	
රියානති	370
සිලාලයො	672
සිලෙන	682
සිලෙන වා	116
සිලෙසු පරිපුරකාරිණී	604
සිසං නහාතා	418
සිසං නහාතසා	434
සිනාති ඥානං ඡිඤ්ඤාම	618
සිහනාදං	599, 612
සිහනාදං වො සමුග්ගො	
ගොතමො නදති තඤ්ච	
වො සුඤ්ඤාභාසෙ නදති	236
සිහනාදං නදිතා	599
සිහනාදෙ	638
සිහපුබ්බදානායො	301
සිහසසායං	400
සිහසා	599
සිහහත්‍ර	302
සිහාවසලලීනා	488

පිටැඛනානි.		පිටැඛනානි.	
සිතො සමඤ්ඤදදසො	219	සුග්ගතිතං ගොති	757
සුඋච්චිතං	756	සුග්ගතිතං ගාභාපෙතති	696
සුකවදුක්ඛවානං	115	සුග්ගතිතා	706
සුකදරියතා	691	සුවරිතෙන	675
සුකසාලිකසද්දොභ්	706	සුවිපරිවාදො	685
සුකුමාදෙ	677	සුවිගුතෙන	54
සුකුසලො	242	සුජං පඤ්ඤානන්තං	203
සුක්කවිපාකං	749	සුජබ්බනති	624
සුග්ගවිපාකා	625	සුද්දාදවනෙ	600
සුක්කං	749	සුද්දාදං බුහමවිමානං	78
සුක්කං ඛමමං	760	සුද්දාදං	
සුක්කා	625	සුද්දාදං සෙරියාකං	589
සුක්කා කරුමිතා අරුණා		සුද්දාදාගාරං	373
අංගු වෙසිනසා සතා	493	සුද්දාදාගාරගතා	604
සුක්කාභිජාතිකො සමානො	760	සුද්දාදාගාරෙ	234
සුක්කො	624	සුද්දාදා පරප්පවාද සමඤ්ඤති	412
සුක්කනරං මඤ්ඤපතරනති	266	සුඋමුමනසිකතං	757
සුඛද්දාදුක්ඛද්දාදා පටිපා		සුණාති	455
වෙදනති	113	සුණාති ගතපතිවා	125
සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදිතොති	632	සුණාති	11, 1, 9, 120
සුඛදුක්ඛෙ	115	සුග්ගතිතස්ස	210
සුඛදුක්ඛි	85	සුතං	21, 666
සුඛලලිකානුයෙගං	664	සුතං නොතං අභිණ්ණසො	703
සුඛවිපාකා	111, 818	සුතං පරිශොදපෙනති	699
සුඛසාධගමාය	454	සුතෙන	682, 732
සුඛසම්මං	622	සුතනගුලෙ	115
සුඛං	455	සුතනතන	13
සුඛං පටිසංවෙදෙනති	733	සුතනං සුතනං	13
සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති		සුතෙන	140, 394
පජානාති	588	සුතෙන ඕතාදෙතබ්බාති	393
සුඛං වෙදෙති	151, 756,	සුචා	460, 644
සුඛාභිශෙය්‍යා සොමනස්සං	455	සුචාන නෙසං	309
සුබ්බමච්ඡිකෙන	90	සුදන්තා	486
සුබ්බමත්ත වොභවා	678	සුදස්සනො	703
සුබ්බපපතියො	732	සුදං	28, 617
සුඛෙති	664	සුදං	110
සුඛෙන	409	සුදං සුදං	632
සුඛෙන අභිසන්තා	732	සුදං සුදං	632
සුඛෙනති	111	සුධම්මතාය	505
සුග්ගං	1, 756	සුමායං සතායං	458
සුග්ගාතිරිත්තානි	600	සුධා	485, 754
සුග්ගාපදනෙසු	600	සුධාචායං	754
සුග්ගො	630	සුධාචායං සතානං	483

පිටිබකානි.	
සුතකබ්බතො: ලිච්ඡිපුතො	591
සුනිබානො:	666
සුනිමච්ච	686
සුනිසෙධං නිසෙධෙය්‍යං.	618
සුනිබව්‍යසාදා:	373
සුපට්ඨනොනා සබ්බසා:	641
සුපඨිව්‍යාපිතො:	640
සුපඨිඤ්ඤා	396
සුපට්ඨකමකතො:	154
සුපිණකං.	67
සුපිණසතොනි	116
සුපිණං	115
සුපට්ඨය්‍ය පන පට්ඨබාජකය්‍ය	
අනෙතවාසි බුහමදනො:	
මාණවො අනෙකපට්ඨා:	
යෙන බුද්ධය්‍ය වණණං.	
භාසති බව්‍යස වණණං.	
භාසති සබ්බසා වණණං.	
භාසති 29	
සුපට්ඨතාලිකය්‍ය	434
සුපට්ඨිදිකා:	34
සුපට්ඨිද්ධං පඤ්ඤාය	757
සුපට්ඨිද්ධිතපාදො	298
සුපට්ඨොපි චො	32
සුපට්ඨොපි චො පට්ඨබාජකො	27
සුබබ්බවොනොති	767
සුබබ්බවිකා:	69
සුබුහමා පරමනොව	494
සුභකිණ්ණා:	351
සුභකකරණං:	69
සුභගවනො	326
සුභධාරිකො:	78
සුභනෙතව තසමිං සමිඤ්ඤ	
සංජානාති	602
සුභනෙත වා:	602
සුභනෙතව අබිමුතො:	
හොති 253	
සුභද්දො නාම පට්ඨබාජකො	411
සුභද්දො නාමවුඛං පබ්බජිතො	421
සුභං විමොක්ඛං.	601
සුභාසුභං.	268
සුභාවිතං.	766
සුභිකකා:	411
සුභුජො:	675
සුභො:	154

පිටිබකානි.	
සුමාගධාය	604
සුරවරතඤ්ඤිව ඉඤ්ඤා	681
සුරා:	110, 175, 298
සුරමෙරයමෙජ්ජ	
පමාදව්‍යානානු යොගො	689
සුරියමාගු සුරකඩ්ඛා:	492
සුරියවච්චසා:	490
සුරො රාජා:	705
සුලභං.	398, 662
සුවණණද්ධිවණණාති	390
සුවණණවණණං:	300
සුවණණං.	588
සුවණණභිකාරං ගහොති:	436
සුවිඤ්ඤාපයා:	317
සුවිනිතං විනෙතති	696
සුවිනිතය්‍ය	434
සුවිභතතතතරාති	673
සුවිමුතතං.	756
සුඛබ්බතිතාය්‍ය හොනති	676
සුඛඤ්ඤිතං.	685
සුඛණ්ඩිකො:	675
සුඛනනාදො:	588
සුඛභාපි	705
සුඛමාරභා:	384
සුසං ගතිත පට්ඨකා:	697
සුසං විනිත කමතො:	697
සුසාණං	846
සුසු	675
සුසුනාලකෙසො:	200
සුසුනාගා:	485
සුසුසාය	696
සුභද්ධං	693
සුකරමිඤ්ඤං.	395
සුරකපා:	65
සුලෙය්‍ය රුචිත ආගු	492
සෙධා පඤ්ඤා	733
සෙධං.	631
සෙධො වණණං:	624
සෙධො සඤ්ජනා:	79
සෙතකා:	396
සෙතවජ්ජනං.	305
සෙතවජ්ජනො	
අනුභිරමොනො	293
සෙතාබ්‍යුහං.	62
සෙතාසනොන	744
සෙතාසනං.	145

	පිටුබැකාති.
සෙයයඑයි	349
සෙයයඑයිතාම	116
සෙයයඑයි ප්‍රයෝගය	555
සෙයයඑයි ප්‍රබේධ අභාරික	
	භූතො 665
සෙයයඑයි භික්ඛවේ	91
සෙයයඑයි භික්ඛවේ	
	දුක්ඛා භමිකාපරො වා 550
සෙයයඑයි මනුස්සා	732
සෙයයඑයි මහාරාජ	147
සෙයයඑයි මහාරාජ	
	ආනණ්‍යං 149
සෙයයපිදං	60, 175, 192,
	340, 445, 578
සෙයයපිදං-සම්මාදිට්ඨි-පෙ-	
	සම්මා සමාධි 221
සෙයයපිදං කප්පාපරොහා	110
සෙයයසුඛං	755
සෙයයං	232
සෙයයා	673
සෙයයා භවිස්සති	586
සෙප්‍රෙ යථා පබ්බතමුඤ්ඤි	
	තිට්ඨිතො 319
සෙවති අත්තකාරණා	624
සො අභිගරති	608
සො අවිසභනො	592
සො ඉදං දුක්ඛං	166
සො ඉමිමේවිකායං	556
සො ඉමං පඨවිං කමෙපති	388
සො ඉමං ප්‍රොකං	121
සො ඉමිනා ව	145
සො එවමාහ	75 650
සො එව වො අචරිතො	610
සො එව වො උද්දෙසො	
	තොති 611
සො එවං අසමනුපක්ඛනො	
	න කිඤ්චි ප්‍රොකො
	උපාදියති 348
සො එවං සමාතින-පෙ-	
	ආනෙජ්ජපනො 153
සො එවං සමාතින විනො	156
සොකපරිද්දවිනං	
	සමතික්ඛමාය 536
සොකො	577, 578
සො ව නෙදං පුබ්බපුරිසො	184

[illegible]

	පිටුවකිනි.
සොවගිනිකා	111, 617
සොවවසානා ව කලාණ	
මිත්තනා	714
සොවතසායනා	118
සොවතසායනං පුඤ්ඤති	
කරෙයං	118
සො විවිච්චව කාමෙහි-පෙ-	
පඨමජ්ඣානං උපසමපජ්	
විහරති	151
සො වො මමච්චයෙන	414
සො සකකච්චං දුතං දුතා	590
සො සුඛං න විභායති	691
සොහං හතෙන	117
සොලසපරිකාරං	207
සොකාරා	317
සොකානා	457
සොකානා හගවතා ධම්මො	641
සොගතං හතෙන	240
සොගතං	438
සොජ්	506
සොතනාය	206
සොයුදං	305
සෙනහපරෙතා	152
සෙනහාහුගතා	152
සෙවි අනෙතා හවිසානි	532
හණ්ණංගණනං	69
හතාවසෙසකා	209
හත්තර අසාත්තරාති	64
හත්තරිකා	556
හත්තරිකාදිපු	64
හත්තරපලබ්ධො	231
හත්තරිජ්ජනං	69
හත්තරොතා	110
හත්තියානං අසායානං	704
හත්තියානානි	103
හත්තිසුඤ්ඤාදි	62
හත්තිසඤ්ඤාන	411
හත්තිකරිති	154
හදයභිගමා	59

	පිටුවකිනි.
හතනෙතා	112
හන්ද	165
හන්දව දුතිමයං හතෙන	165
හන්දදුති නං තා සම්පතියො	
පුච්ඡාමි	233
හන්දවිතායාම විශායමාම	506
හරායාමි	256
හරිතකපණණං	588
හලං	316
හසාකඤ්ඤාවා	264
හසාබ්බිබ්බාරතිධම්මසමාපනතා	80
හානහාගියො	773
හිතමපිච බහුජ්ජනසුඛං	
චරන්ති	686
හිතං	702
හිතාහුකමපි	260
හිතෙන	409
හිතාමමහතං	472
හිරි	714
හිරිච ඔත්තපාඤ්ඤාව	714
හිරිනෙහතිව මන්දියො	708
හිරිමනා	364
හිරෙතතපං	777
හිංසති	707
හිතමත්තරණණං අජ්ඣාපගතා	624
හිතසමමතං	632
හිතසාසෙයොහං හමඤ්ඤා	724
හිතං	652
හිතං ගතිබ්බකායං	504
හිතා අඤ්ඤාවණණං	624
හිතාධාතු	721
හිතෙ විච්ඡිකතං	765
හුතං	115
හෙයෙති	707
හෙතු	341
හෙවංනානි	115
හොති	20
හොතිතපාහතො	83
හොතිතානසානානාම	691